

DE WEST-INDISCHE GIDS

De

West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Dr. H. D. BENJAMINS, Prof. Dr. J. BOEKE,
Dr. B. DE GAAY FORTMAN, JOH. F. SNELLEMAN,
C. A. J. STRUYCKEN DE ROYSANCOUR

DERDE JAARGANG 1921/1922

VIERDE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1922

INHOUD VAN DEN DERDEN JAARGANG.

BIJ DE AUCANERS

DOOR

WILLEM FR. VAN LIER

(POSTHOUDER BIJ DE AUCANERS)

Bij de openbare behandeling van de Surinaamsche begrooting voor het dienstjaar 1920 in de Koloniale Staten, zeide de gedelegeerde van den Gouverneur, de wd. Gouvernements-Secretaris, Mr. J. J. W. Eekhout, ter verdediging van den post tot het instellen van het ambt van Posthouder bij de Aucaner Boschnegers in de Boven-Marowijne, o. m. „Het is inderdaad een eereschuld die aan de Boschnegers en Indianen moet worden betaald." Mr. Eekhout eindigde zijne rede aldus: „Wanneer deze post zonder hoofdelijke stemming werd aangenomen, zou dit een schoone bladzijde zijn in de parlementaire geschiedenis van Suriname."

Deze sympathieke woorden door den vertegenwoordiger van het Bestuur tot de volksvertegenwoordiging gesproken, zullen ongetwijfeld onderschreven worden door allen die van nabij bekend zijn met de Boschnegers en Indianen in Suriname en hunne geschiedenis kennen.

Inderdaad, het is niet meer dan een moreele plicht, dien wij thans vervullen door den eersten termijn van een eereschuld, die helaas te lang bleef openstaan, aan te zuiveren. De Boschnegers hebben er alle aanspraak op.

Er zijn enkele menschen die het onbillijk vinden tegenover de Indianen, dat een proef tot beschaving het eerst met de Boschnegers genomen wordt, omdat zij, de Indianen, als oudste bewoners der kolonie, die in hun eigen land verdrongen werden, daar meer aanspraak op hebben.

Ik geef toe dat de Indianen oudere rechten hebben;

dat die rechten echter beter zouden zijn dan die der boschnegers, weerspreek ik.

Werden de eersten in hun eigen land verdrongen door de Europeanen, die dat land wenschten te bearbeiden, de laatsten werden geketend, gelijk weerlooze dieren uit hun vaderland hier ingevoerd, om als slaven te arbeiden ter verrijking van hun verdrukkers.

Als gevolg van de onmenschelijke behandeling die zij te verduren hadden, vluchtten zij de oerwouden in, waar zij de vreeselijkste ellende hebben doorstaan, aan den eenen kant kampende tegen de natuur, aan de andere zijde voortdurend vervolgd en verontrust door de blanken.

En toen men in 1760 eindelijk vrede sloot met de Au-. caners, werden zij evenals de andere stammen, met welke later de vrede werd geteekend, nagenoeg geheel aan hun lot overgelaten.

Slechts de Evangelische Broedergemeente trok zich het lot van deze misdeelden op ernstige wijze aan. Van veel beteekenis is dan ook het succes door haar bij een deel der Saramaccaners in de Boven-Suriname verkregen.

Waarom mijns inziens dit succes niet grooter is en niet over meerdere stammen op gelijke wijze behaald werd en waarom de Broedergemeente nooit iets blijvends onder de Aucaners heeft kunnen verrichten, het zijn alle vragen die ik later in dit tijdschrift hoop te beantwoorden.

Hoewel het geenszins de bedoeling is om van dit artikel, dat slechts ten doel heeft de wordings-geschiedenis van het posthouderschap bij de Aucaners terug te geven, een ethnologisch opstel te maken, acht ik het wenschelijk het een en ander betreffende de Aucaners hier te doen voorafgaan, ter bestrijding van de meening die bij sommigen, zelfs onder de hooggeplaatsten in Suriname heerscht, dat het beschavingswerk onder deze menschen niet noodig is, „omdat zij daar in het binnenland in hun door hen zelven gestichte maatschappij gelukkig en tevreden leven, en dat pogingen om hun andere begrippen dan die, welke zij tot nu toe huldigen, bij te brengen, hun geluk en vreedzaam leven zou verstoren."

Steunde dit argument op waarheid, er zou iets daar-

voor zijn te zeggen. Doch degenen die dit beweren, hebben het mis; *de Boschneger gevoelt zich niet gelukkig en leeft niet tevreden.*

Dit zou eerder met eenigen grond van waarheid van de Indianen gezegd kunnen worden. Daarover later meer. Doch de Boschnegers, ik herhaal het, leven niet tevreden, noch gevoelen zij zich gelukkig in hun oer-toestand. Het tegendeel is waar, en vooral het jongere geslacht gevoelt zich bepaald ongelukkig, „nanga den didibri sani di den de dieni" („met de duivelsche dingen die zij dienen.")

Wisten zij zich aan de verdrukking der blanken te onttrekken, en vrij te komen van physieke slavernij, deze vrijheid maakte hen pas, *in den meest uitgebreiden zin van het woord* tot slaven van de begrippen die zij over het leven, en vooral over den dood huldigen.

Hun leven, ik heb het reeds vaak elders gezegd, kan beschouwd worden als één lange godsdienstoefening van de wieg tot het graf. En die godsdienst eischt *voortdurend* offers en boetedoening. In één angst leeft elke Boschneger; immers zelfs een onwillekeurige, vaak kleine handeling van hem, kan grievend of beleedigend voor de goden en jorka's (geesten van afgestorvenen) zijn en de slechtste gevolgen daarvan (ziekte en dood in de eerste plaats) zullen onverbiddelijk hem en de zijnen treffen.

Ik zal hier enkele voorbeelden aanhalen ter verduidelijking van het bovenstaande.

Toen in 1918 de griep haar intrede deed in de Tapanahony, trad de epidemie het eerst op in het dorp Manlobbi.

Het orakel [1]), dat als het ware den ganschen dag op alle dorpen voor alles en nog wat wordt geraadpleegd, maakte uit dat de „lanti sieki" (epidemie) ontstaan was doordien een jonge man, die gedurende den rouwtijd voor zijn vrouw (deze verplichte rouwtijd bedraagt ten minste 15 maanden, doch kan ook langer, b.v. 3 jaren, duren) naar een ander meisje had omgekeken.

---

[1]) Op elk Boschnegerdorp bevindt zich een orakel dat den naam van „Afrakoe" draagt. Het hoofdorakel, „Grantata", staat op Drietabbetje, de residentie van het Groot-Opperhoofd, waar ook de Opper- en hooge priesters wonen.

De delinquent werd toen met zijne familie (broers, ooms en neven) [1]) op verschrikkelijke wijze afgeranseld en de geheele familie tot strenge boetedoeningen, vooral tot het betalen van groote hoeveelheden rum, veroordeeld.

Een andere jonge man, zekere Abragi van het dorp Saajé, die twee vrouwen had, (alle Boschnegers zijn polygaam) verloor door den dood haar met wie hij als No. 2 gehuwd was. De raad, gevormd uit de ooms (van moederszijde, zij huldigen het matriarchaat) broers en neven van de overledene, beslisten dat Abragi *18 maanden* voor Adoritha zou rouwen; onder de vele penitentie's die hem opgelegd werden, werd opgenomen dat hij gedurende dien tijd geen huwelijksgemeenschap mocht hebben met Manboela, de vrouw met wie hij n. b. gehuwd was lang vóór hij de overledene had leeren kennen. Wèl mócht Manboela met hem samen blijven wonen en voor hem zorgen.

Abragi bezweek voor de verleiding en Manboela moest moeder worden. Het noodlot wilde dat zij in de kraam overleed en het lijk daaromtrent ondervraagd [2]), gaf als doodsoorzaak op, dat de geest van Adoritha zich door de ontrouw van Abragi beleedigd achtte en daarom Manboela van hem had weggenomen.

Is het verliezen van zijn vrouw als regel een groot ongeluk voor een man, grooter wordt het leed als hij er twee heeft en beiden kort na elkaar moet missen. Voor den man wiens voorbeeld ik nu aanhaal, was het echter *overgroot*, want Adoritha zoowel als Manboela behoorden tot dezelfde „loô" [3]) en in zulk een geval beoordeelt dan niet meer de familie, wat het lot van het slachtoffer wezen zal,

---

[1]) Volgens hun adat is de gansche familie, vaak het geheele geslacht verantwoordelijk voor de daden van den enkeling.

[2]) Bekend is het dat de Boschnegers de lijken van afgestorven stamgenooten dagen, soms weken boven aarde houden. In dien tijd worden de lijken dagelijks door twee mannen op het hoofd rondgedragen en moeten dan vele vragen omtrent hun leven en vooral omtrent hun doodsoorzaak beantwoorden. Deze antwoorden worden via de dragers door middel van verschillende bewegingen en gebaren gegeven.

[3]) De verschillende Boschnegerstammen zijn in onderstammen verdeeld De onderstammen worden loô's genoemd.

doch de „rechtbank" van de loô waartoe de meisjes behoorden, heeft dan te beslissen. Deze rechtbank (?) verklaarde Abragi schuldig aan den dood van beide vrouwen. Het was bij het hocus pocus met het lijk van Manboela aan het licht gekomen(?) dat, behalve wat Adoritha toen zelf als haar doodsoorzaak had opgegeven, zij door haar „Akra" [1]) was „weggebracht" omdat zij jaloersch was op haar Mêti (mede-echtgenoote).

De vierschaar bepaalde dat de „onverlaat" de vijftien maanden rouw, die hij voor de eerste vrouw reeds gedragen had, weer geheel moest overdoen, om daarna aan die voor de tweede te beginnen [2]). Welke boetedoeningen daarmede gepaard zullen gaan, zou onze man later hooren, alsook wat met zijne bloedverwanten, in verband met deze „ten hemel schreiende misdaad", gebeuren moest.

De ellende die een Djoeka — Aucaner — in het geval van Abragi verkeerende, verduren moet, is onbeschrijfelijk. Een arbeider uit Paramaribo verklaarde, toen hij met mij een dergelijk geval bijwoonde, dat hij veel liever tot drie jaren dwangarbeid in de stad zou willen veroordeeld zijn, dan slechts één jaar als Djoeka te rouwen. Het is dan ook in zekeren zin als doelmatigheid van de natuur te beschouwen dat de Djoeka zoo opgeruimd van aard is, zooveel zin voor humor heeft en zoo spoedig geleden leed vergeet. Zijn leven zou anders voor hem een kwelling zijn.

De twee door mij aangehaalde voorbeelden staan niet op zich zelve; zij zijn zoo maar uit de tallooze, die het geheele bestaan van de Boschnegers beheerschen, gegrepen. Het zou niet veel moeite kosten met een lange reeks van zulke feiten te bewijzen dat de Boschneger geen levensblijheid kent. En is het geen moreele plicht van den Staat, waaraan deze menschen zijn onderworpen, te trachten daarin verandering te brengen?

---

[1]) Verklaring hiervan te vinden in Encyclopaedie van Nederl. West-Indië blz. 35.

[2]) Mij is een voorbeeld bekend van een man (Akoejoetoe van Drietabbetje) die in een analoog geval *zeven jaren* moest rouwen.

Maar laat ons voor een oogenblik alle ethica laten rusten en beschouwen wij de zaak van de praktische zijde.

Suriname is een aan bevolking arm land. Allen die over het bevolkingsvraagstuk der kolonie gesproken of geschreven hebben, zijn het volmaakt eens, dat voor haar geen bloei te verwachten is, zonder aanmerkelijke vergrooting van de bevolking.

En zou het dan niet onverantwoordelijk zijn, indien men bleef voortgaan geen aandacht aan de Boschnegers te schenken, en niet tracht met betrekkelijk geringe uitgaven hen voor de samenleving te winnen, terwijl jaar in jaar uit, met hooge kosten, immigranten van elders hier worden ingevoerd?

Met een begin aan dit werk te maken, heeft Gouverneur Staal niet alleen de Boschnegers, doch geheel Suriname aan zich verplicht en maakt hij reeds hiervoor blijvend aanspraak op de erkentelijkheid der kolonie. Want deze poging *zal slagen*, n'en déplaise hen, die daar anders over denken. De waarborgen voor dit welslagen vindt men in het karakter van den Boschneger zelf. Het komt er slechts op aan dat zij die met het werk belast worden, daar steeds tact en geduld genoeg voor hebben, en vooral in den beginne *niet* den godsdienst op den voorgrond stellen.

Een samenloop van omstandigheden maakte, dat het beschavingswerk het eerst bij de Aucaner-Boschnegers, de energiekste en voornaamste stam der „wegloopers", is aangevangen.

Jaren lang had ik als balata-industrieel in de Boven-Marowyne omgang met de Aucaners en leerde ik hen van nabij kennen en belang in hen stellen. En toen ik, jaren nadat ik niet meer in de Marowyne kwam, de gelegenheid kreeg om in een nieuwsblad in Suriname iets over hen te schrijven, waren mijne eerste artikelen gericht op propaganda voor hunne beschaving.

De Gouverneur vond in die artikelen aanleiding een proef te nemen.

Op de begrooting voor 1920 werden de bedragen, voor dit werk noodig, uitgetrokken en droeg Zijne Excellentie

mij de eervolle taak op, hetgeen ik gepropageerd had, te gaan verrichten. Zoo werd ik met het ambt van Posthouder bij de Aucaner-Boschnegers in de Boven-Marowyne belast.

De Aucaners kennende, wist ik van te voren, dat de grootste moeite zou bestaan in het van den Granman [1]) gedaan krijgen, dat een „bakra" [2]) zich in hun midden zou komen vestigen. Dankbaar was ik daarom toen de Gouverneur het besluit nam het groot-Opperhoofd, Amakti van Otterloo, met zijne Hoofd-kapiteins [3]) naar Paramaribo op te roepen en mij in hunne tegenwoordigheid te installeeren.

Op 7 Juli 1919 kwamen de „hooge heeren" te Paramaribo aan.

Reeds bij de eerste ontmoeting met den Gouverneur verklaarde de Granman *nooit* zijne toestemming te zullen geven dat een „bakra" zich in de Tapanahony zou komen vestigen. De landvoogd trachtte in meer dan één conferentie Amakti en een zijner raadslieden, Gagoe van Pikienkondré, die hem daarbij vergezelde, er van te overtuigen dat de genomen maatregel slechts in het belang van hun stam was. 't Gaf niets.

Toen de Gouverneur bemerkte dat met zachtheid niets te bereiken viel, trad Zijne Excellentie krachtdadig op en beval aan Amakti den Posthouder in de Tapanahony te ontvangen. Amakti bleef recalcitrant.

Nadat Zijne Excellentie echter hem deed inzien dat zijne houding hem zijn Granmanschap kosten zou en Zijne Excellentie haar wil zou doorzetten, gaf hij eindelijk toe.

Vermeldenswaard is wat gedurende den tijd, dat de

---

[1]) Granman beteekent in het Negerengelsch Gouverneur. Het Groot-Opperhoofd der boschnegers wordt door den stam met dien titel aangeduid, doch verbindt daaraan het begrip van alleenheerscher.

[2]) „Bakra" is vertaald „Blanken"; de Boschnegers noemen echter alle beschaafden en intellectueel ontwikkelden „Bakra's".

[3]) De stam der Aucaners is verdeeld in 7 onderstammen (Loô's). Aan het hoofd van elke loô staat een Hoofd-Kapitein, terwijl elk dorp bestuurd wordt door een kapitein.

Gouverneur met Amakti onderhandelde, zich bij de Boschnegers achter de coulissen afspeelde.

Zoodra de Granman na een onderhoud met den Landvoogd huiswaarts keerde, werd een „kroetoe" [1]) met de kapiteins belegd en gaf hij verslag van het verhandelde.

Er bestaan, tegenover hunne Hoofden, geen grooter oogendienaren op de wereld dan de Boschnegers. Alles wat een Hoofd zegt of doet is prachtig en juist ingezien.

Amakti had echter het geluk dat onder zijn gevolg één kapitein, Sona van Mansi [2]) zich bevond, die een uitzondering op dezen regel maakt en voor zijne eigen meening durfde uit te komen.

Daarbij komt dat Sona liberaal is en vertrouwen in de bakra's stelt. Van den beginne af was hij er dan ook voor, dat de Posthouder bij hen zou komen, want „Ala sani boen foe teki loekoe" — dit beteekent zooveel als „onderzoekt alle dingen". Telkens als de Granman dan ook van den Gouverneur teruggekeerd, verslag deed en door allen geprezen werd om zijne koppigheid, die zij vastberadenheid noemden, waarschuwde Sona dat men zich op den verkeerden weg bevond. „De bakra's zijn lankmoedig" zeide hij, „maar zullen op den duur niet met zich laten spotten."

Op den bewusten dag, waarop de Gouverneur een ultimatum aan den Granman stelde en deze slechts één uur bedenktijd had om den wil van den Gouverneur te eerbiedigen of de gevolgen van zijne koppigheid te ondervinden, ging het gedurende het bedenkuur warm toe in de „kroetoe". De neef van Amakti, Aliamba van Otterloo, trad, buiten zich zelf van woede, als woordvoerder op. Van den Granman werd geëischt dat hij, wat er ook van komen mocht, nooit de gevraagde toestemming zou verleenen. Men zou den eed aan de Gran-jorka's (de geesten der vaderen) schenden met toe te geven. Immers een Aucaner verkiest liever den dood dan terug te keeren tot de slavernij, enz. Allen, met uitzondering van Sona, vie-

[1]) „Kroetoe" beteekent vergadering.

[2]) Ik heb telkens achter de namen van de personen die ik hier aanhaal, den naam van hun loô of dorp bijgevoegd.

len Aliamba bij en de leuze, „liever ons hoofd verliezen dan toegeven", weerklonk door de kroetoe.

Toen de gemoederen een weinig tot kalmte gekomen waren, vroeg Sona het woord.

„Granman en mede-Kapiteins, ik erken de minste onder U allen te zijn. Ik heb eerbied voor Uwe levenswijsheid en ik ben tegenover U slechts een kind. Maar ook een kind zegt weleens iets dat overweging van de groote menschen verdient. Gij hebt besloten om nooit toe te geven en wilt dat wij liever ons hoofd verliezen. Niemand versta mij verkeerd, als het zoo ver komt zal ik de eerste zijn om mijn hoofd voor de onthoofding neer te leggen, wij zijn hier niet gekomen om de een den ander te verraden (foe seri tawan — letterlijk vertaald de anderen te verkoopen).

Wij die naar de stad gekomen zijn, vormen immers het grootste deel van den stam, zij die achtergebleven zijn, zijn toch slechts een handjevol. En nu wij besluiten ons hoofd te verliezen, wil ik weten of gij hebt nagedacht over het lot van die twee of drie Aucaners die ons zullen overleven. [1])

„Baâlâ, paakseri bifo oen doe (Broeders denkt na eer gij handelt), Bakra na kauwhedé san mira man foe doe nanga hen (De bakra is als een ossenhoofd, mieren zijn niet in staat het te verplaatsen)."

De woorden van Sona maakten veel indruk op de vergadering en men mompelde iets van „toegeven".

Amakti wankelde, doch Aliamba dreigde hem met verdoeming; „een Otterloo mag nooit voor dwang bukken."

Op dit uur trad een ambtenaar van de Gouvernements-Secretarie binnen, om namens den Gouverneur te zeggen dat het uur om was, en dat Zijne Excellentie niets meer van Amakti verlangde te hooren. De maatregelen, die tegen den Granman genomen zouden worden, zouden onmiddellijk in werking treden [2]).

Amakti keek nog eenige oogenblikken angstig naar zijn gevolg en zei toen tot den ambtenaar „tjari mi go tivredi" (breng mij om de toestemming te gaan geven). Dit geschiedde op 22 Juli.

---

[1]) In gewichtige aangelegenheden spreekt een Djoeka hoofdzakelijk in beeldspraak.

[2]) Ik vrees nu reeds te uitvoerig geweest te zijn en zal daarom niet aanhalen waarin die maatregelen bestonden.

Op 26 d. a. v. vond de installatie van den Posthouder ten Gouvernementshuize plaats. Amakti en zijne kapiteins (8 in getal), zoo ook de Posthouder, verschenen in ambtsgewaad. Bij de plechtigheid waren verder tegenwoordig de Gouvernements-Secretaris, de Commissaris van het district Marowijne, de heer Nijon, (nu wijlen), ambtenaar ter Gouvernements-Secretarie belast met de zaken der Boschnegers en Indianen, en de heer Smit, een oud-ambtenaar uit de Marowijne, die als tolk in deze zaak zeer goede diensten heeft bewezen.

Gouverneur Staal richtte de volgende woorden [1]) tot Amakti:

1. Granman Amakti, ik heet U en de kapiteins en anderen, die U vergezellen, welkom.

2. Ik heb U ontboden om eenige zaken met U te bespreken en vooral om U persoonlijk het goede nieuws mede te deelen, dat ik U reeds schreef in een brief.

3. In den brief, dien ik U zond naar Uwe woonplaats hebt gij gelezen, dat ik besloten heb een Posthouder in Uw midden te vestigen.

4. Ik wil U nu verklaren waarom ik dat doe en waarom ik den heer van Lier daarvoor gekozen heb.

5. Gij weet, dat gij en alle Djoeka's, evenals ik en alle Nederlanders onderdanen zijn van onze geliefde Koningin Wilhelmina.

6. Onze Koningin heeft vele, vele onderdanen, die niet te tellen zijn, hier en in Nederland en in andere groote landen.

7. Vurig wenscht onze Koningin, dat die vele, vele onderdanen gelukkig zullen zijn en tot welvaart komen.

8. Voor allen wil Zij zorgen, want allen zijn Haar even lief.

9. Daarom zendt Zij naar Hare onderdanen, die ver van Haar wonen, mannen om namens Haar te besturen en raad te geven en te helpen in al wat goed voor Hare onderdanen is.

10. Voor allen, die in Suriname wonen, ook voor de Djoeka's zendt Zij een Gouverneur en zoo heeft de Koningin mij gezonden.

11. Ik moet dus namens Haar ook voor U en Uwe Djoeka's zorgen.

12. Maar gij woont ver van mij en wel is er een Districts-Commissaris op Albina, die ook voor Uwe belangen te zorgen heeft, maar hij kan slechts zelden bij U komen.

---

[1]) De Neger-Engelsche vertaling hier weggelaten.

Redactie W. I. Gids.

13. Daarom was het mijn wensch iemand, onder den Districts-Commissaris in Uwe nabijheid te plaatsen, die meer en gemakkelijker bij U kan komen en dien gij ook meer en gemakkelijker bereiken kunt.

14. Ik weet, dat gij de Granman, het Hoofd zijt van de Djoeka's en dat gij gezworen hebt het welzijn van Uwe Djoeka's te bevorderen.

15. Maar er is veel, dat gij niet weten kunt, want de tijd gaat vooruit en brengt vele nieuwe dingen, die niet zoo ver komen als de bovenlanden.

16. Gij hebt gezien hier in de stad en in de districten, die gij bezocht hebt, dat er veel anders is dan bij U omdat de tijd vooruit gaat.

17. Wat wij hier weten en hebben, is langzamerhand verkregen maar zou nooit verkregen zijn als wij niet geholpen waren door anderen, die meer wisten.

18. Om voor U te kunnen zorgen, moet ik weten wat gij nog niet hebt en wat ge noodig hebt, omdat het goed voor U is.

19. Alleen als iemand bij U is, zal ik altijd kunnen hooren, wat gij noodig hebt.

20. Ik ben zoo ver van U af, dat, wanneer ik U wat te zeggen heb, alleen een brief mogelijk is. Maar in een brief kan ik niet alles zoo goed zeggen.

21. Is de Posthouder bij U, dan kan hij U alles uitleggen.

22. Het is mijn wil, dat de Posthouder alles voor U en Uw volk zal doen wat goed is. Hij zal U moeten raden en helpen in alle dingen, die de Djoeka nog niet weet. Hij zal kunnen beginnen met de kinderen iets te leeren, totdat gij scholen zult hebben.

23. Gij zult altijd tot hem kunnen gaan als gij raad en hulp noodig hebt.

24. Hij zal moeten zijn als Uw oudere broeder, die zijn jongeren broeder gaarne helpt.

25. Gij, Granman Amakti, die gaarne de Djoeka's vooruit brengt in den nieuwen tijd — zooals gij mij gezegd hebt — gij zult van hem kunnen hooren hoe dat geschied is bij anderen, die nu al ver vooruit zijn gegaan.

26. Ik zend den heer van Lier, omdat ik weet, dat hij liefde heeft voor de Djoeka's.

27. Indien hij geen liefde had, zou hij niet zijne familie, zijne vrienden en alles wat hij heeft, willen verlaten om zoo ver weg te gaan en bij U te komen wonen.

28. Hij kent Uwe taal, Uwe zeden. Hij weet wat gij noodig

hebt om vooruit te komen en om gelijk te worden aan anderen, die al verder zijn dan gij.

29. En hij wil met U leven, als een der Uwen en zijne beste krachten geven om U goed te doen.

30. Om deze redenen koos ik den heer van Lier.

31. Ik heb U gezegd, dat de Koningin wil zorgen voor al Hare onderdanen en dat ik als Gouverneur verplicht ben namens Haar ook voor de welvaart van de Djoeka's zorg te dragen.

32. Maar dat kan niet wanneer de Djoeka's niet gehoorzaam zijn in al het goede.

33. Daarom hebt Gij, Granman Amakti, toen gij als Granman werd bevestigd, gehoorzaamheid moeten zweren aan de Koningin, aan den Gouverneur en aan alle autoriteiten die hij over U stelt en moeten beloven om alle hulp te bewijzen.

34. Ik vorder dan ook van U dat gij mij nogmaals plechtig belooft, dat gij aan den heer van Lier alle hulp zult geven, die hij noodig heeft om tot U te komen en de taak, die ik hem heb opgedragen, te volbrengen.

35. Ik vorder van U dat gij hem zult ontvangen en behandelen als een goeden vriend, een vertrouwd vriend.

36. Gij doet die plechtige belofte ook voor al Uwe Djoeka's.

37. Want gij zijt hun opperhoofd en zij moeten U gehoorzaam zijn.

38. Ik zeg dit met nadruk, want ik wil dat allen weten, dat de heer van Lier niet komt om Uwe plaats in te nemen.

Dat is *niet* waar.

39. Het is bijna honderd jaar geleden, dat een Uwer voorouders, Granman Byman, beloofde dat een Posthouder altijd in Uw midden zou mogen wonen.

40. Als nakomeling van Uwe voorouders zijt gij verplicht die belofte na te komen.

41. Het is nu het oogenblik, dat gij, Granman Amakti, bevestigt wat gij gezworen hebt en ik verzoek U dus te beloven, dat gij mijn besluit om den heer van Lier als Posthouder naar U te zenden zult eerbiedigen en dat gij hem alle hulp zult verleenen en doen verleenen door de Djoeka's, waarover gij het bestuur voert.

Amakti bedacht zich eenige oogenblikken, aleer te antwoorden, en prevelde iets in zich zelve.

De Gouverneur herhaalde dat het Zijner Excellentie's wensch was dat de Granman plechtig zou beloven het

besluit om den heer van Lier als Posthouder naar de Tapanahony te zenden te eerbiedigen.

Amakti richtte zich toen in volle lengte op en antwoordde luid: „Ik ben tevreden dat de heer van Lier komt. Ik heb bij mijne aanstelling tot Granman reeds den eed van trouw aan de „bakra's" gezworen. Ik zweer geen tweede maal, want ik ben Granman en een Granman heeft geen twee tongen (d. i. neemt niet terug wat hij beloofd heeft). Ik zeg dus „Ja", laat de heer van Lier komen."

En zich tot de kapiteins wendende: „Kapiteins gij hebt het gehoord, ik heb ja gezegd."

De kapiteins knikten toestemmend.

Alsnu verzocht de Gouverneur aan Amakti om nader te treden. Zijne Excellentie nam toen een gouden ring van haar vinger en stak deze voor den Granman aan diens vinger, hem er op wijzende dat Zijne Excellentie met dit geschenk bedoelde aan hem, Amakti, een blijvend aandenken aan dit plechtig uur te geven. En als er ooit een tijd mocht komen, dat de Granman berouw ging voelen over de gedane belofte, dan vertrouwt de Gouverneur erop, dat de ring hem weer aan zijn plicht zal herinneren.

Amakti toonde zich zeer verheugd over deze onderscheiding en het was den kapiteins aan te zien, dat deze daad grooten indruk op hen maakte.

Tot de kapiteins het woord richtende, vervolgde de Gouverneur:

42. Gij allen, kapiteins, hebt gehoord de woorden, die ik sprak tot Uwen Granman.

43. Gij hebt gehoord wat ik bevolen heb in het belang van de Djoeka's.

44. Gij hebt gehoord, dat ik gezegd heb, dat Granman Amakti van Otterloo, Uw Granman zal blijven, ook als de heer van Lier in Uw midden zal zijn, en dat gij Uwen Granman gehoorzaam zult wezen.

45. Ik eisch dus van U dat gij Uwen Granman zult bijstaan in de hulp aan den heer van Lier, die ik van hem gevorderd heb.

46. Gij zult dus ook Uwe hulp aan den heer van Lier moeten verleenen, en indien gij het niet doet, dan zal ik het beschouwen alsof gij ongehoorzaam zijt aan Uwen Granman Amakti en zorgen, dat gij gestraft wordt voor Uwe ongehoorzaamheid.

Hierna volgde een toespraak tot den heer van Lier:

47. Het is een moeilijke taak, die ik U heb opgedragen.

48. Ik reken erop, dat gij met allen ijver Uwe taak zult vervullen; dat gij steeds met liefde Uw werk zult doen en altijd zult bedenken, dat alles wat gij doet, moet zijn in het werkelijk belang van de Djoeka's.

49. Ik verwacht van U, dat gij altijd den Granman naar behooren zult erkennen.

50. Ik verzoek U tot bevestiging van Uwe goede bedoelingen thans den eed af te leggen, nadat de Gouvernements-Secretaris U dien zal hebben voorgelezen.

Nadat de heer van Lier den eed had afgelegd en die eveneens vertaald werd, voor de Boschnegers, was het officieele gedeelte van de installatie op „bakrawijze" geëindigd.

De Gouverneur noodigde het gezelschap toen uit om nog een poos na te blijven, en werd de eerewijn geschonken.

De Posthouder vroeg toen verlof enkele woorden in het Negerengelsch tot den Granman en zijne kapiteins te mogen richten.

Hetgeen hij zeide werd op Djoekawijze, dus in beeldspraak, voorgedragen en kwam hierop neer: Hij verzocht aan de Aucaners om toch alle achterdocht tegen hem te laten varen en hem een weinig vertrouwen te schenken. De tijd zou dan zijne goede bedoeling bewijzen.

Het gesprokene scheen in goede aarde te zijn gevallen. Althans een der oude kapiteins, Akokomié van Clementi, riep op blijden toon uit: „Ho, ho mie na ben sabie so foe hèn, na biâ na krêkrê Djoekaningré, mekie a kon." (Ach! dat wist ik niet van hem, die man is een volmaakte Djoekaneger, laat hem maar komen).

Bij het afscheid nemen verzocht Amakti aan den Gouverneur vergunning om op dien avond op het erf aan de Wagenwegstraat, waar hij logeerde, een Djoeka-dans te mogen geven en de „Apienti" (Djoekatrom) te mogen doen slaan, teneinde zijne onderhoorigen, die behalve de kapiteins met hem te Paramaribo aanwezig waren, ook in de feestvreugde van dezen dag te doen deelen.

Zijne Excellentie gaf de gevraagde vergunning.

Wie nu vermoedt, dat hetgeen Amakti als reden voor zijn verzoek opgaf de waarheid was, kent de zeden der Boschnegers niet. Het gunnen van een feestje aan het volk was in deze slechts een zeer bijkomstige omstandigheid. De juiste motieven waren het brengen van een dankoffer aan de goden en granjorka's voor hun bijstand, deze zaak tot een goede oplossing te hebben doen geraken. Bij zulke dankzeggingen moet altijd de „Apienti" geslagen worden.

De Granman vertoefde met zijn staf nog eene week in Paramaribo, in welken tijd een spoorreisje tot de kabelbrug werd gemaakt, de bioscoop bezocht, autotochten gemaakt, enz.

Zeer voldaan verlieten de „hooge gasten" de stad en keerden naar Albina terug om van daar de reis naar de Tapanahony voort te zetten.

Bij zijn vertrek verzocht Amakti den Gouverneur dat de Posthouder hem toch niet te vlug nagezonden zou worden. Hij moest nog vele „kroetoe's" in verband met het komen van den heer van Lier in de Tapanahony houden en maatregelen voor eene behoorlijke ontvangst treffen. De Posthouder zou ook in de Tapanahony plechtig geïnstalleerd worden.

Geen Boschneger die eenig besef van de waarde van den tijd heeft, dus ook de Granman niet. Nauwelijks op Albina aangekomen liet hij door tusschenkomst van dens Districts-Commissaris van Marowyne een maand uitstel aan den Gouverneur verzoeken. Als reden werd opgegeven dat hij het volk dat hem naar Paramaribo had vergezeld, de gelegenheid wilde geven eerst met vrachtvaart een duitje te verdienen alvorens naar huis terug te keeren.

Eindelijk op 26 September aanvaardden Amakti en zijne kapiteins den terugtocht naar „huis".

In de Tapanahony was men intusschen zeer ongerust geworden over het lang wegblijven van den Granman. Wat was er toch gebeurd? Men vreesde reeds het ergste. „Een nieuwe breuk met de bakra's was ontstaan. „Lon tin" (de tijden van het voortvluchten) werd op nieuw weer ingeluid." Geen wonder dan ook dat toen te Poeloe-

goedoe [1]) op een zekeren dag het „krê- bê- tê- kin-kin" van de rivier af vernomen werd, allen de ooren spitsten om bij het opvangen van „fa-oe-dê-so-oe-tan" met een diepe zucht een „Grantangi foe Gado" (Godlof!) ten Hemel op te zenden.

Gelijk men weet bestaat bij de Boschnegers een trommeltaal (hun draadlooze telegrafie), waarmede zij op vrij groote afstanden onderling zich volledig kunnen doen verstaan. Het tempo waarin geslagen wordt en de verschillende geluiden (een buitenstaander merkt vaak niet eens het verschil in die geluiden op) die de trom te weeg brengt, vertolken dan de woorden.

Als het Groot-Opperhoofd (de Granman) op reis is, wordt er gedurende de reis voortdurend op de „Apienti" (trom) geslagen. Op deze wijze doet hij mededeelingen aan de bewoners der dorpen waar hij langs vaart, over zaken „het heil van het rijk" (foe boen foe kondré) betreffende. Heeft hij niets mede te deelen, dan worden gebeden aan de goden en granjorka's opgezonden; want op de trom moet geslagen worden. Immers moeten de onderhoorigen — onderdanen drukt beter de verhouding uit — weten, dat hun Granman of, zooals de aanhangers van Amakti [2]) zich uitdrukken, hun grontapoe-Gado (aardsche God) langs gaat, om aan de landingsplaats te komen ten einde aan dezen de verschuldigde eerbewijzen te betoonen. Elke bekende persoonlijkheid (vooral de regeeringspersonen) onder de Boschnegers heeft een eigen naam in de trommeltaal. Zoo heet de Granman „Krê-bê-tê".

Hoort men op de trom slaan „Krê-bê-tê" zonder meer, dan weet men dat de Granman langs gaat, doch geen officieele mededeelingen te doen heeft. Wordt de „krê-bê-tê" echter onmiddellijk gevolgd door „kin-kin", dan beteekent dat ongeveer: „allen die deze zullen zien of hooren lezen, saluut, doen te weten".

Begrijpelijk is het dus dat, waar men door het zoolang

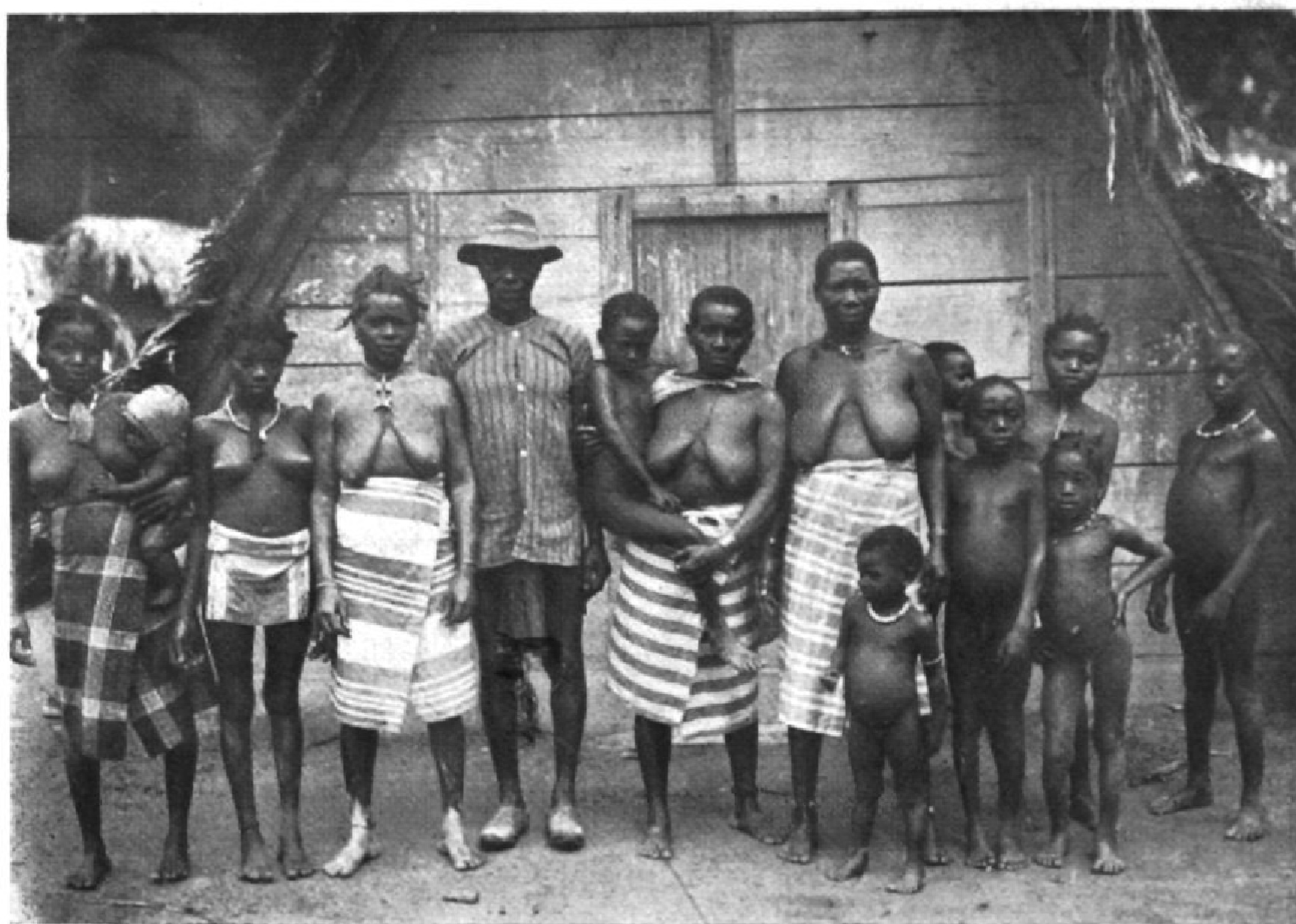
---

[1]) Poeloegoedoe is het eerste Boschnegerdorp in de Tapanahony.

[2]) Onder de Aucaners bestaan twee partijen: de een hangt den Granman (Amakti) de andere den Opperpriester (Kanapé) aan.

I. INSTALLATIE VAN DEN POSTHOUDER (DE LAATSTE STAANDE FIGUUR RECHTS) GRANMAN AMAKTI DE TWEEDE ZITTENDE FIGUUR VAN LINKS.

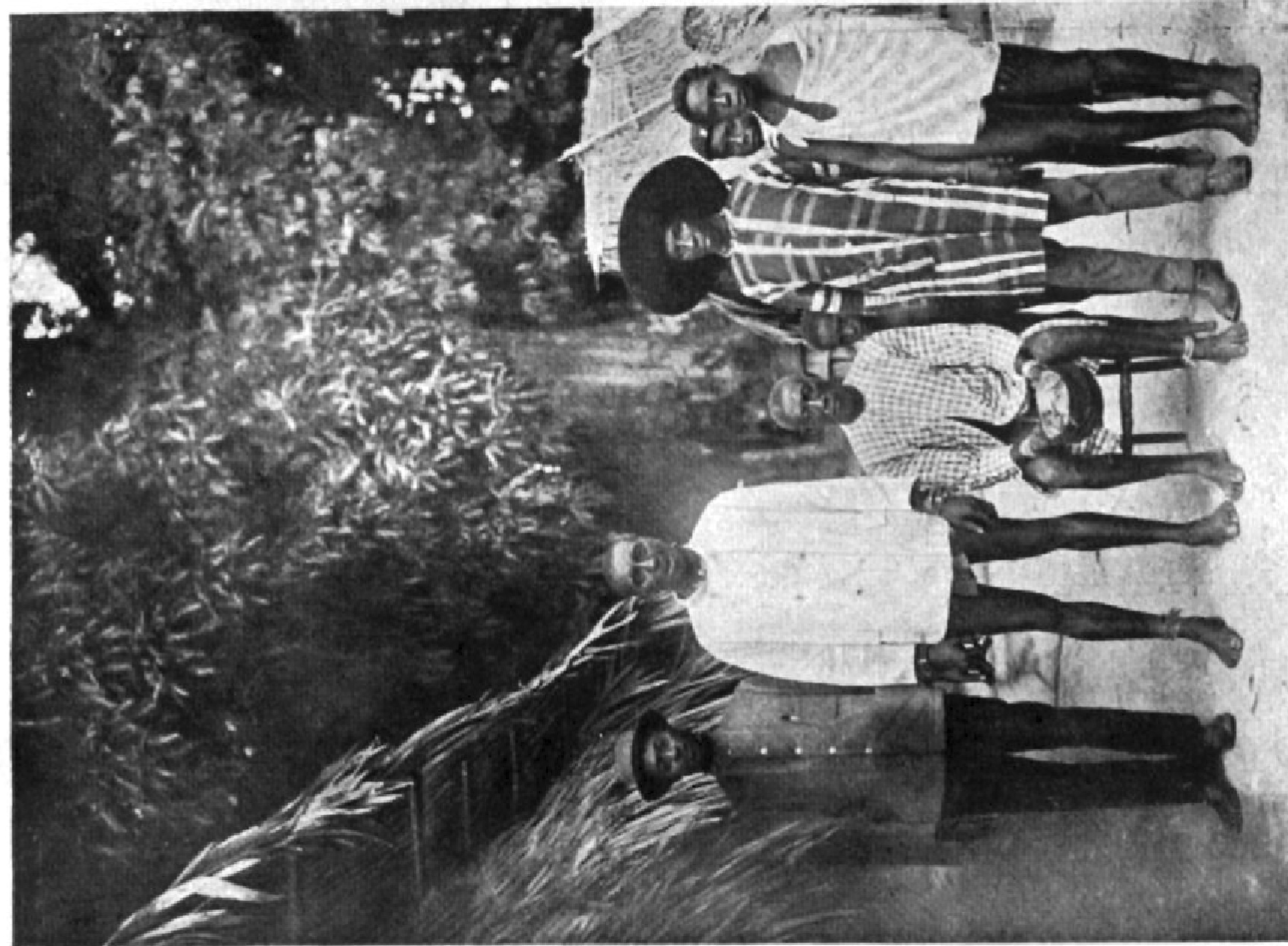
II. EEN AUCANER FAMILIE

III. EEN VERLOOFD PAARTJE.

IV. EEN GEHUWD PAARTJE.

V VAN LINKS NAAR RECHTS, 2. KANAPÉ, 3: GRANMAN AMAKTI, 5 EN 6 ZONEN VAN AMAKTI.

VI. DE BEMANNING VOOR TWEE BOOTEN, GEREED DE REIS OVER DE WATERVALLEN TE AANVAARDEN.

VII. DE POELOEGOEDOE WATERVALLEN IN HET DROGE SEIZOEN.

VIII. DE „GRANKROETOE HOSO" (HET GROOTE VERGADERLOKAAL) TE DRIE TABBETJE. OP DEN VOORGROND HOUTVESTER GONGGRIJP EN DE OPPERPRIESTER KANAPÉ.

weg blijven van de „hooge oomes" nog al ongerust geworden was, met ingehouden adem geluisterd werd, toen eindelijk het „Krê- bê-tê— kin-kin" klonk. En o, vreugd het „kin-kin" onmiddellijk gevolgd door „fa-oe-de-so-oetan". Dit is letterlijk vertaald, „zoo als wij waren, zoo zijn wij gebleven". M. a. w. er is geen verandering in ons leven gebracht.

Ik wil even hier aanstippen dat alles wat in de trommeltaal verhandeld wordt, in het Kromantijnsch (de oorspronkelijke taal der Aucaners) geschiedt. Ik ben echter nog niet zoo sterk in mijn Kromantijnsch dan dat ik dat hier zou mogen gebruiken en bepaal mij dus maar bij het Negerengelsch, zooals mij het een en ander vertaald werd.

Nadat de Granman weer in de „residentie" (Drie Tabbetje) was aangekomen, werd een generale Gran-kroetoe belegd, en alle leden van den stam uitgenoodigd het verslag over de onderhandelingen met de „bakra's" te komen aanhooren.

Dagen, ja weken lang hebben de „kroetoe's" geduurd, tot eindelijk op 20 November een boot met vier Djoeka's bemand, te Albina aankwam, gezonden door den Granman om „masra van Lier" naar zijne bestemming te brengen.

Het reisverslag en wat verder in de Tapahony gebeurde volgt hier onder:

Op Dinsdag 28 October 1919 verliet ik Paramaribo per stoomschip „Koningin Wilhelmina" en kwam daags daarna te Albina aan.

De boot die door Amakti voor mijne verdere reis was toegezegd, was daar nog niet aangekomen.

Andere Boschnegers voor de vaart, eenige Saramaccaners uitgezonderd, waren er ook niet aanwezig.

Stel echter dat er wel Djoeka's te Albina aanwezig waren geweest, dan zou er toch niemand onder hen te vinden zijn geweest mij op te brengen, zonder vooraf last daartoe van Amakti te hebben gehad.

Als gevolg hiervan moest ik maar geduldig wachten tot er een boot van den Granman zou aankomen.

Op 20 November meldde zekere Sona van het dorp Manlobbie (Bilô) [1]) zich bij den Districts-Commissaris aan. Hij was met nog drie man gezonden om „masra van Lier" af te halen.

Op mijn vraag aan Sona welke instructies hij zooal van den Granman had, werd geantwoord „geen". De Granman had slechts gezegd, dat hij goed met mij moest reizen, en mij naar Drie Tabbetje (de residentie van den Granman) brengen. Over canotage had de Granman niet gesproken. Het was een „lanti boto" (dienstvaartuig) en hij mocht geen loon eischen.

Daar het echter voor het prestige van het gezag volstrekt noodig is, dat voor zulke diensten betaald wordt, werd na de installatie het bedrag van *f* 105.— (een honderd en vijf gulden) aan Sona c. s. uitgekeerd. Het bleek mij later dat Amakti daarop gerekend had en verondersteld had dat het geld aan hem zou gegeven worden.

Op 1 December werd de reis naar de Boven-Tapanahony in gezelschap van den Districts-Commissaris, die de installatie wenschte bij te wonen, aanvaard.

Het eerste Aucaner-dorp waar wij voet aan wal zetten, was Manlobbi, op Dinsdag 9 December.

Door den waarnemenden kapitein, Afaniaka, welke de plaats van zijn jongeren broeder Tonga (die reeds maanden lang geheel kindsch geworden, op den dood lag te wachten) inneemt, werden de Commissaris en ik zeer wellevend ontvangen.

Den volgenden morgen moest Sona, die op dit dorp thuis hoort, in een Gran-kroetoe (Groote vergadering) verslag van de reis uitbrengen.

Omstreeks 11 uur vertrokken wij van Manlobbi en kwamen om 2 uur 30 min. te Powie aan. Volgens Djoekagebruik, ging een van onze roeiers aan wal om den kapitein Jenta bericht van onze komst te brengen, voor wij uit de boot stapten. De boodschapper keerde terug met de mededeeling dat wij moesten doorvaren en niet daar vernachten. „Als de bakra (daarmede werd ik

[1]) Het district is verdeeld in twee deelen: Bilô-Beneden en Opô-Boven (Marowijne). Het bovendeel wordt door de hoogere kasten bewoond.

bedoeld) van den Granman terugkeerde, dan pas zou hij op Powie ontvangen worden."

Wij reisden verder. Pas later zou het mij duidelijk worden, waaraan wij deze schijnbaar vijandige behandeling van Jenta te danken hadden.

Op Donderdag 11 December bereikten wij het magazijn van de Balata Compagnie Suriname te Poeketi en stuurden van daaruit een boodschap aan den kapitein (ook Jenta geheeten) van het dorp Poeketi, om onze komst te berichten.

De kapitein liet ons zijne verontschuldiging aanbieden, dat hij wegens pijn aan zijn voet (hij had pas een filaria-aanval doorstaan) ons niet kon tegemoet loopen, en verzocht ons bij hem te komen.

De ontvangst liet niets te wenschen over. Zelfs werd een fleschje bier opengetrokken (waarvan echter noch de Commissaris noch ik gebruik maakte). Beleefdheidshalve bracht ik het glas aan de lippen (mitti mofo).

Nog dien zelfden dag zond Jenta een boot naar Drietabbetje om Amakti van onze komst te verwittigen.

Amakti liet terug weten, dat de komst der bakra's hem zeer verheugde en dat dezen spoedig nader van hem zouden vernemen.

Intusschen werden, dat bleek mij later, convocatien naar alle dorpen Opo en Bilo (Boven- en Benedenwaarts) uitgezonden voor eene Gran-kroetoe op Zaterdag 13 December te Poeketi, van oudsher de plaats waar gewichtige zaken behandeld worden.

Op dien datum ontvingen de Districts-Commissaris en ik des v.m. te 11 uur, een boodschap van Amakti dat hij op het dorp Poeketi was aangekomen en de Bakra's verzocht daar bij hem te komen.

In de „Grankroetoe-hoso" (een groot, open kamp) zat de Granman met een groot aantal Opo-kapiteins en andere waardigheidbekleeders op ons te wachten.

Na begroeting en een beleefdheidspraatje, opende Amakti de vergadering.

„Broeders, de bakra's zijn er al, laat ons beginnen." Commissaris, wat bracht U tot ons?"

De Commissaris antwoordde dat hij gaarne dit district wenschte te kennen en de Djoeka's op hunne woonplaatsen wilde bezoeken. Dat hij nog nooit in het binnenland gereisd had, en daarom met den heer van Lier, die met dit reizen bekend is, was medegekomen. ZijnEdelGestrenge voegde hieraan toe, dat hij de Djoeka's zeer goed gezind was en dat hij altijd bereid zal gevonden worden, voor hunne belangen op te komen, wanneer zij zich goed gedragen.

Vervolgens gaf ZijnEdelGestrenge in strenge bewoording zijn misnoegen te kennen omtrent het gedrag van kapitein Jenta van Powie, (waar wij niet mochten vernachten). De Commissaris eischte van Amakti, dat Jenta ernstig zou onderhouden worden. Amakti beloofde dit.

De gansche vergadering (het waren alleen Opo-negers) keurde zeer het gedrag van Jenta af.

Thans tot mij het woord richtende, sprak de Granman: „Masra van Lier, fa joe kom?" (Heer van Lier, wat bracht U hier)?"

Van Lier: „Vóór ik die vraag beantwoord, een wedervraag aan U Granman. Is het Uwe bedoeling om mij nu te installeeren?" (foe srika mi fa wi de)?

Amakti: „Ja".

Van Lier: „Wel dan zal ik van mijn plaats opstaan en met luider stem spreken opdat allen, ook zij die buiten zitten, mij goed zullen verstaan.

„Broeders, de dag van heden is een groote, een blijde dag voor Suriname. Want is het reeds lang, sedert er vrede tusschen de Blanken en Negers heerscht, en dat de slavernij is afgeschaft en vele negers te midden van de blanken wonen en zich er gelukkig gevoelen; heden is het voor het eerst dat een bakra van wege het Bestuur gezonden wordt om onder negers te gaan wonen en met hen als een der hunnen te leven.

Dit zij voor U het bewijs dat de blanken U willen aanhalen, zich met U verbroederen en U toonen dat gij niet ten achter gesteld wordt.

Ik ben door den Gouverneur van Suriname hier gezonden om U goed te doen, en niet, zooals leugenaars en lastertongen verteld hebben, om Uw Granman te vervangen. Ik zou dat zelf niet willen omdat ik mij daartoe niet in staat gevoel. Ik kom daarop straks

terug. Eerst wil ik U zeggen, wat mij hierheen gebracht heeft.

„Broeders! het leven verandert elken dag. Wat gisteren was, is er morgen niet meer. De levensomstandigheden over geheel de wereld veranderen zoo, dat wie daar geen acht op slaat in den strijd om het bestaan moet ten ondergaan.

Onze geliefde Koningin Wilhelmina wil dat al haar onderdanen geluk en welvaart zullen kennen; onverschillig wie zij zijn of waar zij wonen. Zij heeft de Blanken en de Djoeka's, ja zelfs de Indianen, die ver in het Zuiden wonen, allen, als Haar kinderen, even lief.

Het is de wensch van onze geliefde Koningin, dat de Djoeka's in alles vooruit zullen komen, evenals de Blanken die het lezen en schrijven verstaan.

Gouverneur Staal die den wensch van onze geëerbiedigde Koningin wil volbrengen, heeft mij hierheen gezonden om U den weg tot welvaart te wijzen; om U in alles behulpzaam te zijn met raad en daad, zooveel dat in mijn vermogen zal liggen.

Het is noodig dat de Djoeka's het lezen en schrijven leeren, omdat dit onontbeerlijk is om tot geluk en welvaart te geraken.

Voor de kinderen die leeren willen, zal ik een school openen. Ik zal niemand dwingen zijn kind naar school te zenden, want ik ben er van overtuigd, dat elkeen zijn belang zal begrijpen.

Wie ziek is, zal ik, voor zoover mijn kennis daartoe strekt, medicijnen verstrekken; aan behoeftigen kosteloos.

Voor het geven van adviezen betreffende den landbouw, zal ik altijd gaarne te vinden zijn.

Maar ik zal niet voortgaan met U dit en dat te beloven. Laat ons liever den tijd afwachten.

De Granman en eenige kapiteins en zij die hen naar de stad vergezelden, ter gelegenheid van mijne installatie aldaar, waren erbij tegenwoordig, toen ik den eed aflegde en plechtig beloofde, dat ik nooit iets anders hier doen zal, dan wat in het waarachtig belang van den Djoeka is.

Voor hen, die daarbij niet tegenwoordig waren, herhaal ik thans die belofte.

Tot degenen die beweerd hebben dat ik hier kom om Granman Amakti te vervangen, zeg ik dat zij maar voortgaan met dien zotteklap, (den moe de taki na wisie-wasie taki go naamoe), en wachten, tot zij het zien gebeuren.

Tot U zeg ik, dat ik altijd den Granman als Granman zal erkennen en de kapiteins in hun waardigheid respecteeren.

Als ik anders deed, dan zou ik tegen den wil van den Gouver-

neur, die mij hierheen gezonden heeft, handelen. Want de Granman en de kapiteins zijn door den Gouverneur in hunne waardigheid aangesteld en reeds dat feit maakt het voor mij onmogelijk hen te verdringen.

Ik beloof U dan ook dat ik mij niet met Uwe huishoudelijke aangelegenheden zal bemoeien.

Ik zal al mijn tijd gebruiken om U de begrippen der bakra's omtrent het leven bij te brengen.

Broeders ik zal niet veel meer zeggen; ik verzoek U alleen maar om een weinig geduld met mij te hebben, vóór gij een oordeel over mij uitspreekt.

Bedenk dat een kind op den dag waarop het geboren is, niet loopen of praten kan, ja niet eens opzitten. De moeder moet het voeden en verzorgen. Langzaam aan begint het te kruipen en op te staan, zachtjes aan begint het te loopen; het wordt steeds grooter en grooter, tot het in staat is een boot te helpen opboomen tegen de watervallen. Na een poos kan hij zelfstandig dit werk verrichten. Hij wordt man. Hij kan een huis bouwen en zijn ouders geven hem verlof een vrouw te nemen. Dan pas is hij mensch geworden en mag deel nemen aan een kroetoe (de Boschnegers houden over alles, hun leven betreffende, „kroetoe", openbare vergadering) en verantwoordelijk gesteld worden voor zijne daden.

Welaan broeders, beschouw dezen dag als de dag waarop ik voor „Djoeka" (d. i. de stam) geboren ben en wacht tot ik mensch zal zijn.

Ben ik gekomen om goed te doen, gij zult het zien; ben ik gekomen om kwaad te doen, gij zult het zien.

Ten slotte dit: Ik weet dat vele Djoeka's niet ingenomen zijn met mijn komst hier. Ik duid hun dit echter niet euvel. Zij weten nog niet wat zij aan mij hebben zullen.

Toch gevoel ik mij veilig in Uw midden, want één ding weet ik zeker: Zijt gij niet allen verheugd over mijn komst; als eenmaal de dag waarop ik weer van U zal moeten scheiden, aanbreekt, zult gij allen om mijn heengaan treuren."

„Ik heb gezegd." (Mikotti).

Amakti: „Ouderen, hebt gij gehoord wat die bakra gezegd heeft? Laat dan een comité uit Uw midden gaan beraadslagen (go taki na see, aan een kant gaan spreken), welk antwoord aan hem dient gegeven te worden."

Een zeven-tal der oudsten trokken zich terug. Na een korte poos keerden zij weder in de vergadering.

Bij monde van een uit het zevental, Tamoeka van

Mansi, deelde de commissie aan den Granman mede, dat zij in de speech van den bakra niets gevonden hadden, om dezen van repliek te dienen, dat hetgeen de bakra gezegd heeft, geen ruimte voor critiek laat (na taki no habbi oro foe kroetoe — lett. vert. het gezegde heeft geen gat om er over te debatteeren); en ten slotte dat de vergadering aan den Granman verzocht — „foe gi na bakra nanga kommissarsi wan doesoen grantangi" — „om aan die bakra en den Commissaris hartelijk dank te zeggen." (lett. vert. duizend maal dank te zeggen).

Amakti voldeed hieraan en voegde er aan toe dat de stam het bezoek van den Commissaris op hoogen prijs stelde, en werd aan ZijnEdelGestrenge daar bijzondere dank voor betuigd.

Thans was het uur gekomen „foe miti mofo" (een heildronk te nemen).

Hierin kwam echter vertraging, doordien te zelfder ure, twee Bilo-kapiteins (Popo van Benanoe en Afaniaka van Manlobbi) met eenige ouderen uit hun loo's ter vergadering kwamen.

Dezen deelden mede dat de kapiteins Jenta van Powie en Tjaboe van Clementi, onder weg waren.

Door een misverstand hadden de Bilo-menschen begrepen, dat de installatie pas op den volgenden dag zou plaats vinden.

De vergadering werd geschorst en door de Opo-kapiteins in comité beraadslaagd wat aan hun collega's van Bilo, moest gezegd worden.

Bij heropening van de kroetoe werd aan Popo en Afaniaka medegedeeld „dat de Granman het zeer betreurde dat zij door een misverstand te laat waren aangekomen; dat de bakra reeds gesproken had en dat het niet aanging om van deze te eischen dat hij ten tweede male spreken zou.

Er was echter nog een punt waarover van gedachten moest gewisseld worden (betreffende de plaats waar ondergeteekende zich zou vestigen) doch dat dit punt nu niet behandeld kon worden, omdat Kanapé, Aganga, Lebiteté en Pikien-Granman (vier der hoogste waardig-

heidsbekleeders) niet ter vergadering aanwezig waren. De kroetoe zou daarom op den volgenden dag te Drietabbetje worden voortgezet.

Bij die gelegenheid zou de Granman aan de afwezigen mededeelen, wat de bakra zooal gezegd heeft en zouden de Bilo-kapiteins het dan hooren."

De Bilo-heeren en die van Poeketi waren hierover weinig gesticht, doch moesten zich naar de meerderheid schikken.

De kapitein van Poeketi, Jenta en een der ouderen Jankifoetoe verlieten onder heftig protest de vergadering.

„Poeketi was van oudsher de plaats waar de gansche stam ge-
„wichtige zaken behandelde; daarom had de meerderheid der ka-
„piteins er tegen geprotesteerd, toen de Granman zijn voornemen
„had te kennen gegeven om de bakra te Drietabbetje te instal-
„leeren. En nu zou de kroetoe betreffende de zaak toch te Drie-
„tabbetje beëindigd worden."

Dà Afaniaka van Manlobbi „betreurde het dat de Granman zoo
„weinig deferentie voor de Gran-Jorka's had, dat hij het niet de
„moeite waard achtte om deze gewichtige aangelegenheid in hunne
„tegenwoordigheid af te handelen. Toen de oproepingsbrief naar
„Paramaribo voor deze zaak tot den Granman kwam en men in
„angst verkeerde over wat komen zou, was het hier te Poeketi dat
„vergaderd werd en aan de Gran-Jorka's om bijstand gebeden.
„Aan hem, Afaniaka viel het toen ten deel (als oudste in jaren; ik
„schat dezen grijsaard op ten minste 85 jaren) aan de Gran-
„Jorka's te offeren. En nu de zaak zoo'n gunstig verloop had (a
„kaai boen foe troe), kon hij het niet goed keuren, dat de Gran-
„Jorka's ineens los gelaten werden. Z. i. diende in hunne tegen-
„woordigheid de geheele zaak te worden afgehandeld en een groot
„dankoffer aan hen gebracht voor hun bijstand."

Het zij uit politiek, hetzij uit onnoozelheid, bedankte Amakti dà Afaniaka foe di a de kafeeri gi den Gran-Jorka (voor het opkomen voor de belangen van de Gran-Jorka's), doch aan het besluit de kroetoe te Drietabbetje voort te zetten, kwam geen verandering.

Alsnu kon de „miti mofo" plaats vinden. Tamoeka, de woordvoerder der vergadering, schonk een vol glas rum in, en richtte zich tot mij:

„Masra van Lier, zooeven heb je een eed met de Djoeka's ge-
„zworen, dat al wat je hier doen zult in hun belang zal zijn. Thans
„zweren de Djoeka's op hun beurt, vriendschap en trouw aan U.
„Gij moogt U gerust veilig onder ons achten."

Tamoeka dronk en reikte mij het glas over.

„Dà Tamoeka, ik drink geen alcohol, doch terwille van den eed, „zal ik een teug nemen", zeide ik.

Vervolgens werd het glas aan den Districts-Commissaris aangeboden. ZijnEdelGestrenge verklaarde geheelonthouder te zijn en sprak zijne voldoening er over uit dat de stam op deze wijze den heer van Lier had ontvangen.

Na den Districts-Commissaris, werd het glas den Granman aangeboden. Deze verklaarde geen rum te drinken, doch verzocht dat men het beschouwen zou als had hij wel mede gedronken. „Immers de eed door Tamoeka uit-
„gesproken en gedronken was uit naam van alle Djoeka's
„dus ook voor hem, Amakti, gedaan."

Tamoeka, vergezeld van eenige ouderen, ging als nu naar de „Fragatiki" (vlaggenstok, de offerplaats) en plengde een offer aan de Gran-Jorka's, den heer van Lier in hun gunst en bescherming aanbevelende.

De plechtigheid scheen hiermede te zijn afgeloopen, toen een oude man mij in het oor kwam fluisteren, dat de Granman vergeten scheen te hebben aan mij te zeggen, dat de stam mij had aangenomen (m. a. w. dat ik geinstalleerd was).

Ik vroeg toen aan Amakti: „We, Granman, fa? Djoeka teki mi?" (Wel, Granman hoe? heeft de stam mij aangenomen?) waarop Amakti antwoordde: „Ja Masra van Lier, Djoeka teki joe, jere." (Ja meneer van Lier de stam heeft U aangenomen, hoor.")

De Granman en de Posthouder omhelsden elkander toen, volgens Djoeka-gebruik, onder gejuich van de omstanders.

De Distıicts-Commissaris nam toen het woord. ZijnEdelGestrenge sprak zijne voldoening uit over de goede ontvangst die hij en de heer van Lier mochten deelachtig worden en uitte den wensch, dat de Djoeka's altijd hun

woord zouden gestand doen tegenover den heer van Lier. Wat den heer van Lier betreft, ZijnEdelGestrenge hield er zich van overtuigd dat deze altijd in het belang van de Djoeka's zal werkzaam zijn (luide toejuichingen van de vergadering).

Nog voerde het woord de heer R. C. Buitenwijk, magazijnmeester bij de Balata Compagnie Suriname. Spr. wees den Djoeka's er op, dat zij deze daad van het Bestuur, een bakra, die hunne belangen zal bevorderen, in hun midden te plaatsen, zeer op prijs dienen te stellen, en zich steeds dankbaar voor deze weldaad dienen te betoonen. Spr. die reeds vele jaren met de Djoeka's omgaat, en zich een der hunnen gevoelt, is blijde om deze gebeurtenis, omdat dit een bewijs is van de liefde van de Koningin en den Gouverneur voor de Djoeka's (Teekenen van bijval).

De installatie, die van kwart voor 12 tot 3 uur 's middags geduurd had, was hiermede geëindigd.

Op Zondag 14 December ging ik naar Drietabbetje. De ontvangst aldaar liet niets te wenschen over. Ik maakte er kennis met verschillende hoofden van den stam, die niet bij de installatie tegenwoordig waren. Aganga, Lebiteté en anderen omhelsden mij „foe na boen tongo die joe taki na kroetoe." (voor het goede dat gij in de vergadering gesproken hebt). Kanapé [1]) was blijkbaar verheugd over de wederontmoeting. „Hij was verheugd „mij weer te zien. Hij verwacht veel goeds van mijn komen „in de Tapanahony voor zijn volk. Ik mocht geheel op „zijn steun en hulp rekenen. Op zijn beurt hoopt hij, als „voorheen, mijn vriendschap te bezitten."

Op Dinsdag 16 December brachten de Districts-Commissaris en ik een officieel bezoek (in gala) aan den Granman en de autoriteiten te Drietabbetje.

Na een babbeltje en een wandeling door het dorp keerden wij terug naar Poeketi.

---

[1]) Kanapé is de man die thans Granman zijn moest; door intrigues van de conservatieven — K. is liberaal — werd hij verstooten.

Op Donderdag 18 December aanvaardde de Districts-Commissaris de terugreis.

Ik deed ZijnEdelGestrenge uitgeleide tot Poeloegoedoe.

Jammer dat de heer de Sanders, die met zooveel opgewektheid de heenreis maakte, met een heftigen malaria-aanval naar Albina terugkeerde.

Teruggekeerd van Poeloegoedoe, ontvang ik bijna dagelijks bezoek van verschillende kapiteins en anderen, waaronder vele oude kennissen. De tongen komen nu reeds los, en krijg ik te weten, wat zich vóór mijn komst hier, zooal in verband met dat komen, heeft afgespeeld. Vóór de oproepingsbrief Amakti bereikte, was de tijding dat een bakra hierheen gezonden zou worden, door het geheele district verspreid.

„Die bakra zou komen om belastingen in te voeren en de Djoeka's op bakrawijze te besturen. De Granman zou door hem vervangen worden, en de kapiteins zouden zich naar zijne bevelen hebben te gedragen."

Van den beginne af was dadelijk bekend dat, „masra van Lier" de bakra was, die door den Gouverneur zou worden gezonden.

De partij van Amakti zocht niet lang naar de reden, die den Gouverneur aanleiding om zulk eene ingrijpende verandering in het leven van de Djoeka's te brengen, zou hebben gegeven.

„Het waren de Bilô-negers die zoo lang reeds om school en kerk roepen en den heer van Lier door zijn vroegeren werkkring (balata exploitatie in de Beneden-Lawa, waar de Bilo-negers hun kostgrondjes hebben) van nabij kennen. Deze hadden met den heer van Lier geheuld en zijn komen hierheen uitgelokt. Van Lier had, gevolg gevende, aan den wensch der Bilo-negers van den Gouverneur zijn zending hierheen weten gedaan te krijgen."

In eene Gran-kroetoe, die na de ontvangst van den oproepingsbrief te Poeketi gehouden werd, werden de Bilonegers openlijk van deze intrigue beschuldigd en verantwoordelijk gesteld voor de consequentie van hun kuiperij, met name werden de Bray- en Compagnie-loo's negers als de drijvers in deze beschouwd.

Na terugkeer van Amakti uit Paramaribo, werd weer kroetoe gehouden en gaf de Granman verslag van zijne reis.

„De Gouverneur had hem gedwongen toe te geven en hij had gezwicht. Hij en de kapiteins hadden evenwel den indruk gekregen dat de zaak niet zoo donker was, als men die hier inzag. Je kon het echter nooit weten. Een bakra blijft altijd een geheimzinnig wezen, die men nooit geheel vertrouwen kan. Voorzichtigheid diende dus het wachtwoord te zijn."

In elk geval stond het vast, dat de Bilo-negers de aanleiding tot het een en ander waren. Daarom werd besloten dat de Posthouder, bij de Bilo-negers zich zou gaan vestigen, opdat die de lasten van diens zijn in de Tapanahony zouden dragen.

Op de betrekkelijke kroetoe's hebben de Bilo-negers harde dingen moeten aanhooren. Zich onschuldig wetende, werden de gemoederen zeer verbitterd. Vandaar dat Afaniaka op de installatie vooruit liep en aan den Districts-Commissaris en mij, toen wij te Manlobbi waren, vroeg wat het doel van onze komst in dit district was.

Hij wilde uit den mond der bakra's zelven 't een en ander hooren, om daarmede zich in de Gran-kroetoe (bij de installatie) tegenover zijne belagers te kunnen stellen.

Op 15 December kwam Jenta van Powie te Poeketi, om aan den Commissaris en mij zijne verontschuldiging aan te bieden, voor het ons niet ontvangen op zijn dorp, op 10 December.

„Men had hem beschuldigd het komen van den bakra hier, te hebben uitgelokt. Hij wilde daarom deze niet ontmoeten vóór de installatie, opdat niemand hem beschuldigen zou, ruggespraak met den heer van Lier te hebben gehouden, voordat deze in het openbaar gesproken had. Nu alles opgehelderd is, stelde hij er prijs op aan den heer van Lier te zeggen, dat hij te allen tijde hartelijk welkom op Powie zal zijn.

De kroetoe waarin zou gesproken worden over mijne woonplaats, welke aanvankelijk op 14 December bepaald

was, werd telkens voor onbepaalden tijd verdaagd; niettegenstaande ik aan Amakti reeds op 13 December uitdrukkelijk gezegd had, dat ik mij Bilô, in de buurt van Powie en Clementi zou vestigen.

Ik hoorde niets van Amakti, doch dagelijks kwamen er verschillende kapiteins en andere Opo-negers bij mij, om mij over te halen mijn kamp in hun buurt te bouwen.

Ik legde aan allen uit, dat ik er zeer gevoelig voor was, dat zij mij zoo gaarne bij zich hadden, doch dat de plaats waar ik mij kan vestigen, aan bepaalde eischen moet voldoen (ik somde die eischen op).

En nu was er bovenwaarts nergens een voor mij geschikt terrein te vinden.

Later bleek het mij dat Amakti's stilzwijgen niet op zichzelf stond. Achter mij om werd druk kroetoe gehouden over deze kwestie. De Opo-negers erkenden dat zij ten onrechte de zaak zoo duister hadden ingezien, en thans begrepen dat de bakra hier gekomen was, om hun goed te doen. En nu de persoon van dien bakra zoo was meegevallen, wilden zij hem niet aan de Bilonegers afstaan.

De Bilo-negers van hun kant eischten den bakra op. Geredeneerd werd, dat als die bakra was tegengevallen, zij de lasten daarvan mochten dragen. Nu hij is meegevallen, achtten zij het billijk de lusten te genieten.

Toen ik op 25 December nog geen bericht van Amakti had, liet ik kapitein Sona van Mansi komen, en verzocht hem aan den Granman namens mij te gaan zeggen, dat ik het wachten moe was; dat ik niet begreep waarom de zaak zoolang getraineerd werd, daar ik toch aan hem Amakti reeds medegedeeld had waar ik mij wenschte te vestigen. Ten slotte liet ik hem er aan herinneren, dat de Gouvernements-Secretaris hem te Paramaribo uitdrukkelijk gezegd had, dat ik in de keuze van mijn woonplaats geheel vrij moest gelaten worden.

In den avond van 28 December ontving ik een boodschap van Amakti die mij liet verzoeken bij hem te komen.

Den volgenden morgen vertrok ik naar Drietabbetje.

Op 30 December werd kroetoe gehouden. Op de kroetoe was ook kapitein Jenta van Powie, die daarvoor ontboden scheen te zijn, aanwezig.

Voor het laatst werd nog getracht mij „Boven" te houden. Toen ik ook nu weer bij mijn besluit bleef, werden de pogingen eindelijk opgegeven. Ik verklaarde aan de kroetoe uitdrukkelijk: dat mijn wonen „Beneden" niet zou medebrengen dat ik de Bilo-negers aan de Oponegers zou voortrekken, evenmin als het omgekeerde het geval zou zijn; dat het eenige argument van de Oponegers tegen mijn vestiging Bilo, waarvoor wat te zeggen viel, was, dat de school te ver voor hunne kinderen zou komen; dat ik echter dit bezwaar hoopte weg te nemen, door het stichten van een internaat.

Nadat ik gesproken had, verzocht Amakti aan kapitein Jenta mij te Powie huisvesting te willen geven, tot ik mijn kamp gebouwd zal hebben, en voorts om mij bij het aanleggen van mijne woonplaats in alles behulpzaam te zijn.

GOUVERNEUR TEMMING'S PLANTAGE BERG-EN-DAAL BIJ DEN PARNASSUSBERG IN SURINAME

DOOR

MR. R. BIJLSMA.

Reeds spoedig na zijne bestuursaanvaarding besloot Gouverneur Temming zich op de hoogte te stellen van den toestand van het bergwerk op den Parnassusberg bij den linkeroever van de Surinamerivier. In Juli 1722 bracht hij daartoe een bezoek aan het mijnwerk, bij welke gelegenheid hij tevens den militairen post ter plaatse inspecteerde. In zijne berichten, aan Directeuren der Societeit van Suriname gezonden, wordt de berg aangeduid als Parnassus- of Blauwe-Berg.

De benaming Parnassusberg was destijds de gebruikelijke in de Gouvernementspapieren. Op de monsterrollen der Surinaamsche militie sedert 1714 treffen wij den term aan, wanneer de sterkte van den militairen post aldaar wordt opgegeven. Anders staat het met den naam Blauwe-Berg. Deze naam is op de kaart van Suriname, uitgegeven bij Ottens te Amsterdam, (verzameling kaarten Algemeen Rijksarchief no. 1667) gesteld bij de hoogte, enkele kilometers ten Noorden van de Marchalskreek aan de Surinamerivier linkeroever gelegen; deze hoogte wordt daar genoemd Param-Hill of Blauwe-Berg, terwijl er een wachthuis is bijgeteekend. De gelijkstelling Parham-Hill = Blauwe Berg is blijkbaar ontleend aan Herlein's Beschrijving van Suriname, uitgegeven 1718. Wij lezen aldaar:

„Op de Paramhil legt nog een bezettinge, aldus van de Engelsche genoemt, maar van de Nederlanders de Blauwe berg; deze legt aan de westzij van Suriname 21

mijlen van zee de rivier opwaarts; deze berg is zonder geboomte en ontvangt alzoo de zuivere lugt, dat een grote gezontheid voor de bezettelingen baart, die in getal van vier bestaan en wonen in een zeker huis aldaar opgebouwt; deze wagt is dienstig tegens de opstand der Karaïbanen, indien ze onverwagt mogten opkomen om alzo de blanke te overvallen."

Het is niet duidelijk, welken berg Herlein hier op het oog heeft. Waarschijnlijk heeft Herlein met zijne beschrijving den Parnassusberg bedoeld en combineert zijn boek foutief den naam Parham-Hill met den Blauwen of Parnassusberg en den militairen post op dezen berg sedert 1713.

Gouverneur Temming spreekt dan van den Parnassus- of BlauwenBerg. Zijn bezoek daaraan in den zomer van 1722 had onder meer tot gevolg, dat hij zich een terrein in de nabijheid uitkoos tot het aanleggen van een plantage. In den grondbrief, dien de Gouverneur zich zelven uitreikte, werden hem toegewezen 1500 akkers voor den aanplant van kost (voedingsgewassen), suikerriet, koffie, cacao, indigo, tabak en voor het kanten en zagen van hout; aan de uitgifte was de reserve toegevoegd, dat bij ontdekking van metalen in het terrein deze mijnen het eigendom zouden blijven van de Societeit van Suriname.

In het volgend jaar, 1723, kreeg Gouverneur Temming gelegenheid zijn grondbezit aanmerkelijk te vergrooten. De directeur van het bergwerk op den Parnassusberg kreeg last het mijnwerk te staken, daar het toch niets had opgeleverd. De opstallen van het bergwerk op den Parnassusberg werden daarop onder goedkeuring van Directeuren der Societeit in publieke veiling gebracht met nog 1500 akkers land naast den berg gelegen. Gebouwen en grond werden toegewezen aan Gouverneur Temming, die het hoogste bod deed. Hoewel de verkoopconditiën slechts melding maakten van opstallen aan de bovenkant van den Blauwen- of Parnassusberg, werd de grondbrief geformuleerd alsof behalve de gebouwen ook de Parnassusberg zelf door Temming gekocht was.

De reserve voor de mijnwerken werd ook in dezen grondbrief opgenomen en tevens was bij den verkoop bepaald, dat de militaire post op den berg zou blijven zoolang het koloniaal gouvernement dien noodig oordeelde.

Bij de 3000 akkers aan de Surinamerivier linkeroever voegde Temming spoedig daarop nog 2000 akkers gelegen aan de overzijde van de rivier; dit nieuwe bezit kwam evenwel niet te staan ten name van Temming, maar op dien zijner dochter Catharina Eleonora en van Mejuffrouw Charlotte Elisabeth van der Lith. [1]) In Januari 1725 werd Mejuffrouw van der Lith de echtgenoote van Gouverneur Temming.

Blijkens den staat van Temming's goederen, ter gelegenheid van dit huwelijk opgemaakt, was met den aanleg van de plantage Berg-en-Daal toen reeds een aanvang gemaakt. [2]) Na Temmings overlijden in 1727 bleef zijne weduwe de plantage exploiteeren; aanvankelijk had zij daartoe de helft, aan haar stiefdochter Catharina Eleonora Temming toekomend, in huur. Deze verhouding bleef bestaan tijdens het gehuwd zijn van Charlotte Elisabeth van der Lith met Gouverneur Carel Emilius Henry de Cheusses. In 1737 kocht de weduwe Carel de Cheusses vóór haar huwelijk met Gouverneur Joan Raye van haar stiefdochter (welke destijds weduwe was van Gouverneur Jacob Alexander Henry de Cheusses) de helft van de plantage Berg-en-Daal, volgens den daarvan opgemaakten inventaris [3]).

Blijkens de boedelbeschrijving was Berg-en-Daal toen een suikerplantage. Tot den inventaris behoorden o. a. woonhuis, dienstbodenhuis, molenhuis met paardenstal, dramhuis met dramdistilleerketels; 50 volwassen negers, 32 negerinnen; 78 paarden, 61 stuks hoornvee, 26 schapen, 33 cabrieten, 71 varkens. De gezamenlijke

[1]) Zie voor de grondbrieven enz. de missive van Gouverneur Temming aan directeuren Societeit van 11 Aug. 1723 en van Gouverneur Mauricius van 25 Jan. 1744.

[2]) Zie Judicieele Akten 1727—1729 (in Oud-Notarieel Archief) fol. 147.

[3]) Contract 18 Mei 1737 in Oud-Notar. Archief.

waarde werd getaxeerd op ruim 71.000 gulden.

De juiste begrenzing van de plantage staat aangegeven op de kaart van Berg-en-Daal, in 1735 vervaardigd door den landmeter De Lavaux voor douairière De Cheusses—van der Lith [1]). Tengevolge van de onzekerheid in Gouverneur Temming's oorspronkelijken rechtstitel van den Parnassusberg ontstond in 1744 een geschil tusschen Gouverneur Mauricius en Mevrouw Charlotte Elisabeth van der Lith, destijds echtgenoote van den franschen predikant Audra. Aanleiding tot dit geschil gaf het transport van enkele zieke mijnwerkers der Mineraalcompagnie naar den militairen post op den Parnassusberg [2]). Deze oneenigheid leidde later tot de deelneming der weduwe Audra (Mevrouw Duvoisin geheeten, na haar huwelijk in 1748 met den franschen predikant D.) aan de bekende cabale tegen Gouverneur Mauricius.

Nog tijdens het leven van Charlotte Elisabeth van der Lith zou Berg-en-Daal als houtgrond worden geëxploiteerd. Dit blijkt uit den boedelinventaris, opgemaakt in November 1753 na het overlijden der Weduwe Duvoisin—Van der Lith, in welke stuk de waarde van Berg-en-Daal op bijna 97.000 gulden werd geschat.

---

[1]) Inventaris Kaarten Alg. Rijksarchief no. 1694.

[2]) Brief van Gouverneur Mauricius aan Directeuren van 25 Jan. 1744 en van Mevrouw Audra aan Directeuren van 12 Febr. 1744.

DE HANDEL VAN ST.-EUSTATIUS IN 1786.

MEDEGEDEELD DOOR

DR. J. DE HULLU,

Archivaris aan het Algemeen Rijk archief.

De memorie over St.-Eustatius, die hier voor het eerst in druk verschijnt, is slechts vier jaar ouder dan het verslag, in 1790 door den toenmaligen gouverneur Godin aan den raadpensionaris Van de Spiegel toegezonden en voor eenigen tijd in ditzelfde tijdschrift afgedrukt [1]. Geeft Godin een algemeen overzicht van den staat van zaken gelijk hij dien in het eerste jaar zijner ambtsvervulling aldaar had bevonden, de schrijver van de memorie beziet dezen meer in het bijzonder uit het oogpunt van den handelsman. Toen hij de pen opvatte snelde de West-Indische Compagnie haar ondergang te gemoet. De zware verliezen, haar door den vierden Engelschen oorlog berokkend (1780—1784), de finantiëele ongelegenheid die haar op den rand van het bankroet had gebracht, de ontevredenheid bij de kolonisten in de West-Indische koloniën zelve wier belangen door de Bewindhebbers werden opgeofferd aan het vermeende belang van het moederland, dat alles te zamen deed voorzien dat zonder diepgaande hervormingen, zonder een volslagen ommekeer in haar bestuur en beleid, de dagen der Compagnie welhaast geteld zouden zijn.

Niets natuurlijker dan dat deze of gene, die de uitwerksels van hun wanbeheer in West-Indië met eigen oogen had gade geslagen, zich geroepen achtte om Heeren Bewindhebbers de remediën aan te wijzen, waarvan men redding en herstel mocht hopen. Tot dezulken

---

[1]) Zie de afl. van Sept. 1919, blz. 385—393.

behoorde de auteur van deze memorie. Wie hij is geweest, blijkt niet — hij heeft zijn naam verzwegen — doch wat hij van zichzelf mededeelt toont aan dat het een oud-koopman was, die van 1760 tot 1784 te St.-Eustatius negotie had gedreven en na den tijd van handelsbloei, dien hij er onder het bestuur van den commandeur De Windt had beleefd, het gestadig toenemend verval der kolonie had aanschouwd dat, als de Bewindhebbers niet bijtijds de bakens verzetten, naar zijn overtuiging binnenkort zou uitloopen op haar totale ruïne.

Waaraan men dien achteruitgang te wijten had, zet hij in zijn memorie breedvoerig uiteen. Volgens hem lag de oorzaak voor een deel in de gebreken en leemten van het bestuur te St.-Eustatius zelf, allermeest echter in de kortzichtige politiek van de Heeren in Patria. Ruimt ze op al die beletselen, waardoor de ontwikkeling van den koophandel in de kolonie wordt tegengehouden, maakt er zooveel doenlijk is een vrijhaven van, en de welvaart van voorheen zal er wederkeeren; ziet hoe de Zweden door hun vrijgevige handels-staatkunde in den korten tijd, dien zij er meester van zijn, het naburige St.-Bartholomeüs tot bloei hebben gebracht, en bedenkt dat, zoo gij niet op St.-Eustatius hun voorbeeld volgt, de negotie daar voor immer te gronde zal gaan en St.-Bartholomeüs zijn grootheid bouwen zal op de ruïnen van uw kolonie, — aldus laten zich in het kort de denkbeelden samenvatten, welke de schrijver der memorie aan de Bewindhebbers ter overweging aanbiedt.

Mag het ten slotte al beter zijn uitgeloopen dan hij voorspelde — in 1790 verklaarde Godin dat er op St.-Bartholomeüs weinig handel was — dit beteekent nog niet dat zijn vrees op het oogenblik, toen hij de memorie opstelde, onredelijk was, want dat St.-Eustatius destijds nog niet volkomen door St.-Bartholomeüs was overvleugeld geworden, was meer geluk dan wijsheid: hadden de Zweden dit laatste eiland beter bestuurd en er goede kooplieden heen gelokt, zoo zou het — het is alweer Godin die ons dit verzekert — de „geheele verwoesting" van zijn

Hollandsche zuster hebben veroorzaakt. De beschouwingen, in de memorie van onzen schrijver vervat, verliezen dus niets van hare waarde, zij stellen op helderen en zaakkundigen trant de moeilijkheden in het licht, waarmede St.-Eustatius destijds worstelde, moeilijkheden die voor het grootste gedeelte voortsproten uit de averechtsche politiek der Bewindhebbers en de kolonie verhinderden den rang te herwinnen, nog kort te voren in het West-Indisch handelsverkeer door haar ingenomen.

De memorie, een afschrift naar het schijnt, bleef bewaard onder de op het Algemeen Rijksarchief berustende papieren van Van Wijn, [1]) een van de leden der Staatscommissie, welke gelijk men weet in 1786 door de Staten-Generaal werd benoemd om verschillende maatregelen en verordeningen te ontwerpen voor het bestuur en den handel onzer West-Indische bezittingen.

In de uitgave zijn enkele schrijffouten stilzwijgend door mij verbeterd.

1786. MÊMOIRE SUR L'ISLE DE SAINT-EUSTACHE.

Population en janvier 1784. On y comptoit alors en blancs des deux sexes et de tout âge 12 à 1500 âmes, en mulatres et noirs libres 3 à 400, en esclaves 3200 à 3600.

Maisons. Il pouroit y en avoir alors 280 à 300 dans la ville basse, appellée La Baye, et à peu près le même nombre dans la ville haute, appellée le Morne, mais la majeure partie bâties en bois, petites maisons et de peu de valeur.

Productions. Cette isle n'a qu'environ trois lieues de tour et est en partie couverte de rochers ou montagnes très-élevées et peu susceptibles d'être cultivées, aussi ses productions sontelles bornées à la canne à sucre et à des provisions pour la nouriture des nègres qui consistent en mil, patates, ignames et malangas. On n'y fait guère, année commune, que la valeur de 700 à 800 barriques de sucre brut, dont une bonne partie se vent en sirop pour l'usage des habitants de l'isle. Elle est trèssujette au sec à cause de son peu d'étendue et du manque de bois ou grands arbres sur les cretaux de ses montagnes, ce qui rend

[1]) Verspreide West-Indische stukken no. 1172.

ses revenus très-précaires. Dans les années 1782 et 1783 elle n'en fit presque pas.

Commerce. Cette isle n'a donc de valeur que par son commerce. La liberté dont elle jouissait cy-devant, le génie créateur de feu le gouverneur Heijliger et l'âme bienfaisante de feu le gouverneur de Wint [1]), dont la mémoire sera toujours chérie, y avoient atiré un commerce très-considérable comme on peut en juger par un état à la suite de ce mémoire qui contient le nombre de navires qui en furent expédiés pour la Hollande pendant sept années de paix, 1771 à 1777, avec leurs chargements. Il en partit pour la Hollande près de 300 navires richement chargés dans le cours des 3 années qui suivirent celles-là et précédèrent celle ou l'isle fut prise par les anglois [2]). La confiscation de toutes les propriétés, en marchandises et en denrées, qui fut la suite de cette terrible catastrophe, ayant ruiné presque tous les négotiants de l'isle et les ayant obligé d'aller porter leur industrie ailleurs, il ne s'en est guère trouvé à St-Eustache lorsque la paix a ramené cette isle sous la bannière hollandoise. Plusieurs de ceux qui l'avoient quittée et qui auroient raporté avec plaisir et leur industrie et leurs capitaux en ont été empêchés par la crainte que la cession de l'isle de St-Barthélémi par la France à la Suède [3]), et les entraves mises avant la prise de St-Eustache à son commerce ne l'empêchassent de s'y vivifier de nouveau. Le peu qui s'y en est fait depuis plus de deux ans que cette isle a été remise à la Hollande ne justifie que trop leurs craintes à cet égard.

Tristes effets de la divison des places de gouverneur et de fiscal. Cy-devant et jusques à la mort de Monsieur de Windt la place de fiscal étoit réunie à celle de gouverneur. Il plût à la Compagnie sous le gouvernement de Monsieur de Graaff [4]) de détacher l'un de l'autre, et on ne tarda pas à St-Eustache de ressentir les tristes effets de la division de ces deux places. De nouvelles impositions des entraves, des amandes également arbitraires et injustes en furent les suites. On y vit établir pour la première fois un capitaine de port ou visiteur de la rade. Tout cela aportoit le dégoût et chez les négotians de l'isle et chez les étrangers qui y traffiquoient et y auroient certaine-

[1]) Johannes Heijligers en Jan de Windt, commandeurs van St. Eustatius resp. 1743—1752 en 1753—1775.

[2]) Un état de ces navires et de leurs chargements se trouve au bas de l'état des 7 années 1771 à 1777.

[3]) In 1785.

[4]) Johannes de Graaff, commandeur van St. Eustatius van 1778 tot 1784.

ment occasionné une grande diminution dans le commerce si la guerre de l'Amérique et ensuite de la France avec l'Angleterre n'avoit rendu St-Eustache l'entrepôt du continant Amériquain et des isles françoises.

L'isle de St-Barthêlêmi. Cette isle comme St-Eustache n'est propre qu'au commerce. Elle a une très-bonne rade et elle joint d'un grand avantage sur St-Eustache, celuy de posséder un port apellé le Carenage, qui sert à carener les bâtiments de moyenne grandeur et à les metre à l'abri des ouragans. Les Suédois désirant ardament d'y établir un commerce et convaincus qu'ils ne pouroient guère y parvenir qu'aux dépends de St-Eustache, ils y ont donné les plus grands encouragements aux étrangers en exemptant de tout droit quelconque toutes marchandises et denrées d'importation ou d'exportation, n'exigeant qu'une demi-piastre gourde (environ 26 s. courant d'Hollande) pour l'ancrage de chaque bâtiment grand ou petit, avec ou sans cargaison. Et ces encouragements et les entraves qu'on a continué à metre à St-Eustache au commerce ont eu si promptement l'efet que les Suédois en atendoient, qu'on a dejà compté sur la rade de St-Barthélémy jusqu'à 40 bâtiments à l'année à la fois, dont quelquesuns de grands navires, qui y ont déchargé des cargaisons entières et y en ont pris d'autres, la pluspart ameriquains qui y délivrent leurs chargements à des bâtiments françois et anglois, qui leur aportent en échange du sucre, du rhum et du sirop, et cette isle devient dejà le lieu où l'on porte les nègres de chez les anglois pour les vendre aux françois et aux espagnols, ces ventes n'étant point permises à St-Eustache. La situation de St-Barthélémi est la même que celle de St-Eustache à l'égard de toutes les autres isles, des possessions espagnolles et du continant amériquain. Les étrangers préféreront d'aller à St-Barthélémi s'ils ne trouvent plus à St-Eustache les douceurs et la liberté dont ils jouissoient du tems des gouverneurs Heijliger et De Windt. Dejà des négotians de St-Eustache ont quité cette isle pour aler s'établir à St-Barthélémi, où l'on a bâti plusieurs maisons et où on en bâtit tous les jours d'autres. Dans peu cet établissement suédois prendra une forte consistence, St-Eustache perdra le peu qui lui reste de la sienne. Une partie de ses maisons tombent en ruine actuellement faute de locataires, le reste suivra et cette isle ne sera plus rien si la Compagnie ne prévient dès-à-présent les tristes efets, qu'on doit attendre de la concurrence de St-Barthélémi et des entraves qu'elle a mises au commerce de St-Eustache, en lui donnant

toute la liberté dont il avoit joui jusques au décès du gouverneur De Windt; et voicy les moyens qu'elle doit emploier pour cela.

Nécessité d'abolir la place de fiscal ou de la réunir de nouveau à celle de gouverneur. Il faut rapeller le fiscal et abolir entièrement cette place ainsi que les droits ou impositions qui avoient été établies à son profit, ou si on doit absolument conserver la place il faut la réunir de nouveau au gouvernement avec la liberté à ceux, que le gouverneur en sa qualité de fiscal condamnera à des amandes, d'en apeler, pour les habitants de l'isle au Conseil ordinaire et pour les étrangers à un Conseil extra-ordinaire, et ordonner que la moitié des amandes qui seront payées soit destinée pour les pauvres de l'isle et que l'autre moitié aille au fiscal.

Abolition de la place de capitaine de port. Il faut abolir la place de capitaine de port ou visiteur de rade sous quelle dénommination qu'elle soit, et aussi les droits qu'on avoit imposé sur les bâtiments pour tenir lieu d'apointements à celuy qui occupoit ce poste, et laisser aux bâtiments la liberté de sortir de la rade la nuit lorsqu'ils auront rempli les formalités de leur expédition au Fort etc.

Admission des nègres étrangers à St-Eustache. Il faut permetre aux négotians de St-Eustache d'aller acheter des nègres chez les anglois et les porter dans la rade pour les verser (sans limitation de tems pour cela) à bord des bâtiments qu'ils destineront à les exporter chez les françois, chez les espagnols ou ailleurs, permetre pareillement aux étrangers de venir vendre leurs nègres dans la rade de St-Eustache, le tout sans payer aucun droit; mais les obliger à tous de payer une piastre gourde de droit par tête de chaque nègre qui sera mis à (bord) pour ensuite être exporté. Les habitants de l'isle en général devront être exempts de ce droit pour ceux qu'ils achèteront pour leur propre service. Cette liberté atirera à St-Eustache beaucoup de denrées qui serviront à charger les navires hollandois et augmenteront les revenus de la Compagnie en Europe. Les espèces étant très-rares aux isles françoises et les anglois ne vendant leurs nègres que payables en argent ou en lettres de change, les françois en achettent peu actuellement. C'est d'ailleurs un commerce dans lequel ils ont besoin de crédit, l'avantage qu'ils auront d'en trouver chez leurs commissionaires à St-Eustache lorsque les nègres étrangers y seront admis, et de pouvoir se liquider vis-à-vis d'eux par des envoys de denrées engagera plusieurs négotians des isles françoises à se livrer à ce commerce avan-

tageux. St-Barthélémi leur ofrant les mêmes resources pour le payement des nègres avec des denrées, s'ils ne peuvent en avoir à St-Eustache ils lieront leur partie avec des négotians de St-Barthélémy, les espagnols en feront autant et les suédois jouiront des avantages et bénéfices d'un commerce que les hollandois auront rejeté. Et loin que cette admission des nègres étrangers à St-Eustache y nuise à la vente des nègres hollandois, ils seront au contraire plus assurés d'une vente lorsque les nègres étrangers y seront admis, parcequ'alors ils trouveront à St-Eustache des françois ou des espagnols qui les achèteront, ou des négotiants de l'isle qui les prendront pour leur compte ou pour celuy de leurs amis du dehors .En mars dernier un bâtiment amériquain se presenta à St-Eustache avec 158 nègres, un espagnol et un anglois qui y étoient et qui vouloient acheter sa cargaison allèrent avec luy à St-Barthélémi, l'espagnol et l'anglois y prirent les nègres et l'amériquain s'y chargea en denrées. Un second avec 100 et quelques nègres se présenta également à St-Eustache peu de jours après, ne lui étant pas permis de vendre il ala à St-Martin dans la partie françoise, y vendit ses nègres et se chargea en sucre. Si ces bâtiments avoient pu vendre à St-Eustache, la Compagnie auroit joui des droits sur leurs chargements de retour.

Point d'impositions sur les terres, maisons ni nègres. Il faut abolir un petit droit qu'on avoit imposé quelque tems avant la prise de St-Eustache sur les nègres de l'isle, et n'en metre d'aucune espèce ni sur les terres ni sur les maisons ni sur les esclaves.

Les bâtiments payoient cy-devant à St-Eustache, et je supose qu'ils payent encore les droits suivants:

les navires à trois mâts, qui venoient y décharger et charger des cargaisons entières ou seulement en décharger ou en charger une, payoient: 100 ℔ poudre 50 ℔ mèches au Fort en nature ou en espèces, et 9 piastres pour l'ancrage; les sinauds et brigantins le demi de la poudre et mèches et de l'ancrage; les bâteaux et goëletes étrangères 1 piastre 4 réaux; et les bâteaux et goëletes nationneaux 1 piastre. Et on fesoit payer aux navires sinauds et brigantins étrangers, qui ne mouilloient que pour un jour ou deux, le demi des droits cy-dessus. Ces bâtiments, qui venoient de différents endroits au vent de St-Eustache, y touchoient pour y acheter quelques marchandises ou des denrées et y jetoient beaucoup d'espèces. Mais on en voyoit un grand nombre rester sous la voile pour sauver le Fort-droit [1]) qu'ils

[1]) d. i. fortrecht, recht aan het fort verschuldigd, vgl. hiervóór.

auroient eu à payer, et dans certains tems ne pouvant pas tenir contre le vent et le courant, ils s'en aloient avec les espèces qu'ils auroient employées à St-Eustache s'ils n'avoient eu qu'un droit d'ancrage modéré à payer.

Réduction d'un droit sur certains bâtiments. Il conviendroit donc de payer ce droit à un moéte ou onze piastres pour tout navire sinaud ou brigantin qui ne viendroit que pour metre à terre quelques effets ou pour prendre quelques marchandises ou denrées. Alors tous les bâtiments quarrés qui auroient quelque chose à faire à St-Eustache iroient mouiller tout de suite, et le grand nombre rendroit le droit plus productif qu'il n'étoit cy-devant. Il faut par contre continuer les pleins droits cy-dessus sur les navires sinauds et brigantins qui viendront décharger et charger à St-Eustache, ou qui voudront seullement metre à terre un chargement ou en prendre un. Il faut aussi continuer celuy sur les bâteaux et goëletes.

Droits qui se payent à St-Eustache. Avant la prise de St-Eustache on y prélevoit et on y prelève encore les droits suivants:

Pour la Compagnie: 2 pour cent de droit d'entrée sur le rum, le sirop et le bois de teinture, — 2 pour cent droit de sortie sur les mêmes articles pour l'Europe, — 5 pour cent droit de sortie sur le sucre, caffé, cotton, indigo, tabac, cacao, cuirs etc. du crû des collonies ou isles françoises, espagnolles, danoises etc., et aussi sur le tabac et indigo de l'Amérique septentrionale lorsque ces denrées étoient chargées pour l'étranger;

pour l'isle: 2 pour cent droit d'entrée sur le tabac, le ris, l'indigo et quelques autres articles venant de l'Amérique septentrionale, — 6 sols marqués par baril de farine, boeuf, porck etc., — 3 dito par frequin de boeurre, suif etc., lorsque ces articles venoient d'autre part que de la Hollande et qu'ils n'étoient pas pour compte hollandois, car dans ce cas ces provisions ne payoient aucun droit;

pour les pauvres: 6 sols marqués par barrique de sucre et 3 dito par sac de caffé et de cacao. Ce droit fut imposé après la réorganisation d'août 1772;

pour le maître de poid: 2 sols marqués par pièce de toutes les denrées et marchandises sujetes au poid.

Abolition d'un certain droit de $2^1/_2$ pour cent et de celuy du lastgeldt. Il faut continuer à faire payer tous ces droits, mais il ne faut plus exiger comme on l'avoit fait après l'arrivée du fiscal à St-Eustache mais jamais auparavant, et comme on continue à le faire, un droit de $2^1/_2$ pour cent sur les provisions

et marchandises qui y sont importées avec celuy du lastgeldt par bâtiments étrangers ou nationnaux venant d'autre part d'Europe que de la Hollande, sous le prétexte que ces provisions ou marchandises auroient payé ce droit en Hollande si elles y avoient été embarquées. Cela arêteroit beaucoup l'importation de ces provisions et marchandises dans l'isle et nuiroit conséquament à l'acroissement de son commerce, qui doit être l'unique objet dont la Compagnie doit s'occuper, tant pour son propre intérêt que pour le bien de l'isle de St-Eustache et du commerce de la Hollande.

Fixer le prix du pain ce qui n'a jamais été fait à St-Eustache. Dans tous les pays policés le premier soin des magistrats ou des administrateurs se porte sur l'objet de subsistance le plus essentiel pour le peuple, le pain. On en établit le poid ou le prix suivant le prix du grain ou de la farine, et on diminue ou augmente l'un ou l'autre chaque fois que la matière éprouve une variation un peu sensible. Le gouvernement de St-Eustache n'a jamais porté son atention sur cet objet important, aussi on a vu nombre de boulangers faire des fortunes rapides à St-Eustache. Il est bien nécessaire que la Compagnie donne ordre qu'on continue à faire des pains de 3 sols marqués ou des doubles de 6 sols marqués et que le poids en soit fixé suivant le prix de la farine, chargé à raison de la variation qu'il y aura dans le prix de la farine, et souvant vérifié et le boulanger mis à l'amande lorsque son pain sera trouvé au dessous du poids qu'il doit être. La farine se vent à St-Eustache à baril, on n'y consomme guère que de la farine qui vient de l'Amérique septentrionale. Les Etats-Unis en ayant fixé le poids à 200 ℔ net de farine (environ 180 ℔ poids d'Hollande) voicy une table qui peut servir à fixer le poids du pain à Saint-Eustache. Il est reconnu qu'un quintal ou 100 ℔ poids hollandois de bonne farine doit rendre 125 ℔ de pain, qui font 225 pains de 16 onces qui, à 3 sols marqués le pain, rendront au boulanger pour un baril de farine 14 piastres 3 sols marqués, 257 pains de 14 onces qui, à 3 sols marqués le pain, rendront au boulanger pour un baril de farine 16 piastres 3 sols marqués etc. etc.

Dans (les) isles françoises on aloue aux boulangers 12 ℔ ou 2 piastres pour la manipulation d'un baril de farine. Comme le bois et la vie annimale y sont moins chères qu'à Saint-Eustache on pouroit leur allouer dans cette isle environ 3 piastres par baril, c'est-à-dire les obliger quand la farine seroit à 11 piastres le baril de faire le pain de 3 sols marqués ou un demi-réaux de

16 onces, le réduire à 15 onces lorsqu'elle seroit aux environs de 12 piastres le baril, à 14 onces lorsqu'elle seroit aux environs de 13 piastres etc. On a souvant vu les boullangers à St-Eustache ne faire leurs pains que de 12 à 10 onces lorsqu'ils achetoient la farine à 10 ou 11 piastres le baril.

Fixer aussi le prix du biscuit. Un quintal ou 100 ℔ de farine ne rend que 85 ℔ de biscuit. Comme les bâtiments qui fréquentent la rade de St-Eustache ne laissent pas que de faire une grande consommation de cet article, il ne seroit pas mal que l'administration en fixât aussi le prix chez les boullangers.

Encore St-Barthélémi. Je reviens à St-Barthélémi parceque je suis pleinement convaincu que son établissement ruinera St-Eustache entièrement avec le tems, et même avant un très-long tems, si la Compagnie n'adopte pas tous les moyens que j'indique pour faire revenir le commerce et empêcher les étrangers de se tourner entièrement du côté de l'établissement suédois.

Réduire à 3 pour cent en faveur des amériquains un droit de sortie de 5 pour cent. Je serois même d'avis qu'elle en employe un autre pour cela, celui de réduire à 3 pour cent en faveur des amériquains seulement le droit de 5 pour cent qu'on y fait payer sur les denrées qui sortent de l'isle pour l'étranger. La Compagnie objectera peutêtre les fortes dépences auxquelles elle est tenue qui vont actuellement à 20 mille piastres ou plus par an, pendant que les droits prélevés l'année dernière 1785 n'ont été qu'à 11 mille quelques cents piastres, mais c'est précisément sur la modicité de cette somme que je fonds mes assertions en faveur d'une liberté entière de commerce à St-Eustache, et d'une diminution sur les droits de sortie pour les amériquains comme les seuls moyens d'y augmenter infiniment le commerce et les droits de la Compagnie.

L'entrée des isles angloises est deffendue aux amériquains. Ils ne peuvent porter aux isles françoises que de la morue (en payant un droit), du bois, des bestiaux et des légumes, et n'ont la liberté que d'en exporter du rum et du sirop. Il faut cepandant pour leur continant du sucre, du caffé, du cacao etc. Il leur faut donc un port étranger et libre où ils puissent vendre leurs cargaisons aux anglois et en prendre d'autres en denrées en retour, et aussi où ceux qui ont traitté aux isles françoises puissent employer l'argent qu'ils en retirent en sucre et autres denrées qu'il ne leur est pas permis d'y prendre. Si on les y encourage ils reviendront tous à St-Eustache pour cela. La quan-

tité de leurs denrées et de celles des isles que cela y atirera y augmentera beaucoup les revenus de la Compagnie, et procurera au commerce de la Hollande un débouché de beaucoup de marchandises nécessaires aux amériquains et aussi plus de denrées pour ses retours, car ordinairement sur une partie de sucre brut qui vient des isles françoises le tiers ou le demi au plus est propre pour les amériquains, auxquels il faut un très-beau sucre devant être consommé chez eux sans être raffiné, et le reste se charge pour la Hollande et se vend à un prix modéré à cause du haut prix qu'on a obtenu pour le beau. Si donc on n'encourage pas les américains à revenir à St-Eustache ils délaisseront entièrement cette isle, ils iront à St-Barthélémi, les anglois et les françois y porteront leurs denrées et St-Eustache ne sera plus rien dans peu d'années.

Droits reçus à St-Eustache en 1780 et 1785. Pour convaincre la Compagnie de la nécessité de rapeller les étrangers et surtout les amériquains à St.-Eustache, je vais metre sous les yeux un petit tableau des droits qui y ont été prélevés en 1780 et 1785: droits pour la Compagnie en 1780 Piastres 67,000 en 1785 Ps 11,300—, droits pour les pauvres sur sucre, caffé et cacao en 1780 Ps. 9000 en 1785 Ps. 900. Le premier offre une différence de 1 à 5 (sic) et le second de 1 à 10.

Les amériquains payent à St-Eustache la majeure partie des droits qui y sont reçus. Cette différence entre les droits reçus pour la Compagnie et pour les pauvres provient de l'importation des rums et sirops pour les amériquains et des droits payés par ceux-cy à la sortie des mêmes denrées et autres, et je suis persuadé que, si les amériquains abandonnoient entièrement St-Eustache, la Compagnie n'y recevroit pas 4000 piastres de droit par an. Si elle veut faire examiner les comptes qui lui ont été rendues de St-Eustache depuis bien des années, elle verra que la majeure partie des droits qui y ont été prélevés ont toujours été payés par les amériquains.

Laisser aux bâtiments étrangers d'Europe la liberté de raporter chez eux en denrées le produit des chargements qu'ils portent à St-Eustache en payant 5 pour cent de droit. Je dis cy-dessus qu'il faut retirer le droit de 2½ pour cent sur provisions et marchandises venant à St-Eustache d'autre part de l'Europe que de la Hollande et aussi le droit de lastgeldt sur les navires qui les importeront, j'ajoute qu'il faudroit aussi laisser aux bâtiments étrangers qui y porteront ces provisions et marchandises la liberté d'en reporter chez eux le retour en denrées

en payant à la Compagnie un droit de cinq pour cent sur ces denrées. Je sais qu'il arriva à St-Eustache au commencement de cette année un navire brémois richement chargé avec l'intention d'y vendre sa cargaison, mais lorsque le capitaine aprit qu'il n'auroit pas la liberté de charger son navire en denrées pour faire son retour à Bremen, il se décida à passer à St-Thomas et la Compagnie a été privée des Fort-droits qui lui seroient revenus par la traitte de ce navire à St-Eustache, le capitaine qui désiroit beaucoup de s'y arêter ayant déclaré qu'il les payeroit tous avec plaisir, si on vouloit lui permettre de charger son navire en denrées pour Bremen.

Abus à réformer dans l'élection des conseillers et admission des étrangers protestants au Conseil. L'administration de la justice est un article si essentiel qu'il a toujours atiré l'atention d'un gouvernement sage. Le bonheur des sujets en dépend. Leur fortune, leur état, leur honneur sont egallement entre les mains des juges. Le choix des magistrats est donc bien essentiel. Il est rare que les habitants d'un même lieu et surtout d'un petit endroit comme St-Eustache ne connoissent pas tous leurs concitoyens. C'est sans doute d'après cela que Messieurs les Directeurs de la Compagnie ont accordé aux bourgeois de St-Eustache de nommer leurs magistrats, mais il s'est glisé dans ce choix un abus qui ne lui en laisse que l'aparence, et j'invite la Compagnie à y rémédier. Le Conseil est composé du gouverneur et de cinq conseillers parmi lesquels on choisit le capitaine de la bourgeoisie, chargé particulièrement de veiller au bonheur du peuple et à la conservation de ses privilèges, dans le cas que le gouverneur par un abus de son autorité tanteroit de les luy ravir. A l'arrivée ou nommination d'un nouveau chef l'ancien Conseil est dissous, la bourgeoisie s'assemble et procède à l'élection de nouveaux membres de la régence, mais quoiqu'ils ne doivent être que cinq les bourgeois sont obligés de voter pour dix personnes sur lesquelles le gouverneur en choisit cinq, et parmi ces cinq le capitaine est alors elu à la pluralité des voix. C'est dans cette prérogative du gouverneur que consiste l'abus que j'invite la Compagnie à réformer, car sur les dix personnes choisies par les habitants cinq auront de 2 à 400 voix et les cinq autres seulement de 10 à 20. Il est cependant au pouvoir du gouverneur de choisir les 5 derniers qui ont peu de voix .Ces cinq membres sont donc effectivement de la nomination du gouverneur et non de celle du peuple. C'est au gouverneur qu'ils sont redevables de leur place honnorable

et point à leurs prétendus électeurs. C'est parmi eux que le protecteur du peuple doit être choisi par ces mêmes electeurs. Quel choix leur reste-t-il? celui d'un homme devoué au gouverneur. Ce que je viens de dire de l'élection généralle peut aussi s'apliquer à l'élection particulière dans le cas de mort ou retraite d'un conseiller, alors le gouverneur a le choix d'un des 2 sujets qui ont le plus de sufrages et peut préférer celuy qui n'en auroit que 30 ou moins à celuy qui en auroit 300 ou plus. Il peut donc toujours écarter de leur régence un sujet éclairé, agréable au peuple mais qui auroit le malheur de luy déplaire. Pour obvier à cet abus il faudroit anéantir cette prérogative du gouverneur et rendre la nomination libre et totalement au pouvoir des bourgeois par le choix des personnes, qui auroient le plus grand nombre de voix, pour conseillers, et par le choix de celuy qui en auroit le plus parmi eux pour capitaine de la bourgeoisie. Alors les habitants auroient un capitaine de leur choix, la nomination seroit réelle, elle n'est à présent que fictive. J'ai connu des habitans dédaigner de se trouver à une élection qu'ils savoient n'être qu'aparante, puisque par sa prérogative et par son choix le gouverneur étoit en effet le seul et unique électeur. Il convient aussi que les habitants protestants seroient sans égard au lieu de leur naissance admissibles dans le Conseil, et que deux des conseillers au moins fussent choisis parmi les négotiants de l'isle, la pluspart des affaires qui se traittent au Conseil étant mercantilles. De ces arrangements procèderoit une administration sage et reglée, la justice seroit équitablement rendue, et les conseillers choisis par le peuple s'occuperoient de son bonheur et seconderoient les vûes bienfaisantes de la Compagnie, en donnant au commerce tous les encouragements possibles et absolument nécessaires. Je le repète pour prévenir l'anéantissement dont l'isle de St-Eustache est menacée particulièrement par la rivalité d'une isle voisine, qui employe tous les moyens pour s'établir et s'élever sur les ruines de son commerce si florissant autrefois.

N.B. L'auteur de ce mémoire a été négotiant à St-Eustache pendant 24 ans, il s'est retiré en Europe depuis deux, et en quitant l'Amérique il a abandonné les affaires de commerce. Il n'a donc consulté en metant ses idées sur le papier d'autre intérêt que celuy qu'il prend toujours à la prospérité de St.-Eustache et de ses anciens concitoyens et aussi les avantages de la Compagnie et du commerce de la Hollande. Il croit devoir en prévenir Messieurs les Directeurs pour détourner d'eux

toute suspition que des vues particulières auroient pû avoir part aux avis qu'il prend la liberté de leur donner, et les garantir en même tems contre des avis contraires aux siens que des intérêts particuliers ont pû ou pouroient dicter.

1786. SUPLÉMENT À MON [1]) MEMOIRE SUR ST-EUSTACHE.

Depuis mon mémoire fait sur St-Eustache j'ai apris que les entraves mises à son commerce ne font que s'y multiplier, et je crains que si la Compagnie tarde encore longtems à aporter du remède au mal que cela luy fait et aux vexations inouies qu'a entrainé l'établissement d'une place, qui semble n'avoir été créée ou détachée du gouvernement que pour causer la ruine de l'isle et celle de la Compagnie, je crains dis-je que ses regrets et ses efforts pour y rapeler le commerce par la suite ne soient superflus et inutiles.

On m'a mandé du mois de mai qu'on avoit saisi des provisions d'un capitaine parce qu'il les embarquoit pour les porter à bord de son bâtiment après que le soleil étoit couché mais qu'il fut très-jour encore. Quel est le pays au monde où l'on borne le travail des hommes au cours du soleil? Il n'y en a point, il ne peut y en avoir surtout dans un pays comme l'Amérique meridionale où il faut gagner, le matin avant son lever et le soir après son coucher, le tems que la vive chaleur de ses rayons oblige souvant de perdre quelques heures de la journée.

On me mande aussi que les formalités pour la déclaration des capitaines caboteurs qui arrivent à St-Eustache sont telles, qu'il s'ecoule au moins trois heures du moment qu'il commance à les faire jusques à celuy où il peut commencer à débarquer son chargement.

Nécessité de remetre sur l'ancien pied les formalités dans les déclarations d'entrée et de sortie des battiments caboteurs. C'était en partie à la grande activité avec laquelle on faisoit les affaires ci-devant à St-Eustache et particulièrement à celle que l'on metoit dans l'expédition des bâtiments que cette isle devoit son commerce. Les gouverneurs Heijliger et De Windt qui avoient reconnu cette vérité savoient qu'il venoit souvant des bâtiments chargés de denrées enlevées des isles voisines en fraude, qui par la nature de leur expédition ou d'autres causes ne pouvoient sans danger faire un séjour dans la rade

[1]) Het H.S. heeft: un

de plus de 12, 15, 20 heures, pendant lesquelles il faloit souvent mettre à terre leur chargement et en prendre un autre. Ces administrateurs éclairés qui n'avoient à coeur que le bien de l'isle et l'agrandissement de son commerce avoient borné les formalités d'entrée et de sortie de tous bâtiments caboteurs à ceci:

le capitaine se rendoit chez eux pour leur donner connoissance de son arrivée, de là il aloit au Fort où il disoit, comme il l'avoit fait au gouverneur, la nature de son chargement. Lorsqu'il étoit prêt à partir il retournoit chez le gouverneur qui lui donnoit une carte sur la quelle étoit le sceau de la Compagnie. Il aloit ensuite au Fort, y remetoit la carte, payoit le droit d'encrage de son bâtiment et partoit. Tout cela se fesoit dans moins d'une heure et il n'y avoit jamais de retardement parceque, si le capitaine ne trouvoit pas le gouverneur chez luy à son arrivée, celuy-ci n'exigeoit pas qu'il y revint une seconde fois et s'il ne s'y trouvoit pas lorsque le capitaine venoit s'expédier, un commis, un domestique lui donnoit la carte avec laquelle il alloit au Fort. Et ces mêmes gouverneurs Heijliger et De Windt ne s'étoient jamais oposé au débarquement ou embarquement de marchandises avant le lever du soleil ou après son couché. Ils permettoient au contraire aux capitaines caboteurs pour faciliter la promptitude de leur expédition de commancer à décharger leurs denrées dèsqu'ils avoient ancré leur battiment et avant d'aller chez eux les informer de leur arrivée. J'ai été témoin de cela. J'ai vu même des capitaines qui, ne pouvant rester que quelques heures dans la rade pour verser à terre un chargement, demandoient au gouverneur la carte d'expédition en allant l'informer de leur arrivée, et il la leur donnoit pour ne pas leur faire perdre du tems à retourner chez luy et au Fort une seconde fois, et en déclarant leur arrivée au Fort ces capitaines y remetoient la carte et payoient l'ancrage de leur bâtiment. Je recevois beaucoup de ces bâtimens caboteurs chargés de denrées. Comme ces mêmes gouverneurs Heijliger et De Windt laissoient aussi aux bâtimens la liberté de sortir de la rade à l'heure qu'ils vouloient après le soleil couché pourvuqu'ils se fussent expédiés au Fort, cela facilitoit infiniment les affaires en donnant le tems d'embarquer quelquesfois jusqu'à 7 et 8 heures du soir à bord de bâtimens qui ne pouvoient sans risque séjourner à St-Eustache jusqu'au landemain. On ressentoit surtout le prix de toutes ces facilités pendant le tems d'hyvernage où la perte d'une nuit, d'une heure

dans une rade peut être quelquefois suivie de celle d'un bâtiment et de son équipage.

Il est très-essentiel pour le bien de St-Eustache que la Compagnie ordonne que les bâtiments caboteurs n'ayent à l'avenir à observer dans leurs déclarations d'entrée et de sortie que les formalités auxquelles ils étoient tenus cy-devant, et qu'ils ayent la liberté ainsi que tous autres bâtiments de sortir de la rade après le soleil couché.

Nécessité de remetre la plaidoirie des causes au Conseil sur l'ancien pied. J'ai dejà parlé dans mon mémoire de la nécessité d'ôter au gouverneur une certaine prérogative dans le choix des conseillers. Je dois metre sous les yeux de Messieurs les Directeurs un abus qui s'est glissé dans l'administration de la justice. Il faut pour cet effet remonter au tems de feu le gouverneur De Windt. Alors tout étoit simplifié, chaque plaideur soit demandeur ou défendeur se présentoit au Conseil. Il y plaidoit sa cause dans la langue qui lui étoit la plus familière. Les membres du Conseil entandoient les raisons des deux parties, les comprenoient et rendoient ensuite leur jugement. Le petit nombre d'apels constate que ces jugements étoient assez généralement satisfaisants. Presque tous les conseillers entendent l'anglois et le françois. S'il y en avoit un ou deux qui n'entendissent pas la langue du plaideur les autres leur servoient d'interprètes. Le jugement étoit promt et les fraix jamais que peu de chose. Souvent Monsieur De Windt dans des cas de commerce renvoyoit des causes à des arbitres qu'il nommoit ou dont il laissoit le choix aux parties, et leurs différens étoient ajustés tout de suite et sans fraix. Cette cellérité dans les décisions diminuoit le nombre d'affaires en rendant l'administration de la justice facile et prompte. Les sentences se rendoient en hollandois comme actuellement, mais les plaideurs ont perdu cette facilité qu'ils avoient ci-devant de plaider eux-mêmes leurs causes. Les conseillers ne veulent plus entendre plaider qu'en hollandois, il en résulte que les trois quarts des plaideurs sont forcés de prendre des agents, d'avoir recours à un interprète, de lui mettre leurs raisons par écrit. De là s'ensuit; 1o. une multitude inutile de paparasses, 2o. une perte de tems considérable, et 3o. des fraix énormes et ruineux pour quelquesuns. Je prie Messieurs les Directeurs d'observer encore un article essentiel. Les plaideurs choisissent communément pour agents les personnes qu'ils croyent les plus versées dans la loi. Les agents les plongent dans le vaste labirinthe de la

chicanne. Les conseillers sont des habitants de l'isle qui n'ont ou très-peu de connoissance des loix. Ils ont le secours des placards mais chaque agent leur donne la tournure qu'il veut et un sens faux et contraire aux intentions du législateur. Les conseillers se trouvent dans l'embarras, les affaires traînent, se multiplient et tres-souvent ils rendent des jugements contraires à la loi par la fausse interprétation qu'on leur en a donnée.

Il conviendroit donc de remetre les choses sur l'ancien pied tel qu'elles étoient du tems des gouverneurs Heijliger et De Windt, de rendre à chacun la liberté de plaider sa cause, enfin de tout simplifier comme ci-devant. C'est un des grands moyens de faire renaître la prospérité de l'isle d'où s'ensuivra l'agrandissement de son commerce qui tournera à l'avantage de la Compagnie.

NB. Les avis contenus dans le mémoire sur St-Eustache et dans ce suplément sont le fruit d'une expérience de 24 années aquise sous deux gouvernements bien différents. Ils ont été dictés par le désir seul de retirer cette isle de l'état de détresse et d'opression sous lequel elle gémit, et par celuy de voir fleurir de nouveau son commerce, et valent mieux que des enquêtes qui pouroient être faites sur le lieu, même par une personne envoyée à cet effet parcequ'elle seroit obligée de s'adresser ou se confier pour remplir le but de sa mission à des habitants de l'isle, que des intérêts particuliers engageroient à lui présenter les choses soit dans le présent soit dans le passé sous des vues différentes, et cette personne ne seroit jamais à même de pouvoir bien éclairer la Compagnie sur ses vrais intérêts et sur ceux de l'isle.

État des navires partis de St. Eustache pour (la) Hollande pendant 7 années et des denrées qu'ils ont emportées.

		Sucre. barriques.	Caffé. bar. etc. sacs.	Cacao. bar. etc. sacs.	Tabacs. boud. paquets rôles	Cuirs. pièces.	Cotton. balles	Indigo. bar. etc.	Ris. tierçon[1]) et demi-dito	Bois de teinture pièces.
Anno.										
1771	40 navires	14369	1048 — 12144	38 — 687	75— 1662 —	2514	105	—	—	7945
1772	40 „	14686	270 — 5610	98 — 1339	213— 4215 —	1916	5	1	280	11180
1773	36 „	10926	1666 — 10144	17 — 275	179— 5842 —	5617	—	12	—	4223
1774	30 „	5597	1004 — 21265	135 — 1924	102— 7539 —	1770	8	13	4	6064
1775	30 „	6003	1021 — 16439	30 — 1365	240— 8426— 510	3697	—	25	—	2167
1776	46 „	10954	2181 — 18194	58 — 2464	50— 5102—5100	10210	77	67	—	12443
1777	40 „	5925	1188 — 9000	33 — 748	2086— 6329— 889	10936	551	633	6065	10770
7 années	262 navires	68460	8378 — 92796	409 — 8802	2945—39115—6499	36660	746	751	6349	54792
faisant pour chaque année 37 navires		9780	1197 — 13256	58 — 1257	420— 5588— 928	5237	106	107	907	7827
					ensemble					
1778	43 navires	6505	1152 — 8830	4 — 578	4574— 17022	37846	681	874	2	7980
1779	110 „	24475	1792 — 75767	53 — 3884	11568— 24344	48569	433	1349	—	4857
1780	143 „	43502	848 — 86081	32 — 2182	8615—4133 —	17789	530	1061	512	2014
Convoy du premier février 1781—21 nav.		7853	401 — 9047	— 413	1735— 813 —	2439	103	20	—	4

[1]) D. i. $^1/_3$ barrique.

DE PAN-AMERIKAANSCHE UNIE.

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS.

Wij staan aan den vooravond van een toeneming van het verkeer, zooals voor de uitvinding van het vliegtuig niet kon worden voorzien. Wijst dit op de kans tot grootere toenadering onder de volken, zoo heeft de wereldbrand ons ook een instituut gebracht (wij bedoelen den Volkenbond) dat, samenwerking belovende in vele dingen, de volgende geslachten naar wij hopen, ook zal opvoeden tot het koesteren van gedachten van internationale eenheid.

Voor het Westelijk Halfrond bestaat reeds sedert jaren eene instelling die vrede en vriendschap onder de staten van de Nieuwe Wereld beoogt. Tot nog toe heeft men, noch in het Moederland, noch in de West-Indische koloniën, zich met die Amerikaansche instelling ingelaten. De tijd breekt aan, dat men er zich rekenschap van zal moeten geven, of het wenschelijk is op deze wijze nauwer verbinding te krijgen in de eerste plaats met de „United States" en ook met staten als Brazilië, Venezuela, Columbia en Mexico.

Wij achten het voor de toekomstige belangen van Suriname en Curaçao van belang het oog te richten op dien Amerikaanschen Bond, de „Pan-American Union".

Het is een ambtelijk (officieel) verbond van de 21 onafhankelijke republieken van Noord- en Zuid-Amerika, die te Washington is gevormd tot ontwikkeling van handel, scheepvaart en verkeer, van betrekkingen met elkander en tot behoud, zooals gezegd, van vrede en vriendschap onder die staten. De Bond wordt be-

stuurd door den Staatssecretaris van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, die voorzitter is krachtens zijn ambt en door de te Washington aanwezige diplomatieke vertegenwoordigers van de andere Amerikaansche gemeenebesten; de administratie wordt gevoerd door een directeur-generaal, die door het Bestuur gekozen, een internationaal ambtenaar is en wordt bijgestaan door een uitgebreiden staf van speciale deskundigen en andere ambtenaren, die inlichtingen inwinnen, onderzoekingen instellen, verslagen voorbereiden en openbaar maken, vragen beantwoorden, bezoekers rondleiden en briefwisseling voeren. Het gebouw te Washington, een van de schoonste van de Vereenigde Staten, is door bijdragen van Carnegie, die 750.000 dollars schonk, en van de gezamenlijke republieken gesticht, als een fraai symbool van Pan-Amerikaansche solidariteit en saamhoorigheid.

Nauwkeurige inlichtingen over de republieken worden, opdat die landen beter bekend zullen worden, openbaar gemaakt door het geïllustreerde maandschrift (Bulletin of the P.A.U.), dat in het Engelsch, Spaansch, Portugeesch en Fransch verschijnt en van allen vooruitgang in ieder Amerikaansch land melding maakt. Het bureau verspreidt pamfletten nopens allerlei onderwerpen betreffende de landen die tot de Unie zijn toegetreden en zendt die toe in antwoord op vragen van belanghebbende personen, firma's en instellingen.

In de bibliotheek, de „Columbus Memorial Library" zijn o.a. tal van gegevens over Latijnsch Amerika te vinden; op de tafels in de leeszaal zijn ook nieuwsbladen en maandschriften aanwezig. (Wellicht ook „De West-Indische Gids"?).

Van bijzonder belang is de Internationale Raad, die de Pan-Amerikaansche Unie tot een waren vredesbond van de Amerikaansche natiën stempelt. Op den eersten Woensdag van iedere maand komen in de Regeeringszaal van het gebouw, rond een groote ovale tafel, met stoelen waarop de namen en wapens van de betrokken landen, de Staatssecretaris van de U.S.A. en de diplo-

matieke vertegenwoordigers van de andere republieken in rade bijeen.Daar worden de kansen op het nauwer aanhalen van de betrekkingen tusschen de republieken en de middelen tot het behoud van den vrede besproken. Mogelijk zijn door den zedelijken invloed van dezen Raad reeds ettelijke oorlogen op het Amerikaansche vastland voorkomen.

Het bureau van de Unie is van meening, dat het vooral aan zijn arbeid te danken is, dat de handel tusschen de U.S.A. en de 20 Latijnsch-Amerikaansche landen in de laatste twaalf jaren van naar schatting 500 millioen dollars tot 1 milliard, 750 millioen dollars is gestegen. De P.A.U. tracht door aanmoediging van de studie van het Spaansch en het Portugeesch, alsmede van de aardrijkskunde, geschiedenis en bijzonderheden van de Latijnsch-Amerikaansche landen, die staten populair te maken bij de onderwijsinstellingen in de U.S.A; zij heeft ook omgekeerd getracht hetzelfde te doen ten aanzien van de U.S.A. bij het onderwijs in de Latijnsche republieken.

Het bureau bevordert de uitwisseling van professoren en studenten aan de wederzijdsche hoogescholen en voorziet de nieuwsbladen van N. en Z. Amerika geregeld van inlichtingen betreffende de verschillende republieken, ten einde hen beter met die landen bekend te maken en er hunne belangstelling voor te wekken.

De Unie is dus een groote actieve organisatie voor de ontwikkeling van handel en beschaving, tot instandhouding van den vrede en een internationale vraagbaak voor de Nieuwe Wereld. Wie inlichtingen verlangt over Latijnsch-Amerika, van welken aard ook, kan zeker zijn een wel overwogen antwoord te ontvangen wanneer hij zich richt tot de Pan-American Union, Director General, Washington D.C.

De geschiedenis van deze merkwaardige organisatie dagteekent reeds van 1826 toen men vergeefs hoopte een „Panama Congres" tot stand te brengen van gedelegeerden van N.- Middel- en Z.-Amerika, en vragen van gemeenschappelijk belang te bespreken. Pogingen van

Mexico (1831, 1838 en 1839), mislukten eveneens en een bijeenkomst van Bolivia, Chili, Ecuador, Nieuw-Granada en Peru in 1847/48 had geen resultaat, evenmin een bijeenkomst in 1856 te Santiago, waar Peru, Chili en Ecuador vertegenwoordigd waren. Mislukking viel ten deel aan een oproeping van Peru in 1846 om de voormalige Spaansche koloniën te vereenigen; ook toen in 1881, J. Blaine, Staatssecretaris van de U.S.A. een congres te Washington uitnoodigde, bleken de tijden daarvoor nog niet rijp te zijn. Eindelijk had in 1888 een door Cleveland bijeengeroepen Intern. Amerik. Conferentie plaats, die o.a. het instellen van arbitrage, eenheid van douane-bepalingen, gewichten, maten en gemeenschappelijke zilveren munt beoogde, alsmede gezamenlijke gezondheidsmaatregelen, doch slechts tot practische uitkomst had de oprichting van een Internationaal Bureau van de Amerikaansche Republieken. Het volgende congres had in 1901 plaats te Mexico, doch stelde de behandeling van vele zaken uit tot het Congres te Rio de Janeiro in 1906, waar o.a. de Drago- of Calvo-leer besproken werd, krachtens welke aan Regeeringen verboden werd private schulden door geweld te innen.

Maar ook deze bijeenkomst besloot vele punten over te laten, ditmaal aan de Haagsche Vredesconferentie.

In 1910 op de 4e zitting van de Conferentie te Buenos Aires, werd de naam Bureau van de Amerikaansche Republieken veranderd in „Pan American Union".

Wanneer wij nu nog aanteekenen, dat Pan-Amerikaansche Wetenschappelijke Congressen bijeenkwamen in Chili, 1908, te Washington 1912; dat te Washington in 1915 op een P.A. Commercial Congress de wegen en middelen werden nagegaan om aan de oorlogsomstandigheden en de daaruit voor Amerika voortvloeiende handelsbelemmeringen tegemoet te komen, en dat in September 1920 te Chili weder een P.A. wetenschappelijk congres plaats vindt, dan beschikt men over genoeg gegevens om zich van de Unie een denkbeeld te kunnen maken.

Totnogtoe zijn Engeland, Frankrijk en Nederland, de eenige niet-Amerikaansche Staten, die nog gebieden in de Nieuwe Wereld besturen, noch hunne koloniën tot de Unie toegetreden. Men stelle de vraag of dit, wat Nederland, Suriname en Curaçao betreft, zoo moet blijven, en of onze belangen, in dit opzicht, met die van Engeland en Frankrijk steeds zullen moeten samengaan.

Wellicht, dat in de toekomst een vertegenwoordiger van de N.W.I. koloniën ook zijn zetel in den Raad te Washington zal innemen.

Misschien zal tegen dien tijd de zetel van dien vertegenwoordiger kunnen worden versierd met de wapens van Suriname en Curaçao die dan mogelijk door een ook in dit opzicht actieve Regeering in het leven zullen zijn geroepen.

BOEKBESPREKING.

W. H. Holmes, Handbook of Aboriginal American Antiquities, Part. I. Introductory. The Lithic Industries (Smithsonian Institution, Bureau of American Ethnology, Bulletin 60. Washington 1919.)

De aanleiding tot een korte bespreking van een klein gedeelte van bovengenoemd werk in dit Tijdschrift vind ik daarin, dat Holmes ook N.O. Zuid-Amerika en de West-Indische eilanden, zij 't ook zeer kort, behandelt.

Wanneer Noord-Amerikaansche ethnologen en archaeologen zich wagen aan een onderwerp, dat buiten het eigenlijke gebied der Vereenigde Staten ligt, dan geven zij niet zelden blijk van onvolledige kennis en groote oppervlakkigheid. Men denke b.v. aan Clark Wissler's *The American Indian* (New-York 1917). Zoo is het ook niemand minder dan William H. Holmes, den grootst levenden archaeoloog in Noord-Amerika gegaan. Zelfs van een vlak aangrenzend gebied als Oud-Mexico is Holmes blijkbaar niet geheel op de hoogte, zooals onlangs door Zelia Nuttall werd aangetoond [1]). Ik citeer de kritiek dier alleszins bevoegde schrijfster slechts om mij te verontschuldigen zoo ik een hoogstverdienstelijk veteraan-vorscher als Holmes durf te kritiseeren. Die onvolledigheid is echter waarschijnlijk voor een gedeelte toe te schrijven aan het feit, dat dit *Handbook* reeds in April 1916 werd afgesloten, eerst in 1919 gedrukt en in 1920 verspreid.

Vergeleken met de acht inleidende hoofdstukken en die over de lithische techniek en voorts met de behandeling der Indiaansche oudheidkunde binnen het gebied der Unie, valt het groote verschil in het verwerken der overige stof zelfs den slechts gedeeltelijk ingewijde dadelijk op. Hier een betoog en een overvloed van bijzonderheden, die den scherpzinnigen meester verraden, daar oppervlakkigheid en armoede aan gegevens, om van onjuistheden te zwijgen. De lezer vraagt zich dan ook onwillekeurig verwonderd

[1]) American Anthropologist, N. S., vol. 22, 1920, p. 301 seq.

af, of een en dezelfde auteur al die verschillende hoofdstukken heeft geschreven. Hetzelfde geldt voor de afbeeldingen. Van de 223 meestal voortreffelijke illustraties (Holmes-zelf is tevens een uitmuntend beeldend kunstenaar, vooral aquarellist) hebben er bijna 200 uitsluitend betrekking op Amerika benoorden Mexico, de overige op het geheele gebied zuidelijk daarvan. Ook daaruit blijkt de hoogst ongelijkmatige behandeling der onderdeelen. In het gedeelte van het *Handbook* dat over West-Indië, zoo ruim mogelijk genomen, en het aangrenzende gebied op het vasteland handelt, is dan ook geen enkele illustratie te vinden.

De oudheidkunde van Suriname, en van Guyana in 't algemeen, alsook die van de West-Indische eilanden, is niet begrijpelijk tenzij men minstens een groot gedeelte van het overige N.O. Zuid-Amerika tot het onderzoekingsveld mederekent.

Het gebied („area"), dat bij Holmes Guyana omvat, heet bij hem „Amazon Delta Area". De zuidelijke grens daarvan verloopt in een lang gestrekte golflijn van Maracaïbo tot oostelijk van Para, zoodat dit gebied slechts een betrekkelijk kleine kuststrook beslaat. Het zuidelijk daaraan grenzende gebied daarentegen is onmetelijk groot, want het strekt zich uit tot de uiterste grens van Patagonië en heet bij Holmes „Primitive South America". [1])

De begrenzing en indeeling dezer beide „areas" komt mij zeer willekeurig en oppervlakkig voor. De grootste, noordelijke, helft der drie Guyana's b.v., zou behooren tot het „Amazone-delta gebied", het overige tot „Primitief Zuid-Amerika". Waarom, dat blijkt niet. Met een kritiek betreffende het samengooien van verschillende primitieve culturen, zooals die van Centraal Brazilië, den Gran Chaco en Patagonië, kan ik mij hier niet inlaten. Uit de recente publicaties van Erland Nordenskiöld weten wij welke groote verschillen in die streken voorkomen. Ik bepaal mij slechts tot dat, hetwelk indirect met West-Indië in den ruimsten zin verband houdt.

Al hetgeen Holmes over de drie gewesten (20—22), die ons hier interesseeren, mededeelt, beslaat 6 (zegge zes) bladzijden (141—147).Het spreeekt dus van zelf, dat mijn résumé zeer kort kan zijn.

De historisch bekende volksstammen der Amazone delta-cultuur behooren tot de Arowakken, Karaïben en Tupi. Dit gebied

---

[1]) Terloops gezegd, de nummers der „areas" (Holmes neemt er voor gansch Amerika 22 aan) in den tekst en op de kaarten (p. 96 en 97) zijn niet in overeenstemming. Voor de „Antillean Area" ontbreekt zelfs het nummer (XXII) op de kaart. Waartoe Holmes Vuurland rekent, lijkt m. i. onzeker.

wordt vooral gekarakteriseerd door eigenaardig vaatwerk, meestal op begraafplaatsen te vinden, zooals de groote urnen op het eiland Marajo. De versiering er van komt gedeeltelijk overeen met aardewerk uit Guyana en de West-Indische eilanden. Verder vindt men er groteske figuren van aardewerk, die menschen en dieren voorstellen. De meest voorkomende steenen werktuigen zijn „of usual southern forms and more rarely grooved axes of northern type".

Het noordelijk gedeelte van „Primitive South America" wordt eveneens door de drie bovengenoemde ethnische groepen bewoond. De meest gewone steenen werktuigen van dit gebied zijn de „stone celt-hatchet blades" en de „grooved ax". Het vaatwerk staat hooger dan dat van het midden en zuiden van dit gewest. Rotsschilderingen, met name ingegriffelde, zijn zeer algemeen verspreid.

Van de hoopen keukenafval (kitchen middens) laat Holmes die van Britsch Guyana geheel buiten beschouwing; wel noemt hij er van de Braziliaansche kust.

Wat de cultuur der West-Indische eilanden betreft, deze komt meer overeen met die van noordelijk Zuid-Amerika dan met die van Florida en Yucatan, maar zij staat hooger. Ook hier waren weder Arowaksche en Karaïbische stammen de makers van hetgeen men er aan oudheidkundig materiaal vindt. Vooral Santo Domingo en Porto Rico leveren, uit een technisch-artistiek oogpunt, de volkomenste vondsten op; daaronder de merkwaardige steenen jukken of „halskragen".

Onder de talrijke steenen werktuigen zijn de bijlklingen van Jamaïca „unsurpassed for perfection of form and beauty of finish". Van belang zijn ook de monolithische bijlen, waarbij kling en steel uit één enkel stuk steen gehouwen zijn. Wegens het betrekkelijk zeldzame voorkomen van „chipped implements" is het waarschijnlijk, dat hout, been en schelp bij de vervaardiging van werktuigen voor de jacht en vischvangst en voor krijgswapenen vrij algemeen werden gebezigd.

De ceramiek bloeide op sommige eilanden, waarbij de decoratieve symboliek een belangrijke plaats bekleedde. De Nederlandsche West-Indische eilanden worden door Holmes niet genoemd en dus ook het belangrijke archaeologische werk daarover van Dr. J. P. B. de Josselin de Jong (Int. Arch. f. Ethn.) niet. Dit laatste is evenwel begrijpelijk, daar het eerst begon te verschijnen toen het *Handbook* reeds persklaar was.

Zooals ook hier en daar in andere „areas", is Holmes bij de op-

somming van verschillende onderzoekers der drie hier besproken gewesten eenigszins in de war. Een paar voorbeelden slechts.

Voor het Amazone delta-gebied worden alleen Brett en Lange genoemd, terwijl im Thurn en steller dezes verkeerdelijk in andere gewesten als „most helpful authors" of „explorers" worden geciteerd.

Zelia Nuttall noemde de gegevens van Holmes aangaande Oud-Mexico „painfully meagre and behind hand". Hetzelfde kan men in nog veel hoogere mate zeggen van de gewesten 20—21. Ook de litteratuuropgaaf, die het *Handbook* besluit, is zeer onvolledig.

DR. H. TEN KATE.

KARBOUWEN IN SURINAME.

De heer Fred. Oudschans Dentz te Paramaribo zendt ons afschriften van de volgende brieven uit het in Britsch Guiana verschijnende tijdschrift „*Timehri : the Journal of the Royal Agricultural and Commercial Society of British Guiana*", Vol. XII. New Series, 1898, Part I, blz. 84 en 85, waaruit blijkt wanneer en hoe deze dieren in Suriname zijn ingevoerd.

1°. een brief van wijlen den heer E. A. Cabell, destijds eigenaar van plantage „Oldenburg" nabij Paramaribo, later notaris te Paramaribo, gedateerd 18 April 1898, gericht aan den Consul van Groot-Brittannië en Ierland.

2°. een brief van wijlen den directeur van de plantage „Mariënburg" van de Nederl. Handel Maatschappij, J. Mavor, gedateerd 21 April 1898, gericht aan den Consul van Groot-Brittannië en Ierland.

3°. een brief van voornoemden Consul, Sydney J. H. Churchill, dd. 25 April 1898, gericht aan Professor Harrison, vice-president van de Royal agricultural and commercial society of British Guiana.

Red. W. I. Gids.

April 18, 1898.

Sir, — In reply to your note dated 17th, but only received this day, I beg to state about your querries in regard to the Buffaloes on my estate. First—their ancestors from Indo-China (Tonkin), were introduced into Cayenne some ten or more years back and kept in domestic state. Second—they were bought by me for ploughing, but till now left idle, as no person now in my service understands to handle the plough. Third—they thrive exceedingly well; from a pair they number now four in three years time, while mother and young female cow (dropped here) are both heavy in belly.

Yours faithfully,
E. A. CABELL.

Sydney Chirchill Esq.

· Marienburg; 31st April, 1898.

Dear Mr. Churchill, — The Buffaloes referred to in your letter of 17th, were purchased from the Government of Cayenne about three years ago, (a pair: bull and cow), there are now four, and a fifth on the way.

They are the descendants of a shipment brought by the French Government from China and do all the transport work there, draw ploughs, &c.

The climate here suits them admirably, without any care whatever they keep in excellent condition all the year round, usual plagues have no terrors for them—mosquitos, ticks, etc., are guarded against by a mud bath.

So far no use has been made of them, but later on they will be taken for hauling cars on railway and such work.

Yours, &c.,
J. MAVOR.

British Consulate, Paramaribo, April 25, 1898.

Dear Sir, — On the other leaves of this letter you will find information already refered to in a previous letter regarding Buffaloes in this Colony.

I have seen all these animals; they are all in very fine condition, and appear to put on more fat than other cattle here on the same food. Perhaps they would interbreed.

Yours faithfully,
SYDNEY J. H. CHURCHILL,

Profesor Harrison, Vice-President,
R. A. & C. SOCIETY,
Demerara.

ONDERZOEK VAN SURINAAMSCH HOUT.

Teneinde de houtrijkdommen van Suriname beter dan tot nu toe tot hun recht te laten komen, heeft het Koloniaal Instituut te Amsterdam op verzoek van het Ministerie van Koloniën een Commissie van Advies en Onderzoek in zake Surinaamsche houtsoorten benoemd, van welke als voorzitter prof. dr. G. van Iterson te Delft, en als secretaris dr. L. P. de Bussy, directeur der Afd. Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, is opgetreden, terwijl de leden zijn:

Ir. M. A. Cornelissen, Scheepsbouwkundige Ingenieur, Amsterdam.

Th. F. A. Delprat, Wnd. Algemeen Secretaris van het Koloniaal Instituut, Amsterdam.

G. D. van Es Gips, Dordrecht, afgevaardigde van het Syndicaat voor Surinaamsche Boschexploitatie, Amsterdam.

W. L. Ghijsen, Middelburg, afgevaardigde van het Syndicaat voor Surinaamsche Boschexploitatie, Amsterdam.

Ir. J. Lely, Directeur. Gemeentewerken. Den Haag.
J. M. van der Meij. Architect, Amsterdam.
F. Poulie, afgevaardige van Mij. tot Exploitatie van den Fijnhouthandel en de Stoomzagerij te Amsterdam.
M. C. A. Schappert, procuratiehouder van de firma G. de Vries & Zn. Amsterdam.
Prof. Dr. G. Stahel, Wageningen.
Prof. Ir. Chr. K. Visser, Hoogleeraar Technische Hoogeschool, Delft.
Prof. Dr. F. A. F. C. Went, Hoogleeraar Rijksuniversiteit, Utrecht.
Ir. C. J. Witteveen, Ir. Rijkswaterstaat, gewezen Directeur van Openbare Werken en Verkeer, Suriname, Utrecht.

In de dezer dagen gehouden eerste vergadering heeft de commissie zich als taak gesteld: „het geven van leiding aan technisch-wetenschappelijk en praktisch onderzoek en het verschaffen van voorlichting op verzoek aangaande de hoedanigheden van Surinaamsche houtsoorten, met het doel het gebruik van Surinaamsch hout hier te lande en in het buitenland te bevorderen".

De commissie acht het in de eerste plaats noodzakelijk, dat een in de pratijk gemakkelijk bruikbare methode uitgewerkt wordt, waardoor het mogelijk zal zijn, ook aan het gekapte hout de soort te onderkennen, en daardoor een einde te maken aan de schromelijke verwarring in namen en soorten, welke er op het oogenblik nog heerscht, en thans een van de voornaamste hinderpalen tegen geregelden afzet van Surinaamsch hout vormt. Het staat vast, dat een dergelijke sleutel gevonden zal kunnen worden,

Naast dit onderzoek moet een ander geschieden over de technisch mechanische eigenschappen van de verschillende scherp omschreven soorten, een onderzoek, hetwelk zoowel in het laboratorium als met medewerking van de praktijk en van tal van instellingen van velerlei aard zal moeten verricht worden.

Maatregelen worden overwogen, die de aanstelling van een specialen deskundige voor de bovengenoemde onderzoekingen mogelijk zullen maken. Met hulp van Staatswege en van particuliere zijde hoopt de Commissie weldra haar taak krachtig te kunnen aanvatten; zij stelt zich voor t. z. t. tot uitgave van kleine monografiën over de verschillende Surinaamsche houtsoorten, haar eigenschappen en haar bruikbaarheid voor verschillende doeleinden te kunnen overgaan.

WILLEM USSELINCX EN DE OPRICHTING VAN DE WESTINDISCHE COMPAGNIE.

DOOR

C. K. KESLER.

Op 3 Juni d. j. zal het 300 jaar geleden zijn, dat de Westindische Compagnie werd opgericht, eene gebeurtenis, die alles behalve van een leien dakje ging, waarvoor heel wat geschrijf, heel wat onderhandelingen noodig geweest zijn en die wellicht niet tot stand gekomen zou zijn, als Oldenbarneveldt niet de hooge plaats, die hij in de Republiek innam, had moeten verlaten. Dertig jaren zijn er noodig geweest, om het zoover te brengen, dat de Staten-Generaal het begeerde octrooi verleenden, waarbij de handel hoofdzakelijk op Amerika aan de nieuw opgerichte Compagnie gegarandeerd werd, dertig jaren van onvermoeid werken aan de bereiking van zijn doel, onafgebroken aandringen op inwilliging zijner wenschen, vooral van één man, die echter het plan, waarvan de verwezenlijking het ideaal van zijn leven geweest was, door minder idealistisch gezinden, dan hijzelf, zoozeer veranderd zag, dat hij zich er ten slotte teleurgesteld van afkeerde.

Die man was Willem Usselincx, een der vele Zuid-Nederlanders, die zich, naarmate hunne gewesten meer en meer onder de Spaansche heerschappij terugkeerden, in het Noorden gevestigd hadden. Al zijn deze het ook niet uitsluitend geweest, die de schitterende ontwikkeling van onzen overzeeschen handel en de vestiging onzer koloniale macht veroorzaakt hebben, mannen met ruimen blik, met grootsche ontwerpen waren zij wel. Velen hunner was het doel, dat de kooplieden uit het Noorden zich aanvankelijk voor oogen stelden, betrekkelijk kleine ondernemingen, waarmede direct geld te verdienen was,

te beperkt; zij hadden grootere waagstukken in het hoofd waarbij duizenden op het spel gezet werden, om in de toekomst millioenen te winnen. Zulke verreikende plannen had ook Usselincx.

In 1567 te Antwerpen geboren, had hij zoowel op het kantoor, als in vreemde gewesten een uitgebreide kennis van den groothandel opgedaan en na eenige jaren in Spanje, in Portugal en op de Azoren te hebben doorgebracht en wellicht op een Spaansch schip een tocht naar Brazilië te hebben meegemaakt, vestigde hij zich op 24-jarigen leeftijd te Middelburg en was toen reeds, volgens zijn eigen verklaring „een van de rijckste vant Lant". En uit zijne vele geschriften uit lateren tijd blijkt ook duidelijk, dat hij tevens een haast ongeëvenaarde kennis van de beide Indiën had opgedaan, welke hij blijkens zijn eigen getuigenis niet in de eerste plaats tot zijn eigen voordeel wenschte te gebruiken, maar die hij zich voorstelde, aan te wenden, om Spanje afbreuk te doen en daardoor de zaak van het Protestantisme en die der vrijheid te bevorderen. Dit doel hoopte hij te bereiken door het stichten van koloniën in Amerika, om daardoor een voordeeligen ruilhandel in het leven te roepen.

De te stichten koloniën stelt hij zich voor geheel verschillend van die der Spanjaarden en Portugeezen in Amerika. Was daar hoofddoel het vinden van goud en zilver, Usselincx stelt zich voor landbouw en handel met het Moederland, als bronnen van inkomsten en verder, terwijl de Spaansche kolonisten met slaven werkten, stelde hij zich vrijen arbeid door eene blanke bevolking als doel. Uit een moreel oogpunt was hij niet tegen slavernij, zelfs verdedigt hij die terloops, of acht haar althans volkomen geoorloofd, waarbij hij wijst op de lijfeigenschap, die in vele landen nog bestond, op de gedwongen arbeid van misdadigers op galeien en in de gevangenissen en concludeert dan: „Is dat geoorlooft, soo dunckt mij, dat veel meer soude geoorlooft wesen, dienst te trecken van lieden, die slaven sijn en slaven souden blijven, of wij die kochten of niet en kochten". Doch uit een commercieel oogpunt is volgens hem vrije

arbeid verkieslijk, o. a., omdat hij geen hoog denkbeeld heeft van de resultaten, die men met slavenarbeid bereikt, „want", zegt hij, „men seyt gemeenlick, dat met onwillige honden quaet hasen vangen is, ende dat ongewilligen arbeyt swaer valt: dit volck arbeyt so lange als den stock op den rugge is", en verder: „Een man van desen lande sal meer wercks aflegghen, als dry Swerten, die groot gelt costen".

Doch het bezwaar, Hollanders naar gedeeltelijk tropische koloniën over te planten, gevoelt hij ook en brengt hiermede een punt ter sprake, dat gedurende eeuwen voor Suriname voortdurend actueel gebleven is, de vraag n.l., of het mogelijk is, dat boeren, uit een gematigd klimaat afkomstig, in de tropen den landbouw beoefenen. Usselincx acht dit bij eene geregelde levenswijze en eene geschikte verdeeling van den dag zeer wel mogelijk en meent, dat boeren zonder bezwaar 8 à 9 uur per dag aan den arbeid kunnen blijven. „Soo veel den Ackerbouw belangt", schrijft hij, „daertoe heeft men tyt van tsmorgens 6 oft 7 uren totten 10 uren toe, ende daerna weder vandes naermiddachs 3 uren tot tsavonts 6 oft 7 uren, twelck syn 8 oft 9 uren sdaechs". Bovendien was volgens hem al bewezen, dat zware arbeid in de tropen voor blanken geen bezwaar behoefde te zijn, want de zouthalers, die naar Punta de Arraya, Bonaire, St. Martin en andere plaatsen in de West reeds sedert jaren gingen, deden daar werk, „twelck den meesten arbeyt is, die ick achte, dat ter werelt gedaen wort".

Landbouw stelt hij zich dus voor, als één der bestaansmiddelen in de koloniën; de grondstoffen dienden naar het moederland vervoerd te worden en voor zoover dit zonder gevaar voor de industrie dáár kon geschieden, zou ook eenige nijverheid in de koloniën kunnen worden toegelaten. De beperking, dat de moederlandsche industrie geen schade mocht ondervinden, woog natuurlijk in de 17e eeuw, de eeuw van het mercantilisme, zwaar. Colbert beschouwde, niet lang na Usselincx, koloniën voor het moederland als een geschikt afzetgebied voor de inlandsche waren, waarom zich daar dus geene nijver-

heid mocht ontwikkelen; Usselincx was in dat opzicht, zooals trouwens ook in andere, wat ruimer van opvatting, doch acht ook alleen die industrieën in de koloniën geoorloofd, „daerdoor den Coophandel ende dese Landen niet vercort en worden".

Naast, of eigenlijk boven, voordeel voor de Republiek achtte hij een punt van gewicht de beschaving der inboorlingen, die hij hoopte te bevorderen door hunne bekeering tot het Christendom, tot zijn Christendom, het Calvinisme. In de overwegingen bij zijn concept voor het octrooi, die echter in het later werkelijk verleende niet voorkomen, spreekt hij de verwachting uit, dat de handel zeer zal bevorderd worden, maar ook, „dat het salichmaeckende Euangelium onses Heeren Jesu Christi daerdoor soude moghen voortgeplandt, ende veel duysenden menschen tot 't light der waerheyt ende eeuwighe saligheyt souden moghen gebraght worden". Omtrent de beschaving der inboorlingen vermeldt hij nog o. a. het volgende: „Bovendien souden d'Indianen met ter tyt wat borgerlyc worden ende haer alleynskens beginnen te cleeden". Die beschaving, zich uitende in het aannemen van kleeding, hadden, volgens Usselincx vooral de Benedenlandsche Indianen noodig; de Bovenlandsche waren dat deel der beschaving reeds deelachtig geworden, want hij voegt hierbij: „ick spreke van die, die aen de Zee-Custen wonen, want die te landewaert in wonen, gaen meest al gecleet", maar hij hoopt, dat zij langzamerhand ook de Hollandsche kleederdracht zullen aannemen en, bemerkende, hoeveel nuttigs ze uit het Moederland kunnen bekomen, om deze zaken te verkrijgen, vanzelf tot arbeid zouden overgaan. In zijne meening omtrent de beschaving der landwaarts in wonende Indianen is Usselincx wel wat optimistisch. Wellicht heeft hij gedacht aan de bewoners van Peru, ofschoon hij voor de vestiging zijner koloniën blijkbaar vooral de Guyana's op het oog had. Naar de meening van anderen waren de Indianen daar alles behalve beschaafd, want nog in 1633 was het oordeel der W. I. C. over hen aldus:

„Dese natiën syn soo barbarisch ende soo onbehoef-

tich, doordien sy noch lust tot cleeding hebben, noch yets anders tot onderhout des levens van doen, dat alle den handel, die hier valt, ligt met 2 à 3 schepen jaerlycx kan gedreven ende met gering capitael onderhouden worden."

Het concept, waarin deze overwegingen voorkomen, stelde Usselincx omstreeks 1600 op, nadat hij reeds eenige jaren met invloedrijke kooplieden en staatslieden erover gesproken had. Aanvankelijk vielen zijne plannen in vrij goede aarde, al waren er ook direct tegenstanders en onder deze vooral de belanghebbenden bij den Oost-indischen handel, weldra, in 1602, vereenigd in de Oost-indische Compagnie. Bewindhebbers dezer maatschappij voelden er niet veel voor, naast de hunne een tweede handels-compagnie te zien verrijzen, al werd ook in de verschillende stukken voortdurend verzekerd, dat deze niets zou ondernemen, dat hare belangen zou kunnen schaden. Gerust waren bewindhebbers er echter alles behalve op, dat dit laatste niet te eeniger tijd toch eens zou kunnen gebeuren, en daarin hadden zij waarlijk geen ongelijk.

Er waren toch genoeg kooplieden in de Republiek, die het òf niet eens waren met de beperking hunner vrijheid, die het octrooi aan de O. I. C. verleend, veroorzaakte òf om andere redenen buiten de combinatie wilden blijven, òf die er kort nadat deze was opgericht weer uittraden. De gevaarlijkste onder deze laatsten waren Balthasar de Moucheron, Isaäc Lemaire en Peter Lijntgens. De beide eersten, evenals Usselincx Zuid-Nederlanders, waren er met moeite toe overgehaald, deel te nemen in de O. I. C., doch trokken zich, om vrijheid te hebben, hunne wijder strekkende plannen ten uitvoer te brengen, terug, de Moucheron reeds in 1603 en Lemaire in 1605 en wendden zich tot Hendrik IV met het voorstel, hunne zaken naar Frankrijk over te brengen. Hetzelfde deed ook Lijntgens in 1604, die, als rechtzinnig Doopsgezinde, niet wilde deelen in winsten, die met het zwaard verkregen waren. De Moucheron werd eenigen tijd daarna door zware verliezen getroffen, waardoor hij onschadelijk werd, Lijntgens stierf en zoo was ook van die zijde het

gevaar voor mededinging verdwenen, maar Lemaire hield den strijd lang vol en berokkende den bewindhebbers heel wat moeite, nog lang na den dood van Hendrik IV. Hij was een dergenen, die van meening waren, dat Spanje geen rust gelaten mocht worden en dat men het het best kon bestrijden door het aan te vallen in zijne Amerikaansche bezittingen.

Al was dit laatste niet het hoofddoel, dat Usselincx met zijne kolonisatie-plannen beoogde, dat zij niet zonder verzet van Spanje konden uitgevoerd worden, daarvan was ook hij volkomen overtuigd. Doch dit was een indirect voordeel, daar de kans ontstond, dat de aandacht van de Spanjaarden van de Nederlanden zou worden afgeleid en men de bronnen der Spaansche rijkdommen, de aanvoeren van zilver uit Mexico en van goud uit Peru (waarmede men toen ook de Guyana's wel aanduidde) zou kunnen stoppen. Usselincx maakt in den beginne niet den indruk, even strijdlustig, als Lemaire te zijn, maar toch was ook voor hem het ten onder brengen van Spanje een begeerlijk resultaat, want het beteekende voor den vrijheidlievenden Calvinist de triomf van zijn geloof en de vestiging der burgerlijke vrijheid, waarvoor de Habsburgers, steunende op de rijkdommen uit Amerika, een voortdurend gevaar waren. Die rijkdommen hadden, zoo schreef hij „de Spagniaerden de Frenesie van de Generale Monarchie int Hooft doen stijgen." Door den loop der gebeurtenissen, die Usselincx noodzaakten, wilde hij zijne plannen verwezenlijkt zien, zich hoe langer hoe beslister bij de oorlogspartij in de Republiek aan te sluiten, kwam vanzelf, tegen zijne oorspronkelijke bedoeling, dit laatste doel meer op den voorgrond, dan de eerst geprojecteerde vreedzame kolonisatie, kwam dus Usselincx steeds beslister in den gedachtengang van Lemaire, waardoor zijne plannen de O. I. C. steeds meer antipathiek werden.

Doch de gevaarlijkste tegenstander van het tot stand komen der Westindische Compagnie was Oldenbarneveldt. Twee overwegingen schijnen dezen vooral bewogen te hebben, zijn steun aan Usselincx te onthouden, n.l.

het gevaar, dat deze met zijne plannen opleverde voor het tot standkomen van den vrede, of althans van een wapenstilstand en zijn tegenzin tegen het verleenen van een octrooi aan eene combinatie van kooplieden, waardoor de handelsvrijheid van anderen beperkt werd. Bovendien is het vrij zeker, dat de persoon van Usselincx den Advocaat ook antipathiek was, wat hij dezen bij verschillende gelegenheden niet onduidelijk toonde. Er schijnt eenige tegenstrijdigheid in gelegen, dat Oldenbarneveldt de oprichting van de O. I. C. zooveel mogelijk bevorderde en die van de Westindische, zoo lang hij kon, tegenhield. Doch die tegenstrijdigheid is slechts schijnbaar: uit overtuiging en in overeenstemming met de tradities in Holland was Oldenbarneveldt in beide gevallen tegen monopolies. Tijdens zijn verhoor verklaarde hij, dat het beginsel van de Staten van Holland en dus ook het zijne was: „Dat van alle tijden in deselve landen van Holland en West-Vriesland is geweest, alle privative octroyen in 't stuk van de navigatie, handelinge en commercie, den welstand van de landen en steden en ingesetenen te wesen prejudiciabel, ende dat zy daaromme met grooten ernst hen daartegen altyts hebben gestelt en geopposeert, 't selve verwerpende als monopolie." Dat echter van dit beginsel in het geval van de O. I. C. afgeweken werd, verklaart hij hierdoor, dat de Staten, na gezien te hebben, wat in Oost-Indië geschiedde, hoe men elkaar daar door scherpe concurrentie benadeelde en alle voordeel aan den handel benam, tot de overtuiging gekomen waren, „dat deselve navigatie en handelinge onder eene generale compagnie behoorden gelegd te worden, omme 't selve dienstelijk en profytelijk voor de landen en participanten te beleiden."

Dat Oldenbarneveldt dus niet met Usselincx' plannen ingenomen was en het tegen ervan zoo zwaar mogelijk deed wegen, was niet te verwonderen. Gesteund door zijne vrienden, waaronder genoemd mogen worden Jan Huygen van Linschoten, Petrus Plancius en François Francken, lid van den Hoogen Raad, deed Usselincx echter zijn uiterste best, eerst in Zeeland en vervolgens

in Holland, om propaganda voor zijne plannen te maken en slaagde erin, het zoover te brengen, dat zijn project voor de compagnie in 1606 in de vergadering van de Staten van Holland besproken werd. Het werd echter zeer gewijzigd, zoozeer, dat er eene bepaald oorlogzuchtige strekking in gelegd werd en het was niet te verwonderen, dat daarvoor de medewerking van Oldenbarneveldt en de vredespartij niet te verkrijgen was. Usselincx zat intusschen niet stil; brochure na brochure verscheen van zijne hand, maar, daar de overheerschende meening in de Republiek was, dat een tijd van vrede of wapenstilstand niet geschikt was, om iets van belang in Amerika te ondernemen, schoot hij in weerwil van al zijne inspanning niet veel op en de totstandkoming van de Westindische Compagnie scheen onwaarschijnlijker dan ooit, toen 17 Juli 1609 het 12-jarig bestand gesloten werd.

Zeer tegen den zin van Usselincx was deze wapenstilstand tot stand gekomen, niet alleen, omdat hierdoor voor geruimen tijd de verwezenlijking zijner idealen uitgesteld werd, maar ook, omdat de Zuidelijke gewesten onder Spaansche heerschappij bleven, waardoor zijne geloofsgenooten daar voortdurend in ongunstige positie verkeerden en den uitgewekenen alle kans op terugkeer naar hunne gewesten benomen werd. Tijdens de onderhandelingen had hij er dan ook herhaaldelijk op gewezen, dat, indien het bestand gesloten werd, als onherroepelijke eischen gesteld dienden te worden, godsdienstvrijheid voor de Protestanten en bevoegdheid voor hen tot het bekleeden van ambten; als waarborg voor het nakomen van deze voorwaarden behoorden de door het Spaansche bewind gestichte sterkten geslecht te worden en evenals bij het Edict van Nantes in Frankrijk bepaald was, dienden hun eenige versterkte plaatsen toegewezen te worden. Bovendien wilde hij aan deze voorwaarden zien toegevoegd de oude eischen: verwijdering van het Spaansche krijgsvolk, afzetting der bisschoppen, die ten gevolge de regeling van 1561 aangesteld waren en uitwijzing der Jezuiten en andere orden. Het is duidelijk, dat de vredespartij er niet aan dacht, zulke voorwaarden ook maar ter

sprake te brengen; de voorafgegane vredesonderhandelingen hadden te duidelijk doen zien, dat zij ten eenenmale onaannemelijk voor den Koning en de Aartshertogen waren. Maar ook voor de Republiek, met name voor Amsterdam zou de terugkeer der uitgewekenen naar het Zuiden, vooral naar Antwerpen een zeer ongewenschte concurrentie geschapen hebben, waarom die dus liefst vermeden moest worden. Usselincx was toen nog zoo weinig overtuigd van het belang van den Amsterdamschen handel, dat hij betoogt, dat die na het vertrek der vreemdelingen bepaaldelijk van Antwerpen niet zooveel te duchten zou hebben, daarvoor was hij niet gewichtig genoeg en, mocht de Schelde voor zeeschepen gesloten worden, dan zouden de teruggekeerde uitgewekenen toch waarschijnlijk hunne zaken in Frankrijk vestigen. Deze redeneeringen wijzen er wel op, dat Usselincx met zijne vèrstrekkende plannen voor de toekomst, niet altijd een juisten blik op het heden had en het vervolg toont aan, dat hij, de idealist, de menschen zag, zooals hij meende, dat zij behoorden te zijn, niet zooals zij waren. De kooplieden-regenten uit het Noorden zagen in dit opzicht scherper. Usselincx toch uit de verwachting, dat de dankbaarheid voor de ondervonden gastvrijheid na den val van Antwerpen de teruggekeerden er vanzelf toe zou brengen, hunne Noordelijke broeders te steunen en met hen mede te werken.

En die steun zou hun te pas komen, want — en ook in dit opzicht zag Usselincx niet juist — in het Zuiden lag volgens hem het zwaartepunt van den Nederlandschen. handel: Vóór de uitgewekenen door hun energie, door hunne rijkdommen hem zoo hooge vlucht deden nemen, was hij in het Noorden van zoo weinig beteekenis, dat er geen geld genoeg was, om dijken en waterkeeringen in goeden staat te houden en kon de koning van Spanje het voor de overige vorsten van Europa doen voorkomen, of hij in de Nederlandsche gewesten slechts te doen had met een oproer van visschers en zeeroovers. Later, toen hij in 1630 nogmaals opkwam tegen het voornemen met Spanje een nieuw bestand te sluiten, blijkt hij echter een

juister kijk op den toestand gekregen te hebben. In dat geschrift, „Waerschouwinge over den Treves met den Koningh van Spagnien", erkent hij, dat de handel van Amsterdam toen te stevig gevestigd was, om overdreven bezorgd te zijn voor de mededinging van Antwerpen en wijst er bovendien op, dat door hun langdurig verblijf in het Noorden, door aanhuwelijking enz. de Vlamingen en Brabanders Noord-Nederlanders geworden waren en dat hunne belangen niet meer in het Zuiden, maar in de Noordelijke gewesten gelegen waren.

Intusschen was de sluiting van het Bestand in 1609 een zware slag voor Usselincx. Het mislukken zijner lievelingsplannen tot kolonisatie van Zuid-Amerika deed hem nu voorloopig zijn aandacht tot iets anders bepalen. Sedert 1608 was men bezig met een belangrijk werk in Noord-Holland, het droogmaken van de Beemster. Usselincx, die tot dusver, waarschijnlijk wel met het oog op de Westindische Compagnie zijn kapitaal niet in de eene of andere onderneming gestoken had, kocht nu eene belangrijke oppervlakte van het pas aangewonnen land, om dit te ontginnen. Hoewel hij al spoedig met groote tegenspoeden te kampen had, o. a. door een doorbraak in 1610, was hij toch blijkbaar een der voornaamste landeigenaars, want in 1612 werd hij tot poldermeester gekozen. De zaken in de Beemster hadden echter niet zijn volle aandacht en, al begreep hij volkomen, dat op verwezenlijking zijner Westindische plannen voorloopig geen kans was, ze voorgoed te laten varen, was met zijn vasthoudend karakter geheel in strijd.

De steeds grooter wordende verwijdering tusschen Maurits en Oldenbarneveldt deed hem, nu van den laatste slechts tegenwerking gekomen was, zich tot den eerste wenden. Diens steun maakte, dat de Advocaat althans den schijn moest aannemen, de plannen van Usselincx te overwegen. Openlijk verzette hij er zich voortaan niet zoozeer meer tegen, maar trachtte ze op de lange baan te schuiven, wat hij te gemakkelijker kon doen, daar zij grooten naijver onder de steden, die ieder zooveel mogelijk voordeel trachtten te verkrijgen, verwekten, ter-

wijl bovendien de tegenwerking van de Bewindhebbers van de O. I. C., waarvan velen lid van de Staten van Holland waren, voortdurend sterker werd.

Steeds grooter tegenspoeden in de Beemster, waarschijnlijk wel daardoor veroorzaakt, dat hij geen voldoende aandacht aan zijne zaken daar wijdde, noodzaakten echter Usselincx vol te houden en in 1617 had hij het zoover gebracht, dat zijn project voor eene nieuwe compagnie in de vergadering der Staten van Holland behandeld werd. Het werd echter niet uitvoerbaar geacht, wat bij de toen te zijnen opzichte heerschende stemming niet te verwonderen was, doch hem in onoverkomelijke moeilijkheden bracht. Zijne schuldeischers lieten hem geen rust en om gijzeling te ontgaan, was hij genoodzaakt, naar Zeeland uit te wijken. Kort daarop deed echter de veelbewogen tijd van het bestand zijne papieren weer rijzen. Zoolang Oldenbarneveldt en de Remonstrantsche partij in Holland en dus in de Republiek de overheerschenden waren, was er voor Usselincx, den overtuigden — en het zij hierbij gevoegd, onverdraagzamen — Calvinist, die Joden, heidenen, Papisten, Doopsgezinden, Remonstranten en allen, die niet tot zijne geloofsbelijdenis behoorden, over één kam scheerde en die het eenvoudig bespottelijk achtte, ieder naar zijn eigen inzicht zalig te laten worden, geen kans zijne plannen ten uitvoer gebracht te zien. De coup d'état van 1618, die de Contra-Remonstranten ook in Holland aan het roer bracht, veranderde echter plotseling alles in zijn voordeel. In hetzelfde jaar werd de zaak der W. I. C. wederom aan de orde gesteld en verkreeg Usselincx een vrijgeleide van de Staten-Generaal, om in Holland zijne belangen te kunnen bevorderen.

Het bleek hem echter al spoedig, dat ook ditmaal zijne inzichten niet gevolgd zouden worden. In 1606 was door eene commissie uit de Staten van Holland een project samengesteld, dat in vele opzichten van het zijne afweek en de meerderheid der vergadering helde ook nu daartoe over. Meer bijval vonden Usselincx' plannen in de vergadering der Staten-Generaal, doch in weerwil van den

loop der politieke gebeurtenissen, die pas hadden plaats gehad, bleek de invloed van Holland in dit opzicht toch nog overwegend en het in 1621 vastgestelde octrooi kwam in hoofdzaak overeen met het project van 1606. Zonder groote verdeeldheid, ook in de Staten van Holland, was dit echter niet tot stand gekomen. Vele steden, die de kans schoon zagen, van de nieuwe compagnie meer voordeel te verkrijgen, dan zij door het octrooi van de O. I. C. genoten hadden, streden heftig voor hunne belangen en in den loop der beraadslagingen verklaarde Amsterdam, niet te zullen gedoogen, dat de compagnie tot stand kwam, als haar hoofdzetel niet daar gevestigd werd. Verder verzetten de belanghebbenden bij den zouthandel van Punta de Arraya en andere plaatsen in de West zich er hardnekkig tegen, dat deze gebieden in het aan de W. I. C. toe te wijzen exploitatie-gebied zouden worden opgenomen. Dat ten slotte Usselincx' plan, dat nog steeds hoofdzakelijk vreedzame kolonisatie, uitbreiding van den handel en vooral christianiseering der Indianen en negers beoogde, toch nog, in weerwil van de veranderde partij-verhoudingen in de Republiek schipbreuk leed, is hieruit te verklaren, dat nu de oorlogspartij het heft in handen had, de partij, die verlenging van het bestand zeer ongewenscht achtte, en vooral ook uit de oorlogzuchtige stemming, die zelfs de kooplieden, die in Amerika op rijken buit hoopten, had aangegrepen.

Voor den onvermoeiden ontwerper van het plan was dit een bittere teleurstelling, maar een lichtpunt was het voor hem, dat, al was het octrooi vastgesteld, de Compagnie nog niet georganiseerd was. Want met de inschrijvingen vlotte het maar matig en Usselincx, nog steeds hopende, den loop der zaken ten slotte toch nog in zijn geest te wijzigen, bood daarom aan, het zijne te doen, om de inschrijvingen wat vlotter te doen gaan, doch bedong hiervoor ditmaal een zekere vergoeding. Voor de tweede maal, — vroeger was dit ook al eens geschied, — werd hem nu *f* 1000.— toegestaan, als toelage voor zijne propaganda, maar ook hiermede had hij weinig succes, wat hij niet naliet toe te schrijven aan het

verwaarloozen zijner plannen. Nogmaals drong hij aan op wijziging van het octrooi en Maurits beval aan, hem in dienst te houden, waarschijnlijk uit sympathie voor den volhardenden man, wellicht ook uit vrees, hem van propagandist in tegenstander te zien veranderen. Maar zelfs deze aanbeveling kon niet maken, dat de W. I. C., die zich inmiddels, in weerwil van de tegenspoeden, georganiseerd had, hem behield. Onder de bewindhebbers, die voor de eerste maal op vrij onregelmatige wijze benoemd werden, was Usselincx niet en teleurgesteld en verbitterd keerde hij zich ten slotte af van de compagnie, aan wier totstandkoming hij het beste deel van zijn leven gewijd had. Wel werden er nog pogingen aangewend, hem op andere wijze, dan als bewindhebber aan de compagnie te verbinden, wel beval Maurits nogmaals zijne belangen bij de Staten-Generaal aan, maar veel hielp dat niet. Er werd hem eene toelage van ƒ 4000.— aangeboden, als hij zijn kennis en ervaring voor de bevordering der handelsbelangen van de W. I. C. wilde beschikbaar houden. Dat weigerde de teleurgestelde man en het eenige resultaat van Maurits' bemoeiingen was een brief van de Staten-Generaal aan de bewindhebbers van de W. I. C., waarin zij dezen aanbevalen, „op alles favorabelijk te letten en zulks te disponeren, als sy bevinden souden, dat sijne diensten ende merites vereischten." Deze missive werd hem 25 Augustus 1623 toegezonden, maar Usselincx begreep volkomen, dat hij daarvan geen nut zou hebben en diende haar daarom niet in, maar was nu ook aan het einde van zijne hulpmiddelen. Zijne schuldeischers lieten hem geen oogenblik rust, maar in weerwil daarvan sloeg hij met verontwaardiging aanbiedingen af, die hem nog van Spaansche zijde gedaan werden. En zoo bleef hem niets over, dan op 56-jarigen leeftijd de Republiek te verlaten en te trachten elders tot stand te brengen, wat hem hier mislukt was. Nog twee dozijn jaren zou hij daarmee bezig zijn, voornamelijk in Zweden met even weinig succes, als in Holland en, niet inziende, dat hij met zijne voorslagen zijn tijd eigenlijk vooruit was, schreef hij zijne tegenspoeden vooral aan tegenwerking

van zijne vijanden toe en verklaarde op ruim 70-jarigen leeftijd op bitteren toon: „Ick ben soo bejegent, dat ick niet geloove, dat in eenige historien diergelycke Exempel is te vinden.”

Geraadpleegde werken:

Mr. O. van Rees, Geschiedenis der Koloniale politiek van de Republiek der Vereenigde Nederlanden.

Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, De Opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië.

J. Franklin Jameson, Ph. D, Willem Usselinx, founder of the Dutch and Swedish West India Companies.

Dr. C[a]. Ligtenberg, Willem Usselinx.

DE OUDSTE CACAO-AANPLANT IN SURINAME (1686).

DOOR

D. S. VAN ZUIDEN.

De cacaocultuur in Suriname wordt door Gouverneur Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck voor het eerst ter sprake gebracht in zijn brief aan Directeuren der Societeit van Suriname te Amsterdam van 24 Juli 1687. Zonder dat hij iets vertelt hoe hij er aan gekomen is deelt hij in dit schrijven mede, dat hij vier cacaoboompjes heeft bekomen, die zeer wel groeien. Deze brief handelt voorts o.a. nog over de mislukte ontvluchting van twee uit Holland afkomstige gevangenen, die in de Kolonie waren te werk gesteld en over gewassen, die hij had medegegeven aan zijn zoon François van Aerssen, Heer van Chatillon, die een maand vroeger uit Suriname naar Holland was gekomen.

In Hartsinck's Beschrijving van Guyana komt op pag. 650 de mededeeling voor, dat Françoys van Aerssen, Heer van Chatillon de eerste cacaoboomen mede gebracht heeft naar Suriname na een tocht naar de Orinoquorivier tot het vangen van een paar uit Holland afkomstige strafarbeiders, een onderneming, die, gelet op het gerapporteerde door den Gouverneur in diens schrijven van 24 Juli 1687, door Hartsinck wel onder een vergrootglas schijnt gezien te zijn. Terwijl Hartsinck het medebrengen van die cacaoboompjes dus in verband brengt met deze expeditie, legt Cornelis van Aerssen, hoewel hij beide feiten in zijn schrijven memoreert, daar tusschen geenerlei verband. Hoe het ook zij, Hartsincks mededeeling over

het medebrengen der cacaoboompjes blijkt juist te zijn.*)

Ik vond namelijk in het protocol van den Amsterdamschen notaris Hendrik Outgers van dato September en October 1696 een verklaring van drie bekende Surinamers, die mij belangrijk genoeg toeschijnt om ze in haar geheel te publiceeren. Zij bevestigt, dat in 1686 bij een tocht naar de Orinoquo Rivier, Franchoys van Aerssen de eerste cacaoboompjes medebracht naar Suriname, die daar snel in aantal toenamen.

Met welk doel deze verklaring werd opgesteld blijkt niet uit de acte.

Op huyden den XXVI September, vijfden en achtsten October eenduys[t] zes honderd zes en 't negentig, compareerden voor mij *Henrick Outgers,* notaris publicq binnen Amsterdam in kennisse der naergenoemde getuygen: de heeren *Samuel Cohen Nasij, Samuel de la Parre en Herman van Hagen,* voor desen alle geresideert hebbende op Suriname, getuygen van competenten ouderdom, ende hebben ten versoecke van d'Hoog Ed. heer *François van Aertsen van Sommelsdijck,* heer van Sommelsdijck, Plate, Bommel etc. ende Mr. Godefrid Wessem Sintaman, adv[t] voor de hove van Justitie in Hollant, beijde in hun respective qualiteijten, voor de oprechte waerheijt getuijgt ende verclaert:

Dat in den jaare een duijsent zeshonderd zes en tagentig, den precisen tijdt onbegrepen, den HoogEdelgebooren heer Cornel[is] van Aersen van Sommelsdijck, Plate, Bommel, Spijk, etc. medeeijgenaer voor een darde part, mitsgaders Gouverneur van de Colonie van Suriname en alsdoen tot Suriname residerende, heeft afgevaerdigt een barck, daerop als hooft gecommandeert heeft den h[r] eerste comparant [1]), zoon van gemelde heer Cornelis van Aersen van Sommelsdijck, bij hem hebbende eenige manschap, mitsgaders ingeladen cargasoenen, die bij hun comparanten niet begroot konnen werden;

dat sij comparanten verstaen hebben, dat gemelde heer eerste

*) Onder de correctie van dit artikel werd mij van vriendelijke zijde medegedeeld, dat in een brief van van Aerssen van Sommelsdijk van 11 Juni 1688 nog voorkomt: „vier boompjes cacao, die mijn zoon uit Trinidad hier omtrent de twee jaren gebracht heeft en hier geplant hebben, heeft den eenen nu beginnen vrucht te setten en te dragen sulcx ick te gemoet sie, dat in weynich jaeren de cacao hier oock in groote abondantie wesen sal."

[1]) Staat comparant, moet zijn requirant.

requirant met de voorsz. barque gevaren is naer Rio Orinoque, suijdwaerts de kust van Suriname ende onder het gebiedt van sijn Koninkl. Mai[t] van Spanien gelegen ende gehoorende;

dat gemelde heer eerste requirant aldaer heeft gesocht gehad en ook verkregen een getal cacou-boomen met wortelen met al bequaem om verplant te werden, welcke onderneminge met gevaar van 't leven van den gemelde heer eerste req[t] was uytgevoert aangesien de strenge wetten onder welcke het vervoeren van cacou-boomen of vruchten bequaem tot verplantinge in de Spaense Westindien (soo sij comparanten meermaal verstaen hebben) verboden is;

dat hun comparanten bekent is dat gemelde heer eerste requirant met vijf van de voorsz. boomen, na hun comparanten best onthoud, tot Suriname is gereverteert; welke boomen alsdoen geplant zijn tot Suriname in den thuyn bij gemelde heer van Sommelsdijck, gouverneur, gebouwt ende gemaeckt, welcken thuyn na de doot van den ged[e] heer gouverneur geworden is, soo sij comparanten verstaen hebben, de eijgen thuyn van de societeijt van Suriname, waervan niet meer als twee of drie bomen terecht sijn geraekt en de andere uytgegaen;

dat de voorsz. boomen in vollen groeij met hunne vruchten stonden als den heer van Sommelsdijck voornoemt in den jare een duysent seshonderd acht en tagentig door de rebellerende militie is overvallen ende vermoort;

dat omtrent Maij een duysent zes hondert negen en tagentig, ten tijde als onder 't gouvernement van den h[r] Jan van Scherpenhuijsen eenige France oorlogschepen tot Suriname waren gekomen, om de Colonie ende de forten van dien te vermeesteren, naer dat die afgewesen ende vertrocken waren, den voornoemde h, Johan van Scharphuijsen, Gouverneur van de voorsz. colonie indertijt de vruchten, die alsdoen rijp op de voorsz. boomen waren ende degene die naderhant daeraan gegroeijt ende rijp geworden zijn, heeft uytgedeelt ende geschonken aan zoodanige planters ende ingesetenen als hem goet docht, die deselve wederom geplant hebben daer het hun behaagde, waerdoor de cacous-boomen in Suriname eerst ingevoert ende aldaar gewonnen sijn en naderhant soo seer vermenigvuldigt dat, na hun comparanten gissinge, nu al eenige duysent boomen aldaer in vollen groeij staen;

dat de voorsz. aanqueekinge van d'uytterste importantie is voor de voorschreve colonie als waer door den handel van cacao in de voorsz. colonie is ingevoert ende gestabilieert, die van seer groot voordeel voor de ingesetenen en eijgenaars van de colonie in

tijden en wijlen soude konnen wesen, als benevens de suyker-plantinge selfs.

Gevende voor redenen van wetenschap dat sij attestanten in de voornoemde jaren een duysent seshondert ses en tagentig tot negen en tagentigh en eenigen tijd daernaer op de colonie van Suriname persoonlijck hebben geresideert en al het voor verhaelde met hun kennisse is gepasseert, bereijt sijnde sulx desnoot nader met eede te sterken.

Actum in Amsterdam, present Philip de Marolles en Antonij Adriaensz. als getuijgen.

(Geteekend) Harman van Haagen; Samuel Nassij, Samuel Haim de la Parra, Ph. de Marolle, A. Adriaensz.

H. Outgers, notaris.

P. F.

HET AANTAL EN DE WOONPLAATSEN VAN DE BOSCHNEGERS EN INDIANEN IN SURINAME

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS.

Op het schrijven van de Nederlandsche Anthropologische Vereeniging, in den eersten Jaargang van den West-Indischen Gids vermeld, op blz. 71, houdende een verzoek om inlichtingen naar de getalsterkte van de Boschnegers en Indianen, heeft die Vereeniging een uitvoerig antwoord ontvangen.

De Minister van Koloniën heeft haar medegedeeld, dat Gouverneur Staal, bij brief van 27 Juli 1919, de zaak bij de districts-commissarissen, met uitzondering van die van Coronie en Beneden-Commewijne, aanhangig maakte. De Landvoogd zette in zijn brief voorop, dat de Vereeniging verzocht had:

a. te pogen, zoowel in het algemeen als bij invoering van een bevolkingsregister, te komen tot eene meer betrouwbare schatting van de getalsterkte van deze bevolkingsgroepen;

b. in het Koloniaal Verslag 1919 de in vorige Verslagen ter zake verstrekte gegevens nader toe te lichten, en meer uitgewerkte gegevens te verschaffen over het jaar 1918.

Het eerste punt, zoo schreef de Gouverneur, zal aan de orde komen, wanneer de uit Nederland uitgezonden ambtenaar voor de invoering van een bevolkingsregister zijne werkzaamheden in de kolonie zal hebben aangevangen. Voor het verzamelen van de gevraagde gegevens over 1919 zal het wellicht thans reeds te laat zijn. Gaarne zal ik echter zoo spoedig mogelijk vernemen, op welke wijze in Uw district de schattingen van het aantal Boschnegers en

Indianen over de jaren 1911—1918 zijn verkregen en om welke reden de cijfers voor het eene jaar soms aanzienlijk afwijken van die voor het volgende. Mocht het mogelijk zijn aan Uw desbetreffende inlichting toe te voegen een nauwkeuriger opgave van de getalsterkte der verschillende stammen in Uw district onder vermelding van de bestaande dorpen en kampen, dan zou ik dat zeer op prijs stellen.

De inlichtingen werden niet zoo tijdig ontvangen, dat daarmede bij de samenstelling van het Koloniaal Verslag van 1919 nog rekening kon worden gehouden. Uit de van de districtscommissarissen verkregen antwoorden, die de Gouverneur in extenso overlegt, bleek den Landvoogd dat met uitzondering van de in Nickerie gevestigde Indianen de cijfers der in de andere districten wonende Boschnegers en Indianen over het algemeen door min of meer oppervlakkige schatting zijn verkregen en dat het uiterst moeilijk, veelal zelfs onmogelijk wordt geacht, juiste cijfers omtrent deze bevolkingsgroepen te verkrijgen. Voorloopige besprekingen in het voorjaar 1920 met den ambtenaar voor het Bevolkingsregister gehouden, leidden tot de slotsom dat toepassing van het register op de nog vrijwel onbeschaafde volksstammen in de binnenlanden practisch ondoenlijk moet worden geacht, vooral voor zoover deze nog, zooals vele Indianen, een zwervend leven leiden.

Alleen van den belangrijken stam der Aucaners aan de Boven-Marowijne zal het misschien mogelijk blijken, door middel van den in hun midden gevestigden posthouder, den heer Van Lier, een eenigszins betrouwbare telling te verkrijgen. Deze staat dan ook op diens werkprogram, doch gezien het groote wantrouwen van de Boschnegers tegen elken nieuwen maatregel in het algemeen en tegen een nauwkeurige opgave der bevolking in het bijzonder, zal het wellicht jaren duren alvorens aan dit voornemen volledige uitvoering zal kunnen gegeven worden.

Wij plaatsen hiertusschen eene opmerking. Eene poging om de getalsterkte van de Boschnegers te weten te komen kan niet een voor hen geheel nieuwe maatregel genoemd worden; hierin vergist het Bestuur zich. In het verdrag op 25 Maart 1837 ter vervanging van een ouder „Vredes-contract" of zoogenaamd Testament op den post Armina aan de Marowijne gesloten en door het Opperbestuur goedgekeurd bij ministerieel schrijven van 29 September d. a. v., n°. 9/132 is met de Aukaners o. a. het volgende overeengekomen:

> 5. Het Groot Opperhoofd en alle de Opperhoofden zoowel als de Kleine en bosch kapiteins moeten, binnen den tijd van eene maand na dagteekening dezes, aan den Posthouder opgeven het getal mannen, vrouwen, jongens en meisjes waaruit hun volk bestaat, alsmede het getal goede en defecte geweren, en moeten zij bij iedere volle maan aan den Posthouder opgeven de namen der overledenen en geborenen, sedert de laatste volle maan.

Een nagenoeg daarmede gelijkluidende bepaling komt voor in de op 13 December 1835 met de Saramaccaner, en in de op 18 Februari 1838 met de Matoeari- en Moesinga-Boschnegers gesloten overeenkomst. (Zie „Politieke Contracten met de Boschnegers in Suriname". „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië", deel 71, jaargang 1916, blz. 371—411).

Al geven wij nu gaarne toe, dat het allicht jaren zal duren alvorens een eenigszins betrouwbare telling van de Aukaner Boschnegers zal zijn verkregen dan achten wij dit geen groot bezwaar. Een Staat kan zich in dergelijke gevallen geduld en tijdverlies veroorloven; men zorge slechts dat men de zaak maar niet uit het oog verliest. Vijandig zullen de Boschnegers tegen een ter zake te nemen maatregel niet staan, indien men hen aan de desbetreffende bepalingen van de oude overeenkomsten herinnert.

Elders kan — wij laten nu weder het woord aan Gouverneur Staal — op enkele zendingscentra van de ge-

gevens der missies gebruik worden gemaakt, zooals sommige districts-commissarissen reeds gedaan hebben, doch over het algemeen zal het nog in onafzienbaren tijd beslist onmogelijk zijn, werkelijk nauwkeurige gegevens omtrent de beide meergenoemde stammen in het Koloniaal Verslag op te nemen.

De Minister meende in den geest te handelen van wat de Vereeniging beoogt, door aan een ambtenaar van zijn Departement vergunning te verleenen tot het gebruikmaken van de door den Gouverneur gedane mededeelingen ten behoeve van de samenstelling van een overzicht, hetwelk aan de Redactie van de West-Indische Gids tot openbaarmaking in het tijdschrift zou worden aangeboden. Tot zoover de brief aan de Vereeniging; de lezer begrijpt dat hem bedoeld overzicht in deze regelen wordt aangeboden.

De antwoorden van de districtscommissarissen bevatten verschillende belangrijke voor het overgroote deel nimmer openbaar gemaakte gegevens, die wij hieronder, districtsgewijze in uittreksel doen volgen:

NICKERIE.

In dit district komen geen Boschnegers voor. De Indianen wonen op een paar plaatsen dicht bij den politiepost „Utrecht" zoodat zij door de beambten aldaar kunnen worden geteld.

BENEDEN- EN BOVEN-SARAMACCA.

De reden waarom de cijfers over het eene jaar afwijken van die van het volgende, is, dat de schatting niet altijd door dezelfde politiebeambten kon worden gedaan. De politie bezocht af en toe verscheidene dorpen.

De districtscommissaris riep voor een opgave van de getalsterkte de bemiddeling in van de hoofden van de Evangelische Broedergemeente en van de Roomsch-Katholieke Missie, en zegt toe bij het samenstellen van het

verslag in volgende jaren steeds de gegevens omtrent de Boschnegers en Indianen van de voornoemde Kerkgenootschappen te zullen opvragen.

Thans verkreeg hij van de Besturen de volgende opgaven:

I. *Opgave van den Hoofdvoorstander der Evangelische Broedergemeente, betreffende de bevolking van de Boven-Saramacca en de Coppename.*

A. Boven-Saramacca.

1. De geheele bevolking van de Boven-Saramacca, te rekenen van af Kwakoegron (het gebied der Matoeari's en Koffimaka's) telt ± 1000 zielen. Daarvan staan 966 met name opgeschreven in onze kerkboeken. De rest is niet gedoopt.

2. De bevolking behoort tot 2 stammen:

a. De Matoeari- of de Bekoe-Moesinga-ningre, tellende ± 850 zielen.

b. de Koffimaka of Koenti-ningre, tellende ± 150 zielen (de andere helft van dien stam woont aan de Coppename). Zij bewonen de dorpen Pakapaka en Klein-Pakapaka.

3. De bevolking is verdeeld als volgt:

1. Commissariskondre	—	11. Pakapaka	100
2. Makakriki	60	12. Pikien Pakapaka	20
3. Sabanpasi	—	13. Posgroenoe . . .	70
4. Paubasoe.		14. Malobi	40
5. Balyn		15. Maripakriki . . .	90
6. N. Jacobkondre. .	150	16. Areenbaka. . . .	30
7. Misaliebi	—	17. Pikin Lembé . .	40
8. Bilawatra	-	18. Boschland . . .	150
9. Kwattahede . . .	120	19. Molumbabasoe . .	90
10. Makaipingo	40		

4. Precies zal men nooit het aantal bewoners van een dorp kunnen opgeven, omdat zij aan de Boven-Saramacca de gewoonte hebben een gedeelte van het jaar in het dorp van den man en een ander gedeelte van het jaar in het dorp van de vrouw te wonen. Op beide plaatsen hebben zij hunne woonhuizen.

5. Wat betreft het toenemen van de bevolking, zoo is

het feit wel opmerkelijk, dat in onze statistiek gedurende de laatste 5 jaren als overleden werden opgegeven 67, terwijl gedoopt werden 178 kinderen.

Toen ik in Maart in Boschland was, heb ik 12 kinderen gedoopt die pas geboren waren, dat wil zeggen kinderen afkomstig uit de onder 13—19 genoemde dorpen.

6. Hoeveel Boschnegers zich in de streek tusschen Kwakoegron en Groningen bevinden, kan ik niet opgeven. Ik weet maar, dat wij in de plaatsen Maho, Zantigron en Totikamp 91 personen in onze boeken hebben ingeschreven. Maar Zantigron bijvoorbeeld, is nog bijna geheel heidensch.

De bevolking in die streken is gemengd uit al de stammen in de buurt.

B. Coppename.

Aan de Coppename wonen de overige Koffimaka of Koenti-ningre in 2 dorpen, Witagron en Kaimanstoon, Pikien-B? aan de Tibitie. Beide dorpen tezamen staan bij ons te boek met 125 zielen. Er kunnen een paar meer kinderen zijn, die niet gedoopt zijn. In de laatste 5 jaren werden in onze statistiek als overleden opgegeven 15, terwijl gedoopt werden 28 kinderen.

Over Boschnegers, die in de Tibitie of elders in de buurt der Coppename wonen, is mij niets bekend.

De districtscommissaris teekent hierbij aan, dat, tusschen Groningen en Kwakoegron, op Santigron 82, op Totiekamp 34 en aan de Tibiti 28 Boschnegers wonen.

II. *Opgaven van den dienstdoenden R.-.K. Geestelijke.*

De gespecificeerde getallen van de Indianen van Coppename en Saramacca welke ik bij mijne dienstreizen heb opgenomen, thans verminderd met 53 door de sterfte ingevolge de Spaansche griep, zijn de volgende:

Zie tabel hiernaast.

Calabaskreek-Coesewijne.	Coppename.	Wayombo.	Tibiti.	Boven-Saramacca.	Beneden-Saramacca.	Totaal.
Calabaskreek-Coesewijne.	110	—	—	—	—	110
Goede hoop	5	—	—	—	—	5
Onobisikreek	23					23
Chobynplaats	12					12
Donderkreek-Caraiben. .	—	63				63
Arowakken	—	18				18
Cornelisplaats	—	67				67
Tibiti-Sabana	—	—	26			26
Comboe-kreek	—	—	15			15
Simaroni	—	—	6			6
Bigi-Poika	—	—	—	45		45
Drie kleine kreeken en Costeri	—	—	—	23		23
Maho en vier kreeken .	—	–	—	15		15
Combé					28	28
Grankreek					12	12
Totaal.	150	148	47	83	40	468

Ten slotte herhaal ik de bemerking, aan UEdelGestrenge reeds persoonlijk gedaan, dat er voortdurend verschuivingen plaats hebben naar andere districten, zelfs naar den Engelschen kant, welke verschuivingen soms tijdelijke, soms blijvende gevolgen hebben.

De Houtconcessie van de Bigi-Poika-Indianen staat op naam, niet van de Indianen, maar alleen op dien van den Kapitein, die ondertusschen naar ik hoor zwaar ziek ligt. Een en ander is oorzaak, dat de verschuivingen van de Indianen in de Boven-Saramacca niet tot grootere eenheid zullen leiden, terwijl de Boven-Saramacca de proef moest leveren voor de regeling in de Coppename.

Een en ander om de onbetrouwbaarheid van deze mijn eigen opgaaf in het licht te stellen.

BOVEN-PARA EN BOVEN-SURINAME.

Dat de cijfers over het eene jaar zoo zeer afwijken van die van het volgende, is het gevolg van de verwisseling van de politiecommandanten op de stations in de bovendistricten, zoodat de schattingen niet altijd op dezelfde wijze en door verschillende politieagenten worden gedaan.

Aan het uitzenden van een persoon om de Boschnegers te tellen, valt niet te denken, dat zou te veel kosten, en de Boschnegers zouden uit wantrouwen weigeren een zoodanig persoon over de stroomversnellingen te brengen. Het heen en wedertrekken van de Indianen, maakt eene opname uiterst moeilijk.

Ook deze districtscommissaris heeft zich, na de ontvangst van den aangehaalden brief van den Gouverneur van 26 Juli 1919 om gegevens gewend tot den Bisschop der Moravische Broedergemeente en tot den op Groot-Chatillon gevestigden Roomsch-Katholieken geestelijke, welke opgaven wij hieronder laten volgen. Terecht merkt de districtscommissaris op, dat daar de Evangelische Broedergemeente en de Roomsch-Katholieke Missie, niettegenstaande de groote offers en moeite die zij zich getroosten tot de Boschnegers en Indianen te komen, niet over juiste cijfers betreffende hun aantal beschikken, de vermelding in het jaarverslag niet anders dan bij schatting zal kunnen geschieden.

I. *Opgave van het Bestuur van de Evangelische Broedergemeente nopens de Boschnegers aan de Boven-Suriname.*

De Boschnegers aan de Boven-Suriname worden verdeeld in 2 streng van elkander gescheiden volksstammen.

A. Aukaners (aan de Sara-kreek).

Pl.m. 700 Aukaners, die in nauwe familiebetrekking staan tot hunne stamgenooten aan de Cottica en de Marowijne, hebben zich sedert langen tijd aan de Sarakreek gevestigd. (Onze Zending was daar reeds 70 jaren geleden werkzaam). De 700 Aukaners zijn verdeeld over 7 dorpen als volgt:

	p.m.		p.m.
Redidotti.	150	Kriki (Hoofdplaats)	150
Bakamoeio	120	Koffiekamp. . . .	40
Maripaondro . . .	100	Alassabaka	40
Pietsjean	100		

B. Saramaccaners.

Hunne woonplaatsen beginnen beneden de monding van de Sarakreek en strekken zich uit tot in de Pikin Rio en de Gran Rio.

De stam der Saramaccaners bestaat uit 9 onderstammen of families:

1. Awana-ningre.
2. Doniningre.
3. Nasyningre.
4. Matjau-ningre.
5. Labaisa-ningre.
6. Papoto-ningre.
7. Dahome-ningre.
8. Loango-ningre.
9. Mesia-ningre.

Het woongebied van de enkele onderstammen is niet overal duidelijk begrensd. De Loango-ningre wonen aan de Gran Rio, de Matjauwningre aan de Pikin Rio. Papoto ningre beginnen bij den samenloop van Pikin- en Gran Rio en wonen in de eerstvolgende 4 groote dorpen. De Dahome-ningre hebben alleen het dorp Dahome. Voor het overige kan men geen verdere grenslijnen bepalen. De Saramaccaners zijn verdeeld over de volgende dorpen waarvan het aantal bewoners alleen bij benadering kan worden opgegeven:

	p.m.		p.m.
1. Balyn	50	15. Moeseba	150
2. Hasigron	20	16. Nongonieu	15
3. Birihoedoe-natoe . .	50	17. Adawaai	30
4. Kadjoe	50	18. Padda	100
5. Makamie	50	19. Baikoetoe	200
6. Wakjibasoe	50	(feitelijk 3 dorpen van	
7. Dam (Kapasie krei).	15	denzelfden naam).	
8. Njoekondre	100	20. Doewatra	100
9. Moengjegje-kriki . .	100	21. Cordonsanti	25
10. Lombe	150	22. Pokigron	50
11. Ganja-kondre . . .	20	23. ?	25
12. Ganzee	542	24. Anjan maka	25
13. Bedotti	75	25. Abenastoon	90
14. Bakrahoposton . . .	20	26. Lokotiri	25

	p.m.		p.m.
27. N. Aurara	200	43. Senoisi	250
28. Bajakriki	25	45. Pingping.	200
29. Tjaliekondre	25	45. Dahome	200
30. Jankoesokondre . .	200	46. Gran Slee	160
31. Slee	200	47. Njaminakondre . .	75
32. Foetoenahakaba . .	35	48. Boefloe koele . . .	75
33. Botoasi	136	49. Godo (3 dorpen). .	400
34. Kamaroea	100	50. Kamp	250
35. Dam	75	51. Azaubazoe	100
36. Lafanti (2 dorpen) .	150	52. Bendikondre	100
37. Malobi	200	53. Paroeloebazoe . . .	50
38. Mesia	50	54. Sidonhopo	50
39. Heikonoenoe	75	55. Akisianan	150
40. Toemaripa	75	56. Dandogo I	100
41. Tioboto	20	57. Dandogo II	100
42. Kibrihede	15		

Aan de Gran Rio:

58. Bendikondre	100	62. Mooitori	50
59. Godowatra	100	63. ?	50
50. Cayenne	200	64. Stoonhoekoe	75
61. Dembao	50		——
		Te zamen	6593

Wanneer men dus zegt, dat het volk der Saramaccaners 6000 zielen telt, zoo kan men niet missen. 6500 komt de waarheid misschien nog meer nabij. Overigens moet men in aanmerking nemen dat de influenza zeer veel slachtoffers in de Boven-Suriname gemaakt heeft. Maar 6000 zielen, dat blijft vast staan. [1])

II. *Opgave van den dienstdoenden R.-K. geestelijke, betreffende de Indianen in Boven-Suriname.*

Naar aanleiding Uwer aanvrage deel ik U mede, dat, voor zoover ik ze bezocht, aan de Surinamerivier thans wonen:

[1]) Een zeer merkwaardige uitkomst, wanneer men deze vergelijkt met de cijfers voorkomende in de Encyclopædie van Nederlandsch West-Indië, blz. 156.

Powakkakreek.	194	Arrowakken
Casiporakreek.	75	„
Surnau.	12	„
Onoribo.	9	„
Macanoi.	10	„

Bovendien bevindt zich in de Cassipora nog zekere Fernandes, een heidensche piaaiman, dien geen enkele pater ooit te zien krijgt.

Vrouw en kinderen zijn naar ik vermeen wel gedoopt, maar mogen nooit komen kerken. Hoeveel dat samen zijn, weet ik niet.

Er bevinden zich hier en daar nog meer Arrowakken, zoo o. a. in de Pauluskreek bij Domburg, ook in Carolina en in sommige kleine kreekjes. Ik heb ze echter nog niet bezocht, die van Pauluskreek ressorteeren niet onder mij. Caraiben heb ik gevonden als volgt:

Surnauskreek. Kapitein Abraham met kinderen etc. 32. Pierrekondre-Palmeneribo. Kapt. René met zijn nakomelingschap 34.

In Surnau is een Arrowak met eene Caraibische en een Caraib met een Arrowaksche gehuwd, zoodat daar niet alles zuiver bloed is.

Indien de Anthropologische Vereeniging er prijs op stelt, om van de zijde der paters die onder hen werkten nader bijzonderheden te vernemen, dan zou men haar kunnen verwijzen o. a. naar de artikelen door pater Mols geplaatst in de Surinamer van 1914/1915 als kantteekeningen op de verhandeling van Dr. ten Kate in de Encycl. van Ned. West-Indië.

Beneden-Suriname en Beneden-Para.

In deze districten zijn geen Boschnegers; in het district Beneden-Para is op Zanderij 1, op Mijnershoop en op Matta een groepje Indianen gevestigd, terwijl voorts langs de spoorbaan nog enkele Indiaansche gezinnen worden aangetroffen.

Het aantal van elk der bovenbedoelde groepjes is in de laatste jaren geschat op 60, welk aantal vrijwel ongewijzigd in het verslag wordt vermeld.

Cottica en Boven-Commewijne.

De vorige schattingen van de Boschnegers en Indianen hadden door politieagenten plaats; in 1918 schatte de districtscommissaris de aan de Cottica gevestigden, na herhaald bezoek, door het aantal hutten op te nemen en dit getal te vermenigvuldigen met het gemiddelde van een huisgezin, dat op twee kleinere dorpen nauwkeurig was opgenomen. Het cijfer voor Cottica in 1918 is dus vrij nauwkeurig, die voor Boven-Commewijne, waar ze door een politiebeambte zijn verstrekt en de Boschneger- en Indianenbevolking zeer vlottend is, zijn ver van nauwkeurig.

De districtscommissaris verwacht voor 1919 met behulp van de hoofden (kapiteins) betrouwbare cijfers te verkrijgen.

Marowijne.

De cijfers zijn vorige jaren naar schatting opgegeven. In 1919 verkreeg de districtscommissaris eenige cijfers gedurende zijne reis naar de Tapanahony. Vermoedelijk zijn de cijfers van vorige jaren opgemaakt in verband met den gezondheidstoestand en het vermoedelijk aantal geboorten en sterfgevallen onder de Boschnegers en Indianen.

Hier eindigen de mededeelingen van de districtscommissarissen.

Uit het bovenstaande kunnen wij de volgende slotsom trekken.

De Nederlandsche Anthropologische Vereeniging zal den Minister van Koloniën dankbaar zijn deze zaak te hebben aangevat, den Gouverneur van Suriname alsmede de betrokken districtscommissarissen voor de uitvoering; niet minder het Bestuur van de Evangelische Broedergemeente en den R.-K. geestelijken voor de welwillend gegeven inlichtingen, betreffende de districten Boven- en Beneden-Saramacca, en Boven-Suriname.

Het blijkt nu wel dat men verkeerd heeft gedaan aan de missies niet eerder inlichtingen te vragen. De ambtelijke opgaaf in het Koloniaal Verslag van 1911, dat het aantal Saramaccaners 2500 zou bedragen, raakte kant noch wal. Dit is wel duidelijk na de uitvoerige aanwijzingen van den Hoofdvoorstander en zijne verzekering, dat de getalsterkte van dien stam zeker 6000 bedraagt. Wij behoeven wel niet te betoogen, dat het voor de districten Cottica en Boven-Commewijne, en Marowijne van belang zou zijn te vernemen welke cijfers betreffende de Boschnegers en Indianenbevolking aldaar door het Bestuur van de Evangelische Broedergemeente en dat van de R. K. Missie zouden kunnen worden verstrekt, ook ter toetsing aan ambtshalve gedane schattingen. Hopen wij dat de beide betrokken districtscommissarissen alsnog inlichtingen aan die besturen zullen willen vragen; wellicht hebben zij dit voor het jaar 1919 reeds gedaan. In ieder geval is het waarschijnlijk, dat, nu door het Bestuur, aan deze aangelegenheid bijzondere aandacht is gewijd, de voor het Koloniaal Verslag van 1920 verzamelde cijfers op een veel degelijker raming zullen berusten, dan vroeger het geval kon zijn. Te overwegen ware ook of voortaan de cijfers van de Boschnegers en Indianen te voegen waren bij die van de andere bewoners van Suriname, zij het dan ook door toevoeging van afzonderlijke rubrieken. Waarom die vreemde wegstopperij van onderdanen, waaraan men zich in de nabuurkoloniën niet schuldig maakt. In Suriname zegt het Bestuur: Wij hebben zooen zooveel inwoners, maar daar zijn de Boschnegers en Indianen *niet* bij gerekend. Waarom niet? Heeft men in Suriname dan bewoners te veel? Bestaat er bezwaar om te erkennen, dat men het getal niet absoluut nauwkeurig weet? Evenmin als men in Nederlandsch-Indië nalaat te doen uitkomen dat de opgaven zijn geschat, behoeft men dit in Suriname te doen. Voortaan zou men in de statistische opgaven vermeldende de bevolking van ieder van de districten, kunnen bijvoegen twee rubrieken met het hoofd: Boschnegers n. s. (naar schatting) en Indianen n.s.

Vermeld worde voorts steeds het *gezamenlijk* bedrag

van de sterkte van de bevolking; de bevolking bestond dan op 31 December 1918 uit 107827 + 9480 B. + 1470 I., dat is naar schatting uit 118.777 personen en niet uit 107.827 personen, zooals de ambtelijke bescheiden ons totnogtoe voorhouden.

De bedoelde wijze van het aangeven van de bevolking zij dan tevens een symbool van het inzicht, dat de Boschnegers en Indianen in maatschappelijk opzicht toch ook eenigszins de aandacht waard zijn, en van de overtuiging, dat in de kolonie van de inheemsche bevolking geen man kan worden gemist. „Een jaarlijksche paragraaf in het hoofdstuk B. (Bevolking) van het Koloniaal Verslag, speciaal aan de Boschnegers *en aan de niet minder veronachtzaamde Indianen* gewijd, schijnt ons een redelijk verzoek." Zoo schreef de bewerker van het door ons in den aanhef aangehaalde artikel over de contracten met de Boschnegers, in 1916. Bestuur en Regeering bleven echter toenmaals stokdoof.

Het wil ons voorkomen, dat de raad van den districts-commissaris van Cottica en Boven-Commewijne (den Heer Essed) goed is om te trachten ook door hulp van de hoofden (kapiteins) betrouwbare cijfers te verkrijgen. Uit eigen ervaring is ons bekend, dat het in het Marowijne-district op die wijze mogelijk was [1]) een opgave van de bestaande dorpen en kampen te bekomen, door welke men een grondslag heeft voor de schatting. Volgt men dan de door den heer E. gebezigde methode, om van ieder dorp het aantal hutten te schatten of op te nemen, en dit aantal te vermenigvuldigen met het gemiddelde van een huisgezin, dan komt men reeds een heel eind.

In volkenkundig opzicht zal het o. a. van groot belang zijn de verschillen, die er in Suriname mochten bestaan tusschen de door het Bestuur van de Evang. Broedergemeente aangewezen „onderstammen" b.v. tusschen de Dahome- en de Loango-negers, te toetsen aan de

[1]) Een bezoldigd vertegenwoordiger van het Opperhoofd der Aucaners woont te Albina.

bekend geworden bijzonderheden omtrent die verschillen in Afrika.

Met behulp van de kaart van Cateau van Rosevelt en van Lansberge, ware na te gaan welke dorpen en kampen van Boschnegers en Indianen reeds zeer geruimen tijd terzelfder plaatse gevestigd zijn. Tal van namen van dorpen op die kaart komen met hiergenoemde overeen; hetgeen niet zeggen wil, dat verplaatsing was uitgesloten. Maar ook dit punt ware op te helderen.

Een slotwoord moge worden gewijd aan de Indianen.

De moeilijkheid om de zwervende Indianen te schatten brengt ons de opmerkingen voor den geest, die in het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer ten aanzien van de Indianen werden gemaakt bij de behandeling van het wetsontwerp tot vaststelling van de Koloniale huishoudelijke begrooting van Suriname voor het dienstjaar 1919. In dat stuk is onder § 4 vermeld, dat verschillende leden met waardeering hadden vernomen, dat de R.-K. missie pogingen aanwendt om de dorpjes van 50 tot 100 „Indianen en Roodhuiden" tot enkele centra om te scheppen, waarin een missionaris kan wonen en de van nature op zwerven beluste Indianen aan geregelden arbeid kunnen worden gewend. Men vroeg of de Regeering niet van oordeel was dat de zending bij dit beschavingswerk moet worden gesteund.

De Minister antwoordde, dat hij van de hierbovengenoemde feiten tot nog toe onkundig was gebleven, doch gaarne, voor zooveel dit van hem afhing, zou bevorderen, dat de zending bij dit beschavingswerk steun erlangde.

Het lijdt geen twijfel of de Roomsch-Katholieke Missie zou zich daarmede een uiterst moeilijk, een schijnbaar ondankbaar en toch wel belangrijk werk ten doel stellen, dat wel is waar slechts aan een kleine groep van de ellendigsten en de meest misdeelden van de Surinaamsche bevolking zal ten goede komen, doch bij welslagen de bewondering en sympathie zal wegdragen van allen, wien

èn de bekeering èn het geestelijk èn het stoffelijk welzijn van den Indiaan ter harte gaat. Kappler zegt hiervan in zijn „Surinam, sein Land" (enz.) Stuttgart 1887, blz. 247:

„. . . . wenn man die günstige Erfolge der Jesuiten
„in Paraguay bedenkt[1]), wie sie in ihren Reduk-
„tionen aus den Guaranis und andern Stämmen, die
„sich willig anschlossen, grössere Gemeinden bilde-
„ten, sie in Landbau und Viehzucht unterrichteten
„und sie spielender Weise zu blühenden Kolonien
„machten, kann man dann zweifeln, dass bei einem
„ähnlichen System und verständiger kräftiger Lei-
„tung auch ähnliche Kolonien im Innern von Guiana
„entstehen könnten, die entfernt vom Einfluss ande-
„rer Europäer, die reichen Hilfs-Quellen des Bodens
„für sich und das Mutterland nutzbar hätten machen
„können?"

Een deel van de moeilijkheden die zich ongetwijfeld zullen voordoen, zou men wellicht kunnen ondervangen, door na te gaan op welke wijze in Britsch-Guyana Indianen o. a. bij Oreala aan den Corantijn, de grensrivier tusschen Suriname en Br.-Guyana, in afgesloten terreinen zijn samengebracht. De Missie zou het recht moeten hebben het geheel te leiden en te besturen. Zou zij al dan niet een soort werkdwang behooren uit te oefenen? Hoe dient de productie te worden geregeld? Op welke wijze zal voor kerk en school worden gezorgd? Zou men het betreden van het voor de Missie gereserveerde terrein van Bestuurswege strafbaar moeten stellen? De Missie zal zich ook voor de moeilijke vraag geplaatst zien, of de vruchten van den arbeid er gemeenschappelijk eigendom zullen zijn, in den zin zooals dit op de reservaties in Paraguay was bepaald. Zal het mogelijk zijn de biologische factoren weg te nemen, die hier en elders tot het uitsterven van de Indianen leiden? Kan de Missie zorg en arbeid, tijd en geld besteden voor deze zaak, indien de uitkomst —

[1]) Op de geschiedenis van de merkwaardige Indianen-koloniën van de Jezuïten in Paraguay, die meer dan honderd jaren in stand bleven en meer dan 100.000 inwoners telden, gaan wij hier ter plaatse niet in. Een duidelijk overzicht zal men aantreffen in Helmolt's „Weltgeschichte", Leipzig u. Wien 1899, Erster Band, blz. 405—409, met plaat.

evenals bij de Indianen in Canada — slechts zou kunnen zijn, dat de Indianen zich met de overige bevolking geheel vermengden?

De plannen eischen dus wel een zeer zorgvuldige, nauwkeurige voorbereiding en een grondige overweging van de gevolgen.

Niet het tellen op zichzelf van de menschen stellen wij op den voorgrond. Suriname kan geen van hare kinderen missen, ook niet de armsten en de minst ontwikkelden: zij telle hare kinderen, omdat die werkelijk hare grootste schatten zijn, of moeten zijn, en met het voornemen harerzijds alles in het werk te stellen om die kinderen te vermenigvuldigen en hun een vredig, gezond en gelukkig bestaan te verschaffen. Moge ook aan hen in de kolonie, die door hun arbeid een nauwkeurige schatting van het aantal Boschnegers en Indianen mogelijk maken, deze gedachte bijblijven.

Juli 1920.

AANTEEKENING VAN DE REDACTIE.

Jhr. van Panhuys eindigde een artikel in de Febr.-afl. over *de toekomst van de Indianen in Canada en in Suriname* met deze woorden: „zou het te veel gevraagd zijn, indien aan onze Regeering eens een verslag verzocht werd, hoe met de Indianen in Britsch-Guyana, in Venezuela en in Brazilië, in Honduras en wellicht ook in staten als Columbia, Ecuador, Peru en Bolivia is en wordt gehandeld. Dan beschikte men in ieder geval over leerzame voorbeelden en, wie weet, over een bruikbaren leiddraad tot het in het leven houden van een aantal zachtzinnige roode, aan onze zorg toevertrouwde medemenschen."

In *The Daily Chronicle* van 8 April 1921 — een te Georgetown verschijnend dagblad — geeft Dr. W. E. Roth, Commissioner of the Pomeroon District in British Guyana, een bespreking van de Februari-afl. van *De West-Indische Gids* en antwoordt op bovenstaande vraag aldus: „We might suggest that they would find everything required in the Indian Protection Ordinances of their sister colony, British Guiana".

EEN INDIAANSCHE ROTSTEEKENING AAN DE KABALEBO-RIVIER (CORANTIJN).

DOOR

Dr. GEROLD STAHEL.

Bij gelegenheid van een bezoek aan de Avanaverovallen in de Kabalebo in Maart 1920 kon ik daar op een groot steenblok een indiaansche rotsteekening opmerken, die, zooals later bleek, reeds omstreeks 1880 door E. F. Im Thurn werd ontdekt. Blijkbaar bedoelt E. J. Hering in den „Catalogus van de Nederlandsch West Indische Tentoonstelling te Haarlem 1889" op pag. 55 dezelfde inscriptie, wanneer hij schrijft: „later is mij door den heer E. F. Im Thurn .... medegedeeld, dat aan den oever der Kabalebo-rivier .... zich een steile rots bevond, waarop vele hieroglyphen voorkomen. „De teekening, die Im Thurn op pag. 392 van zijn boek „Among the Indians of Guiana, 1883" van deze inscriptie geeft, (fig. 3) laat geen twijfel over, dat we het hier werkelijk met dezelfde inschriften te maken hebben. Im Thurn schrijft over deze teekening op pag. 397 van zijn boek: „It (the engraving) is distinctly visible from a distance, but hardly perceptible from any point, but one, near the rock. It is on the eastern face of a gneiss boulder-five feet high at its highest point and seven and a half feet wide — which stands at the edge of the fall, and is partly surrounded by shallow water. The incision is very slight indeed and much worn, indeed some parts of the figure have evidently been worn away. After carefully examining the rock from all points of view and from all distances, I could trace, partly by sight and partly by touch, some additional strokes, and these additional strokes now al-

Fig.1 der plaat voorkomende in de Juni-Aflevering der West-Indische Gids is abusievelijk ondersteboven afgedrukt.

Fig. 1. Rotsteekening aan de Avanavero Vallen.

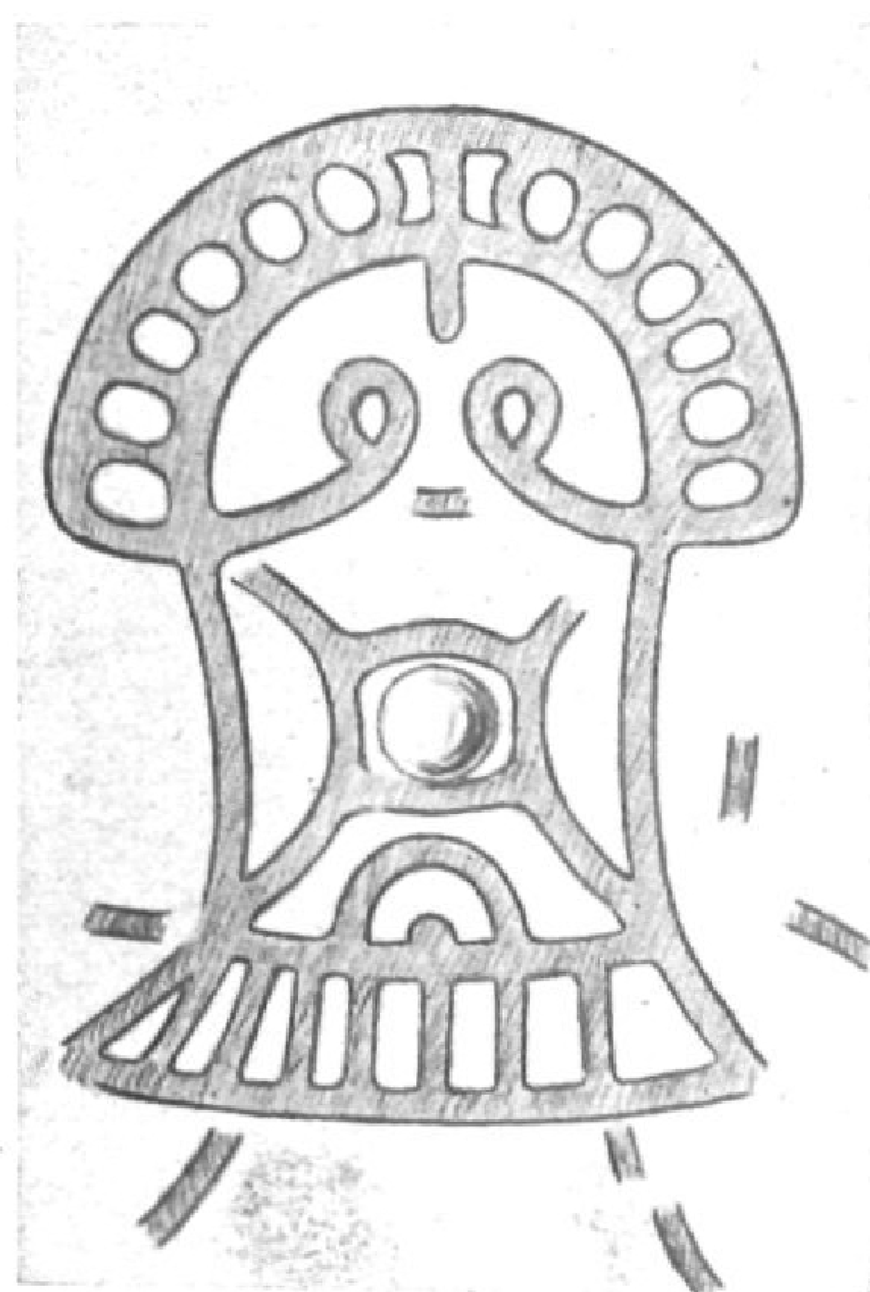

Fig. 2. Rotsteekening aan de Avanavero Vallen.

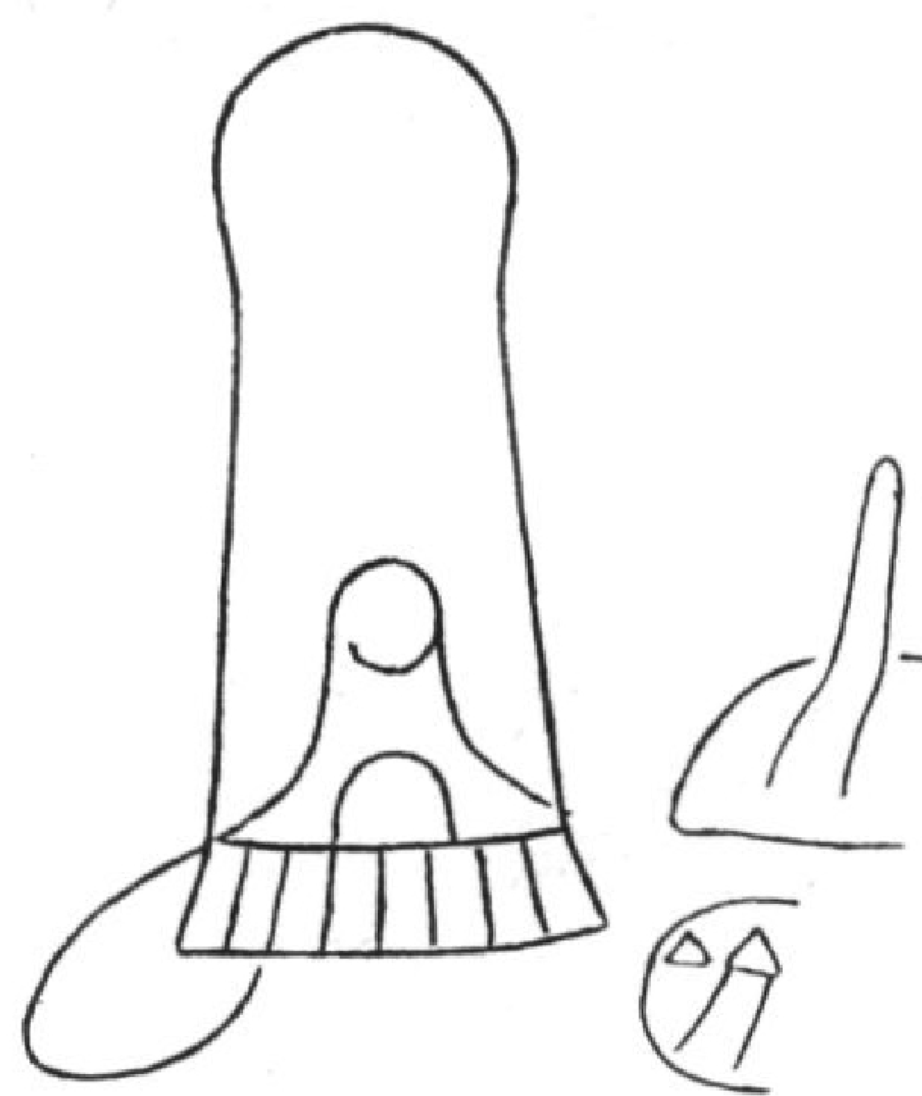

Fig. 3. De teekening van Im Thurn (1880).

most obliterated, bring the figure very near to that, represented on Temehri-rock".

De teekening van Im Thurn is echter, niettegenstaande zijn zorgvuldig onderzoek, vrij onvolledig. Het bovengedeelte van de teekening heeft hij slechts ten deele gezien. Het is wel eigenaardig, dat we nu na 40 jaren het vrij sterk verweerde bovengedeelte van de inscriptie beter kunnen herkennen, dan Im Thurn. De verweering moet dus gedurende de laatste 40 jaren uiterst gering geweest zijn, anders zoude het toen reeds bijna onzichtbare bovengedeelte van de figuur geheel verdwenen zijn. Dit feit wijst op een hoogen ouderdom van deze teekening m. i. ten minste op een ouderdom van enkele eeuwen.

Voor het ontcijferen van dergelijke teekeningen is de fotografie van zeer veel nut; lijnen, die direct met het oog niet of nauwelijks te herkennen zijn, worden op een scherpe foto zichtbaar of duidelijker. Het is daarom ten zeerste te betreuren, dat reizigers in den nieuweren tijd rotsteekeningen met krijt hebben nagetrokken, alvorens ze te fotografeeren. Geheel afgezien van willekeur en het verlies aan objectiviteit, laten dergelijke nagetrokken pteroglyphen zeker dikwijls details verloren gaan, die we anders met behulp van de fotografische plaat zouden hebben kunnen ontdekken [1]).

De teekening is te vinden aan de oostzijde van een 3 M. hoog steenblok, dat 30 M. van den rechter oever verwijderd in de bedding van de rivier staat, ongeveer halverwege tusschen het begin en het einde van de reeks stroomversnellingen en vallen, die de Avanavero-vallen worden genoemd. Bij hoogwater staat de steen gedeeltelijk of geheel onder water. De nevenstaande foto van de rots (fig. 1) laat duidelijk uitkomen, dat het bovengedeelte van de inscriptie reeds vrij sterk verweerd en slechts met moeite te herkennen is. Het motief van onze rotsteekening aan de Avanavero komt vrij wel overeen met dat van 2 rots-

[1]) Bij de reproductie van foto's gaan dikwijls weer fijnere details verloren. De twee negatieven, die ik van deze rotsteekening maakte, worden echter in de foto-verzameling van het Koloniaal Instituut te Amsterdam bewaard. De mogelijkheid bestaat dus, om altijd van daar directe afdrukken van deze negatieven te kunnen betrekken.

teekeningen aan de Corantijn-rivier en wel met de teekening op Big Timehri en met één van het Timehri eiland; deze laatste is kort geleden door den heer J. W. Gonggrijp in dit Tijdschrift afgebeeld (West Indische Gids, Mei 1920, pl. II tegenover blz. 4).

Op den eersten blik schijnen deze teekeningen sterk gestiliseerde menschelijke figuren weer te geven. Koch-Grünberg (Süd-Amerikanische Felszeichnungen, 1907) echter verklaart het motief van deze teekeningen, die ook aan enkele plaatsen langs de Berbice-rivier gevonden worden, op een eenvoudige en zeer geloofwaardige wijze. Volgens hem zijn het namelijk afbeeldingen van dansmaskers van het type, als ze heden nog aan de Rio Negro worden gedragen (zie ook J. W. Gonggrijp, West Indische Gids, Mei 1920, blz. 10 vlg.).

De teekening aan de Kabalebo toont ook, zooals die van Big Timehri in de Corantijn, beneden een reeks verticale strepen, welke volgens Koch—Grünberg het schort uit reepen boomschors voorstelt, dat heden nog onder aan de dansmaskers van de Rio Negro is bevestigd.

Daar dergelijke dansmaskers tegenwoordig in Guyana onder de indianen niet meer worden gevonden en ook vroegere reizigers nooit van zulke maskers melding maken, moeten deze rotsteekeningen òf van een reeds sinds eeuwen uitgestorven volkstam afkomstig zijn òf wat veel waarschijnlijker is, ze werden door lieden van een stam geteekend, die reeds vóór de komst van de Europeanen verhuisd is en nu misschien aan de Rio Negro woont. Dergelijke volksverhuizingen van de tegenwoordig zoo rustige indianen van Brazilië en Guyana lijken vroeger, toen ze nog in voortdurende onderlinge oorlogen verwikkeld waren, niet zeldzaam geweest te zijn.

WAT KAN IN ZAKE BOSCHWEZEN OP CURAÇAO GEDAAN WORDEN?

LEZING GEHOUDEN DOOR DEN HEER J. W. GONGGRIJP, HOUTVESTER IN SURINAME, OP EEN DOOR DEN GOUVERNEUR VAN CURAÇAO BIJEENGEROEPEN VERGADERING, GEHOUDEN OP MAANDAG 1 NOVENBER 1920.

Wanneer men de inzameling van dividivi, als het verzamelen van een boschproduct ook wel tot „boschwezen" te brengen, ter zijde laat, denkt men bij het stellen van bovenstaande vraag in de eerste plaats aan reboisatie van dit slecht begroeide en droge eiland, met het doel den regenval te verhoogen.

Door den Directeur van het Proefstation van het Boschwezen te Buitenzorg, den Heer H. A. J. M. Beekman, is op het Algemeen Nederlandsch Indisch Bodemcongres, van 25—27 October 1916 te Djocja gehouden, de stelling verdedigd dat de moderne wetenschap den invloed van bosschen op klimaat en regenval erkent; en voorts dat die klimatologische werking ook aan de Oost-Indische bosschen, met name aan de bosschen op berghellingen, moet worden toegeschreven. Het toekennen van een dergelijken invloed aan de bosschen op Curaçao ligt geheel in de reden. De laatste stelling van den Houtvester Beekman: „Een onderzoek naar den omvang van den invloed van bosschen en verschillende cultuurbegroeiingen op klimaat en waterbeweging is gewenscht," toont echter reeds voldoende aan, dat men hier met een zaak te doen heeft, waarin het laatste woord nog niet gezegd is. Er zijn niet veel onderwerpen waar zoo uiteenloopende meeningen over zijn verkondigd.

Ik zal trachten de meest gangbare meening zoo kort mogelijk uiteen te zetten.

Door de boschbouwkundige Commissie van de Fifth National Conservation Congress in 1913 te Washington gehouden werd in haar verslag geconcludeerd; „Bosschen bevorderen zoowel de intensiteit als het veelvuldiger voorkomen van regenbuien in de streken waar de bosschen aanwezig zijn; de hoeveelheden die daar vallen bedragen soms tot 25 % méér dan de regenval in de aangrenzende open terreinen." Een voornaam lid van deze Commissie kon zich echter niet met deze conclusie vereenigen. Laten wij echter een oogenblik met de meerderheid aannemen dat de regenval door boschaanleg met 25 % te verhoogen is. Er valt dan *boven* het bosch tot 25 % meer regen dan op het kale terrein. Die regenval komt echter niet in zijn geheel ten goede aan het grondwater. Een gedeelte van den regen wordt door de kronen van de boomen tegen gehouden, verdampt en gaat verloren. Een tweede deel verdampt aan de oppervlakte van den grond, voordat het gelegenheid heeft in den bodem weg te zakken. En een derde deel gaat eindelijk voor het grondwater verloren, doordat het bosch, evenals elke plantengroei, bij zijne ontwikkeling water verbruikt en transpireert.

Professor Ir. J. H. Thal Larsen vermeldt in zijn inaugurale rede over den invloed van bosschen op het regime van rivieren, uitgesproken bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt aan de landbouwhoogeschool te Wageningen op 21 Mei 1919, oudere gegevens die een verlies door vasthouden in de kroon aanwijzen van 16 % tot 45 % van den regenval. R. E. Horton heeft in U. S. Mo. Weather Rev. 1919 No. 9 nieuwe onderzoekingen gepubliceerd. Hij wijst er op dat het verlies van verschillende factoren afhankelijk is, zooals van de capaciteit voor het vasthouden van regen van de boomen, van den duur van den regen, en van de snelheid van verdamping gedurende den regen. Lichte buitjes kunnen in hun geheel door de boomen opgehouden worden. Van zware buien van langen duur gemiddeld 25 %. In den zomer van 1918 bleek bij waarnemingen aan 11 boomen dat gemiddeld 40 % van de precipitatie werd tegengehouden.

De verdamping aan de oppervlakte van den grond wordt door het bosch sterk tegengegaan. Volgens waarnemingen van het Duitsche Boschwezen bedroeg de verdamping van den grond in het bosch gemiddeld slechts 44 % van de verdamping in open braak terrein. Vooral waar het bosch als windbreker dienst kan doen is deze werking zeer sterk. Het Amerikaansche Seinwezen constateerde dat bij 84° F. en 50 % relatieve vochtigheid bij een windsnelheid van 5 mijl per uur de verdamping 2,2 maal zoo groot was als bij windstilte, bij een windsnelheid van 10 mijl, 3,8 maal zoo groot en bij 15 mijl 4,9 maal zoo groot als bij windstilte. Wij hebben hier dus een factor die op Curaçao bij de heerschende krachtige winden zeer ten voordeele van bosschen pleit.

Een nadeelige factor is echter dat de bosschen voor hunne ontwikkeling zoo veel water noodig hebben. Voor elke kilogram droge stof die een plant produceert wordt ongeveer 300 KG. water door de plant verdampt. Dit „betrekkelijke verdampingsgetal" is voor alle planten niet gelijk. De eene plant werkt zuiniger dan de andere, maar het gegeven getal 300 is zoo om en bij het gemiddelde. Prof. Thal Larsen vermeldt dat een goed beukenbosch per H.A. jaarlijks 7000 KG. aan droog gewicht produceert en bij een verdampingsgetal ongeveer gelijk aan het vermelde jaarlijks 2.180.000 KG. bodemvocht moet verbruiken of een regenval van 218 mM. Nu is niet juist, dat in droge streken, waar ongeveer die hoeveelheid regen valt, de bosschen den neerslag geheel zouden verbruiken. In dergelijke droge streken zouden bosschen, die zoo veel hout produceeren als een Europeesch beukenbosch, eenvoudig niet tot ontwikkeling kunnen komen. De bosschen die men daar zou krijgen zouden minder hoog worden en veel langzamer groeien. Volgens Schimper (Pflanzengeographie) heeft men in de tropen eerst bij minstens 180 cM. regen per jaar hoogopgaand bosch. Bij minder dan 90 cM. regen, zooals in den regel hier op het eiland, treft men in de natuur alleen kreupelhout, dat in den regel nog als xerophyl (droogheid minnend) doornbosch is ontwikkeld. De juistheid van die stelling kan men op Curaçao duidelijk waarnemen. Alleen bij bevloeiïng kan men hoog opgaand hout krijgen. Het Curaçaosche kreupelhout gebruikt veel minder water dan een beukenbosch in Europa of Noord-Amerika.

Zou echter door uitbreiding van het bosch op Curaçao de regenval vermeerderd worden, dan geloof ik dat die regenval in de eerste plaats aan het bosch zelf ten goede zou komen en niet aan den landbouw of aan het grondwater. Hier moet nog vermeld worden, dat door talrijke onderzoekingen gebleken is, dat het bosch in vlakke terreinen den grondwaterstand verlaagt. Die verlaging neemt met de dichtheid van het bosch toe. Dit feit aanvankelijk in

Rusland geconstateerd is later door onderzoekingen in Frankrijk bevestigd.

Men zal het na het voorgaande begrijpelijk vinden dat het Fifth National Conservation Congress tot de uitspraak kwam dat in droge streken bosch uitsluitend als windbreker nuttig kan zijn en de aanplant daar tot smalle strooken dient te worden beperkt.

Tot dusverre is nog in het geheel niet gesproken over het nut van de bosschen om afspoeling tegen te gaan en toch is die rol van het bosch degene, waarover het minst onzekerheid bestaat en waarbij men de meest volledige successen heeft behaald. De afspoeling na ontbossching van de hellingen in de Fransche Alpen, de Pyreneën en de Cevennes hadden tegen het midden van de vorige eeuw zoodanige afmetingen aangenomen en tot zoo groote overstroomingen en bergstortingen aanleiding gegeven, dat wetten tot reboisatie van die streken noodzakelijk waren geworden. De bevolking, bevreesd dat door dien boschaanleg hare weidegronden geheel verloren zouden gaan, kwam tegen die wetten in den beginne zelfs gewapenderhand in verzet. Geleidelijk echter, toen men zag hoezeer de reboisatie tot gevolg had dat de gevaarlijke bergstortingen en overstroomingen wegbleven, veranderde de vijandige houding geheel, en gemeenten, die zich aanvankelijk tegen reboisatie hadden verzet, kwamen zelf het verzoek doen om de herwouding in hun gebied ter hand te nemen.

Groote bergstortingen zullen op Curaçao, bij afwezigheid van hooge bergen, niet voorkomen; bij de geweldige stortbuien die hier neer kunnen komen moet evenwel toch de afspoeling van den grond, zooals men op meerdere plaatsen duidelijk ziet, niet te verwaarloozen zijn; en al gebruiken de aanwezige bosschen dan ook een deel van het neergevallen water, zij vergoeden dit dubbel en dwars door dat zij grondafspoeling tegengaan en het water dat van de heuvels afstroomt tegenhouden en voor een deel dwingen in den grond te dringen, zoodat het later aan den voet van de heuvels als grondwater voor de putten beschikbaar wordt.

Zoo ik om het voorgaande dan ook al niet kan adviseeren tot het in het leven roepen van boschreserves op Curaçao, ik moet nadrukkelijk waarschuwen tegen het roekeloos vernielen van het nog op het eiland, vooral op de heuvels, aanwezige houtgewas, dat niet alleen de vermelde nuttige rol vervult, maar ook een belangrijke kapitaal-waarde uitmaakt als brandhout en als veevoer. Zoo het houtgewas in nog meerdere mate dan thans van het eiland verdween zou het bestaan aan een groote menigte geiten en ook ander vee, dat thans de bladen en jonge twijgen vreet, onmogelijk worden gemaakt. Het water dat op het eiland valt zou nog sneller dan thans naar zee stroomen en van het verdwijnen van alle bosch zou men nog de nadeelen ondervinden van nog eerder watergebrek van de aanplantingen dan thans en van het verminderen van het debiet van de putten.

Op Curaçao, waar niet zoo zeer de totale hoeveelheid regen die jaarlijks op het eiland valt onvoldoende is, als wel de verdeeling ongunstig, waardoor het grootste gedeelte van den gevallen regen zonder dat men er profijt van trekt nutteloos naar zee afstroomt, moet alles er op gericht worden om het bij de stortbuien neerkomende water vast te houden, het te dwingen in den grond te dringen; zoodat het later, door den grond opstijgende of door middel van putten met molens opgepompt, voor den plantengroei beschikbaar wordt. Daarvoor doet het tegenwoordige bosch nog zekere diensten doch den meest gunstigen vorm voor het aangegeven doel heeft het niet. Veel nuttiger dan de over een groote oppervlakte verspreid staande boomen zouden zijn: zoo dicht mogelijk op elkaar staande boomen in rijen loodrecht

op de helling van het terrein. Ook op vlak terrein zouden dergelijke hagen nuttig wezen door als windbreker dienst te doen voor de er achter staande gewassen. Zij moeten dan natuurlijk zoo veel mogelijk loodrecht op de heerschende windrichting geplant worden.

Men heeft op Curaçao reeds veel gedaan om het water tegen te houden door het aanleggen van dammen. Het is zeker dat die dammen nuttig werken. Maar ik vraag mij af of men in vele gevallen niet beter en goedkooper zijn doel bereikt zou hebben door niet één groote dam te maken. maar talrijke kleinere. De Ingenieur J. Havelaar, die hier in 1901 een dienstreis maakte, schrijft in zijn rapport (pag. 39), dat het stelsel in zake damaanleg dat hem het meest aanbevelenswaardig voorkomt is het stelsel van kleine dammen, niet met de bedoeling om reservoirs te vormen, maar in hoofdzaak om het in de valleien stroomende water zoo veel mogelijk op te houden en daardoor het grondwaterpeil te verhoogen.

„Daarbij behoort dan ook, schrijft hij verder, het zooveel mogelijk ophouden van het afstroomend water op de daartoe geschikte hellingen, zoowel ter vergrooting van de oppervlakte ,waarover men het regenwater dwingt in den bodem te trekken, als om de nadeelige gevolgen van het te snel afstroomende water, waar de terreinsformatie daartoe aanleiding geeft, te voorkomen.

„Een stelsel van zeer lage eenvoudig gestapelde steenen dammen op de hellingen kan in dit laatste al veel verbetering brengen, hetgeen dan gepaard kan gaan aan beplanting, zij het ook met waardelooze boomen of struiken, om het water zooveel mogelijk geleidelijk te verdeelen en het te beletten in geulen af te stroomen."

De heer Havelaar heeft hier naar het mij voorkomt op het oog gehad het beplanten van de geheele helling tusschen de dammen. Hij verwacht van herplanting der, ter verkrijging van brandhout of houtskool kaal gekapte, hellingen een invloed ten goede door tegengang van de sterke uitstraling van den door de zon geblakerden bodem en zoodoende vermeerdering van de kans op regenneerslag. Ik ben niet zoo optimistisch. Men moet ook rekening houden met het water-verbruik door het bosch. Bovendien is het beplanten van een geheele helling m. i. alleen mogelijk als men zeer streng alle geiten voor meerdere jaren, tot de boomen groot genoeg zijn, weert. En dat zal hier wel practisch onuitvoerbaar wezen.

Beter uitvoerbaar en ook beter met het oog op het conserveeren van den gevallen neerslag in den grond acht ik het aanleggen van een stelsel van lage dammen, „faha's", op de hellingen en het beplanten daarvan aan de bovenzijde met boomen, zoo dicht mogelijk op elkaar. Door een bescherming van Waabi-dorens of Spaansche Juffrouwen (Acacia tortuosa en Opuntia) schijnt men, zooals ik op verschillende plaatsen alhier zag, heggen van boomen zeer wel groot te kunnen brengen. Het is jammer dat men in het algemeen meer de voorkeur schijnt te geven aan tranqueeren van Cactus. Hagen van boomen zijn fraaier en van meer nut, omdat men, op verstandige wijze snoeiende, er nog wat veevoer van kan krijgen.

De steenen faha's zullen door afspoelenden grond wel spoedig zoo dicht zijn dat zij het van de heuvelhelling afstroomende water vrijwel tegenhouden. Ook zonder verdere beplanting zijn ze nuttig. De daar vlak boven geplante boomen maken echter den grond door hun wortels beter doorlaatbaar, zoodat het door de faha's opgevangen water gemakkelijker in den grond kan wegzakken; en bovendien werken zij nog, al staan zij niet precies loodrecht op de windrichting, als windscherm, waardoor zij het uitdro-

gen van den achter gelegen grond tegengaan en ook daar het vocht beter gelegenheid geven in den grond weg te zakken. Zelf verbruiken de boomen natuurlijk ook een deel van het regenwater, doch daar de hagen vrij ver van elkaar staan, — ik denk aan afstanden van 25 tot 100 M. —, is dat verlies te verwaarloozen. Bovendien: die boomen gebruiken het water niet nutteloos, ze groeien ervan en leveren daarvoor hout en bladeren, waarvan men een deel aan het vee ten goede kan doen komen.

Om nu een antwoord te geven op de vraag wat in zake Boschwezen op Curaçao gedaan kan worden, geloof ik dat gezegd kan worden dat men geen „bosschen" moet gaan aanleggen. Het is zeer twijfelachtig of dit eenig nut zou hebben en zeker is het hier overal zeer moeilijk en kostbaar, praktisch onuitvoerbaar. Zeer nuttig en beter uitvoerbaar is daarentegen het maken van lage dammen van steenen op de kale of weinig begroeide hellingen met het doel het afstroomende water zooveel mogelijk tegen te houden. Deze dammen aan de bovenzijde met een zoo dicht mogelijk geplaatste rij boomen beplanten. Op vlak terrein zullen dergelijke rijen van boomen ook zeer nuttig kunnen zijn als windbrekers. Het planten van boomen in rijen langs de wegen en om de perceelen is eveneens zeer aan te bevelen.

Tegengegaan moet worden het op nog grootere schaal dan reeds geschied is omzetten van begroeide terreinen in kale hellingen en vlakten.

Ten slotte is het wenschelijk, — de zaak is nog niet besproken, maar spreekt voor zich zelf —, daar waar minderwaardig hout staat boomen van betere kwaliteit te krijgen. Ik heb hier voornamelijk op het oog de Manzanille boschjes. Ze zien er wel heel fraai uit, maar aangezien ze in den regel op oogenschijnlijk goeden en waterrijken grond staan zouden zij best voor het branden van kalk gebruikt kunnen worden en het terrein beplant met bijv. Mahonie of Indjoe. (Ik ben er natuurlijk niet voor de Manzanille op te ruimen en er niets voor in de plaats te zetten.)

Hoe nu hetgeen als desiderata aangegeven werd uit te voeren?

Wij moeten beginnen met onderscheid te maken tusschen domein en eigendoms-terreinen.

Het domein maakt op het eiland maar een zeer klein gedeelte van de oppervlakte uit en de toestand van dat gedeelte van die uitgestrektheid dat voor boschbouw in aanmerking zou kunnen komen is, ik moet het dadelijk zeggen, al bijzonder weinig bemoedigend. Aan den Heer Districtsmeester Beaujon heb ik verzocht op een kaart aan te geven welke Gouvernements-terreinen eventueel voor aanleg van bosschen of beplanting beschikbaar zouden zijn. Die kaart toont met een oogopslag aan hoe weinig dat is. Bovendien zijn op die kaart ook nog aangegeven terreinen als het terrein Westpunt, een absoluut kale vlakte, waarvan men zich met verwondering afvraagt waarom er hier en daar nog tranqueeren over zijn aangelegd. De toestand wordt op de kaart dus nog feitelijk te gunstig aangegeven.

Ook dat „beschikbaar zijn" is zeer betrekkelijk. Ik zal mij niet verdiepen in het „weiderecht" van de plantages op het domein; ook in zake boschbouw is alleen wat te bereiken door samenwerking van Gouvernement en particulieren; en zoo dat veelomstreden weiderecht het eenige bezwaar was, dan zou men naar ik vertrouw nog wel tot een oplossing kunnen komen. Volgens de Memorie van Toelichting van de Wenschelijkheidsbegrooting van dit jaar bezitten echter vele complexen van Gouvernementsgronden geen voldoenden weidegrond voor de beesten, die de huurders er mogen hou-

den. „Het verdient aanbeveling om hun het houden van eenig kleinvee gemakkelijker te maken en tevens de omliggende plantages van hinder te ontlasten door zulke complexen van meer weidegrond te voorzien". Ik meen dus als vaststaande te kunnen aannemen dat de beschikbare weidegrond, en dat is juist de grond dien wij voor boschbouw, d. w. z. met boomen beplante faha's noodig hebben, op domein thans feitelijk boven de volle capaciteit met geiten is bezet. En bij dezen stand van zaken heb ik er een zwaar hoofd in te adviseeren tot het planten van boomen op dergelijke terreinen, ook al wordt niet de geheele oppervlakte beplant, maar alleen hier en daar een strook. Ik heb nog gedacht aan het planten van boomen tusschen twee rijen prikkeldraad in, maar dat wordt veel te duur en bovendien: overal heb ik gehoord dat de kleine man op de huur-perceelen het zeer ruim neemt met de daar genoten vrijheid. Rijkens schrijft daarover in zijn rapport: „Bij zeer velen van hen overschrijdt het getal hunner geiten verre de vijf stuks welke het hun is toegestaan te houden. Verreweg het grootste gedeelte van deze „gemeene weide" ziet er dan ook zoo uit, dat men niet kan begrijpen hoe zelfs de genoegzame geit er nog iets vindt om af te weiden. Als een neger hout noodig heeft, zal hij er zeker niet tegen opzien op plantagegrond te gaan rooven, maar op Gouvernementsgrond is het toch minder gevaarlijk. Zoo komt het, dat over het algemeen deze laatste er nog kaler en naargeestiger uitziet dan de plantagegrond, en het verschil is overal merkbaar, waar men ook komt". Ik vrees dat de prikkeldraad bescherming bij zoo'n stand van zaken weinig afdoende zal zijn.

Behalve op het Gouvernements proefterrein op Groot Kwartier waar men langs de omheining en ook dwars over het perceel boomen als windschermen zou kunnen planten (de heer Dussel heeft er reeds eenige Oleifi's geplant), is er zoolang de mogelijkheid niet bestaat de geiten voor geruimen tijd buiten de gemeene weide te sluiten, — en dat is practisch onuitvoerbaar, — met het planten van boomen niets te doen.

Anders is het echter op de particuliere terreinen. Daar hebben de eigenaren het in hun macht de geiten voor zekeren tijd van bepaalde terreinen uit te sluiten. De plantage's zijn verdeeld in vakken, zoogenaamde „sirkaos", die behoorlijk omheind zijn, die men beurtelings kan laten weiden of rust geven. Nu begrijp ik heel goed dat men als beheerder van een plantage allicht in de verleiding komt die rustperioden kort te nemen. En dan heeft men er ter bevordering van den boomgroei niet veel aan. Wil men echter op de aangegeven wijze het water, dat op het terrein valt, zooveel mogelijk bewaren en tegengaan dat het nutteloos naar zee wegvloeit, dan moet men daar ook voor over hebben de geiten zoo lang van het terrein weg te houden tot de langs de faha's geplante boompjes sterk genoeg zijn om de aanvallen van die dieren uit te houden zonder er aan te bezwijken. Die boompjes behooren natuurlijk beschermd te worden door Waabi-doren en Spaansche Juffrouwen, maar, naar mij is medegedeeld, is die bescherming bij het toelaten van een te groot aantal geiten niet voldoende. Hoe lang die rustperioden zullen behooren te zijn durf ik thans niet te beslissen. Dat moet door de practijk blijken. Men zal zeker op minstens een à twee jaar moeten rekenen.

In het kort zal de gang van zaken zooals ik mij die voorstel aldus wezen, dat men begint met faha's van steenen aan te leggen; vervolgens vlak boven die faha's boomen plant of zaait en tegelijkertijd het terrein voor vee sluit; daarna als de rij boompjes stel 2 M. hoog is een bescherming van Waabidorens en Spaansche Juffrouwen aanbrengt en geleidelijk het vee weer toelaat.

De boomsoorten die in de eerste plaats in aanmerking komen om geplant te worden zijn naar het mij wil voorkomen Indjoe, Ben Boom, Barba di Jonkeman, Mata raton, Frutu di Egypte en Kalebas. Men doet m. i. beter een boom te nemen die voor het vee nog goed voedsel geeft, dan een plant die door de geiten zoogenaamd niet gegeten wordt. Een geit, die honger heeft, vreet naar wat ik er van gehoord heb alles; men zal de jonge plantjes dus tòch moeten beschermen en dan is het beter de vermenigvuldiging in de hand te werken van goed veevoer dan van gewassen, die in dit opzicht minderwaardig zijn.

AANTEEKENING VAN DE REDACTIE.

In de *Amigoe di Curaçao* van 27 September 1920 en volgende nummers komt een reeks artikelen voor over „de droogte op Curaçao in vroeger jaren''. In het eerste artikel wordt er aan herinnerd, dat in 1513 Koning Ferdinand van Spanje toegestaan had om van eenige *islas inûtiles* Indianen over te brengen naar Sto Domingo en Portorico. Als zoodanig golden ook Curaçao, Aruba en Bonaire, die toen Spaansche bezittingen waren. Het ligt voor de hand aan te nemen, dat ook toen de regenval gering was. In 1634 namen de Hollanders Curaçao in bezit. Walbeeck, de commandant der Hollandsche schepen, bevond dat er „*veel schoone valleyen*'' waren en „*het meeste van 't eylandt overgroeyt met boomen, welker hout wordt gebruyckt tot verven.*'' Niettemin heerschte er dikwijls langdurige droogte. Herbebossching zal dus waarschijnlijk den regenval niet doen toenemen, al kan ze nuttig zijn in ander opzicht.

Het artikel „*Klimaat*'' in de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* komt tot de conclusie dat „de regenarmoede van Curaçao in hoofdzaak te wijten is aan de groote droogte van de hoogere luchtlagen en onvoldoende ontwikkeling der stijgende luchtstroomen.''

UIT DE PERS.

Algemeen Nederlandsch Verbond. Groep Suriname. — De herleefde groep ging ook in 1920 de beproefde paden der volksontwikkeling en verlevendigde op verschillende wijzen het nationaal bewustzijn en het gevoel van saamhoorigheid o. m. door *lezingen*. Den leden en ook aan de jeugd kon een vertooning van de *rolprent :* Zegetocht van H. M. de Koningin door Limburg en Zeeland, worden aangeboden. Vooral heeft een goeden indruk gemaakt de aanbieding van een *zilveren gedenkpenning* aan 55 nog in leven zijnde afstammelingen der oude Hollandsche kolonisten op 24 Juni 1920, wier feest met woord en beeld in Neerlandia geschetst door den heer Oudschans Dentz, de werkzame secretaris der Groep, die de leden in ons orgaan weer op de hoogte houdt van wat er merkwaardigs voor ons streven geschiedt in deze meest Nederlandsche kolonie, welke in alle opzichten verdient tot bloei te komen. Het A. N. V. blijft daarvoor onvermoeid belangstelling vragen en twijfelt niet of de heer Mr. Baron van Heemstra, als Gouverneur naar Suriname vertrokken, zal zijn beste krachten daaraan wijden. Het Dag. Bestuur had met dezen magistraat voor zijn vertrek een samenspreking om hem de belangen van het Verbond in de West aan te bevelen.

Een woord van erkentelijkheid vinde hier een plaats voor de leden, die vrijwillig hun jaarbijdrage verhoogden en met hun gelijkgestemde collega's der andere W. I. groep de grootere groepen in dezen ten voorbeeld zijn.

Groep Ned. Antillen. — Deze Groep heeft zich vele jaren een der best ingerichte en werkzaamste getoond.

Eenige jaren geleden is in de inrichting dezer Groep eene reorganisatie doorgevoerd, die hare beteekenis nog niet bewezen heeft. De laatste berichten, door de plaatselijke pers tot ons gekomen, schenen te wijzen op nieuwe moeilijkheden. Het Groepsbestuur lichtte ons echter niet in over de redenen van bedanken van eenige bestuursleden. Wij twijfelen niet of de zaken zullen zich spoedig herstellen, zoo dit nog niet is geschied. De afgevaardigden in het Hoofdbestuur werken mede in die richting. Er is juist in een kleine kolonie onder eilandbewoners, die op elkaar aangewezen zijn, zooveel nuttig werk te verrichten tot veraangenaming der samenleving, tot ontwikkeling der bevolking en tot versteviging van den band met het moederland.

Als men die drieledige taak op den voorgrond plaatst zal de eendracht worden bevorderd.

Den Heer H. Meerdink, die wegens drukke bezigheden ontslag moest nemen als voorzitter, zij dank gebracht voor hetgeen hij verscheiden jaren voor de Groep heeft gedaan. Ook hulde aan de leden, die gehoor gaven aan den oproep om vrijwillig hun jaarbijdrage te verhoogen.

Neerlandia, Mei 1921.

BIBLIOGRAPHIE.

Rapport betreffende een voorloopig onderzoek naar den toestand van de Visscherij en *de Industrie van Zeeprodukten in de kolonie Curaçao, ingevolge het Ministerieel Besluit van 22 November 1904*, uitgebracht door Prof. Dr. J. Boeke. Tweede gedeelte. 's-Gravenhage, 1919.

Departement van den landbouw in Suriname. Bulletin no. 40. De zeefvatenziekte (Phloëemnecrose) van de Liberia koffie in Suriname, door Dr. Gerold Stahel. Paramaribo 1920.

Idem. No. 41. Chemisch onderzoek van eenige Surinaamsche kleigronden door Mejuffr. Dr. J. E. van Amstel. Paramaribo 1921.

Idem. Mededeelingen. No. 17. Enkele practische wenken voor het oculeeren van cacao door G. Stahel. Paramaribo 1921.

Bulletin of the Museum of Comparative Zoology at Harvard College. Vol. LXIV. No. 4. Notes on some American birds, chiefly neotropical, by Outram Bangs and Thomas E. Penard. Cambridge, Mass., U. S. A. January 1921.

Berichten uit de Heiden-wereld. No. 4. April 1921. Zendingsvrienden, blijft getrouw....

Verslagen omtrent 's Rijks oude Archieven. XLII, Eerste deel, 1919.

Archieven van den Raad van Politie, den Raad van Politie en Justitie en het Hof van Politie en Crimineele Justitie in Suriname (1669—1816), door Mr. R. Bijlsma.

Archief der Nederlandsch-Portugeesch-Israëlitische Gemeente in Suriname, door Mr. R. Bijlsma.

Stukken afkomstig van D. H. Havelaar, door Mr. R. Bijlsma.

Koninklijke Nederlandsche Stoomboot-Maatschappij. Koninklijke West-Indische Maildienst. Amsterdam. Jaarverslag 1920.

Kamer van Koophandel en Fabrieken te Rotterdam. Jaarverslag 1920. [blz. 132 en 133 handelen over Suriname en Curaçao].

Colonial reports (Annual). British Guiana. Report for 1919. Presented to Parliament. London 1921.

Neerlandia. April 1921. De Kolonisten-gedenkpenning. [Uitgereikt door de groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond op 21 Juni 1920 aan de Nederlandsche kolonisten in Suriname]. Met 2 afbeeldingen.

Onze Zelfstandigheid. Onafhankelijk Tijdschrift voor Staat- en Letterkunde. 1 Mei 1921. Nederlands taak. Het schandaal van West-Indië na 250 jaren.

Het Missiewerk, 1 Mei 1921. De Sint Gerardus Majellastichting [in Suriname]. Melaatschenverpleging, door Mgr. Th. van Roosmalen.

In- en Uitvoer, 4 Mei 1921. Moengo, de „Bauxiet-stad" in Suriname. door Dr. C. te Lintum (met tekstkaartje).

De Navorscher. Jaarg. 1920. No. 7-8. Huldeblijk aan H. M. de Koningin door de ingezetenen van Suriname in 1901, door Fr. Oudschans Dentz.

Onze Missiën in Oost- en West-Indië. Maart 1921. Apostolisch Vicariaat van Suriname. Subsidie aan de R.-R. Geestelijken, door T. v. G. (ontleend aan „de Surinamer").

Haagsche Post, 21 Mei 1921. In de Binnenlanden van de West. Een Amerikaansche Onderneming. [De Bauxiet-onderneming Moengo].

PROF. P. C. FLU
Hoogleeraar in de tropische hygiëne aan de Rijks-Universiteit te Leiden
Geboren te Paramaribo 11 Februari 1884

DE VOORUITGANG DER NEDERLANDSCHE WEST-INDISCHE EILANDEN.

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN.

Over dit onderwerp hield ik in de Indische Week te Leiden op 15 Maart 1921 eene voordracht. Wat ik toen gezegd heb, bied ik, hier en daar uitgewerkt en van aanteekeningen voorzien, den lezers van dit tijdschrift aan. Men verlieze bij welwillende beoordeeling het karakter der samenkomst, waarin ik optrad, niet uit het oog. Hoewel ik gemeend heb er rekening mee te houden, dat mijne hoorders geacht moesten worden, slechts weinig van de kolonie Curaçao te weten, is mij toch later het verwijt niet ontgaan, dat ik de begrippen van benedenwindsche en bovenwindsche eilanden als bekend verondersteld had.

In zijne Inleiding voor het *Eerste jaarverslag* der West-Indische Kamer te Amsterdam [1]) wijst de voorzitter van dit college, de oud-gouverneur van Suriname H. baron van Asbeck op eene wassende belangstelling ten opzichte onzer koloniën in Amerika.

„Gaan wij een kwart-eeuw terug", zoo wordt daar gezegd, „dan komen wij de namen van Suriname en Curaçao alleen tegen in de Staten-Generaal bij de aanneming van de koloniale begrootingen zonder hoofdelijke stemming." Vooral ten opzichte van de laatstgenoemde kolonie, ons eilandenbezit in dit werelddeel uitmakende, kan van eene blijvende belangstelling gesproken worden, sinds de voltooiïng der doorgraving van de landengte van Panama eene in de naastbijzijnde toekomst te ver-

[1]) Over 1919. J. H. de Bussy, Amsterdam 1920.

wachten gebeurtenis was geworden. Men heeft zich in dien tijd ten opzichte van meer dan één punt de vraag gesteld, welke gevolgen de openstelling van het Panamakanaal zou kunnen hebben voor Curaçao, en welke maatregelen naar aanleiding daarvan genomen zouden moeten worden [1]).

Wel is waar is destijds niet verwezenlijkt de van verschillende zijden uitgesproken wensch, dat van regeeringswege een uitgebreid onderzoek zou worden ingesteld naar den economischen en financieelen toestand der kolonie Curaçao gelijk, nu ook een tiental jaren geleden, door de voortvarende Suriname-commissie geschiedde ten opzichte van de zuster-kolonie, maar toch is meer dan één vraagstuk, dat geacht mocht worden verband te houden met de welvaart der kolonie in het laatste decennium voorwerp van studie geweest, hetzij krachtens opdracht van het opperbestuur, hetzij ingevolge gouvernementsbesluit, of wel van particuliere zijde, neergelegd in lezingen en tijdschriftartikelen [2]).

[1]) Behalve het meest bekende rapport van de Comissie voor de handelspolitiek over de vraag, welke gevolgen de openstelling van het Panama-kanaal zou hebben voor den handel en de scheepvaart van Nederland in het algemeen, o.a. ook ten aanzien van de Nederlandsche koloniën in West-Indië en met name van de haven van Curaçao, zij genoteerd het Rapport van de Comissie uit den Centralen Gezondheidsraad „omtrent de voorzieningen, die op sanitair gebied te Willemstad moeten worden getroffen, ten einde deze haven te doen beantwoorden aan de hoogere eischen, die het, met het oog op de opening van het Panamakanaal te verwachten grooter scheepvaartverkeer zal stellen" (1913) en het daarop gevolgde *Rapport van den Adviseur voor den Openbaren Gezondheidsdienst in de kolonie Curaçao* (dr. Th. den Houter) *betreffende bestrijding van besmettelijke geslachtsziekten* (1916).

[2]) In opdracht van den Minister van Koloniën bracht de heer I. G. J. Kakebeeke in 1912 zijn *Rapport omtrent den landbouw op Curaçao* uit. Het Koloniaal Verslag 1910 bevat als bijlage D het rapport van eene commissie, door den Gouverneur benoemd, ten einde den toestand van het groot-landbouwbedrijf in de kolonie na te gaan, de oorzaak van den achteruitgang der plantagehouders op te sporen en middelen tot verbetering aan te geven; van 1913 dateert het *Rapport omtrent dry-farming* van den kolonialen landbouwkundige G. B. Dussel, terwijl een jaar later de leider der hoedenvlechtindustrie, H. J. Cohen Henriquez verslag deed van zijne reis naar Europa en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, eveneens in opdracht van het gouvernement, in het belang van dien tak van nijverheid ondernomen.

Sedert een tweetal jaren is er gelegenheid tot concentratie der West-

Ik verheel mij intusschen niet, dat in de laatste jaren ook wel vernomen is van eene belangstelling, waaraan zoowel de kolonie als het moederland allerminst behoefte heeft. In het wezen der zaak wortelt deze belangstelling in den tegenzin in de toenemende geldelijke offers, die Nederland moet brengen in den vorm van bijdragen aan de koloniale geldmiddelen. Het komt mij voor, dat hier geen ernstige reden tot bezorgdheid aanwezig is.

Wij hebben het woord der regeering, dat verkoop van ons koloniaal bezit verwerpt, en, mocht men naar den wensch der „kolonisten" willen vragen, — ik acht geen ander antwoord waarschijnlijk dan hetgeen veertig jaren geleden gegeven werd, toen een bekend polemist uit dien tijd naar aanleiding van Venezuela's bod de vraag *Is Curaçao te koop?* [1]) onder de oogen zag.

Wanneer bovendien de gedachte, die aan dit opstel

Indische Koloniale litteratuur gekomen door de uitgave van *de West-Indische Gids*, die aan de groote versnippering der detailstudies steeds meer een einde moge maken. Behalve de hierin opgenomen bijdragen en andere artikelen, die ik in het vervolg nog zal aanhalen, worden vermeld twee uitgegeven lezingen, vanwege het Algemeen Nederlandsch Verbond gehouden: een in Suriname door den Ir. J. C. Loman over *de toekomst van Curaçao als Nederlandsche wereldhaven in West-Indië* en de andere in Curaçao door den heer H. P. de Vries over *de toekomst van Curaçao in verband met de opening van het Panamakanaal*, respectievelijk in 1908 en 1909. En verder: C. Aronstein, *De haven van Curaçao en het Panamakanaal* in De Gids, 1912, I. 526; Mr. E. H. von Baumhauer, *De toekomstige beteekenis van Curaçao* in het Tijdschrift voor Economische Geographie, April 1919; dr. H. Blink, *Curaçao en zijne economische hulpbronnen in het bijzonder scheepvaart en hoedenindustrie* in hetzelfde tijdschrift 1913, bladz. 245; J. A. Grutterink, *De Santa Barbara fosfaatmijn op het eiland Curaçao* in Verhandelingen van het geologisch mijnbouwkundig genootschap van Nederland en Koloniën, mijnbouwkundige serie dl. I (1912—1915), blz. 91—103; H. van Kol, *De volksgezondheid in onze West-Indische koloniën* in het Tijdschrift voor Sociale Hygiëne Mrt. 1920; G. Duyfjes, *De watervoorziening van de Benedenwindsche eilanden van de kolonie Curaçao* in De Ingenieur van 21 Mrt. 1914; G. J. van Grol, *Het eiland St. Eustatius in verleden, heden en toekomst*, voordracht, gehouden te Haarlem op 25 Februari 1907 op uitnoodiging van het Koloniaal Museum, terwijl in Stemmen des tijds jg. III, 1913/4, van mijne hand verscheen *De economische en de financieele toestand van de kolonie Curaçao.*

[1]) Van de hand van den praktizijn A. M. Chumaceiro Azn., Den Haag, Gebrs. Belinfante, 1879.

ten grondslag ligt, houvast heeft in de feiten, dan mag worden verwacht, dat allengs de voorname aanleiding voor deze onsympathieke belangstelling verminderen en wellicht verdwijnen zal. Reeds dit zij aanstonds opgemerkt, dat verkeerd ziet, wie meent in de kolonie Curaçao te doen te hebben met een bedorven kind, dat maar al te graag op moeders zak teert. Ik zal nog gelegenheid hebben in het vervolg te wijzen op het ernstig streven naar bezuiniging eenerzijds en naar versterking der middelen anderzijds, dat in de kolonie gevonden wordt.

Veel van hetgeen in de laatste jaren over Curaçao geschreven en gesproken is, geeft wel aanleiding tot eene waarschuwing tegen overdreven verwachtingen. Het eenige maanden geleden verschenen *Koloniaal Verslag 1920* zegt het duidelijk genoeg: „voor de naaste toekomst mag men niet onverdeeld optimist zijn." Geen kenner van Curaçao zal durven spreken van een „land met onbegrensde mogelijkheden" [1]) in den zin, die daaraan gewoonlijk gehecht wordt. Men geve er zich rekenschap van — ook bij hetgeen hier volgt —, dat onze West-Indische eilanden eene zeer kleine kolonie vormen met weinig bestaansmogelijkheden in zichzelf, aangewezen op anderen, afhankelijk in velerlei opzicht van anderen, nochtans in het bezit van eenige bronnen van bestaan, die aantrekkelijk zijn. De tijd is lang voorbij, waarin men besloot het pas veroverde eiland Curaçao — men mocht dan teleurgesteld zijn in zijne verwachting omtrent veel economisch voordeel — te behouden om zijne geriefelijkheid als „sedem belli" alleen, om den vijand van straks tachtig jaren in de West-Indische wateren afbreuk te doen [2]).

Eene kleine kolonie! De twee deelen, die te zamen de kolonie vormen, hebben weinig meer onderlinge overeen-

[1]) Zooals een inzender in *De Telegraaf* van 18 Jan. ll. Ochtendblad ten opzichte van Suriname deed. Het is de vraag of desniettegenstaande de toekomst van Curaçao zich niet gunstiger laat aanzien.

[2]) In 1634. J. H. J. Hamelberg, *De Nederlanders op de West-Indische eilanden*, bladz. 37. Men zie ook de bijbehoorenden *Documenten*. Amster dam J. H. de Bussy, 1901—1909.

komst dan dat elk een groep van drie eilanden vormt. De afstand tusschen de benedenwindsche eilanden (Curaçao, Aruba en Bonaire) en de bovenwindsche eilanden (St. Martin gedeeltelijk, Saba en St. Eustatius) bedraagt niet minder dan 900 à 1000 K.M., en dit brengt nog heel wat meer ongerief mee, dan het Eerste Kamerlid, de heer Van Kol, bijna twintig jaren geleden daarvan ondervond, toen hij in eenen schoener de reis „dwars door de Caraïbische zee" in vijf dagen volbracht [1]). In taal en zeden, in geschiedenis, in economische omstandigheden — ja, waarin niet — ontbreekt tusschen beide eilandengroepen schier elke overeenstemming. En waar het zwaartepunt daar ligt, waar het hoofdeiland zich bevindt, dat aan de kolonie haren naam gegeven heeft, behoeft het geen betoog, dat de bovenwindsche eilanden — ik zeg niet: in het gedrang komen, maar toch wel: — niet in die mate tot hun recht komen, als het geval geweest zou zijn, wanneer zij, als van 1815—1828, eene afzonderlijke kolonie waren blijven vormen. Waarmee evenwel niet gezegd wordt, dat terugkeer tot den toestand van toen in alle opzichten gewenscht is.

Wanneer men bovendien niet uit het oog verliest, dat het grootste dezer eilanden, Curaçao, geen grooter oppervlakte dan ongeveer een vierde deel van onze provincie Limburg, en St. Martin N. G., het minst kleine der bovenwindsche eilanden slechts ruim 100 K.M². groot is, dan zal men ook op de juiste waarde weten te schatten de beteekenis der allerminst duizelingwekkende cijfers, waarop ik mij een en ander maal zal moeten beroepen.

Vooruitgang vereischt eene vergelijking met het verleden of met den toestand van het oogenblik; in het eene geval *is* er vooruitgang, terwijl in het andere geval die vooruitgang mag verwacht worden.

Alle eilanden, die de tegenwoordige kolonie Curaçao vormen, hebben in vroeger jaren een tijdperk van wel-

---

[1]) H. van Kol, *Naar de Antillen en Venezuela*, Leiden, A. W. Sijthoff, 1904.

vaart gekend. Van de bovenwindsche eilanden, die tot de West-Indische Compagnie aanvankelijk in zoo geheel andere betrekking stonden dan Curaçao en onderhoorigheden, omdat zij minder bezittingen dier Compagnie waren, alswel, gelijk Hamelberg [1]) opmerkt, kolonies, met machtiging der Compagnie gesticht door particulieren, die als „patroons" optraden, is St. Eustatius het meest bekend uit den tijd van den Amerikaanschen vrijheidsoorlog. De handel van dit eiland, die toch reeds niet onbeteekenend was, heeft toen eenige jaren van enormen bloei gekend, waaraan, zooals men weet, als met één slag een einde gemaakt werd. Evenals op Saba, dat bovendien door de schoenenfabricage vermaardheid verkregen had, vond men hier suiker-, indigo-, tabaks- en koffieplantages, en ook katoencultuur. Van St. Martin was reeds spoedig bekend, dat het bij de verdeeling aan Nederland toegewezen gedeelte de beste zoutpannen bevatte. En wat de benedenwindsche eilanden betreft — Bonaire was eertijds eene gouvernementsplantage, die door eene groote opbrengst van hout en zout tegenover „zeer geringe uitgaven .... zeer belangrijke inkomsten" opleverde [2]); Aruba heeft nog in den kortst geleden tijd door zijne goud-industrie, phosphaatontginningen en aloëcultuur dagen van grooten voorspoed gekend, waardoor gedurende een zestal jaren de geheele kolonie een batig slot afwierp, en nog lang daarna dit eiland het eenige is geweest, dat van de bijdrage, door het moederland aan de koloniale kas verstrekt, geen deel voor zich behoefde op te eischen; en Curaçao, het hoofdeiland, — het moge vooral in latere jaren voorwerp van tal van proefnemingen op ander gebied zijn geweest, en door den slavenhandel eene voor dezen tijd weinig aantrekkelijke vermaardheid gekregen hebben — door den koophandel, als stapelplaats voor de tegenover liggende Spaansche koloniën, later vrije republieken, heeft het voorheen zekere welvaart genoten.

Dit verleden is voorbij. Zoo zelfs, dat met de factoren

---

[1]) T. a. p., II. bladz. 10.

[2]) Aldus pater Euwens in het Bonaire-nummer van *Neerlandia*.

uit die tijden thans geen rekening meer gehouden behoeft te worden, althans, voor zoover zij hun invloed nog doen gelden, niet in die mate als vroeger. Bijna alles is verdwenen, en heeft plaats moeten maken voor iets anders, of zijne plaats ledig gelaten. Dit verdwijningsproces is gepaard gegaan met een snellen economischen achteruitgang, die zijn spiegelbeeld vindt in den zeer ongunstigen financieelen toestand van het oogenblik. Meer dan een eeuw lang hebben de West-Indische eilanden het moederland geld gekost met uitzondering slechts van een tiental jaren, 40 jaar terug. Over een tijdperk van vijftig jaren bedroeg het te kort acht en een half millioen gulden [1]). Dit cijfer valt misschien menigeen nog mee, maar daarom mag ook niet verzwegen worden, dat hierbuiten vallen de kosten van het „gouvernement" en van de landmacht, die in de kolonie op de been gehouden wordt, welke kosten tot een bedrag van ongeveer drie ton [2]) op de begrooting van het departement van koloniën aanstonds ten laste van het moederland gebracht worden. Ernstiger nog laat de toestand zich aanzien, wanneer men zich er rekenschap van geeft, dat in den loop van bovengenoemd tijdvak die jaarlijksche bijdrage van Nederland aan de koloniale middelen bijna is vertienvoudigd [3]) in de laatste zeven jaren meer dan verdubbeld is [4]) en aldus voor 1921 niet ver beneden de anderhalf millioen is geraamd.

Ook al laat men voor een oogenblik buiten beschouwing den groei der koloniale geldmiddelen, dan is ten opzichte dezer cijfers nog wel iets op te merken, waardoor het beeld, dat zij van den economischen toestand geven, minder ongunstig naar voren komt. Er zijn in de laatste jaren tal van groote uitgaven voor eens gedaan, die wel niet alle even vruchtbaar reeds gebleken zijn, maar waar-

---

[1]) Van 1867—1916 totaal *f* 8.469.762.72½. Van de jaren 1882—1895 leverden 1882—1885, 1889 en 1890 het bovengenoemde batig slot op. terwijl in de overige (1886—1888, 1891—1895) dit zonder subsidie van het moederland werd opgeteerd. Ook 1873 gaf een voordeelig saldo.

[2]) Voor 1921 zelfs in totaal geraamd op *f* 487.194.—

[3]) 1867: *f* 168.181.86½, 1921: *f* 1.398.689.— (raming).

[4]) 1915: *f* 581. 955.02½.

van toch in de toekomst voor de kolonie eene bron van blijvende versterking harer eigen inkomsten verwacht mag worden. Voornamelijk denk ik hierbij aan de uitgaven ten behoeve van handel en scheepvaart, al valt niet te ontkennen, dat bij de uitvoering der bekende plannen tot verbetering der haven niet altijd economisch gewerkt is. En dit moet evenmin uit het oog verloren worden, dat in de toenemende uitgaven belangrijke bedragen aan voorschotten opgenomen zijn, waarvan de terugbetaling, voor zoover die geschieden zal [1]), eerst in later jaren kan worden tegemoet gezien.

Er zijn intusschen andere factoren, die in het gewijzigde economische beeld der kolonie gegronde verwachtingen voor eene betere toekomst geven. Men heeft op St. Eustatius en, naast de zoutindustrie, op St. Martin aan de katoencultuur in den laatsten tijd een plaats weten te geven, ook in het kleinbedrijf; terwijl de Sabanen hunnen naam als bekwame zeevaarders handhaven en hun landbouwbedrijf in de naaste omgeving den roep der Saba-aardappelen ten volle verdient, vormt het kantwerk der vrouwelijke handwerken een uitvoerartikel van eenige beteekenis, misschien in te kleinen kring bekend. Goud en fosfaat zijn van de uitvoerstaten van Aruba verdwenen, waarop aloë, ook van Bonaire, thans het belangrijkste product is, terwijl op het hoofdeiland handel en scheepvaart eene aantrekkelijke haven zijn blijven vinden, fosfaat- en petroleumindustrie nieuwe ontwikkelingsbanen bloot leggen en aan de opheffing van den „kleinen" man alle aandacht besteed wordt.

Op datgene onder dit alles, wat op zich zelf in het teeken van vooruitgang staat, en gezamenlijk, als de voorteekenen niet bedriegen, den vooruitgang der kolonie aanwijst, zij in het volgende bijzonder de aandacht gevestigd.

[1]) Op de voorschotten ten behoeve der sisalcultuur op het eiland Curaçao, in het geheel ƒ 160.000.—, is in 1917 reeds ƒ 30.000.— afgeschreven moeten worden, en op het einde van het vorige jaar heeft de Eerste Sisal Cultuur Maatschappij haar bedrijf uit geldgebrek gestaakt.

Het is nog niet zoo heel lang geleden, dat men getracht heeft van Curaçao eene *landbouwkolonie* te maken, terwijl tot voor zeer kort ook zij, die minder vèrstrekkende verwachtingen omtrent het landbouwbedrijf in de kolonie hadden, gemeend hebben, dat belangrijke financieele steun en andere hulp van overheidswege hier geboden was, omdat zij daarin zagen een geneesmiddel tegen de kwaal der algemeene noodlijdendheid, die viel waar te nemen. Na al wat op deze wijze gedokterd is, is het wellicht op zichzelf reeds als een teeken van vooruitgang te beschouwen, dat het thans van officieele zijde is erkend, dat deze diagnose is verkeerd geweest, en dat de eigenlijke landbouw, op de benedenwindsche eilanden althans, „geen toekomst heeft en dus weinig of niets in zijn belang kan gedaan worden"[1]).

Het is intusschen zoo gesteld, dat een zeer groot deel der oppervlakte, ook op die eilanden, dienstbaar is aan wat men noemt het grootlandbouwbedrijf, hetwelk echter eene vergelijking met wat in Nederland daaronder verstaan wordt, moeilijk kan doorstaan èn wat betreft den aard der afzonderlijke bedrijven èn wat hunne intensiteit aangaat, terwijl in den zoogenaamden kleinen landbouw belangrijke bestaansfactoren voor een groot deel der bewoners dezer kolonie te vinden zijn.

Bij alle proefnemingen, die gedaan zijn — vooral ten opzichte van verschillende cultures op de benedenwindsche eilanden met weinig resultaat — is gebleken, dat niettegenstaande de vruchtbaarheid van den bodem de droogte de tegenwerkende factor is. In jaren, waarin de totale regenval normaal is, is de verdeeling daarvan zoo ongunstig, dat het grootste deel van het water, zonder dat men er voordeel van trekken kan, wegstroomt, en het is in weerwil van de groote kosten, daaraan besteed, niet mogen gelukken door damaanleg dit euvel afdoende te verhelpen.

In 1912 bracht de heer I. G. J. Kakebeeke zijn *Rapport omtrent den landbouw op Curaçao* uit, waarin hij conclu-

[1]) Aldus de M. v. t. op de bekende wenschelijkheidsbegrooting 1921.

deert: „om van Curaçao een bloeiende landbouw-kolonie te maken, zal m. i. ten allen tijde onmogelijk zijn. Het klimaat is daarvoor te ongunstig" en in 1919 verklaarde de groote meerderheid van den Kolonialen Raad zich tegen alle nieuwe landbouwuitgaven, waaronder die voor een hulplandbouwkundige op de bovenwindsche eilanden, daarmee uitsprekende de nutteloosheid van overheidssteun voor het landbouwbedrijf op de benedenwindsche eilanden en de wenschelijkheid om het hoofd van het landbouwbedrijf naar de bovenwindsche eilanden over te plaatsen, waar voor hem ongetwijfeld meer zou te doen zijn. In Nederland werden evenwel alle door den Raad verworpen uitgaven toch weer op de begrooting hersteld.

In het tot dusver gevolgde vrij systeemlooze stelsel is echter verandering gekomen na de komst van gouverneur Helfrich, nadat deze zich rekenschap had kunnen geven van den bestaanden toestand. Zijne plannen hieromtrent leidt hij in met een beroep op de wetenschap, als hij zegt: „het is een bekende agrarische grondstelling, dat in de voor den eigenlijken landbouw te droge klimaten, waar tegelijkertijd de voorraad water te gering is om bevloeiing op ruime schaal toe te passen, men op de veeteelt en het verbouwen van veevoedergewassen aangewezen is" [1]). Waar nu zelfs voor het drooglandbouwstelsel (dryfarming) de regenval te gering gebleken is, wil de Gouverneur het zwaartepunt leggen op de veeteelt in het belang van de melk- en vleeschvoorziening der eigen bevolking, en, wat het kleinbedrijf vooral betreft op de warmoezerij. Voor omzetting en verbetering der bedrijven, die tot nu toe den verbouw van stapelproducten en eigenlijke landbouwgewassen op den voorgrond hebben geplaatst, wil de Gouverneur voorschotten uit de koloniale kas aan groote en kleine landbezitters beschikbaarstellen. „Voor den kleinen man wordt meer in het bijzonder gedacht aan de wenschelijkheid om hem met bevloeiïngswerken (putten, watermolens) bij te staan en hem de beschikking te geven over meer weidegronden

[1]) T. a. p.

voor klein vee (geiten). Voor de grootgrondbezitters, houders van groot vee (runderen), wil de Gouverneur verbetering zoeken in eene met vermindering van den huidigen minderwaardigen veestapel samengaande verbetering van het veeslag ten aanzien van de melkgift" [1]).

Het is zeer opmerkelijk, dat de Koloniale Raad na het ten vorigen jare gevallen votum niet alleen met deze voorstellen zich vereenigd heeft, maar zelfs het uitsprak, dat het nieuwe systeem „wel in staat is een eenigszins optimistisch standpunt te rechtvaardigen" [2]). Ook de Regeering in het moederland heeft zich met eene proefneming, zij het in eenigszins langzamer tempo, dan de Gouverneur had gewild, vereenigd.

Naast de sisalcultuur en de katoencultuur, die op de bovenwindsche eilanden wel aan de verwachtingen schijnen te beantwoorden, wordt gouvernementssteun ingeroepen o. m. voor de aloëcultuur, „de kurk. . . . , waarop Aruba thans drijft" [3]) en die ook op Bonaire om uitbreiding roept.

Het wèl gelukken dezer plannen zal voor de benedenwindsche eilanden van uitnemende beteekenis zijn. Het *Koloniaal Verslag 1920* zegt er dit van: „Alleen door krachtigen steun aan den landbouw, in het bijzonder door bevordering van de teelt van voedergewassen voor den veestapel bij verbetering der irrigatie en door het treffen van andere maatregelen om het wegtrekken van arbeiders zooveel mogelijk tegen te gaan, kan Curaçao op den duur een goed bewoond eiland blijven en Willemstad haar plaats als wereldhaven handhaven en wellicht verhoogen."

Van grooter beteekenis zal men, althans voor het oogenblik, met mij achten die factoren, welke reeds staan in het teeken van vooruitgang. Zij zijn van tweeërlei aard. Men heeft er, die ook voor de koloniale schatkist

---

[1]) M. v. t. Begrooting Curaçao voor 1921, 2e Kamer.
[2]) Voorloopig Verslag Koloniale Raad. Wenschelijkheidsbegrooting 1920.
[3]) M. v. t. id.

baten afwerpen, en daardoor tevens direct een verbeterenden invloed hebben op den financieelen toestand. Daarnaast is niet gering te achten de beteekenis van die maatregelen, welke in hoofdzaak de verheffing en de economische opheffing van den „kleinen" Curaçaoenaar beoogen.

Nu het gedurende langen tijd ten opzichte van den landbouw ingenomen standpunt algemeen verlaten is, kan men gerust als communis opinio vooropstellen, dat *scheepvaart en handel*, ofschoon in anderen vorm dan vroeger, nog en weer het economische bestaansrecht der kolonie uitmaken. Het is de „handelsbeteekenis", van de haven van Willemstad, die van de kolonie spreken doet, de aandacht op haar gevestigd heeft, toen het Panamakanaal zijne voltooiing naderde, waarvan men voor de toekomst ten slotte de meeste veıwachting heeft. Dit is het ook wat in den Kolonialen Raad herhaaldelijk tegenover de opvattingen van Bestuur en Regeering [1]) geplaatst is, zonder dat ik zeggen wil, dat deze laatsten de beteekenis van handel en scheepvaart ontkenden. Toen twee jaren geleden ernstig verzet aangeteekend werd tegen de groote uitgaven, die van hooger hand voor verschillende doeleinden der kolonie werden opgelegd, zeide de heer S. M. L. Maduro in eene begrootingsrede: „Dankbaar aanvaarden wij den steun, dien wij van het Moederland krijgen, om ons zoodanig uit te rusten, dat wij, als de tijden weer eenigszins normaal zijn, gereed zijn om voor onze kolonie op te eischen het rechtmatig deel, dat haar toekomt in de ontwikkeling van *handel* en *scheepvaart* in deze gewesten en ik meen, dat ik met niet genoeg kracht kan beweren, dat wij ons met de grootste energie moeten toeleggen op de bevordering van *die* twee takken van bestaan, — ik zou zeggen, — de slagaders der kolonie. Het is van overgroote bekendheid, dat de kolonie het van haren handel en scheepvaart moet hebben. De sommen voor deze takken van ons volksbestaan uitgegeven, zullen dan

[1]) „Bestuur" noemt men het koloniaal bestuur in handen van den Gouverneur; „Regeering" het opperbestuur in het moederland.

ook nimmer tegenstand ontmoeten, ofschoon ook hier voorzichtigheid geboden is" [1]).

De praktijk der laatste jaren heeft deze verwachting niet bedrogen. Integendeel. Terwijl de benedenwindsche eilanden bleven zuchten onder de voor den landbouw en voor het nog daarop ingerichte economische leven noodlottige gevolgen van eene zeer groote droogteperiode, kon toch de Kamer van Koophandel en Nijverheid haar *Verslag van den Economischen toestand van het eiland Curaçao* over het eerste vredejaar aldus beginnen: „Verslagjaar kenmerkte zich in onze kolonie door snelle herleving, later zelfs normaliseering van handel en scheepvaart" [2]). En in 1920 verbeterde deze toestand nog aanmerkelijk. Het aantal stoomschepen, dat de haven van Curaçao bezocht, vermeerderde met niet minder dan 50 %, en de zeilschepen — men kent de belangrijke zeilvaart der kolonie — namen in aantal wel is waar af, doch vermeerderde in tonnenmaat met ongeveer 30 % [3]).

En ook is men inderdaad voorzichtig te werk gegaan. De havenverbetering, die eenige jaren geleden haar beslag gekregen heeft — in Mei 1918 is voltooid de uitdieping van den havenmond tot 10.80 C.P. over eene breedte van 80 Meter — is uitdrukkelijk ondernomen, onafhankelijk van eene eventueele toeneming der scheepvaart als gevolg van de opening van het Panamakanaal. De beste deskundigen op dit gebied hebben volstrekt niet verwacht, dat deze wereldgebeurtenis aanstonds het aanschijn geven zou aan eene „Nederlandsche wereldhaven in West-Indië". Bescheiden verwachtingen,

---

[1]) Ontleend aan het verslag in de *Amigoe di Curaçao* van 24 Mei 1919.

[2]) *Jaarverslag van de Kamer van Koophandel en Nijverheid op Curaçao over het jaar 1919*. Curaçao, 1920. Hoe overheerschend niettemin de indruk van andere factoren is, blijkt uit de terugblik, die de *Curaçaosche Courant* van 2 Januari 1920 deed schrijven: „Het jaar, dat eergisteren afliep, kenmerkte zich door twee ongunstige omstandigheden, n.l. droogte en toenemende duurte. De economische teostand is dan ook, in het algemeen gesproken, niet gunstig geweest."

[3]) De juiste cijfers zijn: stoomschepen, 1919: 384, metende 1.336.547 M³ netto; 1920: 578, metende 2.192.370 M³ netto; zeilschepen, 1919: 1294 metende 192.167 M³ netto; 1920: 1066, metende 257.365 M³ netto.

ook op dit punt gekoesterd, zijn in vervulling gegaan. De uitbreiding van den Koninklijken West-Indischen maildienst en de met deze verbonden Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij is de haven van Willemstad in meer dan een opzicht ten goede gekomen, welke bovendien de haar geregeld aandoende vreemde lijnen onder meer zag uitgebreid met eene nieuwe Italiaansche, de Transatlantica Italiana, en eene Zweedsche, de Hugo Perssons stoomvaartlijn. Reeds in 1919 constateerde de heer Menkman, dat het scheepvaart verkeer van Curaçao grooter is dan dat van Soerabaya, zoowel wat aantal als wat inhoudsmaat der schepen betreft [1]).

De bate, die hierdoor in den vorm van loodsgelden, der koloniale kas ten goede komt, beweegt zich dientengevolge ook in stijgende richting [2]).

Veel is in dit opzicht te danken aan de werkzaamheden der Curaçaosche Petroleum Maatschappij en aan de exploitatie der Santa Barbara fosfaatmijnen, waarover straks meer, maar — vooral met het oog op de toekomst — moet naar elders gezien worden. Ieder, die de geschiedenis van Curaçao kent, herinnert zich hare haven als stapelplaats voor Venezuela, als doorvoerhaven en overscheepstation voor de nabijgelegen Zuid-Amerikaansche republieken, maar ook den nauwen band, die hier gelegd moet worden met *de Internationaalrechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Venezuela. 1816—1920*, gelijk Mr. Dr. K. H. Corporaal, die in zijn verleden jaar verschenen proefschrift [3]) beschreven heeft. In kwaden en in goeden zin. Aan de eene zijde staan de kwellingen, die de nu weer goede buur den Curaçaoschen handel en

[1]) W. R. Menkman, *De handelsbeteekenis van onze West* in de West-Indische Gids, 1919 I blz. 56 e. v.

[2]) 1913: ƒ 34.461.75, 1919: ƒ 40.405.36, 1920: ƒ 55.748.39; voor 1921 is geraamd ƒ 60.000.— De eerste maanden van dit jaar gaven weer een toenemend handelsverkeer te zien. Hierbij moet in het oog gehouden worden, dat hiertoe ook behoort de vloot der Curaçaosche Scheepvaart Maatschappij.

[3]) Leiden, 1920.

scheepvaart aangedaan heeft o. a. in de heffing van het 30 % additioneele recht op alle koopmanschappen en producten uit vreemde koloniën of in de Antillen overgescheept, in hare verschillende vormen. Aan de andere zijde staat de bloeiende handel in steenkolen van de Curaçaosche haven, die zijn oorsprong vindt in den tijd van de blokkade van Venezuela door Engeland, Duitschland en Italië in 1901/2. Mr. Corporaal wijst op de beteekenis der meestbegunstigingsclausule, die inderdaad ook opgenomen is in het verleden jaar tusschen Nederland en Venezuela gesloten verdrag, waarbij de diplomatieke betrekkingen zijn hersteld, waardoor laatstgenoemd land de gelegenheid prijsgegeven heeft, „om onder het bewind van een diktator, die Curaçao eens minder gezind mocht worden, door een reeks willekeurige maatregelen, waaraan de geschiedenis niet vreemd is, met een slag te vernietigen, wat nu met veel energie en volharding weer is opgebouwd." [1])

In meer dan een geschrift is voorts door zeer bekwame hand in den laatsten tijd gewezen op de verwachtingen, die, door dezen oorlog geleerd, voor onzen West-Indischen handel mogen gevoed worden van Venezuela en Columbia, meer nog dan vroeger, van Haïti en San Domingo [2]).

De aandacht wordt nog gevraagd voor de verdere havenverbetering. In de Memorie van toelichting voor de begrooting van 1921 doet de Minister van Koloniën hieromtrent eene teleurstellende mededeeling. Verschillende voorstellen zijn van den Gouverneur ontvangen, waarover een advies is uitgebracht door dr. Kraus, waarvan „de algemeene strekking is, dat voorloopig geen dringende behoefte bestaat aan den aanleg van kostbare werken." Voorzoover nu de kostbaarheid als gevolg van belangrijkheid en omvangrijkheid der ont-

---

[1]) T. a. p. bladz. 525.

[2]) Behalve het aangehaalde artikel van den heer Menkman in de West-Indische Gids zie men o.a. van denzelfden schrijver zijne bijdrage over *Uitbreiding der Nederlandsche handelsbetrekkingen met de West en omgeving* in Economisch-Statistische Berichten van 8, 15 en 22 Mei 1918.

worpen werken wordt vooropgesteld, is deze mededeeling ook eene onaangename verrassing. Bij de behandeling der begrooting voor 1918 was de indruk gevestigd, alsof met name de inrichting van het Waaigat voor de zeilscheepvaart in overeenstemming met den raad van den genoemden deskundige voorgenomen was [1].

Gelukkig, dat ook het particulier initiatief niet heeft stilgezeten, en de aantrekkelijkheid der haven — behalve ook door verbetering van de draadlooze telegrafische gemeenschap en van den weerkundigen dienst van overheidswege — verhoogd is door de mogelijkheid vloeibare brandstof in te laden.

Wanneer straks nog in het kort de bovenwindsche eilanden behandeld worden, zal blijken, dat deze slechts weinig hiertegenover stellen kunnen, zoodat het zwaartepunt in de kolonie terecht gelegd wordt in de andere eilanden en met name in het eiland Curaçao. Intusschen moet hier volledigheidshalve worden opgemerkt, dat juist met het oog op handel en scheepvaart in de laatste jaren ook St. Martin is genoemd. De aandacht is er op gevestigd dat de bovenwindsche eilanden veel meer dan Curaçao gelegen zijn in het directe verkeer met de landengte naar en van Europa en Noord-Amerika. Eenige maanden geleden is ter griffie van de Tweede Kamer ter inzage van de leden neergelegd een rapport van den Ir. Langemeyer over de vraag, in hoeverre van St. Martin in dit opzicht partij te trekken zou zijn. In het *Eindverslag* der Eerste Kamer over de begrooting van 1921 wordt meegedeeld, dat de Minister geen vrijheid heeft kunnen vinden, om mee te werken tot het ten uitvoer brengen van het groote noch ook — voorloopig althans — tot de uitvoering van het kleine havenplan, waarvan in het rapport sprake is.

Slechts terloops kan vermeld worden de vooruitgang van den *scheepsbouw* op Curaçao en de uitbreiding van ons *bankwezen* in West-Indië en Venezuela met Curaçao als centraal punt.

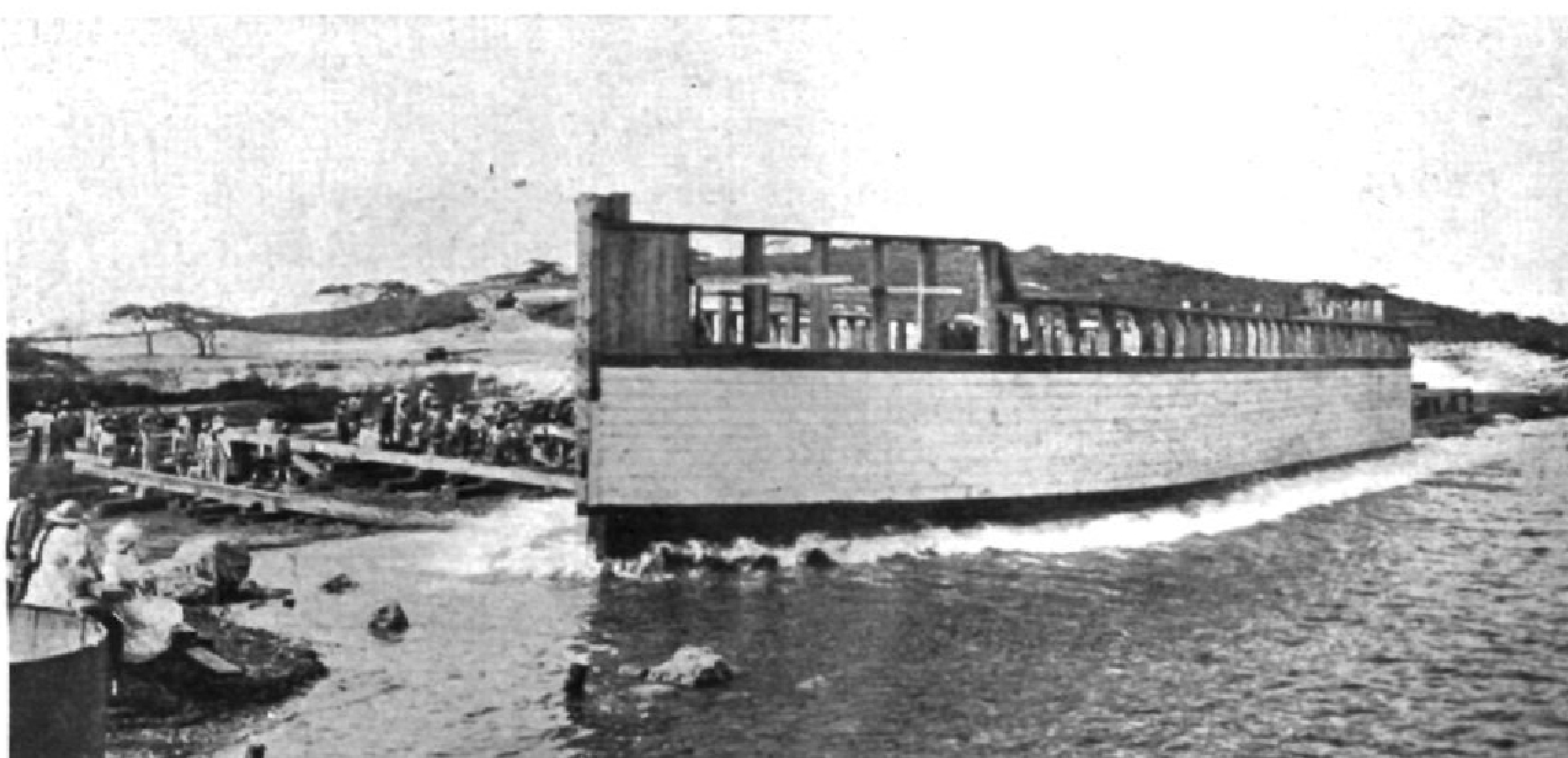
Over den handel ten slotte eenige cijfers.

Behalve verbruiksartikelen worden ingevoerd olie,

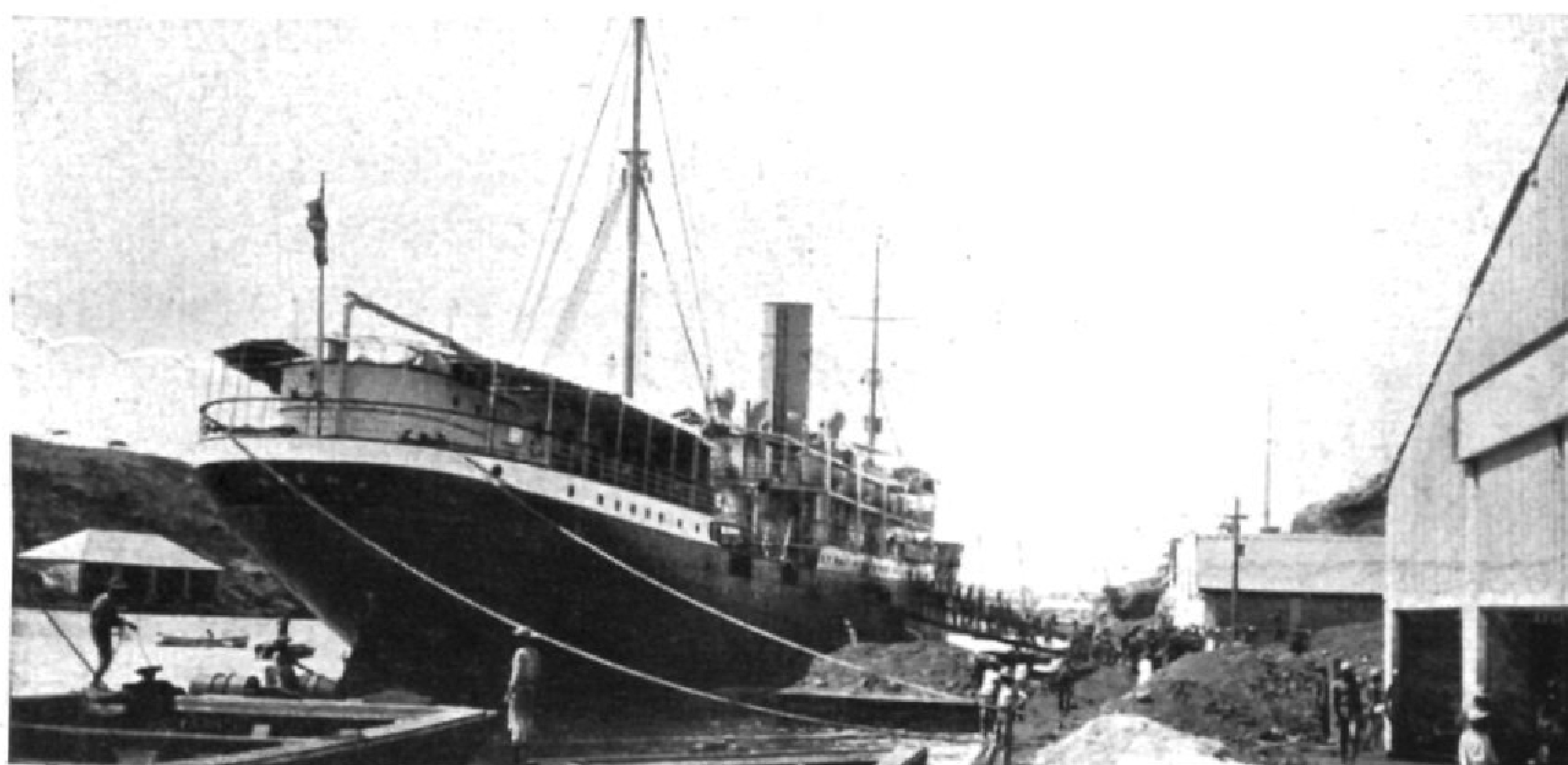
[1]) M. v. t. begrooting Curaçao, bladz. 11 en 12.

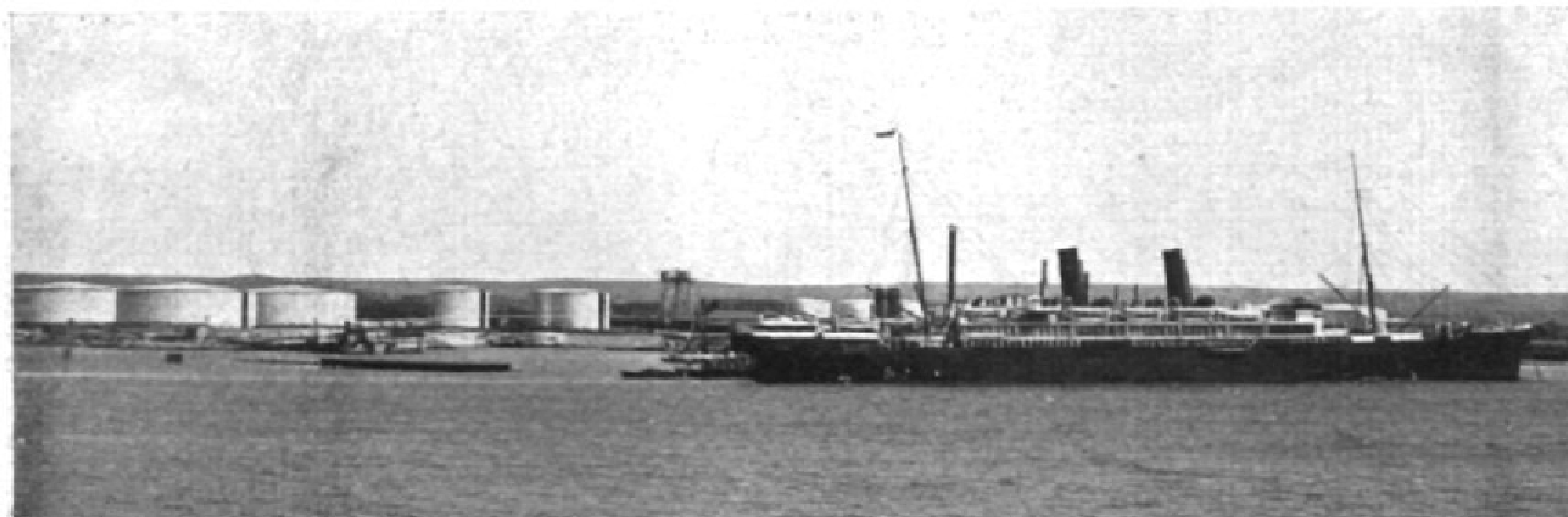
I. De havenmond met St. Annabaai. Aan de oostzijde liggen twee Hollandsche schepen en één Engelsch schip, westelijk drie Amerikaansche stoomschepen.

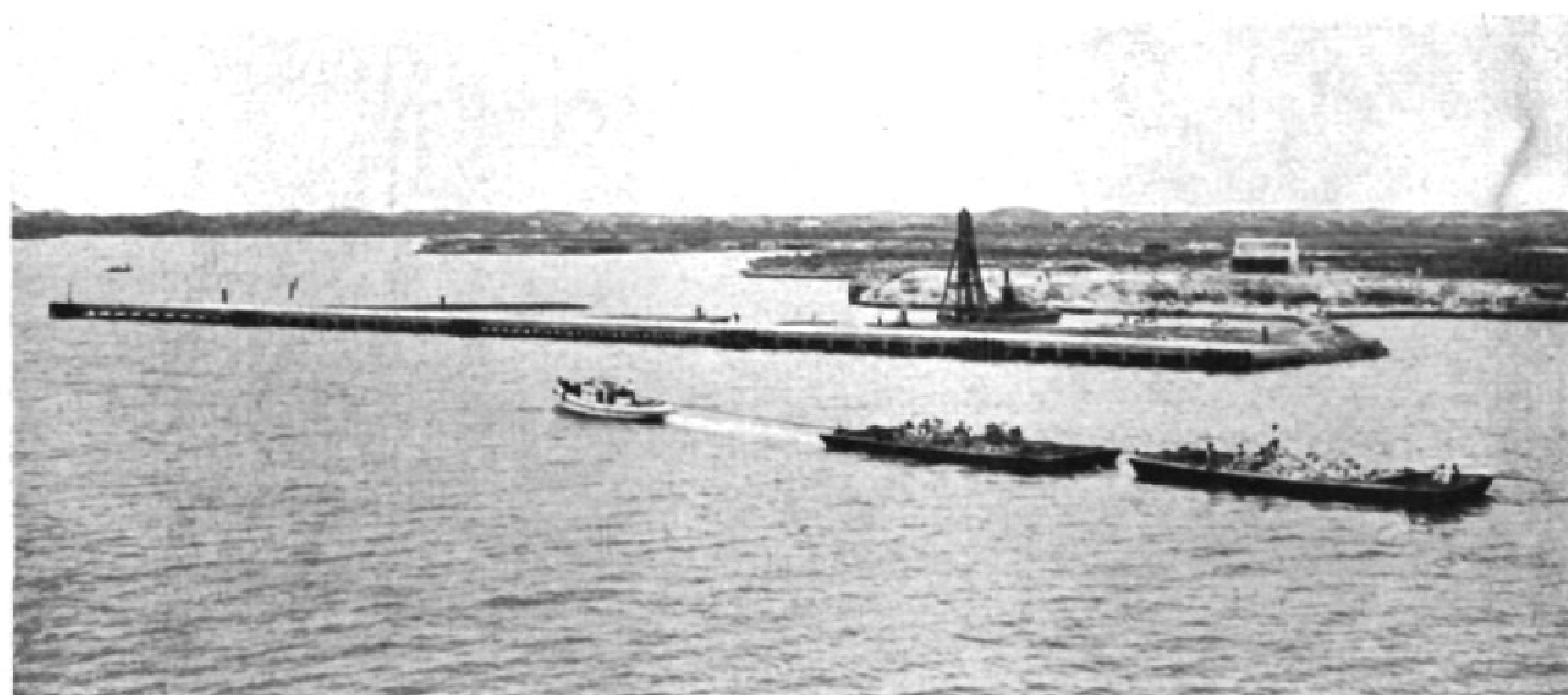
II. Het te water laten van het tankschip „Willemstad".

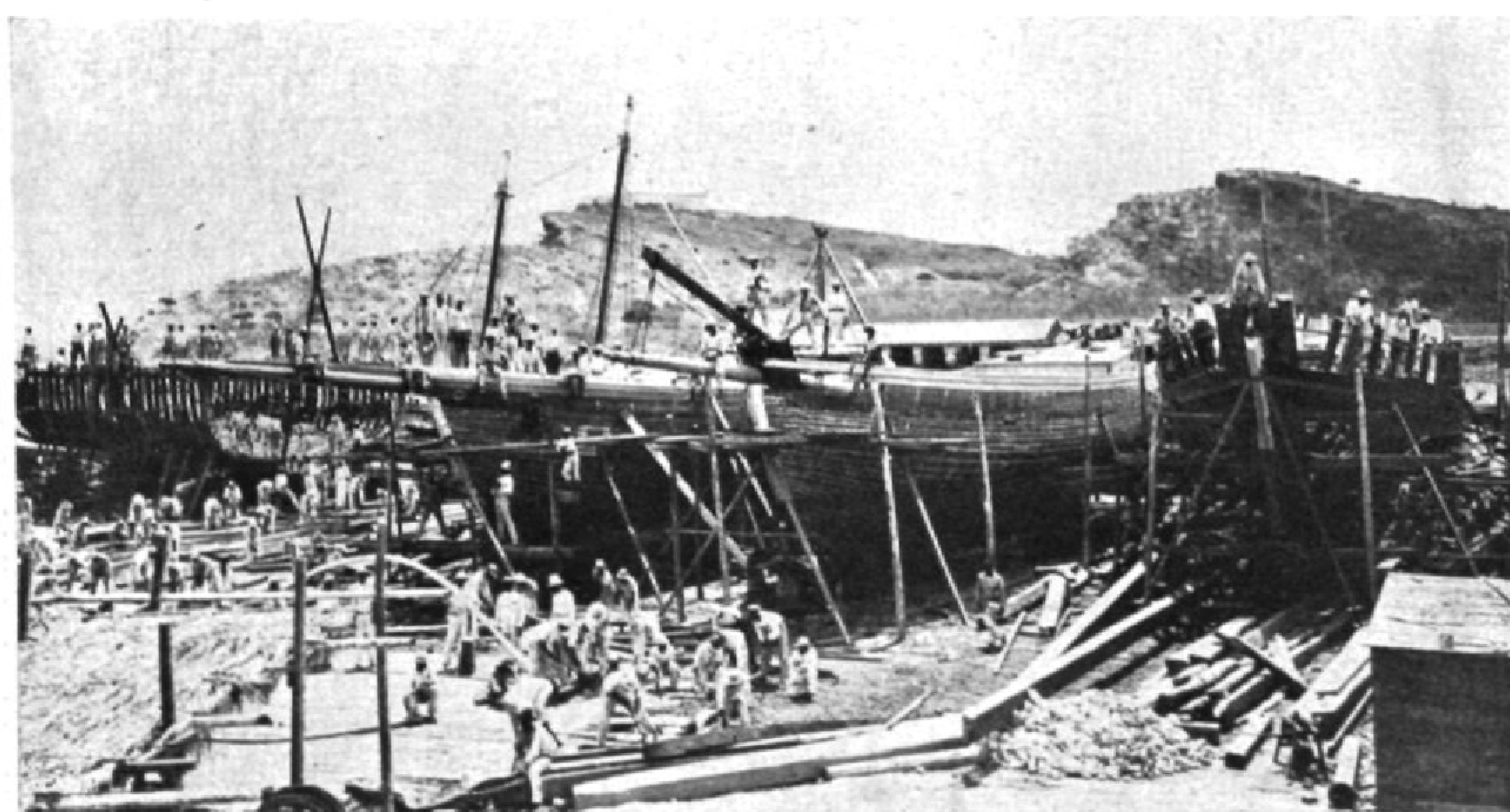
III. Het Italiaansche stoomschip „Sienna" aan het bunkeren in de haven van Willemstad.

IV. De Curaçaosche Petroleum-Maatschappij.

V. De Julianawerf der firma Maduro in het Schottegat in aanbouw.

VI. Scheepsbouw op Curaçao.

VII. Twee zeilschepen lossende aan de stadskade (Handelskade).

VIII. Hoedenvlechtindustrie.

IX. Hoeden ter opdrooging na door zwaveldamp gebleekt te zijn.

steenkolen en hoedenstroo, die in denzelfden staat of bewerkt de kolonie weer verlaten. Volgens de *Koloniale Verslagen* vermeerderde de waarde van den invoer uit het buitenland van 1910—1913 van drie en een half millioen tot bijna vijf millioen gulden. In den oorlog nam dit cijfer nog toe, het was in de laatste jaren:

1917 *f* 6.860.332.—, 1919 *f* 8.691.367.—,
1918 - 7.307.823.—,

De waarde van den totalen uitvoer is eveneens in den oorlog eenigszins stijgende gebleven zonder veel boven de twee en een half millioen gulden te komen, om in 1919 met vijf millioen gulden bijna het dubbele te halen. [1])

De doorvoerhandel, in 1914 totaal 55.365.841 K.G., behaalde in 1919 het totaal van 72.606.000 K.G., welk cijfer op nog geen 200.000 K.G. na geheel voor rekening van het hoofdeiland komt. Er is allerminst reden voor de verzuchting, die „sommige" leden der Tweede Kamer slaakten in het Voorloopig Verslag op de laatste Curaçaosche begrooting: „De transitohandel, waarvoor Curaçao scheen aangewezen, blijkt niet aan de verwachting te hebben voldaan." Integendeel — er is hier onmiskenbaar vooruitgang.

Niet vergeten mag echter worden, dat 1919 een bijzonder gunstig jaar is geweest. Groote voorraden tabak, hout, koffie, dividivi, cacao, die geruimen tijd opgeslagen waren geweest, wachtende op verscheping naar Europa, hebben toen hun weg naar de bestemmingsplaatsen gevonden, gelijk het reeds aangehaalde jaarverslag van de Kamer van Koophandel en Nijverheid opmerkt.

Reeds aan het einde van dat jaar deed de lage valuta in Europa haren invloed gelden, en het geheele laatste jaar leed de handel onder de lage wisselkoersen met Europa. Behalve van de wereldcrisis ondervindt Curaçao op gevoelige wijze de nadeelige gevolgen van de handelscrises in Columbia en Venezuela, die tot bijzondere om-

[1]) Volgens de in *de Curaçaosche courant* openbaar gemaakte gegevens was dit cijier voor 1920 *f* 10.887.597.—.

zichtigheid ten opzichte der verwachtingen in de toekomst manen.

Voor de ontwikkeling van den handel mag ook iets verwacht worden van de West-Indische Kamer, ruim twee jaren geleden opgericht[1]), die al datgene, wat de handelsbetrekkingen tusschen Nederlandsch West-Indië en Nederland kan bevorderen, wenscht te doen. Een belangrijk punt, door haar ter sprake gebracht, is de telegrafische verbinding tusschen het Moederland en deze Koloniën. Niet alleen het zeer hooge tarief (*f* 4.20 per woord voor Curaçao) ook de voortdurende storing in het verkeer eischt eene oplossing [2]).

Wijzen handel en scheepvaart op beteekenenden vooruitgang — te meer reden van verheuging bestaat er, nu ook van de industrie kan gezegd worden, dat zij tot eene geleidelijke ontwikkeling in gunstige richting van den economischen toestand der kolonie in de laatste jaren het hare bijgedragen heeft en voor de toekomst veel belooft. Tal van kleine bedrijven kunnen hier niet besproken worden, maar wel moet een en ander gezegd van de *petroleumindustrie,* die, ongenood gekomen, niettemin met blijdschap begroet, Curaçao als arbeidsveld uitgekozen heeft, geen directen overheidssteun vraagt voor hare ontwikkeling, aan velen werk verschaft onder gunstige voorwaarden, financieel voordeel oplevert voor de koloniale schatkist, en bovendien, hetgeen het belangrijkste is, in het algemeen een beteekenende factor ter verbetering van den economischen toestand der kolonie in haar geheel schijnt te zullen worden.

De Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot exploitatie van petro-

---

[1]) 8 December 1918.

[2]) In het reeds een en ander maal aangehaald Jaarverslag der Kamer van Koophandel wordt meegedeeld, dat de Minister afwijzend beschikt heeft op een verzoek, om bij storing de draadlooze inrichting voor particulieren beschikbaar te stellen. Evenwel meldt *de Amigoe di Curaçao* van 29 Januari '21, dat het draadlooze station in het afgeloopen jaar tot tweemaal toe den dienst der gestoorde kabelverbinding overnam zeer ten gerieve van koophandel en scheepvaart.

leumbronnen in Nederlandsch-Indië richtte in 1916 op de Curaçaosche Petroleum Maatschappij met een kapitaal van ƒ 4.000.000. [1]) Curaçao toch was gekozen als middelpunt voor de verwerking van de in Venezuela door eerstgenoemde maatschappij gewonnen ruwe olie [2]), voor zoover die niet in dat land zelf geplaatst zou kunnen worden [3]). Reeds bij de voorbereidende werkzaamheden en bij den bouw van eene raffinaderij van 1000 ton daags op Curaçao vonden 8 à 9 honderd arbeiders werk [4]). Door de onmogelijkheid om uit de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, die inmiddels aan den oorlog waren gaan meedoen, de noodige materialen te verkrijgen, moest de eerste olie in houten lichters worden aangevoerd. In 1917 werd 8000 ton ruwe olie van San Lorenzo via Maracaïbo aangebracht, in 1918, toen 21 Mei de raffinaderij werd in gebruik gesteld, 21000 ton. Gebrek aan scheepsruimte bleef in dien tijd oorzaak, dat niet meer aangevoerd kon worden [5]). Kort na de opening der raffinaderij werd de verkoop van producten in Curaçao aangevangen met goed succes. De behoefte aan olieproducten in de kolonie werd reeds in 1919 voor verreweg het grootste gedeelte door de nieuwe onderneming gedekt, en aanstonds werd de ontwikkeling van het export naar de omliggende markten ter hand genomen. Waar verleden jaar nog geklaagd werd over een tekort aan scheepsruimte en verpakkingsmaterieel mag

---

[1]) In 1919 vergroot tot ƒ 7.500.000.—.

[2]) Sedert eenige maanden wordt ook olie uit Mexico aangevoerd.

[3]) Te San Lorenzo aan het meer van Maracaïbo is eene raffinaderij met eene capaciteit van 1200 vaten per dag, bestemd voor producten, die in Venezuela worden verkocht, en eene fabriek voor petroleumblikken, met 1500 stuks per dag, die eerst bestemd was ook voor Curaçao te werken, maar thans heeft dit een eigen fabriek.

[4]) In 1919 vonden omstreeks 200 arbeiders bij de „Petroleum" werk. De arbeidsloonen bedroegen ƒ 2.10—ƒ 3.25 per dag. In 1919, toen de maïsoogst weder mislukte, stelde de Maatschappij voor haar werkvolk maïsmeel en suiker tegen inkoopsprijs beschikbaar.

[5]) De lichters en sleepbooten werden ingebracht in eene afzonderlijke maatschappij, de Curaçaosche Scheepvaart Maatschappij, die volgens het jaarverslag over 1917 van de „Koninklijke" noodig zou hebben 7200 ton laadvermogen en ongeveer 3000 P.K. sleepkracht. Voor den aanvoer uit Mexico zal dit wel onvoldoende zijn.

bij het verminderen der daarvoor aangevoerde abnormale omstandigheden verwacht worden, dat het komende jaarverslag hieromtrent gunstiger mededeelingen zal kunnen doen en goede resultaten hierover uitbrengen.

Dat in het laatste jaar inderdaad een vooruitgang in die richting te boeken is, valt reeds hieruit af te leiden, dat in 1919 de waarde der uitgevoerde producten behalve residu-olie bedroeg *f* 30.000.— en in 1920 *f* 128.227.—.

Van hoe groote beteekenis deze tak van nijverheid in verband met het toenemende scheepvaartverkeer voor de kolonie worden kan, blijkt hieruit, dat verscheidene bunkercontracten zijn afgesloten en in 1919 reeds twaalf schepen van brandstof zijn voorzien. Bedroeg de uitvoer van residu-olie in 1919 ongeveer 25000 ton met eene waarde van *f* 700.000.—, in 1920 waren deze cijfers 94872 ton en *f* 3.907.393.—. De verwachting is alzoo gewettigd, dat de haven van Curaçao, dank zij deze nieuwe industrie, haren gevestigden naam als bunkerstation zal kunnen behouden bij de ontwikkeling van de scheepvaart ook waar die gaat in de richting van stookolie als brandstof.

Hiertoe zal mede bijdragen, dat ten behoeve der bekende firma Maduro twee tanks, elk van 35000 vaten, in 1919 zijn gereed gekomen, die door de Standard Oil Company thans geëxploiteerd worden.

Ook enkele bedrijven op Curaçao hebben reeds als brandstof de steenkool door residu vervangen [1]).

In 1915 werd eene petroleumraffinaderijbelasting, geheven alleen van het in de kolonie te verbruiken product, ingevoerd, waardoor de kolonie van dit bedrijf nog eenig geldelijk voordeel tıekt. Voor het eerst in 1919 geheven was de opbrengst ruim *f* 4000.—, over 1920 *f* 4.425.—, waarmee de raming overtroffen werd.

Naast deze jonge industrie moet de aandacht gevestigd

[1]) Verleden jaar hield de *Amigoe di Curaçao* een pleidooi voor het gebruiken van residu bij de bereiding van aloë in het belang van dit product zelf en als maatregel tegen de algeheele „ontbossching" der benedenwindsche eilanden.

worden op de exploitatie der „natuurlijke hulpbronnen" van de kolonie. In overeenstemming met eene veertig jaren geleden over dit onderwerp gevoerde polemiek [1]) versta ik hieronder de ontginning van de in en op den bodem aanwezige delfstoffen.

Slechts weinigen zullen thans nog niet weten, dat Curaçao en Aruba phosphaatbeddingen hebben, die vooral op eerstgenoemd eiland phosphorzure kalk van voortreffelijke hoedanigheid hebben geleverd, maar minder bekend is, dat Aruba ook goudmijnen heeft, Saba zwavelmijnen, terwijl op St. Martin mangaan en op St. Eustatius titaanijzerzand aangetroffen is. Alleen Bonaire schijnt in dit opzicht extra misdeeld te zijn, al is meermalen het vermoeden geuit, dat ook daar eene loonende phosphaatontginning tot de mogelijkheden behoort.

Niettegenstaande van al deze bronnen voor het oogenblik slechts één op het hoofdeiland vloeit, mag ook hier van eenen belangrijken vooruitgang gesproken worden. Sinds 1893 was de phosphaatexploitatie op Aruba, weleer zulk een beteekenende post op de Curaçaosche middelenbegrooting, niet meer loonend voor de aandeelhouders en met nog slechts weinig geldelijk voordeel voor de schatkist voortgezet, om vijf jaren geleden geheel te worden gestaakt. De lijdensgeschiedenis met de Santa Barbaramijnen is ieder bekend, die slechts oppervlakkig het wel en wee der kolonie heeft meegeleefd. In 1895 werd dit winstgevend bedrijf stilgelegd. Wanneer men nu daarbij overweegt, dat de goudwinning op Aruba, die eigenlijk slechts eenige jaren winsten opleverde [2]), in 1916 „wegens de ongunstige tijdsomstandigheden" tijdelijk, naar men zegt [3]), is gestaakt; dat aan de Sabasche

[1]) A. M. Chumaceiro Azn. *De natuurlijke hulpbronnen van de kolonie Curaçao*. Den Haag 1879, en dezelfde, *De natuurlijke hulpbronnen van de kolonie Curaçao, Kritiek en Antikritiek*, Den Haag 1881.

[2]) Van 1908—1910. Zie *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* sub voce „Goudindustrie", waar Ir. G. Duyfjes betoogt, dat de hooge dividenden over die jaren: 25,50 en 42½ %, aan bijzondere omstandigheden zijn te danken geweest.

[3]) De M. v. A. op de Curaçaosche begrooting voor 1921, IIe Kamer, bevat het volgende: „Uit het door den eerlang uit te zenden mijningenieur in te stellen onderzoek naar het voorkomen van delfstoffen zal moeten

zwavelmijnen „niets meer gedaan wordt", terwijl mangaan en titaanijzerzand niet meer genoemd worden, dan zal men toegeven, dat de vrede van Santa Barbara in 1913 een evenement in de geschiedenis der kolonie mag genoemd worden. Aanstonds werd met de exploitatie der mijnen, nu door de Mijnmaatschappij Curaçao, weer begonnen. Nog 6000 ton (van 1000 K.G.) phosphorzure kalk werden in hetzelfde jaar uitgevoerd, 15000 ton in 1914 en het dubbele in het volgend jaar. Toen kwam de wereldoorlog met zijn alles verwoestend zwaard ook hier den pas gesloten vrede verstoren. De uitvoer verminderde, om in 1918 geheel te worden gestaakt. Eerst in het laatste kwartaal van 1919 werden de nog opgeslagen liggende hoeveelheden verscheept — toch een 10000 ton — en in 1920 was dit getal zes en een half maal zooveel, 64.969.200 K.G., dat is niet alleen meer dan in één jaar ooit vandaar verscheept is, maar ook meer dan Curaçao, Aruba en Klein-Curaçao te zamen in de beste jaren, in 1883 en 1884, uitvoerden [1]).

Het behoeft niet andermaal betoogd te worden, hoeveel er in de kolonie verspeeld is, toen de onderlinge verdeeldheid der bij deze ontginning direct-belanghebbenden aan eenige honderden werklieden een goed bestaan [2]), aan de kolonie eene dubbele inkomste, uitvoerrecht en scheepsongelden, onthield. De hervatting der industrie hergeeft een daarmee evenredig voordeel.

De groote bedrijven in de kolonie lijden echter aan eene ernstige kwaal, die van onberekenbaren invloed kan zijn op de economische ontwikkeling der geheele kolonie. Het is de kwaal der emigratie, die vooral op de benedenwindsche eilanden zeer groote afmetingen aan-

---

blijken, of de goudmijnen op Aruba rijk genoeg mogen worden geacht, om eene loonende exploitatie mogelijk te maken.

[1]) 1883 : 56.630.000 K.G., 1884: 47.909.000 K.G. volgens de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië.*

[2]) Volgens het Jaarverslag over 1919 der Kamer van Koophandel en Nijverheid op Curaçao waren in dat jaar op Santa Barbara werkzaam 182 personen met een dagloon van *f* 1.10 tot *f* 1.75 plus de voeding. Sedert is dit gestegen tot *f* 2.— per dag.

genomen heeft [1]). Het Gouvernement meent, gelijk wij reeds zagen, ook in den aan den kleinen landbouw en aan de veeteelt te verleenen steun een middel te mogen zien, om het wegtrekken der arbeiders tegen te gaan. De vraag is gewettigd, of bij de onzekerheid dezer plannen en van dit resultaat in het belang van de toekomst der kolonie geen meer ingrijpende maatregelen zullen moeten genomen worden.

Met een enkel woord dient melding gemaakt te worden van eene tweede nieuwe onderneming, die zich in 1912 op Curaçao vestigde, het *struisvogelpark* „Albertina". Voorzoover eene algemeene struisvogelteelt op het eiland door de oprichters op den duur is verwacht, vreest men teleurstelling, en de tot dusver bereikte resultaten wettigen die vrees. Mogelijk blijft het, dat de veerenteelt met de daaraan verbonden huisvlijt, welke laatste thans de zoolang ontbeerde steun geniet, eerlang eene bron van inkomsten worden kan [2]).

Zal omtrent de nieuwe maatregelen op het gebied van den landbouw, of liever op dat van de veeteelt, nog moeten blijken, in hoeverre de economische opheffing der bevolking daarmee gebaat zal zijn, — ten opzichte van de *stroohoedenindustrie* is reeds een belangrijke vooruitgang te boeken. Men heeft hier te doen met eene echte volksindustrie, die vóór honderd jaren reeds bestond, en zich wel uitgebreid heeft, maar, wanneer men een korten opbloei in het midden der vorige eeuw uitzondert, alleen in dezen vorm, dat steeds meer vlechtsters de productie opvoerden zonder eenig systeem. Er werden hoeden gevlochten in tallooze kwaliteiten, naar dat het viel en naar de toevallige bedrevenheid en handigheid van de vlechtster.

---

[1]) Nog in de laatste twee maanden van 1920 emigreerden naar Cuba 1166 arbeiders, waartegenover er in dien tijd slechts 383 vandaar terugkeerden. De *Amigoe di Curaçao* van 22 Januari 1921 deelt mee, dat eene poging om voor Santa Barbara op Aruba 500 werklieden aan te nemen slechts voor een tiende gedeelte kon slagen.

[2]) Dr. Th. Lens, *Struisvogelteelt op Curaçao* in dit tijdschrift, Nov 1919.

Sinds een tiental jaren ruim is hierin verandering gekomen, en heeft men van overheidswege aan deze industrie weten te geven, wat zij zoozeer noodig had en noodig blijft hebben — leiding. In tweeërlei richting. Vooreerst heeft men getracht verbeteringen te brengen in de vlechtindustrie in den vorm, waarin zij bestond, het bijna uitsluitend vlechten van de gewone, grove, zoogenaamde stapelhoeden. Men heeft dit gedaan door het beschikbaar stellen van hulpmiddelen als houten vormen, waardoor meer uniformiteit in het product werd verkregen, wat aan den prijs ten goede kwam. En verder door lezingen en vlechtcursussen. Vooral de Roomsch Katholieke geestelijkheid heeft de behulpzame hand geboden bij de van gouvernementswege genomen maatregelen. Daarentegen wordt niet geroemd de steun, door de exporteurs verleend, en het is toch duidelijk, dat de verbetering van het product hun niet schaden kon.

Naast de verbetering van de stapelhoeden komt in aanmerking het streven der leiding, om meer belangstelling te wekken voor het vlechten van middelsoort- en fijnere hoeden. Dit geeft een dubbel voordeel: vooreerst maakt de betere prijs, voor deze soort hoeden te bedingen, het dagloon hooger, en bovendien is die prijs meer stabiel dan bij de grove hoeden.

Vooral hierin bewijzen de vlechtcursussen goede diensten. Het is echter te betreuren, hoewel te verklaren, dat deze leergangen in hoofdzaak bezocht worden door jonge vlechtsters. Dit belemmert ook eene meer ingrijpende verbetering van de stroohoedenvlechtindustrie. Toch is het gelukt tal van vrouwen, die zich bezighielden met het vlechten van hoeden, die niet meer dan *f* 2.50 à *f* 3.50 per dozijn opbrachten, te krijgen tot het zich toeleggen op een beter product, waarvan de prijs van *f* 6.— tot *f* 8.— wisselt.

Deze cursussen zijn begonnen in het stadsdistrict van Curaçao, vandaar uitgebreid tot de buitendistricten, tot Aruba en Bonaire, en in den laatsten tijd ook tot de bovenwindsche eilanden, vanwaar echter nog geen noemenswaardige productie komt. Thans worden overal

hoeden tot eene waarde van *f* 20.— per stuk gevlochten, waarmee evenwel de duurste soorten nog niet genoemd zijn.

Van groot belang voor de geheele kolonie is de kwestie van het vlechtstroo. In hoofdzaak wordt dit betrokken uit Venezuela en meermalen is over de hoedanigheid geklaagd. Sedert tien jaren is men begonnen met pogingen, om Curaçao in dit opzicht van den vreemde onafhankelijk te maken. Toen, in 1910, zijn nl. proefaanplantingen van de palmsoort, die dit stroo levert, in Suriname gedaan, maar het laat zich niet aanzien, dat binnen afzienbaren tijd het beoogde doel zal bereikt worden. Buiten andere factoren moet ermee rekening gehouden worden, dat intusschen ook in de zusterkolonie eene vlechtindustrie opgekomen is.

De ontwikkeling der hoedennijverheid, sinds daaraan van bestuurswege leiding gegeven is, blijkt uit de daaromtrent openbaar gemaakte cijfers, waarvan er eenige hier genoemd mogen worden. Voor 1904 vindt men een uitvoercijfer van 46000 dozijn stapelhoeden met eene waarde van *f* 140.000.—, berekend dus à *f* 3.— per dozijn.

In 1910 was de uitgevoerde hoeveelheid gestegen tot 75000 dozijn; de gemiddelde waarde was echter gedaald. Sedert is na eene stijging tot bijna het dubbele, in hoeveelheid en waarde, door den oorlog eene daling gekomen. De afzet van fijnere soorten heeft daarbij veel minder geleden, daar deze in den regel aan doortrekkende reizigers verkocht worden. Reeds in 1918 was het geleden verlies ingehaald, en de uitvoer weer tot bijna 146000 dozijn gestegen, maar de waarde van het product bleef eene dalende richting vertoonen, die in 1919 reeds eenigszins verbeterde, en in den loop van het vorige jaar belangrijk, tot *f* 5.40 per dozijn, steeg. Dit laatste cijfer betreft het eiland Curaçao, waar de gemiddelde waarde van het product altijd het hoogst is. Hier is de industrie het oudst en de leiding het best. Vooral op Aruba worden nog hoeden van zeer geringe kwaliteit gevlochten. Intusschen bereikte in 1919 de uitvoer de ongekende hoogte van bijna 200000 dozijn, in 1920 bedroeg deze 156584 dozijn.

Het afzetgebied wordt in hoofdzaak gevormd door de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Ook Engeland heeft zich in den oorlog, ofschoon in verminderde mate, als afnemer weten te handhaven, terwijl naar Duitschland en Frankrijk aanstonds alle uitvoer opgehouden is. Sedert is ook naar Cuba eene geringe hoeveelheid van mindere soort uitgevoerd. Volgens een officieel bericht zouden de Curaçaosche hoeden op de laatste jaarbeurs te Lyon de aandacht getrokken hebben. Men heeft hier te denken aan de fijnere soorten, waarvoor een afzetgebied in mindere mate gezocht wordt, omdat, althans in de fijnste soorten in den regel op bestelling gewerkt wordt. Toen verleden jaar de vraag naar deze hoeden steeg, heeft men een prikkel weten te scheppen tot het zich toeleggen op de fijnere productie door met behulp van gouvernements-voorschotten oogenblikkelijke afneming van het product — buiten bestelling — in uitzicht te stellen.

Sedert enkele jaren is er sprake van, de hoedenvlechterij op coöperatieve leest te schoeien. Over de kans van slagen van eene poging in die richting durf ik mij niet uitspreken. In het algemeen heeft de ontwikkeling van dezen bedrijfsvorm in ons land niet aan de verwachting beantwoord. Het komt mij voor, dat de in de kolonie te overwinnen bezwaren niet geringer zijn.

De bekwame leider dezer industrie in de kolonie, de heer Cohen Henriquez, die menige dienstreis in haar belang heeft gedaan, en tal van technische verbeteringen in het productieproces heeft aangebracht, constateerde, dat in Nederland onder den naam van Panama-hoeden veel Curaçaosche vlechtwerk verkocht werd, dat elders uit Europa betrokken was. Typisch Hollandsch moge men dit noemen, treurig is het niettemin.

Het was in hoofdzaak het eiland Curaçao, waarop ik de aandacht vestigde, hoewel ik, waar het pas gaf, ook de andere eilanden meende te moeten noemen. Van Curaçao met zijne haven, phosphaatmijnen en petroleumindustrie is naar mijn oordeel een blijvende vooruitgang in economisch en financieel opzicht te wachten. Op de boven-

windsche eilanden heeft men een middel tot opheffing der bevolking weten te vinden in de reeds genoemde sisal- en katoencultuur. In 1914 werd te 's Gravenhage opgericht de Naamlooze Vennootschap Cultuur-Maatschappij der Nederlandsche Antillen, die, met gouvernementssteun werkende, aan beide cultures eene plaats heeft ingeruimd.

Bovendien steunt het Gouvernement de katoenteelt der kleine landbouwers door bij het afleveren van den oogst of op de te velde staande katoen hun een voorschot op den verkoopsprijs te geven. De laatste berichten omtrent de zoutindustrie op St. Martin luiden minder ongunstig. Doch de wanverhouding tusschen inkomsten en uitgaven van elk dezer eilanden en van alle drie gezamenlijk is te groot — men becijferde voor dit jaar een tekort van *f* 150.000.— alleen voor plaatselijke uitgaven — dan dat vandaar uitkomst voor de kolonie zou te verwachten zijn [1]).

Alleen op het eiland Curaçao vindt men ook eene geleidelijke stijging in de opbrengst der middelen, die van eenige beteekenis is, wanneer men de oorlogsjaren uitzondert. Reeds over het eerste halfjaar van 1920 was de opbrengst bijna gelijk aan de raming voor dat geheele jaar; respectievelijk waren deze cijfers *f* 1.111.025.30½ en *f* 1.265.932.—. In 1913 was het totaalcijfer *f* 830.322.24, in 1920 was het *f* 2.230.484 [2]).

Eene zoo belangrijke stijging wijst onmiskenbaar in de richting van financieele onafhankelijkheid. In 1916, het

[1]) Over deze eilanden zijn in dit tijdschrift belangwekkende artikelen verschenen van de hand van den heer A. B. J. Prakken, *De Bovenwindsche eilanden der kolonie Curaçao* 1e jrg. bladz. 401 e.v. en van den oud-gezaghebber van St. Eustatius G. J. van Grol, *Economische arbeid op Sint Eustatius van Gouvernementswege 1903—1918*. Hiernaar mogen wij belangstellenden verwijzen ,en naar het verslag van eene rede, door dokter Nunes te Paramaribo gehouden over de bovenwindsche eilanden, te vinden in het Koloniaal Weekblad 1920 nrs. 38 en 40. Vgl. van hetzelfde blad 1921 no. 6.

[1]) Het cijfer van *f* 1.407.801.34 geeft voor 1919 wellicht een juister beeld van den werkelijken toestand. In het voor 1920 genoemde cijfer zit *f* 600.000.— voor opbrengst van gekochte levensmiddelen.

laatste jaar, waarvan de rekening is goedgekeurd, bedroegen de uitgaven *f* 1.379.008.67 1/2; voor 1921 zijn zij geraamd op *f* 2.651.618.—. Wij herinneren aan hetgeen wij in het begin van dit opstel over de in de laatste jaren toenemende stijging der uitgaven opmerkten. In de naaste toekomst is die financieele onafhankelijkheid echter nog niet te verwachten. Ondanks de voorgenomen herziening van het belastingstelsel. Groote uitgaven staan nog te doen, waaronder eene grondige herziening der ambtenaarstraktementen almede het allernoodzakelijkst kan worden geacht, terwijl de verbeteringen, die men in veeteelt en landbouw wil aanbrengen reeds volgens het oorspronkelijk plan over drie jaren groote sommen uit de koloniale kas zullen vragen.

Die financiëele onafhankelijkheid moge het moederland aangenaam zijn, in de kolonie wordt zij niet minder ernstig begeerd en.... bevorderd. Dit ten slotte aantoonende, moet ik eenige aandacht vragen voor de *bestuursinrichting* der kolonie, een vraagstuk, dat in nauw verband staat met den vooruitgang der kolonie.

Niettemin kunnen in dit bestek de vragen, die zich daarbij voordoen slechts worden aangeroerd, hare oplossing zou eene zelfstandige behandeling vereischen.

Op drieërlei moet hierbij voornamelijk gelet worden: op de samenstelling van het „vertegenwoordigend" lichaam, op het budgetrecht van den Kolonialen Raad of hoe men straks dit college noemen mag, en op de plaats der bovenwindsche eilanden in éen koloniaal verband met Curaçao, Aruba en Bonaire.

Voor het oogenblik is de tweede kwestie, die van *het budgedrecht van den Raad* van onmiddellijk belang. Ik wees reeds erop, dat in de kolonie de stage vermeerdering der uitgaven allerminst met onvermengde instemming en dankbaarheid tegenover het moederland, dat de daaraan verbonden lasten dragen moet, begroet is. In een der locale bladen werd voor eenige maanden de opmerking gemaakt, dat men „aan deze kleine niets beteekenende kolonie (hoewel voor ons zeer dierbaar)" in het moederland

te groot belang toekent [1]). De Koloniale Raad is er in zijne overgroote meerderheid steeds op uit in de laatste jaren, om op de door den Gouverneur, dikwijls in overleg met de regeering in Den Haag, voorgestelde uitgaven te bezuinigen. Herhaaldelijk zijn belangrijke nieuwe voorstellen, die hooge uitgaven zouden meebrengen, uit het ontwerp der voorloopige begrooting gelicht, die ten slotte door de wetgevende macht in Nederland toch in het *Staatsblad* zijn gebracht.

Voor een goed deel wordt dit streven naar bezuiniging ingegeven, althans versterkt, door zucht naar zelfbestuur. Is immers tot aanvulling der koloniale geldmiddelen enee bijdrage uit 's Rijks schatkist niet meer gevorderd, dan is *de* reden verdwenen, die nu al weer zoo lang maakt, dat de vaststelling der begrooting in de kolonie slechts eene voorloopige is, waarop nog eene definitieve door de wet volgen moet, bij welke laatste lang niet altijd het uitgesproken gevoelen van den Raad in geschilpunten het wint van eene daaraan tegenovergestelde meening van het Koloniaal Bestuur. In dezen tijd mag zeker verwacht worden, dat eene eenmaal verkregen geldelijke onafhankelijkheid een belangrijke stap in de richting van autonomie zijn zal, al blijft de mogelijkheid van inmenging der wetgevende macht ook dan nog bestaan [2]).

Voor twee jaren heeft de Koloniale Raad met zeer groote meerderheid van stemmen eene motie aangenomen, waarin de vraag of met het toch altijd min of meer deskundig oordeel van den Kolonialen Raad wel steeds voldoende rekening gehouden wordt, *de* vraag van oogenblikkelijke beteekenis, ontkennend wordt beantwoord, en waarin zelfs gewag gemaakt wordt van een „als 't ware op zijde schuiven" van het „wetgevend lichaam" in de kolonie. Het toen tegelijk uitgesproken vertrouwen, „dat de Regeering in den vervolge meer dan tot dusverre reke-

---

[1]) *Voz di Pueblo* van 18 October 1920.

[2]) Art. 104 Rr. bepaalt sub 2°, dat de koloniale begrooting ook definitief door de wet vastgesteld wordt, indien de koning de begrooting, zooals zij door den Kolonialen Raad aangenomen wordt, niet goedkeurt.

ning zal willen houden met het oordeel van den Kolonialen Raad", is sedert misschien niet versterkt in die mate, als men wel zou wenschen.

Bij de oplossing dezer kwestie doet zich eene andere voor, die der *samenstelling van dezen Raad.* De leden worden door den Koning benoemd na eene aanbeveling van het college zelf. De drie groepen — ik spreek niet van „partijen" — van „volksvertegenwoordigers", die men pleegt te onderscheiden zijn Protestanten, Roomschen en Israëlieten. Het kan niet ontkend, dat de samenstelling, zooals die eigenlijk altijd geweest is, van de tegenwoordig zoozeer gewilde evenredige vertegenwoordiging niets heeft, met name komt het Roomsch Katholieke volksdeel niet tot zijn recht.

Van deze zaak kan niet worden losgemaakt die van het *kiesrecht.* Is de kolonie daarvoor in een of anderen vorm nog niet rijp? En, indien wel, zal dit dan algemeen kiesrecht zijn of censuskiesrecht, al of niet met andere grondslagen?

Eindelijk zal ook ter sprake moeten komen de *samenvoeging der bovenwindsche en benedenwindsche eilanden in één koloniaal verband.* Buiten het hoofdeiland is in den Kolonialen Raad thans niet één der eilanden door een eigen ingezetene vertegenwoordigd. De bovenwindsche eilanden waren het nimmer, naar ik meen, en de leden, die uit eigen aanschouwing, dat deel der door hen „vertegenwoordigde" bevolking kennen, zijn, zoo zij er zijn, dun gezaaid. Ook in verband hiermee is kort geleden op een dezer eilanden, op St. Martin, eene beweging tot afscheiding — niet van het moederland maar van de benedenwindsche eilanden — begonnen, die echter op St. Eustatius en Saba weinig aanhang schijnt gevonden te hebben. Aan de andere zijde staan de op Curaçao voornamelijk onevenredig zwaar drukkende lasten dier eilanden. Met het oog op de ontwikkeling van *beide* eilandengroepen is dit vraagstuk daarom van gewicht.

Een en ander is thans in de kolonie uitdrukkelijk aan de orde gesteld. De Gouverneur heeft aan den Kolonialen Raad verzocht, hem zijne zienswijze kenbaar te maken

betreffende het stelsel van verkiezing van dit college en de financieele decentralisatie, deze laatste zoowel voor wat betreft de groepen van eilanden als eilandsgewijs, het budgedrecht inbegrepen, en, wat de samenstelling van den Raad betreft, wordt uitdrukkelijk genoemd het aantal leden, vertegenwoordiging der eilanden, de benoembaarheid der leden en eventueel de eischen, waaraan het kiesrecht verbonden moet worden, als vraagstukken, die daarbij beantwoord moeten worden [1]).

Men voelt het, dat al deze kwesties, zij mogen dan niet op geld waardeerbaar zijn, juist in dezen tijd om oplossing vragen. De „polsslag van den tijd" wordt ook in de kolonie Curaçao ter dege gevoeld. Straks zal in Nederland de beslissing moeten vallen. Hoe zij ook uitvalle, zij worde niet genomen, zonder dat ook hier volle aandacht aan deze zaken geschonken zij. Met name over de belangstelling, die in de Tweede Kamer der Staten-Generaal aan Curaçaosche aangelegenheden gegeven wordt, valt te weinig te roemen, waarschijnlijk ten gevolge van onbekendheid met deze kolonie. En zoo worden meermalen besluiten genomen, waarvan het vóór en het tegen niet voldoende overwogen schijnt, omdat deze overweging niet in het openbaar heeft plaats gehad, en zoo ontsnapt is aan de kritiek, die toch ook hier wel heilzaam werken kan.

De toenemende belangstelling in Curaçao, die ik in het begin constateerde, is gewettigd. Ik meen dit te hebben aangetoond. Tal van vragen, die bij den verderen vooruitgang der kolonie allereerst beantwoording vereischen, mocht ik aanroeren. Curaçao is nog niet, waar men het hier èn daar zou willen hebben. Wie echter het jongste verleden vergelijkt met den toestand van thans, ontkomt allicht niet aan den blijden indruk, dat men na langen tijd sedert eenige jaren op den goeden weg is. Om de kolonie verder te steunen en te stuwen op dien weg, zij

---

[1]) Zie *Koloniaal Weekblad* van 22 Juli 1920.

een beroep gedaan op allen, wier krachtige medewerking voor de vervulling van Nederlands taak daar onmisbaar is. En schenke de uitkomst straks aan het moederland de voldoening op onbekrompen wijze en met een ruim hart de behulpzame hand te hebben geboden.

DORDRECHT, 30 April 1921.

HET RAPPORT DER STUDIECOMMISSIE VAN HET SURINAME STUDIE-SYNDICAAT IN DE 2e KAMER.

Bij de behandeling der Suriname begrooting 1921 heeft het rapport der studiecommissie aanleiding gegeven tot een uitvoerige gedachtenwisseling tusschen den Minister van Koloniën en de 2e Kamer, uitgelokt door de Commissie van Rapporteurs in haar Voorloopig Verslag.

Hetgeen in de Memorie van Antwoord en in de Kamerzitting van 10 Febr. jl. met betrekking tot het rapport te berde is gebracht, geeft ondergeteekenden aanleiding tot het nader belichten van eenige punten.

Vol waardeering mag worden opgemerkt, dat minister de Graaff met het treffen van verschillende maatregelen tot bevordering der economische ontwikkeling, in den geest als in het rapport voorgestaan, reeds blijk heeft gegeven een open oog voor de belangen der kolonie te hebben.

Hier mag dadelijk op volgen, dat de pas afgetreden gouverneur Staal een gewichtig aandeel in het tot stand komen dier maatregelen heeft gehad en daarvoor den dank der kolonie verdient.

De studiecommissie heeft haar voorstellen, die de basis vormden voor het in de Kamer bekritiseerde immigratieplan, met de bereids getroffen maatregelen gedeeltelijk in vervulling zien komen.

Er is op Plein en Binnenhof een frisscher wind voor de oude kolonie gaan waaien. De Kamerleden v. Doorn [1]), de Jonge, Lely, v. Vuuren en Scheurer deden gansch andere tonen hooren dan men bij de jaarlijksche behandeling der Suriname begrooting gewend is.

---

[1]) Sedert overleden.

Zelfs verklaart de minister in de Mem. v. Antw. niet te zullen terugschrikken voor het aanvragen bij de wetgevende macht van zeer aanzienlijke credieten, indien als gevolg van de bereids getroffen maatregelen of van welke thans niet te voorziene omstandigheden ook, de bestaande bezwaren tegen de immigratie, als door de studiecommissie aangegeven, worden opgeheven.

Van de in 1920 getroffen maatregelen tot bevordering van de economische ontwikkeling worden in de Mem. v. Antw. de volgende genoemd:

1e. De van landswege aangevoerde immigranten beschikbaar te stellen ook ten behoeve van andere ondernemingen dan die van landbouw, voor welke laatste tot dusver uitsluitend aanvoer van werkkrachten plaats vond.

2e. Een nadere regeling ter zake van de vergoeding, welke de huurder van immigranten aan het immigratiefonds verschuldigd is. Tot dien werd door de planters aan dit fonds betaald $^3/_5$ deel van de werkelijke kosten van aanvoer; werd een hercontract gesloten, dan betaalde de planter aan het fonds wederom een gelijke fractie van de op het oogenblik geldende (en in de laatste jaren aanzienlijk gestegen) aanvoerkosten, terwijl de premie voor het vernieuwen van het contract door het fonds aan den arbeider werd betaald.

Volgens de nieuwe regeling betalen de planters aan het fonds een vast bedrag voor elken door een immigrant gegepresteerden werkdag, d.w.z. voor elken dag, waarop gewerkt is, terwijl de premie bij hercontract voortaan door den werkgever in plaats van door het fonds aan den arbeider zal worden voldaan.

Het bovengenoemde vaste bedrag is voor de eerste 10 jaren gesteld op 15 cent per man en per werkdag.

3e. De aan den gouverneur toegekende bevoegdheid om nieuwe voorschriften te geven ten aanzien van de woningvoorziening voor arbeiders op plantages enz., beter aanpassend aan de behoeften van den tegenwoordigen tijd dan de tot nu toe geldende, waardoor mede voor de ondernemingen moeilijkheden zijn ondervangen.

Voorts mogen in verband ook met de voorstellen der commissie nog worden genoemd:

de tewerkstelling van contractanten in dienst van het gouvernement;

een uitstel van 5 jaar, aan de kolonie verleend voor de betaling der rente en aflossing van de spoorwegleening (een uitstel van executie, het rapport beveelt afschrijving aan);

de benoeming van een deskundige voor de bestudeering van het irrigatievraagstuk;

de bij de Kol. Staten aanhangige ontwerp-verordening, beoogende een begin van uitvoering te geven aan het wegenplan Witteveen;

de benoeming van een adjunct-houtvester;

de reorganisatie van het Departement van Landbouw en de instelling bij dat departement van een afdeeling Handel en Nijverheid,

terwijl nog een ontwerp-verordening bij de Kol. Staten is ingediend betreffende de terugbrenging van verlaten plantages tot het domein.

Van belang voor de toevloeiing van nieuw kapitaal zijn in de eerste plaats de sub 1 en 2 genoemde; ook mag het terugbrengen van verlaten plantages tot het domein van groote beteekenis daarvoor geacht worden.

De maatregel sub 2 komt hierop neer, dat het gouvernement in den vervolge ruim de helft der aanvoerkosten van immigranten zal dragen, terwijl vroeger het overgroote deel ten laste der planters kwam.

Van een instrooming van nieuw kapitaal als door gouverneur Staal en de studiecommissie voor den opbloei der kolonie noodig geacht, is intusschen nog geen sprake, hetgeen eerstgenoemde tot aftreden heeft genoopt.

De alom heerschende malaise heeft haar schaduw vooruitgeworpen op de markt van tropische producten, waardoor vrij spoedig na de verschijning van het rapport een sfeer van terughouding voor nieuwe plannen in het algemeen werd geschapen en voor Suriname temeer, waar nog de bekende kopschuwheid van het kapitaal viel te overwinnen.

De aanvankelijke bereidwilligheid van een kleine groep syndicaatsleden, die nog geen belangen in de kolonie hadden, om wat tot stand te brengen, heeft niet tot resultaat kunnen leiden; de dalende markt was te zeer van invloed op de toch al niet hooge stemming.

Met den factor, dat de vooruitzichten weer gunstig kunnen zijn tegen dat het productietijdperk intreedt, wordt onder zoodanige omstandigheden door het kapitaal geen rekening gehouden.

Behalve het voor de kolonie belangrijke besluit van de Nederlandsche Handel Maatschappij om op Mariënburg een nieuwe suikerfabriek te bouwen (de aanwezige dateert van ± 30 jaar geleden), waarmede eenige miljoenen gemoeid zijn en hetwelk beteekent instandhouding, verbetering en allicht uitbreiding van wat reeds bestaat, kan er nog slechts op gewezen worden, dat sedert het bezoek der studiecommissie in 1919:

1e. de belangstelling voor houtkap annex export sterk gestegen is en van Amerikaansche zijde mede de aandacht heeft.

De met *f* 500.000.— kapitaal opgerichte West-Indische Houthandel is reeds in die richting werkzaam en ook de kapitaalkrachtige Overzeesche Hardhout Import Maatschappij heeft op dat gebied belangen in de kolonie verworven;

2e. het Noorsch-Nederlandsch syndicaat, dat de bauxietconcessie Rorac toegewezen kreeg, eenig exploratiewerk verrichtte, doch met den aanvang der exploitatie wel op betere tijden zal wachten, nu de naaste toekomst voor de alluminiummarkt en daarmede voor de winning van bauxiet niet gunstig lijkt, hetgeen reeds geleid heeft tot belangrijke inkrimping der werkzaamheden op Moengo van de groote Amerikaansche onderneming, de Surinaamsche Bauxietmaatschappij;

3e. een Amerikaansche groep de installeering van een volgens de berichten nogal grootscheepsch goudbaggerbedrijf aan de Marowijne heeft ondernomen;

4e. een nader onderzoek door deskundigen is ingesteld naar het voorkomen van ijzererts en erts van hoog ge-

halte in groote hoeveelheden aanwezig blijkt te zijn;
5e. de Belgische Algemeene Tropische Cultuur- en Industriemaatschappij in 1920 haar werkzaamheden aan de Pararivier heeft aangevangen. Deze maatschappij heeft veel en vooral ook de verbouwing van gewassen met korten groeitijd op het program.

Indien de uitgebreide, maar onwezenlijke plannen, die de studiecommissie eens onder oogen heeft gehad, tot grondslag mochten dienen, kan de kolonie met die zaak niet gebaat zijn.

Men ziet, op landbouwgebied, waarvan de kolonie het toch in hoofdzaak zal moeten verwachten, nog geenszins een krachtige opleving. De later gevolgde scherpe daling der productenmarkt heeft er integendeel ernstige inzinking gebracht, nadat de vooruitzichten begin 1920 nog zoo belovend leken.

Wat den bouw eener nieuwe suikerfabriek op Mariënburg betreft, waarop de minister in de Mem. v. Antw. als een blijk van herlevend vertrouwen wijst, de directie der Ned. Handel Mij. heeft het besluit daartoe eerst durven nemen, toen een bevredigende oplossing van het arbeidersvraagstuk verzekerd was. In het rapport is erop gewezen, dat er dan alleen kans op zou zijn.

Volgens de vergelijking, die Dr. Lely in zijn Kamerrede [1]) met Demerara heeft getrokken, had z.i. de conclusie der studiecommissie uit een dergelijke vergelijking niet moeten zijn: „bevolk Suriname beter", maar: „maak er een suikerproduceerend land van."

Het heeft den geachten afgevaardigde bevreemd, dat het rapport in zake suiker geen uitspraak doet, doch aan het slot van het betreffende aanvullende hoofdstuk naar de rapporten Diephuis en Sibinga Mulder verwijst.

Zooals zal blijken is die bevreemding niet gemotiveerd; ten opzichte van haar gedrachtslijn in zake suiker kan de commissie niets verweten worden.

Na een volgens de Handelingen uitvoerig betoog, dat niet bijster geschikt is om het kapitaal willig voor de

[1]) Zie de rede hierachter.

suiker in Suriname te stemmen — het baseert op het verleden en stelt de nieuw ingetreden gunstige factoren niet in het licht — adviseert de heer Lely den minister krachtigen steun te verleenen aan een eventueel nieuw op te richten suikeronderneming.

De minister blijkt volgens het gesprokene in de Kamer alleen van de suiker toekomst voor de kolonie te verwachten.

Verder heeft genoemd kamerlid, in aansluiting met hetgeen de minister daaromtrent in de Mem. v. Antw. opmerkt, het groote immigratieplan der studiecommissie aan kritiek onderworpen en ernstig daartegen gewaarschuwd.

Ten opzichte van het immigratieplan blijkt de kritiek het rapport uit zijn verband te hebben gerukt.

Tot goed begrip moge de strekking van de in het rapport vastgelegde denkbeelden en conclusies, voor zooverre zij hier kunnen dienen, in het kort worden weergegeven. Zij is als volgt:

Maak de belegging van kapitaal aantrekkelijk door een flink deel der zwaar drukkende aanvoerkosten van immigranten voor rekening van het gouvernement te nemen, want alleen goed rendeerende ondernemingen kunnen het land tot bloei brengen;

verruim tevens het werkgebied van contractanten door tewerkstelling ook op andere ondernemingen dan die van landbouw en bij publieke werken;

bevorder de vestiging van immigranten als kleine landbouwers:

1e. door nieuwen aanleg en radicale verbetering der vestigingsplaatsen en rijstpolders (irrigatie, wegen etc.);

2e. door bekorting van den contractduur tot 3 jaar, indien het 5-jarig contract een belemmering voor een vlotte emigratie en zelfstandige vestiging mocht blijken;

schep dus voorwaarden, die de aanvrage om werkkrachten in hooge mate kunnen doen stijgen;

geef zekerheid aan de ondernemers, zelfs aan zeer groote aanvragen om arbeiders te zullen voldoen, ook al kost dat heel veel geld;

want bedenk:
dat een spoedig en krachtig opvoeren van het zielental der vaste bevolking, voortkomend uit de contractarbeiders, van het allerhoogste belang voor de toekomst is èn van de koloniale huishouding èn van particuliere ondernemingen.

De bestuursinrichting kan met weinig aanvullingen voor een dubbele, zoo niet drievoudige bevolking dienen en de particuliere ondernemingen kunnen niet ten eeuwigen dage blijven rekenen op den arbeid onder contract. Zij zullen eens in hoofdzaak komen te drijven op de in het land aanwezige werkkrachten; de meer riskante aanvoer van vrije arbeiders zal dan tot het hoog noodige worden beperkt.

De toestand der eigen arbeidsmarkt behoort dan zoo te zijn, dat de bestaande bedrijven niet in moeilijkheden komen en zelfs de vestiging van nieuwe ondernemingen mogelijk blijft. Eerst als het zoover is, zal Suriname op natuurlijke wijze aantrekkelijk voor het kapitaal worden.

Bij de maatregelen ter bevordering der economische ontwikkeling dient die meer verwijderde toekomst scherp in het oog te worden gehouden.

Dat de vergelijking met Demerara uit het verleden had moeten leiden tot de conclusie: „maak van Suriname een suikerproduceerend land", kunnen ondergeteekenden niet beamen.

Een vergelijking der uitvoercijfers van beide koloniën leidde den heer Lely tot de onbegrijpelijke uitspraak:

„dat het verschil van de *totale* uitvoeren van beide landen dus uitsluitend ligt in de omstandigheid, dat Demerara in hoofdzaak is een suikerproduceerend land".

Hoeveel menschen tot den uitvoer in beide landen hebben bijgedragen schijnt daarbij geen gewicht in de schaal te hebben gelegd. (Demerara 3 × zooveel inwoners als Suriname).

Ook wij hebben die uitvoercijfers vergeleken met resultaat, zooals ondergeteekende Kasteleyn in zijn rede op 3 Maart 1920 voor de Ministers en Kamerleden heeft aan-

getoond, dat de waarde van den uitvoer per hoofd der bevolking in beide koloniën ongeveer gelijk was.

De conclusie zou moeten zijn, aldus verder de heer Lely: „dat, wil men Suriname tot bloei brengen op grond van de vergelijking met Demerara, men ook Suriname moet maken tot een in hoofdzaak suikerproduceerend land".

Dat de studiecommissie deze z.i. alles beheerschende kwestie niet in haar rapport vermeldt, vindt hij vreemd en blijkbaar naïef haar verder gaande conclusie uit die vergelijking:

„bevorder zooveel mogelijk de immigratie, die tot vermeerdering der vaste bevolking zal leiden en ge zult dezelfde resultaten als Demerara kunnen bereiken, want een inwoner van Suriname produceert evenveel als een inwoner van Demerara".

Alleen dan zou de heer Lely in zijn gewilde conclusie juist kunnen zijn, wanneer hij reden heeft om aan te nemen, dat bij het maken van Suriname tot een in hoofdzaak suikerproduceerend land het productievermogen per hoofd der bevolking veel hooger zou zijn dan per inwoner van Demerara.

Zoo niet, dan zou de overgang tot in hoofdzaak suiker evengoed gepaard moeten gaan met de door ons voorgestane immigratie op groote schaal, wil Suriname op den duur het resultaat van Demerara, d.i. financieele onafhankelijkheid, bereiken.

Afgezien van de onhoudbaarheid der gevolgtrekking van den heer Lely uit het verschil der totale uitvoeren, levert de ver overheerschende positie, die de suiker in den uitvoer van Demerara inneemt, volstrekt niet het bewijs, dat Suriname het met in hoofdzaak suiker even ver zou hebben gebracht.

Alleen de uitvoercijfers van beide koloniën leveren niet voldoende gegevens om een dergelijke conclusie te wettigen. De bescherming van het moederland is niet vreemd aan de ontwikkeling van de suikerindustrie in Demerara. In Suriname kent deze geen bescherming.

De opmerking van den heer Lely: „dat de suikerindu-

strie niet altijd Demerara heeft gebracht tot grooten bloei, dat ook de suiker daar groote moeilijkheden heeft gehad en zich alleen staande heeft kunnen houden door den krachtigen steun van het gouvernement", wijst er op dat zijn gedachtengang wel in die richting is gegaan, maar blijkbaar heeft deze niet geleid tot een onderzoek, in hoeverre die regeeringssteun van invloed is geweest op de ontwikkeling van genoemde industrie in die kolonie.

Een werkelijk gunstige gang van zaken bij de suiker is in Suriname feitelijk eerst ontstaan met de hooge prijzen tijdens den oorlog, een oud verleden buiten beschouwing gelaten. De weinige aanwezige ondernemingen van dien aard hebben tot den oorlog het leven gehad, maar de financieele uitkomsten vóór dien demonstreerden zich voldoende in een verregaande veroudering en aftands raken der fabrieksinstallaties; geen sprake van ingrijpende vernieuwingen en het opbouwen van flinke reserves uit exploitatieoverschotten.

Waarom de studiecommissie zich in het rapport bepaald heeft tot een beknopt, als aanvulling bedoeld hoofdstuk „Suiker" en aan het slot daarvan verwijst naar daarover vroeger door deskundigen uitgebrachte rapporten, is duidelijk in het „Voorwoord" uiteen gezet.

Met de door een groep der leden van het Studie-Syndicaat opgerichte zusterinstelling „het Suriname Suiker-Syndicaat", beoogende een speciaal deskundig onderzoek naar de levensvatbaarheid eener nieuwe suikeronderneming in de kolonie, was een uitwisseling der rapporten overeengekomen. Het in 1918 van die zijde ontvangen zaakkundige rapport Diephuis onthief de studiecommissie van een even diepgaand onderzoek in die richting en kon zij zich, na haar eigen bevindingen ter plaatse, met gerustheid bepalen tot aanvulling van- en verwijzing naar dat rapport.

Mag nu het rapport Diephuis als niet gunstig voor de suiker in Suriname beschouwd worden, zooals de heer Lely heeft hooren zeggen, dat het is?

Als men alleen let op het zeer matige resultaat der ren-

tabiliteitsberekening, dan kan men dat bezwaarlijk gunstig heeten, maar wat heeft men feitelijk aan een berekening, op papier gezet in een tijd, toen op dat gebied bitter weinig te overzien was. Wat blijft er thans nog van die begrooting te aanvaarden voor de toekomst, nu de loonen der contractanten zijn gebracht van resp. 60 en 40 ct. voor mannen en vrouwen op 80 en 60 ct, nu het vrij zeker is, dat 30 % op de vooroorlogsprijzen voor gebouwen en installatie niet voldoende is enz., waar tegenover wel niemand meer op een netto opbrengst van *f* 7.— per pic. of *f* 113.— per ton suiker zal begrooten.

Zelfs ten tijde dat de heer Diephuis zijn berekening in elkaar zette, zou niemand ernstige bedenking hebben gemaakt als een middenprijs van 8 of *f* 9.— per pic. d.i. 130 of *f* 145.— per ton door hem was aangenomen, hetgeen tegenover de toch ook hooger dan normaal opgezette uitgaven verantwoord ware geweest; de rekening zou dan een gunstiger beeld gegeven hebben en bij den zegsman van den heer Lely wellicht een beteren indruk hebben achtergelaten.

De heer Diephuis, die de levensvatbaarheid der suikerindustrie ook aan de oplossing van het arbeidersvraagstuk verbond, stond voor de toekomst tegenover verschillende nog hoogst onzekere factoren, in een slothoofdstuk „Algemeene beschouwingen" beschreven. Hij voelde, dat nog te veel in de lucht hing om reeds een positief oordeel over de geheele lijn te kunnen geven.

Na te hebben opgemerkt, dat de suikerindustrie in Suriname in vroegere moeilijke jaren is blijven bestaan, hetgeen hem hoopvol voor de toekomst stemt, na op de geschiktheid van gronden en klimaat voor de rietcultuur te hebben gewezen en na verschillende noodige verbeteringen te hebben gerecapituleerd, eindigt zijn rapport — let wel — met: „maar de suikercultuur in Suriname biedt *qua cultuur* m.i. alle kans op succes."

Voorzichtig uitgedrukt, maar in dien tijd van dwaze prijzen voor machinerieën enz., van onzekerheid omtrent allerlei voor de toekomst, kon hij moeilijk anders doen.

Dat zijn conclusies „nu juist niet gunstig" zouden zijn, moet ontkend worden.

Hoe stond de zaak nu, toen het rapport der studiecommissie geschreven werd en nog geen jaar na de verschijning van het rapport Diephuis voor de pers gereed was (de commissie was in Juli 1919 van Suriname teruggekomen)?

De suikerkostprijs bleek er te zijn gestegen tot 150 à *f* 168.— per ton tegen even voor den oorlog *f* 112½, tegen *f* 130.— à *f* 140, toen de heer Diephuis rapporteerde; de prijzen voor machinerieën enz. waren nog niet te benaderen en ook nog niet te voorzien, hoe het daarmee zou loopen; een hooge premieëring door het moederland van Engelsche koloniale suikers was reeds zoo goed als zeker; de marktverhoudingen waren abnormaal; van een al of niet spoedig herstel der bietsuikerindustrie viel nog niets te zeggen en hoewel het, met de toen zeer hooge prijzen, de suiker in Suriname voor den wind ging, heeft de studiecommissie zich op dat tijdstip nog geen bepaald positiever beeld voor de toekomst dan de heer Diephuis kunnen vormen.

Na al wat haar voorkwam ter zake nog de vermelding waard te zijn in haar rapport te hebben opgenomen, heeft zij naar het rapport Diephuis verwezen en daarmede zijn hiervoren beschreven conclusies aanvaard. En naar het vroeger verschenen rapport Sibinga Mulder kon mede worden verwezen, omdat, goed beschouwd, diens conclusies weinig met die van den heer Diephuis uiteenloopen.

Onze commissie wist, dat, zoo zich omstandigheden mochten voordoen, die de toekomst van Suriname als suikerproduceerend land duidelijker zouden afteekenen, het haar gemakkelijk zou vallen de aandacht in suikerkringen daarop te vestigen.

Al spoedig kwam daartoe aanleiding tengevolge van allerlei berichten uit de suikerwereld en is dezerzijds niet verzuimd de voor suiker verbeterde positie van Suriname ter sprake te brengen, waar belangstelling mocht

worden verwacht. Aan den minister en gouverneur Staal, die hier tijdelijk vertoefde, is zulks bekend.

Inmiddels was het rapport der commissie verschenen, waarvan de druk belangrijke vertraging heeft ondervonden. Ongeveer een maand daarna, bij gelegenheid van het debat na de reeds genoemde voordracht over Suriname's toekomst op 3 Maart 1920 in het restaurant „De Twee Steden", die o.a. werd bijgewoond door minister de Graaff en het Kamerlid Dr. Lely, heeft ondergeteekende Kluvers de den jongsten tijd zeer verbeterde omstandigheden van Suriname als suikerproduceerend land in het kort uiteengezet en zijn gunstige meening te kennen gegeven.

Op 14 Maart 1920 kon de eerste vergadering der leden van het Suriname Studie-Syndicaat na het uitkomen van het rapport worden bijeengeroepen, waarin van de zijde der studiecommissie o.m. werd voorgedragen:

dat haar oordeel sedert het gereedkomen van het rapport onder de zich snel wijzigende omstandigheden ten opzichte van suiker positiever was geworden;

dat het haar met handhaving der in het rapport aanbevolen moderne toepassingen enz. wilde voorkomen, dat de toekomst van Suriname als suikerproduceerend land beter moest zijn dan vóór den oorlog, indien haar voorstellen ter voorziening in de arbeidskrachten althans in goede aarde bij de regeering zouden vallen;

dat bij de overal (ook in tropische landen) sterk gestegen en (toen) nog steeds stijgende loonen en kostprijzen de loonstandaard van de plantage-arbeiders in Suriname met inbegrip der bijkosten voor de rentabiliteit van het suikerbedrijf niet meer dat gewicht in de schaal beloofde te leggen als vroeger, ook al zouden de loonen worden verhoogd, hetgeen toen reeds vrijwel vaststond;

dat er onuitputtelijk rijke gronden op billijke voorwaarden te verkrijgen zijn, het akkergeld slechts 23 ct per H.A. is, het klimaat met goed verdeelden regenval niet beter voor de rietcultuur kan worden gewenscht;

dat de rente van het in gronden, drooglegging enz. vast te leggen kapitaal een klein bedrag is vergeleken

met de steeds stijgende grondhuurprijzen van Java;
dat aan belanghebbenden bij de suikerindustrie in Suriname ten sterkste een onderzoek naar de rentabiliteit van moderniseering en uitbreiding hunner bedrijven werd aanbevolen;

dat de commissie de vertegenwoordigers der groote cultuurlichamen, die op Java werken, meende te mogen opwekken om volle aandacht te schenken aan de voordeelen, die Suriname in die richting belooft te bieden, nu de bevoorrechte positie van de suikerindustrie op Java meer en meer gaat verdwijnen;

dat de rijkdom van —, de zekerheid op den grond en de rust in de kolonie Suriname factoren zijn, die in het bijzonder naar voren mochten worden gebracht.

Hier moge er nog op gewezen worden, dat aan het slot van een artikel, gedateerd Mei 1920, van de hand van een onzer, opgenomen in het Tijdschrift voor Economische Geographie, Juli 1920 No. 70 hetzelfde in beknopten vorm werd betoogd.

In een volgende vergadering der leden van het Studie-Syndicaat, op 11 Mei 1920 bijeengeroepen en voorgezeten door gouverneur Staal, werd nogmaals in gelijken geest gesproken.

De heer Lely zal zich thans niet meer verwonderen over het slot van het hoofdstuk „Suiker" in het rapport.

Als men een geschrift beoordeelt, moet men zich verplaatsen in den tijd, waarin het geschreven is. De hooge markt van toen mocht niet den doorslag voor een aanprijzen zonder meer geven. Dat genoemde heer op de bijeenkomst van 3 Maart 1920 een tengevolge van nieuw ingetreden factoren bepaald gunstige uitspraak over de toekomst dezer industrie in Suriname uit de commissie vernam en zulks als gedeeltelijk antwoord op een door hemzelf gestelde vraag, werd in zijn Kamerrede niet vermeld. Van een eigen oordeel heeft de heer Lely op 3 Maart 1920 niet doen blijken.

Thans is voldoende aangetoond, dat de ter zake in de Kamer uitgeoefende kritiek in elk opzicht ongegrond is en

de conclusie, die de heer Lely uit de uitvoercijfers distilleerde zonder de bevoorrechte positie van Demerara-suiker te laten wegen en de grootte der bevolking daarbij in aanmerking te nemen, mank gaat.

De lezer zal inzien, dat door de studiecommissie de juiste, zakelijke weg is gevolgd. Ook heeft zij niet nagelaten, waar haar oordeel door belanghebbenden werd gevraagd, ter zake een positief advies te geven, toen dit mogelijk was.

Moge het na een kritische beschouwing van bedoelde Kamerrede eenigszins vreemd aandoen, dat de heer Lely den steun van regeeringswege zelfs tot het nemen van aandeelen in een nieuw op te richten suikeronderneming zou willen uitstrekken, na het voorgaande zal duidelijk zijn, dat ondergeteekenden zich verheugen over de goede stemming van dezen afgevaardigde en van den minister voor de suikerindustrie. Een van regeeringswege krachtige bevordering harer ontwikkeling is zeker gewenscht en noodig, maar dan liefst door maatregelen en faciliteiten, die haar in de gunstigst mogelijke positie voor de wereldconcurrentie plaatsen.

Voor een steun in den vorm van deelname door het gouvernement in het kapitaal eener nieuw op te richten suikeronderneming kunnen wij niet enthousiast zijn; zelfs voor een gemengd gouvernements-particulier bedrijf zijn wij beducht voor veelhoofdige (met veelvuldige wisseling van personen) ambtelijke bemoeienis en bureaucratiseering, waardoor het commercieele beheer in het gedrang moet komen; suiker is geen monopolieartikel.

Een zuiver gouvernements- of verambtelijkt gemengd gouvernements-partic. suikerbedrijf zou weleens het tegenovergestelde van reclame voor die industrie in Suriname kunnen worden.

Laat echter het gouvernement niet uitsluitend krachtigen steun verleenen aan de suikerindustrie; dat zou een onjuiste economische politiek zijn.

De verdeeling van risico over verschillende cultures

vindt bij onze groote in O.-Indië werkende cultuurlichamen ruime toepassing (zie o.a. de gestie Handelsvereeniging Amsterdam) en de juistheid van dit beginsel geldt niet minder voor het groote geheel, voor het land, indien dit in hoofdzaak op landbouw is aangewezen.

In het vorenaangehaalde artikel (Tijdschrift v. Ec. Geogr. Juli 1920) werd dezerzijds geschreven:

„Wat Suriname's grooten landbouw ontbreekt is veelheid van cultures, zoodat tegenslag in een der weinige teelten dadelijk als een calamiteit in de heele kolonie met haar kleine, weinig kapitaalkrachtige gemeenschap gevoeld wordt.

Tegenslagen, als men nu in deze dan in gene cultuur op Java heeft ondervonden, zou men in Suriname bezwaarlijk te boven zijn gekomen

Onze commissie heeft daarom gemeend bijzondere aandacht te moeten schenken aan het opsporen van nieuwe banen voor den grooten landbouw, waaromtrent in het rapport het noodige te vinden is."

Op het oogenblik verkeeren thee en rubber — twee zeer belangrijke cultures, die in hooge mate tot de opkomst en den bloei van verschillende gewesten onzer O.-I. koloniën hebben bijgedragen — tengevolge van de lage markt daar in zoodanige positie, dat zelfs het gouvernement zich bereid heeft verklaard tot steun aan die ondernemingen, die de noodige bedrijfsmiddelen door den bestaanden toestand niet langer op de gewone wijze kunnen krijgen. Tot dit doel is een commissie, bestaande uit vertegenwoordigers van de regeering en de voornaamste bankinstellingen benoemd. [1])

In Suriname zou een dergelijke gouvernementssteun de koffie- en cacaocultuur thans zeer te stade komen. Daartoe zou het gouvernement de hulp van het moederland moeten inroepen. [2])

Zulke maatregelen zijn het gevolg van een tijdelijke in-

[1]) Inmiddels is daarvoor een Cultuurbank tot stand gekomen.
[2]) Wellicht heeft zoodanige gouvernementssteun bij het afdrukken van dit artikel reeds zijn beslag gekregen.

zinking, die iedere soort van cultuurbedrijf op haar beurt kan treffen — een suikercrisis heeft ook bestaan — maar steeds is in den Oost het tegenwicht uit talrijke andere bedrijven zoo zwaar gebleken, dat, al werden dikwijls groote individueele verliezen geleden, al moesten vele belangen in andere handen overgaan, het land als geheel de schokken heeft kunnen doorstaan; de middelen waren steeds aanwezig om de moeilijke tijden voor de getroffen cultuur door te komen, om zoo noodig de bakens te verzetten.

De verdeeling van risico wordt er in den grooten landbouw steeds meer uitgebreid en het economisch evenwicht daarmee op steeds gezonder basis gebracht. Het is jammer, dat de fiscus er zoo zware lasten op de groote cultures gaat leggen, dat de toevloeiing van kapitaal daardoor kan worden belemmerd.

In de laatste 15 jaar is het aantal gewassen, in Oost-Indië op belangrijke schaal door den grooten landbouw in cultuur genomen, met niet minder dan 5 vermeerderd, t.w.: rubber, sisal, cassave (tapiocaproducten), klappers en oliepalmen.

Het aantal voor den grooten landbouw geschikte gewassen, dat in Suriname gunstige levensvoorwaarden vindt, kan op een 10 tal worden gesteld. Men zie daarvoor het rapport.

Hoewel de vooruitzichten voor de suikerindustrie er onder de gewijzigde omstandigheden veel gunstiger lijken dan vóór den oorlog en het zeer gewenscht ware, dat deze industrie tot krachtige ontwikkeling kwam, zou het voor het economisch evenwicht der kolonie toch evenzeer gewenscht zijn, als een veelzijdige risicoverdeeling gelijk in Oost-Indië kon worden verkregen.

Ondernemingen van anderen aard dan suiker, mits op gezonden grondslag rustend, verdienen dus evenzeer den steun van het gouvernement.

De enorme uitbreiding van de klappercultuur in Demerara wijst er op, dat deze kolonie, waar de suikerindustrie nog wel sterk bevoorrecht is, het standpunt verlaat, dat de minister en Dr. Lely voor Suriname willen innemen.

En nu het groote immigratieplan der studiecommissie, door den heer Lely ontraden, door den minister niet aanvaard (volgens de Mem. v. Antw. wel in principe, m.a.w. wel, ingeval de belegging van kapitaal in Suriname daartoe aanleiding zou geven).

De aangevoerde argumenten tegen het plan zijn van dien aard, dat de bedoeling ervan blijkbaar niet door hen begrepen is en het rapport ter zake uit zijn verband blijkt te zijn gerukt.

De schrijver van een vervolgartikel: „Een Nationaal Belang, Een zaak van Nationale Eer", voorkomend in het „Vaderland" van 16 Maart 1921, levert de volgende juiste kritiek op die argumenten:

„Maar het aangegeven program der studiecommissie is een één — en ondeelbaar geheel, waarvan elk onderdeel onafscheidelijk steunt op- en verbonden is aan het andere.

Het is niet mogelijk een ander deel daaruit te lichten en als zelfstandig te beschouwen en te beoordeelen. Uit die ontwrichting is het fantastische geboren. Toen er sprake was van immigratie van werkkrachten in het groot, hebben ook enkele Kamerleden dit uit het oog verloren."

Om de cijfers van den heer Lely te gebruiken, de studiecommissie heeft niet bedoeld en niet kunnen bedoelen, dat in 10 jaar zonder meer 100000 menschen naar Suriname gebracht zouden worden, als de jaarlijksche particuliere behoefte aan contractarbeiders 2000 zou zijn, dus in 10 jaar 20000, teneinde de tewerkstelling aan openbare werken der resteerende 80000 en de verdere zorg daarvoor aan het gouvernement over te laten.

Dat ware toch allerminst te rijmen met de 10 miljoen gld., door de commissie in 10 jaar noodig gedacht om het allernoodzakelijkste op het gebied van publieke werken tot stand te brengen. Zij had dan vele malen dat bedrag moeten noemen.

De commissie heeft gegeven een afgerond plan, zooals het h.i. zou moeten gaan, wil er wat van Suriname worden; een plan, voor welks uitvoering het gouvernement zou kunnen komen te staan; een kostbaar plan, doch dat

de financieele draagkracht van het moederland vermoedelijk niet zou overschrijden; dat zeer goed uitvoerbaar is, voor zooverre betreft aanwerving op Java en overbrengen naar Suriname, maar niet, als de tewerkstelling van- en de zorg voor de overgroote massa het gouvernement op den hals zou worden geschoven.

De commissie heeft de levensvatbaarheid van nieuwe ondernemingen, de uitbreiding, de moderniseering van bestaande onafscheidelijk gekoppeld aan de oplossing van het arbeidersvraagstuk en zich zeker gesteld, dat de werving op Java, zelfs van getallen als de genoemde, geen bezwaren zou ondervinden.

De commissie heeft zich gedacht, dat, na een billijke regeling in zake de verdeeling der aanvoerkosten tusschen gouvernement en ondernemers, de zoo noodige toevloeiing van nieuw kapitaal temeer in de hand gewerkt zou kunnen worden — het overwinnen der kopschuwheid van het kapitaal is moeilijk — met een van regeeringswege te geven zekerheid ten aanzien der aan een immigratie op groote schaal verbonden kosten, indien de behoefte dusdanig zoude worden, met als hoofddoel het voor de kolonie groote voordeel van vestiging, dus de dringende vermeerdering van vaste bevolking, de ruggegraat voor de toekomst.

Bij al hare voorstellen tot bevordering van een krachtigen bevolkingsaanwas heeft de commissie de toekomst voor oogen gehad, in het bijzonder het tijdstip, waarop de arbeid onder contract zal ophouden.

Met 's ministers opvatting van het groote immigratieplan staat deze bewindsman er voorzichtig tegenover en heeft, vooral onder de tegenwoordige omstandigheden, geen aanleiding kunnen vinden tot de aanvrage van zoo'n groot crediet voor dat doel.

Als een dergelijk crediet bij wet zou worden vastgesteld, sluit dat toch niet in, dat de voorzichtigheid uit het oog moet worden verloren. Immers de regeering heeft de redactie van zoodanige credietwet volkomen in de hand, waardoor de toepassing aan regelende bepalingen is te

onderwerpen, die het geval kunnen uitsluiten, dat de gemeenschap met de zorg voor- en de tewerkstelling van het grootste deel der immigranten zou worden belast.

Aan een dergelijke credietwet zou het kapitaal, dat in Suriname belegging zou willen zoeken, houvast hebben voor de toekomst, was de redeneering der commissie. Een volgende regeering zou wèl terug kunnen schrikken voor zulke hooge credieten en den ontwikkelingsgang der kolonie weer op losse schroeven kunnen zetten, waarvan de ondernemers in de allereerste plaats de dupe zouden worden.

Het bleek de commissie al spoedig, dat een zekerheidsstelling ten opzichte der kosten, aan een meer massalen aanvoer van werkkrachten verbonden, in geen geval van de regeering te verkrijgen ware en heeft zij zich toen in zake de aanvoerkosten bepaald tot het bij monde ijveren voor een billijke verdeeling tusschen gouvernement en ondernemer; gaarne hadden wij gezien, dat de regeering ten deze nog verder was gegaan en o.a. ook de premies bij hercontract (*f* 20.— per hoofd per jaar) voor rekening van het gouvernement had genomen.

Het is een zoo voornaam belang voor de toekomst van het land het zielental op te voeren, dat de weg voor den toevoer van het kapitaal zooveel mogelijk moet worden geëffend.

Dat de commissie in haar zienswijze, dat krachtige bevolkingsaanwas gewenscht is, niet alleen gebleven is, spreekt ook uit een artikel van de in Paramaribo verschijnende „Surinamer" van 19 Dec. 1920. Onder het hoofd „Verkeerd beleid" drukt het blad, naar aanleiding eener rede van den heer Huizinga in de Kol. Staten, mede zijn spijt uit, dat het groote immigratieplan der studiecommissie niet tot uitvoering kan komen, nu het kapitaal niet willig blijkt voor nieuwe ondernemingen. Het betoogt daarop, dat het gouvernement de *volle* aanvoerkosten voor zijn rekening moet nemen, teneinde de rentabiliteit der ondernemingen te verhoogen. Bevoordeeling van het kapitaal acht het blad zulks niet, daar

het groote, indirecte voordeel voor de kolonie zou zijn. Door de volgens het plan der commissie op groote schaal uitgevoerde immigratie toch zou op de goedkoopste wijze een belangrijke aanwas van bevolking worden verkregen, waaraan volgens aller meening de noodlijdende kolonie het meest behoefte heeft.

Ook de redactie van dit blad blijkt uit het rapport te hebben begrepen, hoe het groote immigratieplan moet worden bezien.

Zooals het Suriname-vraagstuk zich thans laat aanzien, is er inderdaad alles voor te zeggen, dat het gouvernement de *volle* aanvoerkosten voor zijn rekening neemt, tevens den contractduur op de plantages enz. terugbrengt op 2 jaar en daarna gelegenheid tot vestiging geeft.

In het rapport komt te veel voor, dat op het tegendeel wijst, dan dat een enkele passage de uitlegging wettigt, alsof de commissie het immigratieplan onder alle omstandigheden uitgevoerd zou willen zien.

Wel heeft deze zich op het standpunt geplaatst, dat de immigratie op verschillende practische wijzen in den meest uitgebreiden zin moet worden bevorderd en heeft zij de middelen daartoe aangegeven, maar daaruit mag niet worden geconcludeerd, dat zij het verband tusschen den aanvoer van arbeiders en de toevloeiing van nieuw kapitaal eenvoudig uitgeschakeld heeft. In dat geval zou het immigratieplan inderdaad „fantastisch" mogen heeten, zooals de minister het noemde.

Hier volgen eenige aanhalingen uit het rapport, die het plan in het juiste licht plaatsen.

In het voorwoord op blz. 5 wordt er al dadelijk op gewezen, dat alleen goed rendeerende ondernemingen op den duur een land vooruit kunnen brengen en geen voorstellen tot Handel en Nijverheid gericht zullen kunnen worden, als niet kan worden aangetoond, dat de voorstellen aan de regeering kans van slagen hebben.

In verschillende conclusies der speciaal voor het kapitaal geschreven technische hoofdstukken is de oplossing

van het arbeidersvraagstuk gekoppeld aan de aanbeveling van een cultuur of anderen bedrijfstak.

De volgende passage op blz. 118 is veelzeggend: „Zonder den grooten landbouw zou er op het oogenblik geen kleine landbouw, die naam mag hebben, bestaan; zonder den grooten landbouw is het land bezwaarlijk verder te bevolken, waaraan Suriname voor alles behoefte heeft."

Op blz. 163 wordt de groote landbouw de school genoemd, die de arbeiders geschikt maakt voor den kleinen landbouw en daarom een onmisbare schakel voor de vestiging van een landbouwende bevolking is.

Op blz. 173 kan men lezen, dat zonder krachtige bevordering van de immigratie geen ontwikkeling van Suriname mogelijk is, dat het uitgesloten is alleen door toevoer van kapitaal de kwijnende kolonie nieuw leven in te blazen.

Op blz. 174 betoogt de commissie, dat het niet mogelijk is dadelijk geschikte elementen voor *zelfstandige* vestiging in grooten getale van Java over te voeren; dat de pas aangevoerden aan geregeld werken moeten worden gewend, dat ze onder geneeskundig toezicht moeten staan en in gezonde woningen gehuisvest moeten worden; dat het daarom gewenscht is, dat het gouvernement hen de eerste jaren onder zijn hoede neemt en hen onder toezicht eener arbeidsinspectie te werk stelt op die ondernemingen en in die bedrijven, die voldoende waarborgen geven voor een goede behandeling der immigranten.

Op blz. 177 staat: „dan is het gewenscht slechts zulke lieden tot vestiging toe te laten, van wie men redelijkerwijze kan verwachten, dat zij ook in staat zijn het land te bebouwen" en verder: „laat zich liever een klein aantal *flinke* kolonisten vestigen dan een groot aantal *armlastige*."

Vooral ook in verband met het immigratieschema is van belang, hetgeen blz. 181 te lezen geeft, waar een kortere contractduur dan 5 jaar en daarmee een snelle verplaatsing van plantagearbeiders naar vestigingsplaatsen wordt voorzien, waardoor grooter aanvrage om arbeiders zal ontstaan en de groote landbouw een soort doorgangshuis zal worden.

Op blz. 182 vindt men het volgende citaat uit het rapport der z.g. Welvaartcommissie: „Ware de aanvoer van plantagearbeiders niet noodig, dan zou zeker op andere voor het gouvernement veel kostbaarder wijze getracht moeten worden naar een oplossing van het allesbeheerschende bevolkingsvraagstuk."

En nogmaals, wat zou te bereiken zijn met de op blz. 206 genoemde som van 10 miljoen gulden om het allernoodzakelijkste op het gebied van publieke werken tot stand te brengen, als bedoeld ware, dat het gouvernement nu maar zonder meer die 100000 menschen in 10 jaar zou moeten invoeren en desnoods de groote massa zelf zou moeten onder dak brengen en aan werk helpen.

Als de commissie ook het gouvernement als werkgever van immigranten wil laten optreden, hetgeen inmiddels zoo geregeld is en zij, waar zooveel door het gouvernement te verrichten is (irrigatie, wegen, vestigingsplaatsen), niet aanstonds de werving en den aanvoer stop wil zetten, wanneer er op een gegeven oogenblik eens geen aanvrage mocht zijn, hetgeen dèsorganiseerend op de werving werkt, sluit dit nog niet in, dat zij voor den aanvoer geen rekening wil houden met de behoeften.

Door het geheele rapport loopt de gedachte, dat de toevloeiing van nieuw kapitaal slechts denkbaar is na de oplossing van het arbeidersvraagstuk en tevens verbetering der bestaansvoorwaarden van particuliere ondernemingen.

Het groote immigratieplan is bedoeld voor den toestand, nadat ter zake afdoende maatregelen door de regeering zijn getroffen in de verwachting, dat het kapitaal het vruchtbare Suriname met mogelijkheden ook op ander dan landbouwgebied dan niet langer zal mijden.

De groote massa dier immigranten is dus bedoeld ter voorziening in de behoeften van particuliere ondernemingen.

Wie de buitengewoon snelle ontwikkeling van cultuurgebieden in dun bevolkte streken op Java en Sumatra heeft meegemaakt zooals ondergeteekenden, zal een behoefte van 10000 immigranten per jaar niet zoo ondenk-

baar achten als de heer Lely, indien de kolonie aantrekkelijk voor het kapitaal mocht worden, temeer wanneer door een korten contractduur de gelegenheid tot spoedige vestiging geboden wordt.

Ondergeteekenden gelooven thans voldoende te hebben aangetoond, dat het rapport in de Kamer uit zijn verband is gerukt, dat het groote immigratieplan niet voldoende in betrekking tot den verderen inhoud is beschouwd.

Onder de heerschende malaise ziet het er geenszins naar uit, dat het plan in den gegeven tijd tot uitvoering zal kunnen komen, hetgeen een verlenging van het subsidietijdperk voor Nederland beteekent. Intusschen moge de regeering ervan doordrongen worden, dat, zij het met groote offers, zooveel mogelijk moet worden geprofiteerd van de gelegenheid, die nog bestaat om getallen van beteekenis van Java in te voeren.

Zij treffe daartoe maatregelen, die de belegging van kapitaal zoo aantrekkelijk mogelijk maken en overwege of het oogenblik is aangebroken om een flinke proef te nemen met den invoer van Javaansche landbouwgezinnen voor directe vestiging. Hierover spoedig meer.

Nu de meeste plantages, gedwongen door de omstandigheden, de uitgaven tot het hoog noodige moeten beperken, kan een eventueel surplus aan contractanten overgaan in dienst van het gouvernement om dadelijk nuttig te werk te worden gesteld aan den aanleg van wegen en vestigingsplaatsen.

Bij de uitvoering van dergelijke werken zijn doeltreffende hygiënische maatregelen van het hoogste belang.

Den Haag, Mei 1921.

J. S. C. KASTELEIJN.
B. J. KLUVERS.

DE OUD-GOUVERNEUR C. LELY OVER HET RAPPORT VAN DE STUDIE-COMMISSIE UIT HET SURINAME STUDIE-SYNDICAAT.

In verband met het in deze aflevering voorkomende artikel van de heeren Kasteleijn en Kluvers laten wij hier volgen de rede door den Oud-Gouverneur C. Lely, bij de openbare behandeling van de Surinaamsche begrooting voor 1921 in de Tweede Kamer, op 10 Februari 1921, gehouden.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft in de Memorie van Antwoord de meening verdedigd, dat de Memorie van Toelichting niet de aangewezen plaats was om over publicaties als het rapport van de studiecommissie uit het Suriname Studie-Syndicaat in beschouwingen te treden. Ik zal de juistheid van die meening niet betwisten, maar omgekeerd zal de Minister wel van oordeel zijn, dat de behandeling van de Surinaamsche begrooting zeker wel de gelegenheid is om een enkel woord te spreken over dat rapport.

En wel om verschillende redenen.

In de eerste plaats, omdat de toestand van de kolonie nog steeds ongunstig is. Maar in de tweede plaats, omdat bedoeld rapport geheel door particulieren in het leven is geroepen en als zoodanig een zeer te waardeeren uiting is van kapitaalkrachtige lichamen, om eens hun oogen op onze West te vestigen. In de derde plaats, omdat het is samengesteld door bekwame personen, die tijd noch moeite gespaard hebben om op de hoogte van den toestand te komen. Eindelijk ook, omdat de stellers van het rapport zoo'n anderen kijk geven op den toestand en op de mogelijke toekomst van de kolonie, dan men gewoonlijk verneemt, dat het ook uit dien hoofde stellig gewenscht is, een oogenblik de gedachten te bepalen bij de resultaten van het rapport.

Voor de uitvoering der voorstellen van het rapport zal ontzaglijk veel geld noodig zijn. Op bladz. 207 van het rapport lezen wij, dat een bedrag van 50 à 60 millioen, over 10 jaar te verdeelen, al mede het minste wordt geacht, dat den naam verdient van een energieke poging van de tweede koloniale Mogendheid, om haar verwaarloosd bezit de ontwikkeling te geven waarop het door zijn vruchtbaarheid aanspraak mag maken. Wij staan hier dus tegenover een voorstel, dat een krachtproef is, waarbij alle proeven, die tot dusverre zijn gedaan in Suriname, hetzij op het gebied van productieve werken, hetzij op het gebied van de mogelijkheid om nieuwe cultures in het leven te roepen, geheel in het niet verzinken. Het is dus van belang om dit nieuwe voorstel eens onder de oogen te zien. Op zich

zelf zou het groote bedrag geen onoverkomelijk bezwaar behoeven te zijn, indien men gegronde redenen had om daarvan goede resultaten te verwachten. Ik geloof ook, dat de Minister, indien hij op goede gronden zulk een voorstel kon doen, veel instemming bij de Kamer zou mogen verwachten. Hedenmiddag is toch weer tçn duidelijkste gebleken, dat bij deze Kamer in vele opzichten groote sympathie bestaat om iets te doen voor de West, bepaaldelijk voor Suriname, indien men gegronde hoop heeft op succes. Het is dan ook onze plicht, na te gaan of de onderstellingen, waarop het rapport gegrond is, een goede basis hebben. De hoofdgedachte, waarop het geheele voorstel berust, is deze: Suriname ligt naast Demerary, Suriname is niet minder vruchtbaar dan Demerary, er is dus geen reden denkbaar waarom Suriname financieel niet onafhankelijk zou kunnen zijn, terwijl Demerary het wel is. Men moet dus zoeken naar het cardinale verschil tusschen den toestand in Suriname en in Demerary en het Studie-Syndicaat meent dat cardinale punt te hebben gevonden in de grootte der bevolking. Demerary heeft een b volking van 300 000 zielen en Suriname slechts een bevolking van 100 000; ziedaar dus de bron van het leed. In verband daarmede is de oplossing gemakkelijk gevonden: men brenge slechts een grooter bevolking naar Suriname. De commissie is zelfs nog eenigszins bescheiden in haar eischen geweest, want terwijl Demerary een bevolking van 300 000 zielen heeft, acht zij het niet noodig voor Suriname zoo ver te gaan. Zij redeneert aldus: Wanneer de bevolking van 100 000 zielen, die er is, met 100 000 wordt vermeerderd, en dus tot 200 000 wordt gebracht, kan de bevolking groot genoeg geacht worden om in staat te zijn in haar eigen behoeften te voorzien.

Daarvoor wil zij aanvoeren 100 000 immigranten, die daar werk kunnen verrichten, en — geheel in het systeem van de krachtproef — moet dat niet geschieden op langen duur, maar in korten tijd: in 10 jaar; dus per jaar moeten ten minste 10 000 immigranten naar Suriname worden gevoerd. Laat men zich nu eens voorstellen, wat dat zeggen wil: 10 0000 immigranten naar Suriname gedurende 10 jaar achter elkaar! Wanneer men de geschiedenis raadpleegt, blijkt, dat er van 1903 tot 1917 ruim 18 000 immigranten zijn aangevoerd, dus gemiddeld 1200 per jaar. Laat ik echter ruim rekenen en onderstellen, dat om het bestaande goed te onderhouden en op de plantages het tekort aan arbeidskrachten aan te vullen, er gemiddeld 2000 arbeidskrachten per jaar noodig zijn, dan houdt men per jaar 8000 werkkrachten over, die men aan nieuwe ondernemingen te werk moet stellen. De hoofdvraag is nu — en daar is de commissie wel wat overheen gegleden — waaraan moeten deze werkkrachten te werk worden gesteld? Laten wij ons eerst eens eenige voorstelling maken welke hoeveelheid arbeid met 8000 immigranten kan worden verricht. Bij de heele suikercultuur in Suriname zijn op het oogenblik 6 à 7000 arbeiders werkzaam. Wanneer er dus elk jaar 8000 aan worden toegevoegd, wil dat zeggen, dat indien die bijv. voor de suikercultuur werden te werk gesteld, deze elk jaar zou moeten worden uitgebreid met meer dan de cultuur die op het oogenblik bestaat. Wil men het niet in de suiker vinden, maar in andere culturen, zooals koffie of cacao dan komt men tot nog grootere uitbreiding, en moet er per jaar aan die cultuur meer dan het bestaande worden toegevoegd. Nu zal misschien iemand, die met den toestand aldaar niet bekend is, vragen: welnu, waarom gaat dat niet, er is toch land genoeg! Zet die menschen daar aan het werk, hoe meer hoe liever! Maar, Mijnheer de Voorzitter, wanneer men eenigermate met den toestand al-

daar bekend is, redeneert men anders. Er is wel land genoeg, maar alle land is niet dadelijk voor cultuur geschikt en beschikbaar. Het land, dat daarvoor wel geschikt is te maken, is gelegen in de nabijheid van de zeekust, en dat land ligt zoo laag, dat het in den regel geen voldoende natuurlijke afwatering heeft, en men het, wil men het voor cultuur geschikt maken, eerst dus met kaden moet afsluiten van het buitenwater, van sluizen, afwateringskanalen, enz. moet voorzien. Het spreekt wel vanzelf, dat daarmee veel tijd heengaat. Men kan dus niet in eens een oppervlakte land ter grootte van de bestaande oppervlakte der suikerondernemingen in cultuur brengen, neen, Mijnheer de Voorzitter, daarvoor is tijd noodig, en niet alleen veel werkkrachten, maar vooral ook goede voorbereiding (opmaken van plannen, enz.). In oorlogstijd zou men zulke werken misschien kunnen forceeren, maar als men dat in gewone tijden doet, komt men stellig zeer duur uit!

Men zal dus dat groote aantal personen vermoedelijk niet onmiddellijk bij den landbouw te werk kunnen stellen. Vooral niet, omdat het niet waarschijnlijk is, dat in eens de toevloeiing van particulier kapitaal zoo groot zal worden, dat elk jaar zulk een groote uitbreiding van den landbouw mogelijk zal zijn.

Waarschijnlijk zal men dus genoodzaakt zijn, een groot aantal arbeiders eerst te werk te stellen bij productieve werken, als aanleg van wegen, vestigingsplaatsen, enz. Wanneer men echter bedenkt, wat het beteekent, een 8000 arbeiders te werk te stellen, dan zal men ook in dat opzicht eenigermate voorzichtig moeten zijn. Ik heb den crisistijd van de cacaocultuur medegemaakt in Suriname. Het was voornamelijk in 1904, dat vele cacaoplantages in zulk een slechten toestand verkeerden, dat zij niet meer in staat waren aan haar verplichtingen te voldoen, om den immigranten werk te geven of te onderhouden, waarvan het gevolg was, dat zij bij het Gouvernement hulp kwamen zoeken, om die immigranten te werk te stellen. Dat was in den tijd van den aanleg van den spoorweg. Toen heeft het zelfs de grootste moeite gekost, om al de immigranten, die de plantages vrij lieten, te werk te stellen. De moeilijkheid lag natuurlijk hierin, dat men voor dat te werk stellen eerst plannen gereed moet hebben, waar steeds veel voorbereidende werkzaamheden voor noodig zijn.

Men moet zich ook ten aanzien van het aantal werklieden, dat voor productieve werken gebruikt kan worden, geen groote voorstelling maken, want bij den aanleg van den spoorweg zijn zelden meer dan 2000 arbeiders tegelijk werkzaam geweest. Wanneer men dat nu weet, dan zal men begrijpen, dat de vraag rijst, hoe men, indien er enkele jaren achtereen een overcompleet van 8000 werklieden per jaar is, al die werklieden te werk zal stellen. Zeker zullen ook daartoe groote sommen noodig zijn boven de 50 à 60 millioen, waarop gerekend wordt. Intusschen, dit geldt slechts het tempo, waarmede de commissie wil werken, dat natuurlijk voor verandering vatbaar is. Ik ben echter van meening, dat het tempo, dat de commissie zich denkt, onder de bestaande omstandigheden practisch gesproken onuitvoerbaar is.

Intusschen, de zaak, waarom het gaat, is de vergelijking, die de commissie heeft gemaakt tusschen Suriname en Demerary; Suriname, zegt de studiecommissie, is zooveel vruchtbaarder dan Demerary; en waneeer wij dus in Suriname laten werken, moeten wij hetzelfde resultaat krijgen als in Demerary. In die redeneering ontbreekt m. i. één schakel: namelijk deze, dat, indien wij die arbeiders in Suriname te werk stellen, wij hen dan

ook hetzelfde moeten laten doen als in Demerary door de meerderheid der arbeiders wordt verricht. Het spreekt toch vanzelf, dat, wanneer men met een bepaalde cultuur in Demerary succes heeft, er geen enkele reden is om te veronderstellen, dat, wanneer men in Suriname een andere cultuur aanvat, men daarmede ook succes zal hebben. De hoofdquaestie is dus de vraag, wat wij met die arbeiders kunnen doen, om dezelfde uitkomsten van den arbeid te verwachten als in Demerary verkregen worden.

De commissie geeft vele vergelijkingen betreffende den toestand van Suriname en Demerary, doch niet wat dit punt betreft. Laat ons dus eens nagaan, wat de geschiedenis van Demerary ons te leeren geeft omtrent de hoofdcultuur, waarbij aldaar de arbeiders werkzaam zijn.

Ik heb daartoe de waarde van den uitvoer van Demerary van af 1884 eens nagegaan en heb van drie tot drie jaren om de tien jaar telkens het gemiddelde genomen. Ik kom dan tot het volgend resultaat:

Voor de jaren 1884, 1885 en 1886 was het gemiddelde van den totalen uitvoer 22,2 millioen per jaar. De producten der suikercultuur namen hiervan 97 pct. in, dus er bleef slechts 2 pct. over voor uitvoer van andere gewassen, benevens hout, enz.

In de periode 1894, 1895 en 1896 was de gemiddelde uitvoer per jaar 21,4 millioen, waarvan de producten der suikercultuur 70 pct. in beslag namen. Van de overige 30 pct. was de uitvoer van goud 26 pct. Er bleef toen dus 4 pct. over voor den uitvoer van andere gewassen, hout, enz.

In de periode 1904, 1905 en 1906 was de gemiddelde totale uitvoer 22,3 millioen; de producten der suikercultuur namen hiervan weer 70 pct. in, het goud ongeveer 20 pct. en de balata 4 pct.

In de periode 1914, 1915 en 1916 was de gemiddelde totale uitvoer gestegen tot 35,2 millioen, waarvan de producten der suikercultuur 80 pct. innamen, het goud 7 pct. en de balata 7 pct.

Neemt men in aanmerking, dat in de perioden 1894—1896 en 1904—1906 bovendien uitvoer plaats had van hout enz., dan blijkt dat de waarde van den uitvoer van andere producten van den landbouw dan die van suikerondernemingen in Demerary te zamen hebben bedragen in de periode 1884—1886 minder dan 3 pct.; in 1894—1896 minder dan 4 pct.; in 1904—1906 minder dan 6 pct. en in 1914—1916 ook minder dan 6 pct.

Vergelijkt men nu dezen uitvoer met dien van Suriname, dan blijkt, dat de uitvoer van cacao, koffie en dergelijke landbouwproducten in Suriname grooter was dan in Demerary en dat het verschil van de totale uitvoeren van beide landen dus uitsluitend ligt in de omstandigheid, dat Demerary in hoofdzaak is een suiker produceerend land. Naar het mij voorkomt, zou de conclusie hiervan moeten zijn, dat, wil men Suriname tot bloei brengen, op grond van de vergelijking met Demerary, men ook Suriname zou moeten maken tot een in hoofdzaak suiker produceerend land.

Vreemd genoeg, juist over deze quaestie, die eigenlijk de geheele zaak beheerscht, zwijgt het rapport van de studiecommissie. Of het wenschelijk zou zijn vele groote suikerondernemingen in Suriname op te richten, daarover laat zij zich niet uit, maar zij bepaalt zich tot een verwijzing naar de rapporten, die zijn uitgebracht door de heeren Sibinga Mulder en Diephuis.

Ook over den inhoud van deze rapporten zwijgt zij. Voor zoover mij ter oore gekomen is, zijn echter juist die rapporten niet zoo bijzonder gunstig voor het oprichten van suikerondernemingen in Suriname. En dit zou niet te verwonderen zijn, want ik geloof dat men niet a priori kan zeggen, dat

de toestanden, die men in Demerary heeft ten opzichte van de suikercultuur, reeds op zich zelf voldoende aanleiding geven om te veronderstellen, dat men voor die cultuur in Suriname ook bij zeer sterke uitbreiding dezelfde resultaten zou kunnen verwachten als in Demerary.

In de eerste plaats de inrichting zelf. Om thans een groote suikeronderneming op te richten, kost zeer veel geld en vereischt ook hooge kosten van aanleg voor de plantage zelf.

Nu heeft men in Demerary de suikerondernemingen van oudsher. Zij zijn gemaakt in een tijd van zeer goedkoope arbeidskrachten en nu is het zeer wel mogelijk, dat men daarmede eerder goede financieele resultaten kan verkrijgen dan met nieuwe ondernemingen, waarvan de aanleg op het oogenblik groote kosten zou vereischen.

Afgescheiden daarvan verkeert Demerary ten opzichte van zijn suikercultures in bijzondere omstandigheden, wat betreft het afzetgebied voor zijn suiker, welke, naar ik meen, thans hoofdzakelijk naar Canada plaats heeft. Het is onzeker, of bij zeer groote uitbreiding Suriname op gelijke voorwaarden zulk een afzetgebied zou hebben.

En bovendien moeten wij ook niet vergeten, dat de suikercultuur Demerary volstrkt niet altijd tot bloei heeft gebracht. Ook de suikercultuur in Demerary heeft zeer ernstige en moeilijke tijden gekend en is dan ook slechts door krachtigen steun vanwege het Gouvernement er bovenop gehouden.

Dit alles sluit niet uit, dat het naar het mij voorkomt een groot voorrecht is — zooals de Minister heeft medegedeeld — dat de Nederlandsche Handel Maatschappij bereid is thans een geheel nieuwe moderne fabrieksinrichting op haar terreinen Mariënburg en Zoelen te stichten, waaruit dan zal kunnen blijken, welke resultaten men met een goed ingerichte suikeronderneming op Suriname kan verkrijgen.

Ik wil zelfs nog een stap verder gaan en verklaren, dat, indien er ondernemende kapitalisten zouden zijn, die bereid waren, om het risico van een goedingerichte suikeronderneming in Suriname gedeeltelijk te dragen, ik van meening ben, dat er alle aanleiding zou bestaan voor de Regeering, om een dergelijke onderneming op krachtige wijze te gemoet te komen. Dit zou bijv. kunnen geschieden door de vereischte gronden op zeer billijke voorwaarden uit te geven, door het nemen van aandeelen in zulk een onderneming, wellicht met de bepaling, dat het overige kapitaal preferent is voor een bepaalde rente, enfin, door vele middelen, die kunnen strekken om het particuliere kapitaal te prikkelen, om zijn geld niet alleen in onze Oost, maar ook in de West te steken in de suikercultures.

Maar ik moet zeer ernstig waarschuwen tegen het volgen van het voorstel, zooals het door de studiecommissie is gedaan. Ik geloof, dat het volgen daarvan tot groote teleurstellingen zou leiden en dat de grondslag, waarop dat voorstel berust, niet juist is.

Intusschen herhaal ik mijn wensch en hoop ik, dat de Minister in die richting iets zal kunnen doen en hij kan daarbij verzekerd zijn, dat hij bij elke goed voorbereide krachtige poging zijnerzijds om Suriname op te heffen, hetzij door bevordering van de oprichting eener suikeronderneming, hetzij door bevordering van andere cultures of op welke wijze ook, in de Kamer krachtigen steun zal vinden.

REDE

DOOR

GOUVERNEUR MR. A. J. A. A. BARON VAN HEEMSTRA OP 23 MEI 1921 IN DE KOLONIALE STATEN UITGESPROKEN TER AANVAARDING VAN HET BESTUUR OVER DE KOLONIE SURINAME.

Mijnheer de Voorzitter!

Mijne Heeren, Leden van de Koloniale Staten.

Het is mij een zéér bijzonder voorrecht in deze plechtige zitting allereerst uitvoering te mogen geven aan een Koninklijke opdracht.

Hare Majesteit onze geëerbiedigde en geliefde Vorstin die, in innig medeleven met Haar Volk, de zorgvolle omstandigheden betreurt waarin Suriname verkeert, heeft met nadruk verzocht in deze kolonie uiting te geven aan Hare gevoelens van warme en moederlijke sympathie en mij de beste wenschen voor een betere toekomst van het land en zijne bewoners toevertrouwd.

Aan U, Mijne Heeren, die in deze hooge vergadering het Surinaamsche Volk vertegenwoordigt, breng ik eerbiediglijk deze wenschen van Hare Majesteit over, in de besliste overtuiging dat eenmaal, onder Gods onmisbaren zegen, eene blijder dageraad over deze zwaarbeproefde landen zal kunnen aanlichten, en tevens in de hoop, dat dit tijdstip niet verre zij.

Het zal mijn ernstig en moeizaam streven wezen om in het gewichtig ambt, dat zoo aanstonds door mij zal worden aanvaard, een ambt, dat allerminst door mij is gezocht, doch hetwelk ik niettemin met vrijmoedigheid als het moeilijkst en belangrijkst deel van mijn levenstaak heb meenen te moeten opnemen, alle krachten in te spannen om de zedelijke, de sociale en de economische verheffing van deze kolonie en van hare inwoners middellijk en onmiddellijk te bevorderen.

Al stemt het tot dankbaarheid, dat in het Surinaamsche Volk in het algemeen het bewustzijn levende is, dat de mensch niet slechts voor deze aarde en het vergankelijk materieele is geschapen, doch zijne hoogste verwachtingen in de dingen der Eeuwigheid heeft te stellen en dus ook eene levensopvatting op dat fundament gegrond al zijne daden heeft te beinvloeden, toch zal ook hier het gebied der hoogere Moraal nog meer zijn uit te breiden en te zuiveren van die uitwassen, welke de zondige cultures van het eigen-ik en van de menschelijke begeerten overal pleegt aan te kweeken.

Voorzoover er bij dit streven strijd mocht ontstaan, en ik geroepen word om in dien strijd op te treden, zal ik niet aarzelen om de banier van Waarheid en Recht met kracht op te heffen en hoog te houden.

Naast het meerdere, hetwelk in deze kolonie reeds op sociaal terrein tot stand kwam en nog tot stand kan worden gebracht, zal ik het mij tot plicht rekenen zoowel het collectief als het inidividueel verantwoordelijkheidsgevoel der natie te versterken, waartoe niet alleen staatsrechtelijke hervormingen zullen kunnen worden aangebracht, doch ook het besef meer en meer dient te worden ingeprent, dat het „arbeiden" en „nog eens arbeiden" een onafwijsbare eisch is voor het wezen van hoogere orde,dat met de menschelijke rede werd begiftigd.

Slechts hij, die den juisten samenhang tusschen recht en plicht heeft leeren vinden en die de aansprakelijkheid voor hetgeen hem is opgelegd en toevertrouwd in vollen omvang gevoelt en voortdurend toont te gevoelen, is in staat om eene onafhankelijkheid te bereiken, welke hem, met behoud van noodzakelijke banden, een vrij en zelfstandig bestaan waarborgt.

Dat eene zoodanige onafhankelijkheid, ook in financieelen zin ten opzichte van het Moederland, het einddoel is waarheen wij onvermoeid moeten blijven koersen, is, ik weet het, Mijne Heeren, Uw lang gekoesterd verlangen, en ik mag er aan toevoegen, dat dit verlangen door het Opperbestuur en door de Nederlandsche Volksvertegenwoordiging ten volle wordt gedeeld.

Niet minder dan aan het voorafgaande zal onze bijzondere aandacht gewijd blijven aan de ontwikkeling van de rijke hulpbronnen van dit schoone tropenland.

Hoewel in niet geringe mate eerbied en bewondering gevoelend voor hetgeen meerdere mijner ambtsvoorgangers ten deze hebben verricht, waag ik het op te merken, dat bij dit alles niet steeds een systematische grondgedachte heeft voorgezeten, weshalve mij thans het oogenblik gekomen lijkt, waarop voor nu en langeren tijd, de vaste lijnen zijn aan te geven, waarlangs wij ons het voortbewegen van de economische evolutie dezer kolonie zullen kunnen denken.

Indien het ons mag gelukken, in wel overwogen opzet, een deugdelijk werkplan samen te stellen, hetwelk voor langere periode alles omvat wat voor den opbloei van den landbouw, voor de vorming van de industrie, alsook voor de onmisbare exploratie van binnenland en bodem noodzakelijk schijnt, dan zal zoodanig werkplan, ik ben ervan verzekerd, de sanctie van het Parlement in ons Moederland verwerven en zullen van Staatswege de gelden, hoe aanzienlijk ook, voor de geleidelijke uitvoering van dit plan worden beschikbaar gesteld.

Veel voorlichting en steun zullen wij hierbij kunnen putten uit hetgeen reeds eerder in belangrijke rapporten over Suriname werd verwerkt, en in dit verband, acht ik mij geroepen van deze plaats een oprechte hulde te brengen aan den oud-Gouverneur *Staal*, die naast zijne vele en vruchtdragende bemoeiingen in de drukkende oorlogsjaren, de onvergankelijke verdienste heeft gehad om, als grondlegger van het Suriname-Studie-Syndi-

caat, door bekwame en ervaren mannen uiterst waardevol materiaal te doen verzamelen en gevolgtrekkingen te doen formuleeren, welke de uitbakening van een betere toekomst voor Suriname beoogen.

Wij mogen echter bij dit alles niet vergeten, dat Nederland reeds veel, ja zéér veel voor Suriname deed en dat ook het Moederland zucht onder de alom deprimeerende gevolgen van den rampzaligen wereldkrijg.

Mijne Heeren. Indien mijn bewind over deze kolonie iets zal vermogen te bereiken, dan zal zulks afhankelijk wezen van de voorlichting en bijstand van den Raad van Bestuur, van Uw Statencollege en van de welwillende medewerking van alle ambtenaren, in welken rang ook.

Op die onschatbare hulp veroorloof ik mij een ernstig beroep te doen.

Doch in en boven dit alles gevoel ik in het bijzonder een ontzachelijke behoefte aan een duurzaam vertrouwen van het gansche Surinaamsche Volk.

Slechts indien er, bij welk verschil van inzicht ook, een constante wisselwerking van waarachtig vertrouwen tusschen dat Volk, waaraan ik mij geheel wensch te geven, en mij die hier nog als vreemdeling voor U staat, tot stand komt, kan het verbond, dat heden tusschen ons wordt gesloten, overeenkomstig de oude leuze van Uw gewest op „Justitia, Piëtas en Fides" gegrondvest blijven en kan er van een eendracht sprake wezen, waaruit het kleine zich tot grooteren wasdom ontwikkelt.

In de hoop, dat mijne verwachtingen te dien opzichte in vervulling mogen treden, aanvaard ik, onder biddend opzien naar den Almachtige, in naam der Koningin, het bestuur over de Kolonie Suriname.

Ik heb gezegd.

BIBLIOGRAPHIE.

Departement van den Landbouw in Suriname. Meteorologische waarnemingen, gedaan op de meteorologische stations in de Koloniën Suriname en Curaçao in het jaar 1918. Amsterdam, Roeloffzen-Hübner en van Santen. [1921].

De vestiging van de Nederlandsche Kolonsiten in Suriname herdacht. 1845—21 Juni—1920. Uitgegeven door de Groep „Suriname" van het „Algemeen Nederlandsch Verbond". Paramaribo, 1921.

Berichten uit de Heidenwereld. Bazaar-nummer. Mei 1921. (Met tal van illustraties).

Idem. Juni 1921. Cornelis Winst Blijd. †. De eerste Inlandsche Predikant der Evangelische Broedergemeente in Suriname. (Met portret).

Haagsche Post, 4 Juni 1921. De West-Indische Compagnie. 3 Juni 1621.

In- en Uitvoer. 8 Juni 1921. De West-Indische Compagnie 1621—3 Juni —1921, door C. te Lintum.

De Economische toestand van Suriname in 1920. Verslag uitgebracht door de Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname. Paramaribo [1921].

West-Indie. Landbouwkundig Tijdschrift voor Suriname en Curaçao. No. 1, 6e jaargang. Maart 1921. (Inhoud: Katoencultuur in Suriname, door J. J. Leys. — Ontwikkeling der Varkensteelt. — Het veeteeltbedrijf in Ned.-Indië. — Grepen uit de voederleer. — De kleine landbouwers en het klein Landbouwbedrijf, door J. J. Leys).

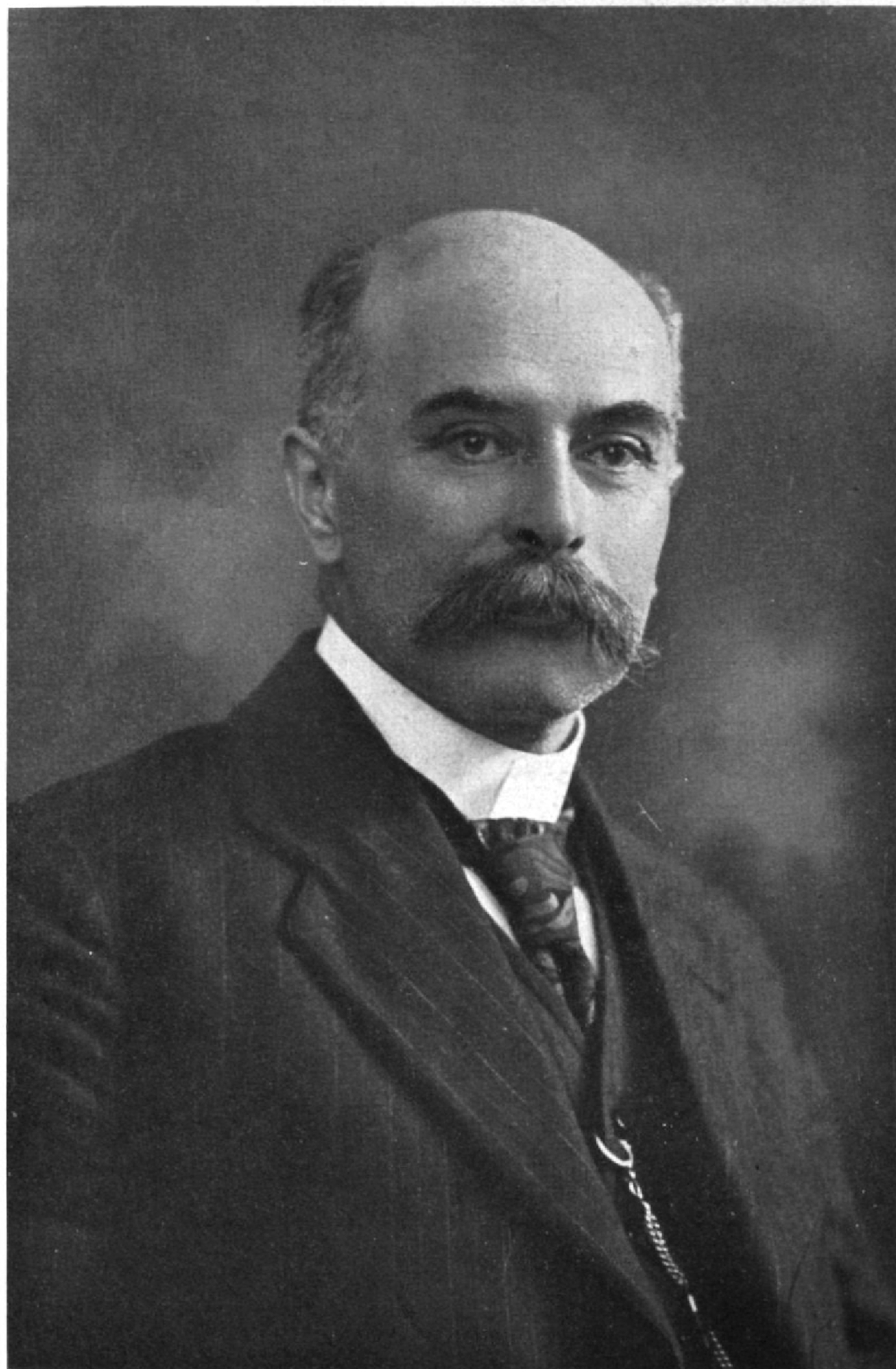
The psychology of the Chinese coolie, by A. Neville J. Whymant (late Lieutenant of the Chinese labour corps in France). A paper read before the China Society on March 3. 1921.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 Mei 1921. Het eilandenrijk in de Caraïbische zee, door A. G. Mörzer Bruyns.

De invloed van factoren buiten het menschelijk organisme bij het optreden en de verbreiding van infectieziekten in de tropen. Rede uitgesproken ter aanvaarding van het hoogleeraarsambt in de tropische hygiëne aan de Rijks-Universiteit te Leiden op Zaterdag den 11en Juni 1921 door P. C. Flu. Groningen, den Haag, 1921.

De Volksmissionaris. 15 Juni 1921. Het graf van den Eerbiedwaardigen Dienaar Gods Petrus Donders, Apostel der Melaatschen in Suriname, door N. Govers (met afb.).

Onze Missiën in Oost en West. Juni 1921. De Curaçaosche Roomsch Katholieke Volksbond. — Van Missie en Zending. (Een stuk geschiedenis uit de Curaçaosche Missie), door I. V. — Een mooi stuk sociaal werk te Curaçao (hoedevlecht-industrie op Coöperatieven grondslag), door I. V., met Naschrift van O. L. Helfrich.

De nieuwbenoemde Gouverneur van Curaçao
Mr. N. J. L. Brantjes

DE TOEKOMST VAN VERSCHILLENDE CULTURES IN SURINAME.

DOOR

TJ. PYTTERSEN.

III. Cassave.

Cassave, Yuca of Maniok is in Suriname zoowel als in geheel tropisch Zuid-Amerika steeds het hoofdvoedsel geweest van de Indiaansche bevolking.

In het hollandsch vinden we er de eerste berichten over in een uit het engelsch vertaald werkje: „Een onpartydige Beschryvinge van Surinam. Gelegen op het vaste Landt van Guiana in *Africa*. Mitsgaders een Verhael van alle vreemde Beesten, Vogels, Visschen, Slangen ende Wormen: Gelyck mede van de Gewoonheden ende Manieren van dese Colonie. By een gebracht van een Engels Edelman George Warren. Ende overgezet uyt het Engels Tot Amsterdam. By Pieter Arentsz. Boeckverkoper In de Beursstraat in de drie Kapen. A° 1669."

Schrijver begint met iets te vertellen over het oude Teorarica — ook wel Thorarica of Santo Bridges, later door de Zeeuwen Zandpunt, daarna Crommenie genaamd: bestaende in omtrent hondert woninghuysen en een Capelle. Voor deze Stadt is een heel fraye Baye ofte Haven / groot en wyt genoech voor hondert Scheepen.

De Plantagien leggen wel dartigh mylen opwaerts langs de Riviere.

Cassander [Cassave. P.], de welche eygentlyck kan Broot genoemt worden / is van gelycken een Wortel / Soo dick als een Mansbeen; maer van verscheyde gedaente; daer spruyt een boom uyt / van de hooghte van acht voeten: de wortel wort getrocken wanneer de boom *een jaer* oudt is / en wort herplant met de stocken van den boom / die men in de aerde lecht.

Indiaansch koorn [Mais. P.] en Zuycker-riet worden geplant in de leegten; Yames en ander voetsel [w. o. cassave. P.] op hooger lant.

Die „leegten" stonden in den regentijd bloot aan „friesses" — overstroomingen — waartegen cassave niet bestand is.

In „Suriname's herleving op nieuwe basis," heb ik reeds uitvoerig de aandacht gevestigd op de streken in de kolonie, welke in aanmerking komen voor een cassavecultuur, zoodat ik hier niet in herhalingen zal vervallen.

Steeds is in de literatuur gewezen op het enorme productievermogen van cassave in Suriname.

Herlein (1718) zegt omtrent cassave:

Haar gewoonlyk Brood is een zekere platte Koeke tamelijk lekker, die zy Cassave noemen, gemaakt van de Manioc-wortel. Het word op deze wyze gemaakt; de wortel, hoe wel zy zomtyds is van de dikte der dye, word gemakkelyk uit d'aarde gerukt.... Maniok-wortel, deze gebruiken d'Indianen in plaatze van Koren, van dewelke men een Brood maakt dat tamelyk lekker is, en dat men Cassave noemt, waarvan we tevoren iets gesproken hebben.

Deze wortel is zo vrugtbaar dat een bunder Lands, daar mee beplant zynde, het meer Perzonen zal voeden als 'er geen zes zouden kunnen doen met de beste Tarwe bezaaid.... Ten einde van 9 maanden is de wortel tot hare rypheid.

Zo d'aarde niet te vogtig is, kan 'er de Wortel haar *drie Jaren* in behoeden zonder te bederven: alzo dat 'er geen Korensolder nodig is om 'er haar op te leggen, want men trekt haar uit 'er aarde na de mate dat men haar heeft van doen.

Met het oog op een toekomstige cultuur en te nemen proeven komt mij hetgeen H. verder zegt interessant voor:

Om deze wortel te doen opkomen, moet men dit hout nemen, en by stokken snyden die omtrent een voet lang zyn. Daar na in den Tuin kuilen maken met een Spâ, en zetten *drie* van deze stokken op een driehoek in d'aarde die men uit deze kuilen gegraven heeft, en voor welke men een kleine verheven hoop heeft gemaakt: Men noemt dit in de kuile planten.

Maar daar is een andere wyze om de Maniok te planten, dat men noemt te poten met den In-steker, die vaardiger en gemak-

kelyker is, dog die zulk een schonen nog zo wel geagten Manioc niet voort-brengt.

Dit bestaat niet als in een gat in d'aarde te maken met een Insteker, en daar het hout van den Manioc regt over einde in te poten. Maar men moet agt nemen die plant ende, de kwasten niet na-beneden te stellen, om dat als dan de stokken niet zoude voortschieten....

Daar zyn verscheidene zoorten van deze Boomtjes, die niet onderscheiden zyn als in de verwe van de schorze van haar hout, en van hare Wortel.

Welker schorze grys, of wit, of groen is maken een Brood van goeden smaak, en zy groeien in weinig tyd: Maar de wortelen die zy voortbrengen zyn van zo goeden bewaring niet, en zy vermenigvuldigen zo niet als die van den *roden* of *violetten* Manioc, die de gemeenste is, de meest-geagte, en d' allervoordeligste in de huishouding....

Hartsinck (1770) schrijft over cassave:

De Cassave, Juca of Maniok wordt verdeeld in tweeërlei soorten....

Deze struik groeit ter hoogte van 7 of 8 Voeten: de Zoete brengt zyne Vruchten in acht Maanden voort, doch de bittere komt niet tot volwassenheid of rypheid dan na verloop van twaalf Maanden.

Ryp zynde, trekt men de gantsche Plant uit den Grond, en de Wortelen, die er af breeken, graaft men op....

Om de Cassave te verplanten, slaat men met een Houweel vyf of zes slagen in den Grond, om een hoop Aarde te maaken, waarin men vyf Stekken van de Steng steekt, ieder ter lengte van twaalf, veertien of zestien Duimen, vier in het Kruis en één in het midden zo diep, dat ieder Stek twee of drie leden boven den grond uitsteekt, aan ieder welker leden de Bladen uitspruiten: men maakt ieder hoop een of anderhalve Voet van malkander op een ry volgens een Lyn, op dat het Water daardoor kan afloopen. Dezelve worden tweemaal 's jaars van het Onkruid gezuiverd.

Ook Kappler schrijft in zijn „Surinam" (1887) over de zeer gunstige resultaten, welke met den verbouw van cassave in de kolonie verkregen worden.

Die Maniokwurzel ist sehr ergiebig, denn ein mittelmässig fruchtbarer Boden giebt auf *einer Hectar* 25.000 Kilo Wurzel [ong. 400 Picol.], aus denen man etwa 8500 Kilo Couac, oder die

vegetabilische Nahrung von 32 Menschen während eines Jahres, erhält.

Auf *fruchtbarem* Boden kann man sogar *mehr als das Doppelte* erhalten.

Zum Urbarmachen des Landes aus Urwald sind auf einem Acker von der Grösse einer Hectare, für Pflanzen, Ernten und Fabrication, bei 8 stündiger Arbeit täglich, 734 Tage nötig, *so dass zwei Leute imstande sind, in einem Jahre die Nahrung von 32, im gunstigen Falle sogar von 64 Menschen zu liefern.*

Man pflanzt im Monat *November*, wenn die ersten Regen fallen, und schon nach 14 Tagen ist bei günstiger Witterung das Feld mit einem hellgelben Grün bedeckt. Gegen *Juli* ist die Wurzel reif. Die Indianen aber pflanzen und ernten das ganze Jahr.

Het Rapport aan het S. S. S. bevat eveneens veel goeds over de mogelijkheid van een cassavecultuur in Suriname.

In 1908 is het Dep. van Landbouw aangevangen met een onderzoek in te stellen naar de waarde van een deel der in het land voorkomende soorten en van een paar geïmporteerde.

Er werd een proefveld op goeden zandgrond op het land „Kwatta" nabij Paramaribo aangelegd van 35 varieteiten, ong. $\frac{1}{8}$ akker van ieder. Geplant was 3' × 3' met één stek per plantplek. In 1909 werd geoogst van elke soort $\frac{1}{3}$ na 9, de rest na 12 maanden. De opbrengsten der veldjes van ong. $\frac{1}{8}$ akker zijn omgerekend per akker (0.43 H.A.).

Op 12 maanden leeftijd was de productie aanzienlijk hooger. De beide beste bleken te zijn:

de „alonsoe" met na 12 mnd. 15670 K.G. wortels per akker,

de „redi bita" of „boeroetikie" met na 12 mnd. 14350 K.G. wortels per akker.

Van de geïmporteerde bleek alleen de „white top" van Antigua met 10.800 K.G. per akker van eenig belang, hoewel ten achter staand bij meerdere reeds in het land gekweekte, behalve de bovengenoemde.

Een proefveld redi bita op Lelydorp op minder goed, rood zand, gaf in 1908 13.600 K.G. wortels per akker.

Een volgende grooter proef in 1909/10 op „Kwatta" leverde na 12 mnd. op:

voor de alonsoe 16500 K.G. per akker
voor de redi bita 14400 K.G. per akker.

In 1912 werd een proef op hetzelfde land genomen met 1- en 2-

stek beplanting. Geoogst werd reeds na 9 maanden. De opbrengst was:

alonsoe,	1	stek beplanting	12300	K.G. per akker
„	2	„ „	19200	„ „ „
redi bita,	1	„ „	12000	„ „ „
„ „	1	„ „	18000	„ „ „

Het resultaat met 2 stekken per plantplek is dus veel gunstiger. *Voor een leeftijd van 9 maanden is het resultaat buitengewoon gunstig.....*

....Vergelijkt men de in Suriname op goeden, maar niet superieuren grond verkregen producties van de alonsoe en de redi bita met de op Java bereikte, dan maken ze een uitstekend figuur.

Op Java worden dergelijke opbrengsten slechts op de rijkste gronden verkregen.

Volgens chemische analyse van het Proefstation bevatten beide varieteiten pl. m. 33 % zetmeel, berekend van de geschilde wortels, wat ongeveer kan uitkomen op 28 % van de ongeschilde.

Berekend per bouw voor de vergelijking met Java bedraagt de theoretische opbrengst der verschillende op „Kwatta" genomen proeven:

	stek-beplanting	leeftijd	picols	picols zetmeel per bouw
alonsoe . .	1	9 mnd.	329 à 28 %	92
„ . .	2	9 „	513 „ 28 %	143
„ . .	1	12 „	419 „ 28 %	117
„ . .	1	12 „	441 „ 28 %	123
redi bita .	1	9 „	321 „ 28 %	90
„ „ .	2	9 „	481 „ 28 %	134
„ „ .	1	12 „	384 „ 28 %	107
„ „ .	1	12 „	385 „ 28 %	108

Op een leeftijd van 9 maanden werd met 2 stek beplanting aanzienlijk meer product gemaakt dan op 12 maanden leeftijd met 1 stek. Het is jammer, dat niet werd nagegaan het resultaat na 12 maanden met 2 stekken per plantplek, waarmee nog grooter oogsten verwacht mogen worden.

Op Java is het planten met 1 stek regel.

Wie de praktijk van het tapiocabedrijf met eigen aanplant op

Java kent, zal uit bovenstaande cijfers moeten concludeeren, dat ze zeer gunstig zijn, ook al moeten ze met het oog op den omvang der proeven en het langs chemischen weg berekende rendement als theoretisch beschouwd worden.

Met een productie van gemiddeld 75 pic. handelsmeel (vochtgehalte pl. m. 15 %) per bouw van 16 maands goed gecultiveerden aanplant op goede gronden is men op Java zeer tevreden.....

....dat zelfs bij een zeer lage markt van pl. m. *f* 6.— per pic. meel nog een ruime winstmarge voor het groot (tapioca) bedrijf op Java blijft, daar de kostprijs met rente en commissie zeg *f* 4.— per pic. dooreen is, althans in normale omstandigheden was....

Om terug te keeren tot Suriname, moet speciaal gewezen worden op het groote voordeel van *vroeger rijpen* dan in Java's groote cassavecentra het geval is In *Suriname* is het gewas reeds *volrijp met 12* maanden; op *Java* waar de cultuur op de hooger gelegen lichte vulkanische gronden gedreven wordt, bereikt men de hoogste productie's en rendementen na *pl. m. 16 maanden.*

Met zekerheid kan worden aangenomen dat èn klimaat èn een groot deel van den bodem van Suriname gunstiger eigenschappen voor een cassavecultuur bezitten dan die op Java, een land waar zeer mooie resultaten met deze cultuur worden verkregen.

(De Cassave is van Suriname naar Java overgebracht).

De opbrengsten in Suriname zijn per vlakte-eenheid en over een zelfden tijdsduur hooger dan op den besten Javagrond, de grond is in Suriname goedkooper, het transport van het bereide product naar de zeeschepen komt op Java op ruim 60 cent per picol — de cultuur aldaar wordt ver van de havens gedreven — waar dit in Suriname zich bepaalt tot enkele centen.

Een ruime beschikking over goedkoope werkkrachten en ploegvee is hetgeen Java op Suriname voorheeft.

Het gaat er om te weten of de eerste factor grootendeels, de tweede geheel bij een eventueele Surinaamsche cassavecultuur is uit te schakelen en door mechanische kracht te vervangen.

Bij het plantverband dat op Java het beste is gebleken, is, zoodra de cassaveaanplant eenige maanden oud is, handenarbeid voor het onderhoud urgent.

Het Studie-Rapport zegt daarvan het volgende:

In de eerste maanden gebeurt het onderhoud middels ploegen tusschen de rijen met den lichten Javaanschen ploeg, tot 6 à 7 maal toe, met welke bewerking tevens wordt aangeaard. Om de planten wordt het onkruid uitgetrokken. Als men niet meer met den ploeg tusschen de rijen kan, wordt de grond schoon gehouden met den schoffel, waarbij er acht op moet worden geslagen, dat de wortelknollen, die dicht onder de oppervlakte liggen, niet geraakt worden. Later wordt alleen gewied en de beide laatste maanden wordt niets meer aan den aanplant gedaan; het gevaar van beschadiging der vol ontwikkelde wortels wordt dan te groot.

Met den korteren groeitijd in Suriname vermindert het aantal bewerkingen belangrijk.

Het schoonhouden van den grond met een schoffel geschiedt door arbeiders. De bladkronen sluiten zich aan en met een door vee getrokken werktuig is dit schoonhouden niet uit te voeren daar de bladeren hierdoor te veel zouden lijden, hetgeen van nadeeligen invloed zoude zijn op de productie.

Vergroot men nu de onderlinge afstanden der plantrijen dan zal het onderhoud langer zonder handenarbeid mogelijk zijn, om ten slotte bij een nog grooteren afstand geheel uitgeschakeld te kunnen worden.

De kans bestaat natuurlijk dat daardoor de productie zal verminderen, hoewel dit voor vruchtbaren grond niet vaststaat; dit is in de suikerrietcultuur voldoende bewezen.

Bij het oprichten van een proef-cultuurtuin is dit een der eerste zaken welke moet worden nagegaan; proeven kunnen dit slechts uitmaken; met praten erover komt men niet verder.

Wat nu de dierlijke trekkracht betreft kan met zekerheid worden aangenomen dat deze door mechanische kracht kan worden vervangen, vooral ook daar de cassavecultuur uitsluitend gedreven wordt op lichten, gemakkelijk te bewerken grond.

Met het oog op het mechanisch planten van cassavestekken is van belang hetgeen we daaromtrent in de Encyclopaedie van West-Indië lezen: Op zandgrond is het

gewoonte ze vlak op den grond te leggen op 10 cM. diepte; twee stekken in één plantgat; de plantwijdte is 3 à 4 vt. in het vierkant.

Verder dient naar *die* oogstmethodes te worden gezocht, welke den minsten handenarbeid vereischen voor een snelle wijze van oogsten.

Verwerking van het ruwproduct.

Een onzer grootste deskundigen op het gebied van cassavecultuur, iemand met langjarige Javapraktijk, deelde mij mede dat een up-to-date cassave (tapioca) fabriek een zelfde kapitaal eischte als een goed ingerichte suikerfabriek.

Een cassavebedrijf bindt daardoor direct een groot kapitaal, wat een schaduwzijde is voor een land als Suriname waar ondernemers toch reeds liever niets wagen.

Mijn vraag of er een goede markt bestond voor in schijven gesneden en daarna gedroogde cassave moest hij ontkennend beantwoorden, evenals de mogelijkheid van het met voordeel verwerken van een dergelijk product in een bestaande daarvoor omgebouwde fabriek in Europa.

Ik voor mij ben nog niet zoo zeker dat een dergelijke methode niet met voordeel is toe te passen; de vrachttarieven zullen hier natuurlijk eveneens van invloed op zijn.

Intusschen viel mij een berichtje op in een der Surinaamsche bladen, 't welk een artikeltje uit de Daily Argosy (Britsch Guiana) van 28 Oct. '20, had overgenomen.

Den inhoud laat ik geheel voor rekening van den schrijver.

Het is ongetwijfeld belangrijk voor ons om te vernemen dat er in Britsch-Guiana een nieuwe industrie in opkomst is, namenlijk het cultiveeren van cassave op groote schaal.

De operaties worden geleid door Majoor A. V. Board, die de beheerder is van de Emido Comp. Sta. te Liverpool, een van de groepen, welke cassave voor verschillende doeleinden in Engeland verwerkt.

Deze firma was een der pioniers van de cassave-industrie en zij zijn de grootste importeurs van dit artikel waarvan het geïmporteerde kwantum verscheidene honderd duizenden ponden sterling per jaar waard is.

Mr. Board verklaart dat zijn firma groote fabrieken in Engeland heeft alwaar de cassaven verwerkt worden en omgezet in prima kwaliteit producten en dat een van deze producten zeep zal zijn, nu door een Britsch chemist ontdekt is dat cassave voor de vervaardiging van dit artikel kan gebruikt worden. Men beweert dat cassavezeep een aangename zachtheid verleent aan de huid en ten zeerste wordt aanbevolen in medische kringen.

Mr. Board tracht zeer groote uitgestrektheden land in Britsch-Guiana te verkrijgen, welke hij zich voorstelt om met cassave in cultuur te brengen. Hij wil aanvangen met het beplanten van een paar honderd akkers op een daarvoor geschikte plaats gelegen, welk land als een „nursery" (proefveld) zal dienen tot het verkrijgen van voldoende plantmateriaal dat thans in de kolonie ont breekt.

Over een jaar wordt dan in het groot aangevangen. Het zal tevens noodig zijn om geoefende werklieden in te voeren, omdat dit een der hoofdvoorwaarden van het succes van de onderneming is.

Majoor Board heeft een grondige kennis van de cultuur en een jaar voor dat de oorlog uitbrak, richtte hij een fabriek in Trinidad op met het doel de planters te toonen hoe of de mechanische droging van het product plaats vindt.

Ik heb tot heden gewezen op de beteekenis van de vorderingen der techniek voor de cultuur van rijst, suikerriet en cassave in praktisch niet bevolkte, overigens voor die cultuur gunstige factoren bezittende streken.

Ik wil er hier verder op wijzen dat het mogelijk is met uitsluiting van een groot percentage levende kracht cultures van andere belangrijke voedingsgewassen — voor mensch en/of dier —, welke na of binnen een jaar vrucht geven, te drijven, als: mais, pinda, sojaboonen, tajer, yams, napi, switi patata enz.

Door toepassing van technische middelen zal de hoeveelheid te winnen zetmeel, vet, eiwit en suiker per vlakteeenheid per arbeider belangrijk vermeerderd kunnen worden, vooral als verder gebruik gemaakt wordt van andere vorderingen der wetenschap — bemesting selectie enz. —.

Bij het voortschrijden der wetenschap zal deze hoeveelheid regelmatig stijgen.

De oude Herlein en later ook Kappler wezen op de

mogelijkheid om door de arbeidskracht van een paar menschen voedsel voor een groot aantal te produceeren.

Dat zij beiden onafhankelijk van elkaar deze vergelijking maakten bewijst m. i. dat zij in hun land voedselschaarschte voor een deel der bevolking hadden gekend.

Leest men de bladen in onzen tijd dan wordt men herhaaldelijk getroffen door op vergaderingen enz, uitgesproken meeningen: de jaarlijks geproduceerde hoeveelheid voedsel is voor de menschheid niet voldoende, vermeerdering der bevolking mag niet in dit tempo doorgaan.

M. i. is dit niet juist; er zijn in de wereld nog enorme uitgestrektheden voor cultures gunstig terrein, welke tot heden niet werden benut voor het vermeerderen der wereldvoedselproductie.

Tot voor weinige jaren hadden dergelijke terreinen betrekkelijk weinig waarde, omdat men er niet beschikte over voldoende werkkrachten en de aangevoerde den kostprijs der producten te veel drukten.

Nu we zoover zijn dat een groot deel der tot heden noodige werkkrachten kan worden uitgeschakeld, gaan we deze streken met andere oogen zien en nadert de tijd dat voor westersche landen een dergelijk tropisch bezit waarde begint te krijgen.

Waarde niet alleen voor het particulier initiatief, maar eveneens voor den Staat.

Beschikking over goedkoop hoofdvoedsel in groote hoeveelheden kan op den duur een machtig wapen zijn ter bestrijding der vele uitwassen der westersche staten.

Ik ben geen voorstander van staatsexploitatie tot het uiterste en zie geen toekomst in zuiver staatscultuur-ondernemingen, maar evenals het mogelijk is voor mineraal- en olie-exploitatie gemengde maatschappijen op te richten zal hetzelfde voor cultuurondernemingen ook het geval kunnen zijn; particuliere ondernemingen dus gesteund met staatsgeld en voor een deel onder staatscontrôle.

In „Suriname's herleving op nieuwe basis," heb ik gewezen op de urgentie van het oprichten van een Departement van Opbouw dat o. m. verzamelt alles wat voor den wederopbouw van de kolonie van belang kan zijn.

Dat Departement zal na eenigen tijd over belangrijke gegevens beschikken, welke verstrekt aan onze koloniale ondernemers deze tot daden moeten opwekken; ten einde des te sneller daden uit te lokken, kan het zich finantieel interesseeren van den Staat in cultuurondernemingen van waarde zijn.

Dit artikel was reeds eenige maanden oud toen mij de Novemberaflevering van het Archief der Java Suikerindustrie (1920) in handen kwam, waarin een ook voor Suriname belangrijk Rapport voorkomt van een Enquête-Commissie voor de machinale-grondbewerking op Java.

Ik zal er hier het een en ander uit aanhalen.

Gebrek aan werkvolk in de Java suikerindustrie is algemeen en toenemend, de werkwilligheid neemt af, er is dus een stijgend gebrek aan werkkrachten, zegt het Rapport.

Van de 85 fabrieken, die steeds voldoende werkvolk hadden, klagen er 36 speciaal over 1919.

Afplanten geschiedt in toenemende mate te laat, bovendien blijkt uit de antwoorden dat bij het meerendeel der fabrieken gedeeltelijk op onvoldoend uitgezuurden grond geplant wordt.

Daarom is toepassing van machinale grondbewerking urgent geworden.

Deze kostte echter meer dan handenarbeid. Bedoelde méér kosten komen door verhoogde loonen den prijs van handenarbeid steeds meer nabij.

Wij weten, nog geenszins, waar wij met onze loonen voor veldarbeid aan toe zijn; zij vertoonen een stijgende lijn en zullen in de naaste toekomst nog meer omhoog gaan, zegt het Rapport.

Vet gedrukt lezen wij verder:

De enquête heeft dus onweerlegbaar uitgewezen dat machinale grondbewerking voor Java urgent is.

Java is echter gebonden aan een intensieve cultuur, welke aan de diverse machines veel hoogere eischen stelt dan een extensieve cultuur, waarvoor Suriname zulke gunstige voorwaarden biedt.

Voor lichte en middelbare gronden, zegt het Rapport verder, blijken bruikbare ploegen en tractors aanwezig.

Voor zware gronden, welke vooralsnog beslist gegeuld moeten worden is, voor zoover wij weten, slechts een kabel-installatie op Java met eenig succes in gebruik.

Resumeerende besluit de commissie dat de toepassing nog zeer eenzijdig is en zich bepaalt tot het ploegen en daarnaast geulentrekken.

Voor graafwerk (Reynoso) is men nog niet geslaagd.

De machinale grondbewerking, eindigt het Rapport, is voor de Java-suikerindustrie urgent.... De vooruitzichten zijn een meer en meer gevoelde behoefte om sneller en intensiever te werken.

Voorgesteld wordt: Oprichting van een Instituut voor studie der machinale grondbewerking.

Het vraagstuk blijkt hoe langer zoo meer van algemeen belang en de financieele offers, die het vraagt, zijn te groot dan dat enkelen of een concern die kunnen dragen.

Het bevestigt hetgeen ik schreef in mijn laatste „suiker"artikel.

Java staat voor groote moeilijkheden, welke men grootendeels tracht op te lossen door gebruikmaking van mechanische middelen, welke echter beter voldoen voor een extensieve cultuur op lichte of middelbare gronden dan voor een intensieve cultuur op zwaren grond.

Voor landen als Suriname begint een nieuwe tijd aan te breken!

Den Haag, Februari 1921.

DE CURAÇAOSCHE BEGROOTING VOOR 1921.

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN.

Met gemengde gevoelens zetten wij ons tot het schrijven van ons derde overzicht van dezen aard. Gouverneur Helfrich, die met zooveel energie zijn bestuurstaak heeft opgevat, heeft na nauwelijks tweejarigen diensttijd ontslag gevraagd, en zal waarschijnlijk voor een zeer belangrijk deel geen uitvoering meer geven aan de maatregelen, waarvoor bij deze begrooting de gelden zijn toegestaan. Wij sluiten ons gaarne aan bij de waardeerende woorden, die de heer Van Kol in de Eerste Kamer over des Gouverneurs beleid heeft gesproken. Zijn heengaan achten wij voor de kolonie een groot verlies; wij zagen in Gouverneur Helfrich den man „zooals de kolonie noodig heeft en waarop zij recht heeft".

Met de begrooting is het ditmaal in de kolonie meer nog dan anders haast-je rep-je gegaan. Eerst half April ingediend, was niettemin binnen den wettelijken tijd alles afgeloopen en de begrooting „voorloopig" vastgesteld. En dit kwam waarlijk niet hierdoor, dat het belangrijkste eerst later is behandeld, bij de zoogenaamde „wenschelijkheidsbegrooting" voor 1920, die betrof de „maatregelen meer in het bijzonder in het belang van de economische opheffing der kolonie, die geen uitstel gedoogen", want ook toen is de Raad zeer kort geweest. Intusschen schakelen wij deze laatste, door den Minister in deze begrooting ingevoegd, van onze bespreking uit, daar hieromtrent elders in dit tijdschrift mededeelingen worden gedaan.

Toch zijn èn in de kolonie èn in de Staten-Generaal eenige onderwerpen ter sprake gebracht, waarop bij-

zondere nadruk moet gelegd worden, en waarvoor wij hier in hoofdzaak de aandacht vragen.

Door eene verhooging der voorloopige begrooting met *f* 90.000 in verband met de gelijkstelling der salarissen van de bijzondere met de openbare onderwijzers is het tekort, waarmee zij sluit, gestegen tot bijna anderhalf millioen gulden. Tegenover twee memorieposten onder de uitgaven, t. w. de uitbreiding der pensioenregeling en de pensionneering van onderwijzers bij het bijzonder onderwijs, hunne weduwen en weezen, staat dat geen rekening is gehouden met de herziening van het belastingstelsel, die reeds geruimen tijd in voorbereiding is.

Wat de „gelijkstelling" betreft — in de Tweede Kamer heeft de heer Van Vuuren eenige aanmerking gemaakt op de wijze, waarop in de kolonie daartoe reeds bij voorbaat maatregelen genomen worden en den Minister de toezegging doen geven, dat dezelfde gelijkstelling, die hier te lande is aangenomen, in beginsel ook in de kolonie gelden zal.

Dezelfde afgevaardigde heeft zich tot tolk gemaakt van die leden, welke in het Voorloopig Verslag geklaagd hadden over de „ergerlijke" wijze, waarop de Koloniale Raad de begrooting behandeld had, zulks met een beroep op de aangenomen amendementen tot vermindering van de uitgaven voor de onvermogende verpleegden in het Krankzinnigengesticht en in het St. Elizabethsgasthuis. Gelukkig heeft de Minister dit verwijt aanstonds ver weggeworpen en verklaard groote waardeering te gevoelen voor het ook in die beslissingen tot uiting gekomen streven om slechts voor voorzieningen, welke strikt noodzakelijk zijn, gelden toe te staan. Intusschen heeft de Minister toch deze posten tot het oorspronkelijk aangevraagde bedrag tijdelijk hersteld, evenals opnieuw is aangevraagd en toegestaan eene som van *f* 24.000 voor telefonische verbinding der woningen van dokters en districtmeesters en politieposten in de buitendistricten van Curaçao. Daarentegen is niet weer opgenomen een post van *f* 8.000 als onderdeel van den reinigingsdienst op hetzelfde eiland voor het ophalen van

huisvuil, omdat niet al het vuil, met name niet het natte vuil, zou worden opgehaald. Hetzelfde is het geval met eenige posten voor nieuwe werken, waartoe een groot bedrag was uitgetrokken, waarvan de Minister zelfs nog eenige, door den Raad aangenomen, credieten heeft geschrapt. Niettemin is er voor dit doel toch nog eene groote som gevoteerd. Echter heeft de Minister weerstand weten te bieden aan den aandrang uit de kamer om twee kleine posten voor vervoermiddelen van geestelijken en overtochtskosten van verpleegende zusters, door den Raad verworpen, van den Gouverneur over te nemen.

De belangrijke vragen, in verband met de *bestuursinrichting* gerezen, zijn nog steeds om advies bij den Kolonialen Raad, gelijk de Minister aan de Eerste Kamer heeft meegedeeld. Nadat bij de begrooting eenige leden van den Raad hierover gesproken hadden heeft de Gouverneur aan dit lichaam verzocht zijne meening over dit vraagstuk in vollen omvang kenbaar te maken. Eenstemmigheid bestaat in deze niet, gelijk reeds gebleken is. De heer Winkel wilde een proef met kiesrecht maar geen algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht en noemde „meer verouderd nog dan de samenstelling van den Kolonialen Raad", waarover in de Tweede Kamer weer geklaagd werd door de heeren Van Vuuren en De Jonge zonder nochtans nieuwe gezichtspunten naar voren te brengen: „het bestuursstelsel, dat mogelijk maakt, dat een kolonie als Curaçao vanuit Plein, Binnenhof en Buitenhof bestuurd wordt; dat mogelijk maakt, dat het Regeeringsreglement buiten den Raad om gewijzigd kan worden." Zijn collega de heer Van der Veen Zeppenfeldt voelde daarentegen wel voor algemeen kiesrecht, waaraan ook analphabeten deelnemen, door den heer Winkel „een voor de kolonie onmogelijk kiesrecht" genoemd; bij eerstgenoemde sloot de heer Van Kol in de Eerste Kamer zich aan, die bovendien een stelsel van getrapte verkiezing ter overweging aanbeval.

In het *Voorloopig Verslag* der Tweede Kamer werd, tegenover de bekende decentralisatie-plannen, door sommige leden de vereeniging van beide West-Indische kolo-

niën in één gouvernement bepleit. De Minister wees dit echter af met een beroep op de geschiedenis van 1828—1843, toen een dergelijke toestand bestond, die niet bevredigd heeft.

De afscheiding der bovenwindsche eilanden kwam ditmaal meer uit een oogpunt van belang voor de benedenwindsche eilanden ter sprake. Men becijferde, dat op de uitgaven voor de bovenwindsche eilanden goed anderhalve ton tekort kwam behalve een aandeel in de uitgaven voor de geheele kolonie, en afscheiding zou de benedenwindsche eilanden heel wat dichter brengen bij het ideaal „een sluitende begrooting", meende men. Volmondig werd daarnaast toegegeven, dat de bovenwindsche eilanden zelf hunne belangen veel beter zullen kunnen behartigen, dan dat vanuit Curaçao kan geschieden, om onmiddellijk daarna ook nog te vragen: „Zou men de belastingbetalers hier nog meer mogen gaan bezwaren voor maatregelen ten behoeve van eilanden, waar zij over het algemeen weinig voor voelen?" De Gouverneur heeft tegenover deze opmerkingen zich vereenigd met het verleden jaar daaromtrent door den Minister geuit gevoelen, en meegedeeld, dat de zaak der decentralisatie, waarbij „zuiver locale belangen zooveel mogelijk ter plaatse kunnen worden geregeld" voortdurend zijn aandacht had. De samenstelling van den Kolonialen Raad noemde hij bij die gelegenheid „de(n) tijdgeest in aanmerking nemende.... niet aanbevelenswaardig". Tegenvoer de aangehaalde opmerking over de benedenwindsche belastingbetalers wees de heer Prakken als gemachtigde van den Gouverneur er op, dat Curaçao, Aruba en Bonaire zelf een tekort van ongeveer negen ton hebben na aftrek der zoogenaamde kapitaalsuitgaven.

De heeren Van Kol en Kraus hebben in de Eerste Kamer de positie van den bovenwindschen gezaghebber ter sprake gebracht en voor den opvolger van den heer Tymstra, aan wien hulde gebracht werd, op meer medewerking ten gunste dier eilanden aangedrongen.

De *nieuwe belastingen,* die de kolonie meer onafhankelijk van het moederland moeten maken, zullen nog wel

niet zoo aanstonds voor elkaar zijn. De voorstellen der commissie ad hoc zijn nog niet bekend. Niettemin stelde de Gouverneur reeds in uitzicht: herziening van de inkomstenbelasting met verplichte aangifte, verhooging van het tarief voor invoerrechten en van de loodsgelden, waarvan verwacht werd, dat niettegenstaande de stijgende uitgaven de bijdrage van het moederland niet zou behoeven te stijgen. De Raad antwoordde heel lakoniek, dat men hoopte, „dat door verstandige bezuiniging en rekening houdende met de reeds gemaakte opmerkingen", die bijdrage binnenkort geheel zou verdwijnen.

Tengevolge van de verleden jaar nog plaats gehad hebbende herziening zijn reeds voor het loopende jaar verhoogd: de raming van het invoerrecht met ruim *f* 63.000 en die van de inkomstenbelasting met ruim *f* 73.000. Een belangrijk hoogere uitgave zal in de toekomst ook zijn, die voor de *ambtenaarstraktementen*, waarvan de herziening maar steeds op zich wachten laat. Het komt ons voor, dat men ten onrechte hiervan een verwijt aan den Minister heeft gemaakt, waar het toch bekend is, dat eerst in het begin van dit jaar het rapport der daarvoor benoemde commissie aan den Gouverneur is ingediend. Bij de behandeling der begrooting in Curaçao, waarop voor dit doel *f* 200.000 is uitgetrokken, werd verwacht, dat reeds in den loop van het vorige jaar deze zaak haar beslag zou hebben gekregen. Er schijnt een beteekenend verloop in het ambtenarencorps te zijn, en ons komt het voor, dat met een bedrag van twee ton niet aan billijke verwachtingen zal zijn te voldoen, tenzij de heer Winkel gelijk heeft, die meende, dat het misschien met nog minder zou kunnen, als de administratie vereenvoudigd, het ambtenarencorps ingekrompen en de werktijd vermeerderd werd. In de Tweede Kamer maakte de heer De Jonge zich tot tolk der ambtenaren, die hunne belangen bedreigd meenden te zien door eene ook in deze op bezuiniging aandringende uitlating van het raadslid, den heer Lansberg.

De heer H. Statius Muller betoogde andermaal het nuttelooze der *landbouwuitgaven*. Hiertegenover trachtte

de landbouwkundige te wijzen op hetgeen zijn departement met succes gedaan had, maar erg veel bijzonders kreeg men toch niet te hooren, alleen dat de landbouwkundige dienst reeds eenige jaren werkzaam is geweest in de richting, als bij de „wenschelijkheidsbegrooting" later zou worden aanbevolen, door verbetering te brengen in het kweeken van voedsel en voedergewassen en het verbeteren van het kleinvee. Zelfs daarvan wilde de heer Muller, gelijk later ook bleek, niet weten, en, slagvaardig als hij is, wees hij er op dat de onlangs door het landbouwdepartement „uitgevonden" irrigatiemethode reeds vóór de instelling van dien dienst op Curaçao gevolgd werd, hetgeen evenwel door den landbouwkundige weer ontkend werd.

Wij hebben tot het laatst bewaard het debat, dat in den Raad gevoerd is over de onderscheiding in uitgaven, waarvoor geleend mag worden, en die, waarmee dit niet het geval is. Twee jaren geleden hebben wij eenigszins uitvoerig onze opvatting gegeven over de toen ingevoerde verdeeling in *gewone* en *buitengewone uitgaven*, waaraan hetzelfde beginsel ten grondslag ligt. Het was de voorzitter van den Raad, die over dit onderwerp eene principieele gedachtenwisseling had met den administrateur van financiën als gemachtigde van het bestuur.

De post *f* 22.500 rente wegens uit 's Rijks schatkist ontvangen voorschotten gaf den heer A. G. Statius Muller aanleiding te vragen:

„Van welke bedragen betaalt de kolonie rente? Worden hier bedoeld alleen de renten van de voorschotten, welke het Rijk boven het geraamde bedrag der subsidie aan de kolonie doet? Of is het soms de bedoeling uit dezen post ook te kwijten de renten van de in de memorie van toelichting bedoelde leeningen?"

Van bestuurszijde werd hierop het volgende geantwoord:

„Hoeveel rente vergoed wordt kan thans niet met zekerheid worden gezegd. Het geleende bedrag wordt door tusschenkomst der Nederlandsche Bank ter beschikking gesteld en de renteafrekening geschiedt aan het Departe-

ment van Koloniën. Volgens de tegenwoordige beginselen mag geleend worden voor de zoogenaamde rechtstreeks productieve werken: dat zijn werken, die geacht kunnen worden elk jaar minstens hunne rente op te brengen.

Voor productieve werken, als b.v. de bouw van een school, mag niet geleend worden. Schoolbouw is productief, omdat productie beteekent aan een bepaalde behoefte voldoen en de schoolbouw zal aan een behoefte voldoen, namelijk kinderen een plaats geven om te leeren.

De vorige Minister bracht de havenverbetering en het onderzoek voor watervoorziening onder rechtstreeks productieve werken. Mislukt het onderzoek voor watervoorziening, dan zal het bedrag aan het onderzoek besteed, onder de gewone uitgaven gebracht moeten worden.

De kolonie wordt geacht de leening bij het Moederland aan te gaan en het Moederland kan bij het aangaan van een leening met de uitgaven voor rechtstreeks productieve werken rekening houden."

Dat dit den vrager weinig bevredigde, zal wel niet verwonderen. Het leidde hem tot de volgende principieele opmerkingen. Na gezegd te hebben, dat het met de kwestie van leeningen wel ietwat zonderling toegaat, ging de heer Muller aldus voort:

„In de memorie van toelichting leest men slechts, dat er geleend kan worden voor buitengewone uitgaven, die de economische verheffing der kolonie beoogen. Op welke wijze geleend, tegen welken rentevoet en hoe de aflossing, daaromtrent wordt niets vermeld.

De memorie van antwoord brengt geen meerder licht. Het Bestuur weet dus zelfs nog niet hoe de Regeering de zaak denkt te regelen.

Spreker wenscht op te merken, dat hij een systeem, waarin voor de uitgaven, welke gedaan worden voor de economische verheffing der kolonie, een leening kan worden aangegaan, een fataal systeem zou achten.

Dergelijke uitgaven, die dikwijls niet de gewenschte resultaten afwerpen, moet het Rijk onvoorwaardelijk voor zijn rekening nemen. Laat de kolonie in de eerste plaats trachten den gewonen dienst sluitend te maken, waarbij

dan ook op korten termijn zou zijn te leenen voor uitgaven, die niet op de begrooting van één enkel jaar zouden mogen drukken of die de bezittingen der kolonie vermeerderen, maar laat het Rijk, spreker herhaalt het, de uitgaven, die het zich getroosten wil om de kolonie er boven op te helpen en zoodoende van de jaarlijksche subsidie voor den gewonen dienst af te komen, geheel voor zijn rekening nemen.

Dit is volgens spreker het eenige systeem, dat de stand der koloniale geldmiddelen kan verbeteren. Met het door de Regeering overwogen stelsel komen wij nooit uit het moeras."

In dit verband plaatsen wij ook even hetgeen de heer Winkel hierover had gezegd, nl. dat naar zijne meening de gewone dienst door de kolonie zou moeten bekostigd worden, en uitgaven tot verheffing van den economischen toestand ten laste van het moederland zouden moeten worden gebracht.

De dupliek van den heer Prakken aan den heer Muller gaf ook geen licht. Het komt ons niet juist voor, wat opgemerkt werd, dat niet kan gezegd worden, hoe de aflossing der leening zal plaats hebben, „omdat hier thans nog geen sprake van is." In de meeste gevallen als deze wil men immers in den regel noch leenen noch uitleenen zonder dat dit alles van te voren gestipuleerd is. En wat beteekent dit: „Wat de betaling der rente aangaat, die wordt waar Nederland zulk een belangrijke subsidie geeft, door Nederland betaald" (of voorgeschoten?)? O. i. niet, dat door dit systeem „de subsidie, die Nederland aan de kolonie geeft, verminderd wordt", maar wel dat men omtrent deze subsidie een geflatteerden indruk krijgt.

De degens zijn weer gekruist. Terwijl wij dit schrijven is in de kolonie reeds voor het volgend jaar de begrooting vastgesteld. Zoo snel gaat de tijd, waarin wij leven. Welke zal de richting zijn, waarin de nieuwe landvoogd straks den bloei der kolonie zal trachten te bevorderen? Misschien kan daarvan reeds iets blijken, wanneer wij een volgend maal ons tot het schrijven onzer begrootingsindrukken mogen zetten.

CURAÇAO.
DE VOORSTELLEN VAN DEN GOUVERNEUR IN HET BELANG VAN DE ECONOMISCHE OPHEFFING DER KOLONIE.

DOOR

MR. B. DE GAAY FORTMAN.

In Juni van 1920 is de Gouverneur bij den Kolonialen Raad gekomen met zijne voorstellen „in het belang van de economische opheffing van de kolonie." In het geheel was op de desbetreffende „wenschelijkheids-begrooting" voor het loopende jaar nog aangevraagd *f* 640.580, waarvan *f* 547.080 voor de Benedenwindsche en *f* 93.500 voor de Bovenwindsche eilanden. Onder deze bedragen kwamen ook eenige posten voor, die andere maatregelen betroffen, als ± *f* 20.000 voor buitengewoon onderhoud en herstelling van landsgebouwen en landseigendommen, straten en wegen op de Bovenwindsche eilanden, *f* 55.000 voor verbouwingen en nieuwe werken op Curaçao, *f* 18.000 voor een motorboot aldaar, *f* 50.000 voor een motorsleepboot om in de Paardenbaai van Aruba dienst te doen voor het in- en uitsleepen van vaartuigen en *f* 52.000 voor verbetering van die baai, *f* 48.000 voor een nieuwen steiger op Bonaire (Kralendijk), en *f* 40.000 in het belang der waterverschaffing op dat eiland.

Afzonderlijke vermelding verdient eene aanvrage van *f* 16.500 als rentelooze voorschotten tot ontwikkeling van de stroohoedenvlechtnijverheid. In de toelichting hiertoe zegt de Gouverneur, dat de vraag naar fijne hoeden tengevolge van de toeneming van het vreemdelingenverkeer en de geleidelijke normaliseering van den algemeenen toestand stijgt; het aangevraagde moet dienen als voorschot aan de hoedenvlechtleergangen, om deze

in de gelegenheid te stellen, dadelijk bij het afmaken van een fijnen hoed aan de vlechtster de waarde ervan te betalen en haar dus niet meer te laten wachten tot de hoed verkocht is. Als belangrijk voordeel hiervan wordt o.a. genoemd, dat hierin een prikkel gelegen is voor de over het algemeen behoeftige vlechtsters, om zich toe te leggen op het vlechten van de fijnere soorten. *f* 15.000 van het aangevraagde bedrag zou dienen als stamkapitaal voor de eerste coöperatieve hoedenvlechterij op Bonaire.

Eenigszins van dezelfde beteekenis is een post van *f* 5.000 als renteloos voorschot voor de Vereeniging „Huisvlijt", ongeveer op overeenkomstige wijze werkzaam in het belang van minder gegoeden, die door het vervaardigen van handwerken e. d. in haar onderhoud moeten voorzien.

Het belangrijkst is de aanvrage van *f* 291.000, als eerste termijn van een bedrag, groot *f* 573.000 over drie jaren, waarvan de omschrijving luidt: voorschotten en andere buitengewone uitgaven tot bevordering van den landbouw en ter verbetering van de veeteelt en het zoutbedrijf. Verbetering van den economischen toestand van de bevolking, der economisch minder gunstig gesitueerden, wordt hiermee beoogd.

Met ronde woorden spreekt de Gouverneur het in zijne Memorie van toelichting uit, dat de „eigenlijke landbouw" naar zijne meening op de Benedenwindsche eilanden „door den karigen regenval geen toekomst heeft en dus weinig of niets in zijn belang gedaan kan worden. De klimaatsgesteldheid is te ongunstig, zelfs voor toepassing van het drooglandbouwstelsel (dryfarming) in den eigenlijken zin van het woord, is de regenval hier te gering gebleken". Daarentegen wordt „zeer goed uitvoerbaar" geacht de teelt van voedergewassen in die gedeelten der Benedenwindsche eilanden, waar over grondwater in voldoende hoeveelheid te beschikken valt.

Hier wordt een nieuw systeem van uitoefening van het landbouwbedrijf aangewezen, en er de aandacht op gevestigd, dat men feitelijk reeds bezig is het oude stelsel te verlaten. Was vroeger de verbouw van kleine maïs de

spil, waarom de voedselvoorziening van mensch en dier draaide, eenstemmig zijn de planters thans in hunne verklaringen, dat de oppervlakte, die jaarlijks met sorghum verbouwd wordt, achteruitgaat, terwijl verwacht wordt, dat dit in de toekomst in nog grootere mate het geval zal zijn. Als redenen hiervan worden genoemd: de veelvuldige oogstmislukkingen en het gebrek aan werkvolk, waar vroeger alleen met zeer goedkoope werkkrachten de onkosten waren goed te maken. Daartegenover wint de meening veld, dat er voor den veestapel ook buiten den regentijd — en dus ook ander — voer moet worden gekweekt, terwijl de vergrooting van de melkopbrengst per koe steeds meer als een factor van belang gevoeld wordt.

In het kort komt het nieuwe systeem dus hierop neer: den landbouw loslaten en zich met alle krachten toeleggen op de veeteelt, het houden van een veestapel, die de bevolking van de voornaamste producten der veehouderij, melk en vleesch, maar vooral van het eerste, geregeld en ruim voorzien kan. Dit wordt in overeenstemming met de wetenschap genoemd. „Het is een bekende agrarische grondstelling", zegt de Gouverneur, „dat in de voor den eigenlijken landbouw te droge klimaten, waar tegelijkertijd de voorraad water te gering is om bevloeiing op ruime schaal toe te passen, men op de veeteelt en het verbouwen van veevoedergewassen aangewezen is."

Vooral melkproductie moet het nieuwe stelsel beoogen, want vermindering van den veestapel is eisch. Vooreerst toch zullen vele gronden, waarop thans melkvee gehouden wordt, niet voldoen aan de eischen van het nieuwe systeem en bovendien zal het aankweeken van voedergewassen (doornlooze cactus als ruw voedsel, al of niet gepaard met krachtvoeder) niet kunnen geschieden in een omvang evenredig met de voedselbehoefte van de thans gehouden kudden. Door verbetering van het vee*ras* zal men op deze wijze zelfs tot vermeerdering van de melkproductie kunnen komen.

Het moderne plantersbedrijf zal meer kapitaal vereischen, en de aanleg van bevloeiïngswerken met de grondige verbetering van het veeras zullen aan de planters

eischen stellen, waartegen die thans niet zullen opgewassen zijn. In dien zin zal het Gouvernement steun hebben te verleenen.

Het groote economisch belang, reeds op zichzelf gelegen in het instandhouden van den melkveestapel en van de grootveehouderij, wordt nog duidelijker, wanneer men overweegt, dat als gevolg daarvan te verwachten is meer stabiliteit in de verhouding tusschen werkgever en arbeider in het „landbouw"bedrijf, waarin nu alleen in den planttijd een aantal losse arbeiders werk vinden.

Ook de behoefte aan landarbeiders zal toenemen, wat van beteekenis zal blijken, als te eeniger tijd, gelijk verwacht mag worden, de emigratie-neiging afneemt.

„Den kleinen man", die van ooft- en groenteteelt zijn werk maakt, wil de Gouverneur steunen door de verschaffing van molens en putten, om de huurgrondjes meer productief te maken.

Aldus worden voorgesteld de volgende uitgaven:

A. *Maatregelen tot verbetering van de veeteelt:*

Benedenwindsche eilanden:

1920:		*f* 5.000	voorschotten,
1921:	*f* 6.000 en	- 25.000	„
1922:		- 20.000	„

Bovenwindsche eilanden:

1920:	*f* 3.000 en	*f* 3.000	„
1921:	- 3.000 en	- 3.000	„

B. *Maatregelen in het belang van de irrigatie als graven van putten, maken van vergaarbakken, aanschaffen van windmolens, enz. enz.:*

Alleen op de Benedenwindsche eilanden:

1920:	*f* 10.000 en	*f* 80.000	voorschotten,
1921:	- 10.000 en	- 50.000	„
1922		- 20.000	„

Bovendien is uitbreiding van het domein noodzakelijk om woningterreinen in de buurt van de stad te verkrijgen voor hen, die in de stad werken en thans den meesten tijd van het jaar van hun gezin gescheiden leven, om dat zij te ver buiten wonen; en „gemeene weiden" voor het kleinvee van de huurders van gouvernementsgronden, als hoe-

danig in aanmerking komen „voor den landbouw minder geschikte gronden", waardoor ook de plantages zullen ontlast worden.

Derhalve wordt gevraagd voor C. *Aankoop van terreinen voor woningbouw en weidegronden en omheining van die terreinen, zoomede verplaatsingskosten van pachters van gouvernementsgronden :*

Alleen op de Benedenwindsche eilanden 1920: *f* 75.000,
1921: - 25.000.

Wat den steun aan cultures betreft, wordt naast de sisalcultuur, die „den steun van het gouvernement reeds op ruime wijze ondervonden heeft", o.a. de aloëcultuur genoemd, „de kurk.... waarop Aruba thans drijft" en die ook op Bonaire om uitbreiding roept.

D. *Verdere maatregelen in het belang van cultures als : cocos-, katoen-, aloë-, oranje-, limoen-cultuur, enz.*

Benedenwindsche eilanden:
1920: *f* 50.000 voorschotten,
1921: - 70.000 „

Bovenwindsche eilanden:
1920: *f* 10.000 voorschotten,
1921: - 20.000 „

Ten slotte vallen onder het genoemde bedrag een aantal uitgaven in het belang der *zoutwinning* t. w. op St. Martin, voor:

aanleg van een werkspoor voor verbetering van het zoutladen en fabricage van tafelzout in 1920 *f* 5.000 en in 1921: *f* 30.000,

voorschot voor het aanschaffen van een schoener voor het vervoeren van zout in 1920: *f* 50.000.

Onder de tegenwoordige omstandigheden meent de Gouverneur, dat voor de zoutwinning op de Benedenwindsche eilanden niet veel kan worden gedaan.

Van het in totaal aangevraagde bedrag van *f* 573.00 is *f* 411.000 voorschot.

De voorschotten aan planters en huurders van gouvernementsgronden zullen verleend worden onder zakelijken waarborg en tegen voorwaarden, door eene daartoe

te benoemen commissie te bepalen: het eerste jaar bijv. renteloos, daarna tegen matige rente.

De ontvangst van deze voorstellen in den Kolonialen Raad was, wat de hoofdzaak betreft, gunstig. Men meende, dat het nieuwe systeem, dat de Gouverneur in den landbouw wilde brengen, „wel in staat is een eenigszins optimistisch standpunt te rechtvaardigen". Daarnaast werd ook het gebruik van kleine machines in den eigenlijken landbouw aanbevolen, gelijk reeds door eenige planters geschiedde.

Een lid echter had van de voorgenomen pogingen van het Bestuur hoegenaamd geen verwachtingen. De resultaten van de reeds toegepaste gouvernementsbemoeiïngen ten deze waren niet van dien aard om eenig optimisme te rechtvaardigen.

Krachtiger was de oppositie tegen den schoener voor de zoutnijverheid op St. Martin. Men meende, dat dit vaartuig volstrekt geen specifiek vereischte is voor de uitoefening van het zoutbedrijf, maar tot tal van andere doeleinden zou kunnen worden gebezigd. De Gouverneur was van oordeel, dat tegen dit misbruik wel waarborgen zouden te vinden zijn, en wees nog op de mogelijkheid, dat de schoener proefreizen naar verschillende havens zou kunnen maken, om te onderzoeken of het afzetgebied van het product te verruimen zou zijn. Desalniettemin werd bij de openbare behandeling deze post tot een bedrag van *f* 50.000 geschrapt.

Overigens werden alle hierboven uitdrukkelijk vermelde posten, voorzoover voor 1920, toegestaan.

Intusschen was dit jaar zoover verstreken, dat aan uitvoering der te nemen maatregelen niet meer te denken viel. De Minister nam de voorstellen van den Gouverneur, voorzoover hij daarmee zich vereenigen kon, daarom op in de begrooting voor 1921.

Ook de Minister heeft zijne medewerking willen verleenen tot verwezenlijking van de voorstellen van den Gouverneur, meende echter, dat bij de uitvoering met behoedzaamheid zou moeten worden te werk gegaan. Daarom

wordt het tijdperk van twee à drie jaren, waarin de Gouverneur de voorgenomen hervorming wenscht tot stand te brengen te kort geacht. „Een langdurig droogte-tijdperk bijv.", zegt de Memorie van toelichting aan de Tweede Kamer, „zou bij een te breed opgezette uitvoering in het stadium van omvorming van het bedrijf tot ernstige geldelijke teleurstellingen kunnen leiden. Aan den invoer tegelijkertijd van eene aanzienlijke hoeveelheid vreemd vee schijnen voorts uit een oogpunt van gezondheidszorg en acclimatisatie bezwaren verbonden, die niet licht mogen worden geteld. Eene meer geleidelijke hervorming wordt op die gronden voorgesteld, „waardoor ook het voordeel wordt verkregen, dat van de allengs opgedane ervaring ter voorkoming van verdere fouten partij is te trekken en dat, indien de verwachtingen niet worden vervuld, de proefnemingen tijdig kunnen worden opgegeven, zonder groote economische schokken te weeg te brengen." Het oorspronkelijk aangevraagde bedrag van *f* 291.000 is teruggebracht tot *f* 123.000, meerendeels door halveering der verschillende posten; alleen het tot verbetering der veeteelt aangevraagde is volledig overgenomen. Niet overgenomen is het door den Kolonialen Raad verworpen crediet voor een schoener in het belang der zoutindustrie.

Nog eenige andere posten, hierboven in het begin genoemd, heeft de Minister niet overgenomen t. w. *f* 18.000 voor een motorboot voor den algemeenen dienst in de haven van Willemstad op grond, dat voor deze aanschaffing „wel geen bepaalde urgentie zal bestaan", *f* 48.000 voor een nieuwen steiger op Bonaire, omdat de Minister meent, dat deze bouw eenigen tijd mag worden uitgesteld, en *f* 40.000 in het belang der waterverschaffing op Bonaire. Dit laatste bedrag is teruggebracht tot *f* 2500, hetzelfde bedrag als voor Aruba is aangevraagd voor de verbetering van putten. De hoogere aanvrage voor Bonaire is door den Gouverneur uitvoerig toegelicht. Op Bonaire toch stelt men, anders dan op Aruba, prijs op regenwater, waarvoor vergaarbakken zouden moeten gebouwd worden, omdat het putwater, vooral in den drogen tijd van

slechtere hoedanigheid is. Ook voor een tweetal dammen was het aangevraagde bedrag noodig. De Minister wil een mijningenieur eerst een onderzoek doen instellen. Noch in de Tweede Kamer noch in de Eerste Kamer is overigens bijzondere aandacht aan deze plannen gewijd waarvan de Gouverneur zooveel verwachting heeft. Een ander zal zijne plannen moeten uitvoeren!

DE HANDELSOMZET VAN DE KOLONIE CURAÇAO.

DOOR

S. VAN DEVENTER.

In het voorloopig verslag van de Commissie van rapporteurs over het ontwerp van wet tot vaststelling van de koloniale huishoudelijke begrooting van Curaçao voor het dienstjaar 1921 werd de wenschelijkheid uitgesproken van de aanstelling van een Nederlandsch Consul op sommige belangrijke plaatsen der Antillen. Men vroeg of er geen nut zoude zijn te trekken van sommige Curaçaonaars, om den handel van Nederland en zijne kolonie te bevorderen.

In de Memorie van Antwoord op dit verslag werd als antwoord daarop medegedeeld, dat naar aanleiding van de te kennen gegeven wenschelijkheid van de aanstelling van een Nederlandsch Consul op belangrijke plaatsen der Antillen kon worden medegedeeld dat aan den nieuwbenoemden Nederlandschen Gezant te Caracas opgedragen was een onderzoek in te stellen omtrent de Nederlandsche consulaire vertegenwoordiging in de landen gelegen in en om de Middelzee en dat daarbij zeker rekening zal worden gehouden met de mogelijkheid, dat langs dezen weg de belangen van den handel van Nederland en zijne koloniën met de hooger bedoelde plaatsen door Curaçaonaars zouden worden bevorderd. Hoewel in de koloniale verslagen, telkenjare de noodige gegevens worden verstrekt, omtrent den in-, uit- en doorvoer van de kolonie en in het tijdschrift „*Handelsberichten*" op gezette tijden gegevens omtrent den in-, uit- en doorvoer van de kolonie gegeven worden en de handel dus van deze gegevens nut kan trekken komt het toch gewenscht voor nog eens een beeld te

geven van den handelsomzet en daarvoor het tijdperk van de laatste tien jaren te kiezen.

Alvorens hier toe over te gaan wordt nog opgemerkt dat de kolonie Curaçao uit zes eilanden bestaat t. w.: Curaçao, Aruba en Bonaire, behoorende tot de eilanden „Onder den wind" en Sint-Martin, Sint Eustatius en Saba, behoorende tot de eilanden „Boven den wind".

Curaçao, Aruba en Bonaire liggen aan de Noordkust van Zuid-Amerika en wel tegenover de republiek Venezuela.

Sint-Martin, Sint-Eustatius en Saba liggen ongeveer 500 zeemijlen ten N.-O. van vorengenoemde eilandengroep.

De bevolking bedraagt:

Curaçao	34.000	zielen.
Aruba	9.000	„
Bonaire	7.000	„
St. Martin . . .	2.500	„
St. Eustatius . .	1.300	„
Saba	1.700	„

Hoewel het eiland Curaçao met zijn bekende haven Willemstad het leeuwenaandeel in den handelsomzet heeft, mogen toch de andere eilanden niet onvermeld blijven, daar het juist deze eilanden zijn die de grootste rol vervullen bij den uitvoer van sommige producten, als aloëhars, dividivi, zout en wol, goud en zilver.

Het is dan ook daarom dat de gegevens niet in totaal, doch voor de verschillende eilanden afzonderlijk zijn verstrekt.

De hieronder vermelde cijfers geven de eenheden en de waarde in duizendtallen aan.

In de koloniale verslagen waaruit deze gevens geput zijn wordt alleen het aandeel vermeld dat Nederland in den handelsomzet heeft en worden de andere landen, zooals in het Koloniaal Verslag van Suriname niet genoemd; vandaar dat men zich tot den totaalomzet en den omzet met betrekking tot Nederland heeft moeten beperken.

De totaal uitvoer bedraagt:

Jaar.	Curaçao.	Aruba.	Bonaire.	Sint Martin	Sint Eustatius.	Saba.	Totaal.	Waarvan naar of over Nederland.
1910	371	542	124	59	14	11	1121	19
1911	1181	481	120	111	47	12	1952	21
1912	1656	549	108	61	43	8	2425	15
1913	1627	433	130	34	52	9	2285	19
1914	1541	416	122	53	32	6	2170	42
1915	1810	356	118	36	11	7	2338	69
1916	1841	347	136	43	43	8	2418	92
1917	2290	208	156	64	35	12	2765	3
1918	1897	407	159	161	56	5	2685	—
1919	4195	392	193	191	89	11	5071	341
1920	9880	437	244	179	128	19	10887	nog niet bekend.

De waarde van den uitvoer in 1919 is dus twee maal zoo groot als die van voorgaande jaren en in 1920 vijf maal zoo groot.

Teneinde een behoorlijk overzicht te verkrijgen van de redenen van deze toename wordt hieronder een overzicht gegeven van de hoeveelheden en waarden der voornaamste artikelen.

CURAÇAO.

Jaar	Aloëhars.		Dividivi		Geitevellen.		Stroohoeden.		Huiden.		Mest.		Oranjeschillen	
	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	dozijn.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.
1910	2	1	558	30	23	28	70	213	10	4	2081	9	10	7
1911	4	1	652	42	22	27	108	432	7	3	1254	8	26	17
1912	1	½	548	29	19	22	133	756	21	11	1397	6	13	9
1913	16	3	512	27	20	26	131	620	64	42	189	1	18	14
1914	2	½	928	52	16	19	114	442	36	23	2049	12	18	16
1915	4	1	431	23	17	16	104	393	23	16	2799	18	21	13
1916	3	1	592	47	23	36	86	348	9	7	2377	14	17	12
1917	8	2	105	8	30	55	96	382	13	17	3298	28	5	3
1918	5	1	485	36	21	23	96	394	3	2	6988	75	—	—
1919	39	12	746	64	61	114	149	628	24	28	5783	86	70	52
1920	6	2	34	3	22	37	127	705	17	17	4978	56	31	27

Jaar.	Phosphorzure kalk.		Schapevellen.		Wol.		Zout.		Sisalvezel.		Steenkolen.	
	KG.	Gld.	KG.	Gld.	K.G	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.
1910	—	—	2	1	3	½	2515	18			—	—
1911	—	—	1	1	3	½	2699	22			34516	517
1912	—	—	4	2	3	½	210	5			53311	729
1913	6285	45	2	1	3	½	188	5			52289	714
1914	15431	231	2	1	1	½	144	4			47628	639
1915	31308	422	2	1	2	½	2109	9			50782	764
1916	14446	217	2	2	5	2	2407	13			38286	963
1917	3582	75	3	2	8	3	4334	38			38500	1484
1918	—	—	1	1	10	6	4199	46			20934	912
1919	10052	176	8	5	11	8	1141	16	14	6	39521	1839
1920	64969	1844	1	1	7	3	4847	51	66	26	43672	2667

Jaar.	Olie (ruwe).		Petroleum. (Kerosine).		Gasoline.	
	KG.	Gld.	L.	Gld.	L.	Gld.
1910						
1911						
1912						
1913						
1914						
1915						
1916						
1917						
1918	6015	180				
1919	24102	701	162	34		
1920	94872	3907	398	121	39	7

De voornaamste reden van het hoogere uitvoercijfer is dat de Curaçaosche Petroleum Maatschappij in het jaar 1919 een begin gemaakt heeft met den uitvoer harer producten, waardoor in het jaar 1919 eene verhooging van 735 en in het jaar 1920 eene verhooging van 4035 duizendtallen guldens verklaard wordt.

Ook de hervatting van de werkzaamheden aan de Sint-Barbara-mijnen deed haar invloed gelden. In 1919 verkreeg men daardoor eene vermeerdering van 176 en in 1920 eene vermeerdering van 1844 duizendtallen guldens.

De opbrengst der stroohoeden vermeerderde het uitvoercijfer in 1919 met 234 en in 1920 met 311 duizendtallen guldens.

Ten slotte vindt de vermeerdering der waarde van den

uitvoer haar oorzaak in de hooge prijzen welke voor de uitgevoerde artikelen verkregen werden.

Deze laatste reden heeft slechts eene betrekkelijke waarde, daar het niet te voorzien is dat deze prijsstijging zal blijven aanhouden.

ARUBA.

Jaar.	Aloëhars.		Dividivi.		Geitevellen.		Stroohoeden.		Mest.		Phosphorzure kalk.	
	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	dozijn.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.
1910	396	112	197	12	8	11	2	2	2021	2	20175	
1911	396	94	303	15	9	10	2	5	715	3	18863	
1912	375	154	163	8	11	12	7	19	706	3	32484	236
1913	418	144	183	8	8	9	7	23	460	3	28487	136
1914	380	167	290	14	7	8	113	23	271	2	7612	81
1915	346	180	343	15	8	8	137	27	820	4	—	
1916	627	260	326	22	6	7	213	37	1126	6	—	
1917	288	100	128	8	7	14	202	46	1825	15	—	
1918	703	254	229	15	7	7	442	76	3507	37	—	
1919	550	180	258	20	20	46	342	68	4097	56	—	
1920	491	186	224	19	4	11	289	111	4404	57	—	

Jaar.	Pinda's.		Schapevellen.		Wol.		Goud.		Zilver.	
	KG.	Gld.	K.G	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.
1910	426	36	2	1	2	½	59	95	10	½
1911	193	15	1	1	7	1	70	113	13	½
1912	16	2	5	3	5	1	51	84	12	½
1913	55	9	3	2	4	1	46	77	13	½
1914	4	1	4	2	6	1	50	83	7	½
1915	—	—	5	2	4	1	65	108	17	3
1916	—	—	2	2	5	2	1	2	—	—
1917	24	5	3	2	9	4	—	—	—	—
1918	—	—	2	1	13	7	—	—	—	—
1919	—	—	8	6	9	5	—	—	—	—
1920	—	—	4	4	7	4	—	—	—	—

De waarde van den uitvoer, welke in de jaren 1913 t/m. 1917 dalende was, doordat de uitvoer van phosphorzure kalk, goud en zilver verminderde en ophield, steeg weder in het jaar 1920, in hoofdzaak door de hooge prijzen welke de stroohoeden opbrachten.

BONAIRE.

Jaar.	Aloëhars.		Dividivi.		Geite-vellen.		Stroo-hoeden.		Mest.		Zout.	
	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	do-zijn.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.
1910	45	10	1070	73	7	8	2	5	1971	2	4892	19
1911	70	10	1102	75	9	11	2	5	2488	2	2483	10
1912	32	8	503	26	9	10	4	18	1993	2	7137	26
1913	47	12	490	26	4	5	7	34	2275	2	9342	32
1914	39	10	694	36	5	5	6	23	2552	2	7382	30
1915	64	23	435	26	5	4	6	20	2524	2	7448	27
1916	66	24	658	46	7	9	8	24	1285	1	3748	18
1917	39	13	721	54	7	12	6	19	2492	2	7726	34
1918	96	29	761	50	2	2	5	14	3374	3	2985	21
1919	77	23	607	50	6	17	8	31	3418	3	2384	17
1920	116	42	360	14	5	11	11	55	4047	4	13974	71

Hoewel de waarde en de hoeveelheid van de dividivi sterk terugliepen, vermeerderde de totaalwaarde van den uitvoer door grootere producten en hoogere prijzen der overige artikelen.

SINT MARTIN.

Jaar.	Geitevellen.		Katoen.		Katoenzaad.		Mest.		Zout.	
	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.
1910	9/10	8/10	9	12	42	2	—	—	11233	41
1911	8/10	8/10	28	57	93	8	—	—	8792	39
1912	6/10	9/10	26	38	55	4	—	—	1550	8
1913	4/10	5/10	8	11	54	3	—	—	3047	14
1914	4/10	4/10	14	20	35	2	—	—	4393	23
1915	3/10	2/10	14	12	39	1	355	2	3042	16
1916	4/10	7/10	9	11	32	2	270	2	2468	13
1917	6/10	1	7	20	14	1	569	5	3375	29
1918	3/10	4/10	28	101	28	2	417	3	4391	47
1919	1/10	2/10	36	127	103	10	165	1	4546	36
1920	2/10	4/10	28	113	—	—	291	3	6633	53

De waarde van den uitvoer vermeerderde geleidelijk tot het jaar 1920; in 1920 verminderde deze een weing door verminderden uitvoer van katoen.

SINT EUSTATIUS.

Jaar.	Bataten.		Yams.		Katoen.		Katoenzaad.	
	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.
1910	27	1	53	2	2	4	1	½
1911	112	3	24	2	18	30	51	2
1912	12	1	20	1	17	33	45	2
1913	71	2	74	4	28	38	49	2
1914	76	3	110	5	19	15	24	1
1915	22	1	17	1	15	3	14	1
1916	83	2	104	5	16	25	20	2
1917	47	2	79	5	9	21	16	1
1918	—	—	—	—	11	40	41	4
1919	12	1	35	3	19	75	48	4
1920	80	5	51	6	16	96	48	8

De waarde van den uitvoer vermeerderde hoofdzakelijk door de hooge katoenprijzen.

SABA.

Jaar.	Aardappelen.		Kantwerk.	Limoensap.	
	KG.	Gld.	Gld.	L.	Gld.
1910	1	1/10	8	2	1/10
1911	8	1	8	4	4/10
1912	3/10	—	6	3	1/10
1913	7/10	—	5	2	1/10
1914	2/10	—	3	2	1/10
1915	1	1/10	5	2	2/10
1916	4	6/10	6	1	1/10
1917	2	5/10	10	1	1/10
1918	—	—	5	1	1/10
1919	—	—	10	—	—
1920	—	—	18	2/10	2/10

De waarde van den uitvoer vermeerderde door de meerdere uitzending van kantwerk.

Uitvoer naar of over Nederland:

In den staat van den totaal- uitvoer is reeds de totaalwaarde van den uitvoer naar of over Nederland vermeld; hoewel een vermeerdering valt waar te nemen is de uitvoer van de kolonie naar het moederland nog zeer gering.

De navolgende artikelen werden naar of over Nederland uitgevoerd.

Jaar.	Aloë-hars.		Caret.		Dividivi		Stroo-hoeden.		Huiden.		Olie residu.		Gasoline.		Oranje schillen.	
	KG.	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	do-	Gld.	KG.	Gld.	KG.	Gld.	L.	Gld.	K.G	Gld.
1910					30	3	—	—	—	—					9	6
1911					12	1	$^{6}/_{10}$	3	1	½					24	16
1912					4	$^{1}/_{10}$	$^{4}/_{10}$	4	—	—					11	9
1913					—	—	—	—	6	4					16	13
1914					—	—	—	—	10	7					—	—
1915			½	2	236	12	1	5	14	10					20	13
1916					916	67	1	4	6	4					15	11
1917					—	—	—	—	—	—					5	3
1918					—	—	—	—	—	—					—	—
1919	9	2	$^{1}/_{10}$	2	26	2	8	33	15	15	7563	227	8	3	58	42
1920 [1])																

Voorts werd over de jaren 1910 t/m. 1919 nog uitgevoerd.

Kantwerk . . . . . $^{1}/_{5}$ Sisalvezel 6
Phosphorzure kalk . 55 Wol 4
Schapevellen . . . . $^{6}/_{10}$

Zooals reeds aan het hoofd van dit artikel vermeld werd zijn de uitvoercijfers naar de andere landen niet bekend.

Een uitzondering hierop maakt de stroohoeden-uitvoer, terwijl ook bekend is naar welke landen de phosphorzure kalk in het jaar 1920 werd vervoerd.

De uitvoer van stroohoeden was als volgt.

Jaar.	Noord-Amerika.		Enge-land.		Neder-land.		Cuba.		Frank-rijk.		Duitsch-land.	
	do-zijn.	Gld.	do-zijn.	Gld.	do-zijn.	Gld.	do-zijn.	Gld.	do-zijn.	Gld.	do-zijn.	Gld.
1910					—	—						
1911					$^{6}/_{10}$	3						
1912	89	442	22	173	$^{4}/_{10}$	4	—	—	9	80	6	44
1913	63	284	15	106	—	—	—	—	5	39	—	—
1914	72	276	33	114	—	—			1	8	1	3
1915	62	233	32	142	1	5	1	5	—	—	—	—
1916	68	276	16	65	1	4	—	—	—	—	—	—
1917	118	426	3	16	—	—	1	4	—	—	—	—
1918	133	453	2	8	—	—	9	19	—	—	—	—
1919	112	447	53	215	8	33	14	25	—	—	—	—

[1]) De cijfers over 1920 zijn nog niet bekend.

Van de in 1920 uitgevoerde phosphorzure kalk werd verscheept:

28.507 ton naar Zweedsche havens.
10.566 „ „ Nederlandsche „
5.080 „ „ Noorsche „
2.946 „ „ Spaansche „
2.113 „ „ Engelsche „
15.758 „ „ Duitsche „

INVOER.

De totaalwaarde van den invoer is als volgt:

Jaar.	Curaçao	Aruba	Bo-naire.	Sint Martin	Sint Eusta-tius.	Saba.	Totaal.	Waarvan uit of over Nederland.
1910	3162	120	30	147	40	55	3554	355
1911	3430	359	260	163	44	69	4325	485
1912	3891	447	236	152	52	78	4856	557
1913	3917	384	218	143	54	75	4791	535
1914	3806	399	216	136	65	61	4683	468
1915	3711	445	224	137	76	72	4665	461
1916	5212	356	289	153	63	81	6154	422
1917	5799	370	317	195	88	91	6860	91
1918	5878	594	377	243	126	89	7307	13
1919	7037	621	562	245	143	83	8691	385

Het zou te veel plaatsruimte vorderen om — zooals van de uitgevoerde artikelen is geschied, eene specificatie van den invoer te geven.

Daarom wordt alleen een overzicht gegeven van de voornaamste artikelen welke in het jaar 1912. (het jaar van het hoogste invoercijfer) uit Nederland werden ingevoerd en wel in vergelijking met het totaalcijfer van deze artikelen:

Artikelen.	Nederland.			Totaal.	
	Eenheid.	Hoeveelheid	Gld.	Hoeveelheid	Gld.
Aardappelen	KG.	325	17	385	22
Glas- en aardewerk	—	—	5	—	26
Bier	L.	34	17	69	27
Boonen en erwten	L.	168	38	316	73
Mineraalwater			1	—	2
Boter	K.G	6	9	38	58
Cement	KG.	234	4	469	9
Dakpannen	Stuks	78	2	78	2
Drogerijen en chemicaliën .			9		42
Gedistilleerd	L.	178	57	178	57
Kaas	KG.	47	37	49	38
Kaarsen	KG.	16	9	16	9
Koper	KG.	14	11	30	21
Kramerijen	—	—	3		49
Manufacturen			12		424
Oliën	L.	42	10	89	30
Rijst	KG.	97	16	126	20
Sigaren	100 stuks	8	26	9	31
Suiker (witte)	KG.	123	26	270	57
Thee	KG.	4	7	5	8
Uien	KG.	42	4	114	12
Verduurzaamde levensmiddelen	—		33		132
Verfwaren	KG.	28	7	52	16
Wijn	L.	8	5	38	28
IJzer	KG.	66	14	186	34
Zeep	KG.	3	1	158	37

DOORVOER.

De doorvoerhandel is van groote beteekenis, meer in het bijzonder voor het eiland Curaçao.

Daar vóór het jaar 1914 de opgaven in verschillende eenheden gedaan werden, valt het moeilijk eene vergelijking van den doorvoer vóór dit jaar te maken. De doorvoer van 1914 t/m. 1919 bedroeg:

Jaar.	Curaçao. K.G.	Aruba. K.G.	Bonaire. K.G.	Sint Martin. K.G.	Sint Eustatius. K.G.	Totaal. K.G.
1914	55295	47	6	10	5	55365
1915	66345	176	—	19	5	66547
1916	67647	127	3	12	11	67802
1917	55320	34	11	36	2	55405
1918	45343	29	94	9	18	45494
1919	72478	49	9	66	2	72605

BOEKBESPREKING.

Rapport betreffende een voorloopig onderzoek naar den toestand van de Visscherij en de Industrie van Zeeproducten in de Kolonie Curaçao, ingevolge het Ministerieel Besluit d.d. 22 November 1904 uitgebracht door DR. J. BOEKE, Iste en IIde Gedeelte.

De Kolonie Curaçao, alhoewel sedert 1634 in Nederlandsch bezit, was zoölogisch vrijwel eene terra incognita. Uit den aard der zaak waren in den loop der eeuwen natuurhistorische objecten daarvandaan ook in Nederlandsche Musea terecht gekomen of op andere wijze bekend geworden, maar het beschamende feit is niet weg te cijferen, dat iets samenhangends over haar fauna niet bestond. Dat gold en geldt nog voor de landfauna, maar het gold evenzeer voor de bewoners der wateren. Er bestonden niet eens betrouwbare opgaven omtrent de visschen, die het voorwerp zijn van de visscherij op de Eilanden Beneden den Wind en die toch, evenals in andere tropische gewesten, zulk een belangrijke rol hebben te vervullen bij de voeding der bevolking.

Het was daarom, gezien ook den weinig bevredigenden economischen toestand van Curaçao, die alleszins opbeuring eischte, een verblijdende gebeurtenis, dat op de begrooting van die Kolonie voor het dienstjaar 1904 een post uitgetrokken werd voor „kosten van een onderzoek en rapport omtrent — en maatregelen om verbeteringen aan te brengen in het visscherijbedrijf."

Op advies van het toenmalig College voor de Zeevisscherijen, werd daarop door den Minister van Koloniën besloten voor den duur van 9 maanden den Heer Dr. J. Boeke, destijds I. biologische assistent aan het Rijksinstituut voor het Onderzoek der Zee, naar Curaçao uittezenden.

Hij vertrok Dec. 1904 en keerde een jaar later, met groote verzamelingen naar Nederland terug.

In 1907 verscheen het eerste gedeelte van zijn belangrijk rap-

port, bevattende het reisverslag, eene bespreking van de hydrographische verhoudingen der Beneden- en Bovenwindsche eilanden, een schets van hun marine fauna. Voorts de volksnamen der visschen en hoe zij gevangen worden. Dit laatste belangrijkste hoofdstuk behandelt niet alleen de visscherij-methoden, waarbij de gebruikte booten en vischtuigen ter sprake komen, maar ook de economische zijde van het onderwerp in verband met de sociale toestanden op de eilanden: het aantal visschers, het aantal visschers-vaartuigen en hun uitrusting en hun tochten, de aan de markt gebrachte visschen, hun behandeling en conservatie.

Ter vergelijking wordt de visscherij in andere West-Indische wateren uitvoerig besproken naar aanleiding van eigen waarneming, naar bespreking met deskundigen ter plaatse en grondige studie der publicaties. Onder meer wordt hierbij op belangrijke proefnemingen gewezen, die bij Trinidad en Jamaica met grondvisscherij en beugvisscherij in europeeschen trant uitgevoerd werden. Haar volslagen mislukking toont aan, dat de zoo gewenschte en voorzeker mogelijke verbetering van de visscherij en haar resultaten te Curaçao langs anderen weg verkregen moeten worden. Hieromtrent is de rapporteur tot vaste besluiten gekomen, die in zijn helder geschreven rapport, ten slotte goed omlijnd samengevat worden in een reeks van voorstellen.

Daarbij komen ook de schildpaddenteelt, de oestercultuur, de sponzenteelt, de pareloesters, de kreeftenteelt en krabbenvangst ter sprake.

Want ook deze industrieën, die op verschillende Westindische Eilanden met meer of minder succes beoefend worden, zouden in aanmerking kunnen komen als bronnen tot vermeerdering der welvaart van Curaçao. Met hunne bestudeering heeft de rapporteur zich in loco en door besprekingen met deskundigen bezig gehouden en zich in Curaçao zelf op de inrichting voor de teelt van schildpadden, wier aantal door roekelooze slachting bestendig aan het afnemen is, toegelegd. Al deze bemoeiingen stellen hem in staat waardevolle wenken te geven, welke van deze industrieën de moeite waard zouden zijn aan voortgezet onderzoek en proefneming onderworpen te worden. Uit den aard der zaak toch kon bij de moeilijkheid en veelzijdigheid der problemen, die zich hierbij voordoen de exploratietocht van Prof. Boeke onmogelijk meer zijn, dan een flying survey. Dat hij desniettemin op dit gebied zoo veel tot stand bracht en zooveel nuttige wenken geven kon, is aan zijn groote werkkracht en goede wetenschappelijke voorbereiding te danken.

Aan dit eerste gedeelte van het rapport, dat de algemeene resultaten van het visscherijonderzoek van Prof. Boeke, voor zoover zij betrekking hadden op de practijk en de verdere ontwikkeling van het visscherij-bedrijf in Curaçao, bevatte, sloot zich in 1920 het tweede gedeelte aan. Daarin komt de marine fauna van Curaçao voor het eerst tot haar recht, door de bewerking van het omvangrijke materiaal, dat Prof. Boeke op zijn onderzoekingstocht gedurende 10 maanden wist bijeen te brengen. Mary J. Rathbun en Harriet Richardson, beiden ambtenaren van het United States National Museum bewerkten de Crustacea. Maar het lijvige tweede gedeelte van het rapport wordt in hoofdzaak gevuld door de beschrijvingen der verzamelde visschen door Dr. J. Metzelaar. Hij kon 337 soorten beschrijven, waardoor wij voor het eerst een inzicht krijgen in den grooten rijkdom der marine vischfauna van Curaçao. De groote hoeveelheid der voor de consumptie belangrijke soorten die zij bevat, blijkt dan verder uit de desbetreffende opgaven van Prof. Boeke. De bewerking der Curaçaosche visschen, opgeluisterd door 55 figuren van de nieuwe of minder bekende soorten, sluit zich waardig aan bij soortgelijke studiën uit andere deelen van de West-Indische eilanden-wereld, die vooral aan Amerikanen te danken zijn, zooals het werk van Evermann & Marshall over de visschen van Portorico.

Na lezing van het hier besproken Verslag zal men zich gaarne aansluiten bij de voorstellen waartoe het leidt.

Zij beoogen de visscherij op te beuren en te ontwikkelen als een der natuurlijke hulpbronnen van de Kolonie, die zonder twijfel vatbaar zijn voor verbetering, mits men systematisch en deskundig zich daarop toelegt. De arbeid van Prof. Boeke tijdens zijn verblijf in West-Indië en daarna verricht, zal rijke vruchten kunnen dragen ten voordeele van de welvaart van Curaçao.

Eerbeek, Mei 1921. MAX WEBER.

Treasury Department. Public Health Reports issued weekly by the United States Health Service. Volume 35, Number 34. August 20. 1920. Washington Government Printing Office. — *The treatment of leprosy, with especial reference to some new chaulmoogra oil derivatives.* By J. F. Mc Donald, A. M., M. D., Director Leprosy Investigation Station, U. S. Public Health Service, and superintending Physician to Kalihi Hospital, Hawaï, and A. L. Dean, A. B., Ph. D., President and Professor of Chemistry, University of Hawaï, Honolulu.

In iets meer dan 15 bladzijden druks worden de navolgende korte paragrafen gegeven: Melaatschheid niet ongeneeslijk; Algemeene behandelings-maatregelen; Het gebruik van chaulmoogra-olie; Derivaten van (Scheikundige samenstellingen bereid uit) chaulmoogra-olie; Gedistilleerde „esters"; Toediening van de ethyl esters; Behandeling met een samenstelling van ethyl esters en iodine; Standaardbehandeling; Behandeling uitsluitend door injecties; Hulp-geneeswijzen; Zenuw-lepra; Algemeene uitkomsten; Slotsommen; Samenvatting.

Wat is uit deze paragrafen voor den lezer van De West-Indische Gids van belang?

Als een onderdeel van de behandeling wordt, in het Kalihi-leprozen-Hospitaal op Hawaï, in het bijzonder gelet op het algemeen wel-zijn van de patiënten. Het voedsel is van goede hoedanigheid, goed toebereid, en wordt rijkelijk toegediend in prettige eetkamers. In de slaapkamer-gebouwen zorgen de lijders voor hun eigen kamers en zij worden aansprakelijk gesteld voor de netheid en zindelijkheid van eigen persoon en van de omgeving. Luiheid wordt tegengegaan, en het opgaan in en toegeven aan droevige overpeinzingen is niet geoorloofd. De mannen vinden bezigheid en verstrooiing in groenten- en bloementuin, in verzorging van vee en pluimvee, in herstellings- en schilderwerk; de vrouwen wijden zich aan huiselijke bezigheden, het koken en opdienen van spijzen uitgezonderd. De jongens en meisjes gaan iederen dag eenige weinige uren naar de school van een onderwijzer-verpleegde, en voeren verder hetzelfde uit als kinderen elders doen. De geheele gemeenschap speelt tennis, korfbal, baseball, volley-ball, croquet,

billiard, enz., en 's avonds hebben af en toe danspartijtjes plaats in de Assembly Hall. De patienten hebben hun eigen strijkorkest en zangvereeniging en , om eenige weken, tooneeluitvoering met zelfbedachte en eigengemaakte costumes, of concert. Er heerscht een geest van opgeruimdheid en van hoop; ieder neemt zich voor genezing te verkrijgen. Zijn de clinische verschijnselen verdwenen en kan de lepra-bacil niet meer worden aangetoond dan wordt men door den behandelenden geneeskeer voor „parool" voorgedragen. Een raad van drie geneesheeren kan dan den patient toestaan te vertrekken, als niet langer gevaar opleverende voor de openbare gezondheid. Patienten op parool moeten zich op gezette tijden aanmelden. De zorg die men ondervindt ,het voorbeeld van mede-patienten die op parool gaan, en de in het hospitaal heerschende geest, leiden tot een krachtig moreel [1]).

De eerste zorg voor den nieuw aangekomen lijder is, zijn algemeene gezondheidstoestand zoo goed mogelijk te doen zijn.

Daar het gebruik van ruwe chaulmoogra-olie, zoowel in capsules, als gemengd met andere stoffen volgens het procédé Heiser, bezwaren bleef opleveren (braakverwekkend, pijnlijke injecties, langzame absorptie) werd met behulp van schei- en natuurkunde, gezocht naar afscheiding van het tegen lepra werkzame bestanddeel uit de olie, en een betere wijze van toediening.

Er werden uit de ch.-olie verschillende vetzuren verkregen, die echter vast waren en dus ongeschikt voor onderhuidsche en intramusculaire inspuitingen. Men ontdekte dat ethyl esters van de vetzuren goed vloeibaar waren en gemakkelijk werden geabsorbeerd; voorts meende men te mogen besluiten dat het werkzame bestanddeel door de scheikundige bewerking niet verloren ging.

Met die vloeistoffen van verschillende samenstelling werden eens per week inspuitingen gedaan, terwijl tegelijkertijd chaulmoogra-olie in capsules drie maal daags werd toegediend. De beste uitkomst werd verkregen met inspuiting eenmaal per week van een mengsel van ethyl esters met 2 % gebonden iodine, alsmede toediening, drie maal daags, anderhalf uur na iederen maaltijd van capsules, inhoudende een scheikundige verbinding van ch.-olie-vetzuur en $2^1/_2$ % iodine, de dosis geleidelijk toenemende tot 1 gram per 100 pond lichaamsgewicht (Standard-Treatment). Abcessen als gevolg van de injecties komen zoo goed als niet voor (bij 4892 „deep injections" slechts één).

Succesvolle verbeteringen werden bij zenuw-lepra verkregen;

[1]) In October 1919 — zoo meldde de N. R. Ct. van 12 Juli 1920, Avondblad D.— konden 48 lijders onder het bedoelde voorbehoud worden ontslagen.

zelfs voor zoover na te gaan, volkomen genezingen. Een jong man daaraan lijdende (thans op parool en in kerkelijken dienst) werd de beste tennis-speler en de vlugste looper. Jonge mannen en jongens, die bij aankomst niet meer in staat waren zich alleen te kleeden, waren na eene behandeling van enkele maanden, daartoe weder volkomen bij machte.

Uit de conclusies teekenen wij aan, dat het werkzame bestanddeel van de ch.-olie om melaatschheid te genezen, nog niet is gevonden; dat de goede uitwerking van toevoeging aan de vetzuren van iodine nog niet proefondervindelijk is bewezen; dat de injectie vermoedelijk meer uitwerkt dan het innemen met den mond; dat bij lepra-behandeling alle hulpmiddelen moeten worden toegepast om de lichaamskracht te versterken en te behouden; dat onderhuidsche inspuiting van lepreuze knobbels met ethyl ester (hetwelk op uiterst voorzichtige wijze geschiedde) een aanzienlijke zwelling veroorzaakte, gevolgd door een zachter en kleiner worden van het gezwel.

In de „Summary" wordt verklaard dat nog niet kan worden gezegd, dat de ziekte werkelijk bij de ontslagenen is *genezen;* daarvoor ontbreekt het absolute bewijs. Maar er is, buiten kijf, thans: „a valuable agent at our disposal in the control of the disease", een uitspraak die door ieder die aan het lot van de leprozen in Suriname denkt, met groote voldoening en blijdschap zal worden vernomen.

L. C. v. PANHUYS.

KAARTBESCHRIJVING.

Kaart van Paramaribo, 1916—1917. Schaal 1 : 10.000. Vervaardigd door den Opnemingsdienst van Suriname, gedrukt op de Topografische Inrichting te 's-Gravenhage, 1920. Verkrijgbaar gesteld bij de firma J. Smulders & Co., Laan van Meerdervoort 438, 's-Gravenhage, tegen den prijs van ƒ 2 per exemplaar.

Feitelijk maakt deze kaart van Paramaribo een onderdeel uit van een door den Opnemingsdienst in Suriname reeds vervaardigd samenstel van topografische kaarten, welke, ten getale van 16, bij de Topografische Inrichting te 's-Gravenhage berusten en aldaar worden of zullen worden gereproduceerd. De kaarten betreffen de terreinen gelegen ten noorden, ten westen en ten zuiden van de stad; einde 1919 was van die terreinen in het geheel 66522 H.A. opgemeten. Het kaarteeringswerk hield met het opnemingswerk gelijken tred, zoodat die oppervlakte op genoemd tijdstip, met uitzondering van hetgeen in de laatste maanden van 1919 was opgemeten, ook in kaart was gebracht. De kaarten zijn alle op de schaal van 1 : 10.000 vervaardigd; het ligt echter in de bedoeling voor meer afgelegen terreingedeelten den maatstaf van 1 : 50.000 te kiezen.

Bij de voldoening, die de Kolonie mag hebben wegens het bezit van een uitvoerige en fraai bewerkte kaart van de stad, kan zij dus ook de verwachting koesteren van binnen enkele jaren te zullen beschikken over niet minder uitvoerige, op dezelfde wijze bewerkte en eveneens in kleurendruk vermenigvuldigde kaarten van de omstreken der stad, in zeer ruimen zin genomen.

Tot nog toe moest men zich behelpen met de in 1908 verschenen, door den toenmaligen eerste luitenant V. F. J. Boumeester in 1907 vervaardigde kaart van Paramaribo en omstreken, schaal 1 : 25.000 (In kleurendruk vermenigvuldigd door de firma J. Smulders & Co. te 's-Gravenhage). Op deze kaart, meer een schetskaart, zijn o. a. de terreinen van de plantages Leonsberg,

Kwatta en Livorno geteekend; de kaart van Paramaribo, die nu besproken wordt, beslaat wegens het verschil in schaal uiteraard een kleiner terreingedeelte. Voorts zijn op de kaart van Boumeester, de dieptecijfers in de rivier en twee dieptelijnen van 12 voet aangegeven, naar de gegevens waarover de afdeeling Hydrographie van het Departement van Marine beschikte. Op de kaart van Paramaribo 1920 komen geen dieptecijfers of -lijnen voor. Maar het zou verkeerd zijn, beide kaarten verder met elkander te vergelijken, omdat de kaart van Boumeester zooals gezegd, eigenlijk slechts een schetskaart is.

Dit laatste nu is de nieuwe kaart van Paramaribo niet. Zelfs bij een oppervlakkige beschouwing treft de bijzondere nauwkeurigheid, de zeldzame uitvoerigheid, waarmede deze kaart van Paramaribo is bewerkt. De „Legenda" bevat niet minder dan *twee en vijftig* teekens. Op den rand zijn 106 gebouwen, instellingen en bijzondere terreingedeelten vermeld, die door cijfers op de kaart zijn weergegeven. De hoogtelijnen (van 5 M.) toonen merkwaardige stukjes hoog terrein aan op den rijweg naar Kwatta ongeveer ter hoogte van Oldenburg, aan weerszijden van de Van Sypesteynlaan, op den Gemeenen Landsweg; zij wijzen er op, dat eene waterpassing heeft plaats gehad. Eene aanteekening op de kaart vermeldt trouwens ook welk vergelijkingsvlak is aangenomen.

Eigenaardig doet het aan, dat men de gebouwen en huizen van steen afzonderlijk vindt geteekend: de stad telt er 17, groot en klein, in het geheel.

Het zal met deze kaart mogelijk zijn nieuwe verkeerswegen en straten te construeeren en op de daartoe benoodigde strookjes terrein een bouwverbod te leggen. Doet een vooruitziend Bestuur dit bijtijds, dan kan zonder groote kosten Paramaribo in de toekomst verfraaid en de aanleg verbeterd worden. Wie weten wil, hoe de stad zich heeft ontwikkeld en in verloop van tijd zulk een aanzienlijke oppervlakte verkregen, kan dit vinden in de Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië.

Onnoodig haast te zeggen, dat uit de kaart b.v. de op het terrein niet zoo gemakkelijk te vinden oorsprong en loop (op Mon Divertissement) van de Sommelsdijksche kreek duidelijk blijken; ook die van de Viotte kreek.

In deze bespreking van eigenlijk de eerste eenigszins volledige en goed overzichtelijke kaart van de stad, welke ooit het licht zag, mogen wij niet nalaten er op te wijzen, dat eene latere verbetering en aanvulling door photographie uit de lucht mogelijk schijnt te zijn.

Een artikel van den luitenant kolonel S. F. Newcombe, over de practische grenzen van aeroplane-photographie voor kaartvervaardiging (*The Geographical Journal*, September 1920, blz. 201—206) deelt mede, welke verhouding er bestaat tusschen de kosten van opname uit de lucht en op het aardoppervlak. De kosten van opname per vliegtuig zijn gering, in vergelijking met de vroegere werkwijzen, vooral bij de opneming van steden, waar detailmetingen en een groot aantal trigonometrische punten noodig zijn. In dat geval kost, *mits luchtvaartuigen beschikbaar zijn*, photographie uit de lucht het $^1/_{10}$ tot $^1/_{100}$ van de vroegere opname. In detail- en kadastraal werk is er een groote besparing van berekeningen en uitmetingen. Wat werktijd aangaat: drie Italiaansche ingenieurs hadden twee jaren noodig om een kaart van Damascus, met hare kromme zijstraten, op een schaal van 1 : 4000 te vervaardigen. Een aeroplaan deed een photo-opname in één dag, waardoor, met behulp van triangulatie op de aarde, in een maand een nauwkeurige kaart op een schaal van 1 : 2500 kon worden verkregen. Er dient natuurlijk tusschen luchtdienst en opnemingsdienst, de laatste op de aarde, te worden samengewerkt.

In Fransch-Guyana, waar proefondervindelijk schijnt te zijn aangetoond, dat een luchtvaartdienst op normale wijze zal kunnen worden ingesteld, waar hangars worden opgericht op de hoofdplaats, te Saint-Laurent, en aan de Inini, is volgens mededeeling van den Gouverneur aan den Conseil-général, de photographie „par avion" aangevangen en wordt deze met goed gevolg voortgezet. In de vergadering van 2 Juni j.l. verzocht de Conseil dat zoo spoedig mogelijk een aanvang zou worden gemaakt met de luchtverkenningen noodig voor de vervaardiging van een kaart van Guyana. „Les idées sont en marche!", zeide een chef van den Franschen luchtdienst; „bientot elles 's envolent."

Een kaartje op de schaal van 1 : 40.000 toont de stadgrens en de verdeeling in wijken. Teekenen wij ten slotte nog aan dat de ligging van het astronomisch station, naast het waaggebouw, is aangegeven volgens de waarnemingen van den kapitein-luitenant ter zee van Stockum in 1911/12 gedaan, op 55°12' 13" W.L. van Greenwich en op 5°49'28" N.B.

L. C. VAN PANHUYS.

BIBLIOGRAPHIE.

De Indische Mercuur, 3 Juni 1921. Economische toestand van Suriname.

Idem, 12 Juni. Onderzoek van Surinaamsche gronden, door Dr. E. C. Mohr. (Kritische bespreking van Dr. J. E. van Amstel, chemisch onderzoek van eenige kleigronden.)

Handelsberichten, 9 Juni 1921. Suriname. In- en uitvoer uit en naar Nederland gedurende het jaar 1920.

Vereeniging „Koloniaal Instituut", Amsterdam. Tiende Jaarverslag 1920. Daarin het negentiende jaarverslag over het Van Eeden-fonds (over 1920) en het Verslag van Dr. A. Pulle over zijn Studiereis naar Suriname 29 Juni—17 October 1920, uitgebracht aan het Van Eeden-fonds.

The banana, its cultivation, distribution and commercial uses, by W. Fawcett. With an Introduction by Sir D. Morris. Secund and enlarged edition. Londen, Duckworth and Co. With illustrations.

Holland's Import and Export Trader 20 Juni 1921. The Surinam gold industry.

De infectieproef in de phytopathologie. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt aan de Landbouw-hoogeschool te Wageningen 1 Juli 1921 door Dr. Gerold Stahel. Wageningen 1921.

Berichten uit de Heidenwereld. Juli 1921. Toespraak gehouden op de begrafenis van br. C. W. Blijd op 13 April 1921, in de Groote Stadskerk [te Paramaribo] door Th. Muller. — Toespraak van den leeraar-directeur, Br. Zschaschler, op de Jaarvergadering van de Protestandsche Vereeniging tot verpleging van Lepralijders in de kolonie Suriname, gehouden den 10den Maart 1921 in Paramaribo.

Koloniaal Tijdschrift, Juli 1921. West-Indische begrootingen, I. door X.

HET VERKRIJGEN VAN EEN VRIJE ARBEIDERS-BEVOLKING IN SURINAME.

DOOR

J. S. C. KASTELEYN.

Gevoelig voor de vele waardeering van ons rapport over Suriname, zijn wij tevens dankbaar voor de kritiek, die er op uitgeoefend werd.

In een artikel in de Juli-aflevering van dit tijdschrift meenen wij aangetoond te hebben, dat de kritiek enkele voorstellen uit hun verband gerukt had; ja, men ging in de 2e Kamer zelfs zoover ons voorstel fantastisch te noemen. Maar dit alles heeft slechts ten gevolge gehad, dat wij ons afgevraagd hebben, is hetgeen wij voorgesteld hebben werkelijk zoo fantastisch, is het zoo absoluut onmogelijk?

En het resultaat daarvan is geweest, dat hetgeen waarnaar gestreefd moet worden ons helderder dan ooit voor den geest staat.

Om Suriname op den duur tot bloei te brengen moet getracht worden de Kolonie onafhankelijk van immigratie te maken. Er moet een vrije arbeidsmarkt in het land zelf komen; er moeten zich zooveel menschen vestigen, dat er voldoende aanbod van werkkrachten voor groote landbouwondernemingen komt. Eerst dan zal men de Kolonie aantrekkelijk voor het kapitaal gemaakt hebben, niet door kunstmiddelen, die op den duur toch niet vol te houden zijn, maar langs natuurlijken weg. Hetgeen op Java bestond, en zóóveel kapitaal getrokken heeft dat schier alle daarvoor geschikte gronden door den grooten landbouw in beslag genomen zijn en men thans zijn oogen naar de Buitenbezittingen moet richten, moet hier in het leven geroepen worden, n.l. een soort kleine landbou-

wersstand, waarvan een gedeelte, omdat het het risico van een zelfstandig bedrijf niet aandurft, of om welke reden ook, de voorkeur geeft aan loonarbeid.

Bij alle maatregelen, die men nemen wil om den toestand in Suriname te verbeteren, moet men het einddoel — een vrije zelfstandige arbeidersbevolking —, al is het ook tientallen jaren verwijderd, in het oog houden.

Leiden de voorstellen tot verbetering van den toestand in de Kolonie tot dat doel, al is het ook niet rechtstreeks, dan zijn zij goed; zoo niet, dan legge men ze voorloopig terzijde. Eindelijk moet er een vaste koers bepaald worden.

De Javanen zijn de eenigen, die voor dat doel in onze Kolonie in aanmerking komen. Al hebben de Britsch-Indiërs in Suriname getoond betere kolonisten te zijn (er hebben zich reeds ruim 30.000 gevestigd), voor ons doel komen zij minder in aanmerking, niet alleen omdat zij Engelsche onderdanen zijn, maar nog veel meer omdat zij zelfstandig en spaarzaam zijn en zich daardoor veel beter in een eigen bedrijf weten te handhaven dan een Javaan; een overschot aan werkkrachten voor den grooten landbouw leveren zij niet. Als er gelegenheid tot vestiging te over is, zooals gedurende de eerste eeuwen in Suriname nog wel het geval zal zijn, dan zal van een Britsch-Indische landbouwersbevolking zich een veel kleiner gedeelte ter beschikking van den grooten landbouw stellen dan van een Javaansche.

Op bl. 174 van ons rapport schreven wij:

„Ware het mogelijk daarvoor (d. w. z. voor zelfstan-
„dige vestiging) direkt geschikte elementen in grooten
„getale van Java over te voeren, dan zou het bevolkings-
„vraagstuk met opoffering van veel geld spoedig zijn op
„te lossen, maar de moeilijkheid bestaat vooral daarin,
„dat de menschen, die tot emigreeren bereid zijn, meestal
„behooren tot hen, die niet in staat waren zich in hun
„eigen land een zelfstandig, onafhankelijk bestaan te ver-
„schaffen. Werden zij bij aankomst in de Kolonie aan hun
„lot overgelaten, dan zou een groot aantal van hen in
„hunne nieuwe omgeving nog veel minder tegen den strijd

„om het bestaan opgewassen blijken te zijn dan in hun „eigen land. Zij moeten aan geregeld werken worden ge- „wend. Juist hun ongedurigheid is veelal de oorzaak hun- „ner mislukking geweest. Verder is het noodig dat ze „voortdurend onder geneeskundig toezicht staan en in „gezonde woningen verblijf houden. Het is daarom voor „hen in alle opzichten noodig en gewenscht, dat het Gou- „vernement hen in de eerste jaren van hun verblijf onder „zijn hoede neemt en hen, onder toezicht eener arbeids- „inspectie, te werk stelt op die ondernemingen of in die „bedrijven, die voldoende waarborgen geven voor een „goede behandeling der immigranten."

Het is daarom voor ons doel van belang dat er door die bedrijven zooveel mogelijk arbeiders worden aangevraagd en tevens dat zij daar feitelijk niet langer blijven dan voor hun geschiktmaking tot kolonist noodig is.

In het vorig artikel hebben wij uit ons rapport aangehaald hoe wij de aanvrage van immigranten willen bevorderen, nl. door meer bedrijven voor hen open te stellen, door hen ook aan gouvernementswerken ten arbeid te stellen, door den contractsduur voor hen, die zich vestigen willen en blijk geven daarvoor geschikt te zijn, te verkorten, en om Suriname reeds nu zoo aantrekkelijk mogelijk voor den grooten landbouw te maken.

Verder zou men, wanneer immigranten worden aangevraagd, in plaats van ongetrouwde mannen zooveel mogelijk gezinnen moeten aanvoeren, liefst met veel kinderen. Ook hebben wij gezegd dat een groote verbetering der vestigingsplaatsen daarmede gepaard moet gaan, opdat zij die zich vestigen de meeste kans krijgen om tot welvaart te komen en daardoor de anderen prikkelen hun voorbeeld te volgen.

Waar hier de groote landbouw als een soort leerschool of doorgangshuis gebruikt wordt, als middel om de immigranten tot kolonisten geschikt te maken, spreekt het vanzelf dat het aandeel van den grooten landbouw in de immigratiekosten tot een minimum beperkt moet worden.

Leiden deze maatregelen niet tot een grootere vraag naar immigranten, dan nog moet men den moed niet op-

geven. In ons vorig artikel hebben wij aangehaald, wat de Welvaart-Commissie gezegd heeft, nl. „Ware de aanvoer van plantagearbeiders niet noodig dan zou zeker op andere, voor het Gouvernement veel kostbaarder wijze getracht moeten worden naar een oplossing van het alles beheerschende bevolkingsvraagstuk."

Deze meer kostbare wijze bestaat in het navolgen van hetgeen het Nederlandsch-Indische Gouvernement sedert 1905 in Zuid-Sumatra gedaan heeft, al was het oorspronkelijk ook met een geheel ander doel, dan door ons voor Suriname wordt nagestreefd. Ofschoon het doel was de overbevolking van Java te ontlasten door het stichten van kolonies op de Buitenbezittingen, hetgeen gebeurde was toch hetzelfde wat wij, zoo noodig, zouden willen doen, nl. het brengen van duizenden Javanen naar een landstreek waar geen werkgever klaar stond om hun werk te verschaffen.

De geschiedenis van de Kolonie Gedong Tataan hier te verhalen is overbodig; genoeg zij het te zeggen dat zij een reeks moeilijke jaren heeft doorgemaakt, waarin veel leergeld betaald is, en dat men dezen moeilijken tijd thans te boven gekomen is.

Uit eenige aanhalingen uit het kortelings verschenen verslag van den leider der kolonisatie, den heer W. C. Schalkwijk, kan men zich een beeld van den tegenwoordigen toestand vormen. Door eigen aanschouwing hebben wij kunnen constateeren, welke groote vorderingen de kolonie van 1912—1920 gemaakt heeft.

Bl. 4: Het zielental bedroeg in 1920 16349, de sterfte was 4.26 %, hetgeen nog veel te hoog is.

Bl. 6: „De bevolking nam door geboorte toe met 253 jongens en 192 meisjes. Door tusschenkomst van den emigratiedienst emigreerden (van Java) 1331 gezinnen, 4681 zielen; op eigen kosten 323 gezinnen of 840 zielen." „Slechts gezinswerving wordt toegepast en hoeveel aanvragen ook inkwamen van losloopende mannen, onherroepelijk werden zij teruggewezen."

Over gewezen contractkoelies sprekende, zegt de rapporteur op bl. 7: „Zij behooren meestal tot de beste kolonisten en zetten de hun aangeleerde werkzaamheid om in

goede huizen en wel onderhouden erven. Hun aantal is reeds vrij belangrijk."

Bl. 8: „De leden der bevolking (zijn) in het bezit gesteld van hun erfelijk individueel bezit. Elk erf of stuk bouwgrond is op kaart gebracht, genummerd en ingeschreven in de daarvoor bestemde registers en heeft elk bezitter een stuk waarop ingevuld zijn naam, nummer en een schetskaartje."

Bl. 9: „Op de Zaadselectie-tuin Bogorredjo van het Departement van Landbouw werd vrijwel al het werk door kolonisten gedaan, evenals het onderhoud van den grooten weg van Telok Betong naar Soekamara, terwijl ook een pas geopende onderneming in de buurt van het terrein dagelijks eenige honderden kolonisten gebruikt. Ook bij de Lampongers vinden de kolonisten geregeld arbeid in de pepertuinen en in de sawahs. Gewoonlijk zijn deze werklieden of rangkapans of nieuwere kolonisten. Vele der ouderen zijn welgestelden en leven van de opbrengst van landbouw en veeteelt."

Bl. 10: „De veestapel bestond op 31 December 1920 uit

30 Dekstieren,
125 Ossen
795 Moederdieren
306 Stierkalveren
837 Koekalveren

In totaal 2093 beesten."

„De 209 verkochte ossen brachten ƒ 26.134,50 op."

Bl. 10: „De afgeloopen rijstoogst slaagde wederom zeer goed en wordt getaxeerd een 135.000 picol natte padi te hebben opgebracht."

Bl. 14: „Het aanslagbedrag in de belastingen was in het verslagjaar ƒ 15.518,20 en het jaar te voren ƒ 9.603,20. Er werd voor ƒ 13.435 heerendiensten afgekocht.

Bl. 15: „Alle arbeid bij den dienst der B. O. W. ten behoeve der Kolonisatie wordt door kolonisten verricht, die daaraan een goede verdienste hebben. Gemiddeld werkten 500 man daags alleen aan den weg."

Bl. 16: Waar over het reserveeren van terreinen (15000 bouws) voor de kolonie gesproken wordt, lezen

wij: „De aanwas der kolonisten zal naar Rapporteurs overtuiging na eenige jaren zulk een verhouding aannemen, dat zelfs deze oppervlakte niet te groot zal blijken te zijn."

De „Finantieele beschouwingen" op bl. 17 laten wij in haar geheel volgen.

„Bij het terugzien op het afgeloopen jaar, waarin de kolonisatie zich wederom uitbreidde, maar ook vrij belangrijke bedragen door de Regeering er aan ten koste werden gelegd, komt vooral bij de groote plannen voor de toekomst de vraag op den voorgrond; welke zijn de resultaten, brengen de in de kolonisatie gestoken kapitalen hun rente op?

Alvorens eigen resultaten te onderzoeken, heeft het zijn nut eens te rade te gaan bij het Britsch-Indische Gouvernement, dat reeds jaren lang koloniseert en daarmede zulke groote successen te boeken heeft, dat er b.v. een geheele kolonisatiedienst bestaat met een eigen corps kolonisatie-ambtenaren en een aantal wetten, geheel ingesteld voor kolonisatie (Punjab Land Colonisation Bill).

Wij zien dan, dat de Staat daar in een zijner kolonies heeft uitgegeven alleen aan irrigatie 2 millioen Pond Sterling, welk kapitaal benevens de rente in 19 jaar door uitvoer van producten was terugverdiend.

De Chenab Colony met 858.000 zielen, 2 millioen acres beslaande, was in 16 jaar ontgonnen en is de waarde der jaarlijksche productie £ 300.000.—.

Hoe staan wij er nu voor met de kolonisatie in de Lampongsche Districten?

Vijf duizend bouw gronds, oorspronkelijk oerbosch, zonder eenige waarde voor den Staat zijn in eenige jaren veranderd in een vruchtbare streek met sawahs en dessas, bewoond door 17.000 menschen, waarvan het grootste deel op Java voor den Staat niet productief was, d. w. z. wat zij produceerden, hetzij in oogst of in werk, was net genoeg zichzelf te voeden; van een overproductie, die ten goede kwam aan de gemeenschap was geen sprake.

Rekenen wij nu, dat de kolonisten dit jaar gekomen, nog niet productief zijn, dan komen wij tot een aantal van

12.000 zielen, wier productenuitvoer bestond in het afgeloopen jaar uit 40.000 picol padi met een waarde van ± *f* 240.000 en uit vee, ossen en aan de nieuwe kolonisten verkochte moederdieren tegen een waarde van ± *f* 60.000 totaal *f* 300.000.—.

Er was ten naastenbij aan het einde van 1919 door de Regeering ten koste gelegd zeer hoog berekend, dus met waterwerken en afschrijvingen, 1½ millioen; dus bracht deze kolonie in 1920 reeds op een rente van 20 % ten behoeve van den Staat en de gemeenschap.

Berekenen wij echter precies de rente der verwerkte gelden, welke rente wordt uitgedrukt in de inkomsten van belastingen en heerendiensten, zoo zien wij, dat de inkomsten van heerendiensten in 1920 bedragen *f* 13.435, terwijl nog 597 mannen hun heerendiensten in werk verrichten, een afkoopwaarde dus van *f* 5.970 en van belastingen *f* 15.518, totaal *f* 34.923.

Daar echter in de eerste 3 jaren nieuwe kolonisten vrij van belasting en heerendiensten zijn, betalen nog slechts 2257 van de 4711 mannen, de helft is dus nog onproductief.

Op deze basis bedraagt de jaarlijksche rente thans 2¼ % en dus kan veilig berekend worden dat, wanneer dit kolonisatieterrein geheel gereed is en alle kolonisten belastingen en heerendiensten opbrengen, de jaarlijksche rente van het er in gestoken kapitaal 4 % zal bedragen.

Nogmaals zij er hier met nadruk op gewezen, dat door ongunstige omstandigheden de onkosten buiten verhouding groot zijn geweest. Zoo werd van 1905 tot 1913 ± *f* 1 millioen uitgegeven voor de emigratie van 6701 zielen, van 1913 tot 31 December 1920 *f* 390.000 voor 9727 zielen. Uit deze gegevens kan dus afgeleid worden, dat bij beleidvol gedreven kolonisatie de daarin gestoken gelden een voldoende rente kunnen opbrengen."

Al heeft de kolonie niet aan het vooropgestelde doel beantwoord — de ontlasting der overbevolking van Java — en al heeft zij tot nu toe slechts een zeer kleinen natuurlijken stroom van emigranten tot zich getrokken, voor ons doel is zij toch een mooi voorbeeld.

1°. omdat zij aangetoond heeft dat bij voldoende voorbereiding het invoeren van meer immigranten dan door den grooten landbouw of de industrie gevraagd worden niet eo ipso tot pauperisme behoeft te leiden;

2°. omdat zij 5000 bouws oerbosch in sawahs heeft herschapen;

3°. omdat zij meer produceert dan zij voor eigen gebruik noodig heeft;

4°. omdat zij bijdraagt tot verdere ontwikkeling van de streek, daar een gedeelte der kolonisten door loonarbeid in hun levensonderhoud voorzien.

Dat men met dezelfde bedragen, die in de Lampongsche Districten besteed zijn, in Suriname niet dezelfde resultaten zal bereiken, al wordt van de opgedane ervaring ook het beste gebruik gemaakt, behoeft geen betoog, omdat de passagekosten, die in Indië geen gewicht in de schaal legden, voor Suriname een factor van het grootste belang zijn. Dat de natuurlijke stroom van vrije emigranten naar Suriname nog kleiner zal zijn, zal niemand betwijfelen. Maar het zou ook al te mooi zijn, indien wij met opoffering van 1½ millioen een bevolking van 17.000 menschen in Suriname konden brengen. Neen, dat zal heel wat meer kosten! De kosten zijn echter niet de hoofdzaak. De voornaamste vraag die wij ons stellen moeten is deze: is hetgeen in Zuid-Sumatra bereikt is, in Suriname mogelijk? Moeten de menschen in Suriname per se tot paupers vervallen? Zoo niet, dan mag hetgeen wij op bl. 180 van ons rapport schreven:

„Is men er eenmaal in geslaagd, de vestiging in goede „banen te leiden, dan moet gebroken worden met het „stelsel, niet meer immigranten in te voeren dan door den „grooten landbouw, enz., gevraagd worden."

ook niet fantastisch genoemd worden.

Resumeerende, komen wij voor de ontwikkeling van Suriname tot de volgende conclusie.

Vooropgesteld dat Suriname is een bij uitstek vruchtbaar land met groeizaam klimaat, gelegen in de nabijheid van groote afzetgebieden,

dat het echter in hoofdzaak door gebrek aan een arbei-

dersbevolking niet tot ontwikkeling is kunnen komen, moet alles gedaan worden om dit gebrek te verhelpen, want is men eenmaal zoover dan zal het kapitaal vanzelf zich voor Suriname gaan interesseeren, zooals het overal elders gedaan heeft, waar onder dergelijke gunstige omstandigheden voldoende aanbod van arbeidskrachten was.

Om een arbeidersbevolking te krijgen, moet de vestiging van Javaansche arbeidersgezinnen met alle denkbare middelen bevorderd worden, waartoe in de eerste plaats de aanleg van irrigatie- en drainagewerken gerekend wordt.

Daar de beste kolonisten arbeiders zijn, die onder Europeesche leiding sedert eenige jaren aan geregelden arbeid zijn gewend, moet dus, om voor kolonisatie de meest geschikte elementen te krijgen, de vraag naar immigranten worden opgevoerd.

De vraag naar immigranten is thans reeds te vermeerderen door:

a. het aantal bedrijven, waarin zij te werk gesteld kunnen worden, zooveel mogelijk uit te breiden;

b. het aandeel, dat zij, die met immigranten werken, in de aanvoerkosten moeten betalen, zoo laag mogelijk te stellen;

c. de vele gouvernementswerken als aanleg van wegen en irrigatiewerken, verbetering van bestaande en aanleg van nieuwe vestigingsplaatsen door immigranten te doen uitvoeren;

d. den contractduur der immigranten op 5 jaar te laten, maar aan de getrouwden onder hen, die 2 jaar in eenig bedrijf gewerkt hebben en blijken gegeven hebben voor kolonist geschikt te zijn, gelegenheid tot vestiging te geven in kolonies, die — evenals in Zuid-Sumatra — onder toezicht van een Europeesch leider staan;

e. in plaats van ongetrouwde mannen zooveel mogelijk gezinnen in te voeren, omdat deze zich het snelst zullen vestigen en daardoor weer nieuwe aanvraag noodig maken.

De vraag naar arbeiders is in de toekomst te bevorderen door:

1°. het opsporen en beproeven van nieuwe gewassen, waarvoor het tegenwoordig cultuurgebied geschikt is, en het verzamelen van de gegevens, benoodigd voor de rentabiliteitsberekening van de grootcultuur dier gewassen;

2°. de exploratie van de hooger aan de rivieren gelegen terreinen, in de eerste plaats die, waar vroeger plantages gelegen waren;

3°. bij gunstig resultaat van het voorloopig onderzoek, proefaanplantingen van de voor die gronden geschikte gewassen aan te leggen, welke proefaanplantingen bij eventueel succes als kern van aan te leggen ondernemingen kunnen dienen;

4°. naar het voorbeeld van het mechanisch rijstbedrijf der Indische Regeering in Palembang een dergelijk demonstratieveld in die hoogere streken aan te leggen, ten einde de noodige gegevens te verzamelen voor de rentabiliteitsberekeningen van ondernemingen.

Is het mogelijk meer tot ons doel geschikte menschen aan te voeren dan gevraagd worden, dan moeten ter snellere bereiking daarvan, naar het voorbeeld van Gedong Tataan kolonies gesticht worden.

Heeft men voldoende betrouwbare gegevens verzameld en de zekerheid verkregen dat groote ondernemingen kans van slagen hebben, dan moet het tot stand komen daarvan ten zeerste bevorderd en een krachtige propaganda voor Suriname gemaakt worden.

Doordat de Nederlandsche Handel Maatschappij haar suikerfabriek moderniseert, wordt met de grootcultuur van suiker thans reeds een proef genomen, en het is voor de Kolonie van het grootste belang dat deze proef slaagt; al het hare moet zij er toe bijdragen. Niets is zoo geschikt het kapitaal naar de Kolonie te trekken als te kunnen wijzen op succesvolle voorbeelden.

Uit hetgeen ter gelegenheid van de behandeling der Surinaamsche begrooting in de Kamers gezegd is en uit het gesprokene door den nieuwen Gouverneur bij de aanvaarding van zijn ambt, maken wij op dat de Regeering voor groote bedragen ter verbetering van den toestand

in Suriname niet terug zal deinzen, mits haar een plan wordt voorgelegd dat het vooruitzicht opent Suriname eindelijk uit het moeras te halen, waarin het sedert vele jaren is vastgeloopen..

Wij meenen dat het bovenstaande een leidraad kan zijn voor het ontwerpen van een dergelijk plan.

Mocht de crisistijd, dien wij thans doormaken, een verandering in het voornemen der Regeering brengen, dan vergete men niet dat de steeds groeiende subsidies op den duur dezelfde bedragen zullen eischen, zonder afdoende verbetering van den toestand ten gevolge te hebben.

Het heeft geen doel en leidt tot niets het kwijnend bestaan van vele der tegenwoordige ondernemingen te rekken, het baat niet een wetenschappelijken dienst voor den grooten landbouw te bekostigen, indien men niet tegelijkertijd er naar streeft de voornaamste levensvoorwaarde voor den grooten landbouw blijvend te verbeteren, indien men aangewezen blijft op het werken met zeer dure geïmporteerde arbeiders.

Al is het ook gewenscht dat het Gouvernement tijdelijk het grootste deel of het geheel der aanvoerkosten voor zijn rekening neemt, op den duur zal het product dergelijke uitgaven, hetzij direct of indirect (in den vorm van belastingen), zelf moeten dragen. De productiekosten worden daardoor zoo hoog opgevoerd, dat concurrentie met gunstiger gesitueerde landen onmogelijk is.

Het niet aanvaarden van het principe, dat alles gedaan moet worden om een vrije, zelfstandige arbeidersbevolking te krijgen, staat gelijk met het prijsgeven van de gedachte, Suriname ooit tot een bloeiende landbouwkolonie te maken. Wil men de daarvoor noodige bedragen niet beschikbaar stellen, dan richte men daarnaar zijn plannen en eindige met langer goed geld naar kwaad geld te gooien.

Of Suriname door industrieën (petroleum- goud- ijzererts- bauxiet-ontginningen) te redden is kunnen wij niet beoordeelen, maar ook dan nog zou men voor duurzamen bloei het zonder een gevestigde arbeidersbevolking niet kunnen stellen.

Zal het Parlement over het Suriname-vraagstuk een beslissing nemen — en dat zal toch wel noodzakelijk zijn — dan moet het, dunkt ons, in de eerste plaats zich over het arbeidersprobleem uitspreken, omdat naar onze overtuiging een opbloei van Suriname juist afhankelijk is van de oplossing van dit probleem.

Wenschelijk is het daarom, dat de Kamer verklare of zij het er mede eens is, dat al het mogelijke gedaan moet worden om binnen een afzienbaren tijd een vrije gevestigde arbeidersbevolking in Suriname te krijgen en aan een Commissie uit haar midden opdrage binnen een jaar een voorstel in te dienen ter bereiking van dit doel.

Het werk dier Commissie behoeft geen monnikenwerk te zijn, zooals dat van vele hare voorgangsters, omdat zij een vrij nauwkeurige opdracht heeft te vervullen en daarenboven de wetenschap heeft, dat indien haar voorstellen de finantieele draagkracht van ons land niet te boven gaan, zij ook tot uitvoering zullen komen.

Eindelijk moet er richting komen in het ten opzichte van Suriname te voeren beleid.

Den Haag, Juli 1921.

SURINAAMSCHE LETTERVRIENDEN.

DOOR

S. KALFF.

Ofchoon uit hetzelfde moederland afkomstig heeft de europeesche samenleving in Westindië zich hierin gunstig onderscheiden van die in Oostindië, dat de dienst der fraaie letteren er zooveel eerder gehuldigd werd; dat er letterlievende genootschappen, en ook zangvereenigingen bestonden op een tijdstip, toen de hoofdstad van Ned.-Indië slechts eene enkele instelling (en dan nog van wetenschappelijken aard) telde.

Ten jare 1785, toen het eerste bellettristische jaarboekje te Batavia nog ver te zoeken was (*Lakschmi* dagteekent eerst van 1840, *Warnasarie* van 1849, *Bianglala* van 1852) en alleen amateur-vereenigingen voor tooneel en muziek daar in 't leven konden blijven, bestond te Paramaribo, behalve eene vereeniging tot beoefening der welsprekendheid onder de zinspreuk *Pro Excolenda Eloquentia*, het genootschap der „Surinaamsche Lettervrienden". Het gaf aan zijne werkzaamheid openbaarheid o.a. door de uitgave van een viertal, thans zeldzaam geworden bundeltjes, onder den titel *Letterkundige Uitspanningen*. De vereeniging meende er zich op te mogen verheffen dat er behalve materieele, ook geestelijke gemeenschap met het moederland bestond, dat de koloniale maatschappij zoo barbaarsch niet was of men wist er nog een bescheiden altaar voor de muzen op te richten en daarmee de klassieke tradities aan het tropische strand voort te zetten. De zinspreuk, welke deze „lettervrinden" zich gekozen hadden, doelde blijkbaar op het onderhouden der geestverwantschap met de vader-

landsche wetenschap, en ook met de fraaie kunsten; er stond in hun banier geschreven:

„Zo word in dit Gewest, gelijk aan Bato's strand — de Zucht tot Weetenschap en Kunsten voortgeplant".

Voorts was het als eene vermaning tot de leden te beschouwen, en als eene opwekking om zich in een sfeer van materialisme en winstbejag te spenen van „woestaardy", dat men het volgend quatrain geborgd had bij de Maatsch. van Ned. Letterkunde te Leiden:

De Fraaie Kunsten wel te leeren
Zet ruwe Zeden Zagtheid bij,
En sterkt, door Woestaardy te weeren,
De Banden van de Maatschappij.

Er waren bij dit genootschap werkende en toehoorende leden, er was een bestuur waarvan een enkel lid een akademischen graad bezat, terwijl als vice-voorzitter fungeerde de auteur van *Surinaamsche Mengelpoëzy* en van *Dichtlievende Uitspanningen*, P. F. Roos. Uit diens pen vloeide ook de opdracht, waarmee het eerste bundeltje den „Surinaamse Burgerschaaren" werd aangeboden; zoomede de voorrede, waarmede het recht van bestaan dezer uitgave verdedigd werd. Overigens was deze eersteling te beschouwen als een complimenteus geschrift ter eere van den gouverneur der kolonie mr. J. G. Wichers; het grootste gedeelte van den inhoud werd in beslag genomen door eene Reedenvoering, een Welkomstgroet, een Inwydingsgroet, een Gebed des Volks, een Aanspraak, een Klinkdicht, met nog eene Toejuiching, allen aan dit adres. Maar aangezien het eene eerste proeve was, zoo had de woordvoerder over het beschavend doel, door de lettervrinden nagestreefd, nog wel iets te zeggen. Hij beriep zich daarvoor op de voordeelen, verkregen door de aankweeking van kunsten en wetenschappen in het buitenland, en ook in het „Morgen- en thans Wysheydbaarend Oosten". Wat Holland betrof, daar was destijds het bekende Amsterdamsche genootschap *Felix Meritis* tot aanmerkelijken bloei geraakt, en men stelde zich voor deze vereeniging uit de verte na te volgen. Inderdaad uit de verte, want de strenge wetenschap moest vooreerst op een afstand

blijven „vermits de Hoofdsmaak van de thans werkende leeden Dichtkonst en Letteroeffening is". Anders, de stof voor de beoefening dier wetenschap, met name de natuurkundige wetenschap, was in de kolonie ruimschoots voorhanden, en zou in de toekomst voor het genootschap gewis rijke vruchten kunnen afwerpen. „Natuur leeraart hier op de kruinen der schatbewaarende bergen, onderwyst in de altijd groene valeien en deelt haare heilzaame lessen uit in heemelhooge Boschadiën, Vrugtvoortbrengende gronden en Rijkgeschubde rivieren. Hoe uitgebreid is hiertoe niet de onderzogt wordende Landbouw, die Moeder onzes welvaarts! De pyramidaale Coffyboom, het sappig Suykerriet, de vette Cacao, de vlokrijke en mensch-kleedende Catoenboom en zoo veele andere kostelijke voortbrengselen van dit Land verdienen immers wel het onderzoek onzer inwoonderen; de vetagtige Kley, het swarte Veen, het bittere Mangrou en Parwa, de verheevene Schulpritsen en verschillende soorten van zanden, verbergen die niet in zig de kostelijkste schatten van een naauwkeurige uytvorsching?"

Doch in afwachting dat men zich aan die uitgebreide „stoffe" zou kunnen wagen, hanteerden de leden de pen van den dichter, of liever van den rijmelaar. 't Gebeurde daarbij meermalen, dat men den Pegasus „ongemesureerde" passen liet maken, en de bescheidenheid, ja het gezond verstand met de beenen in de lucht zette. Zoo werd de verwachting uitgedrukt dat de lettervrienden in de kolonie niet alleen in de leden van het genootschap hunne eerste meesters zouden vinden, maar ook „dat Europa van u leer'!" terwijl voor den gouverneur Wichers de wensch werd geuit:

> Zo worde Eeuw in Eeuw uit door aller Burger Tongen!
> Uw welverdiende Lof ter Starren ingezongen!

Dat de economische toestand der kolonie destijds niet bijster voordeelig was, en dat de kleine oorlog met de Boschnegers een bron van bekommernis bleef, zou men mogen opmaken uit den Inwijdingsgroet aan denzelfde:

> Daar naakt met nat-bekreeten wangen
> De Landbouw, 't Hoofd van 's Lands belangen —

en uit de verwachting, uitgesproken in de regels:

Zoo zien wy ons eerlang bevryen
Van trotsche Neger-Dwinglandyen.

De man, voor wien hier zooveel bloemen der panegyriek gestrooid werden en wiens *bonnes grâces* ten gunste van het genootschap men zich blijkbaar trachtte te verwerven, mr. Jan Gerard Wichers, was in 1785 opgetreden als gouverneur-generaal van Suriname in de plaats van den overleden titularis Bernard Texier. Hij was tevens kolonel en chef der militie, generaal-majoor in het Nederlandsche leger, beschermheer *in spe* van het genootschap der Surinaamsche Lettervrinden. Het feit dat hij later lid werd van de Maatsch. van Ned. Letterkunde deed veronderstellen, dat hij eenige literarische voorliefden bezat; zijn aanleg gaf den lettervrinden moed om hem, in de republiek der letteren, als een der hunnen te beschouwen en hem .... niet zuinig te bewierooken. Toen de gouverneur op 12 Oct. 1785 het eeuwfeest inwijdde van het bestaan der Joodsche kolonie, greep de dichter deze gebeurtenis aan om hulde te brengen aan Wichers' optreden bij deze gelegenheid, en wijdde in het orgaan van het genootschap een wijdluftigen zang „Aan het volk van Israël bij de viering van het eerste eeuwgetijde hunner tempelbouw op de Joode Savana". Over andere gebeurtenissen onder zijn bestuur, de plundering der plantages door de sloebers van Bonni, de sterfte onder de slaven door de kinderpokken, de oprichting van een asyl voor melaatschen, enz. zweeg de zanger; 't was dan ook eerder stof voor den kroniekschrijver dan voor den dichter. Maar zoo breedsprakig als men Wichers bij zijne benoeming had ingehaald, er was geen gelegenheid om hem op dezelfde wijze uitgeleide te doen, want toen hij in 1790 de kolonie verliet, had de muze Suriname reeds verlaten; althans, een orgaan om zijn afscheid te bezingen bestond toen niet meer.

Somtijds kwam in de *Letterkundige Uitspanningen* ook de hekeldichter aan 't woord. Aan stof tot hekelen ontbrak het niet in eene samenleving, waarvan de gebreken

vaak genoeg in 't openbaar in het licht werden gesteld; zelfs door een gouverneur als J. J. Mauricius, die in zijn Rymbrief aan Willem van Haren zulk eene onstichtelijke voorstelling van de Surinaamsche maatschappij gaf. 't Behaagde aan een zijner epigonen om ook eens van de ondeugden te vertellen, welke aan de europeesche bevolking eigen waren, en dan noemde hij; bedriegelijkheid, leugen, laster, woeker, onkuischheid, ongodsdienstigheid, verkwisting en hoovaardij, om te besluiten:

Ziedaar een tal ontaarde treken!
Maar welk een Land heeft geen gebreken?
Waar is die plaats, daar 't niet geschiedt?
Die ons dat oord weet aan te wijzen,
Die Vriend is hemelshoog te prijzen;
Dan, waar hij 't vind, dat weet ik niet.

Eene betere verontschuldiging dan die verzuchting werd aangevoerd door een ander lid van 't genootschap, welke tegenover die ondeugden ook de deugden wist te stellen. Nl. mildheid, gastvrijheid, offervaardigheid en godsdienstige verdraagzaamheid. Maar ofschoon hij bij den tel ten achter raakte, d.i. niet zooveel voordeelen wist op te noemen als de ander nadeelen, zooveel wilde hij nog getuigen:

De nooddruft bijstaan zonder spreeken,
Eens anders kindren op te kweeken,
Wie weet niet dat dit hier geschied?
Maar of niet elders Konstenaaren
Berooft van hulp ter zee gaan vaaren,
Gelooft mij vrij, dat weet ik niet.

(Hier scheen de dichter te doelen op zulke gevallen als van Rembrandts schoonzoon, Cornelis Suythof, die „konstenaar" van zijn vak was, maar geen kans zag om in 't vaderland zijn brood met het penseel te verdienen, en daarom „ter zee ging varen", d.i. met zijn vrouw naar Indië vertrok. Waar hij trouwens evenmin met schilderen den kost kon winnen, want hij werd te Batavia cipier van de stadsboeien.)

De dichtbundels van het genootschap werden voorts aangevuld met de gewone gelegenheidsverzen op het oude jaar, op het nieuwe, op het afsterven van een predikant, op het huwelijk van een notabele, op de toe-

treding van een nieuw lid, op de verschijnselen in de natuur, enz. Zij vonden er hun plaats zoo goed als in de vaderlandsche *Aglaja's*, *Arkadia's* en *Muzen-almanakken*. Tevens verried de inhoud, dat ook bij deze vereeniging de leden behoorden tot de bekende maatschappij van wederkeerige bewondering. De voorzitter ging voor; hij verklaarde met een enkele souvereine toespraak zijne medeleden tot „wijsheids-minnaars, nijvre zwoegers — taalbeschaavers, letterploegers — zuilen der welsprekendheid". Valsche nederigheid verborg zich achter de bekentenis dat, hetgeen in dit letterlievend genootschap werd „opgezongen", in den mond van een vrijmoedigen beoordeelaar wel eens voorgesteld zou kunnen worden als een mengelmoes, „dat half gelapt en half gestoolen — zoo helder klinkt als doove Koolen". Maar ongaarne zou men dit willen laten gelden van de „eerdichten", waarin veel gesproken werd van Pindus en Helikon, van Apollo en de Zanggodinnen, van het koor der barden en het betokkelen der lier. 't Was alles volgens ouderwetsch-vaderlandsch recept. Een nieuweling in de bent richtte in zijn intree-vers tot de ouderen het verzoek.: „Gewen mijn vingren aan den greep der kunstklaauwieren"; een orgaan waarvan hij de nadere omschrijving wyselijk achterwege liet.

Ook het komische element kwam somtijds te voorschijn in verzen, welke in meerdere of mindere mate de *couleur locale* bezaten, en genietbaar waren in de eerste plaats voor hen, die met de landstalen vertrouwd waren. Aldus in een beurtzang, tevens een twistzang, tusschen man en vrouw, waarvan alleen de eerste zich van het Nederlandsch bedient. De laatste, die hem telkens in Neger-Engelsch bescheid doet, behoort blijkbaar tot de donkerkleurige dochteren des lands. Feitelijk is 't een scheldpartij op rijm:

Wat zullen wij van middag eeten?
Na dienatem jou no sa sie.
Ik zeg, ik wil het aanstonds weeten!
Mie takkie jou no balie mie.
Wat schielijk, en niet lang te draalen!
Jou memmere mie fredde dan.

Moet ik de Bullepees ook haalen?
Fom mie, effe jou dea wan man.
Zie daar.... wijl gij mij dwingt te straffen!
De Diebrie moese nakkie jou —
Wil nu maar Neeger-Engelsch blaffen.
Jou da wan schurke dattie trou!

Zoo 't hier al blijkt dat de man zich van knuppelargumenten bedient, van zelf is 't de vrouw die het laatste woord heeft.

Een ander vers, waarin een komische ader vloeit, draagt den titel „De verdubbelde Achting", en verhaalt van den administrateur eener plantage, die gewoon was den eigenaar te Paramaribo in zijne brieven steeds als Achtbare aan te spreken. Toen deze laatste nu tot raad van politie werd benoemd, bedacht de onderhoorige dat thans ook de titulatuur veranderd moest worden, en zocht de vermeerdering van 't respect in het acht-bare. Hij kwam tot het besluit:

Dat hij den tweeden Rang nu dubbeld zal verhoogen,
Opdat d'aanzienlijkheid door eenmaal agt vermeer'.
Hij schreef (beschouwt met regt de domheid van zijn poogen)
„WelEdel Hooggeacht en Sestienbaare Heer!"

Met het openbaar belang werd door de *Uitspanningen* in zoover rekening gehouden, dat de rede, waarmede het derde vereenigingsjaar werd ingewijd, melding maakte van den bevredigenden economischen toestand der kolonie, ondanks het gebrek aan zwart werkvolk. Daaraan was o.a. de vermindering der koffie-productie te wijten, maar de hooge katoenprijzen hadden dit weer goedgemaakt. Suriname werd verklaard tot een „heugelijk Wingewest", en gezegd: „Hij, die hier de snerpende geessel der behoeftigheid gewaar word, is een Speeler, Dronkaart of Verkwister". Ook het geestelijk peil der blanke bevolking was voldoende te achten; er waren verschillende leesgezelschappen en muziekvereenigingen; er was, behalve het genootschap der Surinaamsche lettervrinden, een ander voor de „cierlijke Welsprekendheid", dat zich tevens op dramatisch gebied bewoog en treurspelen opvoerde. Voorts nog een tooneelclub „aan Thalia toegeheiligd, waaruit haar de aangenaamste Wierook word toegezwaayt".

Doch zoo min als dit met de literarische jaarboekjes in Oostindië het geval was, konden die in Westindië den inhoud geheel bijeenbrengen uit onderwerpen, welke uitsluitend op de kolonie zelve betrekking hadden. Er was bladvulling noodig, wilde men een voldragen papieren kind de wereld in zenden. Van daar dat de lettervrinden, als uitweg voor hunne dichterlijke aandriften, zich meer algemeene onderwerpen kozen en het oog — „des Dichters Aug', in schönem Wahnsinn rollend" — vestigden op onstoffelijke dingen. Van daar dat men in hunne letterkundige producten telkens verzen ontmoet op: Gods goedheid, Lof en Kragt van het gebed, Zugt tot Roem, Avondgebed, De Wangunst, Zielrijk klinkdigt, enz. De afscheidsverzen aan vertrekkenden — want evenals in Oostindië lag ook hier de maatschappij steeds op stootgaren — moesten meehelpen den jaargang te vullen, evenals diverse elegieën in het *genre larmoyant*. En dit genre naderde wel eens tot de bombast. Zoo las men in een lijkklacht op J. v. Stuyvesant:

Eer zie ik mij eensslags tot nietig stof verneeren,
Eer zal het gansch Heelal weer tot den Bayert keeren,
Eer word een Mensch gewrocht uit uw verstorven zweet,
Eer ik, o rustend stof, uw weldaan ooit vergeet.
Eer Stuive 't rulle Zant bij zwaare regenvlaagen,
Eer snoode ondankbaarheid u uit mijn hart zal vaagen. Enz.

Die oden en elegieën, die bij den vaderlandschen zanger geborgde ontboezemingen, die metrische beschouwingen over afgetrokken begrippen namen zoozeer de overhand, dat de voorzitter van het genootschap zich gehouden achtte de leden aan te manen om wat dichter bij honk te blijven, wat meer de kolonie zelve in hun dichterlijk bestek op te nemen. Van daar zijne opwekking:

Zingt, wen ge uw Digtvuur voelt ontbranden,
De hoofdrivieren deezer Landen,
Bestiert door 't ruime pekelnat.
Zingt, zingt de schoone lustcieraadjes,
Den schat der trotsche houtbosschaadjes,
Die Suriname's strand omvat;
Spreekt van het talloos heir der dieren,
Die kruipen, springen, loopen, zwieren,
Zingt van het heir, dat zwemt in 't nat —

't Zou intusschen uit de volgende jaarbundels niet blijken dat de leden van het genootschap zich dezen zachten wenk ten nutte maakten, dat ze zich geïnspireerd gevoelden om den trant der vaderlandsche *Arkadia's* na te volgen. Ofschoon 'n enkele dien kant op ging, geen hunner hing ooit een dichterlijk tafreel op van de geneuchten van Paramaribo, gelijk Jan de Marre dat deed van die van Batavia. Liever gaf men eens 'n hekelversje ten beste, dat met de plaatselijke toestanden verband hield. Een van die soort gold „Het vrouwelijk avondgezelschap", en vertelde er niet veel goeds van. Vooral de achterklap en de praatzucht in zulk gezelschap werden door den dichter getroffen, o.a. met de regels:

Dus heeft men wel terecht geschreeven,
Een Vrouw is met geen baard versierd;
Te zwijgen zou haar moeite geeven
Terwijl dat zij geschooren wierd.

Over 't geheel genomen zouden deze *Uitspanningen* geen hoogen dunk geven van de dichterlijke vlucht der Surinaamsche lettervrinden. Het is waar dat dit met de Oostindische lettervrinden evenmin het geval was, dat men in hunne jaarboekjes evenmin naar de „perles de la poésie contemporaine" behoeft te zoeken, ofschoon er een tijd was waarin een zoon van den dichter Tollens de meeste poëtische bijdragen leverde. Het teere plantje van de dichtkunst wilde blijkbaar in den tropischen grond niet aarden. Maar ofschoon 't in beide gevallen tweedehands dichtkunst was, de oostindische poëzie was zooveel beschaafder dan de westindische. Ook bracht het Surinaamsche genootschap geen poeet van eenige beteekenis voort, behalve misschien Abraham Vereul, en deze behoorde nog tot de buitenlandsche leden. Wel is waar was hij te Paramaribo geboren, doch hij vertrok als kind met zijne ouders naar Nederland, waar hij in de rechten studeerde. Later vestigde hij zich te Amsterdam als advokaat, en maakte spoedig carrière als staatsman. Onder de Bataafsche Republiek werd hij voorzitter van het Comité voor de Koloniën, lid van den Amsterdamschen gemeenteraad, en eindelijk, na de inlijving van 1810, maire van Amsterdam, waar hij in

1817 ambteloos overleed. Als dichter behaalde hij herhaaldelijk gouden en zilveren eerepenningen, door letterkundige genootschappen uitgeloofd, schreef lofredenen op J. Douza en M. Bellamy, een tooneelstuk getiteld: „De zege der ouderliefde" en tal van gedichten onder welke een „Triomfzang op de overwinning bij Chatham."

In zijn tijd gold hij derhalve voor een man van beteekenis, zoowel voor de openbare zaak als op het gebied der fraaie letteren, en die beteekenis straalde eenigszins af op het Surinaamsche genootschap, tot welks leden hij behoorde. De band tusschen hem en de Lettervrinden leidde er toe, dat men elkaar over en weer op rijm complimenteerde. Met dichterlijke pasmunt betaalde hij voor het hem aangeboden lidmaatschap, en dagteekende zijn vers: „Te Amsterdam, uit mijn boekvertrek". Daarop volgde weer een Antwoord van het genootschap, waarin hij geprezen werd als een, „die vlug bezield in de eerste vaag der jaaren — in uw nog jeugdig brein een grijze kennis voed." Dit doelde op het feit, dat hij reeds op zestienjarigen leeftijd met eene „Proeve van Poëtische Brieven" voor den dag was gekomen. En ofschoon het vaderland hem sedert behield, zijn wieg had in de kolonie gestaan, de indrukken zijner kindsheid waren Surinaamsche indrukken geweest, hij deelde van zijne dichterlijke gaven een overschotje aan het genootschappelijk tijdschrift mee, en men gevoelde zich vereerd zijn naam op een „gedistingueerde plaats" van de ledenlijst te mogen inschrijven.

Overigens onderscheidde geen der leden zich door eene dichterlijke gave groot genoeg om zijn naam bij het nageslacht in herinnering te doen blijven, of al was 't maar om een zijner verzen voor eene vaderlandsche bloemlezing in aanmerking te brengen. In de *Uitspanningen,* welke zij met vereende krachten in het licht deden verschijnen, wisselde het proza soms af met de poëzie; een lid der Joodsche gemeente, Cohen Nassy, besloot den vierden bundel met een „Onderzoek over de woorden roman en romance." En deze vierde jaargang

was tevens de laatste; het tijdschrift bezweek aan verval van krachten, evenals dat het geval was met soortgelijke periodieken in Oostindië, die zooveel langer op adem bleven. Later, in 1853, trachtte een dergelijk genootschap als de Surinaamsche Lettervrinden, bekend onder den naam „Oefening kweekt Kennis", den afgebroken draad weer op te vatten en de traditie voort te zetten. Het gaf eveneens een jaarboekje in 't licht, doch ook dit genootschap leefde slechts een jaar langer dan het vorige. Het werd in 1858 ontbonden.

Voor het intellectueele leven in Suriname waren deze vereenigingen van weinig beteekenis. De inhoud hunner organen stond achter bij die van de latere oostindische jaarboekjes. Opmerkelijk was 't intusschen dat deze uiting van letterkundig leven, hoe gering ook, zich zoo vroeg reeds openbaarde, op een tijdstip toen de zaken van handel en landbouw, van navigatie en defensie, de Indianen- en de slavenkwestie, het openbare leven in de kolonie nog zoo ten volle beheerschten. De invloed dezer literaire strooming bleef gering, haast onnaspeurbaar. Het geestelijk peil der samenleving reikte nog niet veel hooger dan in de dagen van den gouverneur J. J. Mauricius, literarisch zooveel meer ontwikkeld dan J. G. Wichers, toen die tegenover W. v. Haren de verklaring aflegde dat, indien de Zanggodinnen eens naar Suriname verdwaalden, men hun daar het katoenspinnen zou leeren, en dat men er den fieren Pegasus in een suikermolen zou laten draven. Het is waar dat de kolonie ook enkele mannen bezat, welke voor die Zanggodinnen op hun manier een altaar oprichtten, en den Pegasus edeler dienst afvergden. Maar juist deze uitzonderingen bevestigden den regel. Onder de steunpilaren van het letterkundig leven mocht genoemd worden Paul François Roos, eerst lid, daarna voorzitter van het genootschap der Lettervrinden. Zijn dichtader vloeide ruim genoeg om, behalve zijne bijdragen aan het orgaan daarvan, ook nog afzonderlijke werken tot stand te brengen, zooals *Surinaamsche Mengelpoëzy*, *Dichtlievende Uitspanningen*, *Eerstelingen*, enz. Ofschoon Am-

sterdammer van geboorte was hij reeds op jeugdigen leeftijd naar de kolonie vertrokken, blijkbaar om er lotsverbetering te zoeken. Sedert reisde hij een paar maal naar Nederland en terug, terwijl hij den tijd, dien zijne zaken hem overlieten, ook den tijd dien hij op zee doorbracht, dienstbaar maakte zoowel aan de fraaie letteren als aan de economische belangen van het land, dat hem een tweede vaderland was geworden, en waar hij ook (in 1805) kwam te overlijden.

Zijne gedichten bezitten het voordeel, dat ze hier en daar als de afspiegeling van koloniale toestanden mogen aangemerkt worden. Zelf belanghebbende bij den landbouw bezingt hij Surinaamsche „plantaadjen" gelijk Daniel Willink en het echtpaar v. Winter dat Amsterdamsche buitenplaatsen deden. Zijne „veldzangen" zijn gemodelleerd naar den vaderlandschen trant. Behalve dichterlijke „toe-eigeninghen" aan verschillende vrienden en familieleden vindt men in zijne bundels ook lierzangen als „Suriname verheerlijkt", „Suriname verheugd bij de aankomst der Nederlandsche vloot op 11 Juni 1782", en „Lof der Motkreek". Voorts verjaringsverzen op letterkundige genootschappen in binnen- en buitenland, verzen op .... koffie en suiker, terwijl zijne muze geen bezwaar zag om af te dalen tot „Mijn negerjongen Cicero". Dan waren er nog gedichten op het gehuwde en het ongehuwde leven in een tropisch land, op het vredejaar 1802, op zijn woonhuis aan de reeds bezongen Motkreek, met nog ettelijke Grafschriften, Afscheidsgroeten, Tuingedachten en Bedgedachten, terwijl zijne reizen hem de stof voor Zeezangen verschaften. Zoo bracht hij het tot een lijvigen bundel *Mengelpoëzy* van ruim 300 bladzijden, verlucht met een vignet waarop men eene gelauwerde zanggodin onder een pisangboom ontwaart met een harp aan hare voeten, bezig zoo 't schijnt hare inspiraties te bestendigen in het boek, dat op haren met sterren bezaaiden rok rust. Een groepje negers op den achtergrond zorgt voor het lokale cachet.

Onder de verzen aan vrienden en familieleden treft men er een, gewijd aan zijn broeder Cornelis François

Roos. Deze stond te Amsterdam aan het hoofd van een uitgebreiden kunsthandel, gevestigd in het Trippenhuis. Als makelaar had hij de directie van groote kunstveilingen; tevens een belangrijk aandeel in de oprichting van de Nationale Kunstgalerij te 's Gravenhage. Hij bezat eenige verdienste als landschapschilder; het Rijksmuseum heeft van zijne hand een gezicht in het Harzgebergte. Van daar dat de auteur der *Mengelpoëzy* hem kon toezingen:

Mijn broeder, die uw tijd in andre waerelddeelen
Al schetsende besteed, met verw en kunstpenseelen —

Van die kunstpenseelen was ook afkomstig eene afbeelding van de hofstede „de Roobrug" bij Diepenveen, bewoond door een familielid Gerard Roos. De eene broeder bracht die hofstede over op het doek, de andere bezong ze; en op zijne wandelingen over die Overijsselsche buitenplaats waande hij zich begeleid door de schimmen van dichters, die eenmaal hunne bukolische zangen aan hetzelfde onderwerp, het herders- en het landleven, wijdden:

Voltaire, Poot, Rousseau, Raynal, Linguet, Goeree,
Gaan in den geest met ons al wandelende mee —

Naar 't schijnt waren de godsdienstige krakeelen van het tijdvak niet vreemd geweest aan des schrijvers vertrek naar de West, en hadden aan zijne verbintenis met eene zekere Rosinde in den weg gestaan. Althans, men komt de namen van Arminius en Gomarus tegen in het vers, waarin hij den tijd herdenkt toen hij te samen met zijn broeder zich in de omstreken van Amsterdam verpoosde:

Hoe achter Landzigt's tuin wij speelden op de weiden,
Wie kon toen denken dat ons d' oceaan zou scheiden?
Wie had toen ooit verwacht dat Gomar en Armyn
Mij van Rosinde en u tot scheurers zouden zijn?

En elders kwam hij tot de stellige verklaring, dat hij zich de dupe achtte van vaderlandsche godsdienstverschillen; dat hij leefde in een tijd, waarin geen Remonstrantsche vader zijne dochter aan een Contra-Remonstrantschen vrijer zou overlaten.

Eenmaal in Suriname zocht hij een werkkring in den landbouw, en verpoozing in de poëzie. 't Eene reageerde op 't andere; in zijne verzen vloeit een krachtige agro-

nomische ader. Zijne gedichten b.v. op het bekende „Mokka's ooft", hier uit eene Westindische pépinière voortgekomen, zou men eene berijmde handleiding voor de koffiecultuur kunnen noemen. Het rooien van het bosch, het verbranden en opruimen van de stronken, het plantklaar maken van den grond, het uitplanten der stekken, het snoeien der jonge heesters, de pluk der bessen, het ontbolsteren, drogen, stampen, 't wordt alles op rijm uitgelegd. Uitvoeriger nog weidt de dichter uit over de cultuur en verwerking van de „grootsche suikerrieten". Hij moet van nabij bekend zijn geweest met de bijzonderheden van het procédé om een relaas te geven, leerzaam voor tuinopziener en machinist — maar de muze der dichtkunst neemt daarbij de vlucht.

o Landbouw, eenzaamheid, mijn lusthof, Koffiboomen!
Wat doet gij mijn gemoed al denkensstof bekomen!

En elders, in een zang aan de natuur, leest men:

Ik, een van uw geschapendom,
Voel dat ik, denkende, als verstom.

Of hij gewaagt van een echo die „met zoet getier de woorden nabaauwt, zo van ondren als van boven", van koffieboomen „die het oog verstommen doen", van een avondzon die ondergaat „in zilte waterzaalen", van een windje dat suist „met liefelijk geklater"; hij verklaart dat hij „het fortgewemel schuw is", dat „zijn nooitverzadigd oog smaakt beurtverwisselingen", en wekt de plantagebewoners op: „ontvonkt uw hartaltaaren met dankende offers". Voor een voorzitter van een letterkundig genootschap was dit eene proeve van bedenkelijke beeldspraak, en de uitstorting van een averechtsch sentiment.

Intusschen geeft zijn dichterlijke schets van het plantage-leven eene aanschouwelijke voorstelling van de wijze, waarop een Surinaamsche landheer in het laatst van de 18de eeuw zijn dag doorbracht. Ware de auteur niet zelf planter geweest, hij had de *minutiae* van zoo'n dagverdeeling een vaderlandsch publiek (zijn werk verscheen in 1804 te Amsterdam) kwalijk voor oogen kunnen brengen. De lezer ervaart hoe de landheer des morgens het eerst de werkzaamheden voor dien dag regelt, en het

toezicht verder overlaat aan de opzieners, de beruchte bastiaans van eene vroegere periode. Dan gaat hij in het bosch ter jacht; evenals voor den visscher zijn ook voor den jager de vroege morgenuren de beste. Thuis gekomen zet hij zich aan een ontbijt, dat zooveel copieuser is dan het vaderlandsche; onder de opgediende gerechten vindt men vermeld: gebraden haas, knolradijs, boter, kaas, rammenas, enz. Intusschen wacht reeds het vaartuig, de *korjaar*, om hem door kracht van riemen naar eene naburige plantage te brengen, waar de belangen der cultuur, eene slavenkwestie of eene bestuurskwestie hem roepen. De administratie van het land houdt hem het overige gedeelte van den morgen op zijn kantoor. Ten 2 ure wordt de middagdisch aangerecht, waarbij slavinnen voor de bediening van den planter en zijn gezin zorgen, terwijl de zwarte voetebooi (Eng. *footboy*) als schenker optreedt. Na afloop van den maaltijd staan de slaven weer klaar met den luierstoel, het rookgerei en een kop groene thee. De zwarte moge een vaderlandsch publiek behagen, in de kolonie wenscht men zich iets „wat op de tonge bijt".

De middag wordt aan de inspectie der werkzaamheden op de plantage gewijd (voor de oostindische siesta schijnt in dit dagprogram geen plaats te zijn geweest), waarna somtijds in den vischrijken vliet de hengel wordt uitgeworpen ten einde warappers, vetjakkies en andere soorten van het „schubbig watervolck" te verschalken. Hoe anders was 't, zoo herinnert hij den broeder in 't vaderland, toen ze nog te samen in de Amsterdamsche Molensloot op baars stonden te visschen! Van die vischpartij teruggekeerd reikt een slaaf hem zijn nachtjapon, aequivalent van de oostindische kabaai, zijn muskietenbroek en zijn muilen, waarna hij zich aan een souper zet waarvan het menu — wellicht uit bescheidenheid — verzwegen wordt. Nu komen de opzieners en brengen hun rapport, waarbij tevens het werk voor den volgenden dag besproken wordt. De laatste avonduren worden besteed aan lectuur of aan het rijmen van verzen, maar daarmee is dan ook de dag besloten.

> Zodra het negental is door de klok geslagen,
> Gebied ik eene kaars in 't slaapvertrek te dragen,
> Waar mij een Venus in de koele hangmat wacht.

„Ja, mijn vriend, ik leef gelijk een vorst" — had hij te voren den broeder in 't vaderland onderricht. Hij had mogen zeggen: gelijk een pacha.

Ook het landhuis, waar hij zijne verzen op het papier bracht, de *Jonge Bijkorf* genaamd, wordt den broeder afgeschilderd. De *Roobrug* in Overijssel, hun beiden gemeenzaam, had er geen hand water bij; ofschoon de landelijke schoonheid van het westersche en het tropische landschap te ongelijksoortig is om vergeleken te worden. Maar die tropische schoonheid overweldigt. De dichter verklaart zich onbekwaam om ze met woorden te schilderen, de stof wordt hem te machtig, en hij scheidt er van —

> Ik eindig, want uw schoon in alle zijne deelen
> Te schetsen, eischt een rist van fijner dichtpenseelen,
> Een tokkelender lier, een goddelijker mond.

Dat de slavernij destijds hare donkerste dagen voorbij was, dagen van gruwelen erger dan waarvan *De Negerhut* verhaalt, zou men mogen opmaken uit het vers van dezen rijmelenden planter:

> 'k Zing het zagte juk der slaaven,
> 'k Zing het laage pienenhuisje,
> 't Vergenoegde slaavenhutje.
> Hoort eens hoe de Negers zingen
> Op de knalmaat van de bijlen. Enz.

Zelfs acht hij den toestand van den neger in Suriname gunstiger dan die van den pauper in Europa, en gelooft dat de zwarte plantageslaaf in 't voordeel is bij den blanken fabrieksslaaf:

> Gedenkt, o volken! dat Bataafsche slavernij
> Uw' armen vrijen staat verre opweegt in waardij.

En wanneer later, tijdens zijn verlof in Nederland, meewarige bloedverwanten hem ondervragen naar het lot van den negerslaaf daarginds, dan stelt hij hen gerust met de verzekering

> — dat dit volk door reedlijkheid
> Van ons in dat gewest ten arbeid word geleid,
> Dat wij hen straffen als er straf verdient te wezen,

Hen ons doen eeren meer door 't lieven dan door 't vreezen.
Schoon ik den vuigen slaaf voor mij doe siddrend vreezen,
'k Doe echter met hem als ik wil gehandeld wezen.

Als slavenhouder ontsnapt hem hier en daar een klacht over de luiheid der zwarte ambachtslieden, die slechts zoo lang arbeiden als het oog des meesters hen bewaakt —

Wat zijn zij vlijtig! het werk gaat als een spil,
Maar zet ik voet van honk, dan staan de hamers stil.
De vuige slaaf is loom, genegen om te liegen,
En acht het fraai als hij zijn meester kan bedriegen.

Het viel den dichter misschien niet in, dat een blanke fabrieksarbeider zich allicht even „vuig" en even loom zou toonen, werd hij eens door de zweep gedwongen om zonder loon te werken, enkel voor den kost.

Somtijds tracht de blanke meester zich in den gemoedstoestand van den zwarten dienaar *hinein zu denken*. Daarvoor voert de schrijver een der laatsten sprekende op, een slaaf dien hij dagelijks kon observeeren, nl. zijn negerjongen Cicero. En hij neemt de vrijheid dien „voetebooi" de slavernij door een helderen bril te laten bekijken en sommige voordeelen daarvan te laten ontdekken. 't Woord is erger dan de daad; en de slavenarbeid kan meevallen, wanneer die feitelijk uit het werk van een heerenknecht bestaat. 't Is waar, zoo bepeinst Cicero:

Als ik misdeed dan kreeg ik klappen,,
Maar vader kon mij anders trappen,
Wanneer de boosheid hem beving.

Ja zoo'n negervader verlangde nog iets anders dan schoenen poetsen, kleeren borstelen, zonnescherm dragen, huiselijke diensten verrichten, scheren en kappen. Op de kust van Guinea, van waar de slavenhaler hem meevoerde, was 't ook een raar huishouden, en geen botertje tot den boôm, terwijl de huisslaaf in Suriname volop eten en drinken heeft. Zelfs den tijd om voor zijn eigen profijt te werken, terwijl bij occasie de belooningen niet uitblijven. Zijn eerste premie was een broek, een broek van leer. En zijn rasgenoot Quamina, die zijn meester naar Nederland vergezelde, heeft hem bedenkelijke dingen verteld over de toestanden daarginds, in 't land der „witmense":

Ik zag een reeks van arme blanken,
Die 't Opperwezen zouden danken,

Indien zij 't hadden zooals wij;
Ik zag hen trekken, graaven, ploegen,
Ik zag hen kruien, torschen, zwoegen,
Behoefte heerschte aan hun zij.
Toen dacht ik: Ach, is dit nu vrij?
Zo vrij is 't ook in slavernij!

Wel is waar kunnen die nooddruftige blanke arbeiders, wanneer zij dat verkiezen, er het werk bij neer leggen, hetgeen de slaaf niet kan. Doch die staking wordt terstond gestraft met honger. Het is daar nu eenmaal zoo dat, „wie niet wil werken, word aangezien gelijk een verken." Daarom komen Cicero en Quamina tot de gevolgtrekking, dat er nog aangename vormen van slavernij bestaan; dat men een arme negerslaaf, en tegelijk een vroolijk mensch kan wezen."

Het historische element wordt in dezen versbundel vertegenwoordigd door „Oorlogszangen", waarin de lotgevallen der kolonie ter sprake worden gebracht, de gebeurtenissen onder het Engelsche bestuur, de vermeestering van St. Eustatius, die den dichter „een tranenvloed ontwringt"; of hij bezingt eene victorie op de plunderende Boschnegers, het optreden van een nieuwen gouverneur der kolonie, enz. Ook aan de stad Paramaribo worden een paar zangen gewijd, maar anders dan Jan de Marre dat deed aan Batavia en aan Kaapstad. Bracht deze het tot een lijvig heldendicht, *Batavia,* en tot een wijdluftige *Eerkroon voor de Kaap de Goede Hoop,* de westindische zanger beperkt zich tot eenige berijmde algemeenheden en eene vluchtige panegyriek. Andere lofdichten gelden het genootschap der „Surinaamsche Lettervrinden", en het genootschap „De Surinaamsche Landbouw", dat drie jaren na het eerste, nl. in 1788, werd opgericht.

Na een verblijf van veertien jaren in de kolonie was Roos tijdelijk naar Nederland vertrokken, met een schip dat den ongewonen naam droeg van *De jongste David.* Er scheen dus op die werf al eens meer een *David* van stapel te zijn geloopen. Met gemengde gevoelens verliet hij het tropische strand, en zijne bezongen hofstede. Hij had er welvaart gevonden, maar ook haat en nijd van „anders-

denkenden", en 't scheen wel dat zijne „Redevoering over de oorzaken van het verval en de middelen tot herstel der volksplanting van Suriname", te Amsterdam in 't licht gegeven, hem vijanden bezorgd had. Hij achtte zich in dit opzicht een lotgenoot van den gouverneur J. J. Mauricius, die ook om het gemeene best te dienen aan de belangen van bijzondere personen had moeten schaden, en wiens koloniale politiek evenzoo verketterd was geworden. Bij 't vertrek verklaarde hij, dat hij was:

> Bezield met droefheid om de klad mij aangewreeven.
> Mauricius! uw lot zal door mijn lot herleeven,
> Want hij, die 's lands verval den volke stelt ten toon,
> Krijgt niet dan vijandschap en laster tot zijn loon.

'tVerhinderde hem intusschen niet om naar de kolonie terug te keeren, en daar zijn veider leven te slijten. De reis had niet alleen moeten dienen voor zijne handelsbelangen, maar ook voor zijne matrimoniale belangen, nl. om in 't vaderland eene opvolgster voor zijne Rosinde te vinden. Aan de onstoffelijke bruid, aan de Muze, bleef hij evenzeer getrouw als aan zijn tweede vaderland. Vooreerst hing hij de lier nog niet aan de mangroe-boomen, welke zijn landhuis beschaduwden; nog menig gedicht en menig opstel vloeiden uit zijn pen, al zou vaderlandsche kritiek die pen juist niet „welversneden". durven noemen.

Het zou de verdienste blijven van auteurs gelijk Paul François Roos en zijne medestanders onder de Surinaamsche Lettervrinden, dat zij hun dichttalent, hoe bescheiden ook, als hefboom bezigden ter verhooging van het geestelijk peil hunner landgenooten, in een tijd toen er slechts sprake was van voordeelige katoen- en suikeroogsten. Dat zij met hun stomp taalkundig instrument eene zoo grof georganiseerde samenleving als de Surinaamsche van die dagen trachtten bij te werken en te beschaven. Dat zij op hun manier meehielpen om de scheeve toestanden in de kolonie recht te zetten, en een onkundig vaderlandsch publiek in te lichten over Suriname's nooden en behoeften. Dat zij tot de weinigen (een zestal slechts) behoorden, welke den moed vonden om, lang voordat hetzelfde in de oostindische zusterkolonie

geschiedde, een letterkundig genootschap op te richten en daarvoor recht van bestaan te vorderen. De invloed van dat streven was in dit land der Scythen wellicht kwalijk na te wijzen, maar wie zou durven zeggen dat het door hen uitgestrooide zaad op de steenrots verstikte? Eerder was het een daad, waarvoor zij meenden zichzelve een veer op den hoed te mogen steken. En dit bewustzijn iets goeds op geestelijk gebied verricht te hebben kwam bij den auteur der *Mengelpoëzy* naief genoeg tot uiting, waar hij in zijn zang aan het genootschap „De Surinaamsche Landbouw'' verklaarde dat het er al veel eerder had moeten wezen, en uitriep:

> Waarom hebt gij in vroeger tijd,
> o Voorzaat, nooit een uur gewijd
> Om zulk een kunstvuur aan te stooken?
> Dan had het later nageslacht,
> Dat 's vaders zorg steeds looft en acht,
> Van u, gelijk van ons, met lof en eer gesproken.

NEDERLANDSCHE BOEREN-KOLONISATIE IN SURINAME.

DOOR

PROF. MR. D. VAN BLOM.

Indien het driekwart-eeuwfeest der hollandsche boeren bij Paramaribo op 21 Juni 1920 mocht blijken, een tijdperk hebben ingeluid van actieve bestuursbelangstelling in het welvaren dezer kleine-driehonderd menschen van grootendeels nog zuiver nederlandsch bloed, belangstelling die in de eerste plaats kennis-vermeerend en opvoedend zij teneinde die wroeters opteheffen uit hun staat van landbouw-technische achterlijkheid tot hooger peil van cultuur-techniek en daardoor van welvaart, — wel niemand die zich hierin niet verheugen zou. Historisch toch staat vast, dat het gouvernement aan deze boeren een zware schuld te delgen heeft, aangegaan jegens hun vaderen, die het in 1845 ten getale van 384 jammerlijk onvoorbereid naar Suriname heeft laten komen, ten getale van 373 door typhus heeft laten teisteren en ten getale van 189 in den kortst mogelijken tijd daaraan heeft laten crepeeren, terwijl het daarna de overblijvende helft vrijwel geheel aan haar lot heeft overgelaten.

Maar indien het herdenkingsfeest nieuw leven mocht blijken te hebben ingeblazen aan het oude denkbeeld, dat Suriname voor hollandsche boeren een mooi land en hollandsche boeren-kolonisatie voor Suriname een mooi ding is, dan zou het schandfeit van 1845 na vijfenzeventig jaren nieuw onheil hebben gesticht.

Voor vrees is er niet veel, maar toch wel eenige grond.

In het vorig najaar kondigde de kampioen voor dit soort kolonisatie, de heer J. J. LEYS, in een zijner *Standaard*-brieven, geciteerd in het *Koloniaal Weekblad* van

25 November 1920, bl. 12, zijn aanstaand)verlof naar Nederland aan en zijn voornemen om dan „hier en daar eens propaganda te maken voor een nieuwe kolonisatie". En het moederland heeft sindsdien inderdaad den heer LEYS teruggezien. Van propaganda zijnerzijds is weliswaar naar buiten niets gebleken; zij kan niettemin binnenskamers hebben plaats gevonden. Zijn overtuiging, dat hij daarmede een goede daad verricht, is sterk; aan haar eerlijkheid wil ik niet twijfelen; een man als hij kan bezwaarlijk zichzelven het zwijgen hebben opgelegd, toen de gelegenheid om te spreken tot hen, die hij naar Suriname wil doen oversteken, voor hem was aangebroken.

Hoe is thans de stand van het geding? Zijn er, sinds ik ik September 1919 in dit tijdschrift tegen LEYS' plannen meende te moeten waarschuwen, nieuwe gegevens bijgekomen? Enkele wel. Zij worden het best besproken aan de hand eener korte samenvatting van het nu twee jaar oude tegenbetoog. En inzonderheid zal hierbij rekening zijn te houden met het antwoord daarop in een reeks „Brieven uit de West", die de heer LEYS achtereenvolgens in de nummers van 25 November, 1, 15 en 17 December 1920 van *de Standaard* heeft doen verschijnen.

De deerlijke mislukking (om met het jongste Koloniaal Verslag te spreken). der proef van 1845 met de kolonisatie aan de Saramacca — de huidige hollandsche boeren bij Paramaribo zijn de nakomelingen grootendeels van wat daar de typhus gespaard heeft — was noch is mijn voornaamste tegen-argument. Indien thans opnieuw een proef genomen werd, zou zij zonder twijfel deugdelijk worden voorbereid, onder leiding van landbouwkundigen en hygienisten, lieden die luxe zijn geoordeeld in 1845. Zóó barre fouten als toen begaan zijn zouden thans niet opnieuw worden gepleegd. „Slechts in zooverre — schreef ik in mijn vorig artikel — laat zich uit die deerlijke mislukking.... een argument tegen herhaling van de poging smeden, als men de thans nog bij Paramaribo boerende Nederlanders te beschouwen heeft als de nakomelingen van bij uitstek sterke individuen, producten van een onbarmhartige selectie, naar welke juist om deze reden de

mogelijkheid van dergelijke kolonisatie met lieden van normaal gemiddeld weerstandsvermogen niet te beoordeelen is."

De heer LEYS bestrijdt (in *De Standaard* van 25 November 1920) deze zinsnede uitvoerig. Ik ben bereid, hem de volle maat te geven. Laat zij onjuist zijn van a tot z; laat deze, maar één keer toegepaste „selectie" thans volledig hebben uitgewerkt, zoodat men „nu veilig (mag) aannemen, dat de weerstand der kolonisten tot het normale peil is teruggekeerd"; wat dan nog?

Dan is de vraag deze tweeledige: wat heeft de toestand, waarin deze boeren met normaal weerstandsvermogen thans verkeeren, over ons vraagstuk ons te zeggen?; en wat leeren vergelijkbare ervaringen van elders? Op deze vraagpunten komt het aan; op deze ook concentreerde zich uitdrukkelijk mijn betoog uit 1919.

Wat den toestand der hollandsche boeren bij Paramaribo aangaat, stelde dat betoog vast: „bedenkelijk sobere resultaten.... armoede niet doch slechts matige welstand; degeneratie bij de nakomelingen; vernegering".

De bedenkelijke soberheid der resultaten wordt door den heer LEYS uitdrukkelijk toegegeven; hijzelf, herinnert hij in *De Standaard* van 1 December 1920, heeft ze den boeren wel ten scherpste verweten als mede gevolg van hun eigen schuld. [1])

Het is goed, deze erkentenis vastteleggen; want in zijn *West-Indië*-artikel van 1919 had hij nog, de jaren 1895 en 1917 vergelijkende, economischen vooruitgang vastgesteld, een wapen dat hem zonder moeite uit de hand was te slaan met de cijfers over 1908 uit het *Koloniaal Verslag* 1909, die, geplaatst naast die van 1917, een onmiskenbaren achteruitgang in deze negen jaren markeeren. Ik wees hierop in 1919 en mijn opponent erkent (in *De Standaard* van 17 December 1920), dat het „werkelijk een lastig geval" voor hem is. Hij en de boeren, met wie hij erover

---

[1]) Men zie het aardige herdenkingsboekje *De vestiging van de nederlandsche kolonisten in Suriname herdacht*; 1845—21 Juni — 1920; uitgegeven door de groep „Suriname" van het „Algemeen Nederlandsch Verbond"; H. van Ommeren, 1921, Paramaribo.

sprak, begrepen daar niets van; zij zouden achteruit hebben geboerd?; een der boeren zou nagaan of de cijfers van 1908 in het *Koloniaal Verslag* wel juist waren en de heer LEYS zou dan het bevondene publiceeren. Gepubliceerd nu van dien aard is er niets, de voor den heer LEYS onprettige cijfers van 1908 staan nog steeds overeind en wanneer hij op die rondborstige erkentenis van het „lastig geval" laat volgen: „vooralsnog geloof ik niet, dat, als ik mij houd aan de vergelijking van de cijfers van 1895 en 1917, Prof. van Blom mij zal beschouwen als een onfatsoenlijk man als ik onze jonge boerenarbeiders uitnoodig om naar Suriname te komen.... ik zal dat nooit doen op grond van cijfers.... maar ik doe dat op grond van feiten", dan is hierop weinig anders te antwoorden dan dit: zoodra cijfers uit drie jaren bekend zijn, is het onverdedigbaar, juist die van dat jaar, dat uwe slotsom omwerpt, wegtelaten nadat zij U uitdrukkelijk zijn voorgehouden; want achter deze „cijfers" staan „feiten" en deze feiten waarschuwen tegen de overplanting van nederlandsche boerenarbeiders naar Suriname; en of „onfatsoenlijk" is wat ge voornemens zijt?; een ander woord bezig ik liever om een goed-willend man, die een lieve maar gevaarlijke illusie niet los kan laten, te teekenen: lichtvaardig zijt ge wèl.

Lichtvaardigheid van den heer LEYS blijkt uit meer. In *De Standaard* van 11 Juli 1921 juicht hij: „ik sta niet meer alleen; ik heb machtige bondgenooten gekregen en tegelijk met het aangroeien der bondgenooten verslappen de aanvallen der tegenstanders, met name die der wetenschappelijke tegenstanders."

Een dezer machtigen is de schrijver van een artikel in het blad *Suriname* (1921 no. 12), die *G.* onderteekent, wiens naam mij verder niet bekend is (de heer LEYS raadt ernaar: GREINER?) en die, op grond van „berichten uit het Moederland.... dat aanstonds 60 percent van de Nederlandsche bevolking armlastig zal worden", Suriname door wegenaanleg en in het algemeen door „eene organisatie.... die klinkt als een klok" erop wil „inrichten.... de krachtige armlastigen in Nederland hier een toekomst

te bezorgen", waardoor men „van vele Hollanders hongerlijders grootgrondeigenaren (zal) kunnen maken".

Machtiger dan deze bondgenoot is denkelijk ook in de oogen van den heer LEYS de man, dien hij verder als zoodanig binnenhaalt,, de heer TJ. PYTTERSEN, schrijver van een aantal uiterst belangwekkende artikelen in de twee eerste jaargangen van dit tijdschrift.

Zie, roept de heer LEYS uit, niet een der vele mannen van de wetenschap, die de *West-Indische Gids* lezen, „heeft zijn stem verheven tegen 's heeren Pyttersen's plannen. Waarom niet? Als de wetenschap heeft uitgemaakt dat de Europeaan in de tropen geen lichamelijken arbeid kan verrichten, dan rust toch op de mannen der wetenschap de dure plicht om te waarschuwen tegen Pyttersen's plannen zooals ze dat gedaan hebben tegen de mijne. Ik begrijp het wetenschappelijke niet, dat er zit, in 't afbreken van de plannen van den een en 't rustig laten uitwerken van de zelfde plannen door den ander. Mag ik met alle bescheidenheid de vraag doen aan Prof. van Blom hoe hij denkt over het importeeren van Hollanders door den heer Pyttersen?"

Indien de heer LEYS zijn gewoonte van slordig lezen niet aflegt, kan ik hem niet beloven, voortaan te blijven antwoorden op verdere vragen die hij mij in de toekomst nog zou kunnen stellen. Althans zeg ik hem niet die gelijkmoedigheid toe, welke ik mij nu nog opleg. Hij vereenzelvigt hier zijn eigen kolonisatie-plannen van nederlandsche boerenarbeiders met die kolonisatie, welke de heer PYTTERSEN bepleit; volgens hem staat deze naast en met hem tegenover de opvatting van „de wetenschap", „dat de Europeaan in de tropen geen lichamelijken arbeid kan verrichten".

Reeds één aanhaling uit PYTTERSEN's artikelen volstaat om de ongerijmdheid van deze vereenzelviging aantetoonen:

„Iedere dergelijke kolonisatie hoe goed ook voorbereid zal — enkele uitzonderingen daargelaten — mislukken, indien de kolonist zijn lichaamskracht moet aanwenden voor het productief maken van den grond, het onderhoud en het oogsten der gewassen.... Een dergelijke kolonisatie m. i. slechts dan mogelijk zoodra de physieke

kracht van den kolonist wordt vervangen door mechanische...." (Jaargang I, 2e deel, bl. 375).

Het is dan ook mechaniseering van den tropischen landbouw, waarvan de heer PYTTERSEN voor Suriname heil verwacht:

„In Suriname zal terrein gevonden worden van groote uitgestrektheid en zoodanige samenstelling dat daar sterke zware machines op den duur zullen zijn te benutten waardoor het percentage noodige levende kracht zal afnemen en de kosten van het product zullen verminderen" (jaargang II bl. 461, iuncto bl. 466: men moet trachten te komen „tot de wetenschap met welke soorten.... gewassen bij het bezigen van een *minimum* „levende kracht" een *maximum* product verkregen wordt").

„Zoolang de Surinaamsche ondernemingen de oude methode van werken met vrijwel uitsluitend handenarbeid moeten toepassen, zoolang zij niet beschikken over meer werkkapitaal om de cultuur tot een hoog peil op te voeren, zal steeds op werkloonen moeten worden beknibbeld.... Die methode leidt ten slotte toch tot ondergang" (ibid. bl. 611 v.).

Het is duidelijk, dat hier van den grooten landbouw sprake is, niet van den kleinen, gelijk de hollandsche boeren en, na ommekomst van hun contracttijd, Britsch-Indiërs en Javanen dien uitoefenen. En in *dit* verband, geheel afwijkend van 's heeren LEYS' gedachtengang, sprak inderdaad ook de heer PYTTERSEN van „europeesche kolonisatie", echter van eene, „geschoeid op moderne basis" (ibid. bl. 33):

De huidige landbouwtechniek maakt het z. i. mogelijk, de physieke kracht van den kolonist te vervangen door mechanische en hierdoor treedt de europeesche kolonisatie „in een geheel nieuw licht" (jaargang I, 2e deel, bl. 375).

„Het type kolonist dient op een hooger peil te staan dan de vroegere, van hem zal meer kennis worden vereischt, zoowel op mechanisch als op landbouwkundig gebied, terwijl den hem ter zijde staanden kleurling-arbeider eenige kennis moet worden bijgebracht omtrent de behandeling der diverse werktuigen" (ibidem bl. 376).

Europeesche kolonisten dus als een soort opzichters voor het grootbedrijf; en de massa van het gekleurde werkvolk te recruteeren op Java, dat per jaar, een tienduizend zielen leveren kan. (jaargang II, bl. 149 v. en 611)

Suriname opnieuw met plantages bedekt, maar dan technisch superieur uitgerust, met handenarbeid sparen-

de en vervangende groote machines, met javaansche lagere, het zware werk doende en met europeesche hooger geschoolde en toezicht houdende arbeiders, ziehier het ideaal van den heer PYTTERSEN, dat deze verwezenlijkbaar acht en dat hem, de uitgestrektheid der kolonie en de hieruit voortvloeiende noodzakelijkheid van een betrekkelijk groot aantal benoodigde Europeanen in aanmerking genomen, inderdaad het recht geeft van europeesche kolonisatie op moderne basis te spreken.

Nagenoeg niets in deze beschouwingen spreekt van gelijkgezindheid met den heer LEYS. Tenzij deze zijn oude idealen van door nederlandsche boerenarbeiders in Suriname eigenhandig uitgeoefend klein-boerebedrijf tersluiks voor dat van den heer PYTTERSEN, die mikt op groot-landbouwbedrijf met javaansche boerenarbeiders onder toezicht van Nederlanders, mocht hebben ingeruild. Dan ware echter een waarschuwing aan de *Standaard*-lezende boerenarbeiders in Nederland niet van onpas. Vooralsnog zijn zij in Suriname niet van noode. PYTTERSEN's moderne grootbedrijven zijn er nog niet en de arbeiders van „hooger peil", met kennis van techniek en tropische cultures, worden nog niet gevraagd. En komt er eens vraag naar hen, dan zal deze waarschijnlijk uit andere kringen dan waarop de heer LEYS tot nu de oogen richtte moeten worden bevredigd.

Het probleem, dat deze onvermoeide, met de beste bedoelingen bezielde, maar ook alleen om deze reden respectabele kampioen aan de orde blijft stellen, is voorshands nog van bescheidener afmeting dan de weidsche verschieten, die ook voor den leek in den tropischen landbouw de aantrekkelijkheid van PYTTERSEN's artikelen uitmaken.

Het is eenvoudig dit, of men verantwoord is, een honderd of meer nederlandsche boerenjongens naar Suriname te lokken met het uitzicht op een bestaan, beter dan het moederland hun belooft.

Neen, zegt nog steeds wat bekend is van het moeizaam tobben der hollandsche boeren bij Paramaribo.

Het *Koloniaal Verslag* 1920 bevat voor het eerst sinds

1909, dank zij een aansporing van het Eerste-Kamerlid *Van Kol* [1]), weder eenige gegevens over hen. Een kort stukje historie eerst, zeker om de in elf jaren zwijgens wat verflauwde herinnering der *Verslag*-lezers optefrisschen. En daarna dit:

„Bij een in Mei 1920 gehouden telling is gebleken, dat het aantal boeren en hunne afstammelingen, die het aloude bedrijf zijn getrouw gebleven, op 275 kon worden gesteld, waaronder er nog 204 voorkomen van zuiver Europeeschen oorsprong.

„Enkele verspreid levende afstammelingen van deze kolonisten, die zich met de overige bevolking reeds lang hebben vereenzelvigd, worden hier buiten rekening gelaten.

„Over het physiek en den algemeenen gezondheidstoestand van deze kolonisten valt niet anders te vermelden, dan hetgeen daaromtrent reeds is aangevoerd in bijlage M4 van het Koloniaal Verslag van 1908.

„Malaria en filariosis komen slechts sporadisch onder hen voor, de mijnwormziekte evenwel is zeer sterk onder hen verspreid en de anaemische toestand waarin zoovelen verkeeren, is ongewtijfeld voor een groot deel het gevolg van die parasitaire ingewandsziekte.

„Melaatschheid is vastgesteld in drie gevallen, alle in dezelfde familie.

„De toestand van de boeren is over het algemeen nog steeds niet bevredigend. De melkverkoop, waarvan de boeren hoofdzakelijk bestaan, verschaft op zich zelf slechts een bescheiden bestaansmiddel en alleen zij, die naast de melkerij het klein landbouw-bedrijf uitoefenen en daarmede in de laatste jaren goede prijzen behaalden, of melk leveren aan groote instellingen te Paramaribo, genieten zekere welvaart.

„De waterafvoer van hunne landerijen laat nog veel te wenschen over, terwijl de rundveestapel — de voornaamste rijkdom van deze kolonisten — nog grootendeels bestaat uit een veeslag, dat per lactatie-periode nauwelijks 600 L. geeft, dat is bijna een vijfde van hetgeen een goede Hollandsche koe levert".

Hier staat niet veel, maar toch wel iets in. Het *Koloniaal-Verslag* behoort terugtekeeren tot zijn oude gewoonte om in tekst of bijlagen precieze cijfers ook over grondbezit en veestapel te geven. Op althans zooveel attentie van het gouvernement hebben de boeren en wie belang in hen stellen nog wel recht. Wat hier geboden wordt maakt den indruk van een onwillig zich eraf maken door een bureau-heer, die voor een elfjarig verzuim een tik op de vingers kreeg.

---

[1]) Zie *Aanhangsel tot het Verslag can de Handelingen der Eerste Kamer*, 1919—1920, no. 3.

Er staat toch wel iets in.

De heer LEYS had in zijn *Standaard*-brieven (van 25 November en 1 December 1920) geïnformeerd, wat ik met de degeneratie en met de vernegering, die bij de boeren zou zijn waartenemen, toch bedoeld had. Herlezing van mijn vorig artikel had hem dit duidelijk kunnen maken. En nu getuigt het *Koloniaal Verslag* opnieuw van hun, aan de mijnwormziekte toegeschreven, bloedarmoede. En van de vernegering spreekt het ook: in Mei 1920 bij 71 van de 275, wat men vergelijken moge met de mededeeling van den heer LEYS, dat van de 51 gezinnen 7 kinderloos zijn en van de overschietende 44 er 38 van zuiver nederlandsch bloed zijn gebleven. De twee tellingen hebben niet dezelfde methode gevolgt en zijn hierom onderling niet goed vergelijkbaar; rust er wat kinderzegen op de zes gemengde gezinnen en is er vernegering ook reeds bij de kinderlooze, dan behoeven de beide opgaven niet ver uiteenteloopen.

Maar wat het voornaamste is: „de toestand van de boeren is over het algemeen nog steeds niet bevredigend".

Ergo: een bewijsgrond ten gunste van nieuwe kolonisatie kunnen de reeds aanwezige boeren uit eigen toestand niet bijbrengen.

En nieuw aangevoerde boeren uit het moederland zouden moeten werken onder soortgelijke omstandigheden.

Omstandigheden van mededinging met tropische immigranten, die misschien alleen dan niet hinderlijk zou zijn als zij aanstonds konden gaan produceeren voor de wereldmarkt, wat aan hun bedrijf een geheel ander karakter zou geven dan dat der melkslijtende en groentetelende boeren bij Paramaribo, maar waarvoor alle scholing hun ontbreekt.

Omstandigheden in de tweede plaats van klimatologischen aard.

In zijn eersten *Standaard*-brief aan mijn adres verontschuldigt zich de heer LEYS, dat hij mijn artikel van September 1919 niet op den voet heeft gevolgd, „slechts hier en daar een greep" erin gedaan heeft, en verklaart hij zich bereid om al mijn „uitspraken en beweringen.... onder

de oogen te zien; de schrijver geve mij maar op, waarin ik tekort schiet".

Welnu, over kleinigheden mag geen polemist vallen. Ook ik veroorloof mij, van mijns tegenstanders repliek een en ander te laten zwemmen.

Doch op één punt is hij zeker te kort geschoten. Met geen woord toch maakte hij gewag van het m. i. krachtig argument tegen nederlandsche boerenkolonisatie in Suriname, dat ik putte uit de ervaringen van elders, die de *Verein für Sozialpolitik* in het 147ste deel zijner *Schriften* te boek heeft doen stellen en die, voorzoover zij met surinaamsche toestanden vergelijkbaar en dus voor het vochtig tropisch laagland van Suriname bruikbaar materiaal bevatten, dit soort klimaat voor europeesche boeren-kolonisatie fnuikend moeten doen achten.

Een der medewerkers aan dien bundel monografieën, DR. KARL SAPPER, hoogleeraar in de aardrijkskunde aan de universiteit te Würzburg, heeft zeer onlangs het onderwerp andermaal behandeld [1]). Niet speciaal voor Suriname natuurlijk. Met het oog op de thans voor duitschland klemmende vraag, waarheen Duitschers, ook duitsche landarbeiders, in de naaste toekomst zouden kunnen emigreeren. Kieschkeurig nu kunnen in dit opzicht de Duitschers niet zijn. SAPPER voelt dit. Toch is de strak gehouden lijn van zijn betoog: schuwt, landarbeiders, het tropische laagland!

---

[1]) Zie zijn *Auswanderung und Tropenakklimatisation*, Kabitsch & Mönnich, Würzburg 1921. Men raadplege m. u. bl. 11, 13, 34 v., 50 v. en 77 v.

HET PETROLEUMBEDRIJF OP CURAÇAO

DOOR

J. A. DE KLERK.

Met de vestiging van het Petroleumbedrijf op Curaçao in het jaar 1914, deed de groot-industrie haar intrede in dit deel onzer West-Indische koloniën.

Dat de Bataafsche Petroleum Maatschappij tot den bouw van een stookolie-bunker-station en een raffinaderij op Curaçao besloot, dankt dit eiland aan zijn bevoorrechte geografische ligging ten opzichte van den nieuwen zeeweg, welke door de voltooiïng van het Panama-kanaal geschapen werd.

Curaçao's prachtige, veilige en natuurlijke haven, in de laatste jaren nog belangrijk verbeterd, bood een gunstige gelegenheid voor de oprichting van een bunkerstation voor oliestokende schepen, terwijl Curaçao's ligging tegenover het olieproduceerende Venezuela tevens sterk pleitte voor de oprichting eener raffinaderij.

Met den koop van het schiereiland Asiento, aan het Schottegat, recht tegenover de St. Annabaai, gelegen, deed de Bataafsche een gelukkige keuze voor haar fabrieksterrein.

Wie onzer lezers het eertijds zoo verlaten Asiento gekend heeft (foto No. 1 geeft er een zeer juist beeld van), zal getroffen worden bij de beschouwing van foto No. 2, welke het schiereiland toont met de daarop verrezen raffinaderij.

Deze grootsch opgezette, moderne fabriek getuigt wel van Hollandsche durf, ondernemingsgeest en ingenieurskunde.

Geheel in oorlogstijd gebouwd onder Hollandsche leiding, doch bijna uitsluitend met Amerikaansche materia-

len en door een Amerikaansche aannemersfirma, werden bij den bouw vele en groote moeilijkheden ondervonden.

De geschoolde werklieden moesten voor het meerendeel uit Holland en Amerika worden aangevoerd, doch vele Curaçaosche ingeborenen werden tijdens den bouw als ongeschoolde arbeiders nuttig gebruikt.

Er waren somtijds tot 2000 werklieden tegelijk in dienst.

De Amerikaansche ijzerindustrieelen, voornamelijk voor de oorlogvoerende naties werkende, leverden echter uiterst langzaam af.

Zoo werd het dan ook 23 Mei 1918, voordat het eigenlijke bedrijf een aanvang kon nemen.

Inmiddels was de Curaçaosche Petroleum Maatschappij opgericht, welke het bedrijf der onderneming zou voortzetten.

Aangezien een zuiver technische beschrijving van de fabriek wel weinigen der lezers zal interesseeren, moge hier volstaan worden met eenige meer algemeene mededeelingen.

De raffinaderij werkt volgens het z.g. Trumble-systeem (een uitvinding van den Amerikaan Trumble) waarvan de patenten in het bezit der Koninklijke-Shell Groep zijn en dat sedert door de technici dezer Combinatie nog belangrijk is verbeterd.

Op volle capaciteit arbeidende kan de fabriek 1300 Ton ruwe olie per dag verwerken. Teneinde zich eenig begrip te vormen van deze hoeveelheid, denke men zich een trein van ongeveer 100 tankwagons.

De te verwerken grondstof wordt, evenals de verkregen producten, opgeslagen in stalen tanks.

De grootste van deze tanks kunnen meer dan 10.000.000 Liter bevatten.

Foto No. 3 geeft een beeld van het tankpark.

De voornaamste producten, welke vervaardigd worden, zijn benzine, kerosine (lampolie) en stookolie.

Het bunker-bedrijf der Maatschappij verhoogt de bedrijvigheid in het Schottegat en is een zeer groote attractie voor Curaçao als aanloophaven.

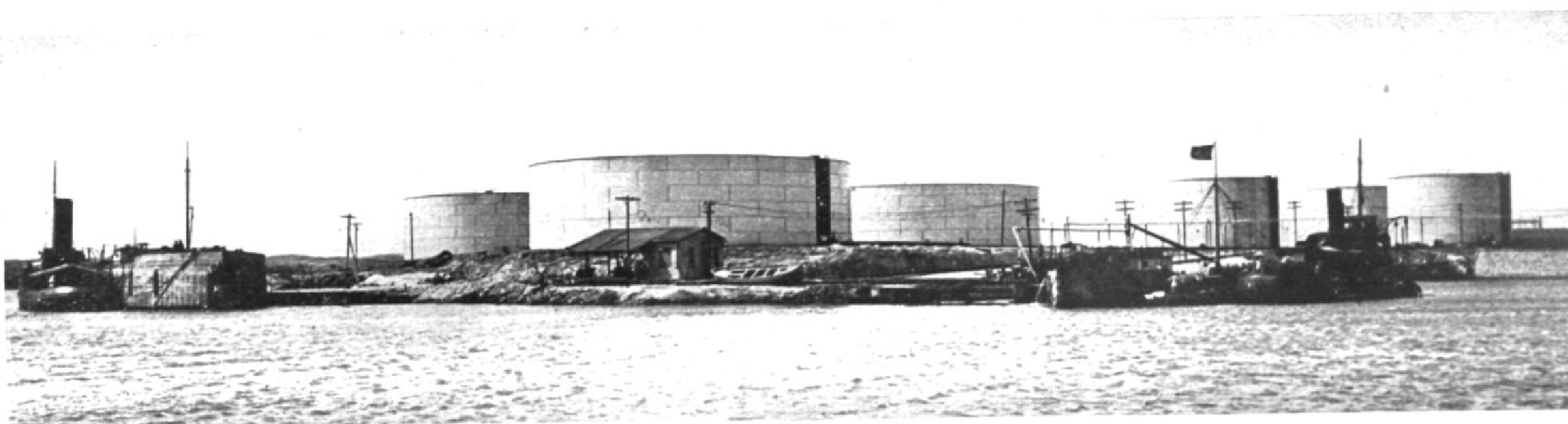
Voor het ontladen der schepen, welke de ruwe olie aan-

I. Het schiereiland Asiento vroeger.

II. Het schiereiland Asiento thans.

III. Tankpark.

IV. De raffinaderij.

voeren en het bunkeren van stoomschepen, welke Curaçao aandoen, teneinde stookolie in te nemen, dient een zevental steigers.

Het is geen ongewoon gezicht daarvoor *meerdere* groote stoomers tegelijk aan de steigers der Curaçaosche Petroleum Mij. gemeerd te zien.

Een bijzonderheid der onderneming is wel het enorm groote waterreservoir, dat 16.000.000 liters water kan bevatten en gevuld wordt uit een 15 tal waterputten, welke door middel van Amerikaansche windmolens worden geexploiteerd. De watervoorziening van een dergelijk grootbedrijf vormde uiteraard een zeer moeilijk probleem op het waterarme Curaçao, waar de regenval zoo uiterst gering is.

In totaal zijn thans circa 500 personen in het fabrieksbedrijf werkzaam, waaronder ongeveer 450 ingeborenen.

Op het naast Asiento gelegen eilandje Negropont zijn een aantal keurig gebouwde woonhuizen verrezen, alleen bestemd voor de technische employé's. Op foto No. 2 is de kolonie nog juist zichtbaar. (zie rechts)

De noodige ontspanning is den employé's verzekerd door een clubhuis, een tennisbaan en een badinrichting. Bovendien is een golfbaan in aanleg.

De aanvoer van de te verwerken ruwe olie verdient een meer afzonderlijke beschouwing. Voor dezen tak van het bedrijf werd in October 1918 de Curaçaosche Scheepvaart Maatschappij opgericht, welke thans een vloot van 11 tankbooten, 2 sleepbooten en één vrachtboot exploiteert.

De raffinaderij (zie foto No. 4) verwerkt hoofdzakelijk Venezolaansche ruwe olie, welke een hoog percentage asphalt bevat en welke zich vooral voor de vervaardiging van stookolie leent.

Een deel der door de Maatschappij gecontroleerde productie in Venezuela wordt plaatselijk in een kleinere raffinaderij te San Lorenzo, aan het Meer van Maracaibo gelegen, verwerkt. Het surplus aan olie wordt met tankschepen, al of niet gesleept door sleepbooten, naar Curaçao vervoerd.

De schepen moeten daarbij echter de voor het Meer van Maracaibo gelegen zandbank passeeren, zoodat slechts schepen van een zeer beperkten diepgang gebruikt kunnen worden.

Vooral tijdens den oorlog, toen geen voor dit doel geschikte schepen verkrijgbaar waren, werden zeer veel moeilijkheden met dit transport ondervonden, daar men zich met plaatselijk gebouwde houten tankbarges moest behelpen.

Thans is in dezen transportdienst behoorlijk voorzien.

Als bewijs hoe energiek de zaken door de Curaçaosche aangepakt worden, gelde, dat voor het dokken der transportvloot een sleephelling op Asiento in aanbouw is.

De Curaçaosche Petroleum Mij. heeft het leeuwenaandeel in de olievoorziening der kolonie Curaçao.

Een eigen blikken- en kistenfabriek vervaardigt de benoodigde emballage, ook voor de producten, welke verpakt geëxporteerd worden, b.v. naar de omliggende eilanden, naar Suriname, Columbia etc.

Wij hopen hiermede een, zij het ook vluchtig, kijkje gegeven te hebben in een voor de welvaart der kolonie zoo bij uitstek belangrijk bedrijf als dat der Curaçaosche Petroleum Maatschappij.

BOEKBESPREKING.

Comparative ethnographical studies.
2. *The changes in the material culture of two Indian tribes under the influence of new surroundings*, by Erland Nordenskiöld, Göteborg, 1920.

In het eerste deel van deze vergelijkend ethnographische studies (zie W. I. Gids, jaarg. II, bl. 632) heeft de schr. een ontleding gegeven van de materieele kultuur der Choroti en Ashluslay. In het tweede deel, welks titel hierboven staat geschreven, s elt hij de beschaving ten toon van twee andere stammen, de Chiriguano en de Chané, die in het zuiden van Bolivia wonen, en in het noorden van Argentinië. Zij behooren tot twee der voornaamste stamgroepen van Amerika. De grens tusschen beide landen loopt in de vlakte zuiver oost-west, langs den 22sten graad Z.-Br., met groote kronkelingen in het westelijk gebergte. De Chiriguano zijn Guarani-Indianen, de Chané geguaraniseerde Arowakken. De Arowakken, de Karaïben en de Waraus behooren volgens Ten Kate met de Bovenlandsche Indianen van Suriname tot eenzelfde ethnologisch-hydrografisch gewest, dat in het noorden het stroomgebied omvat van de Orinoco en de Amazone en het hoogland van Guiana, en dat in het zuiden reikt tot aan de Paraguay-rivier. In de benedenlanden zijn deze stammen in ethnologischen zin sterk ontaard; vele oude gebruiken en instellingen zijn voor goed verdwenen, hunne mythen en legenden zijn verbasterd en een aantal hunner vroegere ethnografica is nauwelijks meer bij naam bekend (zie W. I. Encyclopaedie bl. 101, 1ste kolom). Maar zuidelijker is dat anders; de tot de Arowakken behoorende Chané hebben minder geleden door wat men met een spotwoord gemakshalve de beschaving noemt.

Er zijn aanwijzingen die vertellen, dat zij uit het noorden of noord-oosten zijn gekomen, waar zij vele stamgenooten hebben, kinsfolk, zooals de Engelschen met een aardig woord zeggen; vrij gebleven van den invloed hunner nieuwe omgeving, van „the influence of new surroundings" zijn zij niet; de titel van het

boek voorspelt dat reeds; zij hebben zich geplooid naar de nieuwe toestanden, zich eigen gemaakt wat het bronstijdperk in het westen hun bracht, en wat de blanken hen leerden, behoudende toch velerlei van hun oorspronkelijk bezit. Waarin dit bestond en bestaat is vrijwel bekend. De 22 bladzijden meerendeels Spaansche bibliographie, maar waarin we óók de namen van Ten Kate, Van Coll, De Josselin de Jong, De Goeje, en den titel van de W. I. Encyclopaedie vinden, zullen wel alles vermelden wat op dit onderwerp betrekking heeft, en misschien zijn er die zich afvragen hoe Von Luschan's „Alterthümer von Benin", het oude rijkje in de golf van Guinea, hier eenig licht kan verschaffen.

Nordenskiöld bezocht de Chiruguano in 1908, 1909 en 1913 en bleef, alles bijeengenomen, vijf maanden bij hen. In zijn boek „Indianlif", in het Duitsch vertaald „Indianerleben" (Leipz. 1912), heeft hij een populaire beschrijving gegeven van zijn verblijf te midden van deze Indianen, gedurende de Hernmarck-expeditie in 1908/9; en in zijn reisverhaal „Forskningar och äventyr i Sydamerika" (Stockholm 1915) vindt men omtrent de Chiriguano een en ander opgeteekend. Van beide Indianen-stammen heeft hij 1500 voorwerpen medegebracht, die thans zich bevinden in het Riksmuseum te Stockholm en in het Göteborg-museum.

Het onderzoek naar de ontwikkeling van de Chiriguano en de Chané door middel van de ethno-geografische methode leidt tot belangrijke dingen, sedert hun manier van leven bekend en hunne geschiedenis te volgen is tot in het begin der 16de eeuw. Ook archaeologisch materiaal heeft de schr. medegebracht uit hun gebied, maar hij spreekt niet daarover in dit boek. Wat hij hier geeft is een tentoonstelling van de kultuur, de tastbare, der Chiruguano en der Chané, van de elementen die zij overnamen van de blanken, en van de bergvolken in het westen, wat dezen en genen aanbrachten en wat de Indianen van weer andere kanten kregen. Dat de Chané van elders kwamen, zagen we reeds; ook de Chiruguano zijn niet de autochthonen van de streek waar zij thans verblijf houden; zij kwamen in het begin der 16de eeuw en verdreven of onderwierpen de bevolking die er toen woonde, hoofdzakelijk Chané-Indianen, maakten velen tot slaven, en behielden ook de vrouwen.

Evenals in het eerste deel dezer studies is ook in dit tweede hoofdzakelijk het materieele kultuurbezit den lezer voorgelegd, dus datgene wat in een museum eene plaats kan krijgen of waarvan men, ter vergelijking, archaeologisch materiaal kan vinden.

Grafisch behandeld is ook dit tweede deel. Kaarten van Zuid-Amerika geven ook hier de verspreiding aan der voorwerpen en tevens zijn er kaarten die de literatuur of beter de schrijvers-namen vermelden, bibliographical maps: een die de beschrijvingen registreert van 1498 tot 1600 verschenen, de volgende die van 1600 tot 1700 loopt, de derde met de auteurs-namen van 1700 tot 1800; daarna wordt de kaart steeds voller, eerst van 1800 tot 1900, en de laatste van 1900 tot 1920. Een zesde kaart geeft de geografische verspreiding van de archaeologische literatuur. Verder zuidelijk dan de noordkust zal men op de kaarten 5 en 6 geen Hollandsche namen vinden. Deze nieuwe vorm van kaart-systeem, met een afzonderlijk Zuid-Amerika voor elk onderwerp, dikwijls voor elk voorwerp (daar is b.v. de „distribution of the panpipe") maakt het den lezer wel gemakkelijk, geeft hem een overzicht dat met een tabel hem nooit voor de oogen kan worden gelegd. En niet alleen voor de Chiriguano en de Chané zijn deze kaarten van belang, maar voor de ethnografie van Zuid-Amerika in haar geheelen omvang; terecht schrijft Nordenskiöld: „All who are interested in the ethnography of South America will, I venture to think, find the maps worth close study and will see that from them various deductions can be made."

Het land waar deze menschen wonen ligt dus tusschen de Andes en de Chaco-vlakte en wel in de valleiën tusschen de naar de vlakte gerichte verste uitloopers van het westelijk gebergte en op de vlakte zelve. Het is niet een land met oerwoud; er zijn wel groote bosschen maar in 't algemeen is het hout er schaars. Waar men water vindt zal men ook Indianen aantreffen: veel hebben zij niet noodig, drinkwater voor menschen en dieren. De grootste rivieren die het hier bedoelde gebied doorstroomen zijn de Rio Grande, de Rio Parapiti en de Rio Pilcomayo; de middelste heeft in de bergen volop water, maar zij verloopt in de vlakte, en gedurende den drogen tijd verdwijnt het water bijna geheel. Alleen de Rio Pilcomayo heeft overvloed van visch; vooral de Chané zoeken vischrijk water op, waaruit zij, althans in enkele jaargetijden hun voedsel kunnen visschen. Grof wild is er zeldzaam in het land der Chané en Chiruguano en groote jagers zijn zij niet: zelden ziet men in hunne hutten geschoten wild. Talrijke vluchten vette duiven in het veld laat men gewoonlijk rustig zitten. Deze Indianen zijn landbouwers en daar de grond nogal droog is wordt meestal maïs verbouwd en het welig groeien van deze plant maakt de streek waar de Chiriguano en de Chané zich ophouden tot een goed be-

woonbaar land. De belangrijkste der wilde vruchten zijn die van den caroben-boom, algarrobo. [1])

Wat het klimaat betreft — heel veel studie is daarvan nooit gemaakt; het land ligt in de tropen ten noorden van den steenboks-keerkring, en de bewoners hebben meer last van de warmte dan van de koude. Maar in Mei en Juni als de zuidenwind met kracht doorkomt is het aangenaam om ginds een goed gebouwd huis te bewonen, warme kleederen te bezitten en warm ingestopt in bed te liggen. De regen begint in December en duurt tot April of Mei, maar het gebeurt soms, dat de regen uitblijft en de oogst mislukt; ook door sprinkhanen gaat het gewas dikwijls verloren.

In het eerste hoofdstuk vertelt de schr. een en ander over de woningen en als en tête van de eerste bladzijde prijkt de afbeelding van een maize-barn, dus van een maïs-schuurtje, der Chiruguano, een hutje op palen, met een dak van bladeren en een ingekeepten paal als escalier d'honneur. Over de geheele wereld vindt men zulke schuurtjes op palen; de kaart 1 van Zuid-Amerika toont de verspreiding van paalwoningen en paalschuren beide; zuidelijker dan de keerkringslijn gaan zij niet en evenmin oostelijker dan de Amazone- en Para-monden; over de Indianen ter laatstgenoemde plaatse schrijft D'Evreux bl. 28 in zijn „Voyage dans le nord du Brésil, fait durant les années 1613 et 1614", dat zij „demeuraient dans les Iouras qui sont des maisons faictes à la forme des Ponts aux Changes et de sainct Michel de Paris, assises sur le haut de gros arbres plantees en l'eau." Evenals andere Indianen die Nordenskiöld bezocht ten zuiden van Sta. Cruz de la Sierra in Bolivia, wonen de Chiriguano en de Chané in dorpen, waarvan enkele nogal groot zijn en bewoond worden door verscheidene honderden personen. De hutten zijn vierkant, gebouwd van staken, met wanden van gras, dat met aarde is be-

[1]) Oudemans' Leerboek der plantkunde II bl. 713 zegt: „De vruchthulzen van Parkia en Prosopis (in Zuid-Amerika Algarobo geheeten)" enz. Deze twee geslachten behooren volgens dit boek tot de fam. der Mimosaceae. En op bl. 716: „De vruchten van Ceratonia Siliqua, Caroben, Algarobo of Johannesbrood geheeten", enz. Dit geslacht behoort volgens hetzelfde boek tot de fam. der Caesalpinaceae. Weder terug naar bl. 713 leest men: „Op Java nuttigt men de zaden van Parkia speciosa (Peteh)." In de Encyclop. van Ned. (Oost-) Indië, 2de dr. III bl. 344 staat: „Parkia speciosa Hassk. Fam. Leguminosae-Mimoseae, Peté." Op het woord Peté (III, bl. 393) wordt verwezen naar Leucaena, waar te lezen is, dat Leucaena glauca een lage boom of heester is, vermoedelijk afkomstig uit tropisch Amerika. Volgens de W. I. Encyclop. (bl. 452) heet deze Leucaena-soort op de Benedenwindsche eilanden toembaraaboe.

pleisterd; den oorspronkelijken Indiaanschen vorm van woningen zal men hier vruchteloos zoeken; de echte Chiriguano-huizen waren zeer groot en er woonden wel honderd menschen in één huis, maar in het dorp telde men dan ook maar weinige van zulke woningen. Deze bouworde komt overeen met die in Brazilië, maar in Bolivia vond Nordenskiöld haar alleen bij de Chacoto, een Pano-stam aan het Lago Rojo-Aguado. Omstreeks het einde van de 18de eeuw is dit oorspronkelijk type van huis verlaten en ging men kleinere woningen bouwen. De schr. beweert, dat in de Indiaansche kultuur niets zoo gemakkelijk zich wijzigt onder den invloed der blanken als de huisbouw; de aanwinst van ijzeren gereedschap maakt het mogelijk een deugdelijke woning te bouwen in korten tijd. Er is dus — zegt hij — geen lange gemeenschap noodig tusschen Indianen en blanken om den Indiaanschen stijl te wijzigen. Niettemin zijn er conservatieven, die lang aan het oude vasthouden, in het binnenland van de Chaco b.v. waar de Indianen hardnekkig blijven bij de oorspronkelijke inrichting, misschien omdat hunne hutten, hoewel klein en ongeriefelijk, toch beter beschutten tegen koude dan de ruimere woningen der blanken. Of het bepleisteren der hutwanden oorspronkelijk Indiaansch is, valt niet te zeggen; de oude literatuur vermeldt het: van 1676 bij Marban „Relacion de la Provincia de la Virgen del Pilar de Mojos"; van 1675 bij Castillo „Relacion de la provincia de Mojos."

De Chané van de Rio Itiyuro en de Chiriguano bezitten maïsschuurtjes op palen; soms zijn schuur en woonhuis vereenigd, woont men gelijkvloers en ligt de voorraad op de eerste verdieping. Omtrent de verspreiding der paalwoningen zijn er enkele gegevens van onmiskenbare betrouwbaarheid en deze zijn op de kaart aangegeven; Nordenskiöld meent, dat de schuren op palen, die hij bij beide stammen aantrof, stellig Indiaansch zijn, omdat de blanken in de omgeving ze niet hebben. Vermoedelijk kwam de manier van opschuren uit de moerassen van de Llanos de Mojos in het noorden en was zij een kultuur-element ook van de Arowakken. De schr. vindt het bouwen van paalwoningen op harden grond zeer begrijpelijk, maar meent, dat oorspronkelijk het type afkomstig is uit een moeras of van het zeestrand en dat bij verhuizing uit de nattigheid naar een drogen bodem de bewoners hunne paalhuizen behouden hebben. Over de behoefte aan veiligheid, die toch ongetwijfeld, op plaatsen waar moeras noch zee is, aanleiding heeft gegeven tot het beklimmen van iets dat hoog boven den grond lag, schrijft hij niet. Er valt moeilijk een rustiger

wonen te bedenken dan in zulk een hoog gelegen verblijf, waar men 's avonds de ingekeepte paal of bamboe omhoog haalt, zooals eertijds de slotvoogd zijn ophaalbrug deed.

Op het hoofdstuk Dwellings volgt dat over de bedden en ander huisraad, met de afbeelding van een Chané-vrouw, zittende met haar kind op een catre, het veldbed. Dan komt het ploegen en het ploeg-gereedschap,het jachttuig en het visch-gereedschap,de huisdieren, het vuurmaken, de narcotica, de kleeding, en zoo voort, in het geheel 27 hoofdstukken met materieele kultuur; het laatste — wanneer het leven ten einde is — handelt over het begraven in urnen en de kaart die erbij behoort toont, dat dit gebruik in Zuid-Amerika zeer veel vóórkomt en eigenlijk alleen beneden den 40sten graad Z.-Br. ontbreekt. De schr. onderscheidt daarbij het primaire en het secundaire bijzetten in urnen of wel de plaatsing in de urn van het lijk in zijn geheel, of van de beenderen alleen, die minder ruimte innemen en dus aan een kleinere urn (soms een mand) genoeg hebben (zie dr. J. P. B. de Josselin de Jong „The praecolumbian and early postcolumbian aboriginal population of Aruba, Curaçao and Bonaire" in Internat. Archiv für Ethnographie, dl. XXIV en XXV; en van denzelfden schrijver „De beteekenis van het archaeologisch onderzoek op Aruba, Curaçao en Bonaire" in De W. I. Gids, Jrg. I, dl. II, bl. 317).

Ook over de spelen en het speelgoed zal men in het boek een en ander aantreffen; Nordenskiöld bracht van negen stammen poppen mede, van was, van hout, van been, van lappen en van klei. Merkwaardig is wat hij mededeelt over het hoofdbalspel; voetbal is nu eenmaal een gebruikelijke term, en er is dus geen bezwaar om het spel waarbij de bal uitsluitend door een stoot met het hoofd wordt voortbewogen, hoofdbal te noemen. Op de kaart ziet men, dat het spelen met rubber-ballen (rekgom zeggen de Vlamingen) niet zuidelijker gaat dan 20° Z.Br. Van Mexico tot aan de Chané in het noorden van Argentinië, zijn de spelregels dezelfde. In de Litterae Annuae van 1605 wordt het hoofdbalspel als een spel van de Chané vermeld, dat deze Indianen spelen met hunne hoofden in plaats van met plakken of slaghouten, bats (pilae ludo, capitibus tabellarum loco) en erbij gezegd, dat deze Indianen even bedreven waren in het spel als de Spanjaarden, die de ballen met de hand of met een plak voortwierpen. Nordenskiöld zag het spel, toki, spelen door Chané-jongens te Parapiti, in het z. van Bolivia, en daar hoorde hij hoeveel moeite het kost om de rubber voor de ballen uit het noorden te krijgen, want in de buurt van Parapiti groeien geen rubber-boomen; de ballen of de grondstof krijgt men

uit Sta. Cruz de la Sierra, twee graden noordelijker dan Parapiti.

In „Indianerleben", het boek van denzelfden schrijver, dat ik reeds noemde, zegt hij over het spel: „Die Bälle aus massivem Gummi werden von einem der Spielenden erst in die Luft geworfen, und dann mit dem Kopf nach der gegnerischen Seite geworfen, wo er mit dem Kopf wieder zurückgestossen werden soll. Das Berühren des Balles mit der Hand ist verboten. Die Partei, die, je nach übereinkommen, fünf- oder zehnmal den Ball verfehlt, hat verloren." Uitzonderingen, zooals bij het voetbalspel, waar de doel-verdediger den bal met de handen mag aanraken, bestaan bij het toki niet. Maar wel wordt in de genoemde Litterae Annuae, nu van 1589, bericht, dat ten o. van Sta. Cruz de la Sierra het spel wordt gespeeld met ballen, vervaardigd van een boomharssoort en zoo licht, dat zij bij de geringste aanraking opspringen; en verder dat handen noch voeten gebruikt worden om den bal voort te werpen, alleen de hoofden en, zoo noodig, de elbogen.

Bij de Chiriguano, waar het spel bondi heet, mag de bal den grond niet aanraken. Ook de Chiquito-Indianen in Zuid-Bolivia vangen den bal met het hoofd op en te Rio Guaponé zag Nordenskiöld menschen in het rubberbedrijf, die zeer bedreven waren in het hoofdbalspel en zich op den grond wierpen om een laag neerkomenden bal met het hoofd op te vangen.

Van hetzelfde spel maakt Max Schmidt gewag in Matto Grasso bij de Paressi Kabisi; deze stooten den bal met het voorhoofd, en wanneer hij op den grond is komen te liggen, mag de grond onder den bal opgehoogd worden tot een heuveltje, opdat de spelregel streng gevolgd kunne worden. In het Baessler Archiv, dl. 4, kan men op een fraaien lichtdruk de jongens met dit balspel bezig zien. Roosevelt schrijft over dit „football with their heads" in zijn reisboek, naar aanleiding van zijn bezoek aan de Paressi-Indianen, maar dat was nadat Max Schmidt het feit reeds had medegedeeld. Roosevelt, meer sportsman, is verbaasd over de kracht waarmede de hoofdstoot wordt toegebracht, zoo, „that the ball bounds back through the air as a football soars after a drop-kick". Welk soort koppen moeten dat zijn?

Tot de vele door Nordenskiöld geciteerde schrijvers die van het hoofdbalspel spreken behoort ook Jose de Ovido y Baños, die in zijn „Historia de Venezuela" [1]) vertelt van het spel op Haïti (N. geeft een lang uittreksel in het Spaansch) waar gedurende den strijd de opperhoofden op fraai gebeeldhouwde zetels toekeken.

---

[1]) Madrid 1885. Eerste uitgaaf aldaar in 1723.

Ten slotte zij nog aangestipt, dat de schr., op grond van de geografische verspreiding tot de slotsom komt, dat de Arowakken het spel in Zuid-Amerika ter plaatse gebracht hebben waar men het thans aantreft.

Behalve door kaarten wordt de tekst van het boek toegelicht door tabellen en afbeeldingen. Die afbeeldingen zijn een groote aantrekkelijkheid, o.a. die van het aardewerk (8 bladzijden vol), van de kleeding, het weven. Tekst, kaarten, tabellen en afbeeldingen te samen toonen vanwaar de Chiriguano en de Chané hun kultuurbezit erlangd hebben.

Van de blanken: „The negative influence of the Whites has of course been very great here. The primitive tools have disappeared, a number of implements and ornaments have become rare or have vanished, a quantity of domestic industry has become superfluous, since readymade things have been purchasable from the Whites. The Indian domestic industry is gradually disappearing, but is not transformed under the influence of the Whites."

Van de anderen: „The influence of the bronze age culture on tribes with a lower civilisation must have been quite different from that of the Whites. And yet the culture of the more highly civilized Indians constisted of the same elements as that of the more primitive Indians. The Chané and Chiriguano have therefore not only learnt the use of a number of things from the bronze age culture, but have also learnt to make them themselves. Among these more primitive Indians domestic industry has evidently progressed under the influence of the Mountain culture, but is perishing under the influence of the Whites."

We komen er alweer slecht af!

Dit tweede deel is niet minder een goed en merkwaardig boek dan het eerste. Op deze manier een ethno-geografische ontleding te geven van hetgeen men gezien heeft, is knap werk.

Baarn, 17 Maart '21. JOH. F. SNELLEMAN.

Die Mission der Brüdergemeine in Suriname und Berbice im achtzehnten Jahrhundert. Eine Missionsgeschichte hauptsächlich in Briefen und Originalberichten herausgegeben von F. Staehelin, Ep. Un. fr. früherem Präses der Surinamer Mission.

Verlag von C. Kersten & Co. in Paramaribo, in Kommission bei der Missions-Buchhandlung in Herrnhut und für den Buchhandel bei der Unitätsbuchhandlung in Gnadau. (zonder jaartal).

Geruimen tijd geleden werd dit werk van den oud-Hoofdvoorstander der Evangelische Broedergemeente ons ter bespreking in De West-Indische Gids toegezonden. Allerlei omstandigheden hebben dit tot dus ver verhinderd, niet het minst de groote omvang van het werk, dat uit 7 deelen bestaat, tezamen ruim 1900 octavo bladzijden beslaande.

In de voorrede zegt de schrijver dat de aanvang der missie in Suriname en Berbice aan velen nog onbekend is, omdat alle in den loop der jaren daarover verschenen geschriften reeds lang uitverkocht zijn. Hij meent daarom dat de uitgave van het boek, waarvan de titel hier boven staat aan alle missie-vrienden in en buiten de Broedergemeente welkom zal zijn.

M. i. zal het boek ook de belangstelling wekken van allen, die belang stellen in de geschiedenis van Suriname en van de vroeger Nederlandsche kolonie Berbice. Het behoeft n.l. nauwelijks gezegd dat de uitvoerige bescheiden in dit werk niet alleen de lotgevallen der zendelingen bevatten, maar dat zij tevens licht werpen op de toestanden in beide koloniën gedurende het grootste gedeelte van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw.

Ook voor den ethnoloog is het werk van het grootste belang. Bisschop Staehelin was reeds in Suriname begonnen de brieven, verslagen en dagboeken der eerste zendelingen te verzamelen en heeft na zijn terugkeer in Europa in 1907 den arbeid voortgezet in de archieven der Broederschap. De ontcijfering „dieser oft recht unleserlich gewordenen Urkunden" moet een zeer inspannend werk geweest zijn.

De tekst van de brieven en berichten is in hoofdzaak onveranderd gebleven. Alleen de spelling en de leesteekens zijn, waar noodig, gewijzigd. Niet alle bescheiden konden gepubliceerd worden en velen moesten verkort worden.

Een klein deel van de stof is verwerkt in de artikelen van den

heer H. Weiss in dit tijdschrift: *Het Zendingswerk der Herrnhutters in de oerwouden van de Boven-Suriname,* (*deel I — Juni* 1919 — blz. 102—110) en *De Zending der Herrnhutters onder de Indianen in Berbice en Suriname 1738—1816* (deel III — Mei, Juni, Augustus en September 1920 — blz. 36—44, 109—121, 187—197 en 249—264).

Uitvoerige statistieken, naam- en zaakregisters, kaarten, plattegronden en afbeeldingen (voor een deel ontleend aan Benoit's *Voyage à Surinam,* Brussel 1839) verhoogen de waarde van het boek.

Bisschop Staehelin heeft met zijn arbeid een monument gesticht voor de zending der Moravische Broedergemeente in Suriname en Berbice.

Volgens een mededeeling in de Surinaamsche bladen bedraagt de prijs van het geheele werk gebonden *f* 20.— De firma C. Kersten & Co. te Paramaribo is echter in de gelegenheid om een beperkt aantal gebonden exemplaren tegen *f* 6.— te leveren.

Het is te hopen dat ook de bibliotheken in Nederland het boek zullen aanschaffen. H. D. B.

BRIEVEN UIT SURINAME.

DOOR

R. D. SIMONS.

De rede, waarmede Baron van Heemstra op 23 Mei j.l. het bestuur over onze kolonie aanvaardde is zeker aan de lezers van De West-Indische Gids bekend, misschien zelfs in het tijdschrift opgenomen [1]). Het zij mij veroorloofd de volgende perioden daaruit hier aan te halen:

„Niet minder dan aan het voorafgaande zal onze bijzondere aandacht gewijd blijven aan de ontwikkeling van de rijke hulpbronnen van dit schoone tropenland.

Hoewel in niet geringe mate eerbied en bewondering gevoelend voor hetgeen meerdere mijner ambtsvoorgangers ten deze hebben verricht, waag ik het op te merken, dat bij dit alles niet steeds een systematische grondgedachte heeft voorgezeten, weshalve mij thans het oogenblik gekomen lijkt, waarop voor nu en langeren tijd, de vaste lijnen zijn aan te geven, waarlangs wij ons het voortbewegen van de economishe evolutie dezer kolonie zullen kunnen denken.

Indien het ons mag gelukken, in wel overwogen opzet, een deugdelijk werkplan samen te stellen, hetwelk voor langere periode alles omvat wat voor den opbloei van den landbouw, voor de vorming van de industrie, als ook voor de onmisbare exploratie van binnenland en bodem noodzakelijk schijnt, dan zal zoodanig werkplan, ik ben ervan verzekerd, de sanctie van het Parlement in ons Moederland verwerven en zullen van Staatswege de gelden, hoe aanzienlijk ook, voor de geleidelijke uitvoering van dit plan worden beschikbaar gesteld."

Ik behoef niet te verzekeren dat wij spoedig hopen te vernemen in welke richting de nieuwe landvoogd 't zoeken zal, konkrete verlangens en wèl omschreven plannen te hooren. Ik kan 't mij voorstellen, dat de heer van Heemstra in de nieuwe omgeving

---

[1]) Zie de Juli-aflevering, blz. 173.

De Redactie.

nog wat speurt, nog spoor zoekt, maar laten we straks horen, dat hij „lucht heeft" en toeloopt: „Dààr!" „Dat wil ik!"

Ach, dat de plannen niet te lang uitblijven, want het „oriënteren" is onze dood! Een nieuwe minister „oriënteert" zich en net als hij misschien zou menen klaar te zijn, maakt een verkiezing of 'n krisis of wat dan ook 'n eind aan z'n eksellent leven. En hebben we al een georiënteerde „raadsman der Kroon", dan is 't net h i e r verwisseling van landvoogd en de oriëntering moet weer te Paramaribo plaats hebben. *Ad infinitum*! Om en om!

Een der eerste konferenties van Baron van Heemstra was met de daartoe uitgenodigde redakteuren van de drie hier verschijnende grotere bladen, de twee maal 's weeks verschijnende.

„ Grotere bladen" en twee maal 's weeks gedrukt! Ja, daar ziet de Hollandse lezer, die deze regels onder de ogen krijgt, raar van op, de Hollandse lezer, die dageliks z'n morgen- en avondblad en misschien nog een middag-editie in z'n brievenbus hoort ploffen.

Maar we zijn nu eenmaal hier in een dun bevolkt landje en we doen 't allemaal op bescheiden schaal. Het is misschien daarom dat hier de pers wel eens wat al te zeer *en bagatelle* wordt behandeld. Maar men vergeet, dat hier net zo goed als elders „de krant" de dubbele rol vervult van opinie-vormer en opinie-vertolker en dat men verkeerd doet de invloed al te veel te onderschatten.... of te doen, alsof men die onderschat.

'n Is wel eens gebeurd en wel meer dan eens gebeurd, dat een of ander ambtenaar het verwonderdste gezicht zette, als hij hoorde, dat er iets (gewoonlik dan 'n minder vleiende beoordeling) over hem in de krant te lezen was, omdat hij, „dat blaadje nooit inkeek", terwijl Frau Beambter op dezelfde dag kond deed, dat ze weer haar wijzer helft hadden „zwart gemaakt", maar dat hij zich er niets van aantrok en dat zij samen, de vorige avond om dat geschrijf hadden gelachen. Zo zijn er!

Om op de konferentie terug te komen; goeverneur van Heemstra heeft getoond te begrijpen, dat de pers, groot of klein, z'n invloed heeft en hij heeft zich tot de pers gewend om die te hulp te roepen bij de vervulling van de op zich genomen taak. Bij wederzijds vertrouwen kan veel worden gedaan, vooral veel worden voorkomen, want ook dit plekje wereld wordt vaak door misverstand beheerst.

Aan de bladen werd toegezegd, dat op de reizen van de goeverneur telkens een vertegenwoordiger zou worden uitgenodigd

en dadelik werd een klein loterijtje georganiseerd om de volgorde te bepalen, waarin aan de tochten zal worden deelgenomen.

De goeverneur meende ook, dat getracht moest worden kontakt te verkrijgen met de grote „pers-zusters" in Holland en dat in de Moederlandse bladen geregeld berichten uit Suriname moesten worden gegeven. [1])

Kon 't maar! Dit zou meewerken om het soms verbijsterende gebrek aan kennis betreffende de kolonie te doen verminderen. Ik weet, dat vaak pogingen mislukt zijn om van een Nederlands blad de toezegging te krijgen, dat het geregeld berichten uit Suriname zou opnemen, omdat, zoals onomwonden werd meegedeeld, daarvoor bij de lezers niet genoeg belangstelling zou te vinden zijn. Ach Suriname ook, dat „eiland" niet waar — let maar eens op hoeveel personen (vooral bij de équipage van boten is mij dit opgevallen) spreken van „op" Suriname! — ach Suriname, waar de tijgers door de straten sluipen en de slangen als levende draperiën bengelen aan de zoldering! Dergelijke verhalen, voor Oost-Indië al naar het rijk der fabelen verwezen, zijn voor dit goeie, veilige land nog in volle vigeur.

Ik geloof ook wel, dat er inderdaad weinig belangstelling is voor dit typies Nederlands gewest, dat, nu *en décadence*, eenmaal toch de middelen gaf, waarmee menige Amsterdamse patriciërswoning werd ontworpen en voltooid.

Nu de belangstelling ontbreekt, is 't aan U, grote persorganen, om die weer op te wekken: Nederland is groter, dan het deel, dat door de Noordzee wordt bespoeld, maar omvat meer ook dan die kostbare smaragden om de evenaar ; daar zijn nog parelen in de Westelike zeeën, al dreigt daarvan helaas de glans te worden verdoofd.

Baron van Heemstra heeft ook een bezoek gebracht aan alle landskantoren en een zitting van het Hof van Justitie bijgewoond. Ik begrijp 't, dat dit eerste bezoek is aangekondigd en dit nut heeft 't althans gehad, dat ik hier en daar lokalen, hokjes en vloeren een schoonmaakbeurt heb zien krijgen, die ze allang rechtmatig hadden kunnen eisen. Zulke bezoeken zijn dus heilzaam, maar ik zou de nieuwe bewindsman bescheiden in overweging willen geven, die meer à la Haroun-al-Raschid oftewel op z'n onverwachtst en met stille trom af te leggen. Dan ziet men alles, zoals het gewoonlik w è l is!

[1]) De groote bladen nemen geregeld berichten uit de Surinaamsche couranten over. „Het Koloniaal Weekblad" doet dat.

De Redactie.

Met de grote landbouw botert het nog niet. Het schijnt ,dat door de koffie-ondernemingen wel steun zal worden verkregen onder de nodige waarborgen en dan van 50 cent per kilo. Belanghebbenden achten dit niet voldoende: „de kostprijs is meer". Hetgeen weer door anderen betwijfeld wordt, met dien verstande, dat als men de gehele aanleg meerekent, men tot een hoger bedrag komt, maar dat men bij eenmaal bestaande kultivaties voor minder dan „een banknoot", alias een halve gulden, z'n produkt voor gebruik gereed kan afleveren. Ik acht mij niet bevoegd in deze uitspraak te doen — maar hoe 't zij, voor de koffie komt toch hulp, terwijl die voor de kakao, het sneller-bedervend produkt, helaas niet zal worden verleend.

„Eigenaar van een plantage in de West" — wat klonk dat vroeger Croesus-achtig; nu is 't identiek met: slachtoffer van veel hoofdbrekens en misère. Ja, *m i s e r i possidentes, on*gelukkig de bezitters; o schim van Horatius!

Van de staking der Bosnegers aan de Marowijne zullen vele lezers, die ook *Oost en West* onder de ogen krijgen, al hebben gehoord. De heren doen aan de beschaving mee! De motieven voor dit besluit, te Paramaribo gegeven, zijn vele en velerlei; in Frans Guyana, „aan de Franse kant", zoals men hier zegt, zou de granman der Boni-negers al in drie jaar de hem toekomende duizend franken niet hebben getoucheerd (wat inderdaad 'n onaangename misrekening moet zijn); de heren van ons gebied zouden te Albina niet de hulp hebben ondervonden, waarop zij recht hadden; zij zouden door kooplieden met een al te lage berekening van koersen zijn geknepen, enz. enz.

De ondervoorzitter van de Raad van Bestuur en de Goevernements-sekretaris, Mr. Rietberg en Mr. Eekhout, werden daarom in kommissie naar Albina gezonden zoals aan de pers werd meegedeeld „tot het instellen van een grondig administratief onderzoek naar de diepere oorzaken van de laatste staking der Bosnegers aan de Marowijne en al wat daarmee in verband staat".

De heren hebben drie dagen te Albina vertoefd en daar verschillende personen gehoord — het resultaat van het onderzoek is nog niet bekend. Amakti, de goeverneur van onze Djoeka's, is naar Paramaribo ontboden, maar arriveerde nog niet, was ook tijdens het verblijf van de Kommissie nog niet te Albina, zodat de diepere roerselen van 's mans gemoed en die van zijn onderdanen nog niet konden worden gepeild. —

Ook op sportgebied bracht deze maand iets memorabels. Paramaribo heeft een aantal flinke zwemmers. Een zweminrichting zijn we nog niet rijk en plannen, die daarvoor ontworpen waren, bleven in embryonale toestand door het oordeel van medici, dat de rivier — en daarin zou de inrichting moeten komen — te veel ongerechtigheden bevat dan dat die tot menselik aquarium zou kunnen dienen. Maar er zijn een aantal personen, die terwille van het zwemgenot de gevaren trotseren en daaruit zijn goede zwemmers gegroeid.

Op 12 Junie nu werd een lange-afstandstocht ondernomen: van Station Domburg naar Paramaribo. De baan, 17 KM. lang, werd door 9 van de 22 deelnemers afgelegd in ongeveer $3^1/_2$ uur. De stroom werkte krachtig mee en er zouden zeker meer bereikers van het eindpunt zijn geweest, als de temperatuur van het water op die dag aan enkelen geen kramp had veroorzaakt. Onder 'n flinke slagregen moest het trajekt worden door-„poeld" en bij zoveel hemelwater kan 't zelfs in een tropiese rivier goed fris zijn. De heren zijn nog een huldiging mis-gezwommen. Het Sportkomité stond hen op te wachten bij de marinetrap wat eerst als eindpunt was genomen, maar men ging een kwartier daarvóór aan wal, niets van de voorgenomen ontvangst vermoedende. Bij zoveel water (rivier- en regen-) misschien niet te verwonderen, dat de hulde daarin te vallen kwam.

Enfin, we kennen 't, van „uitslag" en „doel".

Voor 't laatst bewaarde ik het voornaamste nieuws, nl. de plotselinge aanvraag van de sub-agent voor de immigratie, de heer P. Westra, om van zijn funktie te worden ontheven.

De afgetreden Agent-Generaal is nauweliks in het Moederland aangekomen of reeds heeft z'n vervanger besloten heen te gaan, passage aanvragende voor de eerste boot, die volgt op die, waarmee de heer van Drimmelen heenging.

De heer Westra heeft voor onze kolonie iets gehad van 'n meteoor.

Op 3 Januarie 1918 ontvingen de Kol. Staten plotseling een brief van goeverneur Staal, waarin werd meegedeeld, dat de heer P. Westra, kontroleur B. B. op Java en Madoera, verzocht had tijdelijk in Suriname te worden te-werk gesteld. Let wel: verzocht had!

De heer Staal was met de sollicitatie buitengewoon ingenomen en wilde „alvorens het nodige te verrichten" het gevoelen der Staten vernemen over de tijdelike aanstelling van een sub-agent.

Het merendeel van het Kollege voelde om allerlei toen aangevoerde redenen weinig voor de zaak. De gehele geschiedenis behoeft nu niet te worden herhaald — 't eind was, dat goeverneur Staal berichtte, dat de heer Westra toch komen zou.

In een schrijven van goeverneur Staal van 4 Februarie valt o.m. te lezen: „Wel weet hij (d.i. de goeverneur) dat de heer Westra genegen is zich voor vijf jaar te verbinden en wanneer daartoe gelegenehid ontstaat, tijdelijk het ambt van Agent-Generaal te bekleeden."

De heer Westra kwam hier aan in Augustus 1918 — zijn benoeming dateert van Mei 1918 — en zie, in Junie 1921, na drie jaar dus, zodra de gelegenheid zich voordoet om als Agent Generaal op te treden, pakt hij zijn koffers.

??? Ik zet er maar drie, maar er zijn heel wat meer vraagtekens. Naar het schijnt is de betrekking de heer Westra niet meegevallen. Hij schijnt zich meer bevoegdheden of de mogelijkheid tot onbeperkter optreden daarbij te hebben voorgesteld. En even plotseling als zijn komst, wordt zijn vertrek aangekondigd.

Als wij de hooggestemde verwachtingen, die bij zijn in-diensttreding door het Bestuur zijn gekoesterd, nog eens overlezen, dan moet worden erkend, dat deze proefneming of hoe men 't noemen wil, 'n mislukking is geweest.

De heer Westra zou bij het afscheidnemen van zijn personeel zich zeer denigrerend over het ambt hebben uitgelaten. Wat niet verstandig is — in de eerste plaats niet tegenover zich zelf: immers ieder ambt is, wat de funktionaris er van maakt.

Ik sprak van 'n proefneming en 'n mislukking — ze hebben de kolonie, d.i. het Moederland, 'n slordige duit gekost.

De heer Westra is in de oorlogsjaren over Amerika naar hier gereisd, heeft daar een vrij lang verblijf moeten houden, enz. Men moet toegeven, dat aan deze omstandigheden, toen tot de uitzending eenmaal besloten was, weinig te veranderen viel.

Maar nu! De heer Westra krijgt ontheffing binnen de termijn, waarvoor hij zich verbond en wat zien wij verder gebeuren?

De heer Westra valt onder de ambtenaren die krachtens het K.B. van 28 Junie 1917 (Stbl. no. 480) recht hebben op ten hoogste zes maanden wachtgeld bedragende 50 % van het laatste inkomen. En nu wordt de heer Westra, nadat al bekend was, dat hij zou heengaan, ongeveer drie of vier dagen voor zijn resolutie van ontheffing, benoemd tot waarnemend Agent-Generaal. Deze bevordering, in plaats van de heer Westra nog enige weken als sub-agent het Departement te laten besturen, brengt mee, dat

zijn salaris wordt gebracht van ƒ 6000 op ƒ 8000, een salarisverhoging, waarvan hij niet direkt zal kunnen profiteren, maar die zijn wachtgeld brengt van ƒ 3000 op ƒ 4000.

Overbodig zou men zeggen. Maar ons goevernement laat het daar niet bij. Aan de heer Westra wordt nog bovendien toegestaan twee maanden vrijstelling van dienst, die op de dag van zijn vertrek zullen beginnen te lopen. Een nergens voorgeschreven en als de ontheffings-resolutie uitdrukkelik vermeldt, ook niet vooraf bedongen voorwaarde. Maar dit cadeautje wordt (als die resolutie verder meedeelt) dan aangeboden voor de wijze, waarop de heer Westra zijn ambt heeft waargenomen en om zijn Oost-Indiese diensttijd zonder onderbreking aan die in Suriname te doen aansluiten, indien hij, in 't Moederland aangekomen, dadelik „overgaat".

Ik wil mij in deze epistelen zoveel mogelik van persoons-kritiek onthouden, maar laat ik 't zeer voorzichtig uitdrukken en zeggen dat de meningen over het beleid van de heer Westra zeer verdeeld zijn. In ieder geval zijn geen verdiensten naar buiten gebleken — en hier blijkt alles nog al gauw naar buiten — die een dergelijk faveurtje opdringen, vooral niet als men alle omstandigheden in aanmerking neemt: de komst op eigen verzoek uit een (overigens op zich zelf zeer waardeerbaar) streven naar verrijking van kennis; de aftreding plotseling, juist toen de heer Westra kon tonen, wat hij vermocht; de toestemming om het dienstverband van 5 jaar zonder uitpsraak van de geneeskundige kommissie na 3 jaar te doen eindigen en in de vierde plaats, die spoed-promotie hier boven vermeld. Was het nu werkelik zo nodig, dat bij dit alles nog twee maanden salaris, d.i. 'n dikke ƒ 1300 plus duurtebijslag werd present gegeven? Een dergelijke vrijgevigheid mag m.i. niet plaats hebben, als die betaald moet worden door anderen. Het subsidie-cijfer stijgt, de kolonie in groeiende misère en dan is 'n hele dikke duizend gulden een kleintje — en niet eens 'n kleintje — waarop wèl mag worden gepast. Wat ik alleen maar zeggen wilde!

Als vervanger van de heer Westra is tijdelik aangewezen de heer S. H. de Granada, de oudste distrikts-kommissaris.

BIBLIOGRAPHIE.

West-Indië. Landbouwkundig Tijdschrift. 6e Jaarg. No. 2. Mei 1921. Contract-immigratie van Britsch-Indiërs 1872—1921, door P. Westra. — Toepassing van machinale bewerking in Suriname, door J. A. Liems. — Bambces voor papierfabricage. — Algemeen overzicht van ligging en bodem van Suriname, door J. E. van Amstel. — Voor school en huis, door d. H. — Melkopbrengst van koeien in Tropenland. — Landbouwvoorlichting aan de Britsch-Indiërs.

Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap. Juli 1921. Suriname: land, volk, verwachtingen. Overzicht eener voordracht van W. S. H. baron van Asbeck. — Curaçao en zijn bewoners. Overzicht eener voordracht van Dr. C. J. van der Horst.

Jaarcijfers voor het Koninkrijk der Nederlanden. Koloniën 1918. Bewerkt door het Centraal Bureau voor de Statistiek. 's-Gravenhage. Gebrs. Belinfante.

Departement van den landbouw in Suriname. Bulletin no. 42. Januari 1921. De Sclerotium-ziekte van de Liberiakoffie in Suriname veroorzaakt door Sclerotium coffeïcolum nov. spec. door Gerold Stahel. Paramaribo 1921.

Idem, no. 43. Juni 1921. Verslag over een studiereis door een gedeelte van Venezuela. (balata, chicle, veeteelt), door J. W. Gonggrijp. Paramaribo 1921.

Ter nagedachtenis van Cornelis Winst Blijd, in leven Predikant en Presbyter der Evang. Br. Gemeente in Suriname, door Theod. A. C. Comvalius te Paramaribo. Paramaribo (1921).

Auswanderung und Tropenakklimatisation, von Dr. Karl Sapper. Würzburg 1921.

De Kampioen. 29 Juli 1921. Snelverkeer in Suriname. door H. van Asbeck.

Handelsberichten. 28 Juli 1921. Surinaamsche Liberia-koffie.

Haagsche Post. 13 Augustus 1921. Brieven van Hollanders uit den Vreemde. Oudejaarsavond op Curaçao. Waar het Volkslied nog leeft. De Avond der Omhelzingen.

Indië, 10 Augustus 1921. Curaçao, door F. (Met 4 afbeeldingen en een kaartje van de kleine Antillen.)

Leerboek der parasitaire ziekten en der hygiëne, door P. C. Flu, Directeur van het Geneeskundig Laboratorium te Weltevreden. Deel III. Hygiëne. (Weltevreden, Javasche Boekhandel en Drukkerij.) 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff 1921.

ADMIRAAL PEDRO LOUIS BRION.

1821 — 27 September — 1921

DOOR

P. A. EUWENS O. P.

I.

Een der voornaamste Venezolaansche geschiedschrijvers, Ramon Azpurúa, die ook een levensschets van Brion geschreven heeft voor „*Biografía de Hombres notables de Hispano-America* [1]), opent die levensschets van den Admiraal met deze woorden:

„In hetzelfde jaar 1783, waarin Graaf de Aranda, na het sluiten van den vrede tusschen Spanje, Frankrijk en Engeland aan zijn Koning Carlos III verslag uitbracht, van zijn zending en voorspelde, dat Spaansch-Amerika zich weldra zou losmaken van het moederland, — in datzelfde jaar werden de twee groote helden van dezen vrijheidsoorlog geboren: Simon Bolivar te Carácas en Pedro Louis Brion op Curaçao."

De schrijver noemt dit: een „*notable coïncidencia*", een merkwaardig samentreffen.

Het is wel jammer, dat dit samentreffen niet meer dan puur phantasie is. Want Brion werd niet in 1783 maar reeds den 6 Juli 1782 geboren. Deze datum staat ontwijfelbaar vast. Reeds in 1907, bij den 125en gedenkdag van Brion's geboorte, publiceerde schrijver dezes de doopacte, ontleend aan de Registers van de St. Annakerk te Otrabanda op Curaçao, waarin aldus staat opgeteekend:

„*Anno Dmi 1782, die 6 Julii baptizatus est Philippus Ludovicus, filius legitimus Petri Brion et Mariae De Trox,*

[1]) II, bladz. 459.

conjugum. Susc.: Carolus La Cro'x et Elisabeth Thielen, vidua domini Joannis Labadie. Baptizavit Theodorus Brouwers, Pastor et Pref. Missionis. Hetgeen beteekent: „Op den 6n Juli 1782 is gedoopt Philippus Ludovicus, wettige zoon van de echtelieden Petrus Brion en Maria De Trox. De Peters waren Karel La Croix en Elisabeth Thielen, weduwe van den Heer Johannes Labadie. Gedoopt door Theodorus Brouwers, Pastoor en Prefect der Missie."

Men zal hierbij hebben opgemerkt, dat de vóórnamen van Brion met eenig verschil worden opgegeven. In het doopboek heet hij Philippus Ludovicus (Louis). In de Venezolaansche Geschiedenis staat hij algemeen bekend als Pedro Luis, of Luis Brion, zooals hij zich zelf ook noemt in zijn testament van 9 Juli 1819. Op 13 October 1806 bij het doopen van Pierre Louis, een kind van zijn zuster Charlotte, geeft hij als peter zijn naam op als Philip Louis Brion. In een officieel document in het archief onzer kolonie [2]) heet hij weer Philip Louis Pierre. Hoogstwaarschijnlijk heeft hij ten respecte van zijn vader Pierre Brion dezen voornaam Pierre (Pedro) er bij genomen. Het verschil tusschen Ludovicus en Louis is van geen beteekenis. Want daar zijn vader van Fransche origine was (uit Zuid-Brabant afkomstig), heeft de Fransche vorm Louis in den huiselijken kring meer aantrekkelijkheid gehad dan de Latijnsche vorm Ludovicus.

* * *

Zijn vader Pierre Brion had op Curaçao een zeer groot vermogen verworven. Hoe algemeen gezien hij was, moge hieruit blijken, dat hij sedert 1794 kerkmeester was der R.K. Gemeente en—wat vooral van groot belang is—dat hij de eerste katholiek was, die lid van den Raad der kolonie werd. De *Notulen van den Raad* van 1796 zeggen wel, dat dit uit nood geschiedde, maar tot dit ongehoorde feit in een Hollandsche kolonie, waar de katholieken steeds werden achteruitgezet, zal zeker wel hebben bijgedragen,

---

[1]) *Public.* 1804 nrs. 125 en 126.

dat Pierre Brion een eminente persoonlijkheid was, en de geest van dien tijd, waarin de leuze van *vrijheid, gelijkheid en broederschap*, van uit Frankrijk overgewaaid, alles nivelleerde.

Pierre Louis had één broeder Theodorus, die hier huwde met Alida van Eck, en drie zusters: Charlotte, sedert 1800 gehuwd met Josef Foulke, koopman van New-York, Helena Agatha, gehuwd met Pierre Murtier, en Maria Josepha, in 1807 gehuwd met Cornelis Stuyling Hermes, later met Mauritius Franker.

Pierre Louis is nooit gehuwd geweest.

* * *

Alvorens meer in bijzonderheden het leven van dezen merkwaardigen man te gaan verhalen, zijn wij den lezer eenige verantwoording verschuldigd omtrent de bronnen, waaraan wij de gegevens voor deze geschiedenis ontleend hebben.

1°. Verschillende jaargangen van de *Curaçaosche Courant* van 1816—1821. In jaargang 1836 komt een vrij uitvoerige biographie voor van Brion. Ofschoon de naam van den schrijver er niet bij vermeld wordt, kan er toch hoegenaamd geen redelijke twijfel bestaan, dat ze door den toenmaligen landsonderwijzer P. Phoel of P. Poel is opgesteld. Vooreerst omdat ook de vroegere jaargangen van de *Cur. Ct.* tal van schetsen over de geschiedenis van Curaçao bevatten, die volgens de getuigenis van Dominé G. B. Bosch [1]), die persoonlijk met hem bevriend was, van Poel afkomstig zijn. Poel heeft Brion nog gekend, woonde in 1833 op hetzelfde buitentje *Rozentak*, waar Brion begraven werd [2]). Wat deze levensschets bijzonder geloofwaardig maakt, is dat Poel tijdgenoot is van de personen en gebeurtenissen, die hij verhaalt, en met de familie van Brion bevriend was, en inzage heeft gehad van de brieven, die Brion tijdens den Venezolaanschen

[1]) *Reizen in West-Indië,* 1829—1836.

[2]) Teenstra, *De Nederlandsche West-Indische eilanden,* 1836, dl. I bladz. 88 en 89.

vrijheidsoorlog aan zijn Curaçaosche familie geschreven heeft.

Het schijnt wel dat deze biographie van Poel later in vergetelheid is geraakt, want geen enkele der Curaçaosche geschiedschrijvers van lateren tijd vermeldt de levensbijzonderheden van Brion uit den tijd vóór hij aan den strijd in Venezuela deelnam. Van den anderen kant eischt deze biographie van Poel, voor zoover het de Venezolaansche periode betreft, op tal van plaatsen aanvulling en verbetering, omdat hij natuurlijk de documenten, die daarover later gepubliceerd zijn, niet gekend heeft.

2°. Behalve den reeds genoemden Ramon Azpurúa hebben wij voor den loop der geschiedenis van Venezuela veelvuldig gebruik gemaakt van J. M. Restrepo, *Historia de la Revolucion de la República de Colombia* (1858) en van R. M. Baralt y Ramon Diaz, *Resumen de la Historia de Venezuela* (1887). Voor bronnenstudie dienden *Cartas del Libertador*, uitgave Caracas 1887 en id. *con notas de* R. Blanco-Fombona (Parijs 1914) en vooral de *Documentos para la Historia de la vida pública del Libertador*, por el General Jose Felix Blanco (Caracas 1876). Van veel nut was ons ook de *Diccionario biográfico de los Campeones de la Libertad de Nueva Granada, Venezuela, Ecuador i Peru*, por M. Leonidas Scarpetta i Saturnino Vergara (Bogotá, 1879). Ook vele losse artikelen, in verschillende Venezolaansche tijdschrijften en couranten verspreid, gaven menigmaal oplossing of beter inzicht omtrent tijdsorde en andere onderdeelen van dit tijdvak der Venezolaansche geschiedenis.

* * *

Nog jong zijnde werd Louis Brion door zijn vader naar Holland gezonden om daar zijn opvoeding en praktische opleiding voor den handel op een kantoor te Amsterdam te voltooien. In die dagen stond Holland onder Fransch bewind en het was er verre van rustig. Toen in Augustus 1799 een Engelsch-Russische krijgsmacht onder den Hertog van York bij den Helder in Noord-Holland geland

was om een poging te wagen de Bataafsche Republiek aan het oppergezag van Frankrijk te onttrekken, sloot zich de 17-jarige Louis Brion als vrijwilliger bij de Bataafsche Jagers onder Generaal Daendels en den Franschen Generaal Brune aan, om deze indringers uit het land te verdrijven. Bij Bergen op 19 September [1]) en Castricum op 6 October 1799 leden de vijanden een gevoelige nederlaag, waar ook de jeugdige Brion zich roemvol onderscheidde, maar zijn vurige ijver deed hem te veel wagen, zoodat hij den vijand in handen viel en als krijgsgevangene naar Engeland gezonden werd. Spoedig daarna mocht hij weer naar Holland terugkeeren. Doch het schijnt, dat het kantoorleven inmiddels alle aantrekkelijkheid voor hem verloren had, want na zijn terugkeer uit Engeland ging hij weer onder de wapens. Uit een paspoort, gedagteekend uit Deventer 29 April 1800, blijkt, dat Louis gedurende een jaar als jager, korporaal en fourier onder de eerste compagnie van het 1ste bataljon Jagers der Bataafsche Republiek gediend heeft.

Poel zegt, dat Brion tot den vrede van Amiens (27 Maart 1802) in Holland verbleef. Vermoedelijk heeft hij toen met het Hollandsch eskader, dat Curaçao van de Engelschen zou overnemen, de reis naar de kolonie meegemaakt. Dit eskader vertrok 5 Augustus 1802 uit Holland en den 13den Januari 1803 nam de Commandant Buschman het eiland over. In verband met zijn later leven lijkt de veronderstelling geenszins vermetel, dat op deze zeereis bij Brion die hartstochtelijke liefde voor het zeemansleven ontwaakt is.

Reeds in Juni van datzelfde jaar was men op Curaçao ingelicht, dat Engeland opnieuw aan Frankrijk den oorlog verklaard had en was het te voorzien dat Holland en Curaçao ook daarbij zouden betrokken worden.

Ongelukkig was reeds in het begin des jaars de gele koorts uitgebroken onder de bemanning van het fregat van oorlog de *Kenau Hasselaar* en onder de troepen van

---

[1]) M. van Reenen—Völter, *De heerlijkheid Bergen*. Alkmaar (1903), bl. 58.

het garnizoen, waaraan het grootste gedeelte bezweek. Om dit tekort aan te vullen zou men 100 vrijwilligers aannemen om daarmede een nieuw corps Dragonders te vormen. Voor iemand als Brion, die reeds vroeger den kruitdamp geroken had en nog wel eens nader met de Engelschen wilde afrekenen, was die oproep hoogst welkom. Hij werd 15 Augustus als 2de Luitenant bij dat corps aangesteld [1]). Een treurige tijd brak er toen voor het eiland aan, toen de Engelsche Admiraal Bligh in Februari 1804 met een eskader van vier schepen voor de haven kwam, het eiland opeischte, troepen aan land zette en de stad bombardeerde. Al moest hij op het einde dier maand ook weer onverrichter zake aftrekken, zijn schepen bleven het eiland blokkeeren en maakten den toevoer van levensmiddelen zoo goed als onmogelijk. Een hevige hongersnood brak uit. De meest noodzakelijke levensmiddelen werden tot ongehoord hoogen prijs verkocht. Er was aan alles gebrek. Niettegenstaande de Gouverneur nog trachtte Brion in militairen dienst te houden, meende deze zijn geboortegrond van meer nut te zijn in die dagen als koopman en zeevaarder, door de blokkade te verbreken en van elders levensmiddelen aan te voeren. Het gebeurde soms, zegt Poel, dat hij op die tochten door de Engelsche schepen werd achtervolgd. Een andere keer kwam hij de haven binnen, terwijl zijn zeilen met kogels doorboord waren. En toen de geheele Zuidkust was afgesloten en hij nergens meer een baai kon vinden om daar binnen te vallen, liep hij aan de Noord Oostkust de St. Jorisbaai binnen en bracht er zijn schip ook weer uit: een staaltje van zeemanskunst, dat vóór hem nog geen enkel kapitein had klaargespeeld. Nog een ander kranig stukje verrichtte hij in die dagen. Er was bericht gekomen, dat de Engelschen het eiland Aruba bezet hadden. Brion werd door den Gouverneur daarheen gezonden om den vijand vandaar te verdrijven. Met succes wist hij die gevaarlijke opdracht te vervullen. Tot belooning van

[1]) Zie over de gebeurtenissen op Curaçao in dat jaar: P. A. Euwens, *Curaçao in 1803 en 1804*, gepubliceerd in het tijdschrift „*Onze Eeuw*" jaargang 1908.

zijn moed werd hij den 22 Juni 1804 bevorderd tot Kapitein van de 2de Compagnie Infanterie der Nationale Garde (Schutterij), zooals uit een officieel document [1]). blijkt.

Doch zijn meest beroemde heldendaad verrichtte hij het volgend jaar, toen de Engelschen onder den Admiraal Murray een nieuwen aanval op Curaçao beproefden. Den 18n Mei 1805 had Murray, na langen tijd de benedendistricten afgestroopt en gebrandschat te hebben, een vergeefschen aanval gedaan op het fort *Beekenburg* bij Carácasbaai in het Oostdistrict. Een ander plan slaagde echter beter. Half Juni gelukte het Murray daar weder troepen aan land te brengen en den vrij hoogen *Cabrietenberg,* die het fort *Beekenburg* beheerscht, met 4 kanonnen te bezetten. Van die hoogte moorddadig beschoten was de bezetting wel genoodzaakt het fort te ontruimen.

Reeds stonden de Engelschen op het punt zich van het verlaten fort meester te maken, toen een afdeeling van het garnizoen onder Majoor P. Lazzaroni Schwartz en een deel der Nationale Garde, 160 man sterk, onder aanvoering van hun kapitein Louis Brion kwam opdagen. Op het zien van de sterke stelling van den vijand op den berg ontzonk den Majoor de moed en hij deinsde af. Nu nam Brion het koen besluit alléén met zijn manschappen der Nationale Garde den berg om te trekken, den vijand de gemeenschap met zijn schepen in de baai af te snijden en aan de Westzijde den berg te beklimmen. In den beginne stond hij wel aan het vuur van den vijand bloot, doch zoodra hij aan den voet van den berg was aangekomen, vlogen de meeste kogels over de hoofden heen of kletterden tegen de rotsen. Het is mogelijk, dat de Engelschen de macht van Brion niet konden overzien en deze overschatte. Zeker is het, dat zij een gelijk aantal manschappen en hun versterkte positie in hun voordeel hadden. Doch verbaasd over dit stoutmoedig waagstuk en bevreesd dat de terugtocht naar hun schepen hun zou worden afgesneden, namen zij de vlucht naar het strand,

[1]) *Public.* 1804—1805, nrs. 125 en 126.

achtervolgd door Brion. In verwarring sprongen zij bij deze overhaaste vlucht in de sloepen of in zee, waarbij velen den dood in de golven of door het vuur der Schutterij vonden. De vier achtergelaten kanonnen, de ammunitie, eenige krijgsgevangenen en de roem der overwinning was het loon voor den moed en het beleid van den 23-jarigen Brion. De laffe Majoor Schwarts werd door Gouverneur Changuion den 20n Juli in arrest gesteld om zich daar voor een krijgsraad te verantwoorden.

Lord Murray trok met zijn schepen af, doch overleed plotseling den 13 Juli aan boord van zijn schip. Zijn lijk werd op Klein-Curaçao begraven.

Na het vertrek der Engelschen ademde Curaçao weer vrij en kon de geleden schade herstellen. Vermoedelijk werd toen het corps vrijwilligers ontbonden. Louis Brion kon toen naar hartelust zijn verlangen naar de zee weer botvieren. Zijn vader Pierre Brion was reeds den 12 Maart 1799 overleden en had een aanzienlijk vermogen nagelaten. Zijn aandeel in die erfenis stelde hem in staat tot groote handelsondernemingen. Met zijn schepen maakte hij geregeld reizen naar de andere Antillen, waardoor hij zijn vermogen nog aanmerkelijk uitbreidde.

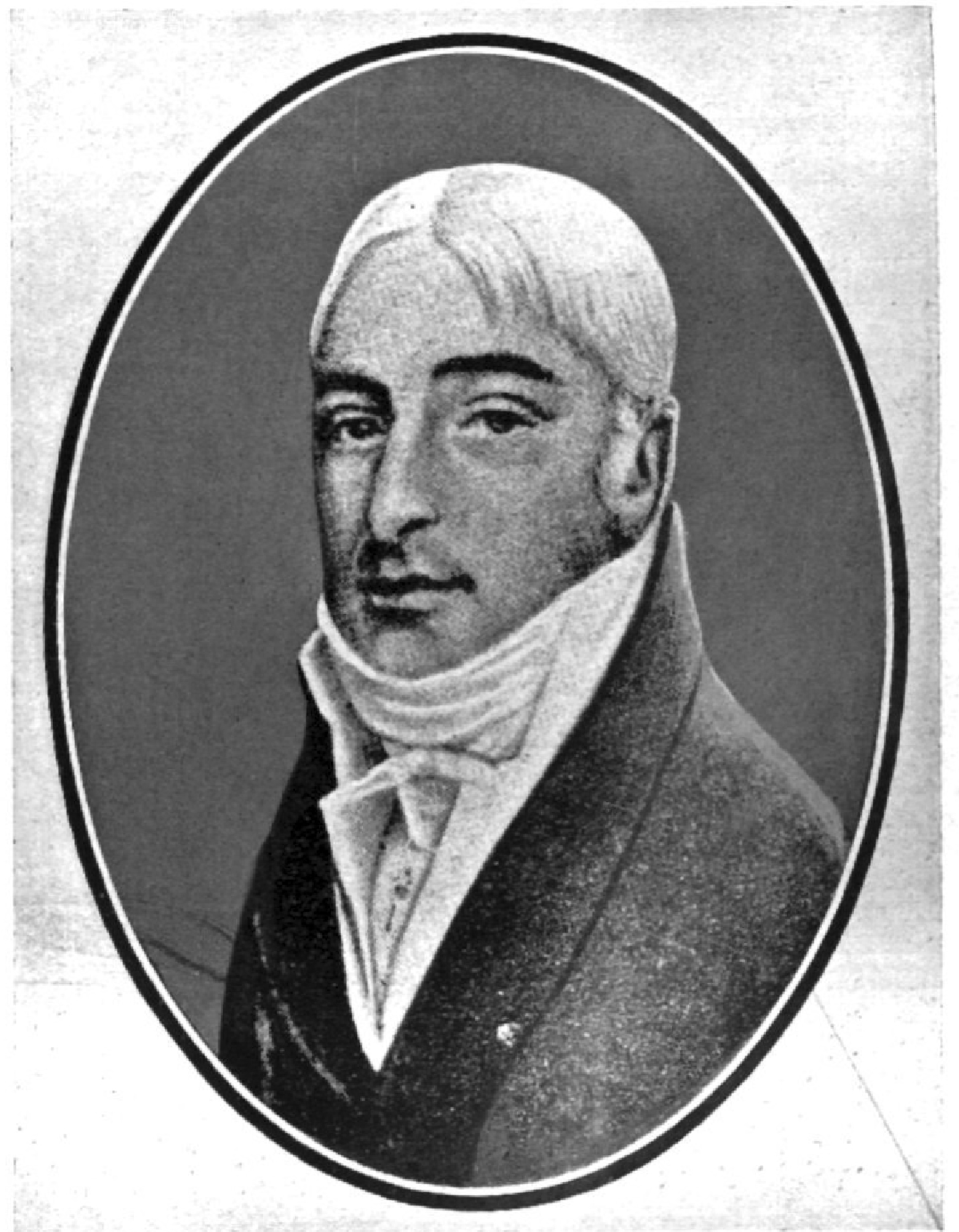
Uit een latere aanteekening van Poel[1]) blijkt, dat Louis Brion niet op Curaçao aanwezig was, toen het eiland op Nieuwjaarsdag 1807 door den Engelschen Admiraal Brisbane bij verrassing werd genomen. Eenige dagen later kwam Brion met zijn schip voor de haven zonder te weten wat er in dien tusschentijd was voorgevallen. Wel zag hij nog de Hollandsche vlag van de forten wapperen, maar de vier groote fregatten van oorlog in de haven kwamen hem wel wat verdacht voor. In plaats dus van binnen te zeilen, wendde hij den steven om te trachten elders te weten te komen, wat er tijdens zijn afwezigheid was gebeurd. Toen zette hij terstond koers naar Santo Domingo en deelde den Franschen bevelhebber Ferrand zijn plan mede om Curaçao weer op de Engelschen te veroveren. De omstandigheden waren nu nog gunstig. Het

---

[1]) *De Cur. Crt.* 21 Mei 1836.

ADMIRAAL PEDRO LOUIS BRION
(1772—1821)

M^R^. MORDECHAY RICARDO
(1771—1842)

Hollandsche garnizoen was nog niet weggevoerd. Alleen het Engelsche scheepsvolk hield de forten bezet. De vijand verwachtte nu hoegenaamd geen enkelen aanval. Brion vroeg Ferrand zooveel troepen en schepen als hij kon missen om ze naar Curaçao over te brengen. Doch er moest haast gemaakt worden, anders zouden in dien tusschentijd reeds bezettingstroepen van Jamaica zijn aangevoerd. Brion was tot in de finesses met alle plaatselijke omstandigheden op de hoogte en bezat het vertrouwen der inwoners. De kansen waren dus nu nog uittermate gunstig. Ferrand, die Brion persoonlijk kende en van zijn heldendaden op Curaçao gehoord had, scheen er wel ooren naar te hebben om dat plan te steunen. In der haast werd een expeditie uitgerust, maar toen alles gereed was, maakte Ferrand zooveel zwarigheid, dat hij er weer van af zag. Al deze bijzonderheden zijn door Poel ontleend aan een brief, door Brion in die dagen aan zijn broeder Theodoor geschreven.

Voorloopig waagde Brion het nog niet naar Curaçao terug te keeren. Als kapitein en eigenaar van zijn vaartuig ondernam hij in dezen tijd verscheidene reizen tusschen Noord-Amerika en de West-Indische eilanden. Zoo wist hij door zijn ondernemingsgeest zijn kapitaal tot een zeer aanzienlijk vermogen op te voeren, waarmede hij later den Venezolaanschen Vrijheidsoorlog op zulk een krachtige wijze zou steunen.

Weldra zullen wij hem in dezen oorlog zijn volle kracht zien ontplooien, toen zijn strijdlustige geest weer over hem vaardig werd.

II.

Men kan de vraag stellen, hoe Brion er toe kwam zich in den Venezolaanschen opstand te mengen.

De vrijheidsleuze hing in die dagen overal in de lucht. Brion was er mee opgegroeid. In zijn jonge jaren had die leuze op Curaçao reeds de hoofden warm gemaakt. Te midden van de veteranen, die alle veldslagen van Europa hadden meegemaakt, met wie hij in Holland samen had

gediend en gestreden, had die leuze hem voortdurend in de ooren geklonken. Op zijn reizen naar Noord-Amerika maakte hij kennis met de jonge Republiek, die zich pas van het oude Moederland had vrijgevochten. Ook op Haïti zag hij den vrijheidsboom geplant en den vroegeren overheerscher uitgedreven. Nu weer weerkaatsten de Andes de echo's van dienzelfden strijdkreet, die van Mexico tot aan den Orinoco steeds luider werd aangeheven, om zich aan het knellend juk van Spanje te ontworstelen.

Als ervaren koopman had Brion, of zocht hij overal steeds nieuwe handelsbetrekkingen. Zijn instinct dreef hem naar die plaatsen, waar wat te verdienen viel. Nu bood in die jaren de zoogenaamde *Costafirme* (d. i. de vaste kust van het tegenwoordige Venezuela en Colombia), die toen althans in naam onder Spaansche heerschappij stond, daartoe volop de gelegenheid.

Wettelijk had Spanje van oudsher den handel op deze kust wel geheel voor zich alleen gereserveerd, maar de toepassing en de werkelijke toestand waren geheel anders. Feitelijk, ook vroeger niet, is het Spanje nooit gelukt dezen uitsluitingsmaatregel in alle strengheid te handhaven. En Curaçao had daaraan vooral den bloei van zijn scheepvaart te danken.

Voornamelijk toen na vele kleine schermutselingen en opstandjes den 9n April 1810 het Congres van Carácas den opstand tegen Spanje officieel proclameerde, stond de vrije handel met de opstandelingen voor alle schepen langs de geheele kust open, mits men maar zorg droeg buiten het bereik der Spaansche kogels te blijven.

Voor iemand als Brion, belust op avonturen, strijdlustig van aard, die èn als scheepskapitein en reeder èn als soldaat reeds voor lang zijn sporen verdiend had, was die sluikhandel bijzonder aantrekkelijk.

Daar kwam nog bij dat de partij der insurgenten door het Engelsche Bestuur van Curaçao zoo niet openlijk dan toch in het geheim begunstigd werd. Hierdoor is het ook verklaarbaar, waarom vele Engelsche officieren, ook van het Curaçaosche garnizoen (o. a. John Mc. Pherson), aan den Venezolaanschen vrijheidsoorlog deel na-

men. – Bovendien konden de independenten voor geregelden toevoer van geweren en ammunitie slechts rekenen op de hulp van schepen, die in Engelsche havens of op Curaçao en Trinidad waren uitgeklaard.

Reeds meermalen had Brion in den laatsten tijd kleine reizen van Curaçao naar de kustplaatsen van Venezuela ondernomen en was zóó meer van nabij met de pogingen en de ideeën der opstandelingen in aanraking gekomen. Over het algemeen was op Curaçao de sympathie der bevolking aan de zijde der opstandelingen en men wenschte hen van harte succes. Maar Brion liet het niet enkel bij betuigingen van sympathie. Evenals een andere Curaçaoënaar, Manuel Piar, schaarde hij zich onder de banier der vrijheidsmannen.

In een brief van Januari 1814 schreef hij aan zijn bloedverwanten op Curaçao: „Ik ben burger van Venezuela geworden. Ik heb dit land voor mijn vaderland aangenomen en ik wil voor hetzelve leven en sterven."

Met welk een hartstocht Brion de partij van den opstand wilde dienen, blijkt reeds hieruit, dat hij zijn vaartuig den naam van *El intrépido Bolivar* gegeven had. Dat heette kleur bekennen, dat was een uitdaging voor de Spanjaarden, dat was spotten met alle gevaar!

Met dit welbewapend vaartuig lag hij in 1814 vóór Barcelona (Guanta) voor anker, toen deze plaats door verscheidene Spaansche *flechéras* (kanonneerbooten) werd aangevallen. De autoriteiten dezer stad wilden zijn schip van manschappen voorzien. Brion wilde echter hierin niet toestemmen, tenzij hij zelf het commando zou voeren. Dit geschiedde en Brion versloeg de veel grootere vijandelijke macht. Na deze heldendaad werd hij benoemd tot kapitein in dienst van Venezuela.

Kort daarop ging hij naar St. Thomas, waarschijnlijk tot aankoop van oorlogsbehoeften. Maar heel spoedig werd hem en nog twee andere agenten van den opstand aangezegd binnen 5 minuten het eiland te verlaten. Brion nam nu een radicaal besluit. Hij stak met zijn schip den Oceaan over en trok naar Engeland, vast overtuigd daar beter te slagen. Het was op het einde van 1814.

Bij aankomst in Engeland vernam hij, dat er door Spanje een ontzaggelijke vloot onder aanvoering van Murillo was uitgerust om de oude bezittingen in Amerika voor het Moederland te behouden. Ook zonder die buitengewone hulp stonden de kansen voor de partij van den opstand vrijwel hopeloos. Maar zelfs deze ontmoedigende berichten konden Brion niet van zijn plannen afschrikken.

* * *

Wij hebben nergens kunnen ontdekken, dat Louis Brion vóór 1816 persoonlijk met Bolivar bevriend of door hem zelf tot zijn partij overgehaald was. Wèl vertoefde Bolivar in de maand September 1812 op Curaçao. [1]) Dat gebeurde na zijn vlucht uit Venezuela, waar hij Puerto Cabello aan de Spanjaarden had moeten overleveren, toen ook Carácas en La Guayra en zelfs de generalissimus Miranda den vijand in handen gevallen waren en Bolivar het aan een list van zijn vriend, den Spanjaard Francisco Iturbe, te danken had, dat hij met een paspoort het land kon verlaten. Doch Bolivar was in die dagen nog een man van weinig politieke beteekenis. (Zie Blanco Fombona, o. c. pag. 63, *nota*.) Bovendien blijkt het uit brieven, die hij van uit Curaçao schreef, dat hij geldgebrek had en aan Iturbe om onderstand vroeg. Was Brion dus in die dagen met Bolivar in vriendschap getreden, dan zou hij dezen gemakkelijk en ruimschoots uit die geldelijke verlegenheid hebben kunnen redden. Maar het is niet eens zeker, dat Brion juist in die dagen op Curaçao vertoefde.

Evenmin tijdens de tweede periode van den Venezo-

---

[1]) Mr. Mordechay Ricardo (1771—1842) wiens portret naast dat van Brion staat, was Gouvernements-secretaris van de Kolonie Curaçao, toen het eiland op Nieuwjaarsdag 1897 door de Engelschen werd genomen. Volgens de *Actualidades* van Caracas (Ao. V. N⁰. 15) woonde Bolivar in 1812 tijdens zijn verblijf op Curaçao ten huize van dezen Ricardo. Ook de zusters van Bolivar waren er de gasten. — In een eigenhandigen brief, gedateerd uit Kingston van 7 November 1815 zinspeelt Bolivar hierop. — De Familie Ricardo is voornemens in dit huis een gedenksteen te plaatsen ter herinnering aan Bolivar.

laanschen opstand. Wel was Brion in die dagen een vurig aanhanger van die partij en een enthusiast bewonderaar van den bevrijder geworden. Maar niets doet veronderstellen, dat er tusschen hen beiden een vriendschapsband bestond of zelfs dat zij met elkander hadden kennis gemaakt.

Na zijn vertrek uit Curaçao was Simon Bolivar in Maart 1813 van uit Colombia met een legertje van 400 man de Andes overgetrokken, veroverde de provincies Táchira en Mérida en trok zegevierend naar Carácas, dat hij 6 Augustus van datzelfde jaar innam. Van uit zijn legerkamp in Valencia schreef Bolivar in October twee brieven ter zelfverdediging aan den Engelschen Gouverneur van Curaçao, die zijn clementie had ingeroepen ten gunste der krijgsgevangenen en der koningsgezinden. Want Curaçao werd in die dagen overstroomd door duizenden vluchtelingen van de kust. Carácas, dat op Witte Donderdag 26 Maart 1812 ruim 12.000 van zijn inwoners verloren had, werd nagenoeg ontvolkt, doordien de bewoners telkens bij de nadering van een der overwinnende partijen in verbijstering en uit vrees voor de bloedige wraak der overwinnaars de wijk naar elders namen.

Doch ook aan dezen triomphtocht van Bolivar kwam een einde op 15 Juni 1814 door den veldslag van *La Puerta*, waar Bolivar en Mariño tegenover den Spaanschen bevelhebber Boves een volkomen nederlaag leden. Den 15 Augustus moest Bolivar uit La Guayra vluchten, eerst naar Carúpano en vandaar den 8 September naar Cartagena in Nieuw Granada. Hier werd hem door het *Gobierno General* het bevel over een leger opgedragen, dat Bogotá, de hoofdstad van Colombia, moest veroveren, wat hem den 12 December 1814 ook werkelijk gelukte. Doch in Cartagena heerschte in die dagen twist en oneenigheid, afgunst en jalouzie onder de bevelvoerende generaals; vooral de stijgende roem van den *Libertador* was hun een doorn in het oog, waardoor het zelfs zóóver kwam, dat zij hem allen steun weigerden. Toen Bolivar zag, dat er voor hem hier niets viel uit te richten, koos hij de wijste partij. Om de tweespalt in de eigen partij door

zijn tegenwoordigheid niet nog grooter te maken, trok hij vrijwillig in ballingschap en scheepte zich den 8n Mei 1815 te Cartagena in en ging naar de Engelsche Kolonie Jamaica.

Reeds vertoonden zich bij het eiland Margarita de eerste schepen van de geduchte Spaansche vloot onder Murillo, de grootste die tot op dat tijdstip den Oceaan was overgestoken. Zij bracht een leger van meer dan 10.000 man mede, allen veteranen, die in Spanje tegen Napoleon gestreden hadden. Nooit was de zee in deze streken getuige geweest van zulk een aanzienlijke vloot. „Ook de ingezetenen van Curaçao", zegt Poel, „konden oordeelen over de grootheid dezer uitrusting, welke dit eiland voorbijzeilend den gezichteinder als met een mastbosch bedekte."

Alles bezweek op de kust voor deze overmacht en weldra was het versterkte Cartagena nog het eenige overgebleven punt op deze uitgestrekte kust, dat den opstandelingen was overgebleven. Alle redelijke kansen voor het welslagen van den opstand waren weggevaagd. De opstand was gesmoord in stroomen bloeds. Venezuela lag vernietigd en weerloos onder het ijzeren juk van Murillo.

Hiermede eindigde het tweede tijdvak van den Venezolaanschen Vrijheidsoorlog. De onverwachte hulp van Brion vormt een keerpunt in de geschiedenis van den strijd. (*Wordt vervolgd*).

NA DRIE KWART EEUW.

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS.

Het was in 1846, dat dr. Ph. Fr. von Siebold een geestdriftige oproeping deed om een nieuw tijdschrift „Le Moniteur des Indes Orientales et Occidentales" te doen slagen. Het zou, om onze Koloniën in het buitenland meer bekend te maken in de Fransche taal uitkomende, een samenvatting zijn van verhandelingen en aanteekeningen op koloniaal wetenschappelijk gebied en op dat van nijverheid, en het nieuws en de belangrijke gebeurtenissen vermelden in de Nederlandsche bezittingen in Azië en Amerika. De uitgifte geschiedde te 's-Gravenhage bij de Gebroeders Belinfante en te Batavia ter Landsdrukkerij.

Toen de derde jaargang was verschenen, zegt de Encyclopedie van Ned.-Indië, werd de uitgaaf van dit voor Indië hoogst belangrijke tijdschrift gestaakt, volgens P. M. Netscher hoofdzakelijk uit gebrek aan deelneming.

In het eerst uitgekomen deel, 1846—1847 (het tijdschrift verscheen in kwartoformaat, met platen en kaarten), treffen wij onder het hoofd Kosmografie, Geohydrografische waarnemingen een artikel aan, besprekende eene „Carte générale des Possessions Néerlandaises aux Indes Occidentales, accompagnée de tableaux indiquant la latitude et la longitude des principaux points, la superficie et la population, par M. Le Baron P. Melvill de Carnbee, Lieutenant de la Marine Royale des Pays-Bas (ouvrage inédit)".

De aanvang van het artikel getuigt van verbazing, dat tot dat jaar geen enkele kaart was verschenen die op eenigszins duidelijke wijze, en rekening houdende met de toenmalige hoogte van de wetenschap, het geheel van

onze Amerikaansche bezittingen weergaf. De oorzaken daarvan werden nagegaan en voor Suriname o.a. toegeschreven aan de onbekendheid met het binnenland. Het eenige wat men toen van den bovenloop der rivieren en van het terrein aldaar wist, bepaalde zich tot eenige waarnemingen tijdens de tochten tegen de „marrons" (wegloopers) gedaan, en in het algemeen tot de verhalen van de Indianen.

Verder wordt dan medegedeeld, dat Robert H. Schomburgk de Corantijn tot aan de groote vallen in 1835—1839 heeft opgenomen, maar dat de gegevens, die hij heeft doen kennen over den bovenloop van die rivier, hem door de Indianen zijn verschaft. De Marowijne, zoo zegt het artikel, is tamelijk wel bekend van hare monding tot ongeveer 3° 15′ N.B. bij de samenvloeiing van de Araoua. Van dat punt schijnt hare richting zuid en zuidwest te zijn, en men veronderstelt, dat zij op het Toemak-Hoemak gebergte (de Sierra Tumucumaque) ontspringt, op ongeveer 2° N.B.

Nauwkeurig worden dan de bronnen opgenoemd, die tot de samenstelling van de in den Moniteur opgenomen kaart zijn gebezigd; voor de Marowijne is o.a. van de kaarten van Fransche ingenieurs gebruik gemaakt.

De bij het artikel behoorende uitslaande kaart wekt onze belangstelling, om de betrekkelijke juistheid van sommige belangrijke voorstellingen als van kleinere details, tegenover grove afwijkingen ten aanzien van andere, eerst in den allerlaatsten tijd bekend geworden gegevens.

Met eenigen goeden wil vindt men er de toen volkomen onbekende Wilhelmina-keten, het Eilerts de Haan-gebergte en het Oranjegebergte toch op aangeduid. Dat de Coppename niet zeer diep in het binnenland ontspringt heeft men ook destijds goed geraden. Iets van de Lucierivier schijnt den samensteller voor den geest te hebben gezweefd, doch verkeerdelijk maakte men er den bovenloop van de Saramacca van en liet men het water dus in de verkeerde richting stroomen. De Tapanahony is, heelemaal mis, voorgesteld als een klein kreekje.

Wat de plaatsbepaling aangaat, zijn er natuurlijk eveneens onjuistheden.

Van tal van punten in beide Koloniën wordt lengte en breedte tot in seconden weergegeven.

Voor Paramaribo („l'église") is vermeld: 5° 44′ 20″ N. B. en 55° 13′ 15″ W.L. van Greenwich, voor Willemstad („Fort d'Amsterdam, le milieu") 12° 6′ 12″ N.B. en 68° 59′ 0″ W.L. van Greenwich, van het eiland St. Martin („baie de Philipsburg, le fort Nassau") 18° 1′ 0″ N.B. en 63° 7′ 20″ W.L. Zooals men zich misschien zal herinneren (Mededeeling van den heer S. over astronomische plaatsbepaling van eenige punten in Suriname. Tijdschr. Kon. Ned. Aardrijksk. Genootschap, Jaargang 1913) bestaat er ook thans nog twijfel omtrent de juiste ligging van Paramaribo; aangegeven wordt daar 5° 49′ 28″ N.B. en 55° 12′ 13″ W. L. Gr. (blz. 236, officieel: 55° 8′ 47″). De Utrechtsche Hoogleeraar dr. J. J. A. Muller heeft er op aangedrongen de lengte van Paramaribo nauwkeurig door gebruikmaking van de telegraaf te bepalen.

Weten wij thans van de kaart van Suriname zeer veel meer dan in 1845, tot de plaatsbepaling van de hoofdplaats heeft men het nog niet kunnen brengen.

* * *

Bij het bevolkingscijfer van Suriname worden in het artikel van den heer van Carnbee, terecht, de Indianen (1000) en de Boschnegers (7000) medegeteld, het totaal cijfer is dan voor het jaar 1844, 53.821 + 8.000 = 61.821. Er worden 49.792 personen als „Payens" (Heidenen) opgegeven. Zooals men weet is het bevolkingscijfer einde 1918 voor Suriname 107.827 + 10.950 = 118.777.

Voor Curaçao, Aruba, Bonaire, St. Martin (Ned. Ged.), St. Eustatius en Saba zijn de totaalcijfers van den heer van Carnbee voor het jaar 1844 onderscheidenlijk 15.340, 2.621, 1.909, 2.588, 1.782, en 1.200 (einde 1918 naar dezelfde volgorde: 34.639, 9.076, 6.983, 2.900, 1.368 en 2.229).

De slavenbevolking nam volgens het artikel in Suriname in 5 jaar tijds (1839—1844) met 6204 af, in 9 jaar (1835—1844) met 8.344; in 1839 beliep het aantal van het in sla-

20

vernij verkeerend bevolkingsgedeelte 43.285. Op Curaçao ging de slavenbevolking eveneens *achteruit*, nl. in 31 jaren, van 1815—1846 met 402 personen; op dat eiland verkeerden in 1815 in slavernij 6.026 personen. Op den achteruitgang van de Surinaamsche slavenbevolking — wij laten daartoe het artikel in de „Moniteur" even los — is toch wel eenigszins de aandacht gevallen.

Het in 1855 verschenen rapport der Staatscommissie, benoemd bij K.B. van 29 November 1853, no. 66, tot het voorstellen van maatregelen ten aanzien van de slaven in de Nederlandsche Koloniën, vermeldt, dat in 1844 het aantal slaven beliep 43.711 personen (21.442 m., 22.269 vr.) hetwelk in 1854 was gedaald tot 38.545 (18.313 m., 20.232 vr.) Daar in hetzelfde tijdvak 2.158 personen waren vrij verklaard („gemanumitteerd") en 142 naar Britsche Koloniën waren gevlucht, bedroeg het verlies in tien jaar: 43.711 — (38.545 + 2.300) = 2.866 personen. De Gouverneur, von Schmidt auf Altenstadt (rapport, blz. 233) noemt als oorzaken: dysenterie en .... vrees voor gifmenging, maar verwacht het beste van toenemende betere behandeling der slaven; voorts gaf hij te kennen (blz. 234) dat „plaatselijke oorzaken" (welke?) van invloed waren en het betwijfeld moest worden, of de vermeerdering door geboorte in dit gewest wel immer de vergelijking met die van andere landen zal kunnen doorstaan." Door de Commissie [1]) werd gehoord de heer J. F. Roux, oud-lid van den (toenmaligen) Kolonialen Raad van Suriname, die „ongetwijfeld een der hoofdoorzaken" (van de vermindering der slavenbevolking) noemde, dat mannen zelden met minder dan 2 vrouwen tegelijk leven

[1]) Na het overlijden van den Vice-Admiraal J. C. Rijk, Oud Minister van Marine, oud Gouverneur-Generaal van de West-Indische bezittingen, lid van de Tweede Kamer en nadat de Staatsraad mr. G. Groen van Prinsterer, lid van de Tweede Kamer, zich had teruggetrokken, bestond de Staatscommissie uit de heeren J. C. Baud, Oud Minister van Koloniën, lid van de Tweede Kamer, voorzitter, mr. J. Heemskerk Bzn., lid van de Tweede Kamer, R. F. Baron van Raders, Oud Gouverneur van Suriname, R. H. Esser, Oud Gouverneur van Curaçao, mr. P. Fiers Smeding, Oud President van het gerechtshof in Suriname, mr. A. Brugmans advocaat te Amsterdam, G. C. Bosch Reitz, koopman te Amsterdam en Jhr. mr. H. G. C. L. Janssens, secretaris.

en de vrouwen in den regel met meer dan één man omgang hebben. Deze levenswijze door dwang te veranderen achtte hij niet mogelijk; alleen overreding kon daartoe met vrucht worden aangewend. De Hernhutters, deelde hij verder mede, doen krachtige pogingen om de negers van hunne neiging tot polygamie af te brengen, en hebben in den lateren tijd beproefd een soort van kerkelijke verbintenis, een kerkelijk huwelijk bij hen in te voeren. „Ik geloof dat men dit onderwerp geheel aan de zorgen van de Hernhutters moet overlaten" (Rapport blz. 302).

Het is hier de plaats om op te merken — dat èn de Commissie èn de slaven-houder Roux, het vraagstuk bezagen bij het licht van hun tijd. Van groote belangstelling blijkt niet. Noch over de felle verontwaardiging van den „Rijkscultivateur" M. D. Teenstra (De Negerslaven, enz. 1842), noch ten aanzien van de gematigde en weldoordachte opmerkingen van den chef van Z. M. Troepen en Hospitalen, tevens Stadsdoctor, Dr. F. A. Kuhn (Beschouwing toestand plantageslaven, 1828) en evenmin nopens het betoog van mr. A. F. Lammens (over het afnemen van het getal der negerslaven, enz. 2n druk, 1828) heeft de Commissie zich willen uiten. De Commissie (rapport (blz. 5/6) wilde n.l. niets met boeken of geschriften te maken hebben: omdat.... zij elkaar wel eens tegenspraken en de „noodige authenticiteit" misten.

Wij keeren tot het artikel in de Moniteur des Indes terug.

* * *

De handelsbeweging van Suriname in 1845 was: waarde invoer ongeveer ƒ 1.600.000, uitvoer ongeveer ƒ 3.437.000; die van Curaçao is in het artikel niet opgegeven. Elders in hetzelfde tijdschrift is evenwel (II, blz. 20 en 90/91) vermeld, dat Curaçao in 1845 uitvoerde: 37.201 vaten zout, (Bonaire voor ƒ 23.307, nl. 41.102 vaten), voorts Curaçao 2.406 pond cochenille, Bonaire (van het etablissement Guatemala) 1644 pond cochenille die werden verkocht voor ƒ 4.390, St. Martin 376.736

pond suiker, 4.387 gallons rhum, 5.837 gallons melasse en 162 vaten „Tamarin". St. Eustatius voerde wat suiker en jams uit.

Ter vergelijking diene, dat in 1918 de invoer van Suriname beliep *f* 6.157.727, de uitvoer *f* 7.080.019, de invoer van Curaçao 7.307.823, *de doorvoer van Curaçao naar schatting vijf en veertig en een half millioen gulden* [1]), en de uitvoer van de kolonie *f* 2.685.828; de waarde van den uitvoer beliep voor elk van de eilanden van de kolonie onderscheidenlijk: *f* 1.896.970, *f* 406.983, *f* 159.090, *f* 161.291, *f* 56.406 en *f* 5.088.

Uit den aard der zaak zal eene vergelijking van opbrengsten en van geldswaarden van nu en van driekwart eeuw geleden altijd min of meer onzuiver zijn. Wat kan men overigens zeggen bij eene vergelijking van de hierbovenvermelde cijfers?

Dat op een enkel punt na — waarover nader — in drie kwart eeuw de beide Nederlandsche West-Indische koloniën *in bloei en in beteekenis zijn toegenomen*. Het meest de kolonie Curaçao, waar de voor het kleine Willemstad reusachtige doorvoerhandel de aandacht trekt, al moet met leedwezen worden opgemerkt, dat op één eiland, St. Eustatius, de bevolking die overal in onze Amerikaansche koloniën vermeerderde, soms zooals op de Benedenwindsche eilanden verdubbelde, en verdriedubbelde, dáár is achteruitgegaan. Mogen wij ons dus in het algemeen over de uitkomst van onze vergelijking verheugen, zoo blijft er toch nog een punt dat scherp in het licht dient te worden gesteld, nl. de vermoedelijke stilstand zoo niet achteruitgang van de creolen-bevolking in Suriname.

Trachten wij cijfers dienaangaande te weten te komen, dan vinden wij, volgens het aangehaalde artikel, voor de creolenbevolking (Boschnegers en Indianen ditmaal niet medegerekend):

in 1835 60.091, in 1844 52.997.

[1]) Het voorafgaande jaar naar schatting *f* 9.910.102 méér. Kol. Verslag Curaçao 1919, blz. 21, 2de kolom.

Volgens de koloniale verslagen waren de bevolkingscijfers, Boschnegers en Indianen niet mede gerekend:
in 1849 52.151, in 1863 51.436, in 1873 52.105.
Zoeken wij, in de koloniale verslagen van den laatsten tijd onder de rubriek „Inboorlingen", dan vinden wij voor de getalssterkte van de creolen:
in 1907 53.585, in 1917 52.289.
Aangenomen al, dat de cijfers van den laatsten tijd niet op nauwkeurigheid kunnen bogen, dan zijn er toch genoeg aanwijzingen voorhanden om ten aanzien van het welzijn van de creolenbevolking zeer waakzaam te zijn. Tot het verkrijgen van voldoende zekerheid ten opzichte van dit zeer belangrijke vraagstuk zal de nu ingestelde dienst van het Bevolkings-register in Suriname ongetwijfeld belangwekkende gegevens verschaffen. Op de geestelijke èn op de lichamelijke ontwikkeling van de creolenbevolking dient de aandacht te worden gevestigd.

OVER EEN „SCHATTIG" BOEK.

Jungle Peace, by William Beebe, curator of Birds, New York Zoological Park, and Director of Tropical Research Station. Illustrated from photographs. London, Witherby & Co. 1919.

Het is misschien niet aan velen in den lande bekend, dat de New York Zoological Society eenige jaren geleden in Britsch Guiana een „Tropical Research Station" heeft gesticht, waar een staf van geleerden, onder leiding van William Beebe, het dierenleven bestudeert.

Dit station, Kalacoon geheeten, gelegen aan de rivier de Mazaruni is, zooals van Amerikanen te verwachten was, in alle opzichten voortreffelijk ingericht en voorzien van alle moderne hulpmiddelen der wetenschap.

Als vrucht van de werkzaamheden van het station zag bij Witherby & Co. te Londen reeds het licht: *Tropical wild life in British Guiana*. Being Zoological Contributions to Science, from the Tropical Research Station of the New York Zoological Society, at Kalacoon, 1916. Bij William Beebe, G. Inness Hartley and Paul G. Howes, with an Introduction by Colonel Theodore Roosevelt. Octavo, 504 pages, 4 Coloured Plates, and 140 other Illustrations.

Het boek aan het hoofd dezer bladzijde genoemd is van William Beebe alleen. Grootendeels is het een verzameling van artikelen, die in *The Atlantic Monthly* verschenen zijn. Het is opgedragen aan den heer en mevrouw Theodore Roosevelt.

Ik heb in mijn leven reeds heel wat gelezen over reizen en onderzoekingen in de tropen. Van menige weelderige natuurschildering is mij de herinnering bijgebleven, maar zelden is mij een boek over de tropennatuur, over het dieren- en plantenleven, onder de oogen gekomen, dat mij van het begin tot het eind zoo geboeid, zoo vastgehouden heeft als dit kleine boekje van nog geen 300 kleine bladzijden.

Dit is een boek dat men herleest.

Beebe is een hartstochtelijk vriend van de natuur, een geleerde met een kinderlijk, voor indrukken buitengewoon vatbaar gemoed, een fijnbesnaard mensch. Hij heeft overal gereisd, met alle denkbare vervoermiddelen, niet als globetrotter, maar als een scherp waarnemer met een zeer bijzondere gave van waardeering van menschen en toestanden. Daarbij een schrijver van benijdenswaardigen stijl, vol geest en humor.

Van zich zelf zegt hij: „I am no nature sentimentalist, and in spite of moments of weakness, I will without hesitation shoot a bird as the sits upon her eggs, if I can thereby acquire desired information. But whenever possible, I prefer, for my own sake as well as hers, to prolong my observations, and thus acquire merit in the eyes of my fellow scientists and of Buddha".

Zie hier hoe hij — op de tweede bladzijde van het boek — de jungle bezien wil:

„It is possible to enter a jungle and become acutely aware of poison fang and rending claw — much as a pacifist considers the high adventure of righteous war. But it is infinitely more wonderful and altogether satisfying to slip quietly and receptively into the life of the jungle, to accept all things as worthy and reasonable; to sense the beauty, the joy, the majestic serenity of this age-old fraternity of nature, into whose sanctuary man's entrance is unnoticed, his absence unregretted. The peace of the jungle is beyond all telling."

De eerste 63 bladzijden handelen over de zeereis naar Britsch Guiana. Aan boord worden de professor en zijn onderzoekingen spoedig het middelpunt van aller levendige belangstelling. „Van de gewoonte aan boord wordt niet gemakkelijk afgeweken en veel hangt af van de persoonlijkheid van den kapitein. Heeft hij zijn neus gestoken in weinig bekende plaatsjes over de heele wereld met welke gij vertrouwd zijt, of toont gij waardeering voor de zienswijze van den kapitein, dan is de slag gewonnen. Enkele opmerkingen over de moeilijkheid van de vaart in de Japansche Zee, een berispend woord aan het adres van de een of andere idioot aan tafel, die hoopt dat er een storm zal komen; zulke dingen brengen den kapitein tot vragen van zijn kant, en zoodra een kapitein vragen begint te doen, hebt gij den toegang tot de kaartenkamer veroverd en uw ongehoorde wenschen, welke alleen een natuuronderzoeker kan uitdenken, zullen ingewilligd worden".

Spoedig heeft hij dan ook zeewier aan dek. „Een verbazende hoeveelheid fictie en onzin is geschreven over het Sargasso-wier, maar de waarheid is inderdaad nog ongelooflijker". En dan volgt een interessante beschrijving van het dierenleven op het zeewier en van het tragische einde van al dat leven, naarmate het wier noordwaarts drijft. „The supply from the Sargasso Sea seems unfailing, but one's sympathies are touched by these little assemblages, so teeming with the hope of life, all doomed by the current which is at once their support, their breath and their kismet."

Ik ga de beschrijvingen van de eilanden, die het schip aandoet of die van verre gezien worden, voorbij. „No one has ever attempted to tell of the soul of these islands — or even of the individuality of each, which is very real and very distinct. Some day this will be done, and the telling will be very wonderful, and will use up most of the superlatives in our language".

Heel wat van die superlatieven heeft Beebe zelf verbruikt.

Waar hier een Amerikaan aan het woord is wil ik zijn impressie bij het naderen van St. Thomas even overschrijven:

„At the sight of a distant flag, I endeavoured to thrill patriotically at the thought that this island was now a part of the United States. I would have been more successful, however, if I could have recalled the vision of some fellow countryman in far distant time landing on these slopes and taking possession by right of discovery. Even if some burly, semi-piratical American adventurer had annexed it for his president by feat of arms, my blood would have flowed less calmly than it did at the thought of so many millions of dollars paid as *droit de possession*. However, a tropic bird flew past and put the lesser matter out of mind".

Op St. Thomas leert de ervaren naturalist, die zoo goed toegerust was met alle hulpmiddelen om dieren levend te vangen, van een klein Deensch meisje hagedisjes vangen met een lus van een grashalm. „Thus after years of effort a little Danish school girl solved my problem for me".

Nieuw — als veel dat hij vertelt — is voor mij Beebe's meening dat de kans door een haai te worden aangevallen „is about equal to that of having your ears sewed up by devils' darning needles". Over de heele wereld heeft hij tusschen haaien gezwommen; van Ceylon tot Zuid Amerika heeft hij vertrouwelijk gesproken met tal van kapiteins en zeelieden — inboorlingen — en het on-

derscheid geleerd tusschen hetgeen zij den lichtgeloovigen toerist voorbabbelen en wat zij in hun hart gelooven.

Of de zwemmende toerist, die een haai in de buurt ontwaart, trots deze verzekering, niet zal meenen that discretion is the better part of valour? Vooral zoo hij ooit de respectabele rijen vlijmscherpe tanden en reservetanden van dit beest heeft bekeken.

Hier een silhouette van St. Lucia, het kolenstation:

„Amid the memory of all the dirt and damp, dull sadness, two things were unforgetable, as untouched diamonds glisten in their matrise of wet, blue clay. Amid sodden clothes, unwashed hands and bestial faces, a trayful of rainbow fishes gleamed opalwise—coral, parrot and angelfish, all awaiting some unsavoury purchaser. Then came the little French negress, selling fans, out of the ruck of sexless bearers of coal. When we answered her appeal with a „*Non merci*", her face lighted up at the courtesy of the words; „*Voyons!*" said she, „*comme c'est gracieusement refusé!*" No mortal could have resisted bying her wares after such delicate sentiment."

„The Pomeroon Trail" staat boven het vierde hoofdstuk. Ik volg den schrijver niet langs dit pad, waarop hij zooveel merkwaardigs zag en beleefde, maar beluister zijn mijmering over lang vervlogen tijden, terwijl hij gezeten is op de uiterste, alleenstaande paal van een ouden steiger: „Tal van jaren moeten zijn voorbijgegaan sinds deze in gebruik was en ik trachtte mij in de gedachte terug te roepen, wat daarover gekomen en gegaan was. Dat waren de dagen van de groote Hollandsche suikerplantages, toen plantages geleken op kleine koningrijken, met tal van slaven, toen de rijke, gele kristallen [1]) meer dan in uiterlijk op stofgoud geleken. Hoeveel balen mooi Hollandsch kantwerk en huisraad en lekkernijen werden gelost van de oude zeilschepen met hun hoogen achtersteven, en welke kwikjes en strikjes fladderden in denzelfden passaatwind, wanneer ging des eigenaars dochter aan boord voor haar eerste bezoek aan Holland! Nu, eenige verrotte palen en rijen keurige, platte Hollandsche baksteenen langs den wal. Dat was alles wat was overgebleven van zulke herinneringen. Binnen in het land hadden de gevlochten hutten der negers de heerenhuizen overleefd."

Van zijn weinig comfortabele zitplaats beschouwt hij al wat de

[1]) De beroemde „Demerara crystals" (suiker) werden toen toch niet gemaakt?

rivier naar zee kruit, gras met velerlei dieren daarop, boomstammen, ook al met dierenleven. „Het meeste medelijden wekte een heel kleine opossum, met een enkel jong dat zich stevig vastklemde om haar nek". Er was geen boot in de buurt; de professor deed zijn schoenen uit, stapte in de rivier, redde moeder en baby van een wissen dood, besteeg weer zijn paal en droogde zijn kleeren in de zon, peinzende over de wonderlijke psychologie van een mensch, die naar opossums zocht en die zonder aarzelen een hoop opossums zou opofferen voor een werkelijk wetenschappelijk doel en die zich toch blootstelt aan veel ongemak om te voorkomen dat één naar zee drijft. „Sentimenteele weekheid is een onverklaarbaar ding en ik nam mij voor — zooals ik altijd doe — daaraan niet toe te geven." „In fact, I half turned to go in search of my specimen and then didn't."

Zulke gevallen van „curious psychology" komen in het boek herhaaldelijk voor en doen den naturalist van zijn beminnelijkste zijde kennen.

In het volgende hoofdstuk „a hunt for Hoatzins" is de ornitholoog aan het woord. Om deze vogels te vinden reist hij met den kustsspoorweg van Georgetown naar Nieuw Amsterdam, de hoofdplaats van Berbice. Weinig Demerarianen zullen vermoed hebben dat die reis zoo interessant kan zijn.

Het doel van den tocht wordt bereikt: „Wij vonden hoatzins, hun nesten, eieren en jongen en legden in fotografieën vast hun verwonderlijke gewoonten door al de eeuwen heen overgeleverd, van den tijd toen reptielen de overheerschende wezens waren en vogels en zoogdieren rondkropen, hun toekomstige rol instudeerende, nog onzeker van zich zelf en hun nakomelingschap. Toen wij het noodig hadden brak de zon door den regen en scheen helder; toen onze lenzen gereed waren doorliepen de baby-hoatzins den geheelen toonladder van hun verrichtingen. Zij kropen op alle vier, zij klommen met vingers en teenen, zij doken hals over kop en zwommen even behendig als de oude Hesperornis. Dit was mij, en ik geloof dat het altijd zal blijven, het wonderlijkste schouwspel in de wereld. To see a tiny living bird duplicate within a few minutes the processes which, evolved slowly through uncounted years, have at last culminated in the world of birds as we find it to-day — this is impressive beyond words. No poem, no picture, no terrible danger, no sight of men killed or injured has ever affected me as profoundly as this."

De professor is niet buiten het bereik van de persmuskieten

gebleven. „*The Daily Argosy*", een in Georgetown verschijnend blad, heeft hem geïnterviewd. (3 Juli 1920).

„RARE BIRD IN THE CANJE."

„SHOULD HAVE BEEN EXTINCT 3.000.000 YEARS"
PROFESSOR BEEBE'S DISCOVERY".

.... „Asked whether he had observed anything noteworthy in the county Mr. Beebe said that in the bush along the foreshore he had seen the rarest and most interesting type of bird in the world. This species of bird should have been dead about three million years ago but it managed to exist down here. Asked to describe it he said that it was just like a little lizard and lived in the bush along the foreshore".

Nu, dat hij den vogel ontdekt heeft zal Beebe wel niet beweerd hebben [1]), maar dat hij de levenswijze heeft nagespoord, is reeds een praestatie en het is een boeiende beschrijving die hij geeft in „Hoatzins at home", met een mooie afbeelding van een „nestling Hoatzin climbing with thumb and forefinger".

Behalve hoatzins vindt Beebe nog iets anders in Nieuw Amsterdam, in het clubgebouw, waar men bridge of biljart kon spelen, swizzles drinken of oorlogstelegrammen lezen „delayed in transit".

„Would the sahib like to see the library?"

„Yes, the sahib decidedly would."

O, die bibliotheek van Berbice, de oudste in West-Indië, ongeveer drie kwart eeuw geleden gesticht, dus toch na den Hollandschen tijd. „Langzamerhand, terwijl ik rondging, hier en daar snuffelende in een boek, drong het geheim van de plaats tot mij door: het was een bibliotheek van het verleden, een doode bibliotheek. Daar was iets geheimzinnigs, iets onwerkelijks aan."

„De bibliotheek was in onbruik. In vele jaren was daar geen boek aan toegevoegd." De wandeling langs de oude, rijkgebonden

[1]) Het eigenaardige dier — een hoenderachtige vogel — komt in heel Guiana en een groot deel van noordelijk Zuid-Amerika voor. F. P. en A. P. Penard zeggen in hun boek „*De Vogels van Guyana*", deel I, blz. 307: „Van alle vogels komt de H. het reptiel het meest nabij in wat inwendigen lichaamsbouw betreft" ....

In de „*Encyclopaedie van Nederl. West-Indië*" is het beschreven onder *Opisthocomus Hoazin*. Daar wordt vermeld dat het in Britsch Guiana „stinking bird" genoemd wordt, om de onaangename lucht die het van zich afgeeft.

boeken was als een rondgang in een oude burcht, een verlaten slot.

Aan afwisseling geen gebrek in Berbice. Men moet in een stortbui — een tropische stortbui! — naar de woning of fabriek van een suikerplantage in Nickerie geloopen of in een open suikerpont gevaren hebben, om zich te verkneuteren in Beebe's beschrijving van zijn vaart door de trens van een dergelijke plantage in Berbice en zijn wandeling daarna. „Daar is maar één plaats waar de modder dieper en kleveriger is dan bij de trens van een suikerplantage; en dat is op de scheidingsdijken van een chineesch rijstveld. Wij slipten en gleden uit en wanneer onze schoenen te zwaar werden om ze op te lichten, dompelden wij ze in de trens en waschten ze."

Een nat pak zal in de tropen ieder die geen huisrot is, wel eens hebben opgeloopen, maar niet iedereen vindt daarin aanleiding tot deze wijsgeerige beschouwing: „Once drenched to the skin in the tropics all discomfort is gone. One simply squdges around in the blissful knowledge that all the mud and water in the world can now arouse no feeling of discomfort. One has simply been translated to a new world of elements, a new cosmos of sensation. And as with most such transmigrations, it is only the shifting which is disagreeable. As long as a shred of clothing is dry, we think of it and worry about it, and endeavour to keep it dry, and shrink from the clammy touch of partly sodden footwear. Once we slip into a trench, the rain becomes only a pleasent tapping on one's shoulders, a rhythmical, liquid vibration. With all fear eliminated, water and mud become no more unpleasant than air and earth."

Het laboratorium ligt op een heuveltop en ziet uit op drie machtige stroomen, de Essequebo, de Mazaruni en de Cuyuni. En daaromheen hoog secundair bosch, naar het zuiden overgaande in een reusachtigen, steilen muur van de eigenlijke jungle — „the jungle that I knew by experience was more wonderful than any of the forests of the Far East, or Burma or Ceylon or Malaysia."

Het doel met de stichting van het research station was „een eind te maken aan het schrikbeeld van gevaar en bezwaren, die geacht worden alle onderzoek in de tropen te vergezellen en aan te toonen dat wetenschappelijke menschen uit noordelijke gematigde streken, ijverig, inspannend en lang voortgezet wetenschappelijk werk in het tropische oerwoud kunnen verrich-

ten, zonder nadeel aan gezondheid of schade aan het vermogen tot geestelijken arbeid en dat tegen uiterst matige uitgaven" [1]).

De eerste bezoekers van het station, dat tot een comfortabel American home was ingericht, waren Theodore Roosevelt en mevrouw Roosevelt.

Een hoek van het gezellige laboratorium is afgebeeld en dadelijk valt het oog op de „hobbelstoel", die over geheel West-Indië verspreid is, niet de onpractische Europeesche wipstoel, maar de eenvoudige, goedkoope Amerikaansche, zooals die sedert onheugelijke tijden gemaakt wordt, de comfortabelste van alle stoelen [2]).

Wat de onderzoeker ziet, welke geluiden hij beluistert van uit een raam van zijn laboratorium, vooral des nachts, als iedereen slaapt en hij uitkijkt over de wildernis, zal de lezer in het hoofdstuk „a wilderness laboratory" kunnen vinden. Enkele regels licht ik er uit, onvertaald:

„And now, with the crescent moon writing its heliograph cipher upon the water, a new sound arose, low and indistinct, lost for a moment, than rising and lost again. Than it rang out rich and harmonious, the full-throated paddling chanty of a goldboat of blacks coming down river with their tiny pokes of glittering dust. It tore at the heart-strings of memory, and in its wildness, its sad minor strain, was strangely moving. The steersman set the words and in high, quavering tones led the chorus, which broke in, took up the phrase, different each time, and repeated it twice over, with a sweat pathos, a finality of cadence which no trained white chorus could reproduce".

„Salaam, sahib, will sahib come see dance and see wedding?"

„The sahib would."

En aan deze bereidwilligheid dankt de lezer een aardige, vriendelijke beschrijving van een koeliebruiloft.

„En zoo hadden wij, dicht bij onze wondervensters een bruiloft gezien van vreemde menschen, die toch van onzen eigen Arischen stam waren; wier ceremonieën reeds oud waren toen

---

[1]) In de „*Argosy*" van 4 Juli 1920 werd van het station gezegd: „The city of tents he has established in that beauty spot at Kartabo Point is alive with the best and most healthy form of research work known, namely the study of nature from nature herself. Gentlewomen who possibly have never lived outside of great cities find comfort, elegance, health and refinement living under tents and tramp for miles through the virgin forests of Guiana in their thirst after knowledge at first hand."

[2]) Maar niet als dekstoel, zooals een slimmerd ondervond, die er een op een zeereis had meegenomen.

de Christenen eerst hun geloof aannamen, nu gebracht naar een nieuw land waar het leven oneindig gemakkelijker voor hen was dan in hun eigen overbevolkte dorpen; immigranten naar het tropische achterland, waar zij in aanraking waren met luie Afrikanen en domme Roode Indianen."

„And I was glad of all their strange symbolic doings, for these showed imagination and a love of the long past in time and the distant in space."

En nog dit fijngevoelde stukje over het pas getrouwde kindvrouwtje:

„One thought kept recurring — of the little girl far back in the dark depths of the wattled hut. She was so little, so childish, and her part that evening had been so slight and perfunctory, not as much as that of any of the other women and girls who had slovenly performed the half understood rites. She had brought us milk regularly, and smiled when whe wished salaam to her.

She knew less of India than I did. Guiana, this alien land, as humid and luxuriant as the Great Plains were dry and parched — this was her native country. And this evening was her supreme moment, yet her part in it had not seemed fair. She would have liked so much to have worn that pink dress which made her future husband a caricature; she would have adored to place the shining, tinselled head-dress on her black hair — more with a child's delight than a woman's. And now she would live in a house of her own, and not a play-house, and obey this kind-faced young man — young, but not in comparison with her, whose father he could have been. And she would have anklets and bracelets and a gorgeous nose-button if he could save enough shillings — I almost said rupees — and ultimately she would go and cut grass with the other women, and each day take her little baby astride her hip down to the water and wash it, as she, so very short a time ago, had been washed.'

Het volgende hoofdstuk begint met de beschrijving van het ontstaan, nadat de jungle is afgebrand, van wat in Suriname de „kapoeweri", het secundaire bosch, wordt genoemd en van de poging van Beebe en zijne collega's om zelf een pad te kappen door deze kapoeweri, totdat een gouvernements-ambtenaar, die hun gast was, medelijden met hen kreeg, „and for science sake", het werk door een 20-tal gestraften liet doen.

„Ik ben lichtelijk heengeloopen over de werkelijk hevige pijn en uitputting die wij ondervonden bij het begin van dit werk en

die nadrukkelijk het verbazende verschil aanwezen tusschen het eeuwenoude oerwoud, niet beroerd door den mensch en den vreeselijken wirwar die opgroeit nadat deze den oorspronkelijken plantengroei heeft vernietigd."

En de moeite wordt beloond: de dieren van het woud vonden spoedig dit wijde pad, gebruikten het bij dag en bij nacht en zoo kon waargenomen worden welke vreemde wezens in de kleine straat zaten of zich voedden.

Buitengewoon spannend is de beschrijving van het levend vangen van een grooten „bushmaster", de meest gevreesde slang der Guiana's, het eenige dier in de wildernis dat de Indiaan vreest. Dit bleek ook nu. De Indiaansche jager was uitgezonden om gevorkte stokken te kappen, „maar zijn enthusiasme voor werk ver van het terrein van het onmiddellijke conflict was zoo oprecht, dat hij heelemaal verdween en eerst met de stokken terugkwam, toen onze juichkreten het einde van den strijd aankondigden."

Een schat van waarnemingen wordt gedaan op de wandelingen langs dit boschpad, aan planten, bloemen, vogels en andere dieren. Aardig is het bespieden van de levenswijze der talrijke soorten van „hummingbirds", de kolibri's, „these feathered atoms". Een nauwkeurige telling leerde dat in één uur honderd zes en veertig dezer vogeltjes een bepaalden boom hadden bezocht. Op ten minste duizend per dag kon het bezoek geschat worden.

Op een dezer wandelingen weer een aardig staaltje van Beebe's week gemoed. Een vechtend hagedisje geeft den overwinnaar „the last thing he had swallowed"; deze neemt het, volgens hagedissengewoonte „in a gluttonly rather than a gracious spirit", maar laat dan zijn tegenstander gaan. De wandelaar vangt een dezer hagedisjes. „Nauwlijks had ik hem van den grond opgenomen, of hij draaide zijn hoofd om, keek mij kalm aan met zijn heldere kleine oogjes en spoog dadelijk, plechtig een nog levende mier naar mij toe. De vragende blik, waarmede hij mij aankeek was uitermate verwarrend. Who was I not to be bound in chivalry by the accredited customs of his race?" Hij zet het diertje neer. Van den top van een omgevallen stam draait het zich om, kijkt hem aan en verdwijnt langzaam uit het gezicht, „and I at least felt the better for the encounter."

Op een andere wandeling komt de onvermoeide onderzoeker bij een open plaats in het bosch, zijn „private property", de open plaats n.l. Daar ontdekt hij.... de slaapgelegenheid van de heliconia, een veel voorkomende vlinder, een ontdekking waar-

aan de lezer een fijngevoeld stuk poëzie van het vlinderleven dankt. Het laatste deel van dit gedicht in proza wil ik hier overschrijven. Drie weken na zijn eerste bezoek aan de slaapplaats dezer vlinders, komt hij er weer op een laten namiddag. Drie weken, een lange tijd in het vlinderleven. „Vele der twijgen waren nu leeg en de meeste heliconias gehavend en hulpeloos, juist nog even in staat om zich fladderende te houden. There was something infinitely pathetic in this little company, which in less than a month had become so out at elbow, so aged, with death close ahead, yet with all their remaining strength making their way from north and from south, from dense and from open jungle, to keep tryst for this silent, somnolent communion. I rose quietly and passed carefully from the glade, disturbing none of the paper-thin silhouettes, so like the foliage in outward seeming, yet so individual, each perhaps with dim dreams of flowers and little meetings and wind tossings; certainly with small adventures awaiting their awakening on the morrow, and a very certain kismet such a short way ahead."

Om dieren levend te vangen waren op het boschpad verscheidene diepe kuilen gegraven. Om en in een van deze bespiedt Beebe de faits et gestes van de „army ants, those Huns of the jungle", door alle dieren van het woud gevreesd. De beschrijving, die 28 bladzijden beslaat is in de hoogste mate boeiend. Verwoede veldslagen worden geleverd, alle dieren in de put aangevallen. De slijmerige pad in de put, die zich verdedigt tegen deze geduchte mieren is om van te droomen. Het is een ware verdelgingsoorlog, die aan alles behalve aan „jungle peace" doet denken. „If I, seated on the rim, overlooking the whole, had been an all-powerful spirit, gifted with the ability to guide by thought simultaneouly all the ants within sight, such guidance could not have bettered the cunning co-operation, the unexpectedly clever anticipation of trouble, the marvellous singleness of purpose and manifold effectiveness exhibited by these astounding creatures."

Een door den waarnemer bij ongeluk in tweeën gesneden mier trachtte zijn werk voort te zetten, maar „langzamerhand begon hij toch te bemerken dat alles niet richtig was en na een of twee pogingen om om te keeren en te onderzoeken, liep hij haastig het pad af. „I made a dab at it to put it out of what seems better called inconvenience than misery, but succeeded only in bisecting the thorax, so that there remained the head and front pair of legs. Deze verloren niets in vlugheid en door middel van het

enkele paar pooten roeide het hoofd zich snel voorwaarts, met zijn antennen die van elken mier, welke hij ontmoette, heftig betastende. „This was uncanny, a little too much, and I ground the fraction of ant to powder. No wonder the army ant is such a virile creature, endowed with the most extreme emotions, when, with such a small section of its anatomy remaining it can continue to show such astounding activity."

En het einde van den langen veldslag?

„Ik sprong in de put. De groote, goud-gevlekte pad rekte en krabde zich, keek naar mij en deed zijn keel trillen. I was not an army ant! De duizendpoot stak voorzichtig zijn kop uit het zand en voelde vreesachtig in het rond. Ik keek uit en zag het einde van het machtige leger verdwijnen in het struikgewas. Ik luisterde en hoorde geen gesjirp van den krekel, noch het geluid van eenig insect in het rond. Silence brooded, significant of wholesale death. Only at my feet two ants still moved, a small worker and a great white-headed soldier. Both had been badly disabled in the struggle in the pit, and now vainly sought to surmount even the first step of the lofty cliff. Thy had been ruthlessly deserted. The rearing of new hosts was too easy a matter for nature to have evolved anything like stretchers or a Red Cross service among these social beings. The impotence of these two, struggling in the dusk, only emphasised the terrible vitality of their distant fellows. As the last twilight of day dimmed, I saw the twain still bravely striving, and now the toad was watching them intently. A poor-me-one called mournfully from a distance, and I walked slowly toward home."

Toen ik het hoofdstuk had uitgelezen kwam mij Darwin's beschrijving van een strijd tusschen roode en zwarte mieren voor den geest. Hij volgde een rij roode mieren, beladen met buit, maar kon het nest niet vinden. „The nest, however, must have been close at hand, for two or three individuals of F. fusca were rushing about in great agitation, and one was perched motionless with its own pupa in its mouth on the top of a spray of heath, an image of despoir over its ravaged home". („*On the origin of Species*", Amerikaansche editie van 1877, blz. 219).

En een andere plaats bij Darwin zocht ik op, in „*The descent of man*" (dezelfde editie, blz. 54): „It is certain that there may be extraordinary mental activity with an extremely small absolute mass of nervous matter: thus the wonderfully diversified instincts, mental powers, and affections of ants are notorious, yet their cerebral ganglia are not so large as the quarter of a small

pin's head. Under this point of view, the brain of an ant is one of the most marvellous atoms of matter in the world, perhaps more so than the brain of a man''.

Heeft niet reeds in de grijze oudheid een wijs man gezegd: ga tot de mieren en word wijs?

Afwisseling genoeg in dit boek. Het tiende hoofdstuk behandelt waarnemingen over het vogelleven in Pará, bij den mond van de Amazone. Uiterst interessant, maar ik ga ze voorbij.

Toen hij de plaats der waarneming verliet kreeg de reiziger een eigenaardigen inval: „Acting on impulse, I brought from my camping stores an empty war-bag, and scraped together an armful of leaves, sticks, moss, earth, mould of all sorts. Four square feet of jungle débris went into my bag, and I shouldered it.''

Een week later opende hij aan boord zijn war-bag. Wat hij met het bloote of het gewapende oog vond aan diertjes, overblijfselen van grootere dieren, plantenzaden en plantenresten is verbijsterend. „Before the vessel docked I had completed my task and had secured over five hundred creatures of this lesser cosmos. At least twice as many remained, but when I made my calculations I estimated that the mould had sheltered only a thousand organisms plainly visible to the eye.

And when I had corked my last vial and the steward had removed the last pile of shredded débris, I leaned back and thought of the thousand creatures in my scant four square feet of mould. Then there came to mind a square mile of jungle floor with its thin layer of fallen leaves sheltering more than six billion creatures. Then I recalled the three thousand straight miles of jungle which had lain west of me, and the hundreds of miles of wonderful unbroken forest north and south, and my mind became a blank.''

„Jungle night'' staat boven het laatste hoofdstuk. Reizigers in het oerwoud gaan gewoonlijk vroeg naar bed of in de hangmat. Terwijl iedereen slaapt trekt deze naar kennis dorstende en naar emoties hunkerende natuuronderzoeker tegen middernacht met zijn Indiaanschen jager Nupee er op uit om zich in de jungle te voelen bij het magische licht van een tropische volle maan.

„The tropical jungle by day is the most wonderful place in the world. At night I am sure it is the most weirdly beautiful of all places outside the world. For it is primarily unearthly, unreal.''....

Alle zintuigen zijn intens gespannen. Van wat oor en neus waar-

nemen geeft de Indiaan uitleg. Ik kan den nachtelijken wandelaar niet op den voet volgen in al hetgeen hij ziet en hoort, maar de episode met den lichtkever mag ik niet voorbijgaan. Vlak voor zijn gezicht, zoo dichtbij dat hij er van schrikte, kwamen plotseling twee schitterende lichten. „Steadily they moved onward, coming up into view for all the world like two tiny headlights of a motor-car. They passed, and the broadside view of this great elater was still absurdly like the profile of a miniature tonneau with the top down. I laughingly thought to my self how perfect the illusion would be if a red tail-light should be shown, when to my amazement a rosy red light flashed out behind, and my bewildered eyes all but distinguished a number!"

De kever werd gevangen, en waarin ook gewikkeld, hij bleef er doorheen lichten; zelfs in den geweerloop met een zakdoek dichtgestopt. „I had nothing sufficiently opaque to quench those flaring headlights, and I had to own myself beaten and release him".

Wat een schat van aardige beschouwingen in dit hoofdstuk. Zoo die over het gehurkt zitten, als de koelies, „a position which, when once mastered, and with muscles trained to withstand the unusual flexion for hour after hour, is one of the most valuable assets of the wilderness lover and the watcher of wild things. It enables one to spend long periods of time in the lowest of umbrella tents, or to rest on wet ground or sharp stones where actual sitting down would be impossible".... „Then there were always the two positions to which one could change if occasion required — flat-footed, with arm-pits on knees, or on the balls of the feet with elbows on knees. Thus is every muscle shifted and relaxed."

Het vallen van een machtige liaan, de „monkey ladder" verbreekt de plechtige stilte. „Long before the first Spaniard sailed up the neighbouring river the monkey ladder had thrown its spirals aloft, and through alle the centuries, all the years, it had seen no change wrought beneath it.".... „Now, with no leaf moved by the air, with only the two of us squatting in the moonlight for audience, the last cell had given way. The sap could no longer fight the decay which had entered its heart; and at the appointed moment, the moment set by the culmination of a greater nexus of forces than our human mind could ever hope to grasp, the last fibre parted and the massive growth fell."

Anderen hadden een zelfden indruk gekregen en daarvan verteld. Ik moest even in mijn herinnering zoeken. Het was een andere fijnere waarnemer van het planten- en dierenleven in het

tropische oerwoud, de leider van de Saramacca-expeditie, A. J. van Stockum. Hij maakte weer eens alleen in zijn korjaaltje, een tochtje in het bovenstroomgebied der rivier, bij een eilandengroep. Een der smalle geultjes volgende ziet hij zich plotseling als in een droomwereld verplaatst: .... „Zóó stil is het hier, zoo volkomen stil! Onbewegelijk hangen de lianen van het hooge, starre gewelf neer, geen blaadje roert zich, geen vogel, geen insect.

Een beklemd en huiverig gevoel geeft deze ademlooze stilte. Hoe dringt zich hier het besef op van de eeuwigheid van deze natuur en de gedachte hoe menschelijk en relatief toch ons begrip van tijd is. Want hoe gering moet de verandering zijn, die de eeuwen hier teweeg brengen.

Eenmaal in de honderd jaren stel ik mij voor, ploft een woudkolos neer, verstoort de stilte met een dreunende davering; dan volgt weer een eeuw van volmaakte rust, waarin de jaren verglijden als oogenblikken." (*Verslag van de Saramacca-Expeditie,* 1904, blz. 71).

Een intelligente vrouw aan wie ik Beebe's boek te lezen had gegeven, gaf mij dezen raad: „het is een schattig boek, maar waag je niet aan een bespreking, want begin je eenmaal daaruit aanhalingen te doen, dan schrijf je het halve boek over." „En — voegde ze daar ondeugend bij — vertaal niet te veel. Wie heeft ook gezegd dat vertalen is den verkeerden kant van het tapijt laten zien?"

Nu, tot het halve boek is het niet gekomen, maar het heeft zelfbeheersching gekost.

Den tweeden raad heb ik niet in den wind geslagen.

Het einde van de nachtelijke wandeling en tevens van het „schattige" boek, dat ik in veler handen wensch, zij ook het einde van deze bloemlezing.

„So, with the mist settling down and tarnishing the great plaque of silver, I left the jungle, glad that I could be far away before the first hint of dawn came to mar the magic. Thus in memory I can always keep the dawn away until I return.

And some time in the future, when the lure of the full moon comes, and I answer, I shall be certain of finding the same silence, the same wonderful light and the waiting trees and the magic. But Nupee may not be there. He will perhaps have slipped into memory, with Drojak and Aladin. And if I find no one as silently friendly as Nupee, I shall have to watch alone through my jungle night."

H. D. B.

SURINAAMSCHE PLANTAGE-INVENTARISSEN UIT HET TIJDPERK 1713—1742.

DOOR

MR. R. BIJLSMA.

Wie bijzonderheden wenscht te weten over de Surinaamsche plantages uit het tijdperk 1713—1742 (de periode der geschiedenis van Suriname, die aanvangt na de brandschatting der kolonie door de Franschen onder Cassard en die loopt tot het optreden van Gouverneur Mauricius), vindt daartoe overvloedig materiaal in het oud-notarieel archief van Suriname, dat thans bewaard wordt op het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage. Vooral van belang zijn de beide series der akten van inventarisatie-prisatie, de secretarieel opgemaakte en de geregistreerde onderhandsche akten, die — afgezien van enkele oudere zeer geschonden jaargangen — nagenoeg volledig bewaard zijn gebleven van af het jaar 1719 voor de secretarieele en van af 1731 voor de onderhandsche akten. Deze akten bleken mij tot het jaar 1742 van ongeveer 200 plantages een of meer inventarissen te bevatten.

Betreffende het aantal plantages, dat Suriname in 1713 telde, kan men raadplegen de generale lijst van de in dat jaar gekeurde suiker; wij volgen daarbij het voorbeeld van Mr. Paul van der Veen, die als oud-gouverneur aan directeuren der Societeit rapport uitbrengend over den toestand der door hem bestuurd zijnde kolonie, aan de keurlijst het cijfer der in werking zijnde „suikerwerken" of plantages ontleende [1]). De lijst over 1713 geeft aan, dat in de kolonie destijds op 171 plantages suiker gekeurd werd.

---

[1]) Een afschrift van dit rapport van Oct. 1707 bevindt zich in de Verzameling Verspreide Westindische Stukken nummer 675 op het Algem. Rijksarchief.

Tegen het jaar 1737 was volgens de kaart van Suriname door Alexander de Lavaux het aantal plantages voor de cultuur van suiker, koffie, cacao enz. tot 400 gestegen; daarbij kwamen nog een 30-tal kleinere gronden meest voor koffie, gelegen bij Paramaribo aan den Wagenweg en het pad naar Wanica. Op de aangevulde uitgave der kaart van De Lavaux, waarvoor de Amsterdamsche uitgever Hendrik de Leth in 1742 octrooi verkreeg, vinden wij dan verder nog aangegeven een 60-tal kleinere „nieuwe landen", gelegen aan den benedenloop van de Commewijne en de Hoer-Helenakreek [1]).

Hier moge thans volgen de lijst der ongeveer 200 plantages voor cultuur van suiker, koffie, cacao enz., van welke over de jaren 1719—1742 de inventarissen bewaard zijn. Wij rubriceeren deze volgens de ligging aan de drie groote rivieren, de Suriname, Commewijne en Cottica met onderhoorige kreeken. De juiste ligging ervan was met behulp van de gegevens der inventarissen (naam van plantage en oever van de rivier waaraan gelegen, naam van den eigenaar, vermelding der belendende perceelen), op enkele uitzonderingen na, te vinden door raadpleging van De Lavaux's Generale kaart van Suriname 1737. In de lijst nu wordt telkens verwezen naar de letter of het nummer, waarmede de plantage op De Lavaux's kaart gemerkt staat.

In de inventarissen wordt de aanduiding van den rivieroever, waaraan de plantage gelegen was, steeds gegeven de rivier opvarend; zoo vinden wij bij voorbeeld, dat de nabij Paramaribo gelegen plantage Beekhuyzen omschreven wordt als: gelegen in Duivelskreek in de rivier Suriname aan de *rechterhand in het opvaren*, belendend met de beneden scheidlinie aan de Gemeene Weide van Paramaribo en met de bovenlijn aan de plantage Woudvliet, aankomend aan den heer Benjamin Beeke cum suis.

De inventaris van Beekhuyzen bevat dan verder gegevens over de oppervlakte der kain (Engelsch: cane) — of rietgronden, de waarde van het te velde staande suiker-

[1]) Zie over de uitgave van De Leth: Resolutie Directeuren Societeit 7 Febr. 1742.

riet, de voedingsgewassen op de kostgronden; over het beestemolenhuis met beestewerk, het kookhuis met de koperen suikerketels, het dramhuis met distilleerketel, de gemetselde steenen sluis; over woonhuis, kokerom, veehuis, tuin, duivehuis, bediendenhuis, negerhuis, timmerloods, vaartuigen, gereedschappen, paarden, vee, slaven enz.

De jaartallen in de lijst achter de plantages duiden het jaar aan der inventarisatie; voor de geregistreerde onderhandsche akten zijn de jaartallen met een asterik gemerkt. Doordat de akten in het oud-notarieel archief van alphabetische naamwijzers zijn voorzien, kan met behulp van het jaartal de gewenschte inventaris terstond worden opgeslagen.

Gronden bij Paramaribo aan Wagenweg en pad naar Wanica.

Wolffenbuttel, 1732, *1734.
Sorghoven, 1734.
Watervliet, 1732.
Goede Hoop, *1733.
Kleine Hoop, 1726, 1728.
L'Hermitage, 1731.

SURINAME.

Surinamerivier-benedenloop.

	De Lavaux.
Beekhuyzen, 1720	114
Meersorgh, 1732	112
Dijkveld, 1724, 1738	111
Mopentibo, 1732, 1739, 1740	109
Peperpot, 1741	110
Tout-lui-faut, *1734	108
La Liberté, 1721	107
Ornamibo, 1724, 1729, *1737	106
Aconoribo, 1734	105
Boxel, 1733	101
La Rencontre, 1730, *1731, 1732, 1737	99
Gorcum, 1724.	97
Laarwijk, 1728, 1731	97
Maagdeburg, 1727, 1736	96
Claverbladt, 1736	92
Ro-Rack, 1727	90
Gelderland, 1727, 1738	89
Chatillon, *1735, 1737, 1738	88
Acaribo, 1721	87
Rac à Rac, 1732, 1734	83

Surinamerivier — gedeelte der Joodsche plantages.

	De Lavaux.
Stad Smalkal	86 sub 7.
Roode Bank, 1736	77
Overbrugh, *1734	66 (niet Joodsch).
Watervliet, *1737	65 („ „).
La Confianza, *1736, 1740	64
Gilgal, 1728, *1733	62
L'Espérance, 1720	56 (niet Joodsch).
Mahanaim, 1737	53
La Diligenza, 1728, *1731, 1733	56
Retirado, 1740	44
Worsteling Jacobs, *1738, *1739	39
Florenza, 1731	16
La Providence [1]), 1719, 1727, 1730	14
De Goede Buurt, 1721	
Goede Vrede, 1726	
Wanica, 1725	(Cassipoerakreek).

Surinamerivier-bovenloop, voorbij Marshallskreek.

Beaumont, 1732, 1741	13
Bergendael, 1727, 1729, 1737	5

Parakreek.

Vredenburg, 1728, 1733, 1735, 1738	2
Spijtige Bakkes, 1742	9
Onverdagt, 1741, 1742	10
Ongegunt, 1736	13
Vrijheid, 1719, 1720, 1727, 1731, 1739, 1740	14
Osembo, 1720, 1729, *1732, 1735, 1738, *1739	15
Sorgvliet, 1732	16
Ongelegen, 1736	70
Overtoom, 1742	19
Sorghoven, 1728, 1729 }	21
Vollenhoven, 1735, 1737 }	21
Mawaribo, *1738	24
Jagersburg, *1737	26
Copimawabo, 1728, *1737	27
Beaulieu, *1738	28
Watervliet, 1738	29(?)
Majacabo, *1737	30
Leeuwenberg, 1738	31

Pararackreek.

	De Lavaux—De Leth.
Maagdeburg, 1742	C

[1]) Zie aanteekening aan het slot.

Corropinekreek.	De Lavaux—De Leth.
Corpinebo, *1739	3
Onverwacht, *1734	7
Tampoko autembo, *1735, 1738	8
Beekhuyzen (Beekvliet)	22

Tawaricoeroekreek.	De Lavaux—De Leth.
Vreeland, *1733, 1735	1
Bon Retour 1735	0
Mon Travail, 1739	2

Pauluskreek.	De Lavaux.
't Eyland, 1727, 1732, 1741	A
Puttensorg, 1719, 1741	B
Hoop, 1728, 1733, 1742	C
Aurora, 1730, 1733	D
Bleyendaal, 1739, 1741	E
Bellasoir, 1733	G
Mon Repos, *1734, 1739	F
La Paix, *1736, 1742	I
Bischoffsbeeck, 1733, 1734	K
Parracabo, 1734	L
Weergevonden, 1733, *1737	N
Hermitage, 1737	O
Sorgendaal, 1742	(Surinauskreek).

COMMEWIJNE.

Commewijne-rivier.	De Lavaux.
Nieuwe Aanleg, 1737, 1739	bij B2
Schoonoord, 1727, 1736	B2
Sell, 1736 }	A1
Breukelerwaard, 1737 }	A1
Vossenburg, 1727, 1728	D4
Fairfield, 1731, 1740	E5
La Jalousie, 1719	F6
Mijnhoop, 1740, 1741	G7
Roosenburg, 1720, 1733	11
Cannewappebo, 1738	13
Arentsrust, 1725, 1728	15
Nieuwe Hoop, 1719, 1721, 1737	16
Corcabo, 1727, 1728, 1739	17
Blackreeck, *1738	18
Potribo, 1726, *1734, *1735	20
Macriabo, 1719, 1721, 1724, 1726, 1733, *1735, *1739	21
Mon Plaisir, *1736	22
Bruinsburg, *1736	23
Utrecht, 1734, 1738	26
Rustenburg, 1733	29
Killesteyn Nova, 1728	31

	De Lavaux.
Camatie, *1736	32
Nieuw-Acaribo, 1719	34
Nieuw Roosenbeeck, 1731, 1734	36
Vlammenburg, 1726, 1728, 1736, *1738	37
Appecappe, 1724, *1733	39
Wajampobo, 1727	40
Clarenbeeck, 1726, *1737, 1739	41
Nimmerdor, 1726	42
Crawassibo, 1719, 1721, *1735, 1740	43
Jukemonbo, 1731	47
Cipibo, 1725, 1728, 1737	48
Imotapi, *1732, *1734, 1739	49
Simiritibo, 1729, 1739	50
Groenevelt, 1726, 1730, *1733	55
Goede verwachting, 1726	55
Quaed Gerucht, 1726	55
Nieuwe Wereld, 1726, *1738	bij 55
Goede Hoop, 1726	bij 55

Cometuanakreek.

Slootwijk, 1729, *1734	A
Fortuyn, 1719, 1727, 1737	C
Castanienboom, *1735	} D
Augustenburg, *1739	}
Nieuwzorg, 1738	E
Sinabo, *1733	F
La Solitude, 1738	H
Eendracht, 1721	
Voorbaat, 1724	

Cassiwinicakreek (Joodsche plantages).

	De Lavaux—De Leth.
Quapibo, 1721	e
Waycoribo, 1734, 1735	f
Caruribico, 1727	
Paruribo, 1734.	

Servakreek. (ongemerkt bij De Lavaux en De Lavaux—De Leth).

Groot-Serva, 1727, 1737
Unimani, 1737
Roosendael, 1737
Waribo, *1734

Tamapatikreek. (ongemerkt bij De Lavaux en De Lavaux—De Leth).

Toeval, 1729
L'Hermitage, 1732
Vrede, *1719, 1739

COTTICA.

Cottica-rivier.	De Lavaux.
Nieuw Mocha, 1741	2
Kleine Hoop, 1735	3
Twijfelachtig, 1727, 1728	4
Nieuw Levant, 1730, *1731, *1732, 1733, 1737	6
Beyenkorf, 1737, *1737, 1740	10
Leverpoel, *1735	11
Charlottenburg, *1735	12
Geertruidenberg, 1740	15
Stad en Brug, 1738, 1746	16
Ephrata, 1730, 1737	17
Bellevue, 1737, 1740, 1741	19
Monnikendam, 1740	20
Leeuwenjacht, *1736	21
Goede Uitzicht, *1737, 1741	23
Bleyenhoop, 1731	24
Lunenburg, 1719, *1731	25
Echtensveen, 1726, 1730	27
La Paix, 1724, *1739	28
Nieuw Java, 1736	30
Jericho, 1719, 1730	31
Mawaribo, *1732, *1734, 1737	32
Cassipoera, *1738, 1739	36
Wildbaan, 1721	37
Zuydwijn, 1719, 1724	02
Nessencamp, 1729	43
Altena, 1738	49
's Heereveen, 1736	53
Present en Duur, 1741	naast 57
Libanon, 1734, 1735, 1737	57
Willemsberg, 1740	tusschen 57 en 58
Tweede (Nieuw) Mocha, 1738, *1738, 1740	60
Vrede, 1733	62
Elk het Zijne, 1741	63
Schep moed, *1734	64
Cuylenburg, 1735	66
Vlugt en Trouw, 1742	69
Brunswijck, 1734, 1738	d
Courtvlucht, 1727, 1730, *1732, 1737	e
Hamburg, 1719, 1725, *1735	f
Sardam, *1737	g
Nieuw Clarenbeeck, 1735, *1735	i
Nieuwe Aanleg, 1724	rechts tusschen tabbetje 2 en 3.
Reinsburg, 1724	
Motkreek.	
Gulden Vrijheid, *1739	A
Jagerswoudt, *1734, *1736, *1737	F

	De Lavaux.
Toevlucht, *1733, 1734, 1738	J
Stolkwijk (Stolkerburg), *1738	K
Naccaraccabo, 1719, 1735	M
Pericakreek.	
Waterwijk, 1727	Z
Vriesenburg, *1738	Y
La Solitude, 1730	X
Wajamoe, 1740	S
Meulenwijk, 1733, 1736	Q
Corisane, *1739	P
Schoonouwen, 1741	tusschen O en P
Poelwijk, 1721, 1733	O
Bel-Air, 1721, *1739	N
De Vrede, 1726	L
Capoerica, 1730, 1737	J
Du Mas Rouge, 1720	G
De Hoop, 1733	E
Eendracht, 1724, 1727.	C
Salem, 1726, 1731	B

AANTEEKENING BETREFFENDE DE PLANTAGE „*LA PROVIDENCE*" AAN DE SURINAME-RIVIER.

De plantage „la Providence" was aangelegd door de Labadisten, die ten tijde van het gouvernement van Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck in het jaar 1684 naar Suriname waren overgekomen.

In Nederland was het dorp Wiewerd in Friesland de verzamelplaats dezer sekte; de Labadisten hadden zich daar kunnen vestigen door den steun der jonkvrouwen Anna, Maria en Lucia van Aaerssen van Sommelsdijck, aan wie het slot te Wiewerd „Thetinga-State" behoorde. Dit slot was in de familie Van Aerssen gekomen tengevolge van het huwelijk van Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck met Lucia (Lutz) van Walta, ouders van Gouverneur Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck en zijne genoemde zusters.

Hetgeen Wolbers in zijne „*Geschiedenis van Suriname*" over de Labadisten en hunne plantage „la Providence" mededeelt uit het werk van H. van Berkum „*De Labadie en de Labadisten*" (Sneek 1850) is ontleend aan: Petrus Dittelbach. „*Verval en val der Labadisten of derselver leydinge en wijze van doen in haare huyshoudinge en kerkformering, alsook haren op- en nedergang in hare colonien of volkplantingen*" (Amsterdam 1692).

Op de kaarten van Suriname, welke de plantage-eigenaren ten tijde van Gouverneur van Aerssen van Sommelsdijck vermelden, staat „la Providence" op den naam van de zuster van den gouverneur. Volgens een rekwest van den directeur der plantage aan het Hof van Politie uit het jaar 1709 was als eigenaresse toen jonkvrouwe Anna van Aerssen van Sommelsdijck bekend. Uit den boedelinventaris van 1719 met de daarbij behoorende procuratie blijkt, dat „la Providence" in dat jaar behoorde aan de bekende Labadisten Casper Robijn en zijn eechtgenoote Marthe Yvon, wonend op het slot te Wiewerd, en Vincentia van der Haer te Leeuwarden, die volmacht gaven tot den verkoop der plantage.

BOEKBESPREKING.

Het eilandenrijk in de Caraïbische zee,
door A. G. MÖRZER BRUYNS.

De rede, door den heer Mörzer Bruyns in April van dit jaar gehouden voor de *Nederlandsche Vereeniging voor Economische Geographie,* is thans opgenomen in het *Tijdschrift voor Economische Geographie,* orgaan dier vereeniging. Het onderwerp is nader bepaald tot de kleine Antillen en Jamaïca. Tal van bijzonderheden omtrent ligging en klimaat, voortbrengselen, taal en zeden, geschiedenis en bestuursinrichting van deze eilanden en eilandengroepen worden hier meegedeeld. Een bijzondere studie is gemaakt van het negervraagstuk. Schrijver als een van hen, die hunne verwachtingen niet te hoog stellen, het vertrouwen van den neger hebben weten te winnen, met hem kunnen opschieten, ziet hem als „een groot kind —, dat geen initiatief bezit, lui is en als een kind liever speelt dan werkt", maar ook „vriendelijk, altijd opgeruimd, behulpzaam en gastvrij, gehecht aan zijn geboortegrond."

Aan het slot zijner beschouwingen beantwoordt de schrijver eenige vragen uit de praktijk van dezen tijd. De handel volgt bovenal de geregelde scheepvaartlijnen; hoe beter het verkeer des te gemakkelijker wordt de handel. „Zonder goedkoop en betrouwbaar verkeer (scheepvaart, post, telegraaf, bankwezen) is zoowel geestelijke als economische vooruitgang, ook voor de West-Indische eilanden onmogelijk." Onze Nederlandsche scheepvaart, die ook in de Caraïbische zee een net van lijnen gelegd heeft, gaat nu een tijd van geweldige concurrentie, o.a. met de groep Amerika-Duitschland, tegemoet.

Ontkennend meent de heer M. B. te moeten beantwoorden de vraag of onze scheepvaart voldoende contact heeft met handel, bankwezen, nijverheid en landbouw. Ten slotte eene opwekking aan de bovengenoemde vereeniging om dit onderwerp in studie te nemen, „om zoodoende de oprichting van een syndicaat voor te bereiden, waarin onze reeders, industrieelen, bankiers, kooplieden zitting zouden hebben", ten einde zoo mogelijk één gooote organisatie tot stand te brengen, een trait d'union tusschen de Nederlandsche en de Nederlandsch-Indische scheepvaart, handel, industrie, landbouw en bankwezen, om gezamenlijk in den vreemde op te treden.

D. G. F.

PRODUCTIESTAAT OVER DE LAATSTE TIEN JAREN.

Ontleend aan „De Economische toestand van Suriname in 1920", Verslag uitgebracht door de Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname. Paramaribo 1921.

Jaren	Cacao in balen van 100 Kilogr.	Koffie in balen van 100 Kilogr.	Suiker in tons	Rijst in tons	Mais in tons	Kokos-noten in duizend-tallen	Aard-vruch-ten in duizend-tallen ki-logram.	Bananen in dui-zendtal-len bos-sen.	Goud in K.G.	Balata in tons	Hout uitvoer-waarde in dui-zendtall. guldens
1911	13867	2688	14207	2195	1117	982	1016	460	955	1145	72
1912	8640	1969	9634	2659	1291	969	1417	257	743	727	84
1913	14782	3190	13244	2231	1076	822	1343	342	858	1186	128
1914	14574	4810	15022	3136	878	876	1518	344	919	1019	60
1915	14642	6097	14747	5280	1168	1015	2025	447	911	209	30
1916	18709	7644	13032	7471	2254	1051	2307	520	798	769	31
1917	19872	15460	14360	5338	1608	1449	4220	563	808	888	53
1918	18877	18530	12086	8655	1874	2370	5571	734	586	681	31
1919	13174	12824	7580	11388	1430	2468	4589	401	598	495	55
1920	16023	17053*	10091	9798	2078	2589	3991	385	470	444	244

*) Het officieel cijfer van de koffieproductie, door het Landbouwdepartement opgemaakt aan de hand van de cijfers verschaft door de districts-commissarissen, is vermoedelijk te laag. Uit de detailstatistiek hierboven opgenomen in het hoofdstuk over koffie, blijkt dat de plantages alleen produceerden 17418 balen, waarbij nog ongeveer duizend balen komen als productie van den kleinen landbouw.

DE GOUDPRODUCTIE VAN SURINAME, VAN AF HET ONTSTAAN DER INDUSTRIE.

Ontleend aan „De Economische Toestand van Suriname in 1920". Verslag uitgebracht door de Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname. Paramaribo 1921.

(*De waarde aangenomen op ƒ 1,37 per gram*).

Jaren	Kilogr. Goud	Waarde in guldens	Jaren	Kilogr. Goud	Waarde in guldens
1876	36	49320	1898	865	1185050
1877	214	293180	1899	894	1224780
1878	297	406890	1900	876	1200120
1879	476	652120	1901	753	1031610
1880	681	932970	1902	588	805560
1881	487	667190	1903	682	934340
1882	467	639790	1904	902	1235740
1883	743	1017910	1905	1071	1467270
1884	756	1035720	1906	1188	1627560
1885	746	1022020	1907	1104	1512480
1886	711	974070	1908	1209	1656330
1887	859	1176830	1909	1135	1554950
1888	589	806930	1910	1081	1480970
1889	645	883650	1911	955	1308350
1890	614	841180	1912	743	1017910
1891	591	809670	1913	858	1175460
1892	820	1123400	1914	919	1259030
1893	868	1189160	1915	911	1248070
1894	777	1064490	1916	798	1093260
1895	748	1024760	1917	808.5	1107645
1896	846	1159020	1918	585.7	802409
1897	905	1239850	1919	598.1	819397
			1920	470.4	644946
			Totaal	34870.7	46403357

BIBLIOGRAPHIE.

Timshri : the Journal of the Royal Agricultural and Commercial Society of British Guiana. Vol. VII [Third Series] August 1921. Progressive Volume.

I. Progress of Surinam by Fred. Oudschans Dentz.

II. The place of the creole in the literature of Surinam, by Fred. Oudschans Dentz.

De Indische Mercuur. Augustus 1921. West-Indië, Landbouwkundig Tijdschrift voor Suriname en Curaçao, besproken door Prof. Dr. F. A. F. C. Went.

Idem, 26 Augustus 1921. Verslag over een studiereis door een gedeelte van Venezuela, door J. W. Gonggrijp, besproken door Prof. Dr. F. A. F. C. Went.

Departement van den Landbouw in Suriname. Verslag over het jaar 1920. Paramaribo 1921.

Onze Missiën in Oost- en West-Indië. Augustus 1921. Missienieuws. De Curaçaosche Roomsch Katholieke Volksbond en een vertrekkende Gouverneur.

Koloniaal Tijdschrift, September 1921. West-Indische begrootingen II (slot) door X.

Het Koloniaal Weekblad, 22 September 1921. Pierre Louis Brion. Door Mr. Dr. K. H. Corporaals. — In de rubriek „Curaçao", een stuk over het overbrengen van Brion's gebeente naar Venezuela.

Neerlandia, September 1921. Louis Brion. 1821—27 September—1921, door B. de Gaay Fortman.

Berichten uit de Heiden-Wereld. September 1921. Verslag uit Suriname, door Th. Muller, Eerste Hoofdvoorstander der Ev. Br. Gemeente in Suriname. — Maatschappelijk werk van de Zending in Suriname, door R. Voullaire.

Auslandswegweiser, herausgegeben von dem Hamburgischen Welt-Wirtschafts-Archiv und dem Ibero-amerikanischen Institut. 6. Band. Venezuela, von Dr. Wilhelm Sievers. Mit 1 Uebersichtskarte. Hamburg. L. Friedrichsen & Co. 1921.

Indian Notes and Monographs, Edited by F. W. Hodge. Vol. I. N°. 3. A series of publications relating to the American Aborigines. Petroglyphs of Grenada and a recently discovered petroglyph in St. Vincent, by Thomas Huckerby. New-York. Museum of the American Indian Heye Foundation, Januari 1921.

EEN STAATSRECHTELIJK VRAAGSTUK.

DOOR

DR. B. DE GAAY FORTMAN.

De Koloniale Raad zal de begrooting voor 1922 niet afhandelen, naar wordt meegedeeld in het *Eindverslag* op de desbetreffende ontwerp-verordening.

Men kent de kwestie. Art. 101 van het Regeeringsreglement voor Curaçao eischt, dat uiterlijk op den eersten Dinsdag van Maart de Gouverneur de door hem ontworpen koloniale huishoudelijke begrooting aan den Kolonialen Raad aanbiedt, en uit eene andere, straks te vermelden, bepaling volgt implicite, dat de Raad de begrooting vóór den tweeden Dinsdag van Mei daaraanvolgend moet hebben vastgesteld. Reeds verleden jaar was het 6 April geworden vóór de begrooting was ingediend. De Gouverneur heeft toen aan den Raad meegedeeld, dat het reeds meermalen moeilijk was geweest, aan dit art. 101 te voldoen, en dat dit jaar verschillende omstandigheden er toe meegewerkt hadden, dat de begrooting den Raad niet tijdig bereikt had. In overeenstemming met een door den Kolonialen Raad geopperde gedachte heeft de Gouverneur toen aan den Minister van Koloniën voorgesteld het Regeeringsreglement te wijzigen en daarbij de indiening der begrooting te bepalen op den eersten Dinsdag van April en de vaststelling vóór den laatsten Dinsdag van Mei. De Minister zou zich daartoe bereid verklaard hebben. Evenwel is van die wijziging niets gekomen, hoewel „reeds meerdere malen aan Z. E. den Minister van Koloniën is uiteengezet, (dat) de termijn voor indiening der begrooting beslist te kort" is, gelijk de Gouverneur meedeelt in zijn *Memorie van antwoord* op het *Voorloopig verslag* der begrooting voor 1922, welke

laatste echter eerst 14 April van het loopende jaar werd ingediend. Het is niet heel duidelijk, waarom eene zoo weinig omvattende wijziging van het Regeeringsreglement niet even aangebracht is kunnen worden, te minder nu de verlenging van den termijn voor indiening der begrooting door het koloniaal Bestuur zoo noodzakelijk wordt geacht, dat de Gouverneur voor de toekomst niet verder durft te gaan, dan tot het geven der verzekering, „dat alles in het werk zal worden gesteld ten einde in den vervolge de indiening zoo vroeg mogelijk, zij het ook na den fatalen termijn, te doen geschieden."

In 1920 is de Raad door snel te werken met de begrooting nog tijdig gereed gekomen, maar dit jaar is de zaak anders geloopen. Nadat de Koloniale Raad in zijn *Voorloopig verslag* zich er rekenschap van gegeven heeft, dat de late indiening der begrooting voor wat betreft hare vaststelling door de wet „geen practische gevolgen met zich brengt" nu het geval van art. 104, 1° R.r. (bijdrage van het moederland tot aanvulling der Koloniale middelen) zich voordoet, wordt in het *Eindverslag* meegedeeld, dat bij de behandeling der *Memorie van antwoord* op het *Voorloopig verslag* de principieele vraag gerezen is „of de Koloniale huishoudelijke begrooting na den tweeden Dinsdag der maand Mei nog door den Raad mocht of moest vastgesteld worden." Deze vraag werd door de meerderheid ontkennend beantwoord op de volgende gronden:

„Alhoewel artikel 104 van het Regeeringsreglement, bepalende, dat in de drie daarin genoemde gevallen (nl. 1°. als er een bijdrage uit 's Rijks schatkist noodig is; 2°. als de Koning de begrooting, zooals zij door den Kolonialen Raad aangenomen is, niet goedkeurt en 3°. indien de Raad de begrooting niet vóór den 2den Dinsdag der maand Mei vastgesteld heeft) de Curaçaosche begrooting definitief door de wet wordt vastgesteld, al deze gevallen over één kam scheert, maakt het daarop volgend artikel een onderscheid door voor te schrijven, dat in het geval voorzien in art. 104 onder 3°., in tegenstelling met de beide andere, voorloopig de begrooting van het vorig dienstjaar tot grondslag van den dienst strekt, behoudens de daarin door den Koning bevolen wijzigingen.
Een te laat in de kolonie vastgestelde begrooting kan niet als definitieve begrooting (art. 104 onder 3°) en ook niet als voorloopige (art. 105, 2de lid) worden beschouwd; en daar het Regeeringsreglement een

derde soort begrooting niet kent, mist een dergelijke „begrooting" alle waarde als begrooting en moet worden aangenomen, dat het Regeeringsreglement zelf daar alle kracht aan ontneemt.

De Raad kan wel bijeenkomen, beraadslagen, amendementen aannemen of verwerpen, stemmen en wat dies meer zij, wat de Raad vastgesteld heeft, heeft niet éens de beteekenis van een voorloopige begrooting.

De openbare behandeling zal niet veel meer zijn dan het geven van wenken en adviezen (wat geheel overbodig is, daar wat de afdeelingen op te merken hebben reeds in het Voorloopig Verslag is of alsnog in dit Eindverslag kan worden opgenomen) of, wil men, het vaststellen van een wenschelijkheidsbegrooting, waaraan op het oogenblik geen behoefte bestaat en waarmee de Regeering naar goeddunken kan handelen.

Daarnaast werd gewezen op een paar zinsneden der toelichting voorkomende in Bordewijk (Handelingen over de Reglementen op het beleid der Regeering enz.) pag. 521: „De termijn voor de vaststelling der begrootingen door de Koloniale Staten en door den Kolonialen Raad is gesteld op den tweeden Dinsdag in Mei, opdat de op dien dag plaats hebbende opening van de nieuwe zitting dier colleges geen belemmerenden invloed op de behandeling der begrooting zal hebben. In verband daarmede is de termijn voor de indiening bepaald op uiterlijk den eersten Dinsdag in Maart, teneinde de voor de behandeling der begrooting bestemde tijdruimte niet te verkorten." De eerste zinsnede geeft duidelijk te kennen, dat en waarom de begrooting vóór den 2n. Dinsdag in Mei behandeld moet worden, terwijl er bezwaarlijk zou kunnen gesproken worden van verkorten van de voor de behandeling der begrooting bestemde tijdruimte, indien de Raad de begrooting vóór of na den 2en. Dinsdag in Mei kan of mag behandelen.

De aandacht werd er ook op gevestigd, dat indien art. 104 eerste lid sub 3 geen termijnsbepaling inhoudt, waarop de strenge sanctie van art. 105, tweede lid, gesteld is, het Regeeringsreglement dan niet voorschrijft wanneer de Raad met de begrooting klaar moet zijn."

Ik meen, dat er tegen deze redeneering wel iets is in te brengen. Vooreerst zijn de beschouwingen van den Raad minder duidelijk doordat wat feitelijk twee vragen zijn als één vraag behandeld wordt. Het is eene andere vraag of de Raad na den tweeden Dinsdag in Mei de begrooting nog *moest* vaststellen, en eene andere of hij dit doen *mocht*, telkens in de gegeven omstandigheden, dat op grond van art. 104 sub 1° de vaststelling door den K. R. slechts eene „voorloopige" kon zijn.

Wat de eerste vraag betreft, of de Raad de begrooting nog *moest* behandelen na den bepaalden datum, — de Raad beroept zich ook „op het feit, dat het Regeeringsreglement toch niet kan dwingen iets te doen, waaraan datzelfde Regeeringsreglement elk rechtsgevolg ontzegt."

Maar die zaak staat veel eenvoudiger. Men zal in het Regeeringsreglement *iedere* dwang tot begrootingsarbeid missen. Daarvan o.a. zal een gevolg zijn het voorschrift van art. 104 sub 3° R.r., definitieve vaststelling der begrooting door de wet voor het geval de Raad haar niet vóór den fatalen termijn heeft vastgesteld.

Echter miskent de Raad m.i. de beteekenis dezer laatste bepaling en is het verband tusschen deze en die van art. 105 een ander dan de Raad meent te zien. Art. 104 sub 3° ziet op eene weigering of nalatigheid van den K.R. om de begrooting vast te stellen in een geval, waarin deze vaststelling eene *definitieve* zou zijn. Daarom moest, daar dan van eene voorloopige begrooting geen sprake is, de bepaling van art. 105 tweede lid worden opgenomen. Men kan hieruit dus geen argument ontleenen voor de bewering, dat eene na den fatalen termijn vastgestelde begrooting niet het karakter van eene „voorloopige" begrooting kan hebben, wanneer uit anderen hoofde vaststelling der definitieve begrooting bij de wet noodig is.

Van principieelen aard is de vraag, of de K.R. de begrooting nog *mocht* behandelen na den tweeden Dinsdag van Mei. De kroniekschrijver in het *Koloniaal Weekblad* stelde haar reeds in het nummer van 30 Juni l.l. aan de orde, toen hij het uitgebrachte *Voorloopig verslag* „volkomen ongrondwettig" noemde, daar de „oude" Raad, niet de nieuwe, met den 2den Dinsdag van Mei optredende, de begrooting behandelen moet. Hierop slaan m.i. ook de door den Raad aangehaalde woorden der bij Bordewijk op bladz. 521 vermelde *Memorie van toelichting*. Hiertegenover kan men niet volstaan met de opmerking, dat de fatale datum van art. 104, 3° alleen geldt voor eene door den Raad *definitief* vast te stellen begrooting, zooals ik betoogde, en evenmin is hiertegen afdoend het argument, ook in de afdeelingen van den K.R. geuit, dat ad art. 102 Rr. op de vraag of niet eenige bepaling moest gemaakt worden voor het geval de Raad de begrooting niet of niet tijdig goedgekeurd had, geantwoord is met eene verwijzing naar art. 2 der Comptabiliteitswet. Maar over deze staatsrechtelijke kwestie, die

gelijkelijk voor andere ontwerpen als voor begrootings-ontwerpen geldt, heeft, voor zoover mij bekend is, de Raad zich nimmer bekommerd. Door de opening der nieuwe zitting heeft de K.R. zich, naar ik meen, nog nooit in haren arbeid laten „belemmeren" in bovenbedoelden zin.

Er was ook geen reden om nu een ander standpunt in te nemen.

En ten slotte — stel eens, dat er aangenomen moet worden, dat er ook voor eene „voorloopige" vaststelling, zonder verband met de opening der nieuwe zitting, een fatale datum gesteld is, — hebben wij dan ook niet meermalen gemeenten in ons land zich zonder bezwaar over zulk een datum zien heenstappen.

Ik zie niet in, waarom de Raad niet na 10 Mei de begrooting had *mogen* verder behandelen.

Daarbij komt, dat er alles voor te zeggen was, om ook inderdaad de begrooting af te handelen. De Raad had niets minder behoeven te doen, dan wat hij ook anders doet: „beraadslagen, amendementen aannemen of verwerpen, stemmen en wat dies meer zij" en er was geen reden, om te meenen dat daaraan door de Regeering eene andere beteekenis en waarde zou worden toegekend dan wanneer dit alles binnen den bepaalden tijd had plaats gevonden. De gelijkstelling van eene openbare behandeling met het afdeelingsverslag zal in gewone gevallen de Raad ook wel niet aanvaarden. Waarom dan nu?

Trouwens — wat is dit *Eindverslag* zelf anders dan eene voortgezette behandeling der begrooting? Vooral wanneer aan het slot wordt opgemerkt, dat „verschillende leden niet overtuigd — zijn geworden van de onjuistheid van de bedenkingen door hen in de Afdeelingen gemaakt, in het Voorloopig Verslag opgenomen en h.i. door de Memorie van antwoord niet weerlegd" en verder het Bestuur in ernstige overweging gegeven wordt, niet over te gaan tot den bouw van een nieuw tolkantoor in dezen duren tijd?

Dordrecht 29 Augustus 1921.

HET LAATSTE WOORD

DOOR

W. D. H. VAN ASBECK.

Het Departement van den Landbouw in Suriname heeft in Juni j.l. in een bulletin (N°. 43) een belangrijk verslag gepubliceerd van den Houtvester J. W. Gonggrijp over een studiereis in Venezuela, waarin o.m. wordt gehandeld over *Chicle*, de grondstof van de Amerikaansche kauwgom. Het bulletin heeft een voorbericht van den Directeur van den Landbouw waarin deze passage:

„De wijze, waarop de winning van chicle voor gegadig-„den zal worden opengesteld, zal bij verordening worden „geregeld; de Koloniale Staten hebben daarin het laatste „woord.''

Wanneer een hoofdambtenaar dit zegt, zullen velen het gelooven. Echter ten onrechte.

Niet de Koloniale Staten hebben het laatste woord. Het is in het belang van de Kolonie eventueele chicle-exploitanten op dit punt goed in te lichten omdat door velen de Koloniale Staten als een de ontwikkeling van bedrijven in de Kolonie belemmerend lichaam worden beschouwd.

De meeste lezers van den W. I. Gids weten natuurlijk hoe de vork in den steel zit. De Koloniale Staten kunnen niet meer doen dan eene verordening, door den Gouverneur ingediend, amendeeren, goedkeuren of afkeuren, n.l. tegen hare goedkeuring bezwaar hebben.

De Gouverneur kan eene verordening, als door de Staten geamendeerd en goedgekeurd, laten liggen en vragen om de zaak bij Koninklijk Besluit te regelen, zooals hij die wenscht. Hij kan hetzelfde doen ten aanzien van eene verordening, tegen welker goedkeuring de Staten be-

zwaar hebben. Het opperbestuur heeft het laatste woord.

Wordt eene verordening onveranderd of geamendeerd door de Koloniale Staten goedgekeurd, en vereenigt in het laatste geval de Gouverneur zich met de aangebrachte wijzigingen, dan stelt hij haar vast en zendt haar aan den Koning, die het recht heeft haar te vernietigen, o.m. wanneer zij in strijd wordt geacht met het algemeen belang van het Rijk of van de Kolonie; dit nu is zeker in groote mate betrokken bij de regeling van de winning van boschproducten. Hier schijnt de Gouverneur het laatste woord te hebben, maar in werkelijkheid is dit ook hier aan het Opperbestuur.

Het gebeurt wel dat een aan de Kroon gezonden verordening door den Gouverneur terug ontvangen wordt met verzoek er aangegeven wijzigingen in aan te brengen, wil hij vernietiging door de Kroon voorkomen. Voor dergelijke wijziging moet dan de Gouverneur de medewerking der Koloniale Staten inroepen — eene weinig met de waardigheid van het ambt strookende functie —. Maar ook in dit ongeoorloofd onderonsje hebben de Koloniale Staten het laatste woord niet.

De Heer Snellen is in de gelegenheid de geschiedenis van het tot stand komen van de balataverordening 1914 na te gaan. Hij kan zijn laatste-woord-bewering aan haar toetsen en zal moeten erkennen dat daarin de Koloniale Staten, in overeenstemming met het regeeringsreglement, niet het laatste woord gehad hebben. Maar hij zal dan tevens zien hoe in het moederland de neiging bestond op één na het laatste woord in den Haag op het Plein te spreken en dit door de Kroon te doen bevestigen. Dat gevaar dreigt natuurlijk ook voor de chicle-ontginning, wanneer deze begeerd wordt door groot-ondernemers in Nederland.

DE TOEKOMST VAN VERSCHILLENDE CULTURES IN SURINAME.

DOOR

TJ. PYTTERSEN.

IV. Koffie.

In „Suriname's herleving op nieuwe basis." , dat als een vervolgartikel is te beschouwen op mijne vóórdien gepubliceerde opstellen in de „West-Indische Gids", heb ik omtrent koffie het volgende gezegd:

„Over koffie heb ik in de literatuur bijna steeds gevonden, dat op lichte gronden de oogst niet meevalt."

Waar ik sinds het schrijven van genoemd artikel meerdere gegegevens verzameld heb, komt het mij wenschelijk voor hier mede te deelen wat door vroegere schrijvers over deze cultuur is gezegd.

Bekend is dat eertijds slechts de Coffea Arabica geplant werd, maar deze thans vervangen is door de Liberia.

Te Haarlem verscheen in 1786 een :Verhandeling over den Landbouw in de Colonie Suriname, door Anthony Blom. In orde gebragt; en met de noodige ophelderingen en bewijsredenen voorzien door Floris Visscher van Heshuysen. Hierin lezen we:

„In de Boven-Commewijne te rekenen van drie tot vier mijlen boven het geweezen, en nu verlaaten fort Sommelsdijk, tot zooverre dezelve bebouwd is; alsmede boven in de Pirica-kreek, worden de gronden hooger, maar ligter; men vindt minder klei en meer zand; de bosschen bestaan meer uit goed timmer- en werk-hout; de suiker, koffie en cacao groeit hier zeer wel, catoen zeer slecht."....

In verband met deze mededeeling omtrent den aard der gronden in die streken wijs ik op hetgeen de Heer J. J.

Leys in zijn: Beschouwingen naar aanleiding van „Pyttersen's brochure: Suriname's herleving op nieuwe basis." schrijft in „West-Indië" van December 1920.

„Langs de Boven-Commewijne krioelde het weleer van plantages, evenzoo langs haar zijrivier de Cassewinica. Bij Potribo beginnen de oevers al hooger te worden, terwijl de grond, daar waar ik aan wal stapte telkens bleek te bestaan uit lichte klei. Het gaat natuurlijk uiterst moeilijk om van de rivieroevers diep door te dringen, maar wat mij opviel langs de Marowijne, de Tempati, en de Boven-Commewijne, rivieren die toch den Savannagordel doorsnijden, is, dat het Savannakarakter van de streek pas merkbaar is op grooten afstand van de rivieroevers. Misschien strekten zich vroeger de plantages langs de rivieren wel zoover naar binnen uit, tot de achterdam de zandige strook raakte."

Anthony Blom schrijft verder:

„Wanneer men op hooge of zandgronden in de Para-kreek coffy planten wil, moet men eerst boschvellen en sterk branden, waarna men er mede, zo rasch het stuk plantklaar is, coffyboompjes in plant; echter heeft men de coffyteelt, op meest alle deze plaatsen, verlaaten, vermits de bevinding doet zien, dat dit gewas aldaar weinig vruchten geeft.

De Boven-Suriname, tot aan het Joodsche dorp de Savane zijn doorgaans al niet hooger als de beneden-gronden; de suiker, coffy en cacao groeit hier wel, maar de catoen even zoo slecht als in de Boven-Commewijne ....

Baron Albert von Sack schrijft in zijn „Reise nach Surinam." (Berlin, 1818):

„Ungefaehr 16 Meilen von der Muendung, bei Sommelsdijk, teilt sich die Commewijne in zwei Arme, wovon der suedliche oder Ober-Commewijne, so fruchtbare Ufer haben soll, als der grosse Commewijnefluss; der andere Arm ist der Fluss Cottica, und seine Ufer sind so ergiebig, dass sie in Surinam als eine der Hauptquellen des Reichtums der Colonie betrachtet werden. Faehrt man den Cottica bis zum Quelle hinauf, so findet man ihn Anfangs in schlangenfoermigen Windungen fast parallel mit den Seekueste laufend, mit sehr reichen Pflanzungen zu beiden Seiten, höher hinauf faehrt man dann suedlich und kommt in die

Nachbarschaft des grossen Marawini-Stromes. Ehemals waren auch auf diesem Gebiet des Cottica sehr bedeutende Pflanzungen, doch wurden sie von den empoerten Negern, besonders in Jahre 1773 zerstoert .... Mehrere Plantagenaufseher, welche jenen Strich Landes besucht haben, versicherten mich, er habe mit den besten Boden in der Colonie, vorzueglich zum Kaffebau und da er hoch liegt haelt man ihn auch fuer sehr gesund."....

Von Sack haalt verder een werk aan van Stephan Bloom; iemand die 30 jaren in de kolonie planter is geweest. Deze schrijft o.m.:

„Ein besonders merkwuerdiges Jahr in dieser Hinsicht war 1766, indem auf zwei Pflanzungen, die erste Kafféе-erndte einen Ertrag von 130.000 Pf. gab. Die meisten Bäume gaben vier Pf. Bohnen, waehrend gewoenlich ein auswachsener Baum im Durchschnitt nicht mehr als ein Pf. zu geben pflegt .... Wegen der uepigen Vegetation des Bodens haben die Kafféе-Bäume sehr viele Blaetter, when aber diese Ueppigkeit nachlaesst, so ist die Erndte der Kafféebohnen ergiebiger.

Anmerkung. In den höheren und gebirgigen Gegenden des Landes tragen die Kafféе-Bäumen nur einmal im Jahre. Die Bluethenzeit faellt in den November, wenn die Kafféе-Bäume blaetterlos sind. Nachdem die Bäume abgebluetet haben, kommen die Blaetter wieder hervor. Diese Bäume geben einen groesseren Ertrag, als die in de niedrigeren Gegenden. Bäume welche ein Jahr alt sind, geben ein Pf. Kaffée."....

Elders lezen wij bij denzelfden schrijver:

Die Kafféе-Erndte in Saramacca betrug auf 10 acres 11000 Pfund.. ... .

Op pag. 61, 2de deel, schrijft von Sack:

„Die Ufer des Cottica gegen Westen zu sind niedrig, und wo die Paccos aufhören, sind sie mit Mauritie-Bäume oder Zuckerpalme, die vorzueglich an den Raendern der Fluesse und Creeks, welche suesses Wasser fuehren, gedeiht, bewachsen; der Mangrove Baum wird jedoch wieder häufig, wo das Wasser salzig wird.

Wenn dieser Boden durch kleine Dammen gehörig von Seewasser befreit wird, so eignet er sich ganz vorzueglich zur Anlage von Kafféе-plantagen". ....

Teenstra schrijft in zijn: De Landbouw in de Kolonie Suriname. (1835).

„De geschiktste gronden tot het aanleggen van een koffieplantaadje zijn nieuwe kleilanden; vooral op mangrove-gronden, zijnde die, op welke vele pina-palmen groeien, groeit de koffyboom tevens zeer weelderig; .... Naast de blaauwe klei-gronden volgen in geschiktheid de bieri-bierilanden, mits dezelve niet uit leemachtige klei bestaan."

De plantage Liefdenshoek aan de Boven-Suriname was in zijn tijd een koffieplantage.

In 1850 verscheen te Amsterdam een werk „Over de beschaving van negers" door Dr. F. W. Hostman, Med. Doct. H. was iemand, die zeer veel proeven genomen heeft met verschillende cultures, iemand die goed opmerkte; in hoeverre hij echter juist oordeelde, kan ik niet beoordeelen. Over koffie schrijft hij o.m.:

„Kent men de omstandigheden, waaronder de koffyboom in het hooge land groeit, vergeleken met die, waaronder hij thans in het lage land opwast, dan is de oorzaak van het mislukken van den koffyoogst in het laatste niet moeilijk aan te wijzen.

Gelijk lage landerijen voor de suikercultuur beter voldoen (men beschikte in dien tijd niet over hulpmiddelen als thans. P.) zoo beveelt zich het hooge land beter aan om aldaar de koffycultuur te drijven.

De wortel van de koffyboom is in het hoogeland geen peenwortel, maar verspreidt zich langs de oppervlakte van den grond, slechts tot weinige diepte indringende. In het lage land is dit verschillende; van wege de zachtheid van den grond, dringt de wortel regt naar beneden en wordt een peenwortel. Hoe dieper de wortel in den grond indringt, hoe minder tegenstand heeft hij te overwinnen, en hij behoeft niet zeer diep door te dringen, om in eenen ziltigen grond en in brakwater te komen.

Het is deze omstandigheid alleen, waaraan ik het mislukken van de koffycultuur in het lage land toeschrijf". ....

Schrijver heeft het dan verder over de zeer slechte gewoonte om de boomen te toppen en zegt:

„Ik zoude op de verschillendste plaatsen in Suriname koffyboomen kunnen aantoonen, die zonder alle cultuur op hoog land

en in de schaduw zijn opgegroeid, en die, hoe de jaargetijden ook zijn mogen, altijd vol met vruchten zitten." ....

„Wat het aanleggen van koffyplantaadjes in het hooge land betreft, zoo zoude de hoofdarbeid in het onderbosschen bestaan, en hiervan is het bekend genoeg, dat dit ongeevenredigd veel minder werk eischt in het hooge land dan in het lage. Het bedelven, uitroeyen van stompen, verdeelen in bedden, door het aanleggen van kleine trensen, en wat dies meer zij, vervallende, zoude de eerste arbeid het aanplanten van koffyboomen moeten zijn, waarbij men zich, wat het vervolg betreft, den gansch niet onbelangrijken arbeid van het wieden zoude kunnen besparen, vermits in het lommer van boomen het onkruid of niet, of althans minder weelderig zoude opgroeyen" ....

Hij staat dan uitvoerig stil bij de bewering dat hoogstammige boomen minder lang duren dan getopte, maar zal ik hem hier niet volgen.

Alleen wil ik nog even het volgende weergeven:

„*Beloven de lage landerijen* in Suriname aan de suikercultuur de grootste uitbreiding, dan is dit ten aanzien van de koffycultuur niet minder met het hooge land het geval. De banken der Marowyne, van de monding der Wanakreek af tot verre boven den voormaligen post Armina, vervolgens de oevers van de Boven-Suriname zouden zich hier ten sterkste aanbevelen."......

Ik kan niet beoordeelen in hoeverre schrijver juist oordeelt, maar wil er slechts op wijzen dat een koffiecultuur in de bovenlanden meer toekomst kan hebben dan vroeger, omdat wij over middelen beschikken, welke ons in staat stellen de terreinen tegen niet te hooge kosten te bevloeien.

Interessant zoude het zijn na te gaan of er nog in de reeds meer dan een eeuw verlaten cultuurstreken in de bovenlanden nog oude koffieaanplantingen zijn blijven bestaan, zooals dat hier en daar met cacao het geval is.

Intusschen is de Coffea Arabica, zooals ik boven reeds zeide, geheel door de Liberia vervangen. Het Rapport der Studie-Commissie uit zich zeer gunstig over de toekomst dezer cultuur. De Liberiakoffie, geimporteerd in 1881, is merkwaardig goed op haar plaats in dit polderland, zegt het Rapport. Er zit toekomst in de Liberiakoffie. De

groeivoorwaarden zijn gunstig, de productiviteit is groot, de boom is in Suriname beter thuis dan hij ooit op Java was, produceert spoediger. Het product heeft door de beperkte wereld productie allengs een bevoorrechte marktpositie gekregen.

De kostprijs van een Kilogram Liberia wordt aangenomen op ongeveer 50 cent, de verkoopsprijs op *f* 1.—.

In hoeverre dit laatste cijfer juist is, kan ik niet voldoende beoordeelen; sommigen noemen het beslist te hoog.

Men schijnt vooral in de Scandinavische landen het groote afzetgebied te zien. Naar aanleiding daarvan viel mij een dezer dagen in de bladen het volgende berichtje op, dat ik hier in zijn geheel weergeef:

Aangezien vernomen was, dat in de Noorsche landen de Surinaamsche Liberiakoffie verdrongen werd door de Santos koffie, noodigde het Departement van Koloniën den heer W. de Cock Buning, Handelscommissaris voor Nederlandsch-Indië, uit om van zijn aanwezigheid in de Noorsche landen tevens gebruik te maken om naar het verschijnsel een onderzoek in te stellen.

De heer De Cock Buning berichtte het volgende:

De Surinaamsche Liberia-koffie wordt niet zoo zeer verdrongen door de Santoskoffie dan wel door betere soorten in het algemeen. De reactie op de onthouding van goede verbruiksartikelen gedurende den oorlog, de verhoogde levenstandaard in alle kringen der bevolking en vooral de hooge loonen der laatste jaren hebben een verlangen naar superieure kwaliteiten doen ontstaan, welke ook zijn invloed op het verbruik van koffie heeft. Vooral in Denemarken is de vraag naar prima koffiesoorten zeer groot, wat ten gevolge heeft gehad, dat er absoluut geen vraag meer is naar Liberia- en naar Robusta-koffie. Waar de Suriname-Liberia in kwaliteit nog achter staat bij de Java-Liberia, daar is de teruggang in den afzet van deze soort voor Denemarken verklaard. Ik kan hieraan nog toevoegen, dat de Liberiasoorten ook vóór den oorlog in Denemarken slechts matig gevraagd werden en hoofdzakelijk afzet vonden in het Westen van Jutland.

Thans echter vraagt men ook daar naar zeer sterke en geurige soorten als de Java W.I.B., Menado-, Angkola-, Padang-koffie, etc. De vraag naar deze Ned. Ind. soorten is dit jaar zoo overweldigend, dat alle koffieimporteurs voor 1921 een recordimport van Ned. Indische koffiesoorten voorspelden en verklaarden hun prima Java-legkoffie tot fancyprijzen te kunnen verkoopen. De

tegenwoordige prijsstijging zal h.i. spoedig een reactie ten gevolge hebben, waardoor de mindere soorten weer meer in vraag zullen komen. In Zweden is de vraag naar Liberia nog belangrijk en daar is de Suriname-Liberia zeker niet verdrongen door de Santos-koffie, evenmin als dit het geval is in Noorwegen, waarheen de meeste Liberia schijnt te gaan. Waar ik begin Augustus in Noorwegen hoop te komen, zal ik hiernaar in het bijzonder informeeren en dienaangaande verder berichten.

Hoewel in hoofdzaak betrekking hebbende op de suikercultuur, wil ik hier even de aandacht vestigen op een artikel voorkomende in the Louisiana Planter van 18 Juni '21 getiteld: "Australian Sugar Development," waaruit het vertrouwen blijkt dat men daar heeft in de mogelijkheid levende kracht te vervangen door mechanische (in den landbouw).

„.... The white man is introducing tractor ploughs and cultivators, which in themselves are worth many hundreds of the coolies of the colored countries, but the tractors lie idle in the fields," (wegens gebrek aan olie.)

Hij verwijst verder naar de mogelijkheid om riet mechanisch te snijden, wanneer de planters dit werkelijk wenschen en verder naar het mechanisch schapenscheren en hop oogsten. Hij schrijft verder dat indien de koffieplanters het verlangen morgen aan den dag een „coffeepicker" gereed is.

V. Cacao.

Het Rapport der Studie-Commissie van het S.S.S. bespreekt uitvoerig de cacaocultuur, zooals deze tegenwoordig gedreven wordt in het polderland op de alluviale klei en de toekomst dezer cultuur in die streken.

Daar tegenover te plaatsen de toekomst van een dergelijke cultuur in de bovenlanden, zou mij niet mogelijk zijn, daar mij hiervoor voldoende gegevens ontbreken.

Ik wil er slechts op wijzen dat de mogelijkheid op een weinig kostbare wijze de daar voorkomende niet zware kleigronden te bevloeien grooter is geworden, waardoor tevens het welslagen dier cultuur is toegenomen.

Het is jammer dat in hoofdzaak de invallen der Marons oorzaak zijn geweest dat de cultures in de bovenstreken zijn opgegeven geworden, zoodat we niet beschikken over materiaal voor een goede vergelijking.

Het is dan ook uitsluitend mijn bedoeling een kort overzicht te geven van hetgeen door vroegere schrijvers over deze cultuur werd gepubliceerd.

Zooals ik onder koffie reeds schreef, zegt A. Blom:

„suiker, coffy en *cacao* groeien in de boven-landen zeer wel"...
„Wanneer men een cacao-plantage wil aanleggen moet men daartoe nieuw land neemen, welke nog nooit beteeld is geweest; de blauwe kleigronden welke met $1^1/_2$—2 vt. veen bedekt en met zwaare boomen begroeyd zijn; ook wel de hooge zandige gronden, mits er ook zware boomen op wassen, zijn het best geschikt voor cacao" ....

Dit laatste is trouwens iets dat men bij alle schrijvers over cultuurmogelijkheden in Suriname vindt: waar men zwaar bosch aantreft, is de grond voor de meeste cultures geschikt of geschikt te maken.

De reeds vroeger genoemde Dr. Hostman zegt, sprekende over „Kakao-cultuur.":

„Ook deze boom bemint schaduw en groeit beter op hoog land dan in het lage. Dat deze boom met het gunstigst gevolg in het bovenland aan te planten zoude zijn, daarvan zoude men zich aan de oevers der Mapane-kreek kunnen overtuigen, alwaar ik in het jaar 1839 aanzienlijke aanplantingen daarvan heb aangetroffen, die ofschoon sedert vijftig jaren verlaten, en met hoog bosch overgroeid zijnde, desniettemin vol met vruchten zaten, en het onderhouden derhalve wel verdienen zouden, hetgeen bij deze cultuur buitendien nauwlijks op iets meer dan op het inoogsten van het product zoude neerkomen." ....

Interessant is het na te gaan of er in onzen tijd nog iets van die aanplantingen is overgebleven en hoe zij zich hebben gedragen tegenover de krullotenziekte.

Kappler schrijft over cacao:

„De boom groeit het best op kleigronden, doch ook in zandgrond of hoogland, mits hier de grond niet te hoog is of anders bevochtigd kan worden. Op hoogeren grond geeft zij een beteren oogst, maar mindere kwaliteit dan in kleilanden." ....

Rodway schrijft in zijn „Guiana":

„Cacao is probably a native of Guiana .... There is room for great devolpment for cacao grows well within the forest region, in the fertile river bottoms, but it cannot endure the sea-breezes."

VI. Tabak.

Tabak is het eerste cultuurgewas dat in Suriname verbouwd is geworden. Reeds vóór 1613 schijnen eenige Nederlanders bij een kleine factorij aan de Corantynrivier een tabaksaanplant te hebben gehad, die door de Spanjaarden verwoest werd. In 1630 vestigde Capt. Marshall zich met 60 Engelschen langs de Boven-Suriname, waar een tabaksaanplant werd aangelegd.

Deze vestiging is waarschijnlijk in dezelfde buurt geweest, waar later door Deli-planters proeven werden genomen met een tabaksaanplant.

Marshall zal wel bij de Maréchalkreek gezeten hebben, welke vroeger Marshall Creeck de Lisle genoemd werd; terwijl de Deliplanters hun proeven namen op terrein van het oude Lucha d'Jacob of Worsteling Jacobs.
George Warren wiens werkje in 1669 te Amsterdam in het Hollandsch verscheen, zegt van tabak o.m.:

„De Waaren van dit lant/ waarmede men Koopmansschap drijft/ zijn/ Zuycker, Speckle-Wood ofte ghespickelt Hout/ Catoenen, Toback, Indigo verscheyde Gums, en hout om te verwen.

Zuycker wort'er een aansienelycke quantiteyt gemaeckt, en wort door de banck tien par Cento beter gehouden als die van de Barbados.

Toback groeyt 'er heel wel/ ende die'r is/ wordt beter gehouden als die van Virginia."

Nooit is er echter een groote tabaksexport in Suriname geweest, hoewel grond en klimaat niet ongunstig voor deze cultuur schijnen te zijn.

Het komt mij voor dat de beschikking over bevloeiingswater de cultuur een grootere levenskans geeft en ik hoop dat de proeven op een van tevoren goed gekozen terrein door ter zake bekwame mannen nog eens herhaald zullen worden.

De eenige die zich de moeite gegeven heeft een goede tabaksproef op te zetten, schijnt wederom Dr. Hostman te zijn geweest.

Helaas trof hij een ongunstig jaar, zoodat de uitkomst tegenviel.

Kappler heeft deze aanplant bezocht en schrijft er het volgende over:

„Im Jahre 1845 machte ein gewisser Dokter Hostman auf seiner Pflanzung Hannover im Para-District einen Versuch mit der Tabakskultur; die aussergewoehnlichen, schweren Regen, die ihm Vorjahr vielen, und die ebenso grosse Trockenzeit, die auf diese folgte, vernichteten jedoch den groessten Teil der angepflanzten 10 H.A.

Das Uebergebliebene wurde nach Amsterdam geschickt und die Qualitaet fuer so gut erklaert, dass die Maekler das halbe Kilo auf *f* 1.10 schaetzten. .... Ich sah im Februar 1845 diese Tabaksfelder und war erstaunt ueber den praechtigen Stand der Pflanzen."

In een zijner andere werken schrijft Kappler: dat het land dooreen gerekend, 2000 à 2500 Kilo tabak per H.A. kan opleveren. Ik houd de tabakscultuur voor een der meest winstgevende, geschikt voor Europeanen.

Dr. Hostman zelf zegt in zijn „Over de beschaving van negers". dat hij de tabakscultuur op alluvialen bodem afraadt en gelooft dat deze het best zal slagen op het hooger gelegen land, waar de bodem uit klei gemengd met zand bestaat.

Op een dergelijken grond hebben Deli-planters van 1899—1901 hun proeven genomen, welke slechte resultaten opleverden tengevolge van gebrek aan werkvolk en slechte weersgesteldheid.

Het Studie-Rapport zegt:

„Wij brachten een bezoek aan een der proefterreinen n.l. dat bij Worsteling Jacobs en kregen oppervlakkig beschouwd een goeden indruk van den bodem voor deze cultuur. Door de hooge ligging was inpoldering niet noodig. Het was een soort klei met zand gemengd, zooals wij in Deli ook vaak hebben aangetroffen."

Een beter type lichte grond dan bij Worsteling Jacobs wordt aangetroffen komt in de kolonie op vele plaatsen voor (bij W. J. beschikt men niet meer over uitgebreide

complexen vruchtbaren grond, daar hier reeds veel rotsgrond wordt aangetroffen).

Reeds vroeger schreef ik dat mechanische grondbewerking, mechanisch transport en bevloeïing met rivierwater de kans van slagen eener tabakskultuur zal verhoogen.

Augustus 1921.

ADMIRAAL PEDRO LOUIS BRION.

1821—27 September—1921.

DOOR

P. A. EUWENS O. P.

III.

De lezer herinnert zich hoe Bolivar op 8 Mei 1845 met verschillende generaals, die hem getrouw gebleven waren, Cartagena verliet en zich aan boord van de Engelsche brigantijn *La Discubierta* inscheepte naar Kingston, de hoofdstad van Jamaica.

Bolivar verkoos de vrijwillige ballingschap boven het gevaar voor burgeroorlog in de eigen partij, waardoor zijn tegenwoordigheid en de afgunst der bevelvoerende generaals tegen hem aanleiding gaven.

Ongeveer terzelfder tijd of iets later keerde Louis Brion met zijn corvet *Dardo*, beladen met een grooten krijgsvoorraad, uit Engeland terug.

Het is wel waarschijnlijk, dat Brion eerst naar een der Antillen koers zette, om hier vooraf eenige nadere berichten in te winnen omtrent den actueelen toestand der partijen. Het meest waarschijnlijk komt het mij voor, dat hij naar Haïti ging, waar President Pétion de partij van den opstand aan de kust zeer genegen was. Uit een brief van Pétion van 26 Januari 1816 [1]) meenen we zelfs te mogen opmaken, dat Brion in het arsenaal van Aux Cayes op Haïti een deel van zijn krijgsvoorraad tijdelijk achterliet waarschijnlijk om niet alles in eens in de waagschaal te stellen.

Hier vernam hij, hoe de geheele kuststreek, met uitzondering alleen van Cartagena reeds in de macht van den

[1]) No. 2 van no. 1095 *Documentos* t. V. v. J. F. Blanco.

Spaanschen Opperbevelhebber Murillo was gevallen. Mischien was het hier ook al bekend, welke oneenigheid en tweedracht er in Cartagena onder de generaals heerschte, en hoe de stad dus des te eerder gevaar liep bij de komst van Murillo te bezwijken.

Brion had echter nog in geenen deele zijn vertrouwen in Bolivar verloren, en ofschoon in ballingschap beschouwde hij hem toch als den eenige, die Venezuela uit de macht van den Spanjaard zou kunnen redden. Van den anderen kant wilde hij den meegebrachten krijgsvoorraad zoo nuttig mogelijk besteden. Daarom schreef hij van hieruit een brief aan Bolivar in Kingston om hem van zijn plannen in kennis te stellen en tevens om hem raad te vragen, hoe de volgende campagne in te richten. De brief van Brion is verloren geraakt. Wij kunnen den inhoud slechts gissen uit het antwoord dat Bolivar hem i. d. van 16 Juli 1815 uit Kingston stuurde.

Het is te begrijpen met welke dankbaarheid en enthusiasme Bolivar deze onverwachte hulp ontving. Hij prees Brion om zijn edelmoedigheid, zijn patriottische gevoelens, zijn goedheid, zijn buitengewoon karakter, noemde hem, „den voornaamsten beschermer", „den besten vriend" van Amerika, „den grootsten weldoener der menschen".

Naar het schijnt, had Brion hem ook uitgenoodigd naar Haïti (?) over te komen om alles te overleggen. Maar hij antwoordde: „Ik zelf kan niet overkomen", doch ik stuur mijn vertrouweling Kolonel Michael Carabaño. Bolivar raadde hem aan, om niet naar Cartagena te gaan, dat overvloed van krijgsvoorraad had, maar liever langs de rivier Atrato, (die tegenwoordig ongeveer de grensscheiding vormt tusschen de republiek Panamá en Colombia) het binnenland te bereiken, waar men groot gebrek aan kruit en wapens had. Evenwel voegde hij er bij: „Ik vermoed, dat gij bij ontvangst van dezen brief wel reeds een definitieve beslissing zult genomen hebben".

En zóó was het ook, want reeds in Juli 1815, dus nog

1) *Documentos* t. V. no. 1059

vóór het antwoord van Bolivar in zijn bezit kwam, was Brion reeds met zijn corvet *Dardo* voor Cartagena en bracht daar 15.200 geweren, 300 sabels, 200 paar pistolen en zelfs drie drukpersen. Men ziet dat Brion ook de macht der drukpers begreep. Zóó kon hij door het verspreiden van proclamaties de bevolking overal voor de partij van den opstand trachten te winnen.

Spoedig na zijn komst in Cartagena, kwam de vloot van Murillo (18 Augustus) voor de stad, die van dag tot dag zoowel aan de land- als aan de zeezijde steeds meer en meer werd ingesloten, en ten slotte niet te redden viel.

Na vier maanden van beleg werd Cartagena ingenomen. Alle hoofden van den opstand werden doodgeschoten. Doch eenige dagen vóór de overgave had Brion met 400 soldaten, generaals en vluchtelingen, aan boord van zijn schip, midden tusschen de blokkeerende Spaansche vaartuigen door, de haven van Cartagena weten te ontvluchten en zette koers naar Kingston.

Hier ontmoette hij Bolivar en bood hem 3500 geweren, 132000 vuursteenen, zijn bewapende schepen en verderen krijgsvoorraad aan, alles een waarde van 250.000 gld. vertegenwoordigend en wist hem over te halen een poging te wagen om Murillo van Cartagena te verdrijven. Edoch, vóórdat de schepen daar aankwamen, vernamen zij reeds dat de stad den vijand in handen was gevallen.

Nu wendden zij den steven en gingen naar Haïti, waar ze wisten, dat President Pétion hun genegen was en hoopten zij, dat deze bereid zou zijn om hulp te verleenen voor een nieuwen aanval op eenig ander punt van Venezuela.

De *Documentos* t. V. no. 1095 bevat een overvloedig materiaal, ten bewijze, welk een krachtigen steun zij 't ook in het geheim, President Pétion aan deze nieuwe expeditie verleend heeft.

Tal van generaals, uit Cartagena en andere deelen der kust ontvlucht, hadden hier de wijk genomen. Ook hier heerschte onder hen dezelfde geest van jalouzie en afgunst tegen Bolivar. Men wilde de expeditie onder drie verschillende leiders, met uitzondering van Bolivar, plaatsen. Toen nam Louis Brion het woord en trad zoo krachtig voor

Bolivar in de bres, dreigde tevens zijn persoonlijken steun van schepen en krijgsvoorraad te ontnemen indien Bolivar en deze alléén niet aan het hoofd der expeditie geplaatst werd. Dat woord had succès. Bolivar kreeg de opperleiding, terwijl Brion als admiraal het bevel zou voeren over de schepen. Eigenlijk was het een waaghalzerij zonder weerga. De geheele expeditie bestond uit 7 schepen en 250 man troepen, meestal Haïtianen en dat legertje zou een aanval gaan beproeven op de kust van Venezuela, die geheel in de macht van Murillo was, die meer dan 100 schepen en een leger van 15.000 man troepen onder zijn bevel had.

Den 30 Maart 1816 zeilde de expeditie van Haïti uit, en zette koers naar het eiland Margarita. Reeds daags na het vertrek van Haïti werd een vijandelijk schip buitgemaakt. Den 2den Mei kwam men voor Margarita.

Hiermede begint de 3de periode van den Venezolaanschen Vrijheidsoorlog.

Gering en bescheiden was wel is waar de hulp, die Brion aan Bolivar aanbood, wanneer men ze vergelijkt met de strijdmacht, waarover zijn tegenstander Murillo beschikte. Toch kan men moeielijk de beteekenis van de grootmoedige daad van Brion overschatten.

Louis Brion bracht zijn geheel persoonlijk vermogen voor de zaak van Venezuela's onafhankelijkheid ten offer. Het is zeker, dat hij minstens een half millioen peso daartoe heeft bijgedragen. Onder dit opzicht verdiende hij stellig de eeretitels, die Bolivar hem schonk, van *„El magnánimo"*, *„El mas liberal de los hombres"*, *„El mejor Amigo de America"*. Geen enkele der andere patriotten, die aan de zijde van Brion meevochten, kon er zich op beroemen zooveel opgeofferd en zoo weinig persoonlijk voordeel er van genoten te hebben.

Ook de moreele invloed van Brion's onverwachte hulp was van groot gewicht en van vèrstrekkende gevolgen. Zij kwam, toen de zaak der patriotten hopeloos stond en alle redelijke vooruitzichten vernietigd waren.

Brion is de schepper geweest van de Venezolaansche

zeemacht in dezen oorlog. De enorme beteekenis van dezen factor zal men eerst goed begrijpen, wanneer men daarbij het volgende in het oog houdt.

In de dagen, dat de expeditie van Brion uit Haïti vertrok, waren alle zeehavens langs de geheele kust van het tegenwoordige Venezuela en Colombia in de macht van Spanje. Van de zeezijde werden deze havens door een of meer oorlogsschepen, van de landzijde door een sterk garnizoen en geduchte fortificaties verdedigd.

Ook door de natuur was deze kust voor elken aanval beschermd. Immers op een geringen afstand van de zee en bijna daarmee evenwijdig loopt een tak van het Andesgebergte langs de geheele kust voort en vormt aldus een natuurlijk bolwerk en maakt het binendringen in het land voor elken vijand zoo goed als onmogelijk. Ten Oosten van Cumanà, waar deze bergketen eindigt, vindt men de geweldige Delta van de Orinoco-rivier. Deze ontzaggelijke stroom, waarvan het niveau bij de monding soms tot 90 voet stijgt en zelfs de toppen der boomen overdekt, is voor zeilschepen moeielijk bevaarbaar. Toch zou van deze zijde een indringen in het land mogelijk zijn geweest. Maar op dit punt had Spanje al zijn kachten geconcentreerd. Eerst op 25 mijl afstand van de zeekust had zij de vesting Angostura (het tegenwoordige Ciudad Bolivar) aangelegd en bovendien een streng verbod gehandhaafd dat van de zee tot aan Angostura geen andere stad gebouwd werd, om den vijand, indien hij het al waagde de Orinoco op te zeilen, geen enkel steun- of rustpunt te bieden, van waaruit hij zijn operaties tegen deze vesting zou kunnen beginnen. Bovendien lag nog een talrijke vloot van *flechéras* (kanonneerbooten) gereed om het opvaren der rivier te beletten of te bemoeielijken.

Evenzeer bood het geheele binnenland van Venezuela de grootste bezwaren voor een optrekkend leger. Daar was in die dagen nog geen sprake van het prachtige wegennet, door den tegenwoordigen President van Venezuela, Generaal Juan Vincente Gomez over het geheele land aangelegd. Zelfs tusschen de hoofdplaatsen was de gemeenschap toen zeer gebrekkig. De beroemde onder-

zoeker Alexander von Humboldt, die in het jaar 1800 geheel Venezuela bereisde, zegt, dat destijds de weg van Caràcas naar Cumaná nog in denzelfden toestand verkeerde als bij de ontdekking van Amerika. Om van de eene dezer twee steden tot de andere te komen, moest men door dichtbegroeide wouden dringen, over rotsen klauteren en door moerassen en rivieren waden.

Een zeemacht en daarmede de heerschappij der zee was dus in dezen oorlog van het allerhoogste belang. En dezen zoo noodzakelijken factor voor het welslagen der onderneming verkreeg Bolivar door de hulp van Brion. De zeven schepen, die den 31en Maart 1816 van Haïti vertrokken, vormden het begin van deze vloot, die zich al vrij spoedig uitbreidde en geregeld bleef uitbreiden door het kapen van Spaansche en ook andere schepen en het maken van prijzen. Met deze vloot wist Brion de zeemacht van Murillo in bedwang te houden, de havens der kust te blokkeeren, de gemeenschap tusschen de vijandelijke schepen af te snijden, de troepen der patriotten in veiligheid over zee te geleiden, de landingstroepen bij een aanval krachtdadig bij te staan, door looze aanvallen telkens den vijand te verontrusten en hem te noodzaken zijn overmacht over tal van plaatsen dezer uitgestrekte kust in kleine afdeelingen te verbrokkelen, door het kapen van schepen de Spaansche troepen telkens van den noodzakelijken toevoer van levensmiddelen en krijgsvoorraad te berooven en ook de verbinding met het bevrijdingsleger, dat van uit het binnenland de zeekust naderde, tot stand te brengen en aldus een aanval zoowel van de land- als van de zeezijde op de versterkte zeehavens mogelijk te maken.

Dat alles heeft de geniale Brion door zijn nooit falende durf en onverschrokkenheid met behulp van zijn zeemacht bewerkt. Voeg daarbij, dat Brion misschien de eenige geweest is, die reeds toen het genie van Bolivar als generaal en staatsman begrepen en naar waarde geschat heeft; dat alleen door zijn toedoen de eenheid in de opperste leiding tot stand kwam, juist in de dagen toen de andere generaals gelijke aanspraken op het hoogste ge-

zag lieten gelden; dat Brion door zijn moreelen invloed steeds het vertrouwen in Bolivar ongeschokt heeft trachten te behouden.

Dat is de ware, onmiskenbare verdienste geweest van Brion, „*El magnánimo*" de meest onbaatzuchtige van allen, die aan dezen oorlog hebben deelgenomen, die geheel zijn ontzaglijk vermogen op het altaar des vaderlands ten offer bracht, die niets daarbij gewonnen heeft tenzij alleen de onsterfelijke eer, en zelfs arm gestorven is.

Brion sprak vloeiend Hollandsch, Fransch, Engelsch en Spaansch, welke uitgebreide talenkennis hem op zijn reis naar London, Haïti, New-York en bij de onderhandlingen met het Hollandsch Gouvernement van Curaçao en vooral als tolk in het leger der patriotten, waar zooveel vreemde elementen samenvloeiden, uitstekend te stade kwam.

Men ziet, dat aanwinst van een man van zulk een superieure kracht als Louis Brion voor den Bevrijder van onschatbare waarde was.

De expeditie van Brion zette koers naar Margarita, een eiland van 1150 K.M.² oppervlakte ten Noorden van Cumaná gelegen. Sedert eenige maanden had hier in het binnenland Generaal J. B. Arismendi een opstand tegen de Spanjaarden verwekt, doch de forten waren nog in de macht van den vijand, terwijl de kust door de schepen van Murilla geblokkeerd werd.

In den morgen van den 2den Mei ontdekte men op de Noordkust van Margarita twee spaansche oorlogsschepen: een groote golet, *La Rita*, die een uitstekende zeiler bleek te zijn en een brigantijn, *El Intrépido*. Bolivar gaf terstond bevel er jacht op te maken en het vuur te openen.

De Spaansche schrijver Torrente zegt: „De geschiedenis verhaalt weinig zeegevechten, die zoo verwoed en moorddadig zijn geweest als deze strijd tegen *El Intrépido*. Na een verwoede strijd van drie uur tegen drie vijandelijke schepen, nadat zijn masten waren weggeschoten, na reeds tweemaal door den vijand besprongen te zijn en die aanvallen te hebben afgeslagen, toen reeds twee derden

van de bemanning was gesneuveld en gewond en het dek vol lag met lijken, werd het schip ten derde male aangeklampt en met zulk een onweerstaanbaar geweld aangevallen, dat de overgebleven manschappen in zee sprongen". Het officieel verslag van dezen strijd in het Boletin van Bolivar [1]) zegt, dat *El Intrépido* een bemanning had van 140 koppen en een bewapening van 14 kanonnen. Na de overwinning telde men op het dek 42 dooden en 31 gewonden. In de kajuit vond men het lijk van den kapitein Rafael de Iglesia, in elke hand een pistool, waarmee hij zich zelf twee kogels door het hoofd gejaagd had en ook de lijken van den loods en den chirurgijn.

La Rita was in Noord-Westelijke richting gevlucht, maar werd bij het eiland *La Blanquilla* ingehaald. Deze goulet had 90 man en 5 kanonnen aan boord. Dien avond ten 5 uur, juist toen men het schip wilde enteren, streek het de vlag. De republikeinen vonden den kapitein M. Ocampo doodelijk gewond met nog 16 andere dooden en gewonden aan boord. Bolivar verloor slechts 7 dooden en 8 gewonden op zijn eigen schip, terwijl een ander vaartuig twee lichtgewonden telde. Ook Brion werd bij dit gevecht door een geweerkogel in den buik gewond.

Na dezen zeeslag verhief Bolivar zijn grootmoedigen vriend Brion tot Admiraal van de Republikeinsche Marine.

Deze schitterende overwinning maakte een einde aan de blokkade van het eiland. Wegens het late avonduur was het onmogelijk nog dienzelfden dag met de bewoners in verbinding te treden. Den volgenden dag reeds vroeg zette het eskader van Brion koers naar de haven Juan Griégo op de Noordkust van het eiland, maar nog vóór het de haven binnen zeilde, kwam Generaal Arismendi reeds aan boord om den leider van het overwinnend eskader Bolivar te verwelkomen en als hoofd van de Republikeinsche partij van Venezuela te huldigen.

De Spanjaarden, die zich in de hoofdstad Asuncion en het fort Santa Rosa versterkt hadden, verlieten in dien-

[1]) *Documentos* no. 1101.

zelfden nacht van den 2den Mei in overhaaste vlucht de stad en het fort met achterlating van den geheelen voorraad levensmiddelen en krijgsbehoeften en trokken zich terug binnen de haven Pampatár. Zoo kon de hoofdstad, die echter bijna geheel verwoest was, door het republikeinsche leger worden bezet zonder een schot te lossen. Het fort Sta Rosa werd op bevel van Arismendi onmiddellijk geslecht. Tegen het versterkte Pampatár kon Bolivar met zijne geringe strijdkrachten niets uitrichten en zoo bleef deze plaats nog tot November in de macht der Spanjaarden.

Den 7den Mei werd in de Kerk van *La Villa del Norte* een vergadering gehouden van alle generaals en hoofden van het expeditieleger met de voornaamste burgers van het eiland, en Bolivar, de Bevrijder (*El Libertador*) met algemeene stemmen benoemd als Opperste Chef, en dit bericht terstond aan de leiders van den opstand in de provincies aan de vaste kust meegedeeld.

Spanje begon nu den ernst van den toestand in te zien en trachtte daarom door een fraai (?!) middel den opstand te smoren [1]). Bij decreet van 25 Mei 1816 loofde Don Salvador Moxo, de kapitein-generaal van Venezuela te Carácas een premie van 10.000 peso uit aan ieder die een der hoofden van den opstand: Bolivar, Arismendi, Bermudez, Mariño, Piar of Brion, dood of levend hem in handen zou leveren. Zoo trachtte Spanje door de hand van den sluipmoordenaar te verkrijgen, waartoe het door militaire moed en bekwaamheid niet meer in staat was.

Bolivar liet nu het eiland Margarita ter verdediging over aan de dapperheid zijner eigen inwoners en ging met het eskader van Brion, dat inmiddels reeds tot elf kleine schepen was aangegroeid, een aanval wagen op de stad Carúpano, gelegen op de vaste kust, dat door een klein garnizoen verdedigd en door een batterij aan de zeezijde gedekt werd. De Spaansche bevelhebber Pinillos weigerde de stad over te leveren en nu werden den 1n Juni de troepen ontscheept. Generaal Manuel Piar, eveneens een

[1]) *Restrepo* dl. 2, p. 340 en nota 20, p. 582.

Curaçaoënaar, tastte die batterij in den rug aan, verjoeg er den vijand, waardoor men meester van de stad werd. Bovendien vielen hun daarbij twee gewapende gouletten en de brigantijn *Indio Bello* met 22 stukken geschut, die in de haven lagen, in handen.

Den 16n Juli vinden we Brion met een gedeelte van zijn eskader op de reede van Bonaire, vanwaar hij een interessanten brief schreef als antwoord op een schrijven van Generaal Arismendi op Margarita. Uit dezen brief [1]) vernemen we dat Bolivar na de inneming van Carúpano het stoute plan beraamde, om een onverwachten aanval te wagen op de havens, die met de hoofdstad Caracas in verbinding staan. Brion had liever naar Margarita teruggegaan, om de Spaansche schepen, die daar de zee onveilig maakten, een lesje te geven. Het plan van Bolivar vond Brion veel te gewaagd en gevaarlijk en daarom trachtte hij hem daarvan af te brengen. Maar de Generalissimus dacht zich zeker van het succes dezer onderneming en omdat Brion boven alles zich naar het oordeel van zijn Chef wilde voegen, beloofde hij hem den gevraagden steun en zoo werden de troepen ingescheept met bestemming voor Ocumare, gelegen tusschen de havens La Guayra en Puerto Cabello.

Bij aankomst op 6 Juli in Ocumare had Brion zulk een gebrek aan levensmiddelen, dat hij gedwongen was een bark naar Curaçao te zenden om de noodige proviand in te slaan. Daar de troepen, in Ocumare ontscheept, in verschillende richtingen het binnenland waren ingetrokken, lichtte Brion met een deel van zijn eskader het anker om ook La Guayra te gaan blokkeeren, doch gebrek aan levensmiddelen op al zijn schepen dwong hem van zijn voornemen af te zien. Vóór zijn vertrek vertrouwde Bolivar den Admiraal nog een diplomatieke zending toe en benoemde hem tot zijn gevolmachtigd Minister om met de Vereenigde Staten van Noord America en Mexico een verdrag te sluiten. [2]) Ofschoon de Venezolaansche geschiedschrijvers dit niet vermelden, is het toch zeker dat

[1]) *Documentos*, no. 1123.

[2]) *Restrepo*, dl. II, bladz. 343.

Bolivar hem eenzelfde opdracht gaf voor het Hollandsch Gouvernement van Curaçao. Want den 14n Juli kwam Brion met zijn eskader voor de haven van Curaçao. [1])

„De batterijen van de forten werden gereed gemaakt en alles in het werk gesteld om het binnenvallen der schepen te beletten. De loods, die aan boord gegaan was, bracht een schrijven van Bolivar, waarin hij den landvoogd (Gouverneur A. Kikkert, die eerst sedert den 4n Maart het eiland van de Engelschen had overgenomen,) verzocht, Brion als zijn gemachtigde aan te hooren. De Admiraal (Brion) verzocht om in zijn kwaliteit zijn opwachting te mogen maken. Het antwoord was, dat Brion wel als particulier mocht komen, waarmede deze genoegen nam".

„Bij den landvoogd toegelaten, verzocht Brion hem, de vlag der Republiek te erkennen, in welk geval aan de Nederlandsche vlag alle handelsvoordeelen zouden worden toegekend, die men bij een decreet, dat op het punt stond uitgevaardigd te worden, aan die natie zou verleenen, die de nieuwe vlag het eerst erkennen zou. Daar van een erkenning van de onafhankelijkheid van den nieuwen staat in dit stadium nog geen sprake kon zijn, werd waarschijnlijk bedoeld, dat aan de opstandelingen de rechten van een oorlogvoerende partij zouden worden toegekend, hetgeen toelating van schepen onder de nieuwe kleur in zich sloot."

Om de houding van het Bestuur der Hollandsche Kolonie naar waarde te beoordeelen, moet men weten, dat het van het standpunt van het Volkenrecht onmogelijk anders kon handelen. Reeds vroeger in 1811 had de partij van den opstand in Caracas een dergelijk verzoek gericht tot de Vereenigde Staten van Noord Amerika, om deze tot de erkenning van de onafhankelijkheid van Venezuela over te halen. Deze poging was op niets uitgeloopen. [2]) In datzelfde jaar had men de proef herhaald bij Rusland[3]) Ook dit verzoek werd geweigerd. Het Nederlandsch Gou-

---

[1]) Mr. Dr. H. K. Corporaal, *De Internationaalrechtelijke betrekkingen tusschen Nederland en Venezuela, 1816—1920*, bladz. 12.

[2]) J. B. Moore, *Digest*, dl. I, bladz. 75.

[3]) F. de Martens, *Traité de Droit Internationale*, I, bladz. 373.

vernement kon dus bezwaarlijk anders handelen. „De Gouverneur van Curaçao beloofde evenwel het verzoek van Brion aan de Regeering in Nederland over te brengen. Ook verklaarde hij zich bereid den handel zooveel mogelijk te bevorderen, maar slechts als deze onder de vlag van bekende naties gedreven werd."

Deze weigering had een verderfelijken invloed op den Curaçaoschen handel en scheepvaart. Immers Brion zag zich nu, om aan proviand te komen, wel genoodzaakt er zijn kaperschepen op af te sturen, die ondanks zijn streng verbod hierbij allesbehalve kieskeurig te werk gingen en niet alleen Spaansche, maar ook neutrale, waaronder ook vele Curaçaosche schepen, tot prijs verklaarden, zelfs onder de kust van het eiland. [1])

Na zijn mislukte zending naar Curaçao, koos Brion het eiland Bonaire als ligplaats voor zijn schepen. Bij zijn aankomst aldaar op 16 Juli vond hij hier 2 schepen en de goulet *Indio Libre* met Bolivar aan boord. Daar Brion deze schepen te Ocumare had achtergelaten, bevreemdde hem dit ten zeerste, maar weldra vernam hij van Bolivar zelf den noodlottigen afloop van die expeditie. Met Generaal Bermudez, een deel van den krijgsvoorraad, het overschot van het leger en een groot aantal gevluchte vrouwen had Bolivar de wijk genomen naar Bonaire en kwam nu met Brion overleggen hoe men verder de campagne zou regelen.

Het besluit was, dat Brion met zijn eskader naar Noord Amerika zou gaan. De schepen hadden zooveel averij en zooveel schade aan de tuigage beloopen, dat zij niet meer zeewaardig waren. Hij hoopte daar een leening te kunnen sluiten, binnen 2 of 3 maanden met een sterk eskader naar Margarita terug te keeren om dan voor goed met de Spanjaarden af te rekenen. Tegelijk verzocht Brion in den reeds genoemden brief aan zijn vriend Arismendi, indien de fortuin hem gunstig was, zich te willen herinneren, dat hij (Brion) zijn laatste stuiver had uitgegeven ter verdediging van de goede zaak, dat de Republiek hem op dat

[1]) Mr. Dr. Corporaal, t.a.p. bladz. 11—23.

oogenblik reeds 160.000 peso schuldig was, en dat hij bovendien nog veel schulden te betalen had. Hij verzocht daarom Arismendi, wat deze of een der andere generaals ter kwijting dier schulden kon afzonderen, op te zenden aan de firma Goodman Pretto & Co. te Sint Thomas of aan zijn zwager Jozef Foulke op Curaçao. Brieven voor hem bestemd moest men richten aan de gebroeders Stagg te New-York of aan Mauvell Hyslop te Jamaïca. Intusschen had Brion den supercarga Hudson met zijn goulet *Esperanza* naar St. Thomas gezonden om daar 5 à 6000 pond kruit en andere krijgsbehoeften te koopen met bestemming voor Margarita. Verder raadde hij Arismendi aan alvast een groot aantal kanonneerbooten te laten vervaardigen, die hij bij zijn terugkomst op de rivier Orinoco voor den inval in de provincie Guyana beslist zoude noodig hebben. Alleen de ellendige staat zijner schepen en de ontevredenheid der bemanning, die reeds sedert 6 maanden geen soldij meer ontvangen had, dwong hem Venezuela te verlaten zonder het land nog bevrijd te zien, wat hem nog het meest leed deed.

Brion vertrok met zijn schepen half Augustus van Bonaire naar Noord-Amerika. Eenige dagen te voren was ook Bolivar met Generaal Bermudez onder zeil gegaan naar Guiria, gelegen aan de zuidzijde van het groote schiereiland Paria, dat zich zuid-oostelijk van Cumaná in de richting van Trinidad uitstrekt.

Bij zijn aankomst in Guïria op 16 Augustus vond Bolivar daar wel patriotten maar geen vrienden meer. Het was of Brion dit reeds voorzien had. In den bovenaangehaalden brief schreef hij aan Arismendi: „Ik moet U ten sterkste aanraden de eendracht te bewaren. Doet gij dit niet dan zult ge ook nog de weinige vrienden verliezen, die U nog overgebleven zijn, en zult ge als vluchtelingen nergens meer gastvrijheid kunnen vinden. Schrijf dit ook aan de Generaals, die in het Oosten in het binnenland vechten en verberg hun deze harde waarheden niet. Door eendrachtig te zijn moet ge de overwinning behalen. In geval van tweedracht hebt ge niets anders dan den dood te verkiezen, want ge kunt evenmin den vaderlandschen

grond vaarwel zeggen, immers nergens meer zult ge worden toegelaten. Ge moet noodzakelijk de publieke opinie op uw hand zoeken te krijgen, om de achting der menschen te verdienen."

„De tweedracht tusschen deze twee mannen (Bolivar en Bermudez)", zegt Baralt, de klassieke geschiedschrijver van den Venezolaansche Onafhankelijkheidsoorlog, [1]) „steeg met elk oogenblik. Het was niet meer een eenvoudig verschil van gevoelen, maar een diepe haat". — „Van het oogenblik, dat Bermudez te Guïria aan land sprong," zegt Restrepo, [2]) „hield deze niet op tegen den Bevrijder te intrigeeren. Ook de houding van Mariño, den tweeden bevelhebber, was niet meer zoo hartelijk. Ten slotte kwam het door het stoken dezer twee mannen, die aan Bolivar de eer van het opperbevel misgunden, den 22sten Augustus tot een formeelen opstand tegen Bolivar, wiens gezag openlijk werd miskend. Bermudez ging zelfs zoover, dat hij zijn degen tegen hem trok. Er werd hem een verwijt van gemaakt, dat hij in de ure des gevaars hen te Ocumare in den steek had gelaten.

Zoo zag Bolivar ten tweeden male zich genoodzaakt in ballingschap te gaan naar Haïti, waar hij hoopte, dat president Pétion hem steun zou verleenen en hij tevens Brion na zijne terugkomst met zijn versterkt eskader van New-York dacht te ontmoeten.

Inmiddels namen te Guïria en Margaretha de twist en oneenigheid hand over hand toe, zoodat de vrienden van Bolivar terecht vreesden, dat de partij van den opstand door volslagen anarchie zou uiteenspatten. [3]) Den 22sten September bood Arismendi zijn volledige onderwerping en gehoorzaamheid aan Bolivar aan en 8 dagen later werd Generaal Zea door de andere legerhoofden gemachtigd om met de gewapende goulet *Diana* Bolivar in Haïti terug te gaan roepen en de erkenning als opperste Chef door het leger, de eerste autoriteiten van de kust en de meerderheid der bewoners aan te bieden.

[1]) Dl. 2 bladz. 329.
[2]) Dl. II, bladz. 358.
[3]) Restrepo, bladz. 359 en Blanco Fombona, *Cartas de Bolivar*, bladz. 172

Terwijl Bolivar met behulp van President Pétion in Haïti een nieuwe expeditie in gereedheid trachtte te brengen, was Brion voor hetzelfde doel in Noord-Amerika werkzaam. Maar hij vergat hier de diplomatieke zending niet, hem door Bolivar vóór zijn vertrek van Ocumare opgedragen. Als wij den geschiedschrijver Baralt moeten gelooven [1]), zou die zending vrijwel mislukt zijn. Uit hetgeen echter Mr. Corporaal [2]) zegt, meenen wij met eenigen grond te mogen besluiten, dat zijn diplomatieke onderhandelingen tijdens zijn verblijf in de Ver. Staten wel eenig succes gehad hebben. „In dat jaar (1816)", zegt deze schrijver, zond President Monroe drie commissarissen naar de Zuid-Amerikaansche koloniën om den toestand op te nemen en verslag omtrent de kansen der independenten, zooals dezen zich noemden uit te brengen. [3]) Dit onderzoek viel voor hen gunstig uit, want spoedig daarop volgde een ommekeer in de houding der Ver. Staten. In stede van de opstandelingen nog langer als zoodanig te beschouwen, werd besloten een „neutraal" standpunt te gaan innemen, de insurgenten als een oorlogvoerende partij te erkennen en hunne schepen onder de nieuwe vlag in de Amerikaansche havens toe te laten.

Dit was niet geschied uit berekening, zoo deelde President Monroe in zijn eerste boodschap (2 Dec. 1817) aan het Congres mede, want het was den Ver. Staten er volstrekt niet om te doen daardoor handelsvoordeelen te verkrijgen, die aan andere naties niet toegekend zouden worden; deze zouden door hen zelfs niet aanvaard worden. [4]) Dat voor Spanje, die erkenning nadeelig was, werd grif toegegeven, maar zij sproot voort uit „de natuur van den strijd." Aan den anderen kant werden de gezanten der nieuwe staten niet in hunne hoedanigheid ontvangen doch slechts als privé personen, hetgeen echter niet buiten sloot, dat op hunne klachten en verzoeken recht ge-

---

[1]) Dl. 2, bladz. 331.

[2]) T. a. p. bladz. 13.

[3]) F. Wharton, *Digest of the international law of the U. S.* 2e ed. I, ch. III, § 47.

[4]) Ibidem § 402.

daan werd. [1]) Engeland volgde haastig dit voorbeeld van de Ver. Staten, omdat het reeds drukke handelsverbindingen met de opstandige Spaansche koloniën had aangeknoopt. Het volgende jaar, 12 Mei 1817, kwam een andere gezant van Venezuela, Francisco Javier Maiz, naar Amerika om President Monroe in kennis te stellen, dat het Federaal Gezag te Cariaco hersteld was, en dat het de wensch van Venezuela was de politieke betrekkingen met Noord-Amerika nog wat verder uit te breiden.

(*Slot volgt*).

---

[5]) Ibidem § 70.

EENE GESCHIEDENIS VAN HOLLANDSCH-BRAZILIE.

DOOR

MR. R. BIJLSMA.

Aan het toeval is het te danken, dat onder de zeer weinige papieren van het archief der in 1621 geöctroyeerde W.-I. Compagnie, die aan vernietiging ontkomen zijn, een reeks van brieven en andere stukken bewaard is gebleven, welke uit Brazilië tijdens de jaren der Hollandsche bezetting 1630—1654 naar het moederland zijn gezonden. Deze collectie documenten was tot nu toe door het historisch onderzoek ongebruikt gelaten. De Duitsche geschiedkundige Dr. Hermann Wätjen, bekend door zijn studies over verschillende onderwerpen uit onze koloniale en handelsgeschiedenis, heeft zich tot een doorwerken dezer papieren aangetrokken gevoeld. De kennisneming van het daarin opgehoopte materiaal bracht hem er toe om zich te zetten tot het samenstellen van een boek over Hollandsch-Brazilië, waarin bovendien alle vroegere verhandelingen en studies zouden worden verwerkt; zijn boek, dat tot titel heeft „Das Holländische Kolonialreich in Brasilien" is thans verschenen in eene uitgave van de firma's Nijhoff—Den Haag en Perthes—Gotha. De redactie van de W.-I. Gids meende, dat een aankondiging van deze geschiedenis van een stuk Oud-Westindië in haar tijdschrift niet ontbreken mocht en verzocht mij een bespreking te schrijven, aan welk voorstel ik gaarne gevolg geef.

De schrijver heeft zijn stof verdeeld over drie hoofdafdeelingen. Zijn eerste afdeeling is gewijd aan de krijgsgeschiedenis en behandelt onder het opschrift „die äuszere Geschichte der holländischen Unternehmung in Brasiliën" den strijd tegen de Portugeezen, van de ge-

leidelijke gebiedsverovering sedert 1630 tot den ondergang van het Nederlandsch gezag in 1654. De twee andere afdeelingen dragen tot opschrift: „die inneren Zustände" en „das Wirthschaftsleben"; gezamenlijk geven zij dus een overzicht van de inwendige geschiedenis der Hollandsche kolonisatie in Noord-Brazilië.

Terwijl Dr. Wätjen voor het samenstellen van het eerste gedeelte vooral kon steunen op het geprezen werk van onzen landgenoot P. M. Netscher „Les Hollandais au Brésil", waarin de krijgsgeschiedenis in hoofdlijnen voortreffelijk geteekend was, stond de schrijver er geheel anders voor, toen hij aan de bewerking van de inwendige geschiedenis toekwam; voor dit gedeelte (de pg. 180—350) moest Dr. W. het materiaal hoofdzakelijk putten uit het archief der W.-I. Compagnie. Wij Nederlanders dienen het op prijs te stellen, dat een buitenlandsch geleerde geen moeite heeft gespaard om met deze gegevens tot in de kleinste bijzonderheden vertrouwd te geraken en ze zoo volledig mogelijk in zijn boek ons aan te bieden: voor het voleindigen van dezen arbeid brengen wij Dr. Hermann Wätjen onze hulde.

Aan het overzicht der inwendige geschiedenis ontleent derhalve „Das Holländische Kolonialreich in Brasil" zijn voornaamste beteekenis en wij zullen ons daarom met dit gedeelte in het bijzonder bezig houden. Daarbij treft het dan dadelijk, dat de schrijver bij de groepeering der stof voor deze afdeeling slechts een schematische indeeling heeft toegepast en niet ook hier — zooals bij de uitwendige historie — drie tijdvakken heeft gesteld: het tijdperk van opkomst, den Mauritstijd en de declinatieperiode; uitteraard zou een dergelijke indeeling beter gelegenheid hebben gegeven om telkens voor iedere periode de verschijnselen en gebeurtenissen op verschillend gebied in hun onderlingen samenhang te behandelen. Dr. W. heeft nu zijne gegevens ondergebracht onder de volgende rubrieken:

bestuursorganisatie en financiën;
kerkwezen;
bevolking, zeden en gewoonten;

bedrijfsleven (landbouw, koopvaardij, in- en uitvoerhandel).

Vol belangstelling en ijver heeft de schrijver zich naar alle kanten in zijne archiefgegevens ingewerkt en binnen de kaders zijner rubrieken tal van onbekende bijzonderheden weten saam te brengen; veel zorg heeft hij bijvoorbeeld besteed aan zijne minutieus bewerkte uitvoerstatistiek. Bij de groepeering der gegevens heeft soms een te formalistische opvatting de overhand gehad. Minder gelukkig is, naar het mij voorkomt, de schrijver bijvoorbeeld geweest, wanneer hij bij de rubriek bestuursorganisatie en financiewezen aan zijn overzicht der publieke geldmiddelen ook een bespreking vastknoopt van oeconomische verschijnselen, waarmede wel is waar de overheid zich inliet, maar die veeleer tot het geheele terrein van het oeconomische en bedrijfsleven behoorden. Zoo is het dan ook niet te verwonderen, dat in het hoofdstuk over het Wirthschaftsleben somtijds aan het combinatievermogen van den lezer wordt overgelaten wat des geschiedschrijvers behoorde te wezen, en dat wij het ontoereikende eener nog zoo ruim gekozen samenlezing van archief-gegevens beseffen gaan. Tevergeefs zoeken wij naar eene uiteenzetting van de financieele zijde der suikercultuur en noode missen wij een duidelijke constateering betreffende het centrale oeconomische punt van de Hollandsch-Braziliaansche kolonisatie: het cijfer van de gemiddelde winst, door de exploitatie van een ingenho of suikerplantage opgeleverd. De lezer moet zich hier tevreden stellen met een vaagheid, ontleend aan het rapport van den Raadsheer Van der Dussen: der Unterhalt einer Plantage kostete ihrem Besitzer grosse Summen. (p. 274).

Voor het zoo zorgvuldig voorbereide boek van Dr. Wätjen is het jammer, dat de schrijver een naar Hollandsche opvatting bijna onbegrijpelijk verzuim heeft begaan: hij heeft nagelaten het Groot-Placaetboek te raadplegen. En in dit Groot-Placaetboek (deelen I en II) staan afgedrukt tal van wettelijke regelingen betreffende Braziliaansche bestuursaangelegenheden, die *niet* te vin-

den waren in de door Dr. W. geraadpleegde archiefbescheiden en die onmisbaar zijn voor een goed begrip van zaken. Het negeeren van het Groot-Placaetboek heeft vooral pernicieuse gevolgen gehad voor de behandeling van een viertal onderwerpen, in het bijzonder voor zoover betreft de periode van opkomst (1630—1636), namelijk: de regeling der bestuursmacht, de kolonisatie- en de grondpolitiek, en de handelspolitiek.

Het Groot-Placaetboek bevat in de eerste plaats het bestuursreglement voor Hollandsch Brazilië van het jaar 1629. Met het oog op de onderneming tot verovering van Olinda stelden de Staten-Generaal op 13 Oct. 1629 vast de „Ordre van Regeeringe soo in Policie als Justitie in de plaetsen te veroveren in West-Indien". Het opperste gezag en directie in alle zaken van regeering, policie, financie en justitie werd opgedragen aan een College van Raden en deze „Politieke Raden" werden denzelfden dag benoemd. Hunne betiteling ging over op de Ordre van Regeeringe, die wij ook wel vinden aangeduid als „Instructie voor de Politieke Raden in Brasil". In zijn 69 artikelen geeft het regeeringsreglement bepalingen over samenstelling en bevoegdheid van het College van Politieke Raden, over het toezicht op de Hervormde kerk, godsdienstvrijheid, verbod van Jesuiten en kloosters, schoolwezen, bescherming van inwoners, verhouding tot naburen, beschikking over landerijen, bestuursinrichting van later te veroveren gebied, mineralen exploratie. De voorschriften over militaire zaken bepalen, dat Raden in deze overleg moesten plegen met den Generaal en den Gouverneur. Volgen bepalingen over de financien en het tresoriersambt, over de berechting van militaire delicten, crimineele en civiele rechtspleging, geldigheid der Politieke Ordonnantie van 1580, recht der Raden tot keuren maken, toezicht over godshuizen, administratie.

Van het tweede bestuursreglement, de Instructie voor de Hooge en Lage Regeering in Brazil van 23 Augustus 1636 is een afschrift in het Archief der W.-I. Compagnie bewaard gebleven en Dr. W. maakt van het stuk uit-

voerig melding, zonder te weten, dat de volledige text in het Groot-Placaatboek is op te slaan. Schrijver heeft dan ook naar de letter gelijk, wanneer hij mededeelt, dat de Instructie van 1636 „das verwaltungsgeschichtlich lehrreichste und interessantste Dokument unter den Papieren des Westindischen Archivs" vormt, maar wij weten nu, wat deze superlatief te beteekenen heeft. Evenals het regeeringsreglement van 1629 is ook de derde bestuursinstructie, die van 12 Oct./16 Nov. 1645, in het Groot-Placaetboek opgenomen, maar aan Dr. W. onbekend gebleven.

Voor de grondpolitiek bevatte het regeeringsreglement van 1629 in de artikelen 16 en volgende reeds stellige bepalingen: confiscatie van vijandelijke onroerende goederen, bezitshandhaving voor de zich onderwerpende Portugeezen, uitgifte der onbeheerde landen aanvankelijk tegen recognitie en na 5-jarig bezit tegen cijns of erfpacht. Ter uitvoering van art. 17 werd door de Staten-Generaal in dato 16 Oct. 1630 een Placaet vastgesteld (opgenomen in het Gr. Pl. boek), waarbij de ingezetenen van Brazilië werden uitgenoodigd zich te onderwerpen en in het bezit hunner goederen te komen. Kort voor de vaststelling van dit placaet hadden de Staten-Generaal in hunne vergadering van 27 Sept. 1630 reeds hunne approbatie gegeven aan het Reglement op het openstellen van den handel op Pernambuco en Brasil, dat — afzonderlijk in druk verschenen [1]) — in art. 11 deze immigratievoorwaarden vaststelde:

Indien eenige personen of families zich naar Brazilië zouden willen transporteeren metter woonstee, om zich aldaar te geneeren met koophandel, handwerken en eerlijke ambachten, bouwen van ingenio's (suikerwerken), landneering en diergelijke, hetzij met hun industrie en geleerdheid in qualiteit als medicijnen, chirurgijnen, apothekers, schoolmeesters en anders, alle zoodanige zullen bij de compagnie kosteloos overgevoerd worden, mits

[1]) Dit reglement is niet opgenomen in het Gr. Pl. Boek, maar o.a. te vinden in de Pamfletten-verzameling van de Koninkl. Bibliotheek (Cat. Knuttel 3998).

dat zij hier te lande goede getuigenis brengen van hun deugdelijken handel en wandel en aanwijzing doen, waarmede zij zich aldaar willen en kunnen erneeren, en mits zij zich verbinden drie jaren aldaar te continueeren en voor de expiratie van dien tijd zonder consent van de Compagnie niet te vertrekken.

Met eenige wijziging zijn de immigratievoorwaarden van 1630 overgenomen in het Reglement op de openstelling van den handel, vastgesteld 9 Januari 1634 en te vinden in het Groot-Placaetboek.

Van deze bepalingen door Hare Hoogmogenden goedgekeurd, vinden wij bij Dr. W. geen melding gemaakt en evenmin wordt daar gerept van de regelen voor de kolonisatie- en grondpolitiek, vastgesteld bij het Placaet der Staten-Generaal van 26 April 1634, dat onder den titel: „Order en Reglement voor het bewonen en cultiveeren der landen en plaatsen bij de W.-I. Compagnie in Brazil geconquesteerd" in het Gr. Pl. boek staat afgedrukt. Eveneens had de schrijver voor zijn bespreking van de openstelling der negotie op Brasil in het Gr. Pl. boek de wettelijke regelingen kunnen vinden en daardoor in zijn overzicht veel scherper de verschillen tusschen de opvolgende bepalingen kunnen aangeven. Wij wezen reeds op het afzonderlijk gedrukte Reglement van 27 Sept. 1630, door de W.-I. Compagnie op 16 Oct. d. a. v. uitgevaardigd. Dan volgt het reglement van 9 Januari 1634, opgenomen in het Gr. Pl. boek. Eerst de regeling, in 1638 door Hare Hoog Mogenden gearresteerd, is ten volle aan Dr. W. bekend geweest, maar over de wijziging bij placaet van 10 Augustus 1648 wordt de lezer weder niet ingelicht.

Ook had bij de behandeling van den vrijen handel gewezen moeten zijn op het reglement betreffende het varen van gemonteerde schepen naar W.-Indië van 14 Mei 1632, dat bij placaet van 15 Juli 1633 werd uitgebreid tot Brasil.

Van Dr. Wätjen kon, na zijn arbeid aan de W.-I. Compagniepapieren besteed, kwalijk gevergd worden, dat hij zijn nasporingen nog uitstrekte tot de archieven

van de drie aan de koopvaardij op Brazilië hoofdzakelijk deelnemende handelssteden: Amsterdam, Middelburg, Rotterdam. Maar wel had hij tot voordeel van zijn boek gebruik kunnen maken van het overzicht der Rotterdamsche koopvaardij op Brazilië, dat te vinden is in mijn opstel „Rotterdams Amerika-vaart in de eerste helft der zeventiende eeuw", gepubliceerd in de Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde 5de Reeks, Deel 3 (1916).

In dit opstel is een ruime hoeveelheid materiaal uit de Rotterdamsche notarieele protocollen verwerkt, en ik meen de waarde van mijn artikel niet te overschatten, wanneer ik de vrijheid neem er hier op te wijzen, dat daarin bijv. goede aanwijzingen zijn te vinden over de deelneming van Rotterdamsche participanten in de W. I. C. aan den vrijen handel; over het exploiteeren van suikerplantages door een groep Amsterdamsch-Rotterdamsch-Middelburgsche participanten, die in patria suiker-raffinaderijen dreven; en over de door de W. I. C. gecharterde particuliere schepen volgens contract van chartepartij, waarvan een voorbeeld in extenso bij mijn opstel is afgedrukt.

Ook had mijn studie aan Dr. W. over enkele in Brasil op den voorgrond tredende figuren karakteristieke bijzonderheden verschaft. De schrijver heeft herhaaldelijk in zijn boek gebruik gemaakt van het rapport over den Staat van Brazilië, door den Hoogen Raad Adriaen v. d. Dussen op het einde van het jaar 1639 tijdens zijne terugreis naar patria opgesteld. Van der Dussen wordt door Dr. W. gekenmerkt als „Lebenspraktiker", maar in plaats daarvan hadden wij liever vernomen, dat deze Rotterdamsche koopman zijn loopbaan was begonnen in dienst der O. I. Compagnie en het in O.-Indië tot hoofd der loge te Djambi had gebracht. In het boek van Dr. Wätjen ontbreekt ook de figuur van Isaac Rasière, suikerplanter in Brasil, daarvóór secretaris van Nieuw-Nederland en welbekend als steller van de oudste Hollandsche memorie over die kolonie. Uit Dr. Wätjen's boek blijkt, dat de schrijver over het algemeen niet hecht aan vermel-

ding van namen, hij laat ze zelfs achterwege, waar hem de documenten deze ruimschoots verschaffen: zoo bijv. bij de rekwesten, door groepen van kooplieden ingediend. Maar het blijft een lacune in zijn werk, dat hem het belangrijkste namen-document onbekend is gebleven. Ik bedoel het Doopboek der Hervormde Gemeente op het Recief over de jaren 1633—1654, dat in zijn geheel is afgedrukt in het Algemeen Nederlandsch Familieblad, Jaargangen 5 en 6 (1888, '89) en aldaar 88 folio kolommen beslaat. De schrijver, die een groote voorkeur voor cijfertabellen aan den dag legt, had er desnoods een doopelingen-statistiek voor zijn bevolkingsgeschiedenis aan kunnen ontleenen.

Voor Nederlandsche lezers van „das Kolonialreich in Brasilien" meen ik goed te doen, er op te wijzen dat twee inhoudsrijke bescheiden, waaruit veel door den schrijver is aangehaald, reeds gedrukt zijn in onze literatuur, zonder dat de schrijver dit vermeldt. Het eene dezer bescheiden is het „Summier discours over den Staat van de vier geconquesteerde capitanias Parnambuco, Itamarica, Paraiba en Rio Grande in de Noorderdeelen van Brasil", door Gouverneur en Raden als bijlage tot hun brief van 13/15 Jan[i] 1638 aan het hoofdbestuur der W.-I Compagnie toegezonden. Dit Discours is — naar een afschrift, bewaard in het archief van Anth. van Hilten, secretaris der Staten van Utrecht — volledig afgedrukt in de Bijdragen van het Historisch Genootschap Deel II (1879). In het stuk wordt een beschrijving der vier gewesten gegeven, met vermelding van de namen der suikerplantages en der eigenaren van de ingenhos. Vervolgens handelt het discours over de regeering in Hollandsch-Brazilië, de religie, de bewoners (Nederlanders, Portugeezen, Braziliaansche inboorlingen, negerslaven), de zeden der Portugeezen, de uitvoerproducten, de ambachten en voedingsgewassenteelt, het defensiewezen, de scheepvaart en de geldmiddelen. Het geheele document leent er zich bijzonder toe, om als inleiding tot een geschiedenis en beschrijving van Brazilië in het Maurits-tijdperk te worden gelezen. Voorts bleek mij bij verge-

lijking tusschen dit discours en het twee jaar jongere rapport van Van der Dussen, dat deze voor een zeer groot gedeelte van zijn arbeid steunt op het Discours en dit zoowel naar inhoud als vorm (woordenkeus enz.) volgt.

Het tweede inhoudsrijke document, waaruit Dr. W. veel heeft overgenomen en dat gedrukt in het Hollandsch is te raadplegen (in de zoo even genoemde Bijdragen van het Hist. Genootschap), is de Beschrijving der capitania. Paraiba, door den Raad Elias Herckmans opgesteld.

Ik kan niet gissen, of behalve Duitsche, Braziliaansche en Nederlandsche belangstellenden mogelijk ook Poolsche geschiedenisliefhebbers „das Kolonialreich in Brasilien" zullen opslaan — de laatsten in de hoop, daarin iets nieuws aan te treffen over hun landsman, den kolonel Artichofsky, man van het zwaard en de pen tegelijk. Niet zonder verwondering zullen zij dan aldaar op pg. 98 tegenkomen, dat Dr. W. na des kolonels terugkomst in patria zijn spoor bijster is geworden. In Polen weet men beter: daar zou men hem kunnen verwijzen naar Artichofsky's uitvoerige levensbeschrijving, door Alexander Kraushaar in het Poolsch geschreven, groot 800 bladzijden, te Sint Petersburg in de jaren 1892/3 verschenen. Volgens mededeeling van een in de Poolsche taal ervaren landgenoot draagt deze levensbeschrijving tot titel: „De daden van Krzysztof van Arciszewo—Arciszewski, admiraal en aanvoerder der Hollanders in Brazilië, bevelhebber der kroonvloot tijdens Wladyslaw IV en Jan Kazimierz. 1592—1656."

Met Dr. Wätjen's boek zijn wij dus nog niet „am Ende"; toch biedt zijn werk heel veel en bovendien heeft de schrijver het voornemen verder te arbeiden aan de geschiedenis van Brazilië. Wij mogen waardeeren, wat hij thans reeds voor het Hollandsche tijdperk heeft verricht en blijven gaarne onze koloniale geschiedenis in zijne belangstelling aanbevelen.

BOEKBESPREKING.

Tropenhygiene. Populaire voordrachten door P. C. FLU, Arts. Gebruikt als leiddraad bij het onderwijs in de hygiëne aan de Bestuursschool te Weltevreden. 2de vermeerderde en verbeterde druk. Javasche Boekhandel en Drukkerij. Batavia, 1920. (350 blz., 67 figuren, gr. 8°, prijs *f* 7.50).

De schrijver van dit werk, de heer Paul Christiaan Flu, thans hoogleeraar te Leiden, werd 11 Februari 1884 te Paramaribo geboren. Hij doorliep de geneeskundige school aldaar en werd na in Juni 1905 naar Europa te zijn vertrokken en daar binnen het jaar het examen als arts te hebben afgelegd, op voordracht van Gouverneur Idenburg en op voorstel van den offic. v. gezondheid 1ste kl. van het Ind. leger, Chef van den Mil. Geneesk. Dienst in Suriname, dr. E. A. Koch, in het begin van 1907 onder prof. dr. C. H. H. Spronck te Utrecht en daarna in Augustus 1907 tot 1 Januari 1908 op het „Institut für Schiffs- und Tropenkrankheiten" te Hamburg opgeleid voor zelfstandig wetenschappelijk onderzoek, ook van lepreus materiaal en van sera tegen tetanus. Te voren (11 December 1906) was hij benoemd tot tijdelijk officier van gezondheid der 2e kl. bij het personeel van den geneesk. dienst van de landmacht in West-Indië, en toen nu zijn studie hier te lande en te Hamburg geëindigd was, kon hij zijne bestemming naar Suriname volgen, alwaar hij den 26sten Januari 1908 aankwam. De koloniale verslagen van de daarop volgende jaren getuigen van zijn laboratorium-arbeid te Paramaribo; van Regeeringswege werden twee verslagen van zijn hand afzonderlijk in druk uitgegeven, over de filaria-ziekte, in 1911, en nopens het wetenschappelijk onderzoek naar het voorkomen der malaria in de binnenlanden der kolonie Suriname en de bestudeering van die ziekte, in 1912, beiden ter Algemeene Landsdrukkerij. Nadat de heer Flu in Juli 1911 ontheven was van den verderen duur van zijne detacheering in West-Indië, kwam hij in September d.a.v. in Nederland terug om spoedig daarna naar Nederlandsch-Indië te vertrekken, alwaar hij van 31 December 1911 af tijdelijk belast werd met de waarneming van de betrek-

king van 4den geneeskundige bij het Geneeskundig Laboratorium te Weltevreden. In October 1912 werd hij tijdelijk belast met de betrekking van leeraar aan den cursus voor tropische ziekten bij het genoemde Laboratorium en in December 1914 belast met de waarneming van de betrekking van Gouvernementsarts. In April 1916 volgde, wegens eindiging van zijn dienstverband, eervol ontslag op verzoek uit den militairen dienst. Het laatst was de Heer Flu directeur van het meergenoemde laboratorium.

Gedurende zijn verblijf in Nederlandsch-Indië verschenen tal van artikelen van zijn hand in Indische geneeskundige tijdschriften en nog voor kort zag het laatste deel van het zeer omvangrijke „Leerboek der Parasitaire Ziekten en der Hygiëne" het licht.

Wij meenden deze bijzonderheden aan onze korte aankondiging van de „Voordrachten" te mogen laten voorafgaan.

Het boek „Tropenhygiëne" is verdeeld in 24 hoofdstukken, hoofdzakelijk handelende over: ziekten en ziekte-oorzaken; infectieziekten, ingewandsziekten, drinkwatervoorziening, afvoer van faecaliën en vuilopruiming, malaria, pest, gele koorts, filaria, pokken, geslachtsziekten, yaws, tuberculose, lepra, croup, beri-beri, keuring van vleesch en melk, markten, acclimatisatie.

Aan het slot een register van 13 bladzijden. Als een voorbeeld noemen wij het woord „Bacillendragers". Daarbij geeft het register: — definitie, — bij cholera, — bij dysenterie, — bij typhus, — bij diphtherie, — bij meningitis.

De algemeene indruk van het een rijken schat van gegevens inhoudende boek is die van degelijkheid, beknoptheid en duidelijkheid. De schrijver heeft er nog eens den regel door bevestigd, dat de geleerde, die zijn onderwerp volkomen meester is, er te eerder in slaagt wetenschappelijke mededeelingen te gieten in een voor leeken goed verstaanbaren en aangenamen vorm.

Een enkele uitspraak uit het boek laten wij volgen:

„Het gezond maken van een tropenland is in de eerste plaats „een kwestie van geld; in de tweede plaats een van goeden wil en „ten slotte een van kennis van zaken. De grootste tegenwerking „ondervindt de tropen-hygienist in den regel van de z.g.n. oud-„gasten, die in hun waanwijsheid.... meenen over zulke lastige „kwesties als de hygiene der tropen, een oordeel te kunnen vel-„len.... (blz. 10).

Voorts stippen wij enkele onderwerpen aan. Korte maar belangrijke gedeelten handelen over de toxinen, de incubatiestadia en de immuniteit (met de verklaringen van Metchnikoff en Ehrlich), bl. 32—37; over desinfectie-methoden, blz. 44—51,

over het vliegengevaar, blz. 57—61; 65—66; 69; 72. Nauwkeurig worden de nadeelen aangegeven van drinkwatervoorziening door middel van regenwater en van de inrichtingen om die nadeelen voor een deel te voorkomen, blz. 91—96; twee afbeeldingen toonen de werking van het eenvoudige doch vernuftige toestel, dat automatisch belet, dat het in droge tijden op de daken verzamelde vuil door de eerste regens in de bakken wordt gespoeld. Op blz. 114/115 wordt de door dr. Eyken gevonden methode tot verbetering van het water van open putten beschreven. Veel werk is gemaakt van het hoofdstuk malaria en malariabestrijding, blz. 136—206, met niet minder dan 20 afbeeldingen en waarin o. a. de door een Fransche Commissie in Brazilië gevonden verklaring wordt gegeven van het verschijnsel, dat men wel over dag door (zeer jonge, dus nog ongevaarlijke) anopheles-muggen gestoken kan worden, maar alleen als het donker is wordt geïnfecteerd. Het hoofdstuk nopens de pest telt 22 bladzijden en toont afbeeldingen o. a. van de gevonden dakconstructies tegen het rattengevaar. Uit dat over gele koorts blz. 237—240 halen wij deze (op de Ned. West Indische koloniën toepasselijke) woorden aan:

„Het is van groot belang, dat men in de plaatsen, die gevaar „loopen, dat er gele koorts geïmporteerd wordt, reeds van te voren „maatregelen treft, dus nog vóórdat er gele koorts gevallen of „besmette muggen zijn geconstateerd."

Gewezen wordt op het groote gevaar voor dolle honden: is in Suriname en Curaçao de Pasteursche inenting mogelijk, en heeft het Bestuur beperkende bepalingen tegen den invoer van honden vastgesteld? Wij meenen, dat het antwoord ontkennend zou moeten luiden.

In het hoofdstuk „Acclimatisatie" wordt als zeker aangenomen, dat het zenuwstelsel onder den invloed van de voortdurende warmte en vochtigheid zeer veel te lijden heeft, blz. 334; voorts wordt in dat hoofdstuk medegedeeld, dat Dr. de Langen heeft kunnen vaststellen, dat de scheikundige samenstelling van het bloed van den tropenbewoner in hoofdlijnen weliswaar precies met die van menschen in Europa overeenkwam, maar dat toch bepaalde verbindingen (bijv. druivensuiker, calciumzouten en cholesterine) in eenigszins andere verhoudingen in de bloedvloeistof waren verdeeld, kortom, hij vond minimale maar standvastige afwijkingen. De heer Flu trekt de slotsom, dat de tropen beslist een invloed uitoefenen en wel niet alleen op het geestelijk leven maar ook, zij het in geringe mate, in lichamelijk opzicht.

L. C. VAN PANHUYS.

BIBLIOGRAPHIE.

Timehri: the Journal of the Royal Agricultural and Commercial Society of British Guiana. Vol. VII. [Third Series]. August 1921. Progressive Volume.

III Sons of the black race as preachers in olden times, by Fred. Oudschans Dentz.

IV. Homage to a Scottish doctor in Surinam, by Fred. Oudschans Dentz.

[In de vorige aflevering bij vergissing uitgevallen.]

West-Indië. Landbouwkundig Tijdschrift voor Suriname en Curaçao. 6e Jaarg. No. 3, Juli 1921.

Inhoud: Bestrijding van schadelijke katoen insecten, door A. Reyne. — Irrigatie, door J. A. Liems, — Plantaardige oliën als brandstof in motoren. — Over het gebruik van koffiepulp. — Invoer van cacao in Nederland, — Arbeidstoestanden in Britsch Guyana en iets over balata, chicle en koffie. — De waarde van verschillende groenvoeders bij het vetmesten van varkens. — Een onderhoud van vijf minuten met de landbouwers.

Idem. 6e Jaarg. No. 4. September 1921.

Inhoud: Over Demerara Greenheart, Manbarklak en een nieuwe tegen paalworm bestande houtsoort, door J. W. Grongrijp. — Landbouw onderwijs en Hygiëne. — Verslag van de stalverbeterings-commissie. — Nuttige wenken aan veehouders, door E. Vleming. — Hoenderteelt in Porto Rico. — Schadelijke dieren, door A. H. — Brieven uit Queensland (Australië).

[Het tijdschrift, thans een uitgave van het Departement van Landbouw in Suriname, verschijnt nu om de twee inplaats van om de drie maanden].

Het kinderhuis te Saron. Stichting der Zending der Evang. Broedergemeente in Suriname. 1920 (jaarverslag). Paramaribo, 1921.

Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname. Tweede Jaarverslag 1 Juli 1920 — 30 Juni 1921.

Holland and her Colonies. September 1921. Curaçao, the Key to the West-Indiës. (Geillustreerd).

In- en uitvoer. 21 September 1921. (Jaarbeurs nummer). De Nederlandsche koloniën op de Jaarbeurs te Utrecht.

Verslag omtrent den toestand der Nederlandsche Handel-Maatschappij en hare handelingen in het boekjaar 1920.

Nederlandsch-Indische Gas-Maatschappij. Verslag over 1920.

De Surinaamsche Bank. Verslag 1920. Amsterdam 1921.

Stemmen uit Bethesda. XXVII, (jaarverslag).

Handelsberichten. 22 September 1921. Venuzuela. Regeling betreffende invoer, bereiding en verkoop van voedingsmiddelen. (Mededeeling van Hr. Mr. Gezant d'Artillact Brill te Caracas).

Berichten uit de Heiden-Wereld. October 1921. Maatschappelijk werk van de Zending in Suriname, door R. Voullaire. (Vervolg en besluit).

De Oost en de West. Een overzicht van de landen en volken der Nederlandsche koloniën, door J. J. Niermeyer. 5e herziende druk. Geïllustreerd: Groningen, Den Haag J. B. Wolters.

De Republiek en Amerika 1776—1782, door Dr. F. W. van Wijk. N. V. Boekhandel en drukkerij voorheen E. J. Brill, Leiden 1921.

Bolivar en Brion, door W. M. Hoyer. Curaçao, 1921.

Through British Guiana to the summit of Roraima, by Mrs. Cecil Clementi, With 14 illustrations and a map. Londen, T. Fisher Unwin.

Eigen Haard. 15 October 1921. Mr. Dr. Gerhard, Jan Fabius †, door Th. Stuart (met portret).

De Mijningenieur. Februari 1921. Bauxiet en zijne toepassingen, door ir. E. A. Douglas (met 6 profielen) (slot in het April–Nr.).

EEN GEVECHT VÓÓR DE HAVEN VAN CURAÇAO

DOOR

DR. B. DE GAAY FORTMAN.

De drie hierbij afgedrukte platen vindt men vermeld bij De Jonge, *Geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen* als afbeelding van eene gebeurtenis, die „veel gerucht... maakte". [1])

Het is dan ook niet te verwonderen, dat Teenstra [2]), Simons [3]) en Brusse [4]) van dit zeegevecht een verslag geven, maar wel, dat eerstgenoemde eenerzijds en Simons met Brusse anderzijds niet minder dan een maand verschillen, als zij den dag vermelden, terwijl de afloop bij geen dezer schrijvers in overeenstemming is met de voorstelling, die deze afbeeldingen wekken.

Het verhaal, dat de drie genoemde schrijvers doen, komt in het kort hierop neer: Nadat den vorigen avond de gewapende hoeker *de Vrouw Machtelyne* onder bevel van kapitein Christiaan Geerman de haven van Willemstad was uitgezeild, volgde op 16 Juni 1782 (Brusse en Simons zeggen: 16 Juli 1872) de oorlogskotter *Kemphaan* gecommandeerd door luitenant J. J. Eye. De hoeker, van 30 stukken voorzien en bemand met 117 koppen, waaronder 30 pas in dienst genomen negers en mulatten

---

[1]) Zij zijn geteekend door P. M. la Cave en gegraveerd door K. F. Bendorp. Ik betwijfel echter of De Jonge de afbeeldingen gezien heeft, daar hij haar in wel wat zonderlinge volgorde beschrijft als voorstellende: „het vlugten van het Engelsche fregat, het afkomen der twee Nederl. oorlogsschepen, en de herovering van den hoeker". T.a.p. 6e deel, eerste stuk bladz. 164 van de uitgave 1845.

[2]) M. D. Teenstra, *De Nederlandsche West-Indische eilanden*, II, Amsterdam 1837, bladz. 64 e.v.

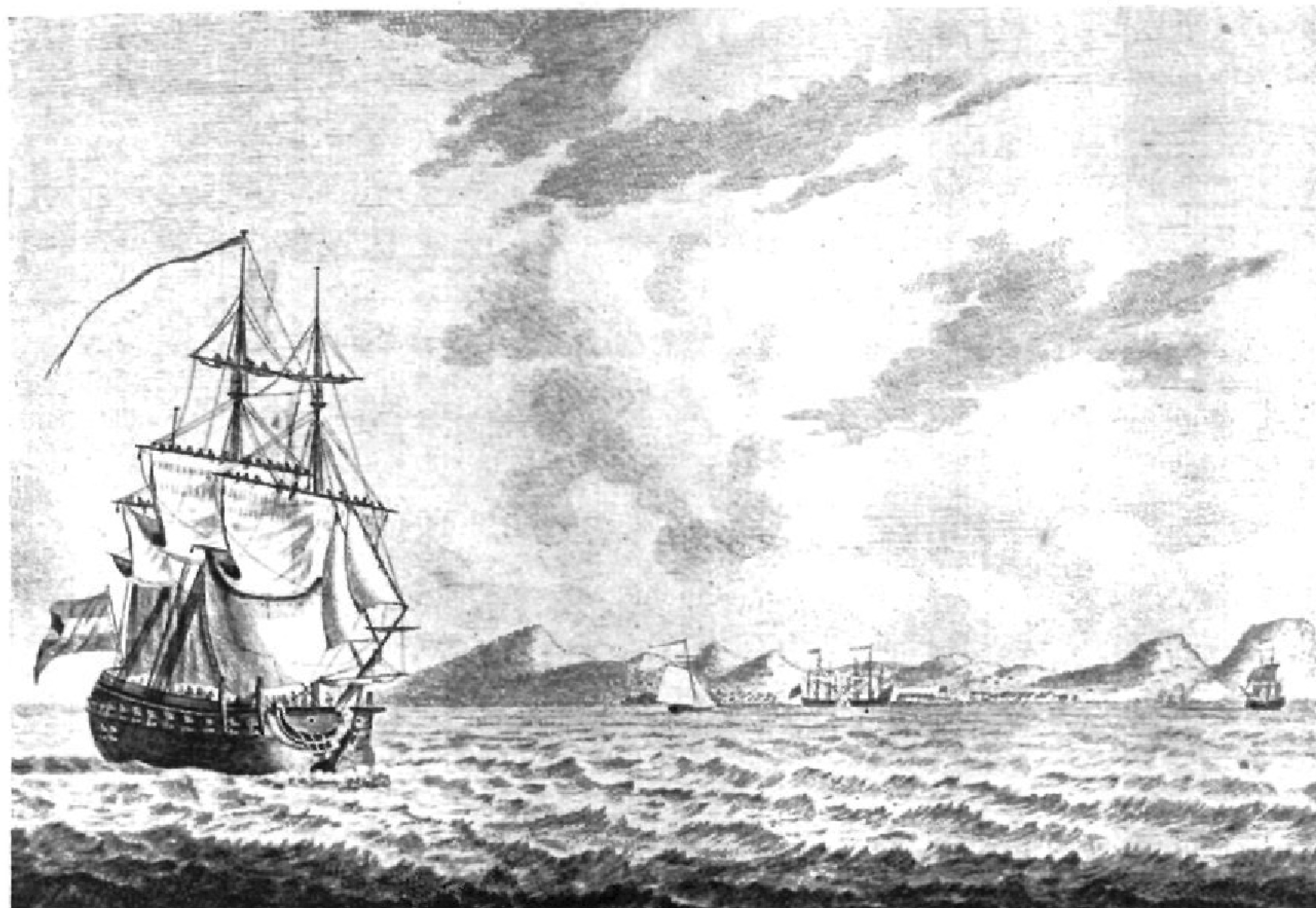
[3]) G. J. Simons, *Beschrijving van het eiland Curaçou*, Oosterwolde 1868, bladz. 47 en 48.

[4]) A. T. Brusse, *Curaçao en zijne bewoners*, Curaçao 1882, bladz. 88 en 89.

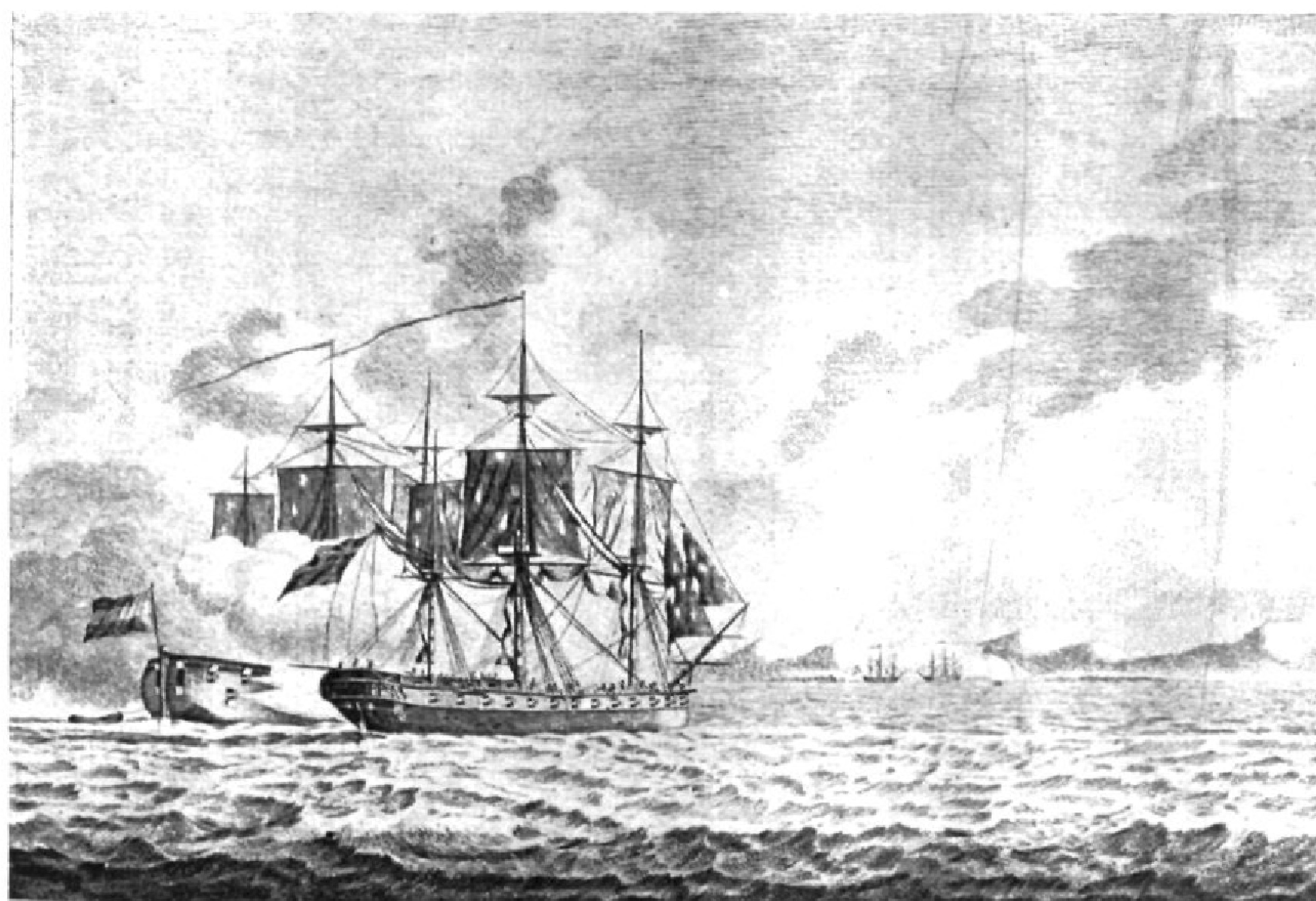
van Curaçao, was met eene rijke lading bestemd voor de bovenwindsche eilanden; het oorlogsschip zou tot geleide strekken. In de St. Annabaai lagen de *Nassau* onder den Schout bij Nacht H. Rietveld, de *Beverwijk* van kapitein J. Boot, de *Nassau-Weilburg* onder kapitein D. Cras en de *Arend*, gecommandeerd door kapitein Delvos. Om 11 uur zag men van de *Fuik* een schip afkomen onder witte vlag, dat later bleek het Engelsche fregat *Diamond*, kapitein Parker, te zijn. Om half twee (S. en B.) of twee uur (T.) raakten beide schepen slaags en om streeks vijf uur waren zij dit nog, zonder dat de *Kemphaan* aan de *Vrouw Machtelyne* eenigen bijstand had verleend, en evenmin waren de oorlogsschepen in de haven uitgeloopen. Dit laatste zou te wijten zijn geweest aan de omstandigheid, dat de commandanten niet aan boord waren maar op plantages en aan het breken der kabels van de *Nassau*, toen Rietveld probeerde te hulp te komen. Vanaf het eiland werd de strijd met de grootste inspanning gevolgd. Ten slotte moest de hoeker, die geen drie ongekwetste mannen meer had, zich overgeven, en kapitein Geerman kwam met 7 personen als krijgsgevangenen aan boord van het fregat, dat 13 dooden en 27 gekwetsten had, terwijl op den hoeker slechts 7 dooden en 17 zwaar gewonden waren.

Een nederlaag dus. En onze platen vertellen duidelijk van eene overwinning. De Jonge geeft de oplossing van deze tegenstrijdigheid, waaruit blijkt, dat Teenstra, Simons en Brusse vóór het einde hun verhaal afbreken, en de afbeeldingen eene episode uit het gevecht overslaan.

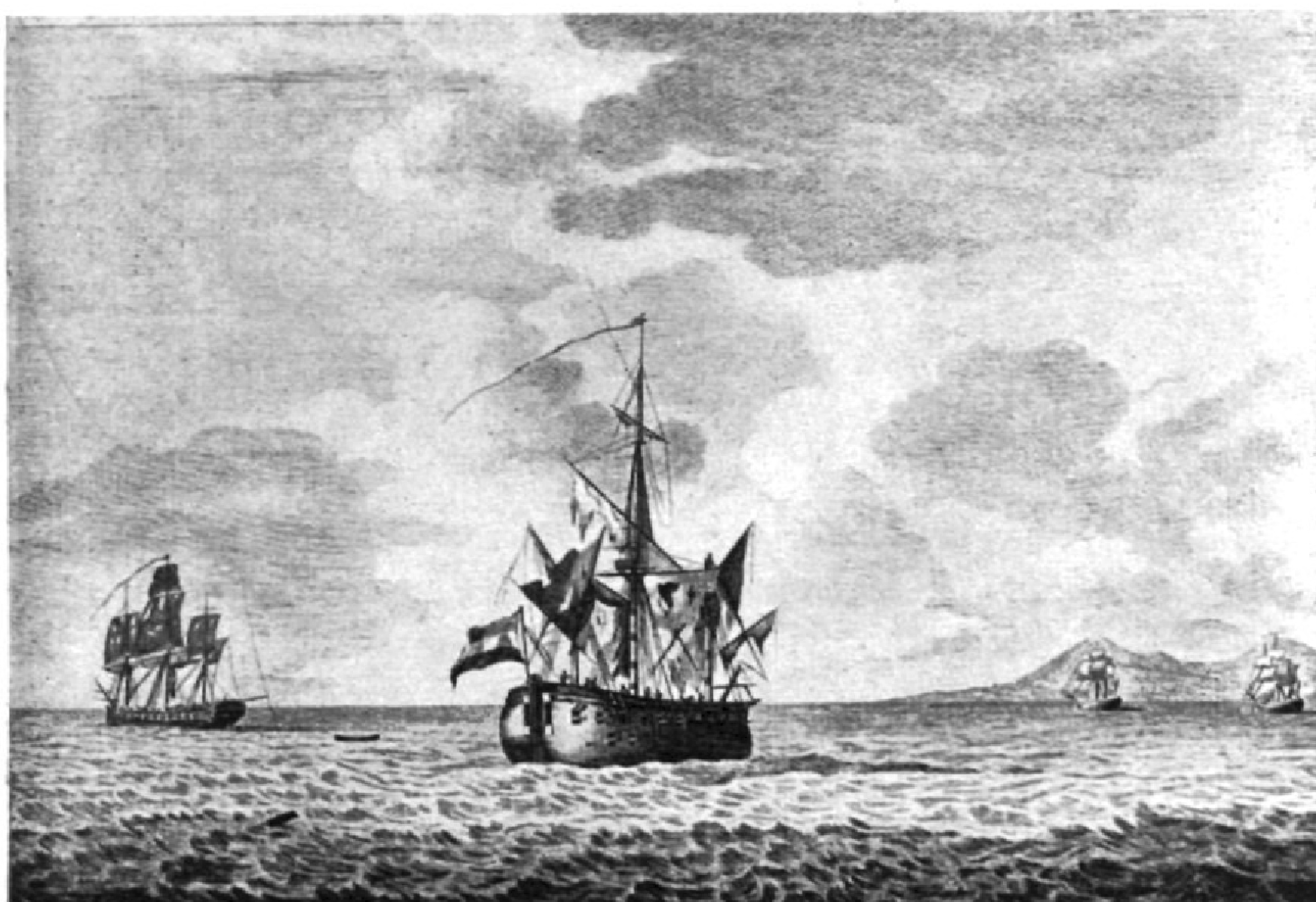
Nadat de Engelschen van het schip van Geerman bezit hadden genomen, deze met een gedeelte zijner manschappen uit den hoeker gelicht en door eenen prijsmeester en acht Engelsche matrozen vervangen was, naderden Rietveld en Boot met hunne schepen de plaats, waar het gevecht geleverd was, „waarop het vijandelijke fregat, zich niet sterk genoeg tegen deze beide schepen achtende, ijlings de vlugt nam, en de overgebleven equipage van Geerman, nieuwen moed scheppende, de aan boord zijnde Britten overviel en den vermeesterden hoeker heroverde. De beide Nederlandsche oorlogsschepen trachtten intus-

1. Het gewapend Hoeker Schip DE VROUW MACHTELYNA, Kruyssende des morgens den 16 Juny 1782, voor de Haven van CURAÇAO.

2. Gevecht tusschen het gewapend Hoeker Schip DE VROUW MACHTELYNA, gecommandeerd door Capt. CHRISTIAAN GEERMAN, en het Engelsche Oorlogs-fregat DE DIAMANT, gecommandeerd door Capt. CHRISTOFFEL PARKER, des middags ten half twee Uuren, den 16 Juny 1782.

3. Het gewapend Hoeker Schip DE VROUW MACHTELYNA, na een gevecht van circa 3 Uuren voor het eiland Curaçao, en het Engelsche Fregat DE DIAMANT, vlugtende tegens den avond op het zien aankomen van twee Hollandsche Oorlogschepen den 16 Juny 1782.

schen, van hunne zijde, het vlugtende fregat te achterhalen, doch door deszelfs meerdere bezeildheid en den spoedig invallenden donker waren hunne pogingen vruchteloos."

Voorwaar! ook zoo nog allerminst eene eervolle gebeurtenis, om daarvan een ophef te maken, als met deze teekeningen bedoeld schijnt. De houding van de *Kemphaan* en het talmen van niet minder dan vier oorlogsschepen in de haven blijven onopgehelderd en laten in hooge mate onbevredigd. Simons spreekt van „eene duistere zaak, waarvoor (hij) geen oorzaak (heeft) kunnen vinden" en Teenstra uit zich in een schamper puntdicht over den commandant van de *Kemphaan*, als hij rijmt:

„'t Is groot en braaf voor Vorst en Vaderland te sneven,
Maar Eye wilde toch voor beide liever leven."

Intusschen zijn er nog andere bronnen, die licht verspreiden over deze zaak, echter, als ik goed zie, ten slotte niet ten gunste van de daarbij betrokken scheepscommandanten. In de *Nieuwe Nederlandsche jaarboeken* 1782 vindt men vooreerst het verhaal uit de „Diemer of Watergraafmeersche Courant", [1]) verder eenen brief van den Schout bij Nacht Rietveld, geschreven uit Curaçao den 1sten July 1782 met een verslag van het gebeurde [4]), eindelijk een uitvoerig schrijven van kapitein Geerman dd. 10 July 1782 uit Jamaica [3]) en ten slotte een extract uit het journaal van de *Beverwijk*. [4])

Zoowel het courantenverslag als de brief van Rietveld maken den indruk ten gunste van de marine gesteld te zijn. Nergens vindt men vermeld, dat de scheepscommandanten op plantages zouden vertoefd hebben en alleen in de „Diemer of Watergraafmeersche Courant" iets wat het gedrag van de *Kemphaan* zou kunnen rechtvaardigen. Om half één zou de *Diamond* gezien zijn, varende onder Fransche vlag, om 1 uur ra kten beide schepen slaags „tot 's namiddags twee uuren, wanneer zij de

[1]) Bladz. 1095.
[2]) Bladz. 1097.
[3]) Bladz. 1220.
[4]) Bladz. 1223.

Haven passeerden.... De Commandant *Rietveld* deed Sein voor de kotter *de Kemphaan*, van zyn cours te vervolgen." Volgens dit verslag zouden de *Nassau* en de *Beverwijk* reeds om 2 à 3 uur uitgeloopen zijn; van moeilijkheden daarbij wordt niet gerept.

De Schout bij Nacht Rietveld stelt het voor alsof het gevecht maar eenige oogenblikken geduurd heeft, en „hij aanstonds ter hulpe gesneld is." Om één uur is volgens hem de *Diamond*, nu onder Pruisische vlag, gezien, en eerst toen het schip de haven genaderd was, herkend. Voorbij de haven gekomen zijnde bond het den strijd aan met *de Vrouwe Magdalena*, en, „na het wisselen van eenige lagen, over en weer, werd de hoeker genoodzaakt, „te strijken" en daarvan „possessie" genomen, „met een zoodanig gevolg nogtans, dat ik, considererende, hoe weinig de eer zo van de Natie, als die van 's Lands Navale magt, die van het Corps, waar toe ik het genoegen heb te mogen behooren, of myne eigen reputatie, dulden konde, dat eenig Schip, eene Hollandsche Vlag voerende, in 't gezigt van vier 's Lands Schepen, op eene dergelyke wys zoude weggenomen worden, zoo lang men eenigzins in staat mogt wezen zulks te kunnen beletten, onaangezien de moeilykheit, die 'er zich opdeedt, om eens beneden wind en stroom afgeloopen zynde, wederom tegen die beide na herwaart te kunnen opwerken, het van myn onvermyde lyken pligt geoordeeld hebbende, om daar tegen te moeten voorzien, ondertusschen *en wel alvorens den Engelschman den Hollander nog bereikt had*, [1]) op staande voet met myn onderhebbend 's Lands Schip, benevens *de Beverwyk*, Kapitein *Boot*, tot dat einde van hier uitgeloopen ben, ten eerste jagt op die beide Schepen gemaakt en, *des avonds ten 6 uren*, [2]) de gemelde Hoeker, in 't gezigt der Westpunt van dit Eiland, hernomen heb."

Het is haast te mooi om waar te zijn. Trouwens er zijn onbegrijpelijke onnauwkeurigheden in het verhaal. Het uitzeilen van den hoeker wordt in het begin nota bene op 20 Juni gesteld, het vertrek van de *Kemphaan* en het

---

[1]) Ik cursiveer.

[2]) Ik cursiveer.

gevecht op den volgenden dag, terwijl aan het slot wordt gezegd, dat de *Nassau* en de *Beverwijk* op den 18den van den hoeker, die naar Maracaïbo ging, afscheid genomen hebben, om terug te keeren naar Curaçao.

Overigens is het de moeite waard het journaal van de *Beverwijk*, dat de bestre contrôle moet zijn, hiermee te vergelijken. Om half twaalf zou volgens den steller van dat journaal de *Diamond* gezien zijn; tegen twaalf uur kreeg de *Beverwijk* bevel, om met allen mogelijken spoed naar zee te gaan; toen kwam de misère met de kabeltouwen, zoodat eerst te half vier met de *Nassau* kon worden uitgezeild. „Wij zagen dat de kaper nog slaags was met het Engelsch schip. .... na gissing om half 7 uuren waren wij hem op zijde, en verstonden, dat hij reeds voor den Engelschman gestreeken had," heet het verder. Betere bewijzen voor de onwaarachtigheid van Rietvelds verslag zullen moeilijk aan te voeren zijn.

Maar dan is er ook nog de brief van Geerman, die veilig als het meest onpartijdige verslag kan worden beschouwd, daar de schrijver de eenige is, die met eere uit den strijd gekomen is. Het loont de moeite bij dezen brief wat uitvoerig stil te staan.

Geerman begint met te vertellen, dat het gevecht ruim twee en een halfuur geduurd heeft en „allerhevigst" was.

Op 13 Juni reeds gereed naar zee te gaan, stelde hij op verzoek van den Schout bij Nacht zijn vertrek tweemaal uit, om op de *Kemphaan* te wachten. Om negen uur van den 16den — *de Vrouwe Machtelyne* was den vorigen avond dan uitgegaan — kwam de kotter buiten, doch omdat deze zooveel harder zeilde, moest Geerman „ten half twaalf resolveeren om af te houden". Omstreeks dien tijd werd de *Diamond* gezien met Fransche vlag; later bij het voorbijvaren van de haven werd dit schip echter met scherp begroet, en kwam op den hoeker af. Geerman gaat aldus verder: „wy mankeerden niet om alles gereed en in de wapenen, te brengen, en moedig onze Hollandsche Vlag te vertooonen, terwyl wy alle oogenblikken onze Confrater de kotter verwagten, doch die zogt zyn veiligheid onder het Fort en de Haven, om wat reeden weeten

wy niet, maar hy heeft zeer schandelyk en slegt by ons gehandeld, want was hy by ons geweest, hadden wy de *Diamond* tot eene goede prys gemaakt, en hy was indien hy niet had gaan loopen, zwaar en groot genoeg van caliber, om het fregat van agteren in een desolate staat te brengen, terwyl wy hem gedurig met een goede gladde laag bezig hielden; had ik geweeten, dat hy zig zoo zoude gedragen hebben, de *Diamant* had my voor Curaçao niet gevonden."

Geerman riep de officieren „en vroeg, wat hunne ge dachten waaren, terwyl wy nog konden kiezen te loopen of te vegten; maar niemant was genegen om te loopen, daar wy dagten, zoo het een Engelschip is, zal zekerlyk ten eersten de kotter of een oorlogschip uit de Haven van Curaçao komen, om ons te assisteeren," .... „ten een uur liet hy zyn fok vallen en scheen zyl te willen maaken, ten half twee uur geyde hy zyn Fok en kwam voor de wind op ons af." Nadat de schepen elkaar over en weer de volle laag gegeven hadden, geraakten zij op een half snaphaanschot van elkaar, „daar wy toen op een allerhevigste wyze in een geduurig vuur met onzen Vyand streeden." Toen de hoeker zoo deerlijk gehavend was, dat zelfs aan vluchten niet te denken viel, „ontdekten wy, dat twee zwaare Scheepen voor de wind op ons afkwamen, die wy ook voor Vyanden aanzagen, waarop wy ons verlegen vonden en genoodzaakt om ons aan onzen Vyand over te geven." Het was toen half vijf. Nadat kapitein Geerman aan boord van de *Diamond* gegaan was, werden de twee schepen als Hollandsche oorlogsschepen onderkend. Om 6 uur liet kapitein Parker de hoeker in den steek. De overgekomen bemanning van *de Vrouw Machtelyne* werd naar Jamaica gebracht.

Hoe het intusschen aan boord van dien hoeker was toegegaan, vindt men in dezelfde „Diemer of Watergraafmeersche Courant" als volgt meegedeeld: „de tweede luitenant was beneeden om hem te laten verbinden, en hoorde een ontzaglijk oproer op het Dek; vloog na boven, en zag dat zijn kapitein en de Opper-Luitenant van boord waren, en zag de Engelsche Officier boven op boord staan,

vloog na hem toe en gooiden hem op Dek neer, en gaf hem een ysselyke trap, dat hy bleef leggen, zag de Hollandsche Vlag gestreeken, heisten hem weer op, ondertusschen kwam Myn Heer *Rietveld* en Myn Heer *Boot* daar by. Kapt. *Parker* riep aan het schip van Kapt. *Geerman*, dat zy hem zouden volgen, maar kreeg geen antwoord, en hy maakte al zyn zeilen by en ging voort. Myn Heer *Rietvelt* deed een schot, vervolgens streek de Hoeker ten eersten de Vlag, Myn Heer *Rietvelt* zond een Sloep aan boord, en gaf order om in de eerste Haven binnen te loopen, die hy krygen kon, want zyn Masten en Tuigasie alles kapot geschoten was."

Inderdaad — wanneer men al deze gegevens uit verschillende bronnen vergelijkt, ontkomt men niet aan den indruk, dat de houding onzer oorlogsmarine bedroevend was. En toch heeft men allicht niet veel lust diep in te gaan op de vraag, hoe het eigenlijk mogelijk was, dat dergelijke dingen gebeurden, wanneer men één bladzijde vóór het verslag van dit gevecht bij Teenstra gelezen heeft, dat „een rijk geladen koopvaardijschip .... voor Carakesbaai genomen en voorbij de haven gesleept (werd) zonder dat de aldaar liggende oorlogschepen eenige poging deden om den prijs terug te krijgen tot groote ergernis der ingezetenen."

Maar konden zij ook *ongestraft* gebeuren? Het is weer De Jonge, die hier antwoord geeft.

De Schout bij Nacht Rietveld moest, in het vaderland teruggekeerd, heel wat hooren over „zijne achteloosheid, pligtverzuim en onverantwoordelijke verwaarloozing van de eer der Nationale Vlag." Zelf vroeg hij een onderzoek aan, dat door de Staten-Generaal in 1785 aan de Admiraliteit van Amsterdam werd opgedragen. Bijna twee jaren duurde het vóór uitspraak gedaan werd. 28 Februari 1787 viel het vonnis, waarbij Rietveld voor den tijd van één jaar geschorst werd in zijne waardigheid van Schout bij Nacht met zijne veroordeeling in de kosten van het rechtsgeding. De veroordeelde vroeg herziening van het vonnis, die door de Staten-Generaal werd ingewilligd.

Versterkt met adjunct-reviseurs, door de provinciën benoemd, onderzocht dezelfde Admiraliteit de zaak andermaal en deed 19 November 1788 uitspraak. Bij dit vonnis werd verklaard, in de eerste sententie „te zyn gecommitteert Erreur", en alsnog aan den Advocaat Fiscaal zijn eisch ontzegd. Van welken aard deze „erreur" geweest is, wordt niet meegedeeld. Waarschijnlijk omdat hij zelf het eerst een onderzoek had verzocht, werd Rietveld veroordeeld in de kosten der „Extraordinaire Procedures", terwijl de kosten in eerste instantie en in revisie werden gecompenseerd.

Een weinig bevredigend slot van de zaak, voorwaar! Na kennisneming van het bovenstaande is men geneigd met De Jonge haar „min of meer duister" te blijven noemen. „De vraag is niet volkomen opgelost," zegt deze schrijver, „of Rietvelt vóór en bij het gebeurde al die zorg en wakkerheid betoond heeft, welke men van een verdienstelijk Vlagofficier, gelijk hij was, mogt verwachten, en die men kon en mogt vorderen van eenen Opperbevelhebber, aan wien het gebied over een eskader en van eene reede was toevertrouwd?"

Dordrecht 9 September 1921.

SURINAME'S WESTGRENS UND KEIN ENDE.

DOOR

DR. H. D. BENJAMINS.

In het Novembernummer 1920 van *„De West-Indische Gids"* gaf ik een overzicht van het stadium waarin de Surinaamsche grenskwestiën toen verkeerden „voor zooveel dat aan de hand uitsluitend van gepubliceerde bescheiden mogelijk" was.

Wat er nadien in de tusschen regeering en Staten-Generaal over deze aangelegenheid gewisselde stukken te vinden is volge hier, met eenige opmerkingen daaromtrent.

In het Voorloopig verslag van de commissie van rapporteurs [Eerste Kamer] over het ontwerp van wet tot vaststelling van de koloniale huishoudelijke begrooting van *Suriname* voor het dienstjaar 1921, gedagteekend 18 Maart 1921, staat te lezen:

§4. „De overlegging werd gevraagd van alle stukken betreffende de verschillende grenskwestiën van Suriname, waarbij men verwees naar het stuk van dr. H. D. Benjamins „De grenzen van Suriname" in de *West-Indische Gids* van November 1920."

In zijne Memorie van Antwoord — Eindverslag der commissie van Rapporteurs, vastgesteld 15 April 1921 — gaf de Minister van Koloniën, de heer *de Graaff*, hierop dit bescheid:

„De ondergeteekende zal met zijn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken in overleg treden ten aanzien van het verzoek om overlegging aan de Eerste Kamer van alle stukken, betreffende de verschillende grensvragen, waarbij men de kolonie Suriname betrokken acht. Voor zooveel betreft de grens van de kolonie met Fransch Guyana wordt thans het openen van nadere onderhandelingen met de Fransche Regeering overwogen."

Bij de openbare behandeling van de begrooting in de Eerste Kamer op 28 April 1921 zeide de heer *van Kol*:

„De aangekondigde interpellatie van den heer van Doorn over de *grenzen van Suriname* is door diens overlijden niet doorgegaan. Ik hoop, dat wij binnenkort in de gelegenheid zullen zijn, de in ons Voorloopig Verslag daaromtrent aangevraagde stukken op de griffie te kunnen raadplegen em daarover nader te spreken."

Voor den Minister bestond, na het toegezegde overleg geen aanleiding hierop iets te antwoorden.

Op 26 Mei zond de heer van Kol de volgende vraag aan den Minister van koloniën in:

„Gedurende de behandeling in de Eerste Kamer der begrooting van Suriname voor het jaar 1921 heeft de Minister herhaaldelijk beloofd in overleg te zullen treden met zijn collega van Buitenlandsche Zaken tot openbaarmaking der bescheiden betreffende de grensgeschillen tusschen Nederlandsch- en Britsch Guyana.

In hoeverre heeft de Minister gevolg gegeven aan zijne beloften en is spoedige bekendmaking dier bescheiden te wachten?" (*Aanhangsel* blz. 101).

Dit was niet precies wat de Minister had toegezegd, maar in het wezen der zaak maakt het geen verschil.

Het bescheid van den Minister, ingezonden op 29 Juni, luidde:

„In antwoord op de bij uw schrijven van 26 Mei j.l. aangeboden vraag van het lid der Kamer den heer H. H. van Kol, heb ik de eer U Hoogedelgestrenge mede te deelen dat nopens de mogelijkheid van openbaarmaking van bescheiden betreffende het beloop der grens tusschen Nederlandsch- en Britsch Guyana in overleg is getreden met den Minister van Buitenlandsche Zaken.

De vraag, of spoedige bekendmaking dier bescheiden te wachten is, kan, zoolang het overleg niet is afgeloopen, nog niet worden beantwoord." (*Aanhangsel*, blz. 121).

Een tiental weken later volgde het nader antwoord van den Minister, ingezonden 8 September 1921, luidende:

„Ten vervolge op mijn schrijven van 27 Juli 1921, 10de afdeeling, n°. 66, nopens de wenschelijkheid van openbaarmaking van bescheiden betreffende het beloop der grens tusschen Nederlandsch- en Britsch-Guyana, heb ik de eer U Hoogedelgestrenge mede te deelen, dat de uitgebreidheid van de briefwisseling over deze aangelegenheid, die in de eerste helft van de vorige eeuw haar oorsprong neemt, de publicatie van de desbetreffende bescheiden tot een werk van zeer grooten omvang zou maken, van geheel ander karakter dan de gebruikelijke overlegging aan de Staten-Generaal van stukken over loopende of kortelings beëindigde diplomatieke onderhandelingen. Uit dien hoofde acht de Minister van Buitenlandsche Zaken publicatie niet wel mogelijk.

Voor zooveel betreft de grens van Suriname met Fransch-Guyana moge de ondergeteekende verwijzen naar het voorkomende aan het slot van paragraaf 4 van Zijn Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Eerste Kamer der Staten-Generaal over het ontwerp van wet tot vaststelling van de koloniale huishoudelijke begrooting van Suriname voor het dienstjaar 1921. Met het oog op de daar bedoelde onderhandelingen zou thans een openbaarmaking van bescheiden mede niet wel doenlijk zijn." (*Aanhangsel*, blz. 161).

Hoezeer dit antwoord in hooge mate teleurstellend is en niet het laatste woord in deze kwestie *kan* wezen, moet het toch een stap vooruit geacht worden bij de verklaring van Minister Loudon in antwoord op het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer over hoofdstuk III (Buitenlandsche Zaken) der Staatsbegrooting voor 1914:

„De ondergeteekende kan geene vrijheid vinden om de overlegging van stukken betreffende de grensscheiding tusschen Suriname en Britsch-Guyana te bevorderen.

Het antwoord door hem te geven op de eerstdaags in de Tweede Kamer der Staten-Generaal door den afgevaardigde van Gouda tot hem te richten interpellatie zal overigens, naar hij vertrouwt, duidelijk doen uitkomen dat een grensgeschil daar ter plaatse niet bestaat."

Minister van Karnebeek acht publicatie niet wel mogelijk wegens de uitgebreidheid der briefwisseling, maar is zoo wijs zich niet uit te laten over de vraag of er al dan niet een grensvraagstuk bestaat. Zijn voorganger „kon geen vrijheid vinden", enz. Zonder de stukken te hebben bestudeerd zou de Tweede Kamer dus — zoo de interpellatie had plaats gevonden — hebben moeten aannemen wat de Minister zou mededeelen.

Over het begrip „groote omvang" kan verschil van opvatting bestaan. Alles is relatief. En aangenomen dat de omvang werkelijk „zeer groot" zou worden, welk bezwaar bestaat daartegen? Om zijn antwoord te hebben kunnen geven moet de Minister de stukken voor zich hebben gehad. Die zijn dus reeds bijeen.

De kosten van het drukken? Zelfs in dezen tijd van hooge papierprijzen en arbeidsloonen zouden de uitgaven niet buitensporig behoeven te zijn. (Er is nu juist slapte aan de Landsdrukkerij.) Als tegenwaarde zou de Regeering een interessant stuk diplomatieke geschiedenis hebben geleverd.

Engeland, Frankrijk, Venezuela en Brazilië en ook de Vereenigde Staten hebben voor de publicatie van de bescheiden betreffende de grensgeschillen in de Guyana's zeer groote bedragen uitgegeven. De betrekkelijke geschriften en de omvangrijke kaartenverzamelingen zijn hoogst belangrijke bijdragen tot de geschiedenis en de aardrijkskunde dier gewesten. Wij zouden voor een luttel bedrag ons aandeel in deze studie kunnen leveren: een boek van bescheiden omvang met een paar eenvoudige kaarten. Zou dit de finantiëele kracht van den Staat der Nederlanden te boven gaan? En moet men in deze moeilijke tijden elke cent bezuinigen, is er dan in den lande geen enkel wetenschappelijk lichaam dat de kosten wil bestrijden? Minister van Karnebeek noemt immers geen ander bezwaar tegen de publicatie der bescheiden dan den „zeer grooten omvang".

De correspondentie uit de eerste helft der vorige eeuw — waarover hieronder meer — is reeds „gəschiedenis". Tegen bewerking en publicatie door particulieren zal de Regeering daarom wel geen bedenking hebben. De correspondentie, die gevolgd is op de arbitrale uitspraak van 4 October 1899 in het grensgeschil tusschen Britsch Guiana en Venezuela, kan door de Regeering uitgegeven worden. Een „zeer grooten omvang" zal dit deel wel niet hebben.

Nu ik de bescheiden niet tot mijn beschikking heb, wil ik trachten al tastende te onderzoeken wanneer er gecorrespondeerd kan zijn, en mij een voorstelling te vormen van de uitgebreidheid der briefwisseling.

Hoe is het vraagstuk ontstaan?

In 1840 gaf Robert Schomburgk een boekje uit, getiteld „*A description of British Guiana*", in welks voorrede hij zegt, dat de bijgevoegde kaart

„will show how important it is to the colony that its boundaries should be more clearly defined than at present and freed from the encroaching claims of the adjacent states, which, if admitted, would deprive British-Guiana of the greater part of her most valuable territory."

Op blz. 2 en 3 deelt hij verder mede dat de claims van

Venezuela en Brazilië de oppervlakte der Britsche kolonie tot 12.300 square miles zouden terugbrengen,

„and it would form the smallest of the three colonies in Guiana, which are possessed by European powers."

If we follow — zoo vervolgt hij — the limits which nature prescribes by its rivers and mountains, and include all the regions which are drained by the streams which fall into the Essequibo within the British territory, and adopting the river Corantijn [1]) as its eastern boundary, the counties Demerara, Essequibo and Berbice, which constitute British Guiana, consist of 76.000 square miles."

Vermoedelijk heeft deze beschouwing, die de kiem is geworden van heel wat beslommeringen, geleid tot een gedachtenwisseling met het bestuur van Britsch Guiana. Ik vond althans een „Parliamentary Paper", gedateerd 11 Mei 1840, n.l. een brief door de Foreign Office op 18 Maart 1840 gericht aan James Stephen Esq. — onderstaatssecretaris voor de koloniën — waarin (naar aanleiding van voorstellen van Henry Light, Gouverneur van Britsch Guiana, om met de regeeringen van Brazilië, Venezuela en Nederland een regeling te treffen, ten einde de grenzen dier kolonie nauwkeurig te bepalen) medegedeeld wordt

„that the course of proceeding which Lord Palmerston would suggest for the consideration of Lord John Russell is, that a map of British Guiana should be made out according to the boundaries described by Mr. Schomburgk; that the said map should be accompanied by a memoir, describing in detail the natural features which define and constitute the boundaries in question, and that copies of that map and memoir should be delivered to the governments of Venezuela, of Brazil, and of the Netherlands, as a statement of the British claim. That in the meanwhile British commissioners should be sent to erect landmarks on the ground, in order to mark out by permanent erections the line of boundary so claimed by Great Britain. It would then rest with each of the three governments to make any obejction which they might have to bring forward against these boundaries, and to state the reasons upon which such objections might be founded, and Her Majesty's Government would then give such answers thereto as might appear proper and just."

Of deze typisch Engelsche „course of proceeding", *waarbij geen sprake is van gezamenlijke exploratie*, gevolgd is, weet ik niet, maar ik meen het te mogen betwijfelen. Hoe dit zij, tusschen 1840 en 1843 — het jaar waar-

[1]) Opmerkelijk dat Schomburgk in hetzelfde geschrift, op blz. 17 van de „Devil's Creek" sprekende, daarbij aanteekent: „which the Dutch claim as their boundary."

in Schomburgk's Corantijnreis plaats vond — zal er wel eenige correspondentie over de kwestie gevoerd zijn tusschen de Britsche en de Nederlandsche regeeringen. Ook is het waarschijnlijk dat er brieven gewisseld zijn tusschen de Gouverneurs van Britsch en Nederlandsch Guiana, maar van „zeer grooten omvang" zullen deze bescheiden niet geweest zijn. Ook is het mogelijk dat de resultaten van Schomburgk's reis ter kennis van onze regeering gebracht zijn. Het antwoord van onze zijde kan niet van grooten omvang geweest zijn, omdat er *toen* geen reden bestond om te twijfelen aan de juistheid van Schomburgk's exploratie van de Corantijn. Tot een tractaat over de grensregeling is het toen niet gekomen, voorzooveel mij bekend is.

Wellicht is er, daarna eenige correspondentie geweest over de vraag of de Corantijn een Nederlandsche rivier was — een kwestie die in Britsch Guiana meermalen te berde gebracht is — maar waarschijnlijk is dit niet. In elk geval zal ook die gedachtenwisseling niet zeer uitgebreid zijn geweest.

In October 1871 ontdekte Barrington Brown de New River en constateerde hij dat deze

„fully twice the size [had] of what has hitherto been regarded as the Corantyne river, but which really is only a branch."

De opname van Schomburgk was dus fout.

Ik ben zoo vrij het te betwijfelen of de Britsche regeering aan de onze kennis heeft gegeven van de ontdekking van Barrington Brown, die, even als Schomburgk, een regeeringsopdracht had. Evenzeer betwijfel ik het of ons Departement van Buitenlandsche Zaken geweten heeft van het bestaan van het boek, waarin deze ontdekking bekend is gemaakt: *„Reports on the physical, descriptive and economic geology of British Guiana"* bij Charles B. Brown and J. G. Sawkins. Published by order of the Lords commissioners of Her Majesty's Treasury, London 1875.

Mij is bekend dat in het begin van 1889 uit Suriname. de aandacht van onze regeering op deze zaak gevestigd is,

maar of er eenige notitie van de mededeeling genomen is, weet ik niet. In een artikel in het Decembernummer 1898 van het „*Tijdschrift van het Kon. Nederl. Aardr. Genootschap*". getiteld „*De grenzen van Nederlandsch Guiana*" handelde ik uitvoerig over deze kwestie, maar ik heb geen reden om te meenen dat dit betoog voor onze Regeering aanleiding is geweest tot eenige démarche.

In October 1899 beging het scheidsgerecht, dat uitspraak had te doen in het grensgeschil tusschen Britsch Guiana en Venezuela, de blunder zich incidenteel uit te spreken over de grens tusschen Britsch en Nederlandsch Guiana, zooals ik heb aangetoond in mijn artikel in het nummer van dit tijdschrift van November 1920.

Onze regeering berustte daar niet in. Van welken omvang de correspondentie over deze aangelegenheid tusschen de beide regeeringen is geworden is mij natuurlijk niet bekend, maar vermoedelijk zou ze gedrukt niet zoo heel veel ruimte beslaan.

Summa summarum meen ik dat de omvang van de heele correspondentie van ± 1840 tot heden, als ze gedrukt werd met een niet te groote letter, onzen Minister van Buitenlandsche Zaken zou meevallen en dat ook de kosten door den Staat der Nederlanden zonder veel bezwaar gedragen kunnen worden.

Waarom ik nogmaals op deze zaak terugkom?

Omdat ik overtuigd ben dat, als de zaak juist andersom stond, Engeland niet zou rusten vóór er een beslissing in zijn voordeel was gevallen.

Omdat niet onweersproken mag blijven de in het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer betreffende het ontwerp tot goedkeuring van het tusschen Nederland en Brazilië gesloten verdrag tot regeling der grens tusschen Suriname en Brazilië, vastgsteld 23 Mei 1907, door verscheidene leden uitgesproken twijfel „of de Nederlandsche Regeering in haar diplomatiek beleid met betrekking tot de grenzen van Suriname wel altijd bijzonder gelukkig is geweest, of daarbij niet te veel gestreefd is naar een vriendschappelijke verstandhouding met onze na-

buren en of daarbij wel altijd genoegzaam rekening is gehouden met de belangen en de rechten der kolonie".

Omdat uit het feit, dat onze regeering tot de Britsche een vertoog heeft gericht nopens den zoo even genoemden blunder van het Parijsche scheidsgerecht, volgt dat onze regeering het bestaan van een grenskwestie erkende en alsdan de bevoegdheid niet had om zonder een verdrag, waartoe de medewerking van de Staten-Generaal werd vereischt, met de Britsche regeering tot overeenstemming te komen, waar het tweede lid van art. 1 van het Regeeringsreglement luidt:

„Verdragen, betreffende afstand of ruiling van grondgebied of regeling der grensscheiding, behoeven de goedkeuring der Staten-Generaal."

En als nu een onvoldoend voorbereide Minister van Buitenlandsche Zaken of een Gezant zich door Engeland heeft laten — laat ik maar zeggen — bepraten, kan dan de tegenwoordige regeering niet terugkomen op de — laat ik maar weer zeggen — onvoldoend voorbereide „overeenstemming"?

Niemand minder dan Lord Salisbury — als ik mij niet bedrieg, juist de minister met wien tot „overeenstemming" is gekomen — heeft ten deze een voorbeeld gegeven:

In het voorjaar van 1901 hield de oud-president der Vereenigde Staten, Grover Cleveland — die den stoot gegeven heeft tot de beslissing van het Engelsch-Venezuelaansche grensgeschil — te Princetown twee lezingen, welke in 1913 zijn uitgegeven onder den titel „*The Venezuelan Boundary Controversy*". Ik lees hierin:

„.... but on further representation by Venezuela, Lord Granville, in behalf of the Government of Great Britain, expressly agreed with Venezuela that the treaty article relating to arbitration should be unrestricted in its operation ......"

Dat gebeurde op 15 Mei 1885.

En verder:

„What ever Lord Granville may have intended by the language used, the Government of Venezuela certainly understood his agreement to include the pending boundary dispute as among the questions that should

be submitted to arbitration; and all other matters which the treaty should embrace seemed so easy of adjustment that its early completion, embodying a stipulation for the final arbitration of the boundary controversy, was confidently and gladly anticipated by the republic.

The high hopes and joyful anticipations of Venezuela born of this apparently favorable situation, however, but short-lived.

On the twinty-seventh day of July 1885, Lord Salisbury, who in the meantime had succeeded the Earl of Granville in Great Britain's Foreign Office, in a note to Venezuela's envoy, declared: (hetgeen volgt cursiveer ik).

Her Majesty's Government are unable to concur in the assent given by their predecessors in office to the general arbitration article proposed by Venezuela"............

Waarom zou nu Jhr. van Karnebeek, het voorbeeld van Lord Salisbury volgende, niet aan de Britsche regeering kunnen schrijven:

„Her Majesty's Government are unable to concur in the agreement arrived at by their predecessors in office, regarding the boundary between Dutch- and British Guiana".

En dan, zoo noodig, de — op zich zelf zeer eenvoudige — kwestie onderwerpen aan arbitrage of aan de beslissing van een der organen, welke de wereld sedert rijker is geworden!

Door zulk optreden zou Jhr. van Karnebeek het aanzien dat hij in de wereld geniet, nog zeer zien stijgen.

Ten slotte deze uitspraak van Grover Cleveland:

„It first occurs to us that a contention may well be suspected of weakness when its supporters are unwilling to subject it to the test of impartial arbitration."

SURINAME'S BEHOEFTEN

DOOR

G. J. STAAL.

I.

„Is dat Suriname?", vroeg mij eens een vreemdeling, dien ik in de gelegenheid gesteld had in het ontgonnen gebied eenige plantages en vestigingen van klein-landbouwers te bezichtigen. Hij sprak het uit op een toon van blijde verwondering; naar hetgeen hij elders ervan gehoord had, verkeerde hij in de meening eene hopelooze woestenij te zullen vinden, waar niets goeds gedaan nòch te doen was. Hij had méér gezien, andere gewesten in dat gebied en, wat hij nu zag, stak er zoo gunstig bij af. Hij kon zich niet voorstellen, dat hij zich bevond in een noodlijdend land; hij kon zich niet verklaren dat het zoo móest zijn.

Toen ik hem hoorde, rees voor mij op het beeld van het geleidelicht in de Suriname. Wie des avonds, in het donker, de rivier binnen vaart, neemt een helder licht waar, dat uitschijnt over het water, van den top van een hoogen toren, midden in den breeden mond, vaag oprijzend in het duister. Maar die toren, — dat ziet men bij dag, is uit het lood gezakt, staat bedenkelijk scheef. En door de werking van stroom en beweeglijk slib zal hij eenmaal — wie weet hoe spoedig reeds — kantelen. Dan zal het water het licht dooven.

Suriname doet denken aan dien lichttoren op zijn onveilige basis. Maar toch is er één groot, kardinaal verschil: de toren is aan het wankelen gebracht door geweldige natuurkrachten, waartegen 's menschen kracht niet op kan; Suriname echter kan wèl gestut en opgeheven worden door menschelijk vermogen.

In twee zeer belangrijke verslagen, — dat der zoogenaamde Suriname-Commissie, in 1911 verschenen en het verslag der Studie-Commissie van het Suriname-Studie-Syndicaat, dagteekenend van 1920, — is met frissche bekwaamheid menig gebrek aangewezen in Suriname's fundament en menige goede raad voor herbouw verschaft. Op enkele punten raken die verslagen elkander. De Studie-Commissie heeft op het stuk van het geldelijk beleid denkbeelden en voorstellen van de Suriname-Commissie onderlijnd en aanbevolen; met betrekkng tot eenige andere onderwerpen, zooals aanleg van verkeerswegen en decentralisatie van bestuur, schaart zij zich eveneens aan de zijde van laatstgemelde Commissie.

Ondanks zulke punten van overeenstemming, loopen de beide rapporten, wat hun aard en hunne strekking aangaat, echter ver uit een.

Voor een deel is dat te verklaren uit het verschil in taak, door de Commissiën aanvaard. Terwijl de opdracht van de Suriname-Commissie was om een onderzoek in te stellen naar den economischen en financiëelen toestand van Suriname en om raad te geven ten aanzien van de maatregelen, die ter verbetering van den toestand genomen dienden te worden, — raad aan de Regeering en dus uiteraard betrekking hebbende op het geen Háár te doen stond, — was die der Studie-Commissie gericht op een onderzoek naar de bedrijfsmogelijkheden, in het bijzonder op landbouwgebied, ter bevordering van den opbloei van het land met medewerking, in de eerste plaats, van ondernemers. Een ander doel stond dus voor oogen, en het kon dan ook niet anders of de rapporten moesten in wezen verschillen.

Een opmerkelijk verschil tusschen de beide verslagen moet echter worden toegeschreven aan de divergeerende beschouwingswijzen der twee Commissiën op het stuk van het zoo belangrijke immigratievraagstuk. Hoewel de Suriname-Commissie in haar verslag spreekt van het „alles beheerschende bevolkingsvraagstuk" (bl. 193) en niet nalaat de beteekenis van de immigratie voor de oplossing van dat probleem in het licht te stellen, heeft zij zich niet kunnen losmaken van het be-

grip, dat het naaste doel van den aanvoer van immigranten zou zijn om den grooten landbouw de noodige werkkrachten te verschaffen (bl. 196), terwijl daarentegen de Studie-Commissie met bijzonderen aandrang en nadruk de aandacht er op gevestigd heeft, dat bij alle maatregelen, die ten behoeve van de immigratie getroffen worden, als doel voor oogen gehouden moet worden: het vormen van een voldoende plaatselijke arbeidsmacht, wèl ontstaan door immigratie, doch daarvan onafhankelijk geworden. Schijnbaar moge het verschil in uitgangspunt niet zoo belangrijk zijn, daar immers ook de Studie-Commissie voortzetting van den aanvoer van immigranten ten behoeve van de arbeidsvoorziening op de ondernemingen voorstaat, zoodat ook in haar gedachtengang gesproken kan worden van die bestemming als „naaste" doel der immigratie, uit de aanbeveling der Suriname-Commissie om het aandeel der werkgevers in de kosten van den aanvoer te verzwaren (bl. 194), blijkt wel hoever eene redeneering van uit haar uitgangspunt ten slotte wegvoert van de slotsom van het betoog der Studie-Commissie, die consequent voortgaande in háre lijn, tot het voorstel komt om de lasten der werkgevers in het immigratieproces te verlichten.

De heeren Kasteleyn en Kluvers hebben in de Juli-aflevering van den West-Indischen Gids, — eerstgenoemde heeft het andermaal gedaan in de aflevering van September ,— nog eens bijzondere klem gelegd op het *hoofddoel*, het *einddoel* der immigratie. Inderdaad kan niet genoeg herhaald worden hoe noodzakelijk en van hoeveel belang het is het eigenlijk doel van de immigratie scherp te omschrijven, dat doel scherp voor oogen te houden en bij alle pogingen, die gedaan worden om Suriname er boven op te helpen, dáárop te mikken. Alleen dàn kan er sprake zijn van doordringen tot de kern van het Suriname-vraagstuk, tot de bron van alle bezwaren en moeielijkheden, alleen dàn van een welbewust streven naar de opheffing van Suriname in vaste lijn; alleen dàn van kans op welslagen.

Het rapport der Studie-Commissie, waarvoor Neder-

land dank schuldig is, zoowel aan de samenstellers, als aan hen, die de middelen beschikbaar stelden om het onderzoek te bekostigen, heeft de groote verdienste dat het helderder dan eenig ander aantoont wat er hapert aan Suriname en wat er noodig is om het land te redden uit zijn armelijken toestand. Het heeft de kiem gewezen van alle kwalen, den haard van alle ziekten, en aangeduid hoe de kiem moet worden gedood, het verterend vuur gebluscht.

Naar tijdsorde jonger dan het Verslag der Suriname-Commissie komt aldus aan dat der Studie-Commissie de voorrang toe, want het lijdt — althans voor schrijver dezes — geen twijfel, dat allereerst voldaan zal moeten worden aan de voorwaarden, die de Studie-Commissie voor den opbouw voor Suriname stelt, vóórdat eenig wezenlijk effect verkregen kan worden door de invoering van maatregelen van den aard als in het rapport der Suriname-Commissie aanbevolen.

Wat toch is het Surinaamsche vraagstuk?

Het heeft vaak den schijn alsof het een probleem is van zóó bijzonderen, zóó uitzonderlijken aard, dat het éénig in zijn soort is en schier onoplosbaar.

In werkelijkheid is het echter niet anders dan het probleem, dat overal verschijnt waar eene slechte, schadelijke verhouding bestaat tusschen de uitgestrektheid van den ontginbaren bodem en het kwantum der krachten, voor de ontginning beschikbaar. Onevenredigheid — kortweg gezegd — tusschen gebied en bevolking.

Dat is de primaire kwaal, waaruit zich nagenoeg alles laat verklaren.

Indien Suriname, zóó gelijk het is, gelegen ware ergens in het gebied van Nederlandsch-Indië, dan zou geen oogenblik bijzondere bezorgdheid over de toekomst behoeven te bestaan. Voorzeker zouden dan de gunstige factoren voor ontwikkeling, waarop het land in vele opzichten bogen kan, spoedig tot hun recht komen, aangezien in dat geval zooveel gemakkelijker zou kunnen worden voldaan aan de onontkoombare voorwaarden voor verbetering van de omstandigheden.

Vele deelen der Buitengewesten van Nederlandsch Indië

vertoonen, op de keper beschouwd, geen beter beeld dan Suriname; zijn economisch even zwak, zelfs zwakker.

Maar omdat Suriname niet als die Buitengewesten een deel uitmaakt van een grooter geheel; omdat het op zich zelf is aangewezen; omdat het eene volledige eigen huishouding moet verzorgen, dáárom heeft het Surinaamsch probleem een ander, zoo opvallend aanzien en ontstaan nevenproblemen van financiëelen, materiëelen, moreelen aard, die gezamenlijk optredend en elk voor zich tegelijkertijd om eene oplossing vragend, de ingewikkelde figuur vormen, welke op den beschouwer den indruk maakt van een onontwarbaar kluwen van raadselen, waarin hij den draad, die naar het antwoord leidt, niet zal kunnen vinden.

Zóó wonderlijk is de figuur in weze echter niet. De nevenproblemen zijn slechts uitloopers van het hoofdprobleem; zij zijn alléén raadselen, omdat zij niet kunnen worden opgelost zoolang het hoofdprobleem nog geene afdoende oplossing heeft gevonden; zij houden op raadselen te zijn zoodra bescheid op het hoofdprobleem is gegeven; dàn — maar ook niet eerder — verdwijnen zij van zelf of veranderen in overal wèl-bekende vraagstukken, waarvoor de antwoorden voor het grijpen liggen.

Dat hoofdprobleem nu is: het vraagstuk der bevolking.

Welke oorzaken men ook voor Suriname's gebreken wil aanvoeren: gebrek aan kapitaal, gebrek aan draagkracht, gebrek aan energie, gebrek aan arbeidzaamheid, gebrek aan productiviteit, aan kennis, aan verantwoordelijkheidsbesef; welke benamingen en kwalificatiën men ook bezigen wil — met meer of minder recht — om te verklaren en . . . . te verwijten; welke woorden men ook wil gebruiken om de toestanden te kenschetsen en aan te duiden wat veranderen moet, er is maar één naam voor alle gebreken te zamen: gebrek aan bevolking, er is maar één woord, dat alles zegt en alles aanduidt: onderbevolking.

II.

Een land als Suriname, begiftigd met een zeer vruchtbaren bodem, geschikt voor de verbouwing van velerlei gewas, met gunstige seizoenverdeeling, een wezenlijk niet

slecht klimaat en grootendeels nog braakliggend, zoodat er overvloed van ruimte voor nog duizenden en duizenden is, zal héél langzaam aan en op den langen, langen duur wel in een anderen, beteren toestand komen.

Toen schrijver dezes in November 1916 het bestuur over Suriname aanvaardde, kon hij zich hoopvol en bemoedigend uiten over de mogelijkheid van eene snelle krachtige ontwikkeling, omdat er uitzicht bestond dat er nieuw leven in gebracht zou worden. En toen hij, in December 1920, afscheid nam, kon hij in alle oprechtheid verklaren dat hij, ondanks de ervaren teleurstellingen, die hem eene andere werkelijkheid hadden laten zien dan beloften en gerechtvaardigde verwachtigen in 1916 voorspelden, geen woord behoefde terug te nemen van hetgeen hij destijds gezegd had over de gunstige factoren, die een toekomstigen opbloei mogelijk maakten. Ja, indien de armelijke omstandigheden toegeschreven zouden moeten worden aan onvruchtbaarheid van den grond, slechte weersgesteldheid, kwaad klimaat, — in het algemeen aan schadelijke invloeden, onafhankelijk van 's menschen wil en 's menschen kracht, — dan zou er reden zijn om te wanhopen aan de komst van betere tijden.

Zóó is het echter niet.

Maar hoe lang zal het duren vóórdat een wezenlijke verbetering intreedt; hoevele perioden van stilstand, achteruitgang, ontmoediging zullen nog doorleefd moeten worden vóórdat de toekomst verzekerd is? De vragen stellen, is haar beantwoorden. Suriname kan zóó lang niet wachten; Nederland mag het zóó lang niet aanzien.

Wie onderzoekt of Suriname vooruit gaat of niet, zal bevinden dat wel is waar in sommige opzichten vooruitgang is te bespeuren, maar ook tot de gevolgtrekking komen, dat die vooruitgang slechts zéér langzaam vordert en dat daartegenover de lasten snel toenemen.

Ter bevestiging hiervan volgen eenige gegevens, verkregen door vergelijking van twee vijfjarige tijdperken, 1910/14 en 1915/19. In het laatste tijdvak valt de wereldoorlog en de daaruit ontstane algemeene ontreddering, waaronder na-

tuurlijk ook Suriname leed. De opmerking zou dus geplaatst kunnen worden, dat dientengevolge zich in dat tijdvak te veel ongunstige invloeden deden gelden voor eene zuivere vergelijking met de periode 1910/14. Daartegenover staat echter, dat in enkele opzichten de buitengewone tijdsomstandigheden een gunstige werking uitoefenden; met name werd veel meer dan vroeger geproduceerd in het eigen land voor de eigen behoeften, er werden hoogere prijzen voor de producten gemaakt en tengevolge van de verkeersbelemmeringen bleef een veel grooter aantal immigranten als settlers achter dan anders vermoedelijk het geval geweest zou zijn. Wat de financiën aangaat, moet bovendien opgemerkt worden, dat door de heffing van opcenten en bijzondere lasten getracht werd de nadeelige invloeden op de geldmiddelen althans eenigermate te ondervangen. Intusschen is niet tegen te spreken, dat de schadelijke invloeden merkbaar zijn, zoowel in de bevolkings-toename als in de geldelijke uitkomsten. Niettemin is het materiaal van de periode 1915/19 voor de vergelijking gebezigd, omdat het er feitelijk zoo weinig toe doet welke tijdperken ter vergelijking genomen worden, nu toch het algemeen verloop der omstandigheden slechts een verloop-in-zwakheid is.

De bevolking telde einde 1914: 99.000 zielen, einde 1919: 110.000. Zij nam dus, deels tengevolge van natuurlijken aanwas, deels van immigratie toe met 11 % in 5 jaren. Er is wel eens becijferd dat, wanneer de bevolking tot 250.000 zielen zou stijgen, een bevredigende toestand (bevredigend, méér niet) zou ontstaan. Zelfs als in acht genomen wordt, dat de aanvoer van Javanen in 1915 en 1916 geheel stil stond en dat in die jaren slechts 300 Britsch-Indiërs werden aangebracht (waartegenover echter, zooals gezegd, als gedeeltelijke compensatie een ruimer aantal blijvers te stellen is), dan springt in het oog hoe ontmoedigend lang het zou duren vóórdat de bevolking meer dan verdubbeld en de „bevredigende" toestand ingetreden zou zijn, wanneer niet een krachtige stoot aan de bevolkingsvermeerdering werd gegeven. Daar zoo dikwijls Britsch Guyana ten voorbeeld gesteld wordt,

moge er hier op gewezen worden dat Demarara reeds twee-en-een-half maal zooveel inwoners telt als Suriname, maar Suriname wat den natuurlijken aanwas betreft gunstig bij den buur afsteekt. Een jaar als 1919, toen 295 personen méér overleden dan geboren werden, is een besliste uitzondering. In dat jaar viel de griep-epidemie, de ernstigste ramp, die het zielental ooit sinds menschenheugenis trof. In 1910/18 bedroeg het geboorte overschot gemiddeld 875 per jaar.

De stilstand en belemmering in het immigranten verkeer waren oorzaak dat in 1915/19 slechts ongeveer 4800 immigranten binnen kwamen, tegen ruim 5700 in het tijdvak 1910/14.

In den grooten landbouw was de productie van *koffie* in 1910/14: 1½ millioen kilogram, in 1915/19: 6½ millioen, eene toename dus met ruim 330 %.

Voor *cacao* waren de cijfers: ongeveer 7 millioen kilogram in 1910/14 en ongeveer 8½ millioen in 1915/19, derhalve 21 % toename.

Suiker daarentegen liep terug met 3½ percent, te weten: van ruim 64 millioen kilogram in 1910/14 tot ongeveer 62 millioen in 1915/19.

Becijferd naar de marktprijzen van vóór den oorlog, kan aangenomen worden, dat de waarde van het geproduceerde in de tweede periode 5 millioen gulden hóóger was dan in de eerste. Als gevolg van de behaalde hoogere eenheidsprijzen moet de geldelijke opbrengst veel meer geweest zijn.

In den kleinen landbouw viel in het tijdperk 1915/19 eene aanzienlijke toeneming van de productie over den geheele lijn waar te nemen. Met een enkel woord is hiervoren reeds vermeld, dat die hoogere productie toegeschreven moet worden aan den invloed der tijdsomstandigheden. Ten gevolge van de stremming in het verkeer — geruimen tijd stond alle rechtstreeksche verbinding met Nederland geheel stil — en de uitvaardiging van uitvoerverboden elders, ontstonden leemten en vertragingen in den invoer

van levensmiddelen. Om een paar belangrijke te noemen: terwijl vroeger geregeld, in den 14-daagschen dienst, rijst uit Nederland werd verschaft, zeker tusschen 1500 en 2000 balen per vaart en in 1917 nog 26000 balen konden worden aangevoerd, kon het in 1918 nog slechts gelukken om 8000 balen uit Oost-Indië te verkrijgen en een paar duizend via Amerika. In 1919 verschafte het buitenland niets meer. Met blom voor de bereiding van brood, dat in Suriname een volksbehoefte is, was het niet anders. In de eerste helft van 1918 kwam geen baal binnen; eindelijk gelukte het uit Argentinië, — een geheel nieuwe markt voor Suriname, — blom te betrekken. De invoer van slachtvee uit Demerara, aanvankelijk teruggebracht van 80 tot 40 stuks per maand, werd al spoedig geheel stopgezet.

Al deze, en andere, soortgelijke verstoringen in de voedselverschaffing hebben een levendigen vooruitgang in de productie van den kleinen landbouw veroorzaakt.

Achtereenvolgens bedroeg de productie van dat bedrijf in 1910/14 en 1915/19 voor:

Koorn (*maïs*): 4.7 millioen K.G. en 7.9 millioen = eene stijging met 68 %.

Bananen: 1.7 millioen K.G. en 2.6 millioen = eene stijging met 53 %.

Aardvruchten: 5.8 millioen K.G. en 15.3 millioen = eene stijging met 164 %.

Rijst (*padi*): 12.1 millioen K.G. en 36.7 millioen = eene stijging met 203 %.

Het aandeel van den kleinen landbouw in de voortbrenging van cacao en koffie bedroeg achtereenvolgens:

Cacao in 1910/14: 1.8 millioen K.G., id 1915/19: 2.4 millioen = stijging met 33 %.

Koffie in 1910/14: 0.1 millioen K.G., in 1915/19: 0.3 millioen = stijging met 200 %.

Deze uitkomsten duiden eene algemeene stijging van de productie van den kleinen landbouw aan met 150 %, on-

gerekend de eveneens opgevoerde levering van kokosnooten, boonen en andere plantaardige voedingsmiddelen.

Het aantal perceelen van den kleinen landbouw nam toe van ongeveer 9900 aan het eind van 1914 tot ruim 13.000 aan dat van 1919; de bebouwde oppervlakte van 12000 tot 19000 Hectaren.

De sterkte van den veestapel werd eind 1914 geschat op 7000 dieren, eind 1919 op 10.000 gewaardeerd.

Op het gebied van de geldmiddelen valt eene toenemende onevenwichtigheid tusschen uitgaven en inkomsten waar te nemen.

Terwijl in de periode 1910/14 de gewone uitgaven (waar onder te verstaan die, welke uit de eigen middelen en het Rijks-subsidie gevonden moeten worden) volgens de cijfers der rekeningen ± *f* 21.700.000 beliepen, bedroegen zij, naar de voorloopige uitkomsten, in 1915/19 ± *f* 24.600.000, dus ongeveer *f* 3.000.000 of 14 % méér. Waartegenover het totaal der middelen van *f* 17.485.000 in 1910/14 terugliep tot *f* 17.185.000 in 1915/19, of drie ton achter bleef.

Voor zoover thans kan worden vastgesteld, is derhalve te voorzien dat het subsidie, dat over 1910/14 ruim *f* 4.200.000 bedroeg, over het tijdvak 1914/19 de *f* 7.500.000 zal overtreffen.

De voornaamste middelen, die opgesomd plegen te worden in een der bijlagen van het Koloniaal Verslag, — namelijk: de inkomstenbelasting, invoerrechten, accijnzen, verlofbewijzen voor den verkoop van gedistilleerd, concessierechten e. d., retributie van balata, goudbelasting, opbrengsten van verkeersmiddelen, zegelrechten, post- en telefoondienst, schoolgelden, — brachten in de periode 1915/19 ongeveer hetzelfde bedrag op als in 1910/14, te weten: ruim *f* 1.300.000, niettegenstaande de invoering van bijzondere heffingen ter tegemoetkoming aan de nadeelige gevolgen van de oorlogsomstandigheden eene bate van ruim *f* 1.000.000 verschafte en de opbrengst van den zeedienst der koloniale Vaartuigen niet

onbelangrijk steeg teng volge van de veranderingen in het overzeesch ver eer der groote lijnen.

Belangrijk was hierbij de schade, aan invoerrechten geleden. In 1910/14 schommelend tusschen *f* 1.100.000 en ruim *f* 1.400.000 per jaar, bewogen zij zich in 1915/19 tusschen *f* 975.000 en ruim *f* 1.000.000 's jaars, met inbegrip van de geheven opcenten.

De inkomstenbelasting had in 1910/14 een jaaropbrengst tusschen ruim *f* 100.000 en ruim *f* 130.000, in 1915/19 een van ruim *f* 110.000 tot ruim *f* 300.000, dank zij de opcenten en de buitengewone inkomstenbelasting.

(*Wordt vervolgd.*)

ADMIRAAL PEDRO LOUIS BRION.

1821—27 September—1921.

DOOR

P. A. EUWENS, O.P.

IV.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat Brion's werkzaamheid in Noord-Amerika zich nog over een ander gebied heeft uitgestrekt.

Volgens den *Diccionario Biografica* (in voce: MAC. GREGOR) „kwam den 3n Juli 1816 Francisco Javier Mina in Baltimore aan en schreef van daar aan Bolivar in Haiti, hem zijn hulp en medewerking verzoekend voor een expeditie om Mexico van het Spaansche juk te bevrijden. In geval Bolivar aan dit verzoek zou voldoen, beloofde Mina hem later wederkeerig ook in Venezuela behulpzaam te zijn. Tevens gaf Mina hem te kennen, dat hij hem gaarne persoon ijk wenschte te ontmoeten."

Hij lijkt wel aannemelijk, dat Brion tijdens zijn verblijf in Noord Amerika in deze aangelegenheid als tusschenpersoon is opgetreden en die twee mannen nader tot elkander gebracht heeft. Volgens Baralt (II, pag. 331) was deze Mina een Spaansch Generaal, uit zijn land vertrokken samen met verschillende Italiaansche officieren, die onder Napoleon in Spanje gestreden hadden, nu op weg naar Mexico om daar de opstandelingen te gaan steunen. Korten tijd nadat Brion met zijn schepen uit Amerika in Haiti was aangekomen, kwam ook Mina met zijn officieren daar aan. Dit schijnt ook Brion bewerkt te hebben, zooals Baralt niet onduidelijk opmerkt, *debido exclusivamente á su* (Brion?) *celo*", door de ijverige bemoeiingen van Brion. Doch bij aankomst op Haiti

gaven deze vreemde officieren te kennen, dat zij liever naar Europa wilden terugkeeren, hetzij omdat zij weinig vertrouwen meer stelden in het beleid en de toebereidselen van hun generaal, ofwel omdat de toestand in Mexico hun te verward voorkwam en een ongelukkigen afloop deed vreezen. Van deze onzekerheid maakte Bolivar handig gebruik om die officieren toen over te halen om met hem mede naar Venezuela te gaan.

Dat Brion zijn gedwongen verblijf op Haiti nog op andere wijze wist te beuttigen, blijkt uit het volgende vermakelijke verhaal, door den Curaçaoschen schrijver P. Poel [1]) aan de vergetelheid ontrukt.

Terwijl Bolivar op het einde van 1816 op Haiti met de uitrusting van een nieuwe expeditie naar Venezuela bezig was, kruiste Brion met zijn schepen op de Zuidkust van het eiland Cuba met het oogmerk hier Spaansche schepen buit te maken. Hier werd hij door een zwaren storm overvallen, die zijn vaartuigen verstrooide en zijn eigen schip op een der talrijke klippen van het eiland Pinos ten Zuid Westen van Cuba gelegen, verbrijzelde. Indien de visscherbevolking van dit eiland te weten kwam, dat het gestrande schip aan Venezolaansche opstandelingen behoorde en Spaansche gevaneenen aan boord had, bestond er het grootste gevaar, dat zij den Gouverneur van Batabano, de meest nabijgelegen stad op de Zuid Westkust van Cuba, zouden verwittigen, die dan zeker gewapende troepen naar Pinos zou zenden om de schipbreukelingen gevangen te nemen. Brion bracht daarom zijn scheepsvolk onder het oog, dat, ingeval zij in handen der Spanjaarden vielen, zij zeker zouden ter dood gebracht worden. De eenige kans op redding bestond voor hen, wanneer zij stipt zijn orders uitvoerden. Daarom moesten zij zich voor Engelschen uitgeven. Alle Engelschen en Amerikanen, die Brion onder zijn bevelen had, werden als sloeproeiers meegegeven aan één hunner, die als Britsch zeeofficier gekleed, de overbrenger was van een brief voor de kust van Cuba van dezen inhoud: „Daar Zijner Brit-

[1]) *Cur. Ct.* 23 April 1836.

sche Majesteits schip van oorlog *The Wilderforce*, kapitein BROWN, het ongeluk heeft gehad op de klippen van Pinos te stranden, verzoekt gemelde kapitein in naam van Zijne Britsche Majesteit, aan den Gouverneur van Batabano bijstand om de schipbreukelingen naar Cuba over te brengen, zullende alle kosten door gemelden kapitein gedragen worden." Deze list slaagde wonderwel. Weldra verschenen er bij Pinos vaartuigen, die de schipbreukelingen en de kleine stukken geschut en andere voorwerpen van waarde, die de visschers hadden opgevischt, aan boord namen. Dat deel der bemanning van Brion's schip, dat de gevangenen bewaakt en voor het oog verborgen had gehouden, kwam het laatste aan boord der Spaansche schepen en liet toen die gevangenen in vrijheid. Zoodra zij eenmaal onderweg waren, dwongen Brion's schepelingen de Spaansche kapiteins in plaats van naar Cuba hen naar Jamaica te brengen, waar Brion hen behoorlijk voor hun moeite betaalde en hun tevens een brief meegaf voor den Spaanschen Gouverneur om hem te bedanken voor den bewezen dienst. Deze brief was onderteekend door Louis Brion, Admiraal enz. Men kan begrijpen hoe de Gouverneur op zijn neus keek, toen hij bemerkte zóó te zijn beetgenomen .

Het eskader, dat Brion uit Noord Amerika had meegebracht, gevoegd bij de schepen onder bevel van Villaret, rijkelijk door President Petion van Haiti van krijgsvoorraad voorzien, versterkt door de vreemde officieren, vormde de nieuwe vloot en het nieuwe expeditieleger waarmede Bolivar op verzoek van Arismendi en Zea weer naar Margarita zou terugkeeren.

De schepen van Brion met Bolivar aan boord vertrokken het eerst, den 21n December 1816 en kwamen na een zeer voorspoedige reis reeds den 28n December te Juan Griégo op Margarita aan. Acht dagen later ná Brion vertrok de rest der vloot onder bevel van Villaret, die een grooten krijgsvoorrraad aan boord meevoerde. Deze schepen kwamen eerst na een maand zeilens op hun bestemming aan.

* * *

Wat was er echter tijdens Bolivar's afwezigheid voorgevallen?

Bij gemis aan opperste leiding hadden de verschillende generaals, elk op eigen gelegenheid en volgens eigen inzicht, zonder met elkander voeling te houden, op onderscheidene punten van het land met meer of minder succés den strijd voortgezet.

Ruim een maand voordat Bolivar op Margarita voet aan wal zette, hadden de Spanjaarden, door Generaal Arismendi voortdurend in het nauw gebracht, Pampatár, hun laatste steunpunt op dat eiland, verlaten, waarmede het geheele eiland in het bezit der independenten kwam. Arismendi stelde het eiland nu onder bevel van F. E. Gomez en trok zelf den 20 December met 400 man naar Barcelona.

Terwijl Generaal Piar begin September de havenstad Cumaná van de zeezijde blokkeerde en Mariño haar te land belegerde, zond Generaal Mc. Gregor van uit Barcelona bericht aan Piar hem terstond te hulp te komen. Samen trokken zij toen onder de hoofdleiding van Piar tegen de overmacht van Morales op en behaalden den 27n September een schitterende overwinning bij Yuncal, waarbij de Spaansche legeraanvoerder slechts met het tiende gedeelte van zijn soldaten aan de algemeene slachting ontkwam.

Terstond nadat Bolivar op Margarita voet aan wal had gezet, vaardigde hij een geestdriftige proclamatie uit om de bevolking mede te deelen, dat hij was teruggekeerd „*con el bravo almirante Brion*", „met den dapperen admiraal Brion", [1]) en trok reeds drie dagen later naar Barcelona om zelf het opperbevel van het leger in handen te nemen. Maar Piar was reeds geruimen tijd naar elders vertrokken. Na de overwinning bij Yuncal was hij in Zuidelijke richting de Andesketen overgetrokken, om zich met Generaal Cedeño te vereenigen, die het hier de koningsgezinden reeds geruimen tijd geducht lastig maakte. Toen Piar op het einde van November zich bij hem voeg-

[1]) *Documentos* no. 1156.

de, besloten beiden in onderling overleg een inval te wagen in de provincie Guayana, aan de overzijde van de Orinoco gelegen, om zich later ock van Angostura, de belangrijke hoofdstad dier provincie, meester te maken. [1])

Dit krijgsplan, door Piar koen en stout opgezet, met onweerstaanbaar geweld uitgevoerd, baande voor de Republikeinen den weg naar het geheele binnenland van Venezuela en Colombia. Piar had reeds den naam het geluk op de punt van zijn degen voor zich uit te dragen. Ook deze veldtocht in Guayana is voor Piar een doorloopend schitterend succes geweest, dat gevoegd bij de ontelbare glorievolle wapenfeiten ,die hij te voren reeds in dezen geweldigen strijd tegen Spanje op zijn naam geboekt had, hem tot den gunsteling van het leger, tot een der meest geniale, dappere en onstuimige generaals en vóórmannen van den Venezolaanschen heldenkrijg gemaakt heeft.

De vercvering van Guayana beheerscht het geheele jaar 1817 en concentreert zich geheel om dit illustre driemanschap Bolivar-Brion-Piar, waarin alle drie een even gewichtige rol spelen, die onmogelijk los van elkander kan beschouwd worden. De roem van dezen veldtoch had voor Piar zeker een eervoller dood gewettigd. Het blijft onbetwist, dat het tragisch einde van Piar's leven ook een donkere schaduw geworpen heeft op de beide anderen.

Alvorens dus de gebeurtenissen van het jaar 1817 te verhalen, willen wij eerst eenige bijzonderheden uit het leven van dezen landgenoot van Brion mededeelen. Wij ontleenen ze aan den reeds meermalen genoemden schrijver P. POEL. [2])

* * *

Manuel Carlos Piar werd te Curaçao geboren in 1777 of 1778. Nog zeer jong trok hij met zijn moeder naar Carâcas, waar hij een zorgvuldige opvoeding en onderwijs van zijn leermeesters ontving. [3]) Reeds in 1796 was hij

[1]) *Baralt* II p. 332.
[2]) *Cur. Ct.* 16 April 1836.
[3]) *Gazeta de Carácas,* 28 Januari 1818.

betrokken in een samenzwering te Carácas. Toen dit ontdekt werd, kon hij nog bijtijds naar Curaçao vluchten. Enkele andere samenzweerders van dit complot wisten uit de gevangenis te ontvluchten en namen eveneens de wijk naar Curaçao. waar zij zich, zooals naar den Kapitein te Carácas werd overgebriefd, in het huis van Piar verborgen hielden. Deze deed daarover bij Gouverneur Lauffer in een brief van 13 Augustus 1797 zijn beklag, waarop Lauffer het volgende antwoordde: „Ik heb U.E.'s missive i. d. van 13 Aug. 1797 ontvangen en aanstonds het daarin aangewezen huis van den burger Piar aan de Overzijde op het onverwachts door een commando der Schutterij doen bezetten, doch geen personen, welke door U. E. gereclameerd worden, daarin gevonden."

Tijdens het beleg van Curaçao in Februari 1804 door den Engelschen Admiraal Bligh maakte Piar zich verdienstelijk door een afdeeling vijanden, die in den omtrek van het Schottegat bezig waren de watercanoas te vernielen, te overvallen, en een officier en 3 manschappen gevangen te nemen, terwijl hij de overigen op de vlucht dreef.

Toen het op Curaçao weer rustig was geworden, legde hij zich op den handel en de scheepvaart toe en kwam zoo op Haiti, waar hij met de Regeering in kennis geraakte en het bevel kreeg over een gewapende goulet. Doch nauwelijks had hij in 1810 vernomen, dat in Carácas de opstand tegen Spanje geproclameerd was, of hij trok daarheen. Te Puerto Cabello werd hem het bevel opgedragen over een der kanonneerbooten, die op de rivier de Orinoco ter ondersteuning der troepen moest ageeren. Sinds dien tijd had hij meer dan iemand een werkzaam aandeel genomen aan den veldtocht tegen Spanje, lauweren zonder tal geoogst, wonderen van dapperheid verricht was hij de afgod geworden van het leger, maar ook zóó gehaat en gevreesd door de realisten, dat ze een premie van 10.000 pesos op zijn hoofd gezet hadden. [1]).

Trouw aanhanger van Bolivar voegde hij zich in Haiti

---

[1]) *Documentos* No. 1103.

bij hem, en bekend met land en volk, sprekend hun patois, gebruikte hij zijn grooten invloed op de negerbevolking om een groot getal Haitianen voor de eerste expeditie, die van daar naar Margarita uitzeilde, aan te werven. Bij het zeegevecht tegen de Spaansche brigantijn van oorlog *El Intrépido* op 2 Mei 1816 toonden deze soldaten welk waardevol materiaal zij waren voor dezen *guerra à muerte* (oorlog zonder genade).

Men kan zich ter nauwernood een voorstelling maken van het land, waar deze verwoede krijg gestreden werd, noch van het leger, dat Piar in dezen veldtocht ter zijde stond.

Ten Zuiden van Barcelona aan gene zijde der Andes strekt zich over honderden mijlen een eindelooze vlakte (*llanos, llanúros*) uit aan beide zijden van de Orinoco, een ontzaggelijken stroom van 2 tot 6 K.M. breed. Op tallooze plaatsen wordt deze vlakte doorsneden door een menigte andere rivieren, die deze streken in de regenmaanden onder water zetten. Deze vlakten zijn overdekt met gras, van daar dat de Spaanjaarden ze *la mar de yerbas*, graszee, noemden, die aan overtalrijke kudden wilde paarden, muilezels en vee overvloedig voedsel biedt. Het vleesch dezer dieren vormde het eenig voedsel, waarover de troepen van Piar hier konden beschikken. Andere levensmiddelen waren er niet te vinden. Dat vleesch werd gegeten zonder zout, zonder brood of eenige andere toespijs. Alleen voor de wilde, woeste soldaten, *llaneros*, bewoners en grensbewoners dezer vlakten, nog half barbaren, was zulk een leven mogelijk. De kleeding, die zij bij hun eerste expeditie hadden meegebracht, was hun reeds lang van het lijf gesleten en blootsvoets, zonder hoofdbedekking, half naakt of alleen met een dierenhuid bedekt, maakten zij deze campanje mede. Uit haat en weerwraak sneden zij elken Spanjaard, die hun in handen viel, even koelbloedig den hals af als zij een stuk vee afmaakten.[1])

[1]) Briefe aus Columbien an seine Freunde von einem Hannöverischen Offcier, geschrieben in dem Jahre 1820. — Leipzig. Brockhaus 1822. bl. 82—91.

Zonder ruiterij was er in deze vlakten niets te beginnen tegenover de Spanjaarden, die over een flinke goed geoefende cavallerie beschikten.

Doch de wilde paarden der *llanos* werden door deze natuurkinderen opgevangen, getemd, bereden en voor den strijd afgericht.

***

Zoodra op het einde des jaars de regentijd voorbij en het seizoen voor de operaties gunstig was geworden, begonnen Piar en Cedeño van uit Caicara, aan den zuidelijken (rechter) oever van de Orinoco bij de samenvloeiing van de Apure gelegen, hun opmarsch in Oostelijke richting met het vastberaamde plan zich van de geheele provincie Guayana en met het einddoel ook van de hoofdstad Angostura meester te maken. Reeds bij de Caura, de eerste groote zijrivier van de Orinoco, moesten zij halt maken, vooreerst om op den oever de noodige vaartuigen in elkaar te slaan om die rivier over te steken, tweedens om zich op ernstigen tegenweer voor te bereiden daar de tegenoverliggende oever door vier compagnieën Spaansche soldaten verdedigd werd. [1])

In den avond van 30 December 1816 stak een officier der patriotten Ra ael Rodriguez met drie manschappen heel voorzichtig de Caura over, overviel een vijandelijke voorpost en maakte zich onder het oog van den Spaanschen bevelhebber meester van een der vaartuigen, waarmee hij terstond naar den anderen oever terugkeerde. Op Nieuwjaarsdag 1817 zou men de rivier oversteken. Maar reeds terstond bleek een der eigengemaakte booten totaal onbruikbaar, zoodat de geroofde dubbel van pas kwam. Twee afdeelingen infanterie gingen zóóver stroomopwaarts de Caura over, dat ze door den vijand niet konden worden opgemerkt. Tegelijkertijd opende de artillerie het vuur op den overkant, waar de vijand stond opgesteld, ter bescherming van Cedeño met zijn ruiterij, die zwemmend den overtocht maakte.

[1]) *Baralt*, II, p. 357.

De vijand hield niet lang stand en vluchtte weg naar Angostura, nog 1½ mijl ver tot bij het dorpje San Pedro door den troep van Cedeño achtervolgd.

Reeds den 12den Januari kwam de Venezolaansche krijgsmacht voor Angostura en begon het beleg der stad. Eenige dagen later beproefde Piar wel door bestorming zich van de stad meester te maken, maar de verdediging der forten aan de landzijde en der vloot van 2 fregatten, 3 gouletten en 4 kanonneerbooten op de rivier was zóó geducht, dat Piar met een verlies van 300 man werd teruggeslagen.

Nu beraamde hij een ander plan en besloot de stad uit te hongeren door den toevoer van levensmiddelen af te snijden.

Op 150 K.M. afstand in Oostelijke richting van Angostura vloeit de rivier de Caroní in de Orinoco. Aan de overzijde dier rivier hadden Spaansche Paters Capucijnen sedert bijna een eeuw verschillende Nomaden-stammen der Indianen in een groot aantal dorpen vereenigd, door middel van landbouw en veeteelt gewend aan een meer geregeld en werkzaam leven en tot eenige beschaving gebracht. Van uit die missieposten werd Angostura gestadig van levensmiddelen voorzien. Den 8sten Februari trok Piar de Caroní over en 9 dagen later waren alle 28 missiedorpen in zijn bezit. De Spaansche bezetting trok zich terug binnen de versterkte stad *Guayana Vieja*, 40 K.M. oostelijker aan de Orinoco gelegen. De 22 Capucijnen werden gevangen genomen en opgesloten om te voorkomen dat ze de Indianen weer voor de partij van Spanje zouden overhalen. Piar stelde José Feliz Blanco als zijn commissaris over deze dorpen aan, die ze zeer economisch administreerde en nu de Indianen voor de republikeinen liet opbrengen, wat ze eerst aan de Spanjaarden afleverden.

***

Na deze overwinning zond Piar aan Bolivar bericht van de behaalde successen. Bolivar had in die dagen zijn

hoofdkwartier in Barcelona en droomde van een aanval in grooten stijl op Carácas, de hoofdstad des lands. Alle generaals, die links en rechts op eigen gelegenheid ageerden, werden met aandrang opgeroepen naar Barcelona. Ook Piar ontving brief na brief met dezelfde boodschap. In een brief van 10 Januari gaf Bolivar hem te verstaan, dat de verovering van Guayana een utopie was. „*Sin una flotilla respetable no es posible tomar la Guayana*" en „*Aun no es tiempo de tomar á Guayana*". Zonder een aanzienlijke vloot is het onmogelijk Guayana te veroveren". „De tijd is nog niet gekomen om Guayana te veroveren". [1]) Maar Piar kon onmogelijk uit Guayana en den Orinoco weer overtrekken zonder al het veroverde weer prijs te geven en zijn leger op den terugtocht aan vernietiging bloot te stellen. Ondanks de herhaalde vertoogen van Piar (Doc. 1180, 1188, 1195, 1204 en 1207) wantrouwde Bolivar het zaakje in Guayana en vermoedde dat Piar naar het opperbevel ambieerde, een vermoeden door Generaal Arismendi hem ingeblazen, die in een brief van 20 Febr. zich aldus uitliet: „El General Piar, puiero decírselo reservado, me da mala espina. A este patriota le ha soplado mucho la fortuna y quien sabe á donde va á parar esto, porque el no piensa como nosotros". — „Generaal Piar, dit wil ik U in vertrouwen zeggen, boezemt mij wantrouwen in. De fortuin heeft dezen patriot verwaand gemaakt en wie weet waarop dat zal uitloopen, want zijn zienswijze wijkt geheel van de onze af". [2]) Bolivar was er niet gerust op en besloot eindelijk met eigen oogen zich van den toestand in Guayana op de hoogte te stellen en zoo mogelijk dat dreigend gevaar te keeren. Na tal van moeielijkheden en gevaren, op zijn doortocht ondervonden, kwam hij den 2n Mei voor Angostura, juist in de de dagen toen het leger van Piar nog in een vreugderoes over een nieuwe schitterende zegepraal verkeerde.

* * *

---

[1]) *Documentos* No. 1170.
[2]) *Documentos*, No. 1212.

Wat was er intusschen bij Angostura voorgevallen? [1])

Voor het Spaansche leger en de vloot en de burgerbevolking dezer stad was het behoud van het missiegebied van Caroní een levenskwestie. Zonder dit bezit stond hun met zekerheid de hongerdood te wachten. Daarom zocht La Torre, de bevelhebber der stad, tot elken prijs deze dorpen weer in zijn macht te krijgen. Ongetwijfeld zou hij daarin geslaagd zijn, wanneer de sluwe Piar niet zijn prachtig opgezet plan doorschouwd en jammerlijk had doen mislukken.

La Torre liet het bezettingsleger een uitval doen, schijnbaar met de bedoeling om ten Zuiden der stad van uit *Ferranéro*, waar een groote veefokkerij bestond, eenige kudden slachtvee binnen de stad te smokkelen, maar in werkelijkheid nog méér met het oogmerk om Piar's aandacht op dit punt te trekken en hem met geheel zijn ruiterij uit de Indianendorpen te lokken tot op 2 à 3 dagreizen afstand aan deze zijde van de Caroní. Wanneer dat lukte, zou La Torre heimelijk 's nachts naar de stad terugkeeren, terwijl reeds op de Orinoco de noodige vaartuigen in gereedheid lagen om zijn soldaten de rivier te laten afzakken en de onbeschermd gelaten missiedorpen wederom in bezit te nemen. De uitgeputte paarden van Piar's ruiterij zouden na dien geforceerden marsch onmogelijk in staat zijn opnieuw den verren tocht terug tot aan de oevers van de Caroní en over deze breede rivier en nog naar het bedreigde punt te maken om daar terstond aan de versche troepen van La Torre slag te leveren. Piar vermoedde den toeleg. Vóór hij met zijn ruiterij de missie verliet en de Caroní overtrok, gaf hij in het geheim aan den Commissaris Blanco, den beheerder van het missiegebied, last zonder verwijl 500 versche paarden aan die zijde der rivier gereed te houden voor zijn manschappen.

In den nacht liet La Torre groote vuren aanleggen tusschen beide legerkampen om Piar nog meer te misleiden. Doch toen de dag aanbrak en hij de Spaansche leger-

---

[1]) *Baralt*, II, p. 363.

plaats geheel verlaten vond, zag Piar zijn vermoeden bewaarheid en maakte terstond rechtsomkeer. In galop ging het naar de rivier, trok deze wadend en zwemmend met zijn ruiters over en vond aan den overkant in plaats van 500 tot zelfs 700 versche paarden gereed staan. Aan deze prachtige manoeuvre was het te danken, dat Piar reeds rustig den vijand stond op te wachten, toen deze zich den 11n April 's middags ten 2 uur tusschen de dorpen San Feliz en San Miguel vertoonde. La Torre had 1600 man voetvolk en 200 ruiters, Piar daarentegen 500 fuseliers, 1300 Indianen, waarvan 500 met pijl en boog, en 800 met lansen gewapend, en 400 ruiters onder zijn bevelen.

La Torre liet zijn troepen in drie dichtaaneengesloten colonnen voortrukken, waarvan de flanken door afdeelingen der ruiterij gedekt waren. Piar had zijn troepen in een allergunstigste positie opgesteld. Zijn fuseliers en boogschutters liet hij aan den voet van een heuvel postvatten in een zoover mogelijk uitgestrekte linie met in het tweede gelid daarachter de lansiers, terwijl de linkervleugel gedekt werd door een diep ravijn en de rechter door den heuvel. De ruiterij stond, geheel voor den vijand verborgen, aan de achterkant van den heuvel opgesteld gereed om den vijand onverhoeds in de flank op het lijf te vallen. Bovendien moest het Spaansche leger om aan te vallen eerst de glooiing van den heuvel opklimmen en was daarbij geheel aan het vuur van den tegenstander blootgesteld.

Nog vóór de patriotten goed en wel hun aangewezen positie hadden ingenomen, was de vijand reeds tot op een pistoolschot afstand genaderd, waarop de republikeinen onmiddellijk eerst vuur gaven en daarna met gevelde bajonet op den vijand instormden. Het vuur en de pijlen van het eerste gelid hadden een ontzettende uitwerking op de gesloten gelederen der Spanjaarden. Terstond bogen zich de zijflanken tot een halven cirkel om, zoodat de realisten zich zagen ingesloten en van alle zijden de vijanden op zich zagen losstormen. Toen kwam de ruiterij achter den heuvel uit zijn schuilhoek te voorschijn en

viel als een wervelwind op den linkervleugel der Spanjaarden. Er werd geen schot meer gelost, het was een strijd van man tegen man. Een gruwelijke slachting volgde. 500 Spanjaarden werden gedood, 200 gewond, 300 waaronder 75 officieren en generaals krijgsgevangen gemaakt, waarvan niemand tenzij alleen de Venezolanen, die in het Spaansche leger dienden, het leven gespaard werd. Alleen La Torre met 17 ruiters ontkwamen door de duisternis en de vlugheid hunner paarden naar de rivier op de vaartuigen. Piar verloor twee zijner beste officieren en overigens maar weinig manschappen.

Deze geweldige zegepraal verschafte aan Piar een overvloed van krijgsvoorraad, kleeding en geld en bracht zijn leger in een welstand, zooals het tevoren nooit gekend had. Nog in den jubel dezer overwinning kwam Bolivar den 2n Mei met zijn officieren en leger voor Angostura om zich van den staat van zaken te vergewissen.

Toen hij de bijzonderheden van den veldslag bij San Feliz vernomen had, riep hij uit: „De overwinning, die Generaal Piar bij San Feliz behaald heeft, is het schitterendst succes, dat onze wapenen in Venezuela tot nu toe bevochten hebben."

Piar bereikte door deze overwinning het glanspunt van zijn roem en bevestigde opnieuw de faam een der meest geniale veldheeren te zijn van het Venezolaansche leger.

In aanmerking genomen de vroegere ontstemming van Bolivar en zijn afkeerige gezindheid tegenover Piar, kunnen wij alleen aan deze roemrijke prestatie van hem de zwenking in de verhouding van Bolivar tot Piar toeschrijven. Bij deze gelegenheid had Bolivar een langdurige samenkomst met hem, die tot de grootst mogelijke overeenstemming leidde. Piar erkende Bolivar als den eenigen en oppersten Chef van het leger. Van zijn kant bese te en erkende Bolivar nu de enorme beteekenis van de overmeestering van Guayana. [1]) Geen betere basis voor de verdere krijgsoperaties was er te bedenken. Dat reusachtig gebied, geheel doorsneden door de Orinoco met zijn

[1]) *Restropo*, II, p. 384.

talrijke zijrivieren, konden de patriotten nu overal bereiken en zóó tot in het hart van Venezuela en verderop naar het Westen ook tot in Colombia doordringen. Langs deze rivier hadden zij bovendien de prachtigst denkbare verbinding met den Oceaan en zóó met alle landen, van waar zij steeds wapenen en nieuwe hulptroepen konden aanvoeren.

Ondanks de zegepraal bij San Feliz en het bezit der Indianendorpen van Caroní lag daarmee de stad Angostura nog niet geheel weerloos. Wel was de bevelhebber La Torre niet meer bij machte een uitval te wagen, maar de forten aan de landzijde en de geduchte vloot op de Orinoco vormden nog voldoende bescherming tegen elken aanval. Daarom zag Bolivar voorloopig van een bestorming af, maar besloot haar intusschen door uithongering uit te putten. Zijn infanterie bracht hij naar de missiedorpen over om ze daar verder met Indianen aan te vullen en onder strenge discipline te brengen. De cavallerie onder Generaal Cedeño liet hij in den omtrek der stad geposteerd om den toevoer van hulp over land onmogelijk te maken.

Daar er evenwel zonder vloot geen definitieve overwinning te wachten viel, zond Bolivar aan Admiraal Brion bericht om met zijn eskader, dat bij het eiland Margarita kruiste, de monding van de Orinoco op te varen, ten einde in samenwerking met de landtroepen zich van de Spaansche vloot meester te maken en aldus de zegepraal te voltooien.

Den 3en Mei zeilde Brion met zijn eskader van Pampatár uit, vergezeld van eenige lichtere schepen, waarover Antonio Diaz het bevel voerde.

Intusschen was tot in Guayana de tijding doorgedrongen, dat de vloot der realisten onder Murillo in aantocht was en het op Margarita gemunt had. Bolivar moest dus haast maken met de verovering van Angostura, voordat Murillo de vloot op de Orinoco kwam versterken. Te dien einde gaf hij bevel een groot aantal flechéras te vervaardigen om de vloot van Brion behulpzaam te zijn. *Flechéras*, zegt *Restrepo* (II, p. 585, nota 25) zijn een

soort van booten, veel gelijkend op sloepen. Het zijn vaartuigen van weinig diepgang, die overal kunnen binnendringen en landen. Zoowel met zeilen als door roeien worden zij voortbewogen. Sommigen waren vrij groot, zoodat zij zelfs tot 2 kanonnen en 80 á 100 manschappen konden laden. Zoowel de Spanjaarden als de Republikeinen hadden deze booten in dienst. Vooral de bewoners van Margarita verwierven vermaardheid door hun snelvarende flechéras en de kranige bemanning, die ze bediende.

Deze sloepen moesten in de haven Las Tablas bij de samenvloeiing van de Orinoco en de Caroní, dus stroomopwaarts van Guayana Vieja's forten, vervaardigd worden. Bijna zonder geoefend personeel, zonder voldoend gereedschap kostte het heel wat moeite eer men einde Juni vier dezer booten had klaar gekregen. Met deze sloepen onder bevel van kapt. Rodriguez en luitenant Rosendo werden weer andere, die zich te ver van de overigen gewaagd hadden, van den vijand afgekaapt.

Eindelijk kwam het bericht dat het eskader van Brion bij de delta van de Orinoco was aangekomen. Het kwam er nu op aan die sloepen eveneens daarheen te vervoeren. Dat was een uiterst gevaarlijk werk, want zij moesten van Las Tablas voorbij de forten van Guayana Vieja afdrijven om bij de monding der rivier te komen. In den nacht van 2 Juli zou dat worden klaargespeeld. Elf sloepen waren reeds zonder opgemerkt te zijn, de forten gepasseerd. Toen viel er op eens een alarmschot, zoodat de twee achterste weer moesten terugkeeren. De Spaansche schepen achtervolgden beide groepen, waarvan de voorste elf haastig de nauwe doorvaart van Casacóima moesten invluchten.

Bolivar had bevel gegeven, dat een afdeeling troepen langs den oever de bewegingen der sloepen zou volgen en zoo noodig bijstaan. Hij zelf was met de meeste generaals eveneens daarheen gegaan (4 Juli) om het resultaat af te wachten.

Door gevangenen was de vijand ook hiervan onderricht geworden en deze besloot nu zijn slag te slaan. Zonder te

zijn opgemerkt hadden de Spanjaarden eenige soldaten op den o ver van de doorvaart bij Casacóima aan wal gezet om Bolivar zelf in handen te krijgen. Deze stond met zijn officieren op eenigen afstand van zijn soldaten, toen op het onverwachts de vijandelijke patrouille kwam opzetten. Drie officieren hadden nog den tijd snel te paard te stijgen en weg te vluchten. Maar voor de overigen was langs dien weg geen ontkomen meer. Zonder zich lang te bedenken sprongen deze allen in een nabijgelegen moeras en hielden zich zoo diep mogelijk in het water verscholen. De vijanden waagden zich daar niet in en konden bovendien door de duisternis ook volstrekt niets onderscheiden. Zij hadden er ook geen tijd voor, want de soldaten van Bolivar, die onraad bemerkt hadden, losten eenige schoten en kwamen toegeloopen, waarop de realisten de vlucht namen. Doch zóó dreigend was het gevaar geweest, waarin Bolivar met de zijnen verkeerd had, zóó weinig hadden zij verwacht den dood nog te ontkomen, dat Bolivar reeds zijn halsdoek had losgeknoopt en zijn dolk gereed hield om zich zelf den doodelijken steek toe te brengen, om niet levend in de handen van den vijand te vallen.

Al de flechéras echter, die met zooveel inspanning vervaardigd en met zooveel levensgevaar tot bijna op de plaats der bestemming gebracht waren, vielen helaas in de macht der realisten of gingen verloren. Gelukkig wist zich de bemanning over land nog te redden. [1]).

* * *

Admiraal Brion had zijn schepen in twee afdeelingen gesplitst. Over de eene, bestaande uit 5 brigantijnen en gouletten, voerde hij zelf het commando. De andere, niet meer dan 5 sloepen (*flechéras*) had Antonio Diaz onder zijn bevelen. Van dezen moesten er drie vooruitgaan, den zijarm *Macareo* ter verkenning geheel en al doorvaren tot aan de hoofdrivier en daarna weer terug om zich weer bij het e. kader te voegen. Doch de realisten vielen op het

[1]) *Restrepo*, II. p, 405.

onverwachtst dit drietal met elf flechéras aan (8 Juli). Een verwoed gevecht volgde. Maar door de groote overmacht moesten de patriotten het afleggen. Zij werden allen zonder genade overmeesterd en den hals afgesneden, met uitzondering van slechts enkelen, die zich in een schuitje wisten te redden en bij het afdrijven der rivier het eerst de achtergebleven sloepen onder Antonio Diaz ontmoetten. Toen deze dit treurig bericht vernam, waarbij ook zijn eigen broer was omgekomen, geeft hij vol woede en belust op wraak bevel, zonder Brion daarbij te raadplegen, alle zeilen bij te zetten om den vijand op te sporen en af te straffen. Diaz ontmoet de realisten, nog trotsch op hun overwinning bij het eiland Pagallos. Een nieuw gevecht volgde, waarbij Diaz en zijn mannen een weergalooze onverschrokkenheid aan den dag legden. Langen tijd bleef de strijd onbeslist. Maar Diaz naar alle zijden vurend, dan hier dan daar een schip aanvallend, zonder mededoogen elken Spanjaard, die hij in handen kreeg, om hals brengend, wist ten slotte de eerste drie schepen weer terug te winnen, nog drie er bij te bemachtigen, en 5 tot zinken te brengen en de overigen zooveel schrik aan te jagen, dat zij onder de bescherming der forten van Guayana Vieja hun veiligheid zochten. Diaz zou hen geheel en al hebben vernietigd, als hij hen nog verder had kunnen achtervolgen. Maar zijn schepen hadden zooveel averij en hij met zijn manschappen zooveel wonden opgeloopen, dat hij zich uit den verderen strijd moest terugtrekken om eerst wat op verhaal te komen. Deze zegepraal opende den vrijen, onbelemmerden doortocht voor het eskader van Brion, dat bij Casacóima zijn ligplaats zocht, waar ook de ontmoeting van Brion met Bolivar en zijn staf plaats vond. Onbeschrijfelijke vreugde bracht de vloot, zoowel om het weerzien van zooveel vrienden en familieleden van officieren en manschappen van het leger na zulk een lange scheiding, als ook om het zeker vooruitzicht dat de eindbeslissing nu nabij was.

Daar de vloot der Spanjaarden die van Brion verre in sterkte overtrof, liet Bolivar om zijn eskader een krachtigen steun te bieden, een geducht fort bouwen dicht bij

den rechteroever der rivier op een halve mijl afstand ten Oosten van Casacóima, dus dicht bij de mondingen van de Orinoco. Dat fort noemde hij *BRION* Het werd bezet door twee bataljons en versterkt door batterijen, zóó dat het wel in staat was tegen elken aanval der Spaansche vloot.

* * *

Bolivar met zijn leger had geen vermoeden hoe hoog de ellende in Angostura gestegen was; wist niet dat de bezetting en de bevolking der stad, noch de bemanning der schepen eigenlijk niet meer tot eenigen tegenweer in staat was. Hoe afdoende de insluiting door de troepen der patriotten geweest was, hoe verschrikkelijk de hongersnood in de stad had rondgewaard, bleek eerst naderhand.

Rafael Sevilla, een der Spaansche officieren, die al de ellenden van het beleg had meegemaakt, heeft het te boek gesteld en van hem vernemen wij: „Daar was in de stad geen hond, geen kat, geen muis meer overgebleven. Alles was opgegeten. De huiden, die in de winkels of op de zolders waren achtergebleven, werden gekookt en toebereid. En al leverde dit niets anders dan een brei van lijm, toch slikten wij het met walging" [1])

Toen ten slotte alles wat maar eenigszins voor voedsel dienen kon, was opgeteerd, toen La Torre van die verdedigingswerken en van de komst van Brion's vloot hoorde, gaf hij alle hoop op redding geheel op. Den 19n Juli 's morgens ten 10 uur werd het overschot van het garnizoen ,dat nog maar uit 300 bruikbare mannen bestond, en alle zieken en mariniers met de burgerlijke ambtenaren en verder alle personen, die de stad wenschten te verlaten, op het eskader ingescheept. Het laatst ging La Torre en de gouverneur van Guayana Don Lorenzo Fitzgerald aan boord. De schepen brachten hen over naar het laatste versterkte punt dat nog in hun be-

[1]) *Memorias de un Militar.* p. 123—127, ed. de 1903.

zit was, naar Guayana Vieja dicht bij de monding der rivier gelegen. Zonder den minsten tegenstand te ontmoeten kon Generaal Bermudez met zijn troepen de stad binnentrekken.

Het had allen schijn, nu leger en vloot der realisten in hun geheel bij Guayana Vieja geconcentreerd waren, dat hier de geweldige slag geleverd worden en de eindbeslissing zou vallen. Het Spaansche eskader bestond uit dertig schepen, zoodat er wel reden voor eenige bezorgdheid was, daar Brion's Scheepsmacht verre in de minderheid was. Maar het bleef enkel bij schermutselingen. Achteraf bleek dat het eigenlijke doel der Spanjaarden om bij Guayana Vie a ligplaats te kiezen, niets anders was dan ook daar de bezetting aan boord te nemen.

In den morgen van 3 Augustus 1817 werd het anker gelicht om den Orinoco af te varen. Brion's schepen achtervolgden hen nog 30 Mijlen ver en brachten hen nog zooveel mogelijk afbreuk toe. De vaartuigen met La Torre en Fitzgerald en de troepen aan boord slaagden er werkelijk in den Oceaan te bereiken. Maar de andere schepen met de emigranten aan boord dreven uiteen en raakten verdwaald in het labyrinth van vertakkingen der Delta. Velen vielen den patriotten in handen, anderen vonden geen uitweg en nooit meer werd er iets van hen vernomen. [1]) Het Spaansch eskader zette koers naar de vaste kust. van Barcelona en Cumaná, dat destijds in den macht van Murillo was. Juist op denzelfden dag, dat Angostura voor Spanje verloren ging, kwam de Spaansche Admiraal met zijn vloot voor het eiland Margarita [2]) In een brief aan Generaal Paez, die in de „llanos" van Apure tegen de Spanjaarden opereerde, gaf Bolivar 15 September het resultaat als volgt op:

„Ons eskader heeft den vijand achtervolgd tot op de hoogte van het eiland Tabago. Van de meer dan 40 grootere en kleinere schepen, waaruit de Spaansche vloot bestond, zijn er niet meer dan vijf ontsnapt en behouden

---

[1]) De Orinoco-Delta beslaat een oppervlakte van meer dan 20.000 K.M.² en heeft 36 vertakkingen en 16 uitmondingen.

[2]) *Restrepo*, II, p. 400—408. — *Baralt* II. p. 366—374.

gebleven, die beschaamd en lafhartig naar de Antillen gevlucht zijn, terwijl al de overige in onze handen zijn gevallen met 1000 gevangenen aan boord, Spanjaarden zoowel als Venezolanen van deze provincie, zoodat alles wat zich aan boord dezer schepen bevond nu het onze is, zonder dat de Spaansche bevelhebber dus eenig voordeel heeft kunnen trekken van het overschot van zijn leger, dat hij op zijn vlucht haastig aan boord genomen had [1])

Zoodra de veldtocht in Guayana voor de Republikeinen gelukkig geëindigd was, schreef Louis Brion in September 1817 aan zijn familie op Curaçao: „Ik ben zoo overkropt met werkzaamheden, dat ik een gedeelte van mijn nachtrust zelfs moet opofferen. Na een moeielijken veldtocht van vier maanden zijn wij nu meester van geheel Guayana. Wij hebben in dezen tijd den vijand ontnomen: 14 vaartuigen, 73 stukken geschut, 330 geweren, 160,000 zilveren Spaansche daalders en 300,000 daalders aan kopergeld. De specie vond men grootendeels aan boord der vaartuigen, waarmede de vijand wilde vluchten. De vijand heeft daarenboven verloren 280 man aan dooden en 1731 gevangenen. Ook zijn alle (Capucijner) monniken gevangen genomen. De bisschop heeft in het beleg het leven verloren. Er stierven gedurende het beleg van Angostura 750 menschen van den honger. Hun Generaal is zwaar gekwetst door een kogel, dien ik zelf gedirigeerd heb. Aan mijn kant heb ik 32 dooden en 31 gekwetsten."

* * *

Sinds den 2n Mei, den dag dat Bolivar in het legerkamp van Angostura was aangekomen, hebben wij Generaal Piar geheel uit het oog verloren.

Tot nu toe hebben wij Piar als een hoogst bekwaam legeroverste leeren kennen, wien de fortuin steeds gunstig was. Van den dag echter dat Bolivar de teugels in handen nam, is zijn optreden zoo onsympathiek mogelijk, komt

[1]) *Documentos.* N°. 1268.

zijn karakter, dat van nature toch al stug en heftig was, van de meest ongunstige zijde te voorschijn.

Piar had zich bij den nieuwen stand van zaken op loyale wijze neergelegd en Bolivar als den Oppersten Chef erkend. Doch dat ging hem niet zoo makkelijk af als hij het beloofd had, of liever wat meer waarschijnlijk is, zijn onderwerping en erkenning van Bolivar is maar in schijn en naar het uiterlijk geweest. Vast staat, dat hij al heel spoedig tot allerlei intrigues zijn toevlucht nam en tot felle oppositie oversloeg.

Alhoewel Bolivar hem terstond tot tweeden Chef benoemd had, vond hij een voorwendsel om zich al dra uit de omgeving van Bolivar te verwijderen en vestigde hij zich in Upáta, de hoofdplaats van het missiegebied. [1]) Hier trachtte hij den commissaris Blanco, dien hij zelf had aangesteld, steeds met den grootsten lof overladen en den hoogsten dank gebracht voor diens aandeel in de overwinning bij San Feliz [2]), tot frauduleuze opgave der bezittingen over te halen, waartoe Blanco zich niet wilde leenen. [3]) Daarna zocht hij Blanco allerlei moeielijkheden in den weg te leggen, zoodat deze vrijwillig bij Bolivar zijn ontslag indiende [4]). Deze maande hem tot toegevendheid aan om Piar zooveel mogelijk ter wille te zijn. [5]) doch moest ten slotte Blanco gelijk geven. Uit de briefwisseling dezer drie mannen uit dezen tijd blijkt overduidelijk, dat Piar moedwillig oneenigheid zocht en verraad in het schild voerde. Eindelijk zag Bolivar geheel tegen zijn zin zich gedwongen aan Piar op diens eigen verlangen ontslag uit het leger te geven met een paspoort om zich uit het land te verwijderen. [6]) Men had verwacht, dat hij naar Trinidad of Curaçao zou gaan, maar hij ging niet.

In al dien tijd dat Piar zich in Upáta bevond, had hij zich in zijn omgeving niet anders dan spottend en schimpend over Bolivar uitgelaten, voortdurend er op uit diens gezag neer te halen. Hij zocht officieren en minderen op

---

[1]) *Documentos* N°. 1311. [2]) *Documentos* N°. 1230. II. [3]) *Documentos* N°. 1239 en 1240. [4]) *Documentos* N°. 1241. [5]) *Documentos* N°. 1244. [6]) *Documentos* N°. 1248.

zijn hand te krijgen, schreef brieven in dien geest naar de officieren van zijn vroeger commando, gaf openlijk te kennen, „que era de absoluta conveniencia y necesidad deshacerse de Bolivar y de todos los blanquitos caraqueños que querían mandarlos.” „dat men zich maar van Bolivar en die blanke heertjes van Carácas moest ontdoen, die er op uit waren over hen te heerschen.” [1]) Half Juli ontving Bolivar, die in het missiegebied vertoefde, een dringend schrijven uit naam van zes generaals om terstond naar het hoofdkwartier over te komen, daar Piar hen tot verraad en opstand had willen verleiden en een aanslag op Bolivar beraamde. Bolivar sprong onmiddellijk in het zadel, vernam onderweg de tijding, dat de Spanjaarden Angostura ontruimd hadden en werd bij aankomst in het hoofdkwartier door alle aanwezige generaals en het leger spontaan opnieuw als opperste Chef geproclameerd. Maar inmiddels was de vogel gevlogen. In het geheim door een vriend voor het dreigend gevaar gewaarschuwd, had Piar reeds de wijk genomen. In den nacht was hij de Orinoco overgetrokken om zich in veiligheid te stellen, eerst naar Maturin en later naar Aragua de Barcelona, waar hij eveneens een grooten aanhang wist te verwerven. [2])

Terstond werd nu Generaal Cedeño door Bolivar met de zending van Pacificator naar Maturin belast èn om Piar op te sporen èn hem aan te zeggen zich zonder verwijl bij het hoofdkwartier aan te melden en in geval van weigering hem in hechtenis te nemen. Den 27n September werd hij eindelijk te Aragua de Cumaná aangetroffen. Zoodra Carmona, de commandant van Piar's lijfwacht, vernam dat Piar in staat van beschuldiging gesteld en er een bevel tot inhechtenisneming tegen hem was uitgevaardigd, bood deze geen weerstand en liet hem door Generaal Cedeño, Piar's besten vriend, gevangen nemen. Onderweg naar Angostura werd Piar echter met allen eerbied aan zijn hoogen rang verschuldigd behandeld. Den 2n October kwam hij in Angostura aan en werd door

[1]) *Documentos* N°. 1312. [2]) *Documentos* N°. 1311 en 1312.

Bolivar terstond bevel gegeven het proces overeenkomstig de militaire wet van 6 September 1813 te instrueeren. [1])

De akte van beschuldiging luidde, dat hij zich te verantwoorden had wegens 1°. insubordinatie tegen den Oppersten Chef van het leger, 2°. Samenzwering en hoogverraad, 3°. Opstand en 4°. Desertie uit het leger. [2])

Men heeft de groote activiteit en voortvarendheid, die Bolivar in die dagen ontwikkelde om Piar gevangen te nemen en zijn proces te beëindigen, als een bewijs aangemerkt van persoonlijken afkeer en wrok, van jalouzie en afgunst tegen een mededinger, maar de documenten bewijzen veeleer het tegendeel. Dat blijkt uit de samenstelling van den krijgsraad, waarvan hij Louis Brion, landgenoot en intieme vriend van Piar, tot voorzitter benoemde. Dat blijkt eveneens uit de briefwisseling van Bolivar in die dagen met de andere Generaals. Aan Generaal Bermudez schreef hij den 4n October : „Mijn speciaal verlangen voor mij persoonlijk is, dat de krijgsraad een weg zal weten te vinden om de strengheid der wet en het prestige der Regeering met de verdiensten van den beschuldigde te verzoenen. Ik heb voor leden van den krijgsraad juist die personen uitgekozen, van wie ik met zekerheid weet dat zij geen motieven van wrok tegen Piar hebben. Brion, zijn landgenoot en intiemste vriend, is President en de andere leden zijn gunstelingen van hem. Het is te hopen, in geval de krijgsraad de hoogste straf zal toepassen, dat ik een duidelijken weg zal vinden om die straf te veranderen, indien het leger dat zal vragen”.[3])

Den 15n October deed de krijgsraad uitspraak en verklaarde hem op alle punten schuldig en veroordeelde hem met algemeene stemmen ter dood, met degradatie van zijn militairen rang. Alvorens hun stem uit te brengen, sprak Brion, de Voorzitter zijn medeleden als volgt toe: „Kameraden, als gij verandering van het vonnis aanvraagt, zal ik daarin met U meegaan, evenals ik mede de verantwoordelijkheid wil dragen tegenover het Vaderland, waartoe die wijziging van het vonnis zou kunnen

[1]) *Documentos* N°. 1304. [2]) *Documentos* N°. 1285. [3]) *Documentos* N°. 1286, I.

leiden en gelijk ook de Opperste Chef daarin zal toestemmen en mede in dat geval voor zijn persoon het aandeel zal dragen, indien het toestaan van genade slechte gevolgen mocht hebben voor de Republiek. Ik voor mij, Mijne Heeren, heb geen ander richtsnoer, dat ik in sommige gevallen wel met eenige verzachting toepas, dan mijn plicht als zoon van dit Vaderland, dat wij trachten te bevrijden. Bijaldien Generaal Bolivar, wiens titels ik eerbiedig, evenals ik zijn persoon hoogschat, het ongeluk zou hebben te misdoen en ik belast zou worden over hem vonnis te vellen, zoudt gij ondervinden dat de correctheid van mijn optreden geen afwijking zou vertoonen. In zulke gevallen ben ik op de eerste plaats *niet* Louis Brion, maar getrouw dienaar van de partij, die ik omhelsd heb en voltrekker van de wet, waarop ik mijn eed heb afgelegd." [1])

Bolivar bekrachtigde het vonnis, behalve wat de degradatie betreft. Den 16n October 1817 's avonds ten 5 uur werd Generaal Piar op het hoofdplein van Angostura in tegenwoordigheid van het geheele leger gefusileerd. Dienzelfden morgen had hij om een priester verzocht en zijn zonden beleden. Kalm en rustig ontving hij het doodelijk schot. [2])

„Bolivar had zeker Piar kunnen begenadigen, zegt Blanco-Fombona [3]), maar dan ten koste van de opkomende Republiek en van zijn eigen gezag." Ook andere geschiedschrijvers, overigens Bolivar weinig genegen, zijn van oordeel dat Bolivar om zijn gezag te handhaven en een einde te maken aan de anarchie, Piar wel noodzakelijk moest opofferen. „Al was het geen rechtvaardige daad, zegt *Mitre*, het was toch een noodzakelijke daad, die den burgeroorlog in de kiem verstikte, die zeker tot ontbinding van het leger zou geleid hebben." En *Gervinus* oordeelt aldus: „Bolivar voltrok tegenover dezen gunsteling van het leger deze daad van hatelijke gestrengheid, maar die onvermijdelijk was. De terechtstelling van Piar bracht

[1]) *Ramon Azpuria* o. c. II p. 469.
[2]) *Documentos* N°. 1311; *Baralt* II, p. 379—382; *Restrepo* II, p. 421—426
[3]) *Cartes de Bolivar*, p. 178.

orde in den chaos, die tot op dat oogenblik in het leger geheerscht had." [1])

Elf jaar later zeide Bolivar: „De terechtstelling van Piar was voldoende om den opstand te smoren. Het was een staatsgreep, die alle oproerigen in de war bracht en schrik aanjoeg, Mariño en zijn congres van Cariaco in discrediet bracht, die allen tot gehoorzaamheid bracht, mijn gezag verzekerde, den burgeroorlog voorkwam zoowel als de slavernij van het land, mij in de gelegenheid stelde den veldtocht naar Nieuw Granada voor te bereiden en te ondernemen en vervolgens de Republiek van Colombia te scheppen. Nooit is er een dood nuttiger, meer politiek en overigens meer verdiend geweest." [2])

(*Slot volgt.*)

---

[1]) *Histoire de XIXe siècle*, Vol. VIII, p. 40.
[2]) *Diario de Bucaramanga*, p. 140.

BOEKBESPREKING.

New literature on the archeology of the West Indies.
THEODOOR DE BOOY, „*Archeology of the Virgin Islands*", and „*Santo Domingo Kitchen-midden and burial mound*". Indian notes and monographs, vol. I, 1, 2 (p. 1—100 and 101—137). Edited by the Museum of the American Indian, Heye Foundation. New York 1919.

The Dutch-American archeologist Theodoor de Booy was a pioneer in the West Indian field. His span of life was not long; he died 1919, at the age of 36. Nevertheless he will be remembered for his contributions to our scant knowledge about the aborigines of the West Indian archipelago. During the years of 1911—17 he conducted archeological research throughout this remarkable island-chain, from Santo Domingo and the Bahamas to Trinidad and the Venezoelan island of Margarita, mostly for the Museum of the American Indian, Heye Foundation. His last activities in this field were devoted to the exploration of the newly acquired Virgin Islands of the U.S., where he worked Oct. 1916—Febr. 1917. A result of this work is the posthumous paper „Archeology of the Virgin Islands".

Apart from a few casual diggings in the Salt River kitchen-midden on St. Croix by Danish planters and officials, no archeological work had ever been done in the former Danish West Indies — a regrettable neglect, and rather surprising in the light of the old and high standing of archeology in Denmark. De Booy was actually the first archeologist who took up ield work in these islands, as in several other parts of the Antilles. On St. Croix he made excavations in the kitchen-midden of the Salt River, mentioned above. On St. Thomas, excavations were made in a kitchen-midden by Magen's Bay, a formerly unknown site, discovered by de Booy. On St. John no kitchen-middens were found; but the petroglyphs at Reef Bay were photographed.

The „West-Indische Gids" has lately contained an article by Dr. J. P. B. de Josselin de Jong, in which some of the important problems, pertaining to West Indian archeology, were set forth [1]). At the time of the discovery of America, the inhabitants of the Antillean islands did not all speak the same language, nor were they culturally all alike. It is generally supposed that Cuba, Haïti, Jamaica, the Bahamas, and the western part of Porto Rico were inhabited mainly by Arawakan tribes, while the smaller Antillean islands and the eastern part of Porto Rico had a mainly Caraibean population. It seems that the Arawakan element was older in the Antilles than the Caraibean element. It is, however, by no means certain that the first inhabitants of the islands were of Arawakan origin; it is quite possible that some of the islands were inhabited before the Arawakan influx began. The West Indian archipelago has undoubtedly received a main part of its aboriginal population and culture from the South American continent. However, Antillean culture cannot simply be regarded as a loan from South America; the islands had been the scene of cultural evolution and differentiation. It seems that the larger Antillean islands possessed a comparatively high culture of which the archeological finds bear witness in the form of superb pottery and stonework.

The aim of archeology should be to unravel the hidden history of bygone ages. In the West Indian islands, the object should be not only to dig out and collect specimens of clay and stone, shell, wood, and bone, but to reconstruct, as far as possible, the cultures to which the artifacts belonged and to make out the evolution and spread of these cultures and their sequence in time. Each part of the archipelago has for the archeologist a special interest in this connection. The former Danish West Indies and the other small islands immediately to the East of Porto Rico are interesting mainly for two reasons: they are not very far from the border line between the Caraibean and the Arawakan territories; and they are close to the greater Antilles, especially to Porto Rico, from which island considerable cultural influences must have made themselves felt. St. Croix and the Virgin Islands ought therefore to furnish us with data bearing upon the interaction and diffusion of cultures.

In his discussion of the results of his explorations, de Booy is neither quite clear nor consistent. His main conclusion seems to be

---

[1]) De beteekenis van het archaeologisch onderzoek op Aruba, Curaçao en Bonaire. West-Indische Gids, April 1920.

that the aborigines of St. Thomas and St. Croix had one and the same culture, but quite different from the culture of Porto Rico. He disagrees with Dr. Fewkes, who finds cultural resemblances between the Danish West Indies and Porto Rico. To prove his theory, he asserts too much, however. P. 21 he writes that „no pottery object was found on either St. Thomas or on St. John that in any degree resembles ceramic specimens from either Porto Rico or Jamaica". And on p. 82 he illustrates a painted sherd with animal head, found in the Magen's Bay kitchen-midden, St. Thomas, and points out that this is typical of Porto Rican pottery, adding that the specimen no doubt was derived from Porto Rico. P. 65 we read: „The elaborate incised and impressed decorations so common to the vessels from the Greater Antilles are entirely lacking here, as are the grotesque but well-modelled heads so typical of both the Greater and the Lesser Antilles". P. 72 he modifies this statement somewhat: „Of vessels and sherds ornamented with incised or impressed designs, comparatively few were found in the Virgin Island deposits, nor do such specimens as are found compare favourably with the elaborately ornamented vessels from Porto Rico and Santo Domingo". As a matter of fact, the National Museum in Copenhagen possesses from St. Croix a number of pottery specimens with incised and impressed designs and also a number of grotesque but well-modelled pottery heads, not identical with but evidently related to vessels and pottery heads from Porto Rico and Santo Domingo. A large part of our St. Croix collection, and not the least important part, was presented lately to the National Museum by the Danish planter G. Nordby, who has collected his specimens in different parts of St. Croix, mostly, however, in the Salt River kitchen-midden.

During his stay on St. Croix, de Booy collected a stone collar, illustrated on p. 94. He is of the opinion „that this collarstone was not made on the island of St. Croix, but in some manner was acquired from Porto Rico". That may be. It should, however, be noticed that stone collars were not quite uncommon in the Danish West Indies. The National Museum in Copenhagen possesses one whole specimen and fragments of four specimens from St. Croix, one whole specimen from St. John, and furthermore one fragment of a stone collar that has been found either on St. Thomas or on St. Croix. The British Museum possesses a stone collar that belongs to the Christy collection and is described as having been

found at St. Thomas [1]); probably this specimen is identical with one that in 1860 was sent from the Danish National Museum to Mr. Henry Christy in exchange of a „sacrificial collar" from Mexico.

Among the most interesting of de Booy's finds are two „three-pointed stones" of coral, one from the Salt River deposits of St. Croix, another from the Magen's Bay deposits of St. Thomas. They both belong to Dr. Fewkes's „fourth type". The enigmatical objects which Dr. Fewkes has called „three-pointed stones" have a rather narrow geographic distribution. In his work „The aborigines of Porto Rico" [2]) Dr. Fewkes writes (p. 111) that „three-pointed stones" are found only on Porto Rico and the adjacent eastern end of Santo Domingo. The simple „fourth type" of „three-pointed stones" seems, however, to be not uncommon on St. Croix. The abovementioned collection which Mr. Nordby has lately donated to the Danish National Museum contains eleven specimens from St. Croix, and six among these are made of coral and rather similar to the one found by de Booy in the Salt River deposits. Another St. Croix specimen in the National Museum belongs to Fewkes' „first type". Now, as „three-pointed stones", especially those of the „fourth type", are so numerous from St. Croix, and as such objects made of coral have not been found, so far, outside of St. Croix and St. Thomas, we have sufficient grounds for assuming that these two islands belong to the area where these enigmatical objects were made and used. This is a strong point in favour of the theory of Dr. Fewkes, that St. Croix and St. Thomas had cultural resemblances to Porto Rico.

The Magen's Bay kitchen-midden was, when discovered by de Booy, quite undisturbed except by the roots of trees .The archeological value of this site was considerably enhanced by the fact that it showed unmistakable evidence of having been inhabited at two different periods. Unfortunately, however, the inve tigator found that the aboriginal objects were not different in the two layers, and therefore he treated them as a single deposit. We are not even informed in which of the two layers were found such interesting objects as the „three-pointed stone" of coral or the „swallowing stick" of bone (illustrated in Pl. IX of de Booy's

---

[1]) T. A. Joyce, Prehistoric Antiquities from the Antilles, in the British Museum. Journal of the Anthr. Institute of Great Britain and Ireland. Vol. XXXVII, p. 409.

[2]) XXV Annual Report of the Bureau of American Ethnology.

paper) or a painted sherd, supposed to be imported from Trinidad.

In the sand beneath the Magen's Bay kitchen-midden, de Booy found nine burials. He informs us that in two of these burials the bodies had been interred in a recumbent position, and in the seven other burials in an embryonic posture. Mortuary vessels were found close to the skeletons in six of the graves. Five bodies were surrounded with conch-shells. That is all. No plans are given of the graves, no measurements, not a word about the relative position of the skeletons and the mortuary vessels except that they were found „in no predetermined position". Nothing could be of less value than the photos Pl. III and V of „Skull in situ" and „Burial vessel in situ". At Salt River, St. Croix, a number of burials were found; of these we are told nothing except that „the same method of interring the dead was practised as at the Magen's Bay site". It must be admitted that this sort of grave-exploration is not very useful to science. It seems that Mr. Nordby has shown somewhat more care in an excavation which he has undertaken at Salt River. According to a letter from Mr. Nordby to the National Museum, he found a large shallow bowl (36 cm. in diameter) about 18 inches beneath the surface in an inverted position covering a cranium that faced eastward; other parts of the skeleton were found close by, at the same depth.

The second one of de Booy's posthumous papers treats of his investigation of a shellheap and a burial mound on the bank of the Higuamo River in eastern Santo Domingo. Beneath the kitchen-midden was ound an artificial mound, containing burials. De Booy supposes that the mound, „was designed as an elevation on which to build the abodes, and that burials were made therein while the mound was inhabited". Twenty-one graves were found. It seems that the bones were deposited in the grave after the body had decomposed; the skull was placed on top of the bones. In many instances the skulls faced eastward. Fourteen of the burials were accompanied with mortuary vessels. Pottery vessels were found inverted over the skulls, partially or wholly covering the bones beneath, and in three cases a small food vessel was also found nearby. De Booy has given more attention to these Santo Domingo graves than to the burials on St. Thomas and St. Croix. More details would have been useful, however.

If archeology is to solve culture-historical problems in the West Indies, better methods must be employed than hitherto. It is not enough to dig pretty museum-specimens out of the

ground; it is necessary to make careful and exact investigations of dwelling sites, middens, and graves. It should always be kept in mind that careless and insufficient observation causes irretrievable damage because the excavation of an archeological site cannot be made over again.

Copenhagen, August 12, 1921. GUDMUND HATT.

„*West-Indische Begrootingen*" door X.
Koloniaal Tijdschrift, Juli en Sept. 1921.

De West-Indische Gids ontving bovengenoemd artikel ter recensie.

Gaarne bevelen wij de lezing daarvan aan, vooral aan hen die indertijd den strijd over „het plan Idenburg", „het gewijzigd plan Idenburg" „het voorstel der Suriname Commissie" „het plan Staal" met belangstelling hebben gevolgd. Was het voor velen indertijd moeilijk den weg te vinden in den doolhof der diverse plannen, allen ten doel hebbend op administratieve d. i. op indirecte wijze mede te helpen aan de oplossing van den desolaten finantieelen toestand, de schrijver van het artikel traceert als het ware een weg langs welken de lezer veilig aan het einde kan komen en waarbij een duidelijk overzicht het eigendom kan worden van dengene, die den schrijver tot dat einde toe volgt.

Dat voor dit laatste eenige moed noodig is, wie zal dat betwijfelen gezien de vijftig pagina's druk over een dergelijk „droog" onderwerp, al doet de schrijver zijn best om door hier en daar eenige lyrische ontboezemingen in te lasschen de lezing te veraangenamen.

Het hoofdbetoog komt hierop neer, dat de „vorm" waarin de West-Indische Begrootingen worden opgemaakt en ten slotte door de Wetgevende Macht in Nederland definitief worden vastgesteld te wenschen overlaat en dat als gevolg van dit euvel eene juiste beoordeeling van de beteekenis der diverse begrootingsposten, dus ook van het vermaarde „subsidie" niet wel mogelijk is. Op interessante wijze wordt een en ander toegelicht, waaruit het volgende hier moge worden overgenomen: (citaten zonder direct verband).

> „En de economische draagkracht van de bevolking? Het overgroot gedeelte daarvan wordt als gevolg van een complex van oorzaken, waaromtrent thans niet in bijzonderheden behoeft te worden getreden, neergedrukt tot de poverty-line of leidt een leven „van de hand in den tand"; ten aan-

zien van Curaçao kan zelfs gesproken worden van een pauperbestaan van de groote massa."

„De Surinaamsche en Curaçaosche staatshuishoudingen *moeten* aan zekere minimum-eischen voldoen. Dat brengt relatief belangrijke uitgaven met zich mede, waaraan echter niet te ontkomen valt, omdat het behoud van den *Nederlandschen* status der kolonie, van het aanzien van het Moederland in de wereld, aan eene bevrediging van die eischen verbonden is." (Waarom heeft de schrijver hier niet ook gewezen op de nieuwe inzichten betreffende het z.g. *bezit* van *koloniën* en de daaruit voortvloeiende plichten der *bezitters*, die niet anders dan als *mandatarissen* moeten worden beschouwd).

„In zijne hoofdlijnen gezien is de toestand dus deze: Suriname en Curaçao leven, *omdat zij Nederlandsche gebiedsdeelen zijn, en daarbij arm,* in bijzondere omstandigheden — zij leven boven hunne geldelijke kracht. De ontwikkeling van het bestuurstelsel is vooruitgeloopen op de economische ontwikkeling van die gewesten en losgeraakt van haren in de eigen draagkracht gelegen grondslag; er is daar eene groote onevenredigheid tusschen de kosten van het bestuur en de opbrengst-mogelijkheid ontstaan die tot correctie aanleiding geeft. Het ontbrekende moet nu in een of anderen vorm aan de koloniën worden toegevoerd — ziehier de *verklaring van het feit* dat aan de koloniale huishoudingen in West-Indië tot nog toe steun uit 's Rijks kas moest worden verstrekt, maar daarnevens mede de aanduiding van *een rechtsgrond voor de ontvangst van die subsidiën.*"

De schrijver geeft ten slotte aan, welke bezwaren er verbonden zijn aan het voorstel tot wijziging der Begrootingen, zooals dat door de Suriname-Commissie van 1911 is ingediend om een door hem zelf ontworpen indeeling aan te bevelen. Van eerstbedoeld voorstel zegt hij:

„Er zou daarmee gepaard moeten gaan een reactie op beginselen van politiek beleid, die langer dan een halve eeuw in die koloniën hebben gegolden *en daar zeer gewaardeerd worden,* terwijl bij eene *oplegging* aan de gemeenschap van die nieuwe regeling, hare doorvoering tot groote moeilijkheden, tot verbittering en strijd, tot verwijdering tusschen de alsdan als „partijen" tegenover elkaar staande koloniën en het Moederland aanleiding zou geven."

Van schrijvers eigen plan, dat in hoofdzaak slechts eene andere indeeling der begrooting betreft, terwijl in de wijze van behandeling en het tot stand komen geene ingrijpende, principieele verandering wordt gebracht, heet het:

> „Men zoeke naar een anderen weg, waarbij de bestaande Regeeringsreglementen wat *beginselen* betreft ongerept blijven niet alleen, maar daarbij mede voor de *daadwerkelijke toepassing* van die beginselen aan-de koloniën de fair chance zal worden verstrekt welke het feit van subsidieering van de koloniale begrootingen door het Moederland, *op de wijze, waarop dit plaats vindt,* haar tot heden deed missen."

Gelukkige optimist! deze schrijver X; een waardige tegenhanger van den voorstander van den verkoop van de West zonder meer. Te meenen dat door eene eenvoudige vormverandering der Begrooting de „fair chancee" zal komen, waarop de kolonie wacht is — daarmee wordt niets onaangenaams bedoeld aan het adres van den schrijver — niet alleen optimistisch doch naïf te noemen beschouwd in het licht van de droevig weinige belangstelling, welke niet alleen de jaarlijksche Begrootingen, doch ook de van tijd tot tijd door ervaren en hoogstaande mannen voorgestelde nieuwe plannen, ondervinden niet slechts van de Nederlandsche natie in het algemeen, doch van hare élite — de Volksvertegenwoordiging in het bijzonder, om van de groote Pers te zwijgen. Toch heeft de schrijver nuttig werk verricht; eenmaal zal toch ook wel de tijd aanbreken, dat „men" zich weer voor de West zal interesseeren, en dan is het goed, dat de ware vrienden van West-Indië den voorbereidenden studie-arbeid gereed hebben om „men" tot het vellen van een onbevangen oordeel in staat te stellen. Ga dus voort met schrijven X, doch treed wat Uw persoon betreft voor het daglicht; het gehalte Uwer stukken verdient het en ze zullen meer en met meer aandacht worden gelezen, hetgeen toch Uwe bedoeling wel zal zijn.

Den Haag, Sept. 1921. S. D. R.

REDE

DOOR

GOUVERNEUR MR. N. J. L. BRANTJES OP 13 OCTOBER 1921 IN DEN KOLONIALEN RAAD UITGESPROKEN TER AANVAARDING VAN HET BESTUUR OVER DE KOLONIE CURAÇAO.

Bij de aanvaarding van zijn ambt heeft mr. N. J. E. Brantjes, gouverneur van Curaçao, in den Kolonialen Raad de volgende rede uitgesproken:

„Het wil mij voorkomen, dat ik, met zooveel heuschheid door u, bij monde van uwen voorzitter, in deze plechtige zitting van uwen Raad ontvangen alvorens mijne aanvaardingsrede te beginnen, mijn recht moet aantoonen om hier aanwezig te zijn. „Overeenkomstig het voorschrift van artikel 15 van het Regeeringsreglement heb ik dus overgelegd afschrift van de akte mijner benoeming en van het proces-verbaal mijner eedsaflegging, welke zooeven zijn voorgelezen."

Ik reken mij gelukkig dat de eerste daad van uwen nieuwen gouverneur wederom mag zijn u te doen blijken hoe het wel en wee van de kolonie Curaçao aan Hare Majesteit onze geëerbiedigde en geliefde Koningin bij voortduring ter harte gaat. Onze Vorstin heeft mij, die in uw midden in Haren naam en als Haar Vertegenwoordiger het bestuur komt voeren, niet willen laten vertrekken, zonder mij bij herhaling op te dragen Hare beste wenschen voor den bloei en de welvaart van de kolonie, alsmede Hare hartelijke groeten aan u over te brengen.

Aan deze Koninklijke opdracht hierbij gevolg gevende, acht ik het een voorrecht aldus de tolk te mogen zijn van de gevoelens van warme belangstelling en innige sympathie die onze Hooge Landsvrouwe voor uwe Kolonie en hare bewoners koestert.

Het is onder moeilijke omstandigheden, dat ik het bestuur over deze kolonie aanvaard: moeilijk vooral voor het Moederland.

Het oude Europa maakt een tijd van crisis door, waarvan het einde nog niet te zien is. Gevoelig wordt de invloed dier crisis ook in Nederland ondervonden.

De achteruitgang in welvaart op velerlei gebied veroorzaakt een voortdurende daling van den volksrijkdom en eene constante vermindering van de draagkracht der bevolking.

Daarnevens valt een steeds hooger stijgen der eischen, die aan 's Rijks schatkist worden gesteld, waar te nemen.

Vandaar het gevoelen van den Raad van Ministers, dat de bijdrage uit 's Rijks schatkist ter versterking van de koloniale middelen de grens van

het in redelijkheid toelaatbare bereikt heeft, en de uiting in de laatste Troonrede dat ook in de overzeesche deelen van den staat een zuinig beheer geboden is.

Gegeven echter de belangstelling van het moederland in de economische ontwikkeling der kolonie, zal in gevallen van onvermijdelijkheid of economisch ingrijpenden aard, aan vragen om offers aan de Nederlandsche schatkist de aandacht geschonken worden.

Zonder zoodanige offers toch, kan noch aan verbetering van de geldelijke omstandigheden der kolonie, noch aan de mogelijkheid van een te eeniger tijd niet meer benoodigd zijn van de rijksbijdrage gedacht worden.

Eene algemeene herziening van het regeeringsreglement staat voor de deur.

De frissche wind, die ons tegenwaait uit het nieuwe grondwetsontwerp, is een waarborg dat het „stuitend" onderscheid dat in 1865 tusschen Curaçao en Suriname gemaakt werd, zal worden opgeheven en dat eene regeling tot stand zal komen, waarbij de rechtmatige aanspraken van de bevolking, met betrekking tot invloed op en aandeel in het bestuur, zullen worden erkend.

Waar de regeering ook voor de kolonie Curaçao de financiëele gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs heeft aanvaard, zal het, van drukkende zorgen ontlaste, bijzondere onderwijs zijnen vruchtbaren arbeid met grooter opgewektheid kunnen vervolgen.

Nauwgezet zal echter te overwegen zijn of de middelen der kolonie eene uitbreiding van het onderwijs wel gedoogen.

Mijn ambtsvoorganger, oud-gouverneur Helfrich, heeft velerlei plannen ontworpen waarvan hij de voltooiing niet meer heeft kunnen zien, meerdere maatregelen voorbereid, waaraan hij geene uitvoering meer heeft kunnen geven.

Op de door hem gelegde grondslagen hoop ik, bij een zuinige voering der koloniale huishouding, zooveel mogelijk te kunnen voortbouwen.

In de richting, waarin hij de bevordering van den bloei der kolonie en hare economische verheffing zocht, komt mij aanvankelijk voor, dat gunstige resultaten bereikbaar zijn.

Naar ik hoop zal onder mijn bestuur in de watervoorziening van Willemstad en hare haven op afdoende wijze worden voorzien.

Dank zij de deskundige voorlichting van hoogstaande mannen uit uw midden en de medewerking van met de locale toestanden vertrouwde personen bij de voorbereiding daarvan, zal naar ik verwacht bij de aanstaande belastingherziening eene billijke, zooveel mogelijk allen bevredigende oplossing der belastingvraagstukken niet onvindbaar blijken.

Dat de algemeene herziening van de salarissen der Curaçaosche landsdienaren thans spoedig haar beslag zal krijgen, zal ik met kracht bevorderen.

Het vertrouwen door H. M. de Koningin in mij gesteld door het bestuur der kolonie Curaçao in mijne handen te leggen, hoop ik met Gods hulp niet te beschamen, in de vaste overtuiging, dat ik bij het volbrengen der zware taak, die ik op mij nam, zal mogen rekenen op den noodzakelijken bijstand en medewerking.

Als een vreemde sta ik heden nog in uw midden. Mij echter is de kolonie slechts half vreemd.

Reeds tal van jaren hebben mijne gedachten bij uwe eilanden en hunne bewoners verwijld, en het is de illusie van mijn leven geweest eens geroe-

pen te worden de beste krachten van mijn lichaam en geest te wijden aan de bevordering der welvaart van de kolonie Curaçao.

Aan het slot der rede, waarmee mijn hooggeschatte ambtsvoorganger, oud-gouverneur Helfrich, in de vergadering van uwen raad het zittingsjaar 1921/1922 opende, sprak hij den wensch uit, dat uw arbeid in samenwerking met dien van zijn opvolger, onder Gods onmisbaren zegen, zoude mogen bijdragen tot vooruitgang der kolonie.

In de hoop, dat de wensch in vervulling zal gaan, verklaar ik hiermede in naam en als vertegenwoordiger van H. M. de Koningin het bestuur over Curaçao te aanvaarden.

ADMIRAAL PEDRO LOUIS BRION.

1821—27 September—1921.

DOOR

P. A. EUWENS, O. P.

V. (*Slot*).

Van allen, die een leidende rol gespeeld hebben in den Onafhankelijkheidsoorlog van Venezuela, is er misschien geen enkele geweest, die zooveel tevredenheid en voldoening aan Bolivar bezorgd heeft, geen enkele die zoo'n machtigen invloed gehad heeft op het succes van den oorlog, geen enkele die door zijn crediet als vermogend koopman en vermaardheid als vlootvoogd de opinie van het buitenland ten gunste van de zaak van den opstand zoozeer deed omslaan als juist Admiraal Brion.

Nog vóór zijn vertrek naar Guayana schreef Bolivar aan Brion: „Cuanto V. E. ha ejecutado hasta aqui con respecto al establecimiento del Almirantazgo, es tan interesante como juicioso. La Marina en manos de V. E. será bien pronto respetable, el Almirantazgo estará formalmente establecido y la República gozando de tus ventajes." — „Wat Uwe Exc. tot nu toe tot stand gebracht heeft in het belang van de oprichting van de Admiraliteit, is even belangrijk als verstandig. In handen van U. E. zal onze Marine spoedig eerbied afdwingen, de Admiraliteit degelijk ingericht worden en de Republiek er de voordeelen van plukken." [1]) Nog om een andere reden kon Bolivar met zoo'n gerust hart alles aan Brion overlaten, omdat deze bij het aanschaffen van munitie en andere krijgsvoorraad tevens voor de betaling zorg droeg, wat

[1]) *Documentos* N°. 1177.

aan Bolivar zelf in de meeste gevallen vrijwel onmogelijk was geweest, maar aan Brion door zijn bijna onbeperkt crediet in het buitenland veel minder bezwaar opleverde. Wel voegde Bolivar bij elke opdracht meestal er de stellige verzekering aan toe van prompte betaling, doch deze kwam in den regel niet in den vorm van contanten, maar wel als een schuldbekentenis ten laste van de Republiek, die eigenlijk nog niet eens bestond, „Puede ,pues, V. E. contratar cuantas armas y municiones pueda, seguro de su pago." U. E. kan zooveel mogelijk wapenen en amunitie bestellen, de betaling is zeker." [1])

De nederlaag van de Spaansche vloot in de monding van den Orinoco, waartoe Brion door de komst van zijn eskader den genadeslag gegeven had, de verovering van het rijke Guayanagebied bracht een nog gunstiger ommekeer in het buitenland te weeg voor den Venezolaanschen opstand. Al heel spoedig kwamen de Engelsche schepen van Trinidad den Orinoco opgevaren om handelsrelaties aan te knoopen. De onderhandelingen met Engelsche kooplieden in Londen slaagde zóó boven alle verwachting, dat Bolivar met hen een leening kon sluiten van 600,000 pesos, eerst af te betalen vier jaar nadat de Republiek als onafhankelijk zou erkend zijn. Hiervoor zou in Engeland een expeditie van officieren, troepen en bewapening voor Venezuela worden uitgerust. Een andere leening van 200,000 pesos met een vermogend handelshuis in Londen, waarvan de firmanten leden van het Parlement waren, diende om een legercorps van 700 man in Engeland aan te werven. [2])

Welk een vertrouwen de Opperste Chef aan Brion schonk, bleek opnieuw toen Bolivar in November van datzelfde jaar zijn veldtocht naar de llanos van het Westen langs het stroomgebied van de Apure begon. Alvorens daarheen te vertrekken, stelde hij een Regeeringsraad in van 13 leden en benoemde Brion tot Voorzitter voor Oorlog en Marine, die tijdens Bolivar's afwezigheid de staatszaken moest regelen en ook wanneer

[1]) *Documentos,* N°. 1177.
[2]) *Documentos,* N°. 1333.

hij bij die expeditie op het onverwachtst zou komen te overlijden, het Bestuur in handen nemen. [1]).

* * *

Tot ons leedwezen kunnen wij de volgende jaren 1818—1821 niet anders dan zeer beknopt en vluchtig behandelen. Niet omdat ze de minst belangrijke zijn van Brion's leven, eer het tegendeel, maar omdat zij van meer algemeene bekendheid zijn en wij vreezen dat deze biographie een al te groote uitgebreidheid zou verkrijgen.

Toen in April 1818 Generaal ZEA als Vice-President der Republiek met het Bestuur belast was, zond hij Brion met zijn schepen naar de Antillen om krijgsmateriaal te koopen, de patriotten, die waren uitgeweken, weer naar Venezuela terug te brengen, recruten voor het leger aan te werven en het vreemdelingenlegioen, dat uit Engeland verwacht werd, veilig naar Guayana te geleiden. Hij volbracht ook deze zending zooals altijd tot volkomen tevredenheid van zijn lastgever. Opnieuw moest hij daarvoor bij gebrek aan de noodige fondsen zijn eigen persoonlijk vermogen aanspreken. In dienzelfden tijd bracht hij ook een vertrouwelijk agent van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, om met Bolivar over een te sluiten contract te onderhandelen, naar Venezuela.

Dat Generaal Bermudez Guïria kon bezetten, aan de realisten in Cumaná den toevoer van hulpmiddelen kon afsnijden, den handel van Angostura zoo krachtig kon bevorderen en beschermen, was uitsluitend te danken aan de activiteit van Brion met zijn vloot. Brion stond altijd op het eerste teeken gereed, weigerde nooit, legde nimmer moeielijkheden in den weg. Men leze in *El Universal* van Carácas van 23 Mei van het vorig jaar het verslag van zijn verovering van de citadèl (Morro) van Barcelona op 18 Juli 1819, welk een beleid en heldenmoed hij daarbij aan den dag legde. Ook door zijn eenvoud en bescheidenheid

[1]) *Documentos*, N°. 1329.

maakt dit rapport een voortreffelijken indruk, terwijl hij de verdiensten van zijn officieren op de eerste plaats helder in het licht stelt.

Generaal Urdaneta zou met het Engelsch expeditieleger naar het eiland Margarita oprukken, doch de middelen ontbraken om de troepen te betalen en de operaties te beginnen. Bolivar draagt Brion op voor al het noodige te zorgen. En het ontbrak Urdaneta aan niets. Uit eigen middelen had Brion in alles voorzien. Zijn groot crediet had hem daartoe in staat gesteld.

De krachtige actie van Brion's vloot op de Magdalenarivier leidde tot bevrijding van Colombia, ondanks de onhebbelijke tegenwerking van Generaal Montilla, den bevelhebber van het veldleger, de vernieling van de Spaansche vloot op deze rivier, de bezetting van Rio Hacha op 12 Maart 1820, de duizenden moeielijkheden, die hij te overwinnen had om de discipline te handhaven in het oproerige Iersche legercorps, de forceering van den toegang tot het meer Ziénega, de verovering van Santa Marta op 11 November van datzelfde jaar, die tot den wapenstilstand van 29 November met Morillo leidde, zijn aankomst met zijn vloot in Maracaibo, waardoor ook de verovering van Coro op 11 Mei 1821 mogelijk werd, dat alles vult schitterende bladzijden in het roemrijke leven van Brion. Al die schitterende wapenfeiten waren de laatste voorbereiding voor de verovering van de hoofdstad Carácas en den beroemden veldslag van Carabobo, die op 24 Juni 1821 een einde maakte aan de Spaansche overheersching in Venezuela en Colombia. Curaçao werd in die dagen weer de wijkplaats voor de Spanjaarden. Van Coro waren hier reeds 500 vluchtelingen aangekomen Na den slag bij Carabobo zochten meer dan 2000 koningsgezinden hier een goed heenkomen.

Eerst toen geen vijand meer te duchten viel, dacht Brion er aan een bezoek te brengen aan Bogotá, de hoofdstad van Colombia. De Regeering wenschte den Admiraal haar hulde en dank te brengen, aan hem, die zoo krachtdadig tot de bevrijding van het land had meegewerkt. Brion van zijn kant wilde trachten een regeling te treffen,

die kon leiden tot afbetaling der aanzienlijke sommen, die hij voor de bevrijding van het land had opgeofferd.

* * *

Brion had zeker in de vrijgeworden Republiek een schitterende positie kunnen bekleeden. Zijn groote verdiensten gaven hem daar zeker het volste recht op. De vriendschap met Bolivar en diens hooge waardeering van het werk van Brion maakte de vooruitzichten niet minder gunstig. Maar eerzucht, noch verlangen naar roem, of persoonlijke ijdelheid, evenmin als hebzucht of eigenbelang, is ooit het streven van Brion geweest. Hij heeft nimmer gezocht de eerste te willen zijn, hij is altijd slechts een onbaatzuchtig dienaar geweest van de opkomende Republiek. „ Gij zult mij nauwelijks gelooven", zoo schreef hij in 1820 aan Bolivar, „dat ik niets meer dan vijf hemden bezit, want ik kan geen enkelen stuiver voor mij zelf besteden, zoolang er zooveel noodig is voor het leger". Aan zijn broer Theodorus op Curaçao schreef hij in Februari 1819: „Onze vloot is zeer gelukkig geweest op haren kruistocht. Wij hebben een aantal rijke prijzen gemaakt, maar ik kan geen stuiver van hier zenden, want het onderhoud der zeemacht en der vreemde troepen, die zich hier bevinden, kost mij dagelijks 1000 daalders (pesos)". [1])

Ook de grootsche eerbewijzen, die hem bij zijn bezoek aan Bogotá ten deel vielen, konden evenmin zijn ijdelheid prikkelen. Brion had zijn doel bereikt. Hij zag Venezuela en Colombia van zijn overheerschers bevrijd. Dat was het doel, waarom hij in 1814 Venezolaansch burger was geworden.

Sinds geruimen tijd liep hij met de gedachte rond zich uit het krijgsgewoel en de politiek terug te trekken. Den 30n Mei 1821, dus nog vóór zijn bezoek aan Bogotá, schreef hij van uit Maracaibo aan zijn broer Theodoor op Curaçao: „Ik denk hier niet lang te blijven. Ik ben den

---

[1]) *Curaç. Ct.*, 30 April 1836.

krijgsdienst moede en wenschte wel mijn overige dagen aan bezigheden van den landbouw toe te wijden, of als het ware den degen met den ploeg te verwisselen. Volgens alle berekeningen moet deze veldtocht binnen een paar maanden beslist zijn. Heb dus maar een weinig geduld, waarde Broeder. Spoedig zijn wij bij elkander".

Deze verwachting, wat den veldtocht betreft, ging nog spoediger in vervulling. Nog vóór een maand verstreken was, bracht Carabobo reeds de eindbeslissing. Na zijn terugkomst van Bogotá keerde Brion in den schoot zijner familie terug.

De Curaçaosche Courant van Zaterdag 1 September 1821 bevatte het volgende bericht: „Op ll. Zondag (26 Augustus) kwam hier aan de schoener *Independence*, onder Deensche vlag, van Maracaibo, laatst van (via) Cumarebo, hebbende aan boord Louis Brion, Admiraal van de Colombiaansche Zeemilitie, die op dit eiland gekomen is ter herstelling zijner gezondheid."

De rust, waarnaar hij zoo smachtend verlangd had na de geweldig inspannende jaren van den oorlog, mocht hij helaas niet anders vinden dan in den dood .... Juist een maand later publiceerde de *Curaçaosche Courant* in haar nummer van Zaterdag 29 September 1821 het volgende simpele berichtje: „Ongeveer ten 9 uur in den avond van Donderdag 27sten dezer overleed de Admiraal Pieter Louis Brion, Opperbevelhebber van de Colombiaansche Zeemacht, in den ouderdom van 39 jaar, zeer betreurd door zijn bloedverwanten en allen, die het genoegen hadden hem te kennen. Zijn stoffelijk overblijfsel werd gisteren namiddag op de plantage *Rozentak*, de familiebegraafplaats, ter aarde besteld, gevolgd door een aanzienlijke menigte van inwoners dezes eilands".

Uit dit doodsbericht blijkt wel, dat Brion op *Rozentak* begraven werd, maar niet dat hij daar ook gestorven is. Zijn broer Theodoor woonde destijds in het groote huis aan de Breedestraat, hoek Nanniesteeg, waar thans de Heer Willem van Eps woont. Doch uit zijn 2e testament van 1821 blijkt dat Louis Brion tijdens zijn laatste ziekte verpleegd werd ten huize van den Heer William Smith,

koopman en ook daar gestorven is. Het is mij niet bekend, waar deze woonde. Uit oude koopbrieven zou dit wel kunnen achterhaald worden.

De meeste Curaçaoënaars hebben nooit van een plantage *Rozentak* (niet *Rosendaal*) gehoord, weten althans niet, waar deze lag. De volgende duidelijke plaatsbeschrijving uitTeenstra, *De Nederlandsche West-Indische Eilanden*, dl. I, bl. 88, lost alle moeielijkheid op. De schrijver zegt, dat „*Rozentak* in de laagte dicht aan het Schottegat ligt."

En op bl. 89: „Noordwaarts van *Rozentak* komt men op een kleinen dorren heuvel, waarop men de familiegraven van Admiraal Brion vindt, welke met gele mopsteenen gevloerd zijn en geen inscriptiën hebben. Aan de Noordelijke helling van dezen heuvel heeft men tusschen de tuinen *Rozentak*, *Koeimans* en *Bleinheim* het ommuurde Kerkhof der Israelieten". Wij kunnen hier nog bijvoegen, dat *Rozentak* sedert tal van jaren een deel van Bleinheim uitmaakt.

Veertien dagen na zijn overlijden plaatste een inzender (K. A. E.) in het nummer van 13 October in de *Cur. Ct.* een 10 regelig vers van zware Alexandrijnen als *Grafschrift*, dat meer van goeden wil en waardeering dan van hooge poëzie getuigt.

* * *

Nog vóór het congres van Colombia, in Cucutá vergaderd, het overlijden van Brion vernomen had, vaardigde het den 13n October een decreet uit, waarbij de post van Oppercommandant der Zeemacht van de Republiek, die toevertrouwd was geweest aan den ijver, activiteit en het patriotisme van Admiraal Brion, werd opgeheven. Verder werd 1°. aan Admiraal Louis Brion, op de meest uitdrukkelijke wijze de hoogste dank gebracht voor de belangrijke diensten, die hij aan Colombia door zijn fortuin en vaderlandsliefde in de meest rampspoedige tijden van den opstand bewezen heeft. 2°. Zoolang Admiraal Brion geen anderen gelijkwaardigen rang in het

leger gekregen heeft, zal hij alle eerbewijzingen blijven genieten van Kapitein Generaal van de Marine. 3°. Het Congres draagt de Uitvoerende Macht op om aan Admiraal Louis Brion een eeresabel aan te bieden als bewijs van de dankbaarheid der Natie.

Zoodra in Bogotá de tijding aankwam van Brion's dood, wijdde de *Gazeta de Colombia* een zeer waardeerend artikel aan zijn nagedachtenis. Den 29 November werd in de kerk van den H. Augustinus in Bogotá een plechtige lijkdienst gehouden, waarbij de President en Vice-President en alle grootwaardigheidsbekleeders der Republiek tegenwoordig waren. Pater Fray Ignacio Quiroga sprak de lijkrede uit. Het leger droeg 10, de Marine 15 dagen rouw.

Toen Bolivar door middel van Guillermo Parker het het overlijden vernam van Brion, schreef hij dezen i.d 12 December den volgenden brief:

„Met de diepste smart heb ik het bericht ontvangen van den dood van Z. Exc. Admiraal Louis Brion, wat mij met de innigste droefheid vervuld heeft. Mijn eerste medgezel in de edelmoedige onderneming om Colombia te bevrijden, is niet meer. Doch Colombia is hem de helft van zijn geluk verschuldigd en zal niet ondankbaar zijn jegens dezen zeldzamen man, die méér liefde toonend voor de menschheid en zijn nieuwe medeburgers dan voor zijn eigen fortuin, alles in de waagschaal stelde om zijn nobele gevoelens en zijn dorst naar roem voldoening te geven.

„Alle Colombianen zullen in hun hart voor den Admiraal een altaar oprichten, gewijd aan de dankbaarheid. Ik zelf zal de eerste zijn, voor zoover dit in mijn macht is, om aan het verste nageslacht de eeuwigdurende herinneringen na te laten van al het goede, dat hij voor zijn Vaderland gedaan heeft en van zijn verheven, grootmoedig karakter. Tegelijk met Admiraal Brion zal ten allen tijde de sublieme herinnering van zijn edelmoedigheid blijven voortleven, zoowel als onze heilige verplichting om zijn laatsten wil te volbrengen.

„De familie van onzen Weldoener zal den voorrang genieten bij alle schuldvorderingen, want geen enkele verdient méér de vóórkeur dan de zijne.

„De uitvoerende Macht is belast om de schuldvorderingen van den Admiraal te regelen en ik beloof, zoodra ik van Quito terugkom, de vereffening, zooveel ik kan, te bevorderen om deze schuld af te betalen.

„Gewaardig aan de dochters van den Admiraal, mijn overleden vriend, mijn oprechte deelneming te betuigen met dit zwaar en onherstelbaar verlies en mijn meest eerbiedige gevoelens jegens hun persoon.

BOLIVAR.

Het staat vast, dat Louis Brion succesievelijk zijn geheele vermogen in den Venezolaanschen Vrijheidsoorlog gestoken heeft.

Zijn voorschot voor de eerste expeditie van Haiti wordt opgegeven tot een bedrag van 250.000 gld. Voor de tweede expeditie van einde December 1816 heeft hij stellig eveneens voor een zeer groot bedrag deel genomen ofschoon ik de kosten nergens vermeld vond.

Gedurende de eerste twee jaren van den oorlog was Brion feitelijk de eenige geldschieter. Gedurende de volgende jaren fungeerde hij wel als Voorzitter van het Departement van Marine en Oorlog, maar hij was tevens de eigenlijke Minister van Financiën, alhoewel niet in naam. Wat de geldzaken betrof en de afbetaling der aanzienlijke bestellingen aan oorlogsmateriaal voerde hij de onderhandelingen met het Buitenland. Telkenmale vernemen wij in de brieven van Bolivar aan Brion de opdracht om voor het noodige te zorgen. Hoe zuinig hij die financiën beheerde, blijkt uit den reeds geciteerden brief aan zijn broer van Febr. 1819, dat hij dagelijks voor de soldij der zeemacht en der vreemde troepen 1000 pesos noodig had en er geen stuiver voor hem zelf overschoot.

Tegenover de tallooze opdrachten van Bolivar aan hem tot aankoop van oorlogsbehoeften, vindt men geen enkele van kwijting van schuld. Toen Bolivar na de inneming van Angostura uit de geconfisqueerde goederen der realisten allerlei geldelijke belooningen toekende aan zijn generaals en officieren, tot zelfs aan den geringsten sol-

daat, werd de naam van den Admiraal daarbij niet eens genoemd. [1])

Bij herhaling treft men toezeggingen en beloften van Bolivar aan om die schulden af te betalen. In den brief van Bolivar aan Brion van 14 December 1819 in Angostura geschreven, zegt de Generalissimus: „Met voldoening kan ik U verzekeren, dat gij binnen drie maanden over 25.000 pesos zult kunnen beschikken en voor het volgend jaar over méér dan 100.000 pesos. Want van het millioen duros, die ik uit Santa Fé (Bogotá) ontboden heb, is een deel bestemd om uwe schuldvordeningen, misschien wel voor twee derden te voldoen en als wij, zooals ik hoop, Caracas innemen, zult gij geheel en al worden afbetaald". Zooals men ziet, waren het immer wissels op de toekomst. Nergens lezen wij, dat die beloften ook werkelijk werden ingelost. Ramon Azpurúa zegt in zijn reeds meermalen aangehaalde Biographie van Brion, bl. 473: „las cuantiosas sumas suplidas en toda la campaña magna.... que el nunca reclamó, ni cuyo pago obtuvo" — „De aanzienlijke geldsommen, die Brion gedurende de geheele lange campagne heeft voorgeschoten, heeft hij nooit opgeëischt, doch zijn hem evenmin ooit uitbetaald geworden". Nog onlangs bevestigde dit Eloy G. Gonzalez in *Actualidades* Año V, N°. 15: „Para aquella fecha (de la victoria de Carabobo) había invertido, de su peculio, dos millones de bolívares como contribucion al triunfo de la causa. Nunca reclamó, pero tampoco se le pagó". „Tot op dien datum (van de overwinning van Carabobo op 24 Juni 1821) had Brion 2 millioen bolívares (één millioen gulden) van zijn eigen vermogen voor de zaak der revolutie bijgedragen. Nooit heeft hij dat opgeëischt, maar ook nooit werd het hem uitbetaald."

De Curaçaosche Geschiedschrijver P. Poel, die het bijzonder goed weten kon door zijn relaties met de Familie Brion op Curaçao, schreef in 1836: [2])

„Louis Brion liet geen ander vermogen na dan een slecht voorziene *garde robe*. En dit was de man, die een

[1]) *Documentos*, N°. 1298.
[2]) *Curaç. Ct.*, 30 April 1836.

aanzienlijk kapitaal van zijn ouders had geërfd, deze erfenis gedurende zijn menigvuldige zeetochten door vlijt en verstandig overleg had vermeerderd; zich zoo weinig uitgaven voor zijn eigen levensgemak en uitspanning had gegund en in den rang waarin hij diende zulke gunstige gelegenheid had om het beste deel van den buit zich toe te eigenen."

De schrijver A. T. Brusse, *Curaçao en zijn bewoners* bl. 114) zegt, „dat de schuldvordering van zijn (Brion's) erfgenamen aan de Republiek Colombia een half millioen Spaansche daalders (pesos) beliep, waarvan 400.000 werden uitbetaald." Deze laatste bewering vond ik evenwel nergens bevestigd.

In het werk: „*Venezuelan arbitrations of* 1903" (bl. 161) van J. Ralston vindt men nog eene vordering beschreven van William v. Spader, een nakomeling van Brion, op de Venezolaansche regeering wegens niet betaald voorschot, eertijds door den admiraal aan Bolivar verleend. [1]) Deze William V. Spader was een kleinzoon en de eenige erfgenaam van Maria Josefa Brion (de zuster van Louis Brion). Zij was gehuwd met Morents (Mauritins) Franken. Maria Josefa vertrok na den dood van haar echtgenoot naar de Vereenigde Staten waar zij in 1859 overleed, al haar goederen nalatend aan haar eenige dochter Mary Elisabeth Franken, die gehuwd was met Krosen F. B. Spader. — De andere zuster van Louis Brion, Charlotte, die gehuwd was met Josef Foulke, overleed in New. York in 1846.

De rechtsvordering van William Spader tegen de Venezolaandsche Regeering tot uitbetaling der gelden, door Admiraal Louis Brion aan de Republiek Venezuela geleend tusschen de jaren 1810 en 1821, werd door de Commissie van 1903 van de hand gewezen. Bainbridge, de gevolmachtigde der Commissie, grondde die uitspraak hierop, dat die eisch tot terugbetaling *voor het eerst* werd ingesteld in 1889, terwijl reeds vóór 1846 burgers der Vereenigde Staten bij dien eisch belang hadden gehad. Geen enkele verklaring bestaat er, waarom die eisch zoo lang is

[1]) *Mr. K. H. Corporaal*, o. c. bl. 11 noot.

uitgesteld. Een recht nu, dat men gedurende méér dan 43 jaar niet heeft laten gelden, kan bijna niet meer een vordering genoemd worden, (Zie JACKSON H. RALSTON en W. F. SHERMAN DOYLE. *Venezuelan Arbitrations of 1903.* bl. 161/2).

Louis Brion heeft twee testamenten nagelaten. Het eerste dateert van 9 Juli 1819 gemaakt te Juan Griégo op het eiland Margarita. Dit testament vangt aldus aan: „Yo, Luis Brion, Almirante de la República de Venezuela, estando en perfecta salud y en sano juicio, creyendo en todos los misterios, que predica y enseña nuestra Santa Madre Iglesia, y deseando arreglar mis negocios por si acaso me sorprenda la muerte, he tenido á bien disponer", etc. „Ik, Louis Brion, Admiraal van de Republiek Venezuela, zijnde volmaakt gezond en helder van geest, geloovend in alle mysteries, die onze Moeder de H. Kerk predikt en leert, en verlangend mijn zaken te regelen voor 't geval mij de dood mocht overvallen, heb goed gevonden vast te stellen" enz. In N°. 3 van dit testament maakt hij eenige beschikkingen omtrent zijn goulet *Favorita* en de brigantijnen *Franklin* en *Caroni*. In N°. 4 en 5 benoemt hij tot zijn erfgenamen voor de helft zijn broer Theodoor en diens kinderen verwekt bij zijn vrouw Alida van Eck. De andere helft verdeelt hij in vier gelijke deelen, n.l. voor zijn drie getrouwde zusters Carlota, Helena Agata, en Maria Josefa met hare kinderen en het vierde resteerende part geeft hij aan zijn eigen kinderen Poles, Plantina, Louisa, en Maria Laureta, buiten huwelijk verwekt bij Jane Sartory.

Het tweede testament heeft Louis Brion gemaakt op Curaçao den 25n September 1821, dus twee dagen vóór zijn dood.

In dit tweede testament [1]) herroept Brion alle vroegere

---

[1]) *Protocol van Notarieele Akten van den Secretaris van den Raad van Crimineele en Civiele Justitie des Eilands Curaçao² 1821, N°. 49.*

Het archief der Kolonie Curaçao, voor zoover het loopt tot het jaar 1828, berust sedert enkele jaren in het Rijksarchief in den Haag. Door bemiddeling van den Rijksarchivaris, den Heer Dr. J. de Hullu, mocht ik van bovenstaand testament een afschrift bekomen, waarvoor ik ZEd. hierbij oprechten dank betuig.

testamenten en beschikkingen. De bevoorrechting van zijn broer Theodoor boven zijn 3 zusters vervalt geheel. Elk krijgt $^1/_4$ part van de nalatenschap, nadat eerst 5 legaten moeten worden uitgekeerd elk van 250 patienjes (à 2.00 gl.) n.l. aan de kinderen Hermanus en Plantina van Florina, slavin van zijn zwager Foulke, en verder aan Pierre, Lauriette en Plantina, kinderen door hem verwekt bij Jeannette Saturia, die in het eerste testament Jeane Satory genoemd wordt. Vermoedelijk was het kind Louisa, waarvan in het eerste testament sprake was, intusschen overleden. Deze drie laatste kinderen woonden blijkbaar met hun moeder op het eiland Margarita.

Zeer waarschijnlijk bestond het geheele vermogen, dat Brion voor zijn broer en zusters naliet, alléén, uit schuldbrieven op de Republiek Colombia. In dit testament wordt dit vermogen aangeduid: „al zijne na te latene goederen zoo roerende als onroerende, actiën, credieten en gerechtigheden niets uitgezonderd, zoo hier als elders, waar dezelve gelegen of gevonden mogten worden.''

* * *

Hebben Venezuela en Colombia aan Admiraal Brion, aan wien beide landen zulke enorme verplichtingen hebben, de eer gegeven, die hem rechtmatig toekomt?

Het is zeker in hooge mate bevreemdend, dat terwijl alle helden, die een *hervorragende* plaats hebben ingenomen in het begin van den Vrijheidsoorlog, hun namen vereeuwigd vinden in een staat of stad of stichting dezer twee landen, er niets daarentegen gevonden wordt, wat den roemrijken naam van Brion in de herinnering dier beide volken doet voortleven, niets wat een positieve eclatante bevestiging is van het fiere, reeds boven aangehaalde woord van den Libertador:

„Yo el primero, enviaré, si puedo, á la posteridad mas remota, monumentos eternos del bien que hizo á mi patria y de la elevacion de su caracter magnánimo.'' „Ik zal de eerste zijn voor zoover dit in mijn vermogen is, om aan het verste nageslacht de eeuwigdurende herinnering

na te laten van al het goede, dat hij voor mijn Vaderland gewrocht heeft en van zijn verheven grootmoedig karakter."

Ook de Kolonie Curaçao heeft groote verplichtingen van dankbaarheid jegens dezen roemruchten landgenoot, die zich zoo verdienstelijk en dapper jegens zijn eigen geboortegrond gedragen heeft. Elk land moet zijn groote mannen eeren. Laten wij ook hierin het kernachtig woord van onze geëerbiedigde Koningin Moeder toepassen: „Laten wij groot zijn in alles, waarin ook een klein land groot kan zijn." Gelukkig dat bij het naderen van het eeuwfeest van Brion's sterfdag het nationaal gevoel eindelijk werd wakker geschud en men den cijns van dankbaarheid in den bescheiden vorm, waartoe onze Kolonie bij machte is, aan dezen edelen, onbaatzuchtigen, grootmoedigen, heldhaftigen landgenoot gebracht heeft (zie aanhangsel).

In April van het afgeloopen jaar bracht de vorige Gouverneur van Curaçao, Zijne Excellentie O. L. Helfrich, een officieel bezoek aan Carácas, de Venezolaansche hoofdstad. Bij deze gelegenheid bezocht de Gouverneur ook het Panteón waar de nationale helden begraven liggen. Na eerst voor het Mausoleum van Bolivar, el Libertador (den Bevrijder) hulde gebracht te hebben, richtte zich Gouverneur Helfrich naar de graftombe van Louis Brion, legde daar een krans van levende bloemen neer en zich richtend tot de talrijke aanwezige autoriteiten, sprak Z. Exc.:

„Om aan onze gevoelens van hulde, bewondering en pieteit jegens onzen grooten Landgenoot Brion uiting te geven, die door schitterende daden de zaak der vrijheid van Venezuela zoodanig gediend heeft, dat hem de eer waardig gekeurd is naast de groote mannen dier Natie te mogen rusten, heb ik gemeend dezen krans eerbiedig te mogen nederleggen op zijn laatste rustplaats."

Het oude spreekwoord „*Onbekend maakt onbemind*" wordt altijd bewaarheid. De daden en verdiensten van Louis Brion waren te weinig bekend, ja veeleer in vergetelheid geraakt. Daarom heeft schrijver dezer regelen zich gedurende eenige maanden de moeite en inspanning

willen getroosten om uit de oude officieele en geloofwaardige documenten der geschiedenis de daden en verdiensten van dezen landgenoot op te diepen en ze in het licht te stellen.

* * *

De Republiek Venezuela beschouwt Admiraal Louis Brion als een der *Próceres*, als een der helden en vóórmannen van den Vrijheidsoorlog.

Op verlangen van President Guzman Blanco werd den 18 September 1881 het stoffelijk overschot van Louis Brion op *Rozentak* opgegraven en naar Carácas overgebracht en den 10 April van het volgend jaar in het Nationaal Panteon te Carácas bijgezet.

Aan „*De Vrijmoedige*" van 8 September en volgende nummers van 1881 ontleenen wij daaromtrent de navolgende bijzonderheden:

Door President Guzman Blanco werden de Heeren W. E. Boyé, toenmaals handelsagent van Venezuela op Curaçao, en de Heeren Tomas en Guillermo Golding, afstammelingen van Admiraal Louis Brion, in commissie benoemd om het lijk op te graven, en voor het overvoeren naar Carácas zorg te dragen. Op Zaterdag 17 September, 's morgens ten 7 uur werd het lijk opgedolven. Het geraamte werd in zijn geheel teruggevonden en tevens fragmenten van den deksel der lijkkist, waarop de letters van den naam van den Admiraal voorkwamen. Het gebeente werd toen in een prachtige mahoniehouten, keurig bewerkte kist, waarop in het midden in zilver de naamletters van den Admiraal prijkten, neergelegd en naar de stad vervoerd, waar de kist tijdelijk gedeponeerd bleef in het huis Breestraat, hoek Nanniesteeg, het vroegere woonhuis van zijn broer Theodoor, in afwachting van de aankomst van de stoomboot, die het lijk naar Venezuela zou overbrengen.

Deze plechtigheid vond Woensdagmiddag 28 September met groot ceremonieel plaats.

De imposante stoet was als volgt saamgesteld. Voorop

gingen de vereenigde muziekkorpsen der Schutterij en van het Garnizoen, daarna volgde de lijkkist, gedragen door twee onderofficieren der Schutterij en twee van de Nederl. Zeemacht. De kist was gedekt door de Venezolaansche vlag, waarvan de slippen gedragen werden door den gepensioneerden Kolonel Prince, den Majoor Kommandant der Schutterij, den Kommandant van het garnizoen en bij ontstentenis van den Kommandant door den 1sten officier van het stationschip *Bonaire*. Aan beide zijden van de lijkkist liepen de op Curaçao aanwezige Venezolanen. De Heeren Th. Krafft, A. J. C. Brouwer en René Araujo fungeerden als ceremoniemeesters. Alles wat Curaçao in die dagen aan burgerlijke en militaire autoriteiten, aan corporaties en vereenigingen, aan ambtenaren en notabelen bezat, was in den stoet aanwezig. Toen deze zich in beweging zette, liet het muziekkorps den doodenmarsch hooren, speciaal voor deze gelegenheid door den Heer G. R. Palm gecomponeerd.

Op het plein aan den Waterkant aangekomen, ging de stoet voort tot aan het Molenplein, keerde toen terug tot voor de Windstraat, waar de kist werd neergezet en Ds. Hamelberg een welsprekende rede hield, waarin hij de heldendaden van den Admiraal in herinnering bracht en lof en hulde betuigde aan President Guzman Blanco voor diens initiatief om aan dezen held een meer passende laatste rustplaats te schenken in het Nationaal Panteon in Carácas. Daarna brachten de Heeren Golding, de bloedverwanten van den Admiraal, hun dank voor de eer aan hun roemrijken voorzaat door Curaçaosche bevolking bewezen.

Opnieuw stelde zich nu de stoet in beweging. Aan den aanlegsteiger werd de kist in de sloep van Hr. Ms. Stoomschip Bonaire geplaatst en aan boord van de Felicia, een Duitsche stoomboot in den dienst van de *Red D line*, overgebracht.

Kort daarna stoomde deze boot langzaam de haven uit, terwijl het muziekkorps het Venezolaansch volkslied: „Viva el bravo pueblo" speelde, het Waterfort een saluut van 19 schoten loste en de forten de vlaggen halfstok heschen.

In het nummer daags daarna verschenen van „*De Vrijmoedige*" wijdden de Heer J. H. B. Gravenhorst in het Hollandsch en de Heer A. Wolfschoon in het Spaansch eenige regelen in dichtmaat aan de nagedachtenis van den roemrijken doode.

Aanhangsel.

Bij beschikking van den heer Gouverneur van Curaçao, Mr J. B. Gorsira, van 13 September j.l. werd bepaald:

A. dat Dinsdag, de 27ste September a.s., de honderdste sterfdag van Admiraal Brion, als een Zondag zal worden beschouwd, en dat op dien dag met zonsopgang van de gouvernementsvaartuigen, van de forten en van de gouvernementsgebouwen, waar dat bij feestelijkheden gebruikelijk is, de vlaggen worden geheschen, en niet vóór zonsondergang worden gestreken;

B. dat van dien dag af het plein aan den Waterkant Overzijde den naam „Brionplein" zal dragen, in verband waarmede aan de Brion-commissie vergunning wordt verleend om aan het huis hoek Waterkant-Breedestraat een bord met het opschrift „Brionplein" te plaatsen.

2°. Toestemming te verleenen om op bovengenoemd plein tegenover het St. Martinusgesticht een gedenksteen te plaatsen ter eere van Admiraal Brion.

3°. Te bepalen, dat van het Waterfort een saluut van negentien schoten zal worden gelost op het oogenblik van de onthulling van bedoelden gedenksteen.

DOOR DE MODDER NAAR CORONIE.

DOOR

G. J. STAAL.

Het was niet meêgeloopen. Onze bedoeling was te voet naar Coronie te gaan, beginnende aan den linkeroever van de Coppename, ergens nabij de monding, over de rits, die volgens gegevens van wijlen den Gouvernements-landsmeter, den bekenden onderzoeker der binnenlanden van Suriname, W. L. Loth, ongeveer evenwijdig aan de zeekust-lijn moest loopen. Eenige dagen te voren was een groepje mannen van Friendship, standplaats van den Districts-Commissaris van Coronie, vertrokken. Van uit Ingikondre, het Oostelijk eindpunt van den langen weg, waarlangs heel bewoond Coronie geconcentreerd is, zouden zij de rits opgaan en, zoekend en kappend, trachten door te dringen tot den oever der rivier, waar een witte vlag ons het beginpunt van onzen landtocht. zou aanduiden.

Toen wij, komende uit de Saramacca, in den namiddag de Coppename-punt omvoeren, was echter nergens aan den oever een witte vlag te zien. Dicht onder den kant stoomden wij langzaam rivier-opwaarts. Nog steeds niets. Wij vermoedden al, dat ons pad nog niet gereed was, toen wij aan de andere zijde der rivier, op de zandplaat aan de bocht, waar Saramacca en Coppename samenvloeien, bij de hutten, die daar staan als tijdelijke verblijven van de Coppename-visschers, menschen bespeurden, die klaarblijkelijk door het zwaaien van doeken onze aandacht trachtten te trekken. Wij voeren zoo ver mogelijk op de zandplaat aan en, inderdaad, vonden er de mannen van Coronie. Zij hadden eenige dagen de rits kunnen volgen, doch toen waren zij aan het dwalen

geraakt. Waarschijnlijk waren ze aan een punt gekomen, waar de rits — zooals zich meer vertoont — onderbroken werd door een stuk moeras; met andere woorden: waar de rits naar beneden boog om eerst een eind verder weder aan de oppervlakte te verschijnen. Ten uiterste belemmerd door den slappen bodem en wild-groeiend laag gewas, waarvan vooral het beruchte, doornige brantimaka het doordringen onmogelijk maakte, worstelden zij eenige etmalen zonder eten of drinken voort, niet wetend waarheen, totdat zij belandden aan de zeekust. Zij waren dus noordelijk uit de richting gedoold. Visschers, die langs de kust gevaren kwamen, vonden hen en brachten hen naar de zandplaat, waar zij ons hadden afgewacht.

De landtocht moest worden opgegeven; met de mannen van Coronie in een vlet op sleeptouw, stoomden wij terug naar post Groningen aan de Saramacca, waar we in den nacht aankwamen. In den vroegen ochtend van den volgenden dag werd de reis voortgezet naar Paramaribo, door het Saramaccakanaal. Inmiddels was last gegeven een stoomschip gereed te maken om over zee door te reizen naar Coronie en in den namiddag kliefde onze boot, onder den koepel van een heerlijk blauwen, hoogen hemel, het water der breede rivier, tusschen de wijkende boorden, bekleed met oeverheesters en rijzig houtgewas, waartusschen landhuizen van plantages, tintelend wit in het vlekkeloos schilderend zonnelicht, uitschenen en een enkel kerktorentje, zedig-voornaam, zich ophief boven de boomentoppen. Nieuw-Amsterdam, de stille, verspreide gebouwen, gevat in de bescherming der oude, mooi-groene wallen — het Geleidelicht, de ijzeren toren, die zoo fragile aandoet in de ontzaglijke ruimte — het Lichtschip, nu een donker stipje, rijzend en dalend op de nimmer rustende deining — de zee! En nu daalde uit het blauwe koepelgewelf de avond-schemer; de sterke zon zonk weg, al na aan den horizon; zachte kleuren vloeiden uit, teerder blauw en licht-violet, zee-groen en doorzichtig rose.

Het was geen gunstig tijdstip om te landen, toen wij den volgenden ochtend het anker lieten vallen nabij de

kust van Coronie, voor den ingang van het kanaal van Totness. Er liep al een sterke val en wij hadden dus groote kans, dat wij met onze roeibooten vóór of in het kanaal in de modder zouden blijven steken. Ik wilde het er echter op wagen. Sedert zware vloedgolven een groot stuk van de kust hadden weggeslagen, — een voorval van een jaar te voren, waarbij ook de lichttoren was ingestort, — kon de stoomboot zóó dicht naderen, dat wij in een kwartier van het schip af naar den ingang van het kanaal konden roeien. Dat ging dan ook best, en zelfs gelukte het nog een eind binnengaats te komen. Maar toen begon een ploeteren en duwen en wringen — tot eindelijk onze boot onwrikbaar vastgezogen zat in het taaie slib. Snel liep het water af; aan voortgaan was geen denken meer.

Wat nu? Een tij overliggen, in de open boot, onder een verzengende, scherpe hitte, weldra gedwongen-onbeweeglijk overgegeven aan den aanval van millioenen muskieten?

Dan maar liever er recht tegen in! Tegen modder en hitte, muskieten en mampieren! En zoo bestonden wij het te voet den tocht te maken langs het kanaal naar Totness. De waterlaarzen aan de voeten, de beenen in puttee's gewikkeld, het gezicht beschermd door een sluier van muskietengaas, afhangend van den hoed en om de hals afgesloten, de handen in lange, losse gaas-manchetten — zoo togen wij op weg. Onze weg was niet anders dan een heel smalle strook oever-modder, wat hooger en wat harder dan het slib van de waterlijn, begrensd aan landzijde door dicht maka, soms dwars over de strook uitgegroeid, zoodat de versperring eerst moest worden weggekapt. In den zachten, kleverigen bodem zonken de voeten diep weg; een enkele maal, als geen steun in de glibberige massa te vinden was, moest wat hout verzameld worden; dan werden de dunne takjes en stengels schots en scheef op de modder gelegd en schoven wij glijdend voort over onzen elastischen kunstweg tot wij weer vaster grond troffen. Millioenen krabben wriemelden om onze voeten, opgeschrikt vluchtten zij in de tallooze gaten en gangen, waarmede de oever als een zeef

doorboord was; wij konden het niet helpen dat schalen kraakten onder onze stappen. Verwoed vielen ontelbare muskieten ons aan. Op de jassen en sluiers hoopten zij samen in ongelooflijke massa's; letterlijk zwarte vlekken plakten zij er. Ik liep zonder sluier — maar de dikst denkbare rookwolken uit mijn pijp waren onmachtig om de gonzende, stekende, sarrende saters maar eenigszins af te weren.

Twee, drie uren deden wij over den weg. Ik weet het niet precies meer. Het is mij bijgebleven, dat het één uur in den middag was, toen wij bij de sluis van Totness aankwamen — en tien minuten later verschafte de woning van den Districts-Commissaris ons volkomen bevrediging van onze innigste verlangens: lafenis voor onze verschroeide kelen, verlossing uit onze geplakte, besmeurde kleeren, de heerlijkheid van een bad en rust voor onze ledematen.

's Nachts hoorde ik van uit mijne kamer het gedreun van het vloedwater op de kust; dat waren de golven, die onmeedoogend beukten en braken het oeverland, banken aandroegen en versmeten, kanalen verstopten, vuurtorens velden en alle menschenwerk om den toegang naar Coronie te verbeteren, te niet deden. En ik dacht aan die andere vijanden, die ik ontmoet had op onzen weg en beeldde ze uit in afzichtelijke gedaanten: weeke moddergedrochten, gloeiende vuurdraken, muskieten als vogels zoo groot, mampieren als meikevers, krabben als zeeschildpadden, met reuzenscharen gewapend, in drommen aanrukkend om de poort der kust te verdedigen tegen iederen indringer, aanvallend, verstikkend, brandend, stekend en snijdend wie het waagde den drempel te betreden van hun gebied.

Maar achter den muur der verschrikking lagen zoo vredig en stil de huisjes en kerkjes in het bekoorlijke palmenpark, dat Coronie is.

STORM VAN 's GRAVESANDE.

VOORDRACHT OP 30 MAART 1921 VOOR HET PROVINCIAAL GENOOTSCHAP VOOR KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN EN DE PLAATSELIJKE AFDEELING VAN HET ALGEMEEN NEDERLANDSCH VERBOND TE 'S HERTOGENBOSCH GEHOUDEN DOOR J. A. J. DE VILLIERS.

De naam „Essequebo", die in verschillende vormen gegeven wordt in de vroegste geschriften, wordt in verband met Nederlandsche ondernemingsgeest het eerst genoemd in de „Verclaring van de onbekende ende onbeseylde Voiage van America", gedaan en beschreven in de jaren 1597 en 1598 door Anton Cabeljau.

Cabeljau, die *Commies-Generaal* van deze reis was, noemt „Dessekebe" als een der rivieren stroomende tusschen Corentine en Orinoco die voorbij gevaren werden zonder andere nasporingen, „deur dijen onsen tijt seer verloopen ende datter nijet veel te halen en was, zoo ons d'indianen wijs maecten". Cabeljau's reis gaf aanleiding tot een petitie aan de Staten-Generaal, houdende verzoek Guiana te mogen koloniseeren. Wanneer aan dat verzoek voor het eerste gevolg werd gegeven is thans misschien niet uit te maken, doch het schijnt zeker dat particuliere onderneming voorafging aan het officiëele optreden dat belichaamd werd in den patentbrief aan de Nederlandsche West-Indische Compagnie verleend in 1621.

Over den juisten datum van de eerste nederzetting te Essequebo is scherp van gedachten gewisseld, doch het is waarschijnlijk een dier vraagstukken die nooit zullen worden opgelost. De eenige bepaalde mededeeling dienaangaande is vervat in een handschrift uit de pen van Majoor John Scott, aardrijkskundige van Karel II, omstreeks 1669, welk stuk de stichting toeschrijft aan Groenewegen, die in of kort na 1616 zou hebben opgericht „een fort op een klein eiland, 30 mijl opwaarts de rivier Disseekeeb, en dat uitzicht gaf in twee groote zijtakken van die beroemde rivier". Dit is blijkbaar eene beschrijving van de plaats van Fort Kijk-overal, dat ongeveer een eeuw lang het middelpunt was der Nederlandsche nederzetting.

Deze mededeeling vindt ook eenigermate bevestiging in een handschrift van 1624, hetwelk aangeeft dat er in dien tijd in Essequebo een nederzetting bestond, die al eenige jaren daar geweest was. Dit belangwekkende verhaal van de „Voyage faict par les Pères de Familles" bevat eene juiste mededeeling van den ingang tot de rivier Essequebo en een schetskaart van de ankerplaats (dicht bij de plek waar het Fort Kijk-overal zich bevond), welke geen twijfel laat aan de juiste kennis dier ligging; het verhaal bevat eveneens aanteekeningen die getuigen van een vroegere bekendheid met het district en omtrent eene reeds bestaanden handel.

De mededeelingen in dit reisverhaal worden na een korte tusschenruimte gevolgd door eenige losse, doch zeer besliste aanteekeningen die aantoonen dat in dien tijd reeds een geregeld Hollandsch Bestuur in een of anderen vorm aan de Essequebo gevestigd was, en dat dit reeds lang genoeg had bestaan om een zeer gewoon en bekend onderwerp te zijn. In elk geval was spoedig na 1630 de Nederlandsche nederzetting te Essequebo een beslist feit geworden in de geschiedenis der Nieuwe Wereld, en al zij het slechts vaag, wij kunnen dan reeds door voorkomende verwijzingen naar den gang van zaken en beheerders der nederzetting haar innerlijke ontwikkeling volgen.

In 1704 werd geboren Laurens Storm van 's Gravesande, de man onder wiens langdurig bewind de Kolonie, zooals wij die kennen, werd ontwikkeld, en het begin der 18e eeuw brengt de verste uitbreiding van de invloeds-sfeer der Nederlanders, die haar basis had in Essequebo. Geen verdere pogingen der Nederlanders, geen nieuwere onderzoekingen der Engelschen, hebben iets toegevoegd aan het gebied dat beheerd werd door den Commandeur Samuel Beekman.

Storm's taak was te verwezenlijken, vast te leggen, een vast begrip te geven aan de beteekenis van landbezit. Het was weggelegd voor de Engelschen der 19e eeuw meerdere juistheid te geven aan dit gebied en ten slotte de grenzen der kolonie met volkomene juistheid aan te geven. Maar de vage grenzen die de Essequebo nederzetting van 1704 bepaalden waren slechts minder gedefinieerd dan de hedendaagsche grenslijn; in sommige opzichten strekten zij veel verder dan deze.

In dien tijd was de Kolonie Essequebo gelegen om Fort Kijk-overal, hetwelk stond op het eiland waar de Essequebo met Massaruni en Cuyuni samenvloeit; aan den hoofdoever dier rivieren, bij de samenvloeiing, lagen eenige plantages der Compagnie

en enkele behoorende aan particulieren; de bebouwing zette zich vrij langzaam voort, stroomafwaarts langs de Essequebo tot de eilanden in hare monding. Oostwaarts bevond zich feitelijk geen andere nederzetting dichterbij dan Berbice, en de Demerary-rivier was nog niet voor verkeer geopend. Westwaarts strekte zich de invloedsfeer der Nederlanders langs de kust uit tot aan de monding der Orinoco en binnenlands ook tot dicht bij deze rivier; feitelijk mag gezegd worden, dat die invloedsfeer het geheele gebied tusschen de Essequebo en de Orinoco omvatte. Zuidwaarts bestond rivieropwaarts langs de Essequebo toentertijd géén vestiging, doch de handelaren der Compagnie waren wel gewoon stroomopwaarts te gaan tot aan den mond der Rupununi, en ook over land tot een hooger punt aan deze rivier gelegen, waar langs zij hun weg vonden naar de savannahs gelegen tusschen Guiana en de Amazonenrivier, en vermoedelijk zelfs nog zuidelijker.

Zoodanig waren de grenzen die geacht mogen worden den Nederlanders te zijn aangewezen bij het bijzonder Verdrag van Utrecht, dat in 1714 hen eindelijk geheel en al beschermde tegen de aanvechtingen van de Spanjaarden.

Onder de officiëele stukken, die een eeuw later in het bezit van Groot-Britannië kwamen toen Essequebo en Demerary in 1814 aan dit Rijk werden overgedragen, bevonden zich de rapporten naar het moederland gezonden door de hoogere ambtenaren der Nederlandsch West-Indische Compagnie, en van het allergrootste belang in die rapporten is de serie geschreven door Storm van 's Gravesande, een man zoo totaal vergeten, zelfs in zijn eigen land, in de 19e eeuw, dat generaal Netscher, in zijn „Geschiedenis van de Koloniën Essequebo, Demerary en Berbice", van hem spreekt als een dier verdienstelijke Nederlanders, „wier namen weinig of niet bekend zijn en die toch verdienen aan de vergetelheid ontrukt te worden".

Het geheel van Storm's brieven, loopende over een tijdperk van 34 jaar — van 1738 tot 1772 — zou 21 deelen, van 300 octavo bladzijden ieder, vullen.

Met nauwgezette zorg en in uitvoerige bijzonderheden schreef Storm elken dag over de gewone gebeurtenissen in het leven der Kolonie. De schepen die aankomen van en vertrekken naar Zeeland; de ladingen die zij aanbrengen; de voorraden die hij noodig heeft; de producten naar het vaderland gezonden; de behaalde handelswinsten; de verliezen geleden door gewaagde onderne-

mingen; de toestand van de plantages der Compagnie; de handelingen der Compagnie dienaren, van den dominé en den dokter; politiequaesties van burgerlijk recht; de haarkloverijen van verschillende personen — bijzonderheid na bijzonderheid, die het leven eener nederzetting maken — dat alles vindt men terug in de brieven van den Directeur-Generaal en allen getuigen van de grootste belangstelling op allerlei gebied.

Bij het openbaar maken van een betrekkelijk klein deel uit die brieven was het de bedoeling niet de geschiedenis der Kolonie te schrijven of weder te schrijven. Het uitmuntende en uitvoerige werk van Netscher kan niet gemakkelijk worden overtroffen. Maar Storm's brieven waren Netscher onbekend en Storm's leven omvat een zeer belangrijke, zij het dan ook betrekkelijk korte periode uit de geschiedenis der Kolonie, en al kan dan ook niet gesproken worden van eenige uitzetting, *de jure*, van de grenzen van het uitgestrekte gebied aan zijn bewind toevertrouwd, toch bereikte Essequebo onder Storm het toppunt van zijn welvaart onder Nederlandsch beheer, en onder zijn bestuur werd de stichting der Kolonie Demerary feitelijk begonnen. Door zijn onvermoeide geestkracht werden onbevolkte plaatsen bevolkt; door zijn taktische scherpzinnigheid werden de wilde stammen onderworpen; door zijn vaderlandsliefde werden zijn hem-benijdende en oorlogzuchtige buren op een afstand gehouden. Zoo dan al niet *de jure*, was er zeker gebiedsuitbreiding *de facto*.

De man, wiens brieven een afspiegeling geven van het derde eener eeuw in de geschiedenis van Essequebo en Demerary, was geen man van den gewonen stempel, en toch behoorde hij tot een soort gewoon genoeg in de Nederlanden van dien tijd. Het gemeenebest, uitgeput door langdurige, kostbare en bloedige oorlogen, was, aan het begin der 18e eeuw, snel in aanzien dalende in den rang van groote Europeesche mogendheid, en de mannen, in wier aderen het bloed der Geuzen vloeide, werden natuurlijk kregelig bij die onbeduidende binnenlandsche twisten en voelden zich de handen jeuken om nieuwe landen en volken te veroveren, zooals hun vaderen dat hadden gedaan in het roemrijk verleden van hun land.

Laurens Storm van 's Gravesande stamde uit een oud geslacht, welks leden van vader op zoon zitting hadden gehad in den Raad van Delft sedert het jaar 1270. Juist een eeuw vóór de geboorte van den toekomstigen Directeur-Generaal werd zijn overgrootvader, Laurens, in die stad geboren, in 1605, doch ves-

tigde zich al spoedig te 's-Hertogenbosch, waar hij verschillende gemeentelijke betrekkingen vervulde, van 1640 tot 1685. Dirk, Laurens' derde zoon, geboren in 1646, volgde zijn vader in deze en meer belangrijke ambten op, en uit Dirk's gezin van tien kinderen dienen er hier drie vermeld te worden.

De eerste was Pieter, geboren in 1683; hij bekleedde gelijke ambten als zijn vader en stierf in 1721. Hij huwde in 1703 met Alpheda Louisa van Luchtenburg (toen in haar 17e jaar) en die in 1711 overleed. De oudste van hun kinderen was Laurens, de schrijver van onze brieven.

De tweede zoon van Dirk was Ewoud Hendrik, oom van onzen Laurens, geboren 1684 en overleden 1750; hij volgde zijn vader in tenminste één van diens betrekkingen op, en huwde in 1722 Johanna Charlotta, door Rietstap beschreven als „Barones Boyd van Kilmarnock, geboren te 's-Hertogenbosch in 1694, gestorven 1781, dochter van Jacob, kapitein van een compagnie Schotten, n dienst van dezen staat". Uit deze echtvereeniging zijn gesproten al de jonkheeren Storm van 's Gravesande, die thans in Nederland leven.

De derde was Willem Jacob, een andere oom van onzen held; hij liet den bijnaam Storm vallen, werd geboren in 1688, overleed 1742, verwierf een doctorsgraad in 1707 en trad in 1715 op als Secretaris van een Gezantschap door de Staten-Generaal naar Groot-Brittannië gezonden om George I geluk te wenschen bij zijn troonsbestijging. Zijn uitmuntende gave als wiskundige deed hem de vriendschap verwerven van vele geleerde Engelschen, onder wie genoemd mogen worden Bisschop Burnet en Sir Isaac Newton, terwijl de „Royal Society" hem inschreef onder haar leden. Hij werd hoogleeraar in de sterrekunde en wiskunde aan de Leidsche Hoogeschool op zijn 29e aar en nam achtereenvolgens de leerstoelen in voor burgerlijke en militaire bouwkunde en wijsbegeerte, terwijl hij uitnoodigingen, tot hem gericht door Peter I en Frederik II in 1724 en 1740 om een plaats in te nemen aan Russische en Pruisische Hoogescholen, van de hand wees. Voltaire, die hem persoonlijk leerde kennen, sprak van hem als *le profond 's Gravesande.* Zijn werken verwierven hem een wereldberoemden naam en werden in 1774 gezamenlijk uitgegeven, met een levensbericht als inleiding. door Professor Allamand, Rector der Leidsche Universiteit wiens naam af en toe in Storm's brieven aangetroffen wordt.

Zoo waren de voorvaderen en verwanten van den man die

voorbestemd was zulk een beteekenisvolle rol te spelen in het westelijk deel van het koloniaal gebied van zijn land, in streken, die, ofschoon slechts schaars bevolkt, zulk een toekomst beloofden, dat zij opwekten de afgunst van den trotschen Spanjaard en den naijver van den hardwerkenden Brit, en de invloed dier twee volken — vaak dringend in de hoogste mate — heeft een groote rol gespeeld in het leven van den Directeur-Generaal.

Geboren te 's-Hertogenbosch op den 12en October 1704 trad Laurens Storm van 's-Gravesande op zijn 17e jaar in het leger, vermoedelijk als een wat kort-aangebonden jongeling, want in zijne brieven gewaagt hij telkens van zijn gewone openhartigheid en in zijn latere leven spreekt hij van een twist dien hij in 1730 had met den vader van zijn stiefmoeder, Adriaan van Bronkhorst, Burgemeester van Utrecht, in de volgende bewoordingen:

„Ik ben van een oude Hollandsche familje oorspronkelijk, een geboore Bossenaar, maar altoos goed rond goed Zeeuwsch geweest, voor niemand bevreesd.

„.... Ik hebbe altoos mijn werk gemaekt van de oude Hollandsche opregtheyd te volgen .... in mijn ruim 17 jaarige militairen dienst altoos voor de vuyst te werk gegaan, noyt ontsien mijn opperhoofden (echter met verschuldigde eerbied) opregt de waarheyd te seggen sonder omweegen; hier door heb ik haare agting verworven en heb nog den brief leggen van mijn oude 82 jaarige Colonel den Generaal van Pallant, wanneer zijn Excellentie kennis gaff van mijn resolutie om naar Essequebo te gaen en bedankte voor alle genotene weldaden, mij d' eer aandeed te schrijven dat hem mijn avancement hartelijk lieff en aangenaam was maar teffens hem seer leed deed eene sijner beste officieren te verliesen. Wijlen Syne Doorluchtige Hoogheyd (Willem IV) hoog loffelijker gedagtenisse de moeyte wel hebbende willen neemen alle mijne brieven aan U.E.G.A. te leesen (dit moet in 1750 geweest zijn), deed mij d'eer aan te seggen „UE. is nog al den ouden Storm van 's-Gravesande, Jan Regtuyt", doelende op het geval dat ik 20 jaaren te vooren in Utrecht daar S. D. H. studeerde met mijn stieffgrootvader den Borgermeester van Bronkhorst S. D. aangaende gehad hebbe waardoor mijn avancement onder de voet wierp daar bij tvoegende „was UE. hier gebleven was UE. immers nu een van onse Generaels"."

En dus verkoos Storm, toen hij het leger verliet, de West-Indische Compagnie in haar kolonie Essequebo te dienen als secretaris en boekhouder en legde als zoodanig te Middelburg den eed af in October 1737. Van dien tijd af zou hij gehoorzaamheid hebben te betoonen jegens een lichaam van bewindhebbers, die hem somtijds jarenlang buiten de middelen lieten om hun instructies uit te voeren; zou hij genoodzaakt zijn gehoorzaamheid af te dwingen van slecht gevoede, onwillige slaven, van zelfzuchtige en niet-loyale kolonisten.

In 1729 was Storm in den echt getreden met Lumea Constantia van Bercheyck, en uit dit huwelijk sproten tien kinderen, van welke zeven werden geboren vóór het gezin naar Essequebo vertrok en waarvan er toen vijf in leven waren, terwijl van die tien slechts zes den volwassen leeftijd bereikten. Van deze waren vier jongens, waarvan er drie onder hun vader dienden en vóór hem overleden, en de beide dochters, in de Nederlanden geboren, waren ook, gelijk de Directeur-Generaal erkent, niet-officiëel in den dienst der Compagnie, die niet genoeg mannelijk personeel had, werkzaam gesteld.

Op hoogen prijs stellende de hartelijke gelukwenschen van zijn kolonel bij zijne bevordering tot zijne nieuwe betrekking, ging de jonge soldaat daarmede naar zijn nieuw tehuis, want al legde hij ook den soldatenrok af, Storm was toch vóór alles door en door soldaat. Het eerste onderwerp dat hij behandelde in zijn eersten brief naar het vaderland betrof niet suiker of verschepingen— de twee zaken, die den bewindhebbers het meeste belang inboezemden en die *hem* later zooveel moeilijkheden zouden veroorzaken — doch betrof den toestand der bezetting. En dat hij na de mannen zijn aandacht schonk aan de forten was natuurlijk, en met dien vaderlandslievenden ijver en gemis aan zelf-interesse, die al zijne daden kenmerkten, bood Storm dadelijk aan de voltooiing van het nieuwe fort op Vlaggen-eiland onder zijn toezicht tè nemen, misschien wel als een ontspanning van zijn meer secretarieele plichten, die, alhoewel vermoedelijk vervelend, toch stiptelijk en met ijver nagekomen werden.

De voltooiing van het fort in een betrekkelijk korten tijd, in aanmerking nemende de moeilijkheden ondervonden om arbeidskrachten en materialen te krijgen, was voor Storm en de kolonisten een groote voldoening, doch de bezetting is hem tot het einde van zijn bewind toe steeds een droeve last gebleven. Zonder een voldoende macht was het zelfs onmogelijk de slaven in bedwang te houden, laat staan de Spaansche indringers af te weren, en jaar op jaar zien wij hoe Storm er bij de Bewindhebbers tot vervelens toe op aandringt versterkingen uit te zenden van degelijke, goedgeoefende mannen. Nevens al die pogingen en hetgeen tot zijn gewone werkzaamheden behoorde, had Storm handels- en mijn-ontginnings-expedities georganiseerd, die de verst-strekkende gevolgen zouden hebben voor de kolonie, en had bovendien reeds het plan — want hij had zelf de peilingen in de rivier gedaan — tot het stichten der nieuwe nederzetting in Demerary. Zulk een belanglooze ijver kon niet lang onbeloond blijven.

Commandeur Gelskerke overleed den 16 Juli 1742 en de Raden der Kolonie, den buitengewonen ijver en de werkzaamheid door den Secretaris betoond, op prijs stellende, benoemden hem voorloopig tot Commandeur, ondertusschen nadere orders uit het vaderland verbeidende; de benoeming werd in Zeeland bevestigd op den 13 April 1743.

Van dien tijd af zijn Storm's brieven steeds meer belangwekkend, doch het is mijn voornemen niet meer te doen dan in breede trekken de aandacht te vestigen op Storm's politiek betreffende die zaken, welke de ontwikkeling der Kolonie raken.

Het kan gezegd worden dat het krachtig bevestigen van de macht in de kolonie Essequebo het hoofdpunt is in Storm's gouverneurschap en op drie wijzen spiegelt zich dat duidelijk af in zijn brieven:

ten eerste, door de besliste stappen gedaan om de bezittingen der Nederlanders krachtig vast te leggen door een goed doordachte politiek van ontwikkeling en ontginning;

ten tweede, in de politiek, gevolgd jegens de verschillende Indiaansche stammen, die Storm in het bezit vond van het binnenland en kustgebied.;

ten derde — en dit is misschien het aller-belangrijkste — in de besprekingen omtrent de grensbepalingen en Storm's krachtige verdediging van de rechten der Nederlanden tegenover de Spanjaarden.

Van Storm's meesterlijke onderzoekingsplannen wil ik slechts één voorbeeld geven, doch een heel belangrijke, want het heeft een plaats gevonden in de geschiedkundige aardrijkskunde.

Slechts een jaar na Storm's aankomst in de Kolonie werd een zekere Nicolaas Horstman, een Duitsch geneesheer in dienst van de West-Indische Compagnie, de Essequebo opgezonden, om een doorgang te vinden naar de Amazonen-rivier, om tegelijkertijd handel te drijven met de inboorlingen, en, indien mogelijk, de beroemde, maar fabelachtige stad El Dorado te ontdekken, gelegen aan het eveneens fabelachtige meer Parima.

De waterscheiding overstekend tusschen Essequebo en de Amazone, vond Horstman de werkelijke oorsprong van de fabel van het Gouden Meer, evenals Schomburgk hem honderd jaar later opnieuw ontdekte — het was slechts een klein meer, Amucu geheeten, hetwelk af en toe zijn oevers overstroomde en een groot moeras vormde.

Toen hij de Rio Negro bereikt had, ging Horstman naar de Portugeezen over en bleef bij hen; daar ontmoette hij La Con-

damine en overhandigde dien reiziger een kopie van de kaart van het land dat hij doorgereisd was, en deze kaart, korrekt in haar algemeene trekken, was de eerste waaruit aardrijkskundigen de ware gedaante van het land tusschen de Amazone en Essequebo gewaar werden. La Condamine overhandigde haar aan d'Anville, een bekenden kaartenmaker van de 18e eeuw, en onder zijn handen werd zij de basis gemaakt van een in het algemeen nauwkeurige schets van dit gedeelte van het land in de eerste groote kaart van Zuid-Amerika, in 1748 uitgegeven.

Humboldt verwijst dikwijls naar Horstman's kaart in zijn „Voyage aux régions équinoxiales".

Storm's politiek tegenover de inboorlingen getuigde over het algemeen van breede opvatting en verlichting: in zoover deze zich kenmerkte door eigen belang, bewees zij ontegenzeggelijk dat dit eigen belang samenging met het algemeen belang der Indiaansche stammen — het was voor dien tijd een vooruitstrevende politiek. In 1750, toen Storm met verlof in Europa toefde, maakte hij voor de Bewindhebbers der West-Indische Compagnie een afzonderlijk rapport, dat een merkwaardig verstandig standpunt aangeeft van zijn algemeene Indiaansche politiek. Terwijl hij de Indianen behandelt als natuurlijke vrienden en bondgenooten der Nederlanders, legt hij krachtig den nadruk op de dwaasheid vuurwapenen te geven in de handen der inboorlingen; zijn aanteekeningen en beweringen dienaangaande zijn volkomen gelijk aan die, welke in de laatste halve eeuw gemaakt zijn door Britsche beheerders in Afrika. Evenmin verloor hij uit het oog het gevaar dat de mededinging van naburige koloniën zijn breeder kijk zou kunnen tegenwerken, evenals Groot-Britannië in West-Afrika onder de oogen heeft te zien den afkeer van Fransche en Duitsche kooplieden om zich te onderwerpen aan een politiek door allen in theorie als juist beaamd.

In ruwe trekken is Storm's algemeen denkbeeld op dit punt nedergelegd in een korten zin in een der brieven van 1762, waarin hij zegt:

> „Soo lange wij het geluk mogen hebben wel te staan met d'Indiaenen, waer toe alle mijne pogingen aenwende en deselve de hand boven het hoofd houde en voor onderdrukking bewaere, soo lang seg ik hebben wij geen nood",

en hiermede kunnen wij vergelijken de uiteenzetting zijner politiek, zooals die door hem wordt gegeven in een brief van 1769, tegen het einde van zijn bewindschap:

„Is er iemand die het nutter en noodzaekelijker acht de vriendschap der Indiaenen voor de Colonie, zoo ben ik het E. G. A. Heeren, want zoo lange wij zoo gelukkig zijn deselve om ons te hebbe woonen, zoo zijn wij veijlig binnens land en hebbe niets te vreesen, waeromme ik ook niet naelaete, door al wat mij mogelijk is derselver vriendschap te cultiveeren en haer tegens alle mishandelingen en dwingelandije der blanken voor te staen (zoo veel als het de gevoegelijkheid toelaet), waerdoor ik mij onder haer zoo bemind hebbe gemaekt dat ik tegenswoordig van haerlieden alles kan bekome wat begeere, en selfs aen d'Arrowacken (om haer te attacheeren aen deese Colonie en het verhuijsen nae de Berbice met de komst van den nieuwen Gouverneur te belette), gegeeven een Commandeur tot haer lieder genoegen, waer onder sij nu alle staen die tusschen deese revier en Berbice woonen".

Het gevolg van die juist aangegeven politiek toonde zich ten tijde van een gevaarlijken opstand onder de slaven van Berbice. Deze opstand uitte zich feitelijk het krachtigst in een kolonie waarvoor Storm in geen enkel opzicht verantwoordelijk was; doch gevaar voor Berbice deed gevaar ontstaan voor Demerary en Essequebo en daarom stelde Storm zijn geheele bezetting ter beschikking om Berbice tot het uiterste te beschermen. Hij riep de hulp der Indianen in uit elk deel der kolonie. Hij zette Caribben en Arrowakken in beweging door geheel Essequebo, van de Rupununi en de Cuyuni tot de Corentine en de Abari, en aan dit belangrijke gebruik maken van Indiaansche hulp met goeden uitslag mag de veiligheid der zuster-kolonie zeker worden toegeschreven. In de brieven krijgen wij een uitmuntende beschrijving van het gebruik maken der opgeroepen inboorlingen en Storm kon zelfs niet nalaten dienaangaande uitdrukking te geven aan zekere verbazing en bewondering.

Aan het slot van deze korte uiteenzetting van Storm's Indiaansche politiek mag opgemerkt worden dat de gevolgen daarvan nawerkten tot op onzen tijd. De Indianen vroegen in de volgende eeuw van de Britten dezelfde voordeelen en bondgenootschap, die zij onder de Nederlanders hadden genoten, en daaraan werd gaarne gevolg gegeven.

Over het algemeen kan zeker getuigd worden dat het de diplomatieke kant van Storm's beheer is die als de meest belangwekkende en misschien meest belangrijke dient te worden beschouwd.

Storm's nasporingen aangaande de grenzen der kolonie onder zijn beheer staande, en zijn handhaven van de rechten der Nederlandsche Compagnie tegen de aanvallen daarop door de Spanjaarden, waren terzelfder tijd de grondslag en de hoeksteen van zijn pogen de kolonie vast teleggen als een aardrijkskundig geheel. Het is onmogelijk het belang te overschatten die zijn brieven had-

den in het jongste grensgeschil tusschen Britsch Guiana en Venezuela. Even goed als zijn nauwkeurige handelspolitiek en zijn Indiaansche politiek de aardrijkskundige uitgestrektheid der kolonie Britsch Guiana bepaalden, evengoed gaven zijn krachtige afwijzing der Spaansche eischen en zijn krachtige aandrang op de verantwoordelijkheid der Nederlandsche Compagnie tot hun uiterste grenzen den wettelijken grondslag waarop de Britten hun aanspraken grondden op hun eenige Zuid-Amerikaansche kolonie.

Storm's gouverneurschap moet daarom steeds levendige belangstelling hebben voor de Britten, als zijnde het tijdperk dat de tegenwoordige kolonie Britsch Guiana tot een mogelijkheid maakte. Het is hoogst waarschijnlijk dat zonder zulk een man als Storm, die een vaste politiek nastreefde, de Bewindhebbers der West-Indische Compagnie de zaken totaal aan hun lot zouden hebben overgelaten. Het was verleidelijk voor den Gouverneur alles op te offeren aan de oogenblikkelijke voordeelen der Bewindhebbers of aan de eischen der binnenlandsche speculanten. In groote mate kreeg later een dergelijke politiek de overhand en stelde deze de resultaten van Storm's langdurig beheer in groot gevaar. Doch Storm, een man van ontwikkeling, met denkbeelden en begrip van belangen veel verder reikende dan de onmiddellijke eischen van het oogenblik, hield voor oogen een prachtig begrip van hetgeen de kolonie zou kunnen zijn en worden, voor zoover dat in zijn macht lag, en latere verwaarloozing vermocht niet den goeden grondslag te ondermijnen door hem gelegd. Toen eindelijk, 150 jaren na hem, het vraagstuk omtrent de ware uitgestrektheid der kolonie moest uitgevochten worden voor een internationale rechtbank, waren het het werk en de brieven van den ouden Storm die zulk een krachtigen steun gaven aan de opvolgers der Nederlanders. In waarheid kan de geschiedenis van Britsch Guiana nooit van dat werk worden gescheiden.

In de eerste jaren van zijn beheer waren Storm's brieven bij lange na niet zoo talrijk als later het geval was, maar er is nauwelijks één brief door den Commandeur geschreven, die den lezer niet in nauwer kennis brengt met den m a n. Hoewel soldaat was zijn streven steeds den vrede te bewaren — vrede binnen en op zijn grenzen — en voor hem waren vrede en eendracht gelijk met de vreeze Gods. De „rustelooze geesten", die reeds spoedig zijn pogen vruchteloos maakten, waren vermoedelijk de „goddelooze lasteraars", waarover hij zich in 1745 zoo bitter beklaagde. Deze hadden blijkbaar het oor getroffen van de Bewindhebbers

in Zeeland, wier onwaardige behandeling van den Commandeur, gepaard aan hun bijna misdadige verwaarloozing van de kolonie, wat betreft de aanvoeren, spoedig Storm's diensten voor hem zoo bitter deden zijn, want reeds in December 1746 vraagt hij in de meest dringende bewoordingen zijn ontslag, welk verzoek acht maanden later herhaald werd.

Evenwel, een verhooging van zijn salaris (de eenige verhooging, die hij ooit van de Compagnie kreeg), de aanstelling van zijn tweeden zoon tot assistent, en het geschenk van een neger met vrouw en kind (dien Storm uit humaniteitsbegrippen had aangeboden te koopen) — al deze bewijzen van goedgunstigheid vergezeld van een verklaring hoe zeer Bewindhebbers zijn diensten op prijs stelden — verzoenden hem weder eenigen tijd met zijn ambt. Doch slechts voor korten tijd, want reeds in Maart 1749 was Storm „overtuigd dat het van het grootste belang zou zijn" zijn lastgevers „een volledig woordelijk rapport uit te brengen" en dus vroeg hij verlof naar Europa. Dat verlof werd toegestaan, doch het toestaan er van was niet juist gezien, want Storm's twee jaren lange afwezigheid uit een kolonie, waar goddeloosheid en onbetrouwbaarheid tierden, bleek een te groote eisch voor het handhaven van hetgeen hij aan autoriteit bezat. Het aanbieden aan de Vergadering te Middelburg van een uitvoerig opgesteld rapport moge Bewindhebbers al overtuigd hebben van Storm's ijver en ernst, het had niettemin weinig practische gevolgen. De Commandeur, uitstekend ontvangen door den opper-bevelhebber, Willem IV, Prins van Oranje, die pas kort te voren gekozen was als Gouverneur-Generaal der West-Indische Compagnie, door Graaf Willem Bentinck, den patroon van Essequebo en Demerary, en door andere grootheden, werd verheven tot den rang van Directeur-Generaal en zijn oudste zoon werd begiftigd met het Commandeurschap der pas gestichte nederzetting Demerary, doch de Compagnie maakte tevens van de gelegenheid gebruik aan te dringen op hetgeen wordt aangeduid als hun „groote hervorming", nl. een stelsel van misplaatste bezuiniging — voor het eerst in 1744 ter sprake gebracht — een stelsel dat Storm later vaak rondweg ten sterkste afkeurde als verderfelijk voor de kolonie, iets wat het inderdaad bleek te zijn.

Na een laatste afscheid te hebben genomen van al zijn vrienden in de Nederlanden, aangezien er voor hem geen enkel belang kon bestaan ooit weer daarheen te gaan, keerde Storm naar de kolonie terug, waar hij zijn invloed zéér verzwakt vond. Adriaan Spoors, de secretaris — een bekwaam doch onhandelbaar man, dien de

Commandeur zelf, toen hij zijn ambt aanvaard had, voor die betrekking had aanbevolen, doch met wien hij nooit op erg vriendschappelijken voet schijnt te zijn geweest — had, vermoedelijk als een verlenging van zijn tijdelijk beheer gedurende Storm's afwezigheid, de officieele directie gekregen, c o n j u n c t i m met den Directeur-Generaal, over de plantages der Compagnie. Dit hinderde Storm, want bijaldien dit zijn verantwoordelijkheid verminderde, moest het ook vaak leiden tot verschil van meeningen. De planters daarenboven beschouwden het hoofd der kolonie, meer nog sedert zijn bezoek aan het moederland, als de spreektrompet der compagnie die hun belangen verwaarloosde en slechts haar eigen voordeel zocht. Voortaan had Storm een drievoudigen strijd te voeren — tegen ontevredenheid in het land, tegen altijd dreigende aanvallen van buiten, of hetgeen bijna zóó erg was, vrees daarvoor, en tegen verwaarloozing, voortgesproten uit onvoldaanheid, van de zijde der Bewindhebbers tehuis. Het was — zooals Netscher zegt van een iets vroegere periode in de geschiedenis van Essequebo — een ongelukkige c e r c l e v i c i e u x — verwaarloozing in het moederland verantwoordelijk voor de achterlijkheid der kolonie, en omgekeerd.

Reeds in 1744 had Storm naar huis geschreven:

„Den aanvoer van slaeven is een tweede gebrek dat seer veel verhindering aenbrengt tot een spoedigen aenwas deser Colonie.... Indien daer geen remedie toe wert gevonden sal sulx altijd een onoverwinnelijke hinderpael blijven daer alle voortgank mede sal worden gestuyt."

Maar gelijk hij in zijn latere leven zegt: „ik heb het lot van Cassandra gehad". Zooals het met de slaven ging, ging het met de aanvoeren. Beroep volgde op beroep, doch latere brieven toonen dat zij allen zonder eenig resultaat waren wat betreft den geregelden aanvoer van de benoodigheden voor de kolonie.

Bij Storm's ambtelijke teleurstellingen kwamen zich in deze periode huiselijke rampen voegen die hem zwaar drukten. Op den laatsten dag van 1752 verloor hij zijn tweeden zoon, en acht jaren later, veertien maanden na elkander, stierven zijn gade en oudste zoon.

Troost in en afleiding voor zijn leed vond Storm in niets zoo zeer als in het genoegen dat hij beleefde van de opkomst van Demerary en dat genoegen kwam op een zeer gelegen tijdstip. Slechts eenige maanden na zijn terugkeer in 1752 schreef hij hoogst optimistisch over den vooruitgang der jonge nederzetting in 1746 begonnen en vermeldt hij ook de werkzaamheid van zekeren Gedney Clarke van Barbados en de aankomst van andere

planters van andere eilanden. Het jaar daarna verheugt hij zich in het groot aantal toewijzingen gedaan voor aanleg van plantages en zegt hij dat de planters van Demerari,

„.... alsoo verre het grootste getal uyt Engelsche of d'Engelsche tael verstaende bestonden ...."

vergunning gevraagd hadden godsdienst-oefeningen te mogen houden in hun eigen taal.

„.... Dit versoek als ten hoogste prijsselijk heb ik haer ten eerste geaccordeert", zegt hij.

Hierover schrijft Netscher het volgende:

„Toen Storm de vestiging van Engelschen in Essequebo en Demerary, bevorderde, deed hij ongetwijfeld wijs, want zij brachten geld en energie mede, die beiden in de Kolonie ontbraken."

Storm was noch een Anglophile, noch een Anglophobe; hij sprak altijd over de Engelschen zooals hij die vond en de verschillende handelingen die hij tegen hen aannam of aanprees, werden bepaald niet door persoonlijke luim of gevoel, doch door de wisselende belangen der Compagnie, wier welvaart hij nauwgezet boven alles beschermde. Zeer spoedig na zijn aanstelling tot Commandeur schreef hij naar het vaderland:

„De Engelsche die sig hier reets neder hebben geset spaeren nog moeyte nog vlyt nog onkosten, en de meesten (d.w.z. van de overige planters) beginnen reets haer voorbeeld te volgen".

In zijn rapport dat hij in 1750 persoonlijk aan de Zeeuwsche Kamer overlegde, maakt hij vergelijkingen tusschen de Engelsche koloniën en zijn eigene met het oog om het voorbeeld dier koloniën te volgen, en wij hebben juist gezien hoe sympathiek hij handelde met het verzoek tot het aanstellen van een Engelschengeestelijke. Ofschoon hij herhaaldelijk in ronde woorden afkeurde de geneigdheid van Engelsche schippers om de betaling van de door de Nederlandsche Compagnie vastgestelde invoerrechten te ontduiken, erkent Storm openlijk dat zonder de aanvoeren door hen gebracht de kolonie er vaak treurig aan toe zou zijn geweest, en als hij in 1768, toen het smokkelen van slaven danig aan de orde was, verklaart dat het een weldaad voor de kolonie zou wezen, wanneer zij alle Engelschen kwijt kon zijn, erkent hij twee jaren later niettemin, toen hun verkiezing tot Raadsleden een onderwerp van geschil uitmaakte, dat het onjuist zou zijn hen van dat ambt uit te sluiten.

In den brief, onmiddellijk volgende op dien, waarin hij van Clarke's ondernemingsgeest gewag maakte, noemt Storm, hem als 't ware bij zijn Bewindhebbers inleidende, hem

„.... een man van oordeel en groot vermoogen .... welke waarlijk een goed hart voor den welstand deser Colonie heeft".

En Clarke bevestigde door zijn gedragingen daarna volkomen Storm's meening aangaande hem op beide punten. Aangemoedigd door den Directeur-Generaal, legde hij niet alleen in 1753 plannen ,die de kolonie ten goede zouden komen, aan de Zeeuwsche Kamer over, doch stelde hij feitelijk vrijhandel voor aan dit door en door conservatieve lichaam. Maar dit gold natuurlijk als de reinste ketterij in Zeeland, en toch kwam het voorstel dienaangaande van een man door wiens tijdige hulp een tiental jaren later de Kolonie van ondergang gered werd.

Of Storm's vriendelijke verhouding met de Clarkes, vader en zoon, in haar begin, werd ingegeven door politiek, of dat deze slechts het uitvloeisel was van wederkeerige waardeering, is moeilijk uit te maken, doch de vriendschap was voor de kolonie van ver-strekkende gevolgen, om af te weren een ramp gelijk aan die welke in 1763 aan Berbice overkwam, en op een oogenblik toen de krachten, waarover Storm kon beschikken, te gering waren om het gevaar het hoofd te kunnen bieden. Toen het gevaar kwam was Storm diplomatiek genoeg zich niet in de eerste plaats om dadelijke hulp tot de Engelschen te wenden; alleen stelde hij Clarke, die groote bezittingen in Demerary had, in kennis met het gevaar dat de kolonie bedreigde en toen dit te duidelijker werd en hij, „na langdurige besprekingen en nadenkingen" besloten had den gouverneur van Barbados in naam der Staten-Generaal om de hulp van twee honderd man te vragen „bijaldien de stand van zaken die hulp na zorgvuldige overweging noodig maakt", maakte Clarke's optreden het voor Storm onnoodig aan dat voornemen gevolg te geven. Evenwel, niettegenstaande zijn volgende verklaring, gegeven in antwoord op de door de Compagnie gevraagde inlichtingen,

„direct secours heb ik noyt gevraegd, schoon eens op het punct hebbe gestaen om het te doen ...."

erkent Storm dankbaar, en dit meer dan eens, dat de hulp door de Engelschen gezonden

„.... naest God het behoud van Demerary is geweest".

Wanneer het verkeerd was zoowel planters als slaven te doen zien de zwakheid van het bewind, waaronder zij zich bevonden,

dan was zulks zeker niet te wijten aan den man, die, reeds gebukt onder allerlei kleine administratieve zorgen, in dringende noodzakelijkheid de middelen gebruikte die het meest voor de hand lagen om de aan hem toevertrouwde belangen te beschermen, doch aan de Compagnie, wier bijkans misdadige veronachtzaming hem tot die uiterste noodzakelijkheid dreef. Wij hebben gezien hoe Storm altijd door aandrong op een sterk garnizoen; wij hebben gezien hoe hij telkens en telkens weer, doch altijd vergeefs, vroeg om voldoende zendingen van hetgeen noodig was, en men zou gedacht hebben dat de tijding van een slavenopstand de slapende Bewindhebbers zou hebben opgeschrikt. Storm stelde hen van dien opstand in kennis op 12 Maart 1763, doch schreef einde September dat:

„Het misnoegen wordt soo groot en algemeen, voor al in Demerary, dat voor de gevolgen vreese; het secours.... gekomen is soo gering naer de grootheyt van het gevaer."

En toch, terwijl Storm genoodzaakt was den kolonisten afschrift over te leggen van den brief, dien hij naar Nederland gezonden had, om hen te doen zien dat hij althans zijn plicht gedaan had, voegden de Bewindhebbers in Zeeland, na de bovengenoemde onvoldoende hulp te hebben gezonden, daaraan een brief toe, waarin zij schreven:

„.... sig flatteeren het gevaer voor den ontfangst derselve sal weezen verdweenen".

„Het is daer seer verre van daen", antwoordde Storm; het gevaer, Edele GrootAchtbare Heeren, is soo groot indien niet grooter als oyt geweest is."

Evenwel, eindelijk werd het gevaar, op wat inderdaad buitengewone uitgaven schenen, bezworen, en Storm en de kolonie ontkwamen aan de crisis, beiden een weinig zwakker door hetgeen van hen gevergd was.

Het laatste en kortste der drie tijdvakken, waarin Storm's koloniaal beheer door den loop der gebeurtenissen verdeeld werd, was niet, zooals aan den avond van een leven vol plichtsbetrachting gepast zou hebben, een tijdvak van vrede en kalmte, doch in schrille tegenstelling met hetgeen deze man verdiende en verlangde, een tijdvak van onophoudelijke moeilijkheden, waarvoor hij niet verantwoordelijk was en waarover hij ook slechts weinig invloed kon uitoefenen.

De druk van de ramp, die hem in 1763 zoo na had bedreigd, lag nog op hem in de lente van het volgend jaar, toen hij, mededeeling doende van het overlijden van zijn schoonzoon, schreef:

„Mijne hooge jaren, swakke lichaems gesteltenisse, droefheden, wederwaerdigheden en continueele dwarsdryverijen, daerbij den last die nu mijne schouders alleen staat te drukken, sonder de geringste hulpe, maeken mij mijn ampt, het land, jae selver het leven wars en moede".

Doch ook toen was de beker nog niet vol. Een maand later schrijft hij:

„Uyt Demerary alhier weder gearriveert synde, hebbe.... ik tot mijn seer groot leedwesen de Heer Spoors (de Secretaris) bijnae van syn gesigt beroofd gevonden. .... Dit fatael ongeval.... brengt mij zoodanig in verwarring van bezigheden dat waerlijk geen doorkomen aen zie".

En in Augustus lezen wij de volgende aandoenlijke mededeeling:

„Het heeft den Almogende behaegt den 20sten July mijn zoon Gerard Johan in den ouderdom van omtrent 24 jaeren, uyt dit tijdelijke in syn eeuwig Koningrijke over te haelen, dus my van ses soonen niet meer overschiet als den jongste met 's Lands snauw van oorlog de Zephier naer Europa vertrokken. Smartelijke toevallen in mijn ouden dag, zoo kort op malkanderen gevolgt, maer men moet zig aen den wille des Alderhoogsten onderwerpen — Wie kan zijn hand afslaen, of tot hem zeggen, „Wat doet gij"?"

Dat de verwijzing naar zijn slechten gezondheids-toestand, in de eerste der drie gegeven aanhal ngen, niet te sterk was gekleurd, blijkt genoeg uit vroegere mededeelingen, dienaangaande, in 1760, 1762 en 1763 gedaan, doch zóó onvermoeid was de geestkracht van dezen man, dat hetzelfde schip, dat den brief overbracht, waarin hij den dood van zijn zoon aankondigde, ook medevoerde, „een korte verhandeling betreffende planterschap" — weliswaar vertaald, zooals hij zegt, „in enkele vrije oogenblikken" — en een lang en belangwekkend rapport omtrent de handelplaatsen der Compagnie.

Maar, trots zijn groote geestkracht en onverflauwde belangstelling in de welvaart der kolonie, maakten een hernieuwde aanval van ziekte en de voortdurende verwaarloozing van de zijde der Compagnie Storm zóó wanhopig, dat hij in December 1765 schreef:

„Ik wensche van harte dat ik maer uyt de Colonie en in Europa was."

Het uitblijven van aanvoeren was ongetwijfeld zijn voornaamste grief; gevoeligheid over laster, hoe gering ook, een andere; huiselijk leed een derde, en ten slotte, ofschoon voor Storm de minste, toenemen van werkzaamheden, veroorzaakt door Spoor's blindheid en Van Bercheyk's dood. Het is dan ook niet verrassend

te vernemen dat de Directeur-Generaal in 1766 opnieuw zijn verzoek om ontslag herhaalde, waarop hij reeds krachtig, doch te vergeefs, in 1763 had aangedrongen.

Maar ditmaal werd dit verzoek gedaan op een wijze zoo dringend mogelijk, want het werd niet slechts gericht tot de Zeeuwsche Kamer, doch ook onmiddellijk tot den Gouverneur-Generaal der West-Indische Compagnie, Willem V, Prins van Oranje. Herhaaldelijk wijst hij er Bewindhebbers, somtijds in roerende taal, op, dat hij niet bij machte is langer zijn last te dragen, doch de Kamer en Vergadering waren onderling twistende over de quaestie van vrijen handel met de kolonie, en dachten er weinig over hun ouden dienaar zijn taak te vergemakkelijken of hem daarvan te ontlasten, vóór het oogenblik daartoe gekomen zou zijn dat meer paste aan de langzaam-werkende Compagnie.

Ondertusschen namen Storm's plichten nog steeds toe en hij dacht er geen oogenblik aan die te verwaarloozen, ook al ontzonken hem de krachten in niet geringe mate. De vacature in het secretaris-schap na Spoor's blind worden in 1764 was nooit voldoende vervuld geworden, en het meeste van dat werk kwam terecht op de schouders van den Directeur-Generaal. Wij kunnen tusschen de regels zijner brieven door lezen dat Van der Heuvel bij lange na niet zulk een degelijk Commandeur van Demerary was als Van Bercheyck was geweest, en dat laatstgenoemde in geestkracht lang niet gelijk stond met Storm's eigen zoon, Jonathan, die vroeger dezen post bekleed had. Zoo werd Storm's hulp geringer, terwijl zij in dezelfde mate grooter had moeten worden. Hoe belachelijk dan ook te vernemen dat de mannen, die gedurende een lange reeks van jaren de kolonie systematisch hadden bekrompen in aanvoer van de noodige behoeften, slaven en verdedigings-middelen, die het politiek beschouwden, zéér tegen zijn wil, in dienst te houden een trouwen doch krukkenden dienaar, dat die mannen, slechts eenige maanden vóór zij hem uit een dienst van 35 jaren bevrijdden, hem beschuldigden van „slecht en onverantwoordelijk beheer", en hem verdachten van gemis aan „eerlijkheid, oplettendheid en zuinigheid!"

Zelven geen slaven invoerende, gingen zij te keer tegen den onwettigen, doch onvermijdelijken invoer daarvan door de Engelschen; onvoldoende hoeveelheden levensbehoeften zendende, klagen zij er over dat hun slaven daarvan te weinig krijgen; zelfs niet de aller-noodzakelijkste grondstoffen zendende voor de plantages, geven zij hun onvoldaanheid te kennen over de opbrengst daarvan.

Netscher zegt:

„In 1769 dienden de planters een request in aan de Staten-Generaal om vergunning van vrijen invoer van slaven, onder betaling eener zekere recognitie voor elken slaaf aan de W. I. Comp., maar in eene missive van de Kamer Zeeland van 19 Februari 1770 wordt aan Storm groot ongenoegen betuigd, dat hij bedoeld verzoek, „zoo ruïneus voor de Compagnie" had durven ondersteunen; terwijl hij in dezelfde missive werd berispt, over het oogluikend toelaten van den invoer eener lading vreemde slaven, ter waarde van ƒ 150.000 (ongeveer 450 stuks)".

In September, 1771, schrijft Storm zelf:

„Er is geen spijker meer om iets vast te maken off de suykervaten toe te spijkeren".

En alweer in November van hetzelfde jaar:

„Den Directeur van Aechtekerke [een Compagnie's plantage] heeft nu die twee kostelijke springetijde van den evennagtlijn moeten voorbij laeten gaen sonder maalen wijl geen druppel olij heeft en ook in de geheele colonie geen te bekoomen is".

Kinderen, die een spel spelen, zouden meer logisch handelen dan deze Bewindhebbers deden, en toch nam de arme Storm al hun klachten ernstig op — inderdaad, in tragischen ernst. De toon in zijn antwoorden werd scherp, bitter soms, trots den eerbied, dien hij zijn meesters tot het einde toe bleef betoonen.

In November 1771 schrijft hij:

„Ik neme den Alweetende God tot getuygen dat ik al gedaan hebbe dat in mijn vermoogen is om het interest van de Comp. en Colonie te behartigen.

Gelieven U.E.G.A. de plantagien in staat te stellen, de plantagien zullen leeveren zoo goed als eene in de Colonie; nu dwingt mij de nood, nu moet ik paerden en muylezels koopen off al het ried laete verrotten".

En in dezelfde maand, opnieuw verwijzende naar de steeds bestaande schaarschheid van al het benoodigde, zegt hij:

„Voor mij is niets; ik koop wat mij noodig is en betael het selver. Maar d'andere bedienden, de slaaven, de plantagien, wat zal daar van worden? Behaegt het U.E.G.A. de plantagien met groote schreeden achteruyt te doen gaan ik wasch mijn handen daar van en zal het de voorzienigheyt overgeeven".

En bij al die ambtelijke zorgen, kwam opnieuw de dood slachtoffers eischen onder Storm's nog weinig overgebleven familieleden. In Juni 1771 schreef de Directeur-Generaal:

„Het verlies van mijn oudste dochter heeft mij alles zoo wars en de wereld zoo onverschillig gemaekt dat voorgenome hebbe onder affwagting van des Heeren bijstand tot het eynde zoo veel mogelijk mijn pligt te betragten, doen wat ik kan en voor de rest alles aan de goddelijke voorzienigheid over te laeten, en mij getrooste dat hier in dit ondermaensche geen rust konnende erlangen met die hoope en vertrouwe den Almogende mij goedertierentlijk in d'eeuwige ruste zal gelieven in te laeten, en dat zoo vroeg off zoo laet als het zijn heyligen Raad sal behaegen".

En in Februari 1772 lezen wij:

„Het den Almoogende God behaegt hebbende mijn waerde schoonzoon Johannes Bakker, raed van Politie en Commandant der Militie in dienste van U.E.G.A. den 19de dezer uyt het tijdelijke in zijn eeuwig Koningrijk over te haelen naer een zeer langduerige ziekte, hebbe ik mijn plicht geacht U.E.G.A. nog per deeze gelegentheyt van dit voor mijn dochter en mij zoo smartelijk geval kennis te geven. Ik verliese mijn regterhand en eenigste hulp welke nog hadde en U.E.G.A. een trouw, eerlijk en naerstig bediende"

Op 14 Juli 1772, dertien dagen nadat zijn ontslag in Zeeland was toegestaan, schreef Storm als volgt naar het vaderland:

„Ik ben U.E.G.A. ten hoogste verpligt voor de zoo genege wenschen weegen den staet mijner gesondheid.... De Heere zij gelooft en gepreesen, dat deselve eenigermaate verhoort zijn, want bevinde mij teegenswoordig door dezelfs zeegen beter als in lange jaaren geweest ben, tegens mijne en aller verwagting, uytgesondert d'aenhoudende jichtpijnen welke door de gewoonte bynae een tweede natuur zijn geworden, en het verlies van gehoor in een oor manqueert mij tegenwoordig weinig en vinde mijn memorie nog niet verzwakt en mijn gesigt zoo goed als oyt geweest is.

Hier uyt bevinde dat den goedertierene God veel maele kruys naar kragt en kragt naar kruys geeft, want zonder dien seegen hoe zoude ik het maaken in zoo een chaos van besigheden zonder hulpe off bystand, bijnae alles selver moeten waerneemen? U.E.G.A. konnen onmogelijk beseffen hoe nagt en dag mijne gedagte over zoo veele en zoo onderscheyde zaeken moeten laeten gaan en daar bij het chagrijn niet alles te konnen verrigten wat gaerne wilde tot welzijn der Compagnie Colonie en genoege mijner meesters, maar niet konnende doen wat wel wilde, moet mij genoegen te doen wat ik kan".

In het begin van Augustus voorspelt hij moeilijkheden met de slaven, wijst op de oorzaak daarvan, en verklaart hij zijn menschelijke en staatkundige pogingen; om die te voorkomen. Maar de storm barstte los en nogmaals bevond zich de kolonie „op den rand van totalen ondergang".

Zooals ik reeds vroeger zei, was Storm vóór alles en in alles soldaat. Nooit ontmoeten wij in zijn brieven zulke krachtige taal dan wanneer hij in beduidende en indrukwekkende bewoordingen te vermelden heeft de maatregelen door hem genomen in de uiterste gevallen of in het gezicht van doodelijk gevaar. Een opstand

der slaven — een altijd dreigend gevaar voor het bestaan eener kolonie in die dagen — of de vermelding van een Spaansch eskader langs de kust, en Storm, gemakkelijk een militair bevel op zich nemende, stelt zijn kleine bezetting op; weet zijn weinig militaire burgers op te wekken tot het doen van hun plicht, en schrijft ondertusschen aan de Bewindhebbers kalm maar dringend om hulp — die nooit kwam.

Zóó bleef Storm door en door soldaat tot het einde.

Zijn brieven van 29 Augustus en 24 September 1772, de laatste die hij schreef, zijn geheel wat dergelijke stukken in zulk een tijd moesten zijn — een duidelijke uiteenzetting van gebeurtenissen en van genomen maatregelen; prijzend degenen, die zich hadden onderscheiden door dapperheid; raadgevend wat betreft verdediging in de toekomst. Zijn opvolger, George Hendrik Trotz, kwam op 27 November 1772 op Fort Zeelandia aan en Storm's loopbaan was teneinde, *salvis honoribus*, zooals hij zoo vurig had gewenscht. Hij trok zich dadelijk terug op zijn plantage „Soestdijk" in Demerary, waar hij op 14 Augustus 1775 overleed in den leeftijd van zeventig jare en tien maanden.

De twee deugden, die het sterkst op den voorgrond treden in Storm's karakter, zijn trouw en onomkoopbaarheid, en betere karaktertrekken dan deze kon geen gouverneur bezitten, gebaseerd als zij in zijn geval waren, de laatste op ware vroomheid, de eerste op een innig eergevoel, en bovendien werden deze onomstootelijke grondslagen nog krachtiger gemaakt door onbaatzuchtigheid, vlijt, matigheid in levenswijze en daarnevens door inspannend werk en eenvoudig optreden.

In 1746 schrijft Storm:

„Ik leve niet anders als borgerlijk, houde een seer gemeene jae slegte tafel daer self geen wijn als bij kerk of Court tijd wordt geschonken, in kleederen veel eerder onder mijn charackter als volgens het selve."

Eenige jaren later zegt hij:

„Echter leve in mijn huishouden als de geringste borger, mijne kinderen zoo wel als ik verre van in pracht uyt te steeken kleeden ons verre beneden onzen staet."

In 1762 bewoont hij, na 24 jaren dienst in de kolonie, een „seer kleyn" huys,

„Maer twee kamers 20 voeten vierkant en een voorhuys daer in synde",

en een jaar later zegt hij:

„Ben genoodsaekt de raedsvergaderingen in het huys van den predikant te houden om dat in het mijne geen plaets daer toe is".

In 1762 krijgen wij ook van hem de volgende merkwaardige verklaring:

„De provisien die U.E.G.A. mij hebben gelieven af te nemen om d. Hr. Spoors sijn aendeel te vermeerderen waeren het niet welke mij chagrineerde, wijl sulx waerlijk niet in staet waeren mij eenigsints chagrijn te veroorsaeken, want het bier, zeep, kaersen en speceryen alleen uytgesondert, hebbe ik voor mijn persoon weynig gebruik daer van; van de wyn hebbe noyt geloof ik al in al ses bottels gedronken, alle die geene welke in vaeten hier komt, hoe goet in syn soort bedorven synde, en is meest voor sieke gebruykt. Sterken drank drink ik niet, van de caes gebruyke mede niet, etc. Soo dat het niet was om deselve dat my beswaerde maer de vreeze dat dit een yutwerksel van U.E.G.A. ongenoegen was".

Zes jaar later geeft Storm zijn meening ten opzichte van een bescheiden, kalm leven op eenigszins snaakschen toon, wanneer hij zegt:

„Wanneer men regulier in zijne affairens te werk gaat en voor al den drank en die lekkere en verleydende Madera wijn menageerd en dezelve geen meester laet kan vrij meer uytgerecht worden als iemand zoude denken".

Eenvoudig en matig genoeg dus was dit leven, inspannend als het was, zooals reeds voldoende is aangetoond. Storm wist zeer goed dat weinig voldoening te verwachten was van het verschuiven van inspannenden arbeid of van werken zonder eenig stelsel, want in denzelfden brief, waaruit wij juist een aanhaling gaven, zinspeelt hij op beide ondeugden, terwijl hij juist een jaar later op hetzelfde onderwerp terug komt.

Toch was stoffelijke be ooning geenszins het doel van zijn streven. In 1763, na 25 jaren werken voor de Compagnie, kan hij tot zijn bewindhebbers zeggen:

„Rijkdom heb ik noyt bejaegt of gesogt, in soo een langen dienst noyt U.E.G.A. om eenige de minste augmentatie van gagie lastig gevallen".

In 1763, als hij om zijn ontslag vraagt, schrijft hij:

„Het is wel waer dat noyt mijn werk gemaekt hebbende om schatten te vergaderen ik het sekerlyk uyt den dienst synde niet ruym sal hebben, maer den goedertierene God op wien mijn vertrouwe stelle sal my, soo vertrouwe, wel goedgunstig tot mijn eynde brengen en voor mijne kinderen sorgen. *Natura paucis contenta*".

Bij een zelfde gelegenheid zegt hij in 1766:

„Pensioen of eenige gagie of provisien vraeg ik niet wijl sulx seer onredelijk soude weeze d'Ed. Compe. reets lasten ten overvloede draegende".

In 1767 vermindert hij uit eigen vrijen wil het aandeel der rechten op eigendoms-bewijzen, waarop hij recht had, met een derde, en in 1769, als hij zich beklaagt over den druk van zijn arbeid, vernemen wij uit zijn pen de volgende uitspraak:

„Alhoewel het by interim waernemen van het venduemeesters ampt nog al wat opbrengt en men gemeenlijk segt het geld versoet den arbeyd vind sulx by my geen plaets. Nooyt geldgierig geweest zijnde en vergenoegd met myn daagelijks brood (daar wij alleen om bidden) verligt my dit niet".

Inderdaad, baatzuchtig kan niet geweest zijn de man, die, terwijl hij elken dag de toestemming op zijn verzoek tot ontslag verwachtte, in 1771 schreef:

„Dit soude een kostelijk jaar voor de venduemeester weesen [dit ambt bekleedde hij zelf], zijn leeges bedragende over de 15.000, maar vreese, niet sonder reede, daar wel twee derde van gedefalqueert sullen moeten worden door wanbetaling en protesten. Ik kan over my niet krijgen menschen welk buyte haar schuld in het agterspit zyn geraekt totaliter te ruineeren en buyten staet te stellen om oyt weeder op te koomen en wilde niet gaaren met den vloek van zoodanige ten grave daelen. Myne kinderen hebbe, Gode loff, als 't de Heere 't gelieve te zeegenen een stuk brood en mooge verder haar best doen en op hem vertrouwen die alles oppermagtig regeert. Zij mogen met my zeggen:

'k Wensch rijkdom nog gebrek
Ik wensche spaade en vroeg
Te weynig nog te veel,
Genoeg is mij genoeg."

Het is niet verwonderlijk dat de bezittingen van een man met dergelijke gevoelens — en Storm laat zich op dit punt open genoeg jegens zijn lastgevers uit — vrij armzalig waren, in aanmerking genomen zijn langdurige loopbaan en de vele posten die hij te vervullen had.

Ofschoon de bewijzen voorhanden zijn dat Storm, toen hij in de kolonie kwam niet geheel en al onbemiddeld was, moest hij toch grootendeels bestaan van zijn salaris van 500 gulden 's jaars plus enkele emolumenten, te oordeelen althans naar zijn klacht over geringe inkomsten, toen hij in 1746 de eerste maal zijn ontslag vroeg. Een vermeerdering van zijn salaris met 300 gulden werd hem in 1748 toegewezen, maar,

„zulks is uyt een bysondere gunst en edelmoedigheyt door U.E.G.A. ongevraegt gedaen."

zegt Storm in 1763, wanneer hij in spijt van het feit dat zijn „onkosten sonder comperatie veel grooter en zwaerder zijn" dan

die van zijn voorganger waren — zooals hij duidelijk aantoont — mededeelt dat hij uit eigen middelen heeft gekocht.

„een huys dat hier juyst te koop quam voor elfhondert guldens waer aen nog wel soo veel aen reparatien te kosten zal moeten leggen".

Zulk een aankoop moet natuurlijk gedaan zijn uit eigen middelen of uit de voordeelen verkregen van de plantage die elke dienaar der Compagnie met haar toestemming mocht bezitten. Maar in den loop der tijden kwam Storm in nieuwe finantieele moeilijkheden, waarvan hij plichtmatig, doch te vergeefs, den Bewindhebbers in het vaderland in kennis stelde.

In 1765 schrijft hij:

„Het is mij volstrekt ondoenlijk jegenswoordig met mijne inkomsten te bestaen en moet alle jaeren achteruyt raeken synde nu reets over de drie duysend guldens aen mijn correspondent ten achteren....

De plantagie Soesdyk het eenigste zoo te zeggen dat wij hebben, voor d'eene helft de weduwe en haer kinderen, voor d'andere helft mijne overige kinderen toebehoorende jaer voor jaer te beswaeren, zoude nog voor God nog voor de menschen verantwoordelijk wesen.

Is het dan niet beter mijn huys en land alhier te verkopen, de schult aen d'Heer Bruyn [Pieter de Bruyn, zijn correspondent in Middelburg] af te doen en stil op de plantagie te gaen leven en zoo mager als het valt zig voor de weynig levenstyd die nog overig hebbe te behelpen?"

Alweer in 1769 verzekert hij zijn meesters:

„Daar is geen ampt in beyde riviere van den Directeur generael aff tot den geringste toe (except den vendue meester) waar van d'ampten elk naer zijn rang en qualiteyt fatsoenlijk kan bestaan en iets overgaaren zoo zij niet iets anders daar bij bij de hand neemen, 't sij de negotie, administratien, eygen plantagien, 't sij wat anders. Bij voorbeeld een commandeur van Demerary, om van booven aan te beginnen, kan die van ƒ 30 per maand neevens zijn rantsoen en provisien bestaan? Volstrekt niet, Ed.Gr. Achb. Heeren, het is er seer verre van daan en als niets van syn selven en hadden en niet ten uyterste vigileerde om op een eerlijke wyze een stuyver te winnen, sou magere soepe kooken".

En als hij in Maart 1771, het jaar voorafgaande aan dat waarin hij zijn ontslag kreeg, schrijft, verklaart hij openlijk als volgt:

Ik hebbe de eer gehad nu over de 34 jaaren U.E.G.A. te dienen; waar is mijn rijkdom welke overgelegt hebbe? Ik besitte niets als de halve plantagie Soestdijk welke door de onvermoeyde vlyd en arbeid mijner twee schoonzonen Bercheyk en Van den Heuvel in staat is geraakt om mij in mijn ouden dag onder des Heeren zeegen een stuk brood te geeven".

Dat er andere middelen waren om zich schadeloos te stellen ten

aanzien van de overdrevene zuinigheid der Compagnie, blijkt wel uit enkele eenvoudige doch beteekenisvolle woorden, die Storm naar het vaderland schreef in November 1770.

„Een seeker heer is hier gekomen om te trachten die pot te smooren [een geval van ingesmokkelde slaven] en heeft mij ses duysent guldens aangebooden het welke van de hand geweesen hebbe".

Maar het zich begeven op dergelijke kronkelpaden strookte niet met het karakter van iemand, die zich vroomheid en rond handelen tot een eer rekende, en die eer zelve „kostbaarder achtte dan iets anders".

Bijkans elke bladzijde in Storm's brieven bewijst welk een beteekenis godsdienst in zijn leven bezat en hoe vóór alles zijn eer hem lief was. Doch gelijk in alle menschelijk leven had ook hij de ondeugden voortgesproten uit zijn deugden, want zijn eerbesef leidde bij hem tot deze enkele zwakheid — overgevoeligheid ten opzichte van de meening der wereld.

„*Mens sibi conscia recti* hoeft sig het lasteren niet aen te trekken", schreef hij zelf in 1767, en inderdaad, minder aandacht voor de kleinzielige spijtigheden en praatjes, gesproten uit eigenbelang, van de onbeduidende menschen om hem, zoude zijn geest en pen meer vrijheid gegeven hebben zich bezig te houden met belangrijker vraagstukken en de toekomst, die hij bezig was te scheppen — zou ijn lichaam meer geschonken hebben van de rust, die het in een tropisch klimaat behoefde. Wanneer hij, om slechts iets te noemen, in 1751, toen hij in de kolonie was teruggekeerd, zijn ooren gesloten had gehouden voor al hetgeen hij toen hoorde en krachtig zich had verzekerd dezelfde autoriteit, welke hij twee jaren te voren had bezeten, veel zou anders geweest zijn in het beheer, waarmede hij te doen had. Nochtans, de geweldige moeilijkheden waartegen hij te vechten had door de schromelijke laksheid der Compagnie en de déloyaliteit der kolonisten, mogen nooit uit het oog worden verloren.

Na het einde zijner ambtelijke loopbaan geraakte Storm allengs in vergetelheid, terwijl anderen de vruchten, en gedurende langen tijd den roem van zijn levenstaak genoten. Vandaar dan ook dat voor hem zeker gelden de woorden, door hem zelf zoo vaak toegepast op zijn daden ten bate der kolonie:

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.

STAAT VAN DEN UITVOER VAN BALATA UIT SURINAME, BR. GUYANA, CAYENNE EN VENEZUELA IN DE JAREN 1863 t/m 1919.

Ontleend aan „De Economische Toestand van Suriname in 1920". Verslag uitgebracht door de Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname. Paramaribo 1921.

Jaar	Suriname	Demerara	Cayenne	Venezuela	Totaal
1863—1893	305120	870553	—	—	1175673 Kg.
1893—1894	32546	92337	—	—	124883 Kg.
1894—1895	108286	94093	—	—	202379 „
1895—1896	133681	71786	—	—	205467 „
1896—1897	209511	146657	—	75000	431168 „
1897—1898	159253	220699	—	295733	675685 „
Totaal 5 j.	643277	625572	—	370733	1639582 Kg.
1898—1899	113431	210856	—	504488	828775 Kg.
1899—1900	118601	107021	—	749872	975494 „
1900—1901	208805	191417	—	1718767	2118989 „
1901—1902	237390	174409	—	1486462	1898261 „
1902—1903	321478	243360	—	816752	1381590 „
Totaal 5 j.	999705	927063	—	5276341	7203109 Kg.
1903—1904	370771	239089	—	1094598	1704458 Kg.
1904—1905	239914	225679	—	899034	1364627 „
1905—1906	244447	247811	—	1322121	1814379 „
1906—1907	26[illegible]916	285409	—	1232148	1787473 „
1907—1908	347782	437971	—	1323000	2108753 „
Totaal 5 j.	1492830	1435959	—	5870901	8779690 Kg.
1908—1909	454194	490682	—	511000	1455876 Kg.
1909—1910	628447	465334	22350	1475000	2591131 „
1910—1911	892626	523164	30639	1133000	2579429 „
1911—1912	1145492	496660	42504	2179131	3863787 „
1912—1913	727414	406000	79175	1696788	2909377 „
Totaal 5 j.	3848173	2381840	174668	6994919	13399600 Kg.
1913—1914	1185932	612400	220356	2223818	4242506 Kg.
1914—1915	675654	520800	190936	850770	2238160 „
1915—1916	182984	706352	390055	997390	2276781 „
1916—1917	911490	657434	539713	645718	2754355 „
1917	1034211	723879	738321	1290659	3787070 „
Totaal 5 j.	3990271	3220865	2079381	6008355	15298872 Kg.
1918	625022	548000	969618	1258042	3400682 Kg.
1919	493907	586000	1006806	1099627	3186341 „

BIBLIOGRAPHIE.

Het Turnblad. Orgaan van het koninklijk Nederlandsch Gymnastiek-Verbond. 10 September 1921. Suriname. Een dubbele gelukwensch, door J. H. Vis. — De lichamelijke opvoeding in Suriname, door H. M. Brouwn. (Met afbeeldingen).

Indië. Geïllustreerd Weekblad. 26 October 1921. Landbouw-onderwijs in Suriname (ontleend aan de N. R. Ct.).

Onze Missiën in Oost- en West-Indië. October 1921. Apostolisch Vicariaat van Curaçao. St. Eustatius voorheen en thans, door T. E. o. p.

Het Missiewerk. 1 November 1921. Melaatschenverpleging in Suriname. De verpleegden, door Mgr. Th. van Roosmalen. Mededeelingen over de St. Gerardus Majella-stichting te Paramaribo).

De Indische Mercuur. 28 October 1921. Dr. Mohr over het onderzoek van Surinaamsche gronden, door Dr. A. Reyne. Met een Naschrift van Dr. E. C. Jul. Mohr.

Idem. 18 November 1921. Vereeniging voor Handel en Nijverheid in Suriname (overzicht van het jaarverslag 1920—21).

Idem. 25 November 1921. De microscopische structuur van hout in verband met de bestandheid daarvan tegen paalworm, door J. W. Gonggrijp. (Met afbeelding: gevolgen van aantasting door paalworm in met Neoteredo Reyneï Butsch besmet water van het Saramacca-kanaal bij Beekhuizen, Suriname).

Bergopwaarts. 19 November 1921. Aan boord S. S. Prins [Frederik] Hendrik van Amsterdam van Suriname, door V[an] d[er] H[elm].

Berichten uit de Heiden-Wereld. November 1921. Jaarverslag over het 1920 van het „Internaat tot opleiding van jongelieden voor verschillende beroepen" van de Firma C. Kersten & Co., door G. Scholze.

Idem. December 1921. 1771. De eersteling uit de Boschnegers in Suriname gedoopt. — Nog eens: 1771. — En nog eens: 1771. — Albina (Suriname) door Br. G. Freytag. — Korte mededeelingen.

Jaarverslag van het Militair Hospitaal te Paramaribo 1920. Paramaribo 1921.

Vragen van den Dag. December 1921. Het Neger-Engelsch in Suriname, door G. P. H. Zimmermann.

The Times. Dutch number, December 6, 1921. Suriname.

SURINAME'S BEHOEFTEN.

DOOR

G. J. STAAL.

III.

Bemoedigend stemt, bij het beschouwen van de gegeven cijfers, het feit dat het mogelijk gebleken is de productie van den kleinen landbouw belangrijk op te voeren.

Hoewel van dit bedrijf alléén de noodzakelijke algemeene verbetering van de economische omstandigheden van Suriname niet verwacht kan worden, is toch het krachtig gedijen van den kleinen landbouw eene zaak van groote beteekenis, want het beduidt eene innerlijke versterking der gemeenschap, eene verhooging van het welstandspeil van eene talrijke groep van ingezetenen. Ongeveer één vierde van de bevolking is immers bij dat bedrijf rechtstreeks betrokken.

Onbevredigd laat echter de ongunstige verhouding tusschen de Lands-uitgaven en inkomsten.

Blijkens het slot der Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel tot nadere aanvulling en verhooging van Suriname's begrooting voor het dienstjaar 1921, den 8sten September j.l. aangeboden aan de Tweede Kamer en afgedrukt onder n°. 594 der stukken van de zitting 1920—1921 is het totaal der uitgaven in 1921 geraamd op *f* 8.758.610, waarvan *f* 1.375.090 in aanmerking komen voor bestrijding door eene leening. Een bedrag van *f* 7.383.520 zal derhalve gevonden moeten worden uit andere middelen en daar de som van de eigen, koloniale inkomsten op niet meer dan *f* 5.512.566 is kunnen worden gesteld, zal uit de Rijksmiddelen ditmaal eene bijdrage van *f* 1.870.954 moeten worden verschaft om de reke-

ning te sluiten, dat is, — den bevolkingsaanwas sedert eind 1919 tengevolge van geboorte-overschot en immigratie in aanmerking nemende, — zegge *f* 16 per hoofd.

Het ontwerp van den Minister van Koloniën voor de Surinaamsche begrooting voor 1922 vermeldt als gezamenlijke uitgaven een bedrag van *f* 8.894.377, waarvan door leening dekking te verkrijgen tot eene som van *f* 1.493.000; tegenover het restant van *f* 7.401.377 wordt de opbrengst der eigen middelen geraamd op *f* 5.246.336, zoodat op eene Rijksbijdrage van *f* 2.155.041 wordt gerekend of *f* 19 per hoofd.

Feitelijk moet voor een juiste becijfering bij het bedrag der Rijksbijdrage nog opgeteld worden de schuld wegens rente en aflossing der Spoorwegleening ad ± *f* 350.000 per jaar, die in 1920 voor den duur van 5 jaren ten laste van de Rijksmiddelen is genomen, terwijl in mindering gebracht kan worden eene som van ten naasten bij *f* 300.000, die Suriname ten bate van de Nederlandsche geldmiddelen vergoedt voor de verpleging van burgerpatienten in de militaire ziekeninrichtingen.

Toen bij de Surinaamsche begrooting van 1867, overeenkomstig de bepalingen van het Regeeringsreglement van 1865, voor de eerste maal uitvoering werd gegeven aan het beginsel der scheiding tusschen de Rijksuitgaven ten behoeve van Suriname (de wedde en verblijfkosten van den Gouverneur en de kosten van de Rijks Zee- en Landmacht tot bescherming van de kolonie) en de uitgaven der koloniale huishouding (die voor den openbaren dienst in de kolonie) was er dadelijk gemis aan voldoende eigen middelen om in de kosten van de eigen huishouding te voorzien. Voor een uitgave van rond *f* 1.177.000 kon slechts ongeveer *f* 737.000 door Suriname zelve worden opgebracht; 's Rijks schatkist moest met *f* 440.000 bijspringen. Na 55 jaren — 1921 — zijn de jaarlijksche uitgaven ruim *zes* maal grooter geworden, de eigen middelen ruim *zeven* maal; de laatsten namen dus wel sneller toe dan de uitgaven, maar niet snel genoeg om het nadeelig verschil op te heffen. Het deficit werd in dat tijdsverloop ruim *vier* maal zoo groot. Niet *zeven* maal, doch *tien* maal

hadden de inkomsten moeten stijgen om het nadeelig verschil in te halen.

Relatief werd de verhouding tusschen de uitgaven en inkomsten en de Rijksbijdrage in die 55 jaren gunstiger.

In 1867 verhielden zich de eigen middelen tot het subsidie als 1 : 0.6; volgens de ramingen voor 1921 zal over dat jaar de verhouding 1 : 0.35 zijn. Ruwweg dus: het subsidie beliep in 1867 evenveel als $\frac{2}{3}$ van de opbrengst der eigen middelen en nu is het $\frac{1}{3}$.

En wat de eigen uitgaven aangaat — met uitzondering van de uit leening te bestrijden uitgaven — vertegenwoordigde het subsidie daarvan 37½ percent, terwijl thans 25½ per cent van die uitgaven door 's Rijksschatkist wordt gedragen.

Valt dus relatief wel eenige vooruitgang te bespeuren, in cijfers uitgedrukt neemt de afstand tusschen de jaarlijksche uitgaven en de eigen middelen toe. Na het bijzonder gunstige jaar 1900, — met zijn subsidie van *f* 54.000 één van het viertal, waarin sedert 1867 de Rijksbijdrage in vijf cijfers kon worden uitgedrukt, — is eene sterke stijging waar te nemen. Tot 1904 bereikte het subsidie wel is waar nog niet de hoogste getallen van het tijdperk 1867—1900, doch daarna worden die getallen overtroffen: het subsidie nadert het millioen, overschrijdt het in 1914, bereikt de *f* 2.000.000 in 1918.

Op zich zelf bezien levert een hoog subsidie-bedrag nog niet het bewijs van het bestaan van een zorgwekkenden toestand, de toeneming van het subsidie behoeft nog niet een teeken te zijn van achteruitgang. Men kan zich omstandigheden denken, waarin zelfs een aanzienlijke stijging van de Rijksbijdrage een geheel andere beteekenis heeft. Het gaat er om voor welke doeleinden die bijdrage bestemd is: dient zij voor de bestrijding van de kosten van maatregelen, die — al moge het zijn dat niet aanstonds een bepaalde rente van het daaraan besteed kapitaal in uitzicht gesteld kan worden — ontwijfelbaar de economische ontwikkeling der gemeenschap in sterke mate zullen bevorderen, eene krachtige

opleving zullen teweeg brengen, dan heeft de bijdrage het karakter van een tijdelijken steun om de kolonie door de oogenblikkelijke moeielijkheden heen te helpen naar een beteren staat van zaken. In dat geval duidt het hooge subsidie op gang in de voorbereiding van een betere toekomst. Moet de bijdrage echter dienen om het tekort in de dagelijksche huishouding aan te vullen, de kolonie in de gelegenheid te laten haren staat te blijven voeren, voort te leven in haar levens-lijn, zooals die nu eenmaal getrokken is, zonder dat aan den horizon de ruime weg zichtbaar wordt, waarin de lijn zich verbreedt en waar ander bewegen, ander leven is dan op het enge pad, dat nu begaan wordt, dan wordt de ondersteuning een aanduiding van innerlijke zwakte en de toeneming der bijdrage eene waarschuwing voor de toekomst.

De geldelijke steun, die Nederland jaar in jaar uit aan Suriname verschaft, vertoont inderdaad deze laatste, bedenkelijke vormen.

Vraagt men welke uitgaven in het bijzonder uit het Rijkssubsidie worden bestreden, welke maatregelen er uit worden bekostigd, welke tekorten aangevuld, dan vindt men — zooals ook de schrijver der verhandeling over de West-Indische begrootingen in het Koloniaal Tijdschrift (Juli- en September-afleveringen van 1921) doet opmerken — geen antwoord in de begrootingsstukken. Het eenige wat die stukken aantoonen is, dat het bedrag van het subsidie gelijk is aan het nadeelig verschil tusschen de som der gezamenlijke uitgaven, nadat daarvan zijn afgetrokken die bedragen, welke met geleend geld zullen worden verrekend, en de opbrengst der middelen, geleende gelden uitgezonderd. In andere woorden: het subsidie vertegenwoordigt het nadeelig saldo van het totaal aller uitgaven en het totaal aller middelen.

In de leeningspolitiek voor Suriname wordt geen vaste practijk gevolgd. Nu eens was het dat voor zekeren maatregel wèl geleend, dan weer dat er niet voor geleend mocht worden. Volgens de practijk van het oogenblik, — die echter blijkens bl. 3 van de Memorie van Toelichting bij het Ministerieël ontwerp van de begrooting voor 1922 (Ge-

drukte Stukken, Tweede Kamer, 1921—1922, 1, n°. 3) vermoedelijk weder zal worden losgelaten — wordt slechts ten aanzien van eenige weinige maatregelen het beginsel aangenomen, dat de daaraan verbonden uitgaven, als zijnde „kapitaals-uitgaven", met geleende gelden zullen worden voldaan. Hoewel ook onder andere begrootingsposten uitgaven aan te wijzen zijn, die in denzelfden gedachtengang eveneens in aanmerking zouden kunnen komen voor bestrijding uit geleende gelden, en in elk geval daarin kosten zijn begrepen voor maatregelen, die rechtstreeks gericht zijn op de economische ontwikkeling van Suriname en derhalve zeer wel zouden passen in een rubriek van voorzieningen ter wille van den vooruitgang ten laste van de Rijksbijdrage, geven de begrootingsstukken met de beperkte onderscheiding: eenige, aangegeven leeningsuitgaven eenerzijds, alle andere anderzijds, aan het Rijkssubsidie uiterlijk geene andere bestemming dan eene ondersteuning voor al die andere uitgaven. Dat wil dus zeggen: voor de gewone huishouding in zoover Suriname die niet uit eigen middelen kan bekostigen. Het ligt dan ook voor de hand, dat het bedrag van die ondersteuning — ik zeg het den schrijver van de vermelde verhandeling na — de gangbare maatstaf is — ik voeg er aan toe: de beslissende — voor eene beoordeeling van den loop van zaken in Suriname. En ook is het begrijpelijk, dat het hooge bedrag van het subsidie en vooral de stijging van die som aanleiding geven tot de vragen: of de huishouding niet te weelderig is ingericht en de ingezetenen niet te weinig offeren aan de algemeene kas ?

Getoetst aan de algemeene eischen van beheer en verzorging van eene afzonderlijke Staatshuishouding, in Nederlandschen geest — bij lange na nog niet naar Nederlandschen trant! — is de inrichting van Suriname's huishouding beslist niet te weelderig, zelfs niet weelderig!

Te zwak nog is in het Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Eerste Kamer in zake de Surinaamsche Begrooting voor 1921 (Zitting 1920—1921 bl. 3) de toestand weergegeven in deze woorden:

„De bestuursinrichting is vrij eenvoudig, de bezoldigingen der ambtenaren zijn niet te hoog".

Een stelliger verklaring: „de bestuursinrichting is eenvoudig, de bezoldigingen zijn niet hoog", zou de werkelijkheid dichter naderen en toch nog niet den toestand volkomen juist kenschetsen, want maar al te dikwijls wordt de behoefte gevoeld aan versterking van de bestuursuitrusting om de, niet te ontgane en evenals elders toenemende bestuursbemoeienissen tot haar recht te doen komen en aan verhooging van de over het algemeen lage bezoldigingen, ten einde den gevorderden arbeid redelijk te beloonen en het ambtenaarskorps te houden op het peil der eischen, dat in Suriname natuurlijk, oók als elders, stijgt.

Kan dus, uit dit oogpunt bezien, de huishouding inderdaad niet te weelderig en niet te duur geacht worden, toch is zij kostbaar in verhouding tot den omvang en den welstandsgraad der gemeenschap. Zonder verhooging — althans zonder noemenswaardige verhooging — van de kosten der bestuursinrichting zou een veel talrijker bevolking op den zelfden voet als thans kunnen worden bediend; de inkomsten zouden, als de bevolking zooveel grooter was, ongetwijfeld een veel beter figuur maken tegenover de uitgaven dan nu het geval is, zelfs indien het niveau van den welstand niet evenredig aan de bevolkingstoename omhoog ging.

Achter het Verslag der voordracht van den Leider van het Suriname Studie Syndicaat, den heer J. S. C. Kasteleijn, in de vergadering van het Indisch Genootschap van 26 Maart 1920, zijn eenige grafieken afgedrukt, waarvan de beschouwing in verband met het zooeven opgemerkte wel van belang is.

Naar gegevens van 1913 — met opzet is een jaar vóór de wereld-ontreddering genomen — heeft de heer Kasteleijn in zijne grafiek aanschouwelijk voorgesteld, dat in Britsch Guyana, waar de bevolking 3 maal zoo sterk is als in Suriname, de Landsuitgaven *f* 23.67 per hoofd van de bevolking bedroegen, en in Suriname in datzelfde jaar *f* 42.80. De totale uitgaven beliepen in dat jaar in De-

merara slechts 1.4 maal (dus nog niet 1½ maal) die in Suriname. De inkomsten waren echter dubbel zoo groot, hoewel Britsch Guyana bij Nederlandsch Guyana achter bleef in inkomsten per hoofd der bevolking (Demerara *f* 24.45 per hoofd, Suriname *f* 34.71).

Inmiddels zijn in Suriname de uitgaven weer toegenomen, terwijl door verzwaring van belastingen, waarvoor reeds in de begrootings-becijferingen voor het jaar 1921 eene hoogere opbrengst van *f* 800.000 in rekening is gebracht, ook de inkomsten zijn opgezet. Volgens de ramingen voor 1922 zouden thans de totale uitgaven gesteld moeten worden op *f* 77 per hoofd, de *gewone* uitgaven (dat zijn die, waarvoor niet geleend mag worden — dus de huishoudelijke) op ± *f* 65 per hoofd. Het totaal der geraamde eigen middelen, omgeslagen over de bevolking, geeft tot uitkomst: *f* 46 per hoofd en, wanneer alleen de inkomsten, voortvloeiende uit directe en indirecte belastingen in aanmerking worden genomen: ruim *f* 26 per hoofd. In de grafieken van den heer Kasteleijn verschenen laatstbedoelde middelen tot een bedrag van ± *f* 23.50 per hoofd [1]). Het overgroote deel van de *f* 20 per hoofd, die uit andere bronnen dan directe en indirecte belastingen moeten vloeien, wordt verschaft door in de kolonie zelve gevestigde en werkzame personen en bedrijven. Het schijnt dus geöorloofd aan te nemen, dat van de gezamenlijke eigen inkomsten een bedrag van *f* 46 per hoofd in de kolonie wordt opgebracht.

Dat bedrag is niet gering, wanneer de economische omstandigheden der gemeenschap, het welstandspeil, voor oogen gehouden worden.

Een sprekend beeld daarvan geeft — het is reeds méer opgemerkt — de aanslag in de Inkomstenbelasting. De jongste gegevens (Bijlage K. van het Koloniaal Verslag van Suriname over 1919) wijzen uit, dat destijds in die belasting waren aangeslagen (de belastingplicht ving aan bij een inkomen van *f* 600 s jaars):

---

[1]) In Demerara was het *f* 18.76 per hoofd.

2754	personen met een inkomen van *f*	600 t/m *f*	1000
890	„ „ „ „ boven	1000—	2000
297	„ „ „ „ „	2000—	3000
159	„ „ „ „ „	3000—	4000
66	„ „ „ „ „	4000—	5000
60	„ „ „ „ „	5000—	6000
28	„ „ „ „ „	6000—	7000
16	„ „ „ „ „	7000—	8000
17	„ „ „ „ „	8000—	9000
14	„ „ „ „ „	9000—	10000
5	„ „ „ „ „	10000—	11000
7	„ „ „ „ „	11000—	12000

en 24 personen met meer dan *f* 12000.—.

In het geheel kwamen dus slechts 4337 physieke personen in aanmerking voor een aanslag en daarvan hadden 2754 — dus 63 % — een inkomen tusschen *f* 600 en *f* 1000! Van de 64 aangeslagen vennootschappen brachten het niet meer dan 23 tot een belastbaar inkomen boven *f* 12000.

Natuurlijk zijn deze cijfers niet absoluut; de fiscus achterhaalt niet alle belastingplichtigen, noch alle inkomsten. Maar zij teekenen toch wel den armelijken toestand, of liever: de geringe draagkracht van die kleine gemeenschap.

Ook in hare samenstelling is de gemeenschap weinig geschikt voor het verschaffen van ruimen geldelijken steun ten bate van de uitgaven van den publieken dienst. Onder de 110000 zielen, door het koloniaal Verslag over 1919 als bevolking aan het eind van dat jaar opgegeven, bevonden zich 11000 boschnegers en indianen, 9000 Javanen en 1100 Britsch-Indiërs, als contract-arbeiders werkzaam op de plantages. En van de geheele bevolking was de helft jonger dan 20 jaar.

Des ondanks heeft het niet ontbroken aan maatregelen om ook door rechtstreeksche heffingen de middelen te versterken. In de nieuwe verordening op de Inkomstenbelasting, die kort geleden tot stand is gekomen en die *f* 300.000 méér moest opbrengen dan het oude tarief, is de grens van het belastbaar inkomen lager gesteld en de

schaal belangrijk verhoogd. Het zal echter, met de hiervoren gegeven cijfers voor oogen, duidelijk zijn, dat de grens der redelijkheid bij zulke heffingen spoedig bereikt wordt en dat eene werkelijk aanzienlijke vermeerdering van de landsinkomsten — aanzienlijk in verhouding tot de landsuitgaven — eer verwacht moet worden van de veelheid van bijdragen aan de indirecte middelen, dus van sterke toeneming van de bevolking.

Meermalen heeft de beschouwing van de Surinaamsche financiën aanleiding gegeven tot het maken van vergelijkingen met de Nederlandsche. En met name werden dan de lasten, die ginds en hier te lande zijn opgelegd, tegenover elkander gesteld.

Het lijkt mij een avontuurlijk cijferen. In Nederland staan de uitgaven onder den invloed van tal van Overheidszorgen en voorzieningen, waarvoor òf in Suriname geene plaats is òf waarvan, ook al mogen zij in het maatschappelijk leven daar wel passen, nog geen spoor is te ontdekken. Aan den anderen kant laat de economische toestand van Nederland, de vermogenstoestand der ingezetenen toe om, tegenover die uitgaven, heffingen te bewerkstelligen, waarvan in de zoo geheel andere maatschappij van Suriname geen sprake zou kunnen zijn.

Ook in den kring van de behartiging van gelijksoortige belangen is er zulk een enorm verschil tusschen de mate van verzorging hier en dáár, dat eene vergelijking wel stemt tot bezorgd nadenken hoe het ginds eenmaal worden moet en waarheen het gaat, doch niets beslist ten antwoord op de vraag of naar Nederlandschen maatstaf de uitgaven van het heden betamelijk zijn. En wat den druk der lasten aangaat, het individuëel aandeel in de opbrengsten der onderscheidene middelen, brengt de vergeijking tot eene verwarrende gelijkstelling van ongelijksoortigheden.

Het is dan ook geen bewijsvoerende tegenstelling, dat volgens de raming over 1922 de Surinaamsche bevolking voor *f* 65 per hoofd te boek staat in de gewone (huishoudelijke) uitgaven, die van Nederland voor *f* 92 per

hoofd. Noch deze, dat in Suriname *f* 46 per hoofd wordt bijgedragen in de gewone (eigen) middelen, in Nederland *f* 80.

Het is beter te blijven bij Suriname zelf en dan de feiten vast te stellen, dat ondanks eene eer te karige dan weelderige bestuursuitrusting en eene, in verhouding tot het economisch peil der bevolking niet onbelangrijke opbrengst der middelen, toch de steun noodig is van eene toenemende Rijksbijdrage, zonder dat die hulp een werkelijken omkeer in den gang van zaken te weeg brengt, zonder dat het zichtbaar verschiet een ander tafereel vertoont dan van een land-in-zorgen, een volk-in-nood.

(*Wordt vervolgd*).

Naschrift. Het bovenstaande was reeds voor den druk gereed gemaakt, toen eene Nota van Wijzigingen op het Ministeriëel ontwerp der Surinaamsche begrooting voor 1922 verscheen. De gezamenlijke uitgaven zijn daarbij thans geraamd op f 9.264.606 ; het subsidiebedrag op f 2.525.270, zoodat per hoofd gesteld moet worden f 22, in plaats van f 19, zooals hiervoren werd aangegeven. In verband hiermede ondergaan ook andere cijfers, ontleend aan het oorspronkelijk ontwerp, eenige wijziging. Voor het betoog is dat echter niet van beteekenis.

DE TOEKOMST VAN VERSCHILLENDE CULTURES IN SURINAME

DOOR

TJ. PYTTERSEN.

VII.

Mais.

De maiscultuur geeft de beste resultaten in sub-tropische streken, hetgeen echter niet wegneemt, dat deze cultuur in tropische landen betere resultaten zal kunnen opleveren, wanneer met dezelfde middelen voor productievermeerdering wordt geijverd als dit in de sub-tropische het geval is.

De tropen hebben het voordeel dat twee of meer maisoogsten jaarlijks kunnen worden verkregen, waar de subtropische landen slechts één oogst opleveren.

Van een groote maiscultuur kan in Suriname niet gesproken worden.

Steeds heeft de mais daar gegolden als klein-cultuur om in de behoeften der bevolking te voorzien.

Dat de mais echter in de kolonie zeer goed groeit, staat vast; reeds Warren (1669) schrijft er over. Hij zegt:

> Indiaansch Koorn en Zuycker-Riet worden geplant in de leegten .... Het Koorn groeyt op een steel gelyck riet/ in 't gemeyn ses ofte seven voeten hoog; het draagt slechts twee ayrs op yeder steel / maer het graen is zoo groot als een erwte / en wort ryp in vier maenden. Men heeft er twee oogsten in een Jaer / ende het Koorn geeft ten minsten vijf hondert voor een. ....

In den slaventijd werd mais veel geplant tusschen het suikerriet als kost voor de slaven. A. Blom zegt:

> Men plant gemeenlijk om de twee regels riet, één regel koorn,

hetwelk in vier maanden tyds ryp is, en aan het riet geen nadeel toebrengt. ....; indien men gronden heeft, welke met 1 àl 1/2 tot 2 voet veen bedekt zijn, moet men alvorens men het stuk met coffy beplant, het land eerst 2 à 3 tot 4 jaren met kost beteelen, wel verstaende met tayer, bananen, en eens met koorn, maar cassave mag er niet inkomen, vermits dit de grond te veel vermagert, om reden, dat deze gronden al te vet en geil zijn .... de kost naamlijk de tayer, bananen en koorn, teelt de overvloedige geile sappen uit; ....

Teenstra zegt o.m.:

Men verbouwt op een en hetzelfde land by eene nieuwe krop niet alleen suikerriet, maar tegelijk ook mais (karro), hetwelk tusschen het jonge riet ingeplant wordt, wordende vroegtijdig genoeg rijp, om, zonder nadeel van eenig belang aan het riet toe te brengen, als voeder .... — Ik heb op Livorno (Para) en verscheidene andere plantaadjen aan de rivier Suriname tusschen het even weelderige suikerriet mais gezien, dat 11 à 12 voeten hoog was, welks halmen zoo zwaar waren, dat men dezelve ter naauwernood met duim en vinger omvatten konde; ....

Ook bij Hartsinck (1770) lezen we over de maiscultuur als tusschenbeplanting:

De Maiz of Turksche Tarw' wordt doorgaans gezaaid in een nieuw stuk Lands dat men gaat beplanten; of anders in de Suiker, Koffy en Cacaotuinen, daar dit Koorn, zonder benadeeling der Boomen of Riet wel twee of driemaal kan geplant worden. Tusschen twee Rijen Juca plaatst men gewoonlijk een rij Maiz, en tusschen de Juca en Maiz worden ook Meloenen, Callebassen en meer dergelijke Gewassen geplant, hetwelk de groeying van de Maiz en Juca (Cassave) geenszins verminderd. ....

Dr. Hostman loopt zeer met deze cultuur weg en zegt ervan:

„Het eerstgenoemde gewas, de Koningin der granen (mais), kan in Suriname drie malen 's jaars geoogst worden."

Kappler schrijft:

„Mais groeit het best op de ingepolderde veenrijke landen der kolonie, en geeft in hoog land slechts misschien de helft, hoe wel bemesting van den grond de opbrengst aanzienlijk zou vermeerderen.

Daar mais vier maanden na de beplanting rijp is, kan dezelfde grond, goed bewerkt, per jaar drie oogsten geven."

Rodway schrijft er het volgende over:

„Maize or Indian Corn is grown to some extent, but it seems to be more suitable to sub-tropical conditions like those of the Southern United States. In some places, however, it flourishes, and can be grown everywhere for stock-feeding." ....

Mais is de „Koningin der granen", schreef Dr. Hostman omstreeks 70 jaar geleden; het standaardwerk „Maize" van Joseph Burtt-Davy, dat ik reeds in mijn eerste artikel over Suriname, „De Waarde van Suriname" heb aangehaald, begint met een citaat van Director C. S. Plumb:

„No other plant we grow will produce 3172 lbs of digestible food on one acre of land at so little expense. No other cereal crop yields the farmer so large a return for his labor as Indian Corn. It is the King of the cereals."

Koning en Koningin beide dus. Over gebrek aan appreciatie heeft dit gewas dus niet te klagen.

3172 lbs per acre komt overeen met ongeveer 3500 Kg. per H.A. Deze productie slaat op Zuid-Afrika, maar komt overeen met die van Amerika.

De regenval heeft een grooten invloed op het oogstresultaat.

„At the Illinois Agricultural Experiment Station a rainfall of 13 inches during the five growing months produced 1792 lbs (practically 9 muids.) of dry maize grain per acre. The following year with 22,5 inches during the same period, the yield (without fertilizer.) was 5264 lbs (over 26 muids.) per acre. The mean temperature was more favourable the first season than the second."

In een ander bericht las ik dat de gemiddelde maisopbrengst per H.A. in Amerika 36 H.L. bedraagt en dat vooral, zooals ik boven reeds aanhaalde, de Zuidelijke Staten de beste resultaten met deze cultuur opleveren.

Volgens de Economische Commissie bedraagt de Surinaamsche maisopbrengst per H.A. 3000 Kg. korrel.

Een op eenigszins uitgebreide schaal gedreven maiscultuur komt in Suriname echter niet voor, zoodat ge-

publiceerde productiecijfers van dit gewas in Suriname onder voorbehoud dienen te worden aangenomen.

Het cijfer is echter belangrijk beter dan dat van Java, waar volgens het Jaarboek van Ned. Indië, Uitgave 1920, voor 1919 voor Java en Madoera de oogst geschat werd van $1^1/_2$ millioen ton over een oppervlak van omstreeks 1.800.000 H.A., hetgeen op een gemiddelde opbrengst komt van ongeveer 830 Kg. per H.A. Bij een goed gedreven en voorgelichte cultuur zou ook hier de productie gemakkelijk zijn op te voeren.

Een maiscultuur in Suriname heeft slechts dan toekomst, wanneer dit product tegen concurreerenden prijs op de wereldmarkten is te brengen.

Boven Z.-Afrika en N.-Amerika heeft deze cultuur in Suriname voor, dat — gebruikmakende van de waterwegen — het product tegen lagen prijs aan boord der zeeschepen kan worden geleverd, terwijl verder de ligging van het land ten opzichte der markten gunstig is.

Al is de productie van mais in Suriname niet zoo hoog als in de beide andere landen, dan heeft Suriname echter dit voordeel dat jaarlijks twee tot drie oogsten kunnen worden verkregen, zoodat de opbrengst per vlakte-eenheid ten slotte hooger is dan daar en dient te worden nagegaan hoeveel de kostprijs bedraagt.

Past men dan verder de methodes toe — zaadselectie etc. — welke de productie in de beide genoemde landen zoo belangrijk hebben opgevoerd, dan schijnt mij de kans niet uitgesloten dat met deze cultuur gunstige resultaten zijn te behalen.

Mais kan zoowel hoofd- als bijcultuur worden. Op Java wordt het veel als tweede gewas na rijst geplant. Dit zou natuurlijk in Suriname eveneens mogelijk zijn in streken waar de tweede rijstoogst niet voldoende loonend is.

We komen nu tot het werkvolkvraagstuk.

Ploegvee voor het bewerken der gronden komt in Suriname niet voor; dit zou bij de tegenwoordige toestanden met den patjol enz. moeten geschieden, en evenals het planten, het schoonhouden en het oogsten middels handenarbeid moeten plaats hebben.

Op die manier loont deze cultuur natuurlijk niet of niet voldoende.

Het ploegen kan mechanisch geschieden, evenals het zaaien middels zaaimachines kan plaats hebben, het schoonhouden en aanaarden door cultivators, het oogsten door oogstmachines.

De op den voorgrond dringende vraag luidt dan weer wat kost ons op deze manier een zeker gewicht aan mais? en op welke gronden verkrijgt men de hoogste opbrengst tegen den laagsten prijs?

Het vorige jaar verscheen het Farmers Bulletin 1093, uitgegeven door het U. S. Department of Agriculture, en getiteld: Influence of the Tractor on Use of Horses.

Ik zal er het een en ander uit aanhalen:

De voorrede luidt: The first questions that the prospective tractor owner asks are:

For what operations can I use the tractor?
In what operations will it displace horses in whole or in part?
How many horses will it displace on my farm?
This bulletin is designed to help the farmer answer these questions for himself. It is based on the personal experience of 191 tractor owners in seven Corn Belt States. It shows that on these farms the number of horses kept was two or three per farm less after the purchase of tractors, that the average size of the farms was 22 acres more, and that the horses left on the farms did 75 % of the tractive work, while the tractor lies in its ability to save time at critical seasons or failure of an entire crop hangs on the speed with which it is handled. ....

Het onderzoek begon in 1918 op verschillende grondsoorten.

„Some of the gumbo (zware kleffe) soils now under cultivation on these farms were formely unproductive, owing to the inability of horses to plow these soils. With the introduction of the tractor this land has come under cultivation and is now yielding big returns."

„The principal advantage of a tractor is its ability to do heavy work in a shorter time than it can be done with horses."

„Another saving by the tractor, then, is that of hired help, since it enables one man to handle an increased acreage."

Het geeft verder een overzicht van het werk dat met een tractor werd verricht.

Meer paarden zouden kunnen worden uitgeschakeld, indien voor de werkzaamheden in de maisvelden, waarvoor de tractor niet steeds geschikt is, machines zouden kunnen worden benut.

Dit aanhouden van paarden is dan ook de reden dat de tractor het werk dezer dieren niet waar mogelijk verving. Men had ze nog, zoodat daarom de beesten gebruikt werden.

Maar ook hierin komt verandering en is sedert het verschijnen van het bulletin verandering gekomen.

„Until corn is cultivated with a motor cultivator, of which there are several now on the market, it will be necessary to keep these horses, as the ordinary tractor is not suitable for this operation. Many of the farmers interviewed said that if it were not for cultivating, more horses could be displaced."

Zooals het bulletin dan ook zegt zijn vooral gedurende de paar laatste jaren verschillende types motorisch aangedreven cultivators op de markt gekomen, welke gunstig zijn ontvangen, zoodat het thans mogelijk is — vooral voor een extensieve cultuur — het onderhoud der maisvelden te doen geschieden met uitschakeling van een zeer groot percentage levende kracht.

Ook het oogsten geschiedt machinaal en bestaan daarvoor verschillende systemen.

Deze machines worden steeds verbeterd, waardoor zij meer en meer ingang vinden.

Het boven reeds genoemde werk van Burtt-Davy, dat eenige jaren geleden verscheen, zegt o.m.:

„*Maize Harvesting*. The usual method of harvesting maize in South Africa, before the acreage reached its present extent, was to pick the ears by hand as the stalks stood in the field, after the ears had become thoroughly sun-dried.

Native labour — alone — has been employed for this work. But with increased development in agriculture, mining and manu-

factures native labour is becoming scarcer and consequently more expensive, and the necessity for adopting other methods of handling the crop is becoming apparent."

Schrijver noemt dan gevallen van te weinig werkkrachten waardoor de oogst niet of bijna niet kon worden binnengehaald. Zegt dat mais tot voor korten tijd moeilijk mechanisch was te oogsten en dat:

„.... it is only quite recently that the application of machinery to the harvesting of the maize crop has been practically and economically successful."

„*Combined Husker* (*Pelmachine*) *and Shredder*. There is a particularly useful machine on the market for handling shocked (in schoven gebonden) maize .... The machine takes the stalks with the ears on them, removes the ears, husks them, and shreds the stalks and leaves for feeding. .... Where these machines are used it is a great advantage to have the stalks harvested by a maize binder, as they are then bound in straight bundles, thus saving time and avoiding the danger of choking the machine."

We kunnen aannemen dat voor een maiscultuur weinig werkkrachten noodig zijn, en waar we weten dat in Suriname dit gewas een behoorlijk product oplevert, hetwelk bij betere voorlichting der planters belangrijk zal kunnen worden verhoogd, waar verder zekerheid bestaat dat het transport van de mais naar de zeeschepen goedkoop is, bestaat kans dat deze cultuur aldaar toekomst heeft.

Het is thans de vraag te weten waar de meest gunstige terreinen gelegen zijn.

De streken, welke ik voor rijstcultuur geschikt noemde, zijn het voor de maiscultuur over het algemeen ook en dan komen in de eerste plaats in aanmerking de uitgestrekte alluviale kleivlakten.

Inpoldering is daarvoor noodig, maar dan niet volgens de methode, welke zich aanpaste bij de cultuur van een paar honderd jaar geleden, maar voor een modern bedrijf.

De oude heer von Sack had het een honderd jaar geleden reeds over de geschikte ploeggronden in Suriname en de betere resultaten, welke de planters zouden verkrijgen, wanneer zij de gronden beter gingen bewerken.

„Es kann kein besseres Land zum Pflügen geben als in Surinam, da der Boden ganz eben ist, und ohne Steine welche die Pflugschaar aufhalten; leider wohnen aber die reichen Besitzer, die bei der Einführung des Pfluges Vortheil fänden, nicht in der Colonie, wenn sie es thäten, und der Versuch gut ausfiele, so bin ich überzeugt, dass alle übrigen Pflänzer bald ihren Beispiele folgen würden."

In het tweede deel wordt een brief van een planter George Cruden Esq. opgenomen.

„Paramaribo, den 6ten Junius 1811.

Pflügen. Wo der Boden etwas sandig ist, kann man denselben ehe man ihn mit Zuckerrohr bestellt, mit Vortheil pflügen, vorzüglich nachdem er von den Stümpfen und Wurzeln der Baüme gereinigt worden. In den Regel ist aber der Boden ein sehr steifer, zäher Lehmboden, welchen sich nicht wohl zum Bepflügen eignet."

We zagen reeds uit het boven aangehaalde bulletin dat waar in Amerika paarden de ploeg niet door den grond konden halen, de tractor dit wel deed, dat daardoor voordien waardeloos land, waardevol werd.

Een andere planter, A. J. Buirma, antwoordt den Heer von Sack het volgende:

„Man würde von dem Pfluge, bei Bearbeitung des Landes, welches zu Zuckerpflanzungen bestimmt ist, wesentlichen Nutzen ziehen können, und es ist merkwürdig, dass die Pflanzer den Gebrauch desselben bis jetzt ganz vernachlässigt haben. Zum Theil scheint diese Vernachlassung ihren Grund darin zu haben, dass es nicht nothwendig ist jedesmahl das Land zu beackern, und dass Pferde, Ochsen und Esel in die Colonie sehr theuer sind, über dies verstehen die Neger nicht mit dem Pfluge umzugehen."

Maar de slaven hadden ook geen hart voor beesten. Misschien, omdat zij slaaf waren, zal men zeggen. Reeds direct na den slaventijd bleek, en het is de klacht van onzen tijd tevens, dat negers weinig voor hun vee over hebben.

Mais kan even als andere zetmeelhoudende producten gebezigd worden voor de fabricatie van industriëele alkohol, waaraan den laatsten tijd meer aandacht besteed wordt.

De prijs waartegen een zekere gewichtshoeveelheid ruw

zetmeel aan de branderij geleverd kan worden beslist ten slotte omtrent de waarde van het product voor deze industrie.

Nu is mais over het algemeen een te dure grondstof en wordt dit product gewoonlijk slechts dan hiervoor gebruikt wanneer het beschadigd is en als voedingsproduct is afgekeurd.

Maar naast mais komen voor deze industrie als grondstof in aanmerking: suikerbieten, vijgdistels, melasse, aardappels, cassave, stroo, zaagsel e.a.

Over de waarde van cassave voor deze industrie heb ik elders reeds geschreven. Intusschen viel mijn aandacht op een artikel van Ch. J. Juritz, voorkomende in het Joernaal van Nijverheid (Z.-Afrika) en getiteld: „Ruwe materiale vir industriële alkoholproduksie".

Onder „Patats"' zegt schrijver o.m. het volgende:

„Dit word gesë dat ruwe meelblom van cassave in oorlogstijd diende voor produksie van ind. alkohol." Het resultaat was uitstekend. En verder: „Simmonds së dat die maniok, wat met betrekking tot sy styfselopbrengs met ertappels kan vergelijk word, verwag word om meer en meer belangryk te word as'n bron voor alkohol, en word reeds vir hierdie doeleinde in 'n seker mate in Europa gebruik ...."

„Op die laatste vergadering van die British Association te Cardiff (Z.A.) gehou, werd verklaar dat die gemiddelde opbrengs van patats 4 tot 6 ton per akker behaal, of nouliks so veel as van die ertappel opbrengs in Engeland."

In Natal is die opbrengst van cassave ongeveer 7.5 ton per H.A.

Hij eindigt ten slotte zijn beschouwing met te zeggen:

„In die tropische dele van die Ryk (Engeland) is daar grote hoeveelheid van die plante van snelle groei wat 'n enorme reservoir van die son sy uitstralende energie vorm en gevolgelyk 'n wesenlik onuitputbare bron vorm vir die verskaf van kragalkohol, as daar 'n goedkoop en eenvoudig proses, hetsy gemies, hetsy bakteriologies, beschikbaar was en kommersieel op 'n baie groot skaal kon aangewend wor. In hierdie rigting is daar ondersoekswerk ingestel, maar dit sal tyd neem."

Ook tuna of Turkse vijevrygte — indische vygen, een

cactussoort — welke ongeveer 10 % vruchtensuiker bevatten, kunnen als grondstof dienen voor dergelijke fabricatie mits er een methode gevonden wordt om deze vruchten mechanisch te kunnen oogsten, daar handenarbeid te duur komt. Dit gewas groeit zeer goed op armen grond.

Onder cassave hebben we gezien dat deze in Suriname het best groeit op de daar in het bovengebied voorkomende lichtere gronden, welke grootendeels gelegen zijn langs bevaarbaar water, dat daar produkties behaald worden van 25—50 ton cassave per H.A., overeenkomende met 8—16 ton ruw zetmeel, waaruit 1600—3200 liters 100 % alkohol kunnen worden gewonnen. De vraag luidt hier: wat kost de ton cassave?

Dit product zou dan m.i. machinaal gewasschen en na in stukken van een vuist grootte gesneden te zijn, gedroogd moeten worden.

Het watertransport is hier weer een groot voordeel.

De industrieele alkoholfabricatie verruimt niet slechts het afzetgebied van cassave belangrijk, maar eveneens van andere snel groeiende zetmeelhoudende producten welke in Suriname uitstekend groeien en hooge opbrengsten garandeeren; als yams, napi, switi patata e. d.

Wanneer de afval der zetmeelhoudende grondstoffen na de alkoholwinning waarde als veevoeder of anderszins bezit, komt dit de cultuur dezer grondstoffen natuurlijk ten goede.

Nu ik eenmaal over cassave begonnen ben, kan ik niet nalaten er even op door te gaan.

Cassave en andere zetmeelhoudende gewassen groeien in Suriname v.n.l. op de lichtere gronden buitengewoon gunstig en het nadeel der cassave-cultuur is dat voor de winning van het meel — tapiocaproducten — een uitgebreide, kostbare fabrieksinstallatie noodig is.

Kan het ruwproduct echter als grondstof voor het fabriceeren van industrieele alkohol met succes worden aangewend dan is een kostbare fabriek in Suriname zelf niet direct noodig en zal eerder tot een uitgebreide cultuur worden overgegaan.

De wortel heeft echter ook zeer groote waarde als veevoeder.

Dit is geen nieuw gezichtspunt, het was reeds aan onze voorvaderen bekend.

Herman Wätjen schrijft in zijn dit jaar uitgekomen uiterst belangwekkend werk: „Das Holländische Kolonialreich in Brasilien" het een en ander over cassave.

Onze landgenooten plantten daar naast verschillende voedingsgewassen in de allereerste plaats Mandioka (cassave.).

„Das aus dieser Knolle gewonnene Mehl (farinha de mandioca) ersetzte den Brasilianern damals wie heute Roggen- und Weizenmehl.

Sehr rasch gewöhnten sich die Holländer an das unentbehrliche Nahrungsmittel, von dem sie anfangs nichts hatten wissen wollen, lernten es schätzen und gaben ihm schlieszlich, wie Barlaeus „erzählt, den Vorzug vor dem als Ration empfangenen „gemein Brodt."

De groote geleerde Willem Piso schreef er zijn werk „De Radice Mandioca" over. Barlaeus schreef er over in zijn: „Rerum gestarum Historia," maar het was vooral Johannes Nieuhof die er de beste beschrijving over leverde 1682.)

Bekend is dat de wortel blauwzuur bevat en zonder de noodige voorzorg niet voor den mensch te eten is. Voor het vee schijnt dit anders te zijn. We lezen tenminste:

„Genieszt der Mensch die rohe Knolle, so ist ihm infolge ihres Giftsaftes der Tod gewisz. Die Tiere dagegen vertragen sie ausgezeichnet. Ja, diese Frucht ist zugleich eines der besten Futtermittel, wovon die Rinder rund und fett werden."

Is het mogelijk zetmeelhoudende producten tegen lagen prijs te winnen dan moet m. i. de cultuur een toekomst hebben.

Nog even wensch ik terug te komen op de terreinen geschikt voor een maiscultuur.

In de eerste plaats komen in aanmerking de zware alluviale kleivlakten, maar eveneens de hoogerop gelegen lichtere kleigronden, waar de cultuur meer kans van sla-

gen heeft dan vroeger, omdat in onze dagen meer middelen ter beschikking staan, welke leiden tot succes.

Die zware kleigronden moeten worden ingepolderd, maar niet op de wijze zooals dat een paar honderd jaar geleden geschiedde door onze vernuftige, energieke voorvaderen, maar aangepast aan moderne cultuureischen. Een bestaande, genormaliseerde kreek zou als hoofdafvoer- en transportkanaal kunnen dienen.

Steeds echter blijft voor die zwaar begroeide terreinen de moeilijkheid der ontginning.

Indien er voldoende tijd is, kunnen de kosten belangrijk verlaagd worden door kunstmatig te doen geschieden wat op de overstroomingssavannahs door de natuur wordt gedaan.

In een artikel van den Heer Liems, voorkomende in „de Surinamer" van 7 Juli j.l. onder het hoofd „Het Plan-Pyttersen", wijst deze heer er op dat door dit systeem van onderwaterzetten van oerwoud het bosch langzamerhand verdwijnt en plaats maakt voor een moerasvegetatie.

Het is het middel dat vroeger ook meermalen werd toegepast, zooals mij een Surinameplanter reeds eenigen tijd geleden mededeelde en dat ook volkomen logisch is.

Explosief zal dan van nut kunnen zijn bij de verdere opruiming der resteerende boomstronken en groote wortelresten.

Wanneer nu in een door het Gouvernement op te richten proef-cultuurtuin wordt vastgesteld dat verschillende moderngedreven cultures toekomst bezitten dan is een tweede stap dat van Gouvernementswege geschikte terreinen voor die cultures worden gezocht, dat eenige op kosten van het Gouvernement worden geïnundeerd, zoodat toekomstige ondernemers minder ontginningskosten behoeven te maken, waarvoor zij de door het Gouvernement gemaakte kosten restitueeren, hetzij direct, hetzij door middel van verhoogde pacht.

De taak, welke ik het Gouvernement toedacht, is schijnbaar zwaar, maar niet vergeten dient te worden dat in Suriname weinig of geen particulier initiatief voorkomt, dat de planters daar over het algemeen arm zijn,

dat verder de kolonie het land jaarlijks groote sommen gelds kost, dat het dus in het belang van het land zelf is dat zoo spoedig mogelijk groote bedrijven worden opgericht.

Beschouwen we de kaart van Cateau van Rosevelt dan zien wij op het door mij reeds meerdere malen in mijn artikelen genoemde terrein omsloten door den Oceaan, de Nickerie, Wajombo en Coppename — kortheidshalve Ni-Wa-Co-terrein genaamd — verschillende interessante gegevens ingeschreven. Langs de Beneden-Nickerie zien we geschreven: Lage biribirilanden geschikt tot onderhoud van veestapels. Verder: Vlakland begroeid met gras en biezen. Mokko-mokko en moerassen, alsmede palissaden en mauritiepalmen. Rijke alluviale gronden, grootendeels onder water gedurende den regentijd en bedekt met dichte bosschen. Vlakland met zwaar bosch. Hooge landen (eenige meters boven zee. P.) met bosschen en (klei)savanna's. Dichte bosschen en uitgestrekte (klei)savanna's en biribirilanden.

Zijn die terreinen in het algemeen met weinig kosten af te wateren en te bevloeien? Een vraag voor de ontwikkeling van Suriname van belang, maar waarop niet geantwoord kan worden.

We weten van Suriname eigenlijk niets; we blijven maar hangen aan een terrein waar onze voorvaderen een paar honderd jaar hun cultures dreven en dat ontegenzeggelijk waarde heeft als we er maar aan konden komen. Maar ook dat gaat niet daar vrijwel alle oeverlanden in die streken eertijds in eigendom zijn uitgegeven.

Wij Hollanders zijn nog zoo conservatief ook — laten we hopen alleen ten opzichte van Suriname —, zoodat we steeds trachten met dezelfde middelen Suriname tot welvaart te brengen, welke bleken in Oost-Indië te voldoen.

Ik heb in mijn artikelen herhaaldelijk gewezen op middelen waarmede men elders in de wereld in slecht bevolkte cultuurstreken succes heeft verkregen. Ik heb mijn artikelen daarom scherp gedocumenteerd, omdat ik wist hoe moeilijk het zoude zijn belanghebbenden te overtuigen.

Vóór we die middelen hebben beproefd, kunnen we

Suriname niet waardeloos noemen; vóór we meer terreinkennis bezitten mag dit evenmin.

Waarom beproeft de Amerikaansche Regeering vele middelen welke op de markt worden aangeboden en welke den landbouw van nut kunnen zijn?, waarom publiceert zij de resultaten en licht op deze wijze haar landbouwondernemers voor? Misschien omdat Amerika geen landbouwgeschiedenis heeft als wij, waardoor zij niet conservatief is aangelegd? (Bulletin 1131 van het Am. Landbouwdepartement geeft een overzicht van de waarde van graafmachines, iets dat voor Suriname van groote waarde zou zijn, indien daar een dergelijke proef werd genomen).

In alle kringen in ons land wordt Suriname een land genoemd, dat geen waarde voor ons bezit en in den loop van gesprekken met soms bekende koloniale ondernemers en anderen blijkt dikwijls, dat zij Suriname en Curaçao steeds verwarren.

Van het particulier initiatief verwacht ik voor Suriname voorloopig niet veel; de Regeering dient hier voor te gaan en de resultaten der proefnemingen enz. in breeden kring te publiceeren.

Een snelle opbloei van het land mag verwacht worden, zoodra er één, al is het een kleine onderneming, is, welke zeer winstgevend blijkt te zijn bijhooge loonen. Zoodra er winst in de lucht zit, komen ondernemers spoedig genoeg en Hollanders niet het laatst.

Zoolang echter de levensvatbaarheid van Surinaamsche ondernemingen grootendeels afhankelijk is van lage werkloonen, zal het land nooit tot ontwikkeling komen.

Een winstgevende onderneming zal spoedig door meerdere gevolgd worden, zal een groote vraag naar arbeiders uitlokken, waarvoor Javanen de meest gewenschte elementen zijn. Past men dan toe wat de Studie-Commissie van het S. S. S. zoo juist heeft ingezien, nl. kort verblijf der Javaansche arbeidskrachten op de onderneming en oprichten van nederzettingen voor den vrijen Javaanschen landbouwer, dan zal ook het arbeidsvraagstuk gemakkelijker worden.

Den Haag, Aug. 1921.

HET SURINAMEVRAAGSTUK

DOOR

B. J. KLUVERS.

Na de publicatie in Februari 1920 van het rapport der studiecommissie van het Suriname Studie-Syndicaat heeft de heer Tj. Pyttersen, oud Java-suikeradministrateur, in een reeks artikelen zijn denkbeelden uiteengezet omtrent den weg, die gevolgd moet worden om Suriname uit het moeras te halen.

Een dier artikelen, getiteld: „Suriname's herleving op nieuwe basis" is als uitgave van het S. S. S. verschenen, de overige vonden plaatsing in de West-Indische Gids.

Deze pennevruchten zijn het resultaat eener ijverige studie, door den heer Pyttersen gemaakt van oude en nieuwe schrijvers over Suriname, van schrifturen en catalogi over landbouwmachines. Hij had de voldoening, dat zijn arbeid belangstelling trok in regeeringskringen en geleid heeft tot zijn zending met een regeeringsopdracht naar de kolonie, waarheen hij in October j.l. vertrok.

Hij verricht daar zijn exploratiewerk onder de directe bevelen van den gouverneur. Het moederland heeft, naar het heet, een paar ton voor de zaak over en in de zitting van 25 Sept. j.l. der Koloniale Staten werd met 7 tegen 2 stemmen de begrooting 1922 tot dat doel met 1 ton verhoogd.

Daar de omstandigheden niet gunstig waren voor een daad van het moederland in het belang der kolonie, zooals minister de Graaff zich vermoedelijk heeft voorgesteld, zal de zending van den heer P. een uiting zijn van 's mi-n sters goeden wil.

Na verschillende tot de regeering gerichte voorstellen,

vervat in het rapport der studiecommissie van het S. S. S. en mede voorgestaan door den toenmaligen gouverneur Staal, te hebben overgenomen, heeft de minister het groote immigratieplan der commissie afgewezen, althans tot zekere hoogte. Alleen in geval de omstandigheden zóó grooten invoer van werkkrachten zouden wettigen als het plan beoogde, m. a. w. als de behoefte aan arbeidskrachten zóó groot zou blijken door de vestiging van nieuwe en uitbreiding van bestaande ondernemingen, zou Z. Exc. niet terugschrikken voor de aanvrage der zeer aanzienlijke credieten, die aan dat plan vastzitten.

Bij de behandeling der Surinamebegrooting 1921 in de 2e Kamer is ons gebleken, dat, evenals het Kamerlid Dr. Lely, ook de minister het immigratieplan als op zich zelf staand had beschouwd, terwijl het een niet te scheiden geheel vormt met den overigen inhoud van het rapport.

In een artikel, voorkomende in het Juli 1921 nummer van de W. I. Gids, is door den heer Kasteleyn en ondergeteekende aangetoond, dat het plan in hoofdzaak bedoeld was voor omstandigheden ,waaronder de minister het zou willen uitvoeren en dat de in de Kamer daarop uitgeoefende kritiek dus niet juist was.

De minister, die in de betreffende Mem. v. Antw. reeds had gewezen op de verschillende maatregelen die in den jongsten tijd in het belang der kolonie getroffen waren, drukte in de Kamerzitting van 10 Febr. 1921 de hoop uit, in staat te zullen zijn, nog vóór zijn aftreden een voorstel aan de Kamer voor te leggen, dat een afdoende poging tot herstel van den economischen bloei van Suriname zou beoogen.

De heerschende crisis had moederland en koloniën toen reeds zwaar getroffen en ware het niet, dat de minister van uit de Kamer naar eenige verklaring in dien geest gedrongen was, hij zou voorzichtigheidshalve stellig gezwegen hebben totdat hij zijn geestesplan in concrete voorstellen aan de Kamer had kunnen voorleggen.

Naar mag worden aangenomen, zal dat plan hebben bestaan en misschien bestaat het nog in de oprichting eener groote suikeronderneming met deelname door het

koloniale gouvernement in het kapitaal, dus een gemengd gouvernements-particulier bedrijf, zooals ook door Dr. Lely gedacht, in het vertrouwen op dien grondslag nieuw particulier kapitaal voor de kolonie te kunnen interesseeren.

Uit de Kamerrede van den minister is gebleken, dat Z.Exc. feitelijk uitsluitend van de suiker toekomst voor Suriname verwacht.

's Ministers gedachtengang zal zijn geweest, dat de deelname door het gouvernement in een dergelijke onderneming vertrouwen zou wekken, dat zoo'n bedrijf, modern uitgerust, ook door zijn resultaten tot de grondvesting van meerdere van dien aard zou aansporen, hetzij met of zonder deelname door het gouvernement in het maatschappelijk kapitaal, zoodat deze regeeringsdaad in de toekomst tot een hooge vlucht der suikerindustrie in de kolonie zou leiden, ja deze ten slotte zou maken tot een vrijwel uitsluitend suiker produceerend land.

Al ben ik van meening, dat ter betere risicoverdeeling ook andere levensvatbare bedrijven krachtig door het gouvernement bevorderd dienen te worden [1]) en al denk ik mij die bevordering in het verleenen van groote faciliteiten, niet in geheele of gedeeltelijke gouvernementsexplotatie, waarvoor m. i. alleen monopolieproducten in aanmerking mogen komen, toch is de richting, waarin ook de minister de economische opheffing der kolonie voornamelijk wil zoeken, de juiste, d. i. de ontwikkeling van den grooten landbouw, die vanzelf leidt naar vermeerdering der bevolking en naar ontwikkeling van den kleinen- en den middenstandslandbouw.

De tegenwoordige gouverneur Baron van Heemstra is eveneens die richting toegedaan.

Ik bedoel hiermede niet te kort te doen aan de mogelijkheden op het gebied van boschexploitatie, veeteelt en mijnbouw, welker ontwikkeling geenszins als van weinig belang beschouwd mag worden, maar m. i. bezit het land in den cultuurbodem en het klimaat toch zijn grootste

---

[1]) Zie ons artikel in het Juli 1921 nummer van de W.-I. Gids.

rijkdommen, in den landbouw ligt m. i. wel de grootste belofte voor de toekomst.

Onder de heerschende omstandigheden is voorloopig geen belangrijke toename der vaste bevolking via den grooten landbouw en andere bedrijven te verwachten. Het is tijd om een proef te nemen met den import van Java van landbouwersgezinnen voor directe vestiging, de kostbare wijze van immigratie, waarop de z.g. Welvaart-commissie reeds in haar rapport doelde en waarover de heer Kasteleijn een artikel in dit tijdschrift publiceerde (jaargang 1921, blz. 225).

Nu ik „veeteelt" noemde, die in Suriname nimmer van beteekenis was, wil ik even afdwalen en terloops opmerken, dat na het optreden van den heer Snellen als directeur van landbouw met ijver gewerkt wordt aan de verbetering en uitbreiding van den veestapel.

Een vakstudiereis van den houtvester Gonggrijp naar Venezuela leidde tot diens ontdekking, dat dit land de veeteelt voor export drijft op soortgelijke savannah's als ook in Suriname voorkomen en nu wil men hier trachten in die richting een nieuwe bron van inkomsten te scheppen, waartoe vee van Venezuela wordt ingevoerd.

Moge men daarin slagen.

Om terug te komen op het ministerieële suikerplan, daargelaten of de in aanmerking komende cultuurinstellingen voor een samengaan met het gouvernement zouden voelen, hetgeen betwijfeld mag worden, zijn de omstandigheden den minister uitermate ongunstig geweest.

De steeds verder om zich heen grijpende malaise en de verdere daling in de suikerprijzen, waardoor ook de groote cultuurlichamen tot een zeer voorzichtige financiëele politiek gedwongen werden, zullen reeds niet te verzetten beletselen gebleken zijn om in dezen tijd een plan van dien aard te verwezenlijken.

Voor een dergelijke onderneming, uitsluitend als gouvernementsbedrijf, zal de minister zijn teruggeschrikt en terecht. Indien het particulier kapitaal zich ooit als mede-

stander voor een semi-gouvernementsbedrijf zou laten vinden, zal dat zeker niet kunnen gebeuren, vóór de zwarte economische lucht zal zijn verhelderd.

Wat den grooten landbouw in de kolonie betreft, gaat het er voor het oogenblik meer om door werkelijk krachtigen regeeringssteun in stand te houden, hetgeen bestaat en recht van bestaan heeft, dan naar de verwezenlijking van nieuwe oprichtingsplannen te streven. In tijden van inzinking slaagt men daarin zelden en de inzinking is thans wel heel groot en algemeen.

In den vorm, waarin de minister zich zijn toezegging aan de Kamer moet hebben gedacht, zal deze dus niet of althans vooreerst niet gestand gedaan kunnen worden. Toen dit gebleken was, zal besloten zijn tot het opdragen van onderzoekingswerk aan den heer Pyttersen.

Volgens zijn artikelen zoekt deze de oplossing van het Surinamevraagstuk hoofdzakelijk in een ver doorgevoerde vervanging van levende kracht door machinale, in verband daarmee het in cultuur brengen der gemakkelijk machinaal te bewerken lichte gronden van het binnenland, de vestiging en ontwikkeling ook van de suikerindustrie op die lichte gronden en verder in het benutten van waterkracht ten dienste van landbouw en industrie door omzetting in electrische energie.

Het bevolkingsvraagstuk schijnt voor den heer P. niet heel zwaar te wegen.

Hij begrijpt, dat zijn idieëen landbouw en industrie niet geheel onafhankelijk kunnen maken van den import van werkvolk, maar de in het land aanwezige werkkrachten reiken in zijn gedachtengang toch zoover, dat de aanvoer van buiten en daarmede de bevolkingskwestie tot factoren van lageren rang worden teruggebracht.

De zending van den heer P. heeft natuurlijk stof tot commentaar geleverd, niet het minst in de kolonie.

De een heeft er verwachting van, de ander minder, een derde meent, dat men het uitgetrokken bedrag voor dezelfde doeleinden beter ter beschikking van den directeur van andbouw had kunnen stellen, die zich in den land-

bouwleeraar van Waveren een man met groote praktijkkennis van landbouwmachines heeft toegevoegd, terwijl de machinale grondbewerking reeds een onderwerp van studie, proeven en demonstratie in de kolonie is en reeds toepassing in de praktijk vindt, ook in den rijstbouw.

Ook de pers heeft er een en ander over geschreven en viel in bijzondere mate mijn aandacht op een passage, voorkomende in „de Surinamer" van 2 Oct. j.l. onder het hoofd „Het plan Pyttersen". Deze passage luidt a. v.:

„Onze lezers kennen het z.g. „plan Pyttersen". Enkele malen hebben wij hierop de aandacht gevestigd. Het is een plan, dat, hoe men er over denke, niettemin verdient goed onder oogen te worden gezien, temeer daar het S. S. S. niet heeft geaarzeld het met zijn naam te dekken."

De uitgave door het Suriname Studie-Syndicaat van de brochure: „Suriname's herleving op nieuwe basis" heeft in de kolonie dus de meening doen ontstaan, dat 's schrijvers inzichten de volle instemming van het S. S. S. hebben.

De slotzin van het die uitgave begeleidend schrijven van den S. S. S. leider, den heer Kasteleyn:

„Wij achten het van belang zijn (P.'s) denkbeelden in ruimen kring te verspreiden, vooral ook omdat wij zijn artikel als een aanvulling van ons rapport beschouwen", kan inderdaad tot de opvatting leiden, dat het S. S. S. en de heer P. het in alle deelen eens zijn.

Ik weet, dat de heer Kasteleijn het niet zóó bedoeld heeft.

Het waren vooral de interessante citaten uit oude schrijvers, die hem de aanbeveling van P.'s brochure in dien vorm deden gieten. Die citaten toonen aan, dat voorheen met succes cultures werden gedreven op de lichte gronden in het binnenland, waarop de studiecommissie voor verschillende gewassen de aandacht heeft gevestigd.

Ik moet verder opmerken, dat, waar de heer Kasteleijn over *„ons"* rapport schreef, daarmede ook ondergeteekende werd aangeduid en nu heb ik geen bemoeienis met genoemde uitgave door het S. S. S. gehad, weshalve ik de

eventueele misvatting, het z.g. „plan Pyttersen" in alle deelen aan te hangen, moet wegnemen.

Ik heb eenige bedenkingen tegen sommige zijner voorstellingen.

Met groote waardeering voor den ijver, waarmee de heer P., met wien ik meermalen in aangenaam contact was, zich voor de oplossing van het Surinamevraagstuk interesseert en erkennende, dat zijn artikelen een nuttige strekking hebben, meen ik, dat hij hier en daar een rustiger oordeel had mogen betrachten.

In het rapport der studiecommissie, dat hem veel bewijsstof voor zijn betoogen leverde, acht de heer P. datgene verwaarloosd, waarin z. i. de oplossing van de Suriname-puzzle ligt, n.l. de besparing van levende kracht en in verband daarmee de bebouwing der lichte gronden in het binnenland, die zich beter tot het gebruik van landbouwmachines leenen dan de zware bodem van het polderland.

Ik meen, dat de studiecommissie die factoren geenszins verwaarloosd heeft en ook, dat de denkbeelden van den heer P., voor zooveel ze niet in het rapport zijn vastgelegd, in afzienbaren tijd voor een groot deel denkbeelden zullen blijven.

In zijn artikel „Nieuwe wegen", W. I. Gids 1921, blz. 136 lees ik:

„Behalve voor de suikerrietcultuur ziet het rapport ook in mechanische kracht toekomst van enkele andere cultures en boschexploitatie",

in het artikel „Suriname's herleving op nieuwe basis (uitgave S. S. S.) op blz. 2:

„Het rapport der studiecommissie noemt nu en dan mechanische bewerking der gronden, plaatst deze echter niet op den voorgrond, noemt ook terloops de vruchtbare lichte gronden langs de oevers van den middenloop der Surinaamsche rivieren, maar combineert niet."

en op blz. 20 onder „Cassave":

„Zie hier weder een pleidooi [1]) voor de mogelijkheden

[1]) Citaat uit het rapport der studiecommissie.

op de lichte Sur. gronden, waar m. i. een belangrijke factor aan ontbreekt, n.l. de vervanging van levende kracht door mechanische voor bewerking der gronden enz."

Als de heer P., die het pleidooi vond op blz. 101 van het rapport, blz. 102 nauwkeurig gelezen had, zou hij in genoemd hoofdstuk den belangrijken factor niet gemist hebben. Immers boven aan die blz. vindt men:

„Een bezwaar is, hoewel veel grondarbeid machinaal kan gebeuren, dat...."

De heer P., die schreef, dat het rapport ook in de mechanische kracht toekomst ziet, die er verschillende daarop betrekking hebbende passages uit citeerde (evenals verschillende passages over de lichte gronden), moet zijn oordeel toch wel eenig geweld hebben aangedaan, waar hij de besparing van levende kracht er zoo zeer in verwaarloosd acht.

Aan de hand van reeds geordend studiemateriaal heeft P. zijn gedachten den vrijen loop gelaten en niet zelden aanvaard, hetgeen voor Suriname nog bewezen moet worden.

De boven vloedpeil gelegen lichte gronden aan den middenloop der rivieren leenen zich het best voor het gebruik van machinaal gedreven werktuigen enz. en nu past in zijn redeneering een uitoefening van vrijwel alle voor den grooten landbouw geschikte cultures met inbegrip van suikerriet op dergelijke gronden. Uit de combinatie van een en ander is een schildering van tropische landbouwexplotatie ontstaan, die weinig handen eischt, waartoe de in het land aanwezige werkkrachten wel is waar niet toereikend zijn, maar waarmede de aanvoer van arbeiders van elders dan toch tot een belang van ondergeschikten aard wordt teruggebracht.

Voor bespiegelingen over de in een meer verwijderde toekomst wellicht mogelijke toepassing van mechanische kracht voor allerlei soort aanplantwerk en voor allerlei cultures was het rapport der commissie geen geschikte plaats.

De commissie moest zich op dat gebied bepalen tot het-

geen haar voor de naaste toekomst mogelijk leek, d. i. de machinale grondbewerking en in een enkel geval het machinaal oogsten (padi).

Onder „Suiker" werd door haar een uitvoerige paragraaf gewijd aan het proefstadium, waarin de mechanische grondbewerking in Suriname en Demerara verkeerde (blz. 50—51 van het rapport) en ook werd de Clevelandtractor behandeld, waarover de heer P. schreef.

Onder de hoofden Tabak, Sisal, Cassave, Kleine landbouw (rijstpolders) werd eveneens, zij het met weinige woorden, vastgelegd, dat de machinale grondbewerking voor de toekomst als een uitgemaakte zaak door de commissie werd beschouwd.

Waar de toepassing van landbouwmachines in onze koloniën feitelijk nog in het eerste stadium was — alleen op het gebied der machinale grondbewerking was reeds tot zekere hoogte op resultaten te wijzen — had de commissie nog geen aanleiding om spoedig succes te verwachten van machines voor allerlei ander aanplantwerk.

Overigens heeft zij zich in het rapport uitgesproken voor grootbedrijven en moderne methoden en mag worden opgemerkt, dat in haar conclusies ten volle rekening gehouden is met de vervanging van levende door machinale kracht, voor zooveel dit haar voor de naaste toekomst mogelijk leek.

Uit het voorgaande blijkt wel, dat de commissie het meest essentiëele deel der denkbeelden van den heer P. in haar rapport heeft vastgelegd.

Over de rest moge ik het volgende opmerken:

Zonder twijfel zullen de technici er op den duur in slaslagen z.g. speciaalmachines voor een beperkt aantal tropische gewassen te construeeren en/of te verbeteren, maar voor de naaste toekomst zij men voorzichtig met daarop te baseeren.

Tegenover de in catalogi aanbevolen mechanische hulpmiddelen voor de ontginning van tropisch oerwoud sta ik voorloopig sceptisch.

Het in Queensland gebruikte plantwagentje voor riet,

waarover de heer P. schrijft, is een eenvoudig werktuig, dat licht te beproeven is. Voor de overige gewassen, in de kolonie reeds door den grooten landbouw geteeld of die als grootcultuur goede kansen hebben, is er nog weinig uitzicht, dat het planten anders dan met de hand zal kunnen geschieden. Machinale uitzaai van rijst is mogelijk, maar de meeste kleine landbouwers zullen wellicht aan het uitplanten met bibit wegens grooter zekerheid van slagen vasthouden en in den grooten landbouw zie ik de rijst niet spoedig een plaats als hoofdgewas innemen.

Het machinaal oogsten van rijst, waarop het rapport ook wijst, zal in Suriname zeer waarschijnlijk in afzienbaren tijd mogelijk blijken, althans op groote vlakken als de rijstpolders in Nickerie.

Over de bruikbaarheid van rietsnijmachines in Suriname, ook voor gelegerd riet, dat er nog al kan voorkomen, kunnen slechts proeven het antwoord geven. Hoe ook, het machinaal planten en oogsten van suikerriet lijkt eenig perspectief te bieden.

Het machinaal oogsten van producten als koffie, cacao, sinaasappelen, klappers, tabak, agaveblad en cassave moet vooreerst als uitgesloten worden beschouwd.

De toepassing van de handige Amerikaansche werktuigen voor het oogsten van verschillende aardvruchten, waarvan de heer P. resultaat voor cassave verwacht, zou hem voor de goed uitgegroeide wortelkransen der grootcultuur slechts teleurstelling opleveren.

Het vervoer der veldproducten over een net van vast spoor, waarop het draagbaar spoor kan worden aangesloten en langs op bepaalde afstanden van elkaar gelegen aanplantwegen kan worden gelegd met mechanische tractie op het vaste spoor, zooals in de bedrijven voor massaproductie op Java geschiedt, althans voor zooverre op erfpachtsgronden gedreven (suiker-, tapioca- en sisalbedrijven) [1]) en zooals ik het mij ook voor de hooger gelegen gronden van Suriname heb gedacht, is in de oogen van

[1]) Op zacht glooiend terrein geschiedt het vervoer op Java helling af zonder tractie, de geladen treinen in bedwang gehouden met de remmen.

den heer P. blijkbaar een reeds verouderd systeem.

Hij stelt zich voor het te doen met motorvoertuigen, die het product van de plaats halen, waar geoogst wordt en het rechtstreeks naar de hoofdpunten, fabriek, vaartrenzen enz. brengen.

Ik acht het mogelijk, dat voor het vervoer over korte afstanden naar vaste baan of vaarwater met vrucht gebruik gemaakt zal kunnen worden van eenige dier voertuigen voor een product, dat een relatief gering gewicht per vlakteëenheid oplevert, zooals cassave, waarvoor de toepassing van los spoor geen voordeel is. Ik denk daarbij aan het snel verleggen van het oogstveld en daarmee aan het snel verplaatsen der weinige motorvoertuigen naar onbereden wegen, terwijl het onderhoud van een klein aantal dier wagens geen overwegende bezwaren zal opleveren. Ik stel mij voor, dat die voertuigen er over de lange afstanden kunnen komen langs enkele verharde hoofdwegen.

Tot zoover laat ik die door den heer P. aan vreemde suikerperiodieken ontleende idee dus recht wedervaren. Anders wordt het, als men zich het geheele vervoersysteem van een groote onderneming op dien grondslag denkt en dan langs onverharde wegen, zooals hij mogelijk schijnt te achten tot zelfs voor suikerriet met een zeer groot gewicht per vlakteëenheid.

Over de onderhoudskosten en de voor onderhoud en bediening benoodigde handen van een uitgebreid motorvoertuigpark moet men niet gering denken en gezien den belangrijken regenval in Suriname, den gemakkelijk om te woelen bodem, waarom het hier gaat, kan men zich bij een zeer druk berijden van niet verharde wegen met talrijke zware wagens moeilijk een ander beeld van zoo'n transportwezen vormen dan modder, diepe voren, met water gevulde diepe kuilen, veel ellende met de voertuigen en een kostbaar en veel handen eischend onderhoud van wegen en materieel.

Het komt mij voor, dat in het door den heer P. gedachte vervoersysteem voor veldproducten een nogal ruime plaats is gegeven aan het overladen.

Daar het duur en tijdroovend is, hetgeen ook P. uit on-

dervinding weet, vermijde men het overladen zooveel mogelijk.

In het geval als zooeven aangehaald, d. i. bij cassave, een product met een relatief laag bruto gewicht per bouw en een zeer hoog zetmeelrendement, bleek op Java voor de grootere afstanden van de fabriek het overladen in lorries aan de vaste baan voordeeliger dan de aantrek zonder overladen met behulp van draagbaar spoor.

In zulke gevallen is het overladen niet in strijd met de bedrijfseconomie.

Rest nog een en ander op te merken over de hydroelectrische werken, die de heer P. zich in de toekomst ten dienste van landbouw en industrie voorstelt.

Indien zich ondernemingen mochten vestigen in streken van Suriname's binnenlanden, waar te benutten waterkracht in de buurt is, zullen deze, temeer als ze veel kracht behoeven, niet verzuimen daarvan partij te trekken, evenals in Indië in den mijnbouw en in de bergcultures, vooral in de thee gedaan wordt.

Dat het gouvernement gemakkelijk met dergelijke vergunningen zal zijn, valt niet te betwijfelen.

Wat P. bedoelt, zijn groote hydro-electrische stations in het vallengebied, vanwaar de electrische energie middels kabelnetten over groote afstanden wordt gedistribueerd, hetgeen thans in Demerara met een 3 × zoo groote bevolking en belangrijker landbouwindustrie een onderwerp van studie en overweging is.

Onder de afnemers is aan den grooten landbouw een zeer voorname plaats door hem toegedacht.

Op Java in het Kedirische zou het uitgestrekte cultuurrayon met vele, w. o. electrisch gedreven fabrieken van verschillenden aard van onze grootste cultuurinstelling, de Handelsvereeniging Amsterdam, reeds jaren geleden op deze wijze van kracht en licht zijn voorzien, ware het niet, dat het gouvernement de daartoe benoodigde waterkrachtconcessie in het gebergte ten dienste der electrificatie der S. S. Oosterlijnen had willen reserveeren.

Zooals bekend, wordt Semarang door de Alg. Ned. Ind.

Electr. Maatschij van licht en kracht voorzien van uit het hydro-electrische station te Toentang op naar schatting ± 45 K.M. van Semarang; in West-Java is een aanvang gemaakt met den bouw van hydro-electrische krachtwerken voordeel ectrificatie der lijn Batavia—Buitenzorg enz.

Voor Suriname, waar diep het binnenland in tot het doel geschikte vallen zullen voorkomen, lijken hydro-electrische distributiebedrijven mij nog verre toekomstmuziek.

Met de thans mogelijke stroomafname zal er geen kapitaal voor te vinden zijn. Een aanzienlijke uitbreiding van landbouw en industrie samen met een aanzienlijke vermeerdering der bevolking zal de rentabiliteit van dergelijke in aanleg kostbare krachtstations en kabelnetten moeten brengen.

De laatstgenoemde factor, de vermeerdering der bevolking, is daarom zoo sterk door de studiecommissie naar voren gebracht, omdat in de toekomst de bedrijfszekerheid der bestaande en nieuw te vestigen ondernemingen, waarvan de kolonie het in hoofdzaak zal moeten verwachten, inderdaad van een sterke toename der vrije bevolking afhangt en de groei ook van den kleinen en middenstandslandbouw mede zal bijdragen tot een sprekend actieve handelsbalans en tot versterking der koloniale middelen.

Meende de commissie een krachtige opvoering van het zielental dus van het hoogste belang èn voor den grooten landbouw, de industrie èn voor het land, dit s oot niet uit, dat zij, zooals hiervoren aangetoond. in de groote lijnen rekening hield met de besparing van handenarbeid, voor zooverre dit in afzienbaren tijd zal mogelijk blijken.

Het doet daarom eenigszins vreemd aan, als de heer P. de door de commissie urgent geoordeelde opvoering van het zielental aangrijpt om het ten slotte voor te stellen, alsof deze alle werk met levende kracht zou willen doen, waar hij schrijft:

„*Niet levende kracht alleen*, maar een samengaan ervan met mechanische kracht, met het vooropgezette doel het

percentage dier laatste kracht regelmatig te doen stijgen is de oplossing van de Suriname puzzle."

Bij de uitoefening van het suikerbedrijf op de lichte gronden in het binnenland, waarvoor de heer P. sterk ijvert, zal het gebruik van landbouwmachines zonder twijfel gemakkelijker zijn dan op de zware klei van het polderland. De poldergrond heeft daar tegenover sedert eeuwen bewezen en dat nog wel zonder irrigatie, buitengewoon geschikt te zijn voor de rietcultuur, die op dien rijken bodem tot dusver weinig aan ziekten onderhevig was en er binnen een beperkt plantrayon zonder wisselbouw, zij het met gedeeltelijk braak leggen, kan worden gedreven.

Wegens deze voor de suikerindustrie gunstige factoren vond de studiecommissie geen aanleiding, ook voor de suiker de aandacht op de lichte gronden in het binnenland te vestigen, zooals zij wel deed en speciaal voor die cultures, waarvoor deze gronden zich bij uitstek zu len eigenen en waarvoor de kuststrook niet of minder geschikt is.

M. i. is er geen reden om de levensvatbaarheid van een modern uitgerust suikerbedrijf met toepassing van irrigatie en wisselbouw op bedoelde lichte gronden, althans op de beste ervan, te betwisten, maar evenmin om zonder meer die gronden voor de vestiging van nieuwe suikerondernemingen te verkiezen boven de poldergronden.

Alleen jaren doorgezette, uit ruime beurs bekostigde proeven zullen tot zekere hoogte kunnen uitwijzen of het binnenland werkelijk gunstiger voorwaarden aan de suikerindustrie belooft te bieden dan het kustland, zooals P. aanneemt.

De zending van den heer P. zou minder reden hebben, als de uitvoering dezer geheel in zijn lijn liggende proeven niet binnen het bestek van zijn opdracht zou liggen.

Zoo ware het ook gewenscht op de zandig-leemige gronden middels proefaanplantingen nauwkeurige gegevens te verzamelen omtrent gewassen als sinaasappelen, sisal, cassave, tabak en klappers, in verband waarmede er

in het rapport der studiecommissie nadrukkelijk de aandacht op gevestigd is. Ook oliepalmen zullen er beter op hun plaats zijn dan op de zware klei.

Evenmin als voor de suiker, vond de commissie aanleiding ze voor cacao, Liberiakoffie en bacoven te noemen.

Wel zijn zulke proeven kostbaar, want aan uitrusting, aanleg, onderhoud, leiding en ondergeschikt toezicht mag niets ontbreken, maar voor de gewenschte ontsluiting van het binnenland voor den grooten landbouw zijn ze van voornaam belang.

Het particulier kapitaal bleek niet bereid op desbetreffende voorstellen der studiecommissie in te gaan.

Zoo het de regeering ernst mocht zijn die taak op zich te nemen, moge zij bedenken, dat men er met een paar ton niet komt.

Aan vele cultuurproeven kleven fouten en niet zelden grove, omdat de praktijkkennis van den betreffenden landbouwtak dikwijls ontbreekt bij dengene, die het een of andere gewas beproeven wil, dan wel, dat de proef op een koopje moet worden gedaan.

De uitkomsten van gebrekkige proeven geven zelden houvast voor de grootcultuur. Het doel van proeven moet niet zoozeer zijn om er winst mee te maken — daarop kunnen ze in den regel niet worden ingericht en daarvoor zijn ze meestal ook niet groot genoeg — maar om betrouwbare gegevens te verzamelen voor de rentabiliteitsberekening van het grootbedrijf.

Het gemis der outillage van het grootbedrijf weegt bij menige proef reeds zoo zwaar of drukken vele kosten te zeer in verhouding tot de grootte, dan dat de *financieele* uitkomsten er van een maatstaf voor de rentabiliteit der cultuur in het groot zouden kunnen opleveren.

In Suriname b.v. zal de gouvernementssisalproef op Lelydorp weinig meer kunnen bewijzen of bewezen hebben dan dat het gewas er gedijen wil en het product marktwaardig is.

De aanleg op inferieure gronden, de te groote plantwijdte, het gebrek aan fondsen voor rationeel onderhoud, verlies van product, gebrekkig en duur bladtransport,

primitieve inrichting voor de vezelbereiding zijn ongunstige factoren te over om die proef als niet voldoend aan de eischen te beschouwen. De verkregen gegevens zullen bezwaarlijk als maatstaf voor de cultuur kunnen dienen.

Ook heeft men, als het een nieuw cultuurgewas geldt, er rekening mee te houden, dat voor kleine partijtjes product de kosten van afscheep, vracht, opslag en verkoop buiten verhouding hoog zijn.

Toen de heer P. zijn eerste reeks artikelen publiceerde, heeft hij zeker niet kunnen denken, dat de val der koffie- en cacaoprijzen met groote snelheid tot een peil zou gaan beneden de kostprijzen, waardoor deze cultures spoedig noodlijdend zouden worden.

Hoe het verloop daarvan nu ook moge worden [1]), hij heeft toen op zijn minst rekening moeten houden met haar bestaanden omvang en met de arbeidskrachten, die er in werkten en wier aantal in verband met een tijdens den oorlog ontstaan te kort, met de voortschrijdende omzetting van cacao in koffie en met uitbreidingen eer vermeerdering zou vragen, terwijl in deze cultures van het gebruik van landbouwmachines nog geen belangrijke besparing aan handenarbeid te verwachten is.

Ten aanzien van de bestaande suikerondernemingen in het polderland heeft de heer P. bezwaarlijk kunnen aannemen, dat zij zoo maar naar de lichte gronden in het binnenland zouden verhuizen.

Ook hier moest een tijdens den oorlog ontstaan te kort aan arbeiders door import worden aangevuld om weer op de normale grootte van den aanplant te komen, afgezien van de behoefte voor uitbreidingsplannen.

Laat mij nu eens aannemen, dat de toen in gang zijnde proeven in het polderland met machinale grondbewerking reeds zoo ver gevorderd waren, dat een spoedige belangrijke besparing van levende kracht voor de suiker verzekerd was en laat mij eens stellen, dat deze besparing

[1]) De prijs van Suriname-Liberiakoffie is intusschen weer zooveel aangetrokken, dat de goede ondernemingen bij zeer zuinig beleid er mee rond zullen kunnen komen.

zou opwegen tegen de dekking van het tekort en de behoefte voor uitbreiding, dan toch had de heer P. er rekening mee te houden, dat ook de bestaande suikerindustrie op zijn minst het aantal daarin werkzame arbeiders zou vasthouden.

Voor de bestaande gezamenlijke ondernemingen in de kuststrook ware in de toekomst dan nog op zijn minst te rekenen met de gewone aanvullingen.

Voor het in exploitatie brengen van een enkel complex lichte gronden in het binnenland, hetzij voor suiker dan wel voor ander doel, ware de heer P., gesteld, dat hem die taak zou zijn opgedragen, dus al dadelijk met vrijwel leege handen komen te staan.

Op de in het land aanwezige geïmporteerde werkkrachten had hij niet kunnen rekenen, noch uit de contractanten, noch van de vestigingsplaatsen, die er te ver van verwijderd zouden liggen; voor ontginningswerk had hij tegen hoog loon allicht een klein aantal Boschnegers kunnen vinden, voor skilled-labour een zeker aantal Creolen, maar de voor opzetwerk benoodigde groote massa had hem in ieder geval ontbroken.

Het arbeidsvraagstuk, welks oplossing de studiecommissie van het hoogste belang achtte [1]) en in verband daarmee het bevolkingsvraagstuk, zou den heer P. dan al dadelijk van veel grooter beteekenis zijn gebleken dan volgens zijn artikelen door hem gedacht.

Hij zou zich dan gelukkig hebben geacht, als de duizende werkkrachten, die hij, trots een zooveel doenlijke toepassing van landbouwmachines, voor zijn grootbedrijf behoefde en in het land niet had kunnen vinden, hem op minder bezwarende voorwaarden dan voorheen door het gouvernement waren geleverd door import van Java.

Hij zou dan ook aanstonds zijn gaan ijveren voor den aanleg van vestigingsplaatsen in de buurt van zijn onderneming en zelf ook aanstonds eigen terreinen hebben ingedeeld voor de kolonisatie, kortom, hij zou voor zijn be-

[1]) Voor de naaste toekomst werd voor de ondernemingen inmiddels de zekerheid van voldoenden aanvoer van werkkrachten verkregen tegen lager kosten dan tevoren.

drijf direct maatregelen getroffen hebben, om zich ook voor de toekomst van de benoodigde levende kracht te verzekeren, d. w. z. voor den tijd, dat de arbeid onder contract tot het verledene zal behooren.

Daar de toekomst van Suriname voornamelijk moet liggen in een zeer aanzienlijke uitbreiding van cultures en industrie, annex een krachtige toeneming van de vaste bevolking en uitbreiding van den kleinen landbouw, zou de boven gedachte gestie van den heer P. voor de eerste de beste nieuwe onderneming hem reeds dadelijk het bewijs hebben geleverd, *dat de voorziening in levende kracht voor de naaste toekomst op den voorgrond moet worden gesteld.*

Het is een fictie, dat in de richting, waarin de toekomst van het land in hoofdzaak moet worden gezocht, iets te bereiken valt zonder een meer *massalen* aanvoer van werkkrachten.

Instrooming van kapitaal, kennis en drommen volks, dat is het wat Suriname er boven op moet brengen; de rest is aanhang, die vanzelf meekomt. Men kan er van overtuigd zijn, dat de in de practijk goed gebleken modernste toepassingen het grootkapitaal zullen vergezellen, dat zich nu en in de toekomst in dit immigratieland zal gaan vestigen en dat datzelfde grootkapitaal gedwongen zal worden steeds attent te blijven op verdere besparing van levende kracht.

„De studiecommissie noemt terloops de lichte gronden", schreef de heer P., hetgeen den indruk kan wekken, alsof de commissie weinig aandacht aan die gronden geschonken heeft.

Het tegendeel is waar en de in verschillende artikelen van den heer P. daarop betrekking hebbende, aan het rapport ontleende passages wijzen er op, dat deze er ter zake vrij wat bewijsmateriaal aan ontleende.

Ten einde na te gaan of de voorwaarden aanwezig waren voor de levensvatbaarheid van verschillende cultures, waartoe het polder and zich niet of minder goed eigent, werd op onze tochten door het binnenland, waarvan de langste 17 dagen vorderde, o.a. zooveel doenlijk een on-

derzoek naar de gesteldheid van den bodem ingesteld, waartoe op talrijke plaatsen in het gebied tusschen de kuststrook en de vallen 90 c.M. á 1 M. diepe gaten werden gegraven.

Het onderzoek gold uitsluitend de gronden langs spoor en groote rivieren, dus langs goede afvoerwegen.

Het leverde een voldoenden globalen indruk op, waarom het te doen was. Het exploreeren van bepaalde, uitgestrekte complexen is te tijdroovend om op den weg van een commissie, die in betrekkelijk korten tijd een veelomvattend program af te werken heeft, te liggen; dat moest aan toekomstige reflectanten voor terreinen worden overgelaten.

Het onderzoek langs de spoorbaan leverde niet voldoende gunstige resultaten op om toekomst voor den grooten landbouw in die streek te verwachten.

Langs den middenloop der groote rivieren waren de uitkomsten, hoewel niet onverdeeld gunstig, dermate, dat met vrij groote zekerheid mag worden aangenomen, dat er verschillende geschikte terreinen van voldoenden omvang voor de vestiging van groote cultuurbedrijven gevonden worden en niet alleen terreinen met zandig-leemigen grond boven vloedpeil, maar ook kleigronden van lichter samenstelling dan in de kuststrook, buiten de brakwaterzône en zoo hoog gelegen, dat met belangrijk minder drainage en met minder bescherming tegen hoog water zal kunnen worden volstaan dan meer naar de kust.

Ten aanzien van de lichte grondsoorten bleek groote omzichtigheid bij de beoordeeling geboden. Niet zelden toch troffen wij er, die op het oog en te oordeelen naar de vegetatie geschikte cultuurgronden leken, doch die bij nader onderzoek door een teveel aan kwartszand, ook in de onderlagen, te weinig samenhang bleken te hebben, waardoor het gevaar van gemakkelijke uitspoeling der vruchtbare bestanddeelen en daarmee een spoedige verarming van den bodem niet denkbeeldig kon worden geacht.

De leemig-zandige gronden met een 10 á 20 c M. dikke bovenlaag van zand en humus bleken bij voldoende

doorlaatbaarheid goed van samenhang te zijn en voor den landbouw daarom het best van structuur.

Ook naar de boschvegetatie en de gewassen van Boschnegers en Indianen te oordeelen, behooren ze tot de beste der lichte grondsoorten.

Geldt voor de lage gronden, dat ze vruchtbaar zijn als er veel pina (palissade-palm) op voorkomt, voor de hooge lichte gronden zijn het de boegroemaka en andere palmsoorten, die door veelvuldig voorkomen een vrij zekere maatstaf voor de vruchtbaarheid zijn.

Men kan dus niet zeggen dat alle lichte gronden langs den middenloop der rivieren geschikt zijn. Ze moeten worden uitgezocht.

De doorlaatbaarheid kon gemakkelijk worden geconstateerd, daar het onderzoek in den grooten regentijd plaats vond en dagelijks zware buien vielen. Vooral met het oog op de inzinkingen, die de vlakke terreinen hier en daar toonen en waar het regenwater zich verzamelt, is een matige drainage noodig.

Wij kregen den indruk, dat in het westdeel der kolonie, waar het gesteente meer zuidwaarts terugwijkt, grooter vlakten van voor cultuur geschikte, aan vaarwater gelegen lichte gronden voorkomen dan in het oostdeel.

Ook in het vallengebied komen vruchtbare lichte gronden voor, zooals wij hebben kunnen constateeren, maar deze zône zal in afzienbaren tijd nog wel niet voor grootcultuur-expansie in aanmerking komen.

Hoewel de bodem dikwijls tot een paar K.M. van den oever onderzocht werd, droeg onze exploratie toch te zeer het karakter van steekproeven dan dat daaruit bepaalde conclusies omtrent uitgestrektheden mochten getrokken worden. Het aanduiden van plaatsen in het rapport werd daarom nagelaten.

De voorwaarden ook voor andere cultures dan de bestaande bleken in de kolonie aanwezig en die factor is, waar noodig, in verschillende hoofdstukken naar voren gebracht. Om enkele grepen te doen, goede lichte cultuurgrond van de hiervoren beschreven samenstelling werd o.a. gevonden:

aan de Surinamerivier, rechteroever, ter hoogte van de Strokkokreek;

linkeroever op „Worsteling Jacobs";

aan de Coppename, rechteroever, ter hoogte van de Columbuskreek;

aan de Corantijn, streek Apoerakreek. Zandiger (te zandig?). Bevolkingsgewassen zeer mooi,

en hooggelegen niet te zware klei met doorlaatbaren ondergrond aan de Groote Cupidokreek die in de Maratakka, een zijrivier van de Nickerie, uitmondt.

Volgens verkregen inlichtingen zouden de aan Coppename, Corantijn en Maratakka bedoelde terreinen van beduidende uitgestrektheid kunnen blijken.

Te oordeelen naar het gevoteerde bedrag, zal het verblijf van den heer P. in de kolonie van vrij langen duur kunnen zijn.

Hij zal dus gelegenheid hebben een overzicht, dat op persoonlijk onderzoek berust, te verkrijgen van de voor cultures geschikte *uitgestrektheden* tusschen de kuststrook en het vallengebied, zij het, dat dit onderzoek over de geheele lijn niet zoo gedetailleerd zal kunnen geschieden als voor individueele ondernemingen gewenscht is.

Op zijn geschriften afgaande, zal de heer P. dit exploratiewerk noodig achten.

Als zijn zending bedoeld is, gelijk ik mij die denk als logisch gevolg van de oorzaken, die daartoe leidden, vrees ik, dat de daaraan verbonden kosten te gunstig zijn ingezien.

Behalve een meer uitgebreid onderzoek naar de gronden in het binnenland, stel ik mij voor en dit naar aanleiding van zijn eigen propaganda en de cultuurinzichten van minister de Graaff, dat tot zijn taak zal behooren het tot stand brengen van een proefaanplant van suikerriet en geschikte wisselgewassen op lichte gronden.

Die proeven zullen op flinke schaal ondernomen moeten worden, wil men betrouwbare gegevens verkrijgen; de behuizing en de technische uitrusting zullen in orde moeten zijn, want de proeven zullen meteen een goed inzicht moeten geven omtrent de bruikbaarheid van mechanische

hulpmiddelen bij de ontginning, liefst van oerbosch en de bruikbaarheid van verschillende soorten landbouwmachines; zij zullen over meerdere jaren doorgezet moeten worden, ook met het oog op het aantal rietsnitten (de heer P. denkt er zich drie) en zoo zou het bedrag, dat beschikbaar heet en dat dus begroot moet zijn, wel eens eerder verwerkt kunnen blijken dan gedacht is.

Ik wil het hierbij laten en hoop van harte, dat het werk van den heer P. van nut voor de kolonie zal zijn.

Den Haag, December 1921.

Naschrift.

Na voltooiïng van dit artikel bracht de mail de Surinamebladen met bijzonderheden omtrent de plannen van den heer P.

Daaruit valt op te maken, dat de oprichting van een gouvernements-particulier suikerbedrijf vooreerst van de baan is. Van een proefaanplant van suikerriet op de lichte gronden in het binnenland, om de meening van den heer P. ten deze te bewijzen, zal dus ook wel niets komen, Het schema eener moderne suikerfabriek met extensieve cultuur op de lichte gronden aan de Surinamerivier vormde de kern van zijn plan.

Bijzondere aandacht schijnt hij nu te zullen schenken aan de rentabiliteit van een mechanisch rijstbedrijf in den geest als in Palembang door het O.-I. Dept. v. Landbouw is opgezet. Een onderzoek van de vlakte tusschen de Coppename, Wajombo, Arrawarra en Nickerie zal daarmee in verband staan.

Verder schijnt op zijn program te staan een soort inventarisatie van de gronden in het binnenland, terwijl hij zal nagaan, hoever men voor de cultuur van verschillende gewassen zal kunnen komen met mechanischen arbeid en waar de tot het doel meest geschikte gronden liggen.

De heer P., die toekomst in de suiker blijft zien, waarvoor de zeer aanzienlijke kapitalen vooreerst echter niet te vinden zullen zijn, zoekt in de cultures, waarin z.i.weinig kapitaal behoeft te worden vastgelegd en

waaronder hij rijst, sinaasappelen en bacoven rangschikt, de baanbrekers voor het moderne cultuurbedrijf. In deze cultures heeft hij vertrouwen.

Uit het door hem ontwikkelde program blijkt, dat het standpunt „alleen suiker" door de regeering is losgelaten.

Verwacht mag worden, dat zijn onderzoek omtrent de bruikbaarheid van landbouwmachines voor verschillende gewassen zich niet zal bepalen tot die voor grondbewerking en dat hij ook een studie zal maken van het toekomstige transportwezen voor veldproducten op de boven vloedpeil gelegen gronden.

Ten aanzien van de rijstcultuur voor den grooten landbouw gaf ik reeds mijn meening; die van sinaasappelen werd in ons rapport met gerustheid aanbevolen en ten opzichte van bacoven zou ik voorzichtigheid willen betrachten en vooreerst niet verder willen gaan dan een flinke proef van b.v. 50 H.A. met tot heden tegen de Panamaziekte immune variëteiten.

Het Amerikaansche houtconcern Kann denkt volgens de berichten de cultuur van sinaasappelen ter hand te nemen, hetgeen te hopen is.

Den Haag, ult° December 1921.

BIBLIOGRAPHIE.

West-Indië. Landbouwkundig Tijdschrift voor Suriname en Curaçao. Oct. 1921. Grondbedekking, door J. A. Liems. — „Froghopper" schade in het suikerriet te Trinidad, door A. R. — De Nederlandsche Koloniën op de Jaarbeurs. — Nuttige wenken aan veehouders, door E. Vleming. — De kleine landbouw in Demerara. — Lederindustrie in Suriname. — Bacoventeelt op de Canarische eilanden. — Erfelijkheid bij varkens, door E. Vleming. — Suikerriet-variëteiten in cultuur in Britsch-Guiana.

Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde, 10 December 1921. Geneeskundige indrukken van de „West Indian medical conference", door J. W. Wolff.

Idem, 12 December 1921. Brief uit West-Indië, door J. W. Wolff.

Jonrnal de la Société des Américanistes de Paris, Nouvelle Série t. XIII, 1921 p. 103—118. Les Ind ens Marawan, par P. Rivet et P. Reinburg.

Indië. Geïllustreerd Weekblad. 18 Jan. 1922. Plaat: Een Ojana-Indiaan uit Boven-Suriname.

Koloniaal Tijdschrift, Januari 1922. De uitslag van het Koloniaal Grondwetsdebat, door Prof. Mr. C. van Vollenhoven.

Algemeen Technisch Tijdschrift, 3 Januari 1922. Mechanische grondbewerking in Suriname, door v. M.

Neerlandia, Februari 1922. De grenzen van Suriname, door Mr. C. F. Schoch.

Berichten uit de Heidenwereld, Januari-Februari 1922. Overzicht van het Zendingswerk der Broedergemeente. — Iets over de Bcschnegers aan de Boven-Saramacca (Suriname), door Br. Nelson.

Het Missiewerk, Februari 1922. Een traditioneele nacht, door Pr. B. A. Gijlswijk. (De viering van den oudejaarsnacht op Curaçao)

De Opwekker, (Zendingstijdschr ft). December 1921. Alg. Ned. Zendingsconferentie (overzicht van het Zendingswerk in Oost- en West-Indië, door Ds. J. Rauws. — Onze aanvangsarbeid onder de Javaansche emigranten in de West en wat wij daarbij leerden, door H. Bielke.

DE GRONDWETSHERZIENING EN SURINAME.

DOOR

G. J. STAAL.

Nadat bij artikel 61 der Grondwet van 1848 was uitgesproken, dat de reglementen op het beleid der Regeering in de koloniën en bezittingen des Rijks in andere werelddeelen zouden worden vastgesteld bij wet, in tegenstelling met vroegere Grondwetten, die ook deze materie ter regeling hadden overgelaten aan den Koning zonder medewerking van de Staten Generaal, uit kracht van het uitsluitend in Hem gevestigd Koloniaal Opperbestuur, werd Suriname bij de wet van 31 Mei 1865 (Staatsblad no. 55) begiftigd met een nieuw Regeeringsreglement. Behalve in den vorm, de vaststelling bij wet, onderscheidde dat Reglement zich van de vroegere Reglementen — die van 1816, 1828 en 1832 — door de daarin neergelegde beginselen van autonomie als grondslagen van het beheersstelsel voor de Kolonie. Het was een wederkeeren tot een ouderen tijd; het was herstel — zoo heette het op onderscheidene manieren in de toelichtende stukken — in de voorrechten, welke die „ware volksplanting", dat „overzeesch Nederlandsch gewest" beleefd had onder de werking van de „fondamentele conditiën", het octrooi van 1682, door de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden verleend aan de „Geoctroyeerde West-Indische Compagnie."

Een vertegenwoordigend lichaam — de Koloniale Staten genoemd — werd in het leven geroepen, aanstonds grootendeels, later (1901) geheel samengesteld uit rechtstreeks door de kiesgerechtigde ingezetenen gekozen leden; de uitoefening van wetgevende bevoegdheid in de

Kolonie werd aan den Gouverneur, in samenwerking met die Koloniale Staten, toevertrouwd; de geldmiddelen des Rijks werden formeel gescheiden van die der Kolonie [1]); de uitgaven voor den openbaren dienst, welke niet tot de Rijksuitgaven waren gebracht, zouden jaarlijks in eene koloniale huishoudelijke begrooting door den Gouverneur, met goedkeuring van de Staten, worden aangewezen, terwijl ten opzichte van verschillende vermogenshandelingen, — het heffen van belastingen, het aangaan van geldleeningen, het uitgeven van domaniale rechten, — de wetgever in de Kolonie beschikkingsbevoegdheid verkreeg (artt. 68 vlg.; 92; 46; 107—110; 148, 151, 152).

Dit alles onder de noodige beperkingen, voortvloeiende uit de innige betrekking tot Nederland, de Staatsgemeenschap, en gesteld ter verzekering van eene goede rechtsorde.

Het spreekt toch van zelf, dat niet te kort gedaan mocht worden aan de bevoegdheden, die in de Grondwet aan de wetgevende macht (Koning met Staten Generaal) met name waren voorbehouden. Uitdrukkelijk herhaalde het Regeeringsreglement, dat — zooals de Grondwet voorschreef — het muntwezen en de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen bij de wet zouden worden geregeld. Ook mocht niet getornd worden aan de algeheele vrijheid van dien wetgever, hem toekomende op grond van artikel 61 der Constitutie, om de regeling tot zich te trekken van alle onderwerpen, ten aanzien waarvan de behoefte aan regeling bij wet zich zou doen gevoelen. De in het Reglement opgenomen bedingen, dat de koloniale verordening (het product der wetgeving van den Gouverneur met de Koloniale Staten) niet zou treden in regeling van het geen bij de wet geregeld was (tenzij daarbij uitdrukkelijk toegestaan) en dat de koloniale verordening, in wier onderwerp bij wet zou worden voorzien, vervallen zou op het oogenblik van in-

---

[1]) Toch werd in art. 148 van het Reglement van 1865 nog aangenomen, dat koloniale belastingen geheven zouden kunnen worden ten behoeve van het Rijk. In 1901 (wet van 2 Februari, Staatsblad n°. 55) werd die bepaling geschrapt.

werkingtreding van zoodanige wet, verzekerden de onbeperktheid van 's Wetgevers macht. Al dadelijk werd aangenomen, dat behoefte zou kunnen ontstaan om het invoeren van belastingen, het toestaan van geldleeningen[1] en de regeling van domaniale rechten bij wet te doen geschieden, naast de bevoegdheid te dien aanzien aan den wetgever in de Kolonie geschonken. Wat de jaarlijksche begrooting aangaat werd, in aangewezen gevallen, de definitieve vaststelling voorbehouden van den Nederlandschen wetgever, die alsdan ook het slot der rekening zou bekrachtigen (artt. 147, 153; 47, 48; 148, 151, 152; 112, 114).

Evenzeer behoorden onverlet te blijven het karakter en de omvang van 's Konings Opperbestuur ingevolge de Grondwet, dat geacht werd ook de uitoefening van wetgevende macht voor de koloniën door het uitvaardigen van Koninklijke besluiten in den vorm, voorgeschreven voor algemeene maatregelen van bestuur, te omvatten. In verschillende voorschriften werd uitdrukking gegeven aan den voorrang van 's Konings hier bedoeld wetgevend gezag boven dat van den wetgever in de Kolonie en derwijze 's Gouverneurs competentie beperkt. Het vaststellen van regelen, in acht te nemen bij de uitlevering van vreemdelingen, zoomede de regeling van de rechtsmacht van den Hoogen Raad der Nederlanden in koloniale zaken — uitgebreid in 1908, Staatsblad no. 209, tot die van de jurisdictie van het Hoog-Militair Gerechtshof — werden met name opgedragen aan den Koning, van Wien ook, doch alleen voor de eerste maal, als overgangsmaatregel, zouden uitgaan de voorzieningen in zake de rechterlijke organisatie, het burgerlijk en handelsrecht, de burgerlijke rechtsvordering, het strafrecht en de strafvordering, ook ten opzichte van de koloniale gewapende macht te land en te water, de rechtspleging met betrekking tot belastingen,

[1]) In art. 151 van het Reglement van 1865, zooals het oorspronkelijk, tot 1901, luidde, was alleen voorgeschreven dat eene koloniale verordening tot het aangaan van eene geldleening de goedkeuring van de wet behoefde. De wet van 2 Februari 1901 (Staatsblad n°. 55) vulde het artikel aldus aan, dat de wet ook in eersten aanleg eene geldleening zou kunnen toestaan.

het notarisambt, den industrieëlen, letterkundigen en kunsteigendom en de maten en gewichten (artt. 5, 128, 168).

In gelijker voege als met opzicht tot de sfeer der wet plaats had, werd de koloniale verordening uitgesloten van het gebied, waar het Koninklijk besluit in den vorm van algemeenen maatregel van bestuur optrad, en vervallen verklaard, zoodra in haar onderwerp bij zoodanige Koninklijke beschikking zou worden voorzien. En bovendien werd vastgelegd, dat de Koning, na den Raad van State te hebben gehoord, bij besluit, met redenen omkleed, eene koloniale verordening zou kunnen vernietigen wegens strijd met de wet, met een algemeenen maatregel van bestuur of met het algemeen belang van het Rijk of van de Kolonie. Met het oog daarop werd den Gouverneur voorgeschreven elke koloniale verordening, door hem vastgesteld, onverwijld aan den Koning toe te zenden en in den regel niet over te gaan tot de afkondiging van zoo'n verordening vóór de ontvangst van bericht, dat bij den Koning geen voornemen tot vernietiging bestaat. (artt. 47, 48, 49, 50).

Het was een lateren wetgever zóó zelfs nog niet voldoende. Bij de wet van 2 Februari 1901 (Staatsblad no. 55) werd aan het Regeeringsreglement de bepaling toegevoegd, dat in elk onderwerp, volgens dat Reglement vatbaar voor regeling bij koloniale verordening, door den Koning bij algemeenen maatregel van bestuur zou kunnen worden voorzien. Uitzondering werd gemaakt voor het slot van rekening, voor belastingen en voor leeningen, ten aanzien waarvan in het Reglement van 1865 uitdrukkelijk beschreven was, dat voor die onderwerpen de voorziening zou plaats hebben òf bij wet òf bij koloniale verordening, zoodat er geen ruimte zou zijn voor regeling door den Koning in anderen vorm. Hoewel dezelfde overweging gold voor de regeling van domaniale rechten, die immers ook was overgelaten aan de wet òf aan de koloniale verordening, werd deze regeling niet te min niet onder de uitzonderingen opgenomen, omdat men wilde vermijden dat de wet misschien te vaak

betrokken zou moeten worden in onbeteekenende wijzigingen, waardoor noodeloos oponthoud zou kunnen ontstaan, tot schade wellicht van de verdere ontwikkeling der Kolonie (artt. 48, 114, 148, 151, 152).

Het doel van deze wetswijziging was om boven twijfel te stellen 's Konings bevoegdheid tot regeling van alles, wat niet bepaaldelijk bij wet zou worden geregeld; ook dus in die gevallen, waarin het Regeeringsreglement in stellige woorden den wetgever in de Kolonie als de bevoegde macht aanwees. „Onbevoegdheid" — aldus de Minister van Koloniën, Baron van Dedem, in zijne toelichting op een wetsontwerp van 1892, waarin de oorsprong van de wijziging van 1901 is te zoeken — „zoude.... kwalijk te rijmen zijn met art. 61 der Grondwet, waarbij wordt bedoeld, dat de wetgever, door zelf te regelen, 's Konings bevoegdheid tot regeling kan beperken, maar dan ook uitgesloten is opdracht van wetgeving aan eene andere macht, die de Koninklijke bevoegdheid te niet doet."

Practische redenen droegen mede het hare bij tot deze wijziging van het Regeeringsreglement: wanneer een conflict tusschen Gouverneur en Koloniale Staten zich in den vorm van verwerping van eene ontwerp-verordening mocht voordoen, zou eene Koninklijke beslissing over de zaak zelve mogelijk moeten zijn, terwijl, als uit anderen hoofde eene noodige regeling bij koloniale verordening achterwege mocht blijven, zulk eene regeling bij Koninklijk besluit tot stand behoorde te kunnen komen.

Aldus zijn ontstaan de ten huidigen dage nog geldende regelen, volgens welke derhalve 's Konings Opperbestuur over Suriname met betrekking tot de wetgeving voor die Kolonie omvat:

de bevoegdheid tot regeling ,in eersten aanleg, van alle onderwerpen, waarvan de regeling niet bij wet plaats heeft;

het recht van vernietiging van alle koloniale verordeningen;

het recht van regeling van alle onderwerpen, waarin

ingevolge de bepalingen van het Regeeringsreglement bij koloniale verordening is of kan worden voorzien, met uitzondering van het slot van rekening, belastingen en leeningen.

Ten opzichte van de koloniale huishoudelijke begrooting, die overeenkomstig den regel in het Nederlandsch Staatsrecht den vorm heeft van een product van wetgeving, is de Koning bekleed met het recht van veto, niet met de bevoegdheid tot vaststelling bij algemeenen maatregel van bestuur (art. 112).

Is dus de wetgever in de Kolonie aan vele banden gelegd als gevolg van de bevoegdheden van hoogere wetgevers, het Regeeringsreglement brengt ook beperkingen van andere orde in zijne vrijheid van beweging op het hem gelaten terrein door het stellen van eenige regelen, het aanduiden van leidende beginselen, die bij de uitoefening van zijne wetgevende bevoegdheid in acht genomen moeten worden. Zij zijn zoovele waarborgen voor de rechten, die de wet aan de ingezetenen van Suriname heeft willen verzekeren. Bijvoorbeeld: de koloniale verordening tegen misbruik van de vrijheid van drukpers zal uitsluitend repressief optreden kunnen toelaten; de verordeningen tot regeling van het burgerlijk recht, het handelsrecht, het strafrecht enz. zullen zooveel mogelijk overeenstemming behouden met de Nederlandsche wetten op dat stuk; in de koloniale verordening betreffende de onteigening mag den onteigende nimmer het recht op volledige schadeloosstelling worden ontnomen; die op den openbaren eeredienst en de godsdienstoefeningen mag geen andere beperkingen inhouden dan noodig zijn in het belang van de openbare orde, rust en zedelijkheid (artt. 8, 117, 118, 145). Zij zijn voorts de uitdrukking van den wil des hoogeren wetgevers om een bepaalde lijn te volgen: de koloniale verordeningen in zake belastingen mogen den vrijen handel met Nederland en Nederlandsche koloniën niet belemmeren, noch den handel, de nijverheid of den landbouw van Suriname bevoorrechten boven die van Nederland of Neerlands andere koloniën; de verordening tot regeling van het onderwijs heeft de grondslagen

te aanvaarden, die het Reglement omschrijft; die betreffende het armwezen zal de bijzondere en kerkelijke liefdadigheid vrijlaten en zooveel mogelijk bevorderen (artt. 150, 160, 162).

In de rij der wettelijke regelingen kent het Regeeringsreglement als wetgevende beschikking van den Gouverneur, in rang van lager orde dan de koloniale verordening, bovendien het besluit, houdende algemeenen maatregel, door hem na advies van den Raad van Bestuur genomen om uitvoering te geven aan wetten, aan algemeene maatregelen van bestuur des Konings, waarvan hem de uitvoering is opgedragen, of aan koloniale verordeningen. 's Konings Oppergezag is ten opzichte van deze beschikkingen gewaarborgd door het voorschrift, dat de Gouverneur verplicht is zoo'n besluit in te trekken of te wijzigen, als hem dat van 's Koningswege wordt bevolen. (Artt. 3—3°, 54, 57).

De leidende gedachte, die het Regeeringsreglement beheerscht heeft met betrekking tot de bevoegdheden van den Gouverneur, is deze: dat, als uitvloeisel van het Opperbestuur des Konings, alle macht bij dat Reglement aan den Gouverneur opgedragen, hem alléén gegeven is om daarvan gebruik te maken overeenkomstig de instructiën, die hij van den Koning ontvangt (Eerste Memorie van Toelichting, bij art. 21).

De Gouverneur oefent zijne waardigheid uit met stipte inachtneming van 's Konings bevelen en is aan den Koning verantwoordelijk voor zijn doen en laten; hij bestuurt, met in achtneming van de voorschriften van het Reglement, in naam en als vertegenwoordiger des Konings, de Kolonie en is daar met de uitvoerende macht bekleed (artt. 21, 29).

In dat licht moet ook bezien worden de draagwijdte der bevoegdheid van den Gouverneur op het gebied van het eigenlijk bestuur.

Eenige voorschriften van het Reglement, waarbij de uitoefening van zekere bestuursdaden bepaaldelijk aan den Koning is opgedragen, sluiten 's Gouverneurs bevoegdheid uit; andere beperken hem daarin, zoodra de

Koning besturend optreedt; weer andere bepalingen onderwerpen het effect van een bestuursdaad van den Gouverneur aan uitdrukkelijke sanctie van den Koning (artt. 58, 59, 129, 131, 134 jo, 135, 146; 35, 38; 30, 34, 39).

Deze voorschriften stellen dus concrete begrenzingen, aan Gouverneurs macht, doch ook met opzicht tot alle andere bestuurshandelingen, zoowel die met namen in het Regeeringsreglement zijn vermeld als de tallooze niet-genoemde, is er gebondenheid van den Gouverneur uithoofde van het algemeen beginsel, dat de Koning de macht heeft te allen tijde 's Gouverneurs daden van bestuur te beheerschen, preventief en repressief, door instructiën, door te gelasten en te verbieden, door te-niet-te-doen wat gedaan is.

Hoe zal dit alles worden nà de herziening der Grondwet, overeenkomstig de voorstellen der Regeering, zooals die de Tweede Kamer verlaten hebben?

Het nieuwe art. 61 handhaaft 's Konings Opperbestuur over Suriname; thans echter wordt daaronder, blijkens de Memorie van Toelichting (bl. 5), niet meer de wetgeving begrepen.

Voor zooveel niet bij de Grondwet of bij de wet bepaalde bevoegdheden aan den Koning zijn voorbehouden, wordt de uitoefening, in naam des Konings, van het algemeen bestuur in Suriname opgedragen aan den Gouverneur, op de wijze door de wet te regelen.

De uitdrukkelijke vermelding, dat de wet het muntstelsel en de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen regelt, vervalt; het nieuw art. 62 behoudt slechts het voorschrift, dat de Staatsinrichting, — dus het onderwerp van het Regeeringsreglement, — wordt vastgesteld door den Nederlandschen wetgever, wiens bevoegdheden overigens worden samengevat in de algemeene competentie tot regeling, zoodra ten aanzien van eenig onderwerp de behoefte aan voorziening bij de wet blijkt te bestaan.

Waar de wet niet regelend optreedt, zal de Gouverneur in samenwerking met de Koloniale Staten de inwendige aangelegenheden van Suriname regelen, op de wijze bij

wet vast te stellen (dat is: bij het Regeeringsreglement; zie bl. 8 Memorie van Toelichting), tenzij bij de wet de bevoegdheid tot regeling voor bepaalde onderwerpen of bepaalde gevallen aan den Koning is voorbehouden.

Volgens art. 62*bis* kan vernietiging van verordeningen van Suriname, wegens strijd met de Grondwet, de wet of het algemeen belang, niet meer bij Koninklijk besluit, doch alleen bij wet plaats hebben; de Koning zal slechts kunnen schorsen.

Op deze wijze is uitdrukking gegeven aan het beginsel, dat zoowel wetgeving als bestuur ten aanzien van de inwendige aangelegenheden zooveel mogelijk moeten worden gelegd in handen van de in het Overzeesch gebied zelf zetelende lichamen en overheden (Memorie van Toelichting, blz. 5).

Daar de term „Opperbestuur" in het nieuwe art. 61 niet meer 's Konings wetgevende bevoegdheid voor Suriname zal dekken, zullen de bevoegdheden, die krachtens dat artikel bepaaldelijk bij de Grondwet of bij de wet aan den Koning kunnen worden voorbehouden, niet tot het gebied der wetgeving kunnen behooren; zij zullen zich moeten bepalen tot bestuursdaden in eigenlijken zin. Elke concrete bestuursbevoegdheid, die de Koning uitoefent met betrekking tot Suriname, zal derhalve moeten berusten op eene aanwijzing bij de Grondwet òf bij de wet; een voorbehoud bijvoorbeeld, als in art. 16 van het zoogenaamd Immigratie besluit (Koninklijk besluit van 22 Maart 1872 no. 27), dat de Agent-Generaal en de Sub-Agent voor de immigratie door den Koning worden benoemd en ontslagen, zal zonder eene speciale wet niet gehandhaafd kunnen blijven. Zich Zelven zal de Koning geene bevoegdheden op dit gebied anders dan bij wet kunnen voorbehouden; de onderstelling van de uitoefening van zoodanige macht in de artt. 35 en 38 van het. Regeeringsreglement is onbestaanbaar naast het nieuwe Grondswetsartikel. En evenmin zal de Koning ten aanzien van bestuurshandelingen, die hetzij bijzonderlijk vermeld zijn in het Regeeringsreglement als volledig behoorende tot de bevoegdheid van den

Gouverneur, hetzij, hoewel niet genoemd, toch binnen diens competentie vallen, in gelijker voege als thans gebiedend en verbiedend kunnen optreden. Al wat niet expresselijk aan den Koning op bestuursterrein bij Grondwet of wet is toebedeeld, zal den Gouverneur toekomen ingevolge zijne Grondwettelijke opdracht tot uitoefening van het algemeen bestuur in zijn ambtsgebied.

Zal de Gouverneur dus in de uitoefening van zijn bestuur geheel vrij zijn? Een onvoorwaardelijk bevestigend antwoord zou onaannemelijk zijn. Hoe groote vrijheid ook gelaten moge worden, de bestuursmacht van den Gouverneur kan niet anders bestaan dan krachtens 's Konings Opperbestuur, zij emaneert uit dat Opperbestuur, wordt als het ware dààruit overgeheveld. Boven 's Gouverneurs bestuur blijft het Oppergezag des Konings, in Wiens naam hij het hem toevertrouwd bestuur zal voeren, planeeren.

De wet, zegt het Grondwetsartikel, zal de wijze, waarop het algemeen bestuur door den Gouverneur zal worden uitgeoefend, regelen. Die wet zal uiteraard niet mogen te kort doen aan de innerlijke beteekenis van 's Konings Opperbestuur, maar evenmin aan de bedoeling van de Grondwetsherziening. Zij zal den Gouverneur niet te veel, niet te weinig mogen geven. Teveel zou het zijn, indien de bestuursgestie van den Gouverneur onttrokken werd aan 's Konings Opper*toezicht;* te weinig, als vastgehouden werd aan het reeds vermeld beginsel van 1865, dat alle macht, den Gouverneur opgedragen, hem alléen gegeven is om daarvan gebruik te maken overeenkomstig de instructiën, die hij van den Koning ontvangt (art. 21 Regeeringsreglement).

Door den Koning benoemd, in Zijnen naam besturend, zal de Gouverneur ongetwijfeld aan den Koning verantwoordelijk blijven voor zijn beleid; hij zal bij de uitoefening van de hem wettelijk toegewezen macht wel degelijk rekening hebben te houden met de algemeene beginselen van beleid, die hij weet of aanvoelt te strooken met den geest van 's Konings Opperleiding; hij zal niet bewust daartegen ingaan, zich beroepende op de onaantast-

baarheid van de hem wettelijk verleende bevoegdheid. Gebondenheid blijft, doch het zal niet meer die zijn, welke thans ligt opgesloten in de, bij art. 21 van het Regeeringsreglement bevolen stipte inachtneming van 's Konings bevelen. Dat bevel doet te veel denken aan incidenteele beperkingen in de uitoefening van de bestuursbevoegdheid, te veel aan instructieve voorschriften, waarbij banden zouden worden aangelegd tegen den geest van het nieuwe Grondwetsvoorschrift.

De subtiele verhouding, die bestaan zal tusschen den Koning, bekleed met Opperbestuur in den zin van Oppertoezicht en den Gouverneur, 's Konings lasthebber, doch van rechtswege toegerust met de bevoegdheid tot uitoefening van alle bestuur, dat niet uitdrukkelijk aan den Koning bij de wet is voorbehouden, schijnt moeielijk weer te geven in een stellig omschrijvend wetsvoorschrift. Het komt voor, dat de bedoeling het best benaderd zou worden, wanneer, met intrekking van het bevel in art. 21, aan art. 29 werd toegevoegd de vermelding van 's Gouverneurs verantwoordelijkheid aan den Koning voor zijn doen en laten, thans in dat art. 21 vastgelegd.

Blijkens de Memorie van Toelichting op de Grondwetsherziening (bl. 7) ligt het in de bedoeling, dat de wet, waarbij regeling zal plaats hebben van de wijze waarop de Gouverneur het algemeen bestuur zal uitoefenen, te allen overvloede nadrukkelijk zal constateeren, dat de nieuwe bepaling niet in het minst te kort doet aan de Ministeriëele verantwoordelijkheid.

De bevoegdheid des Konings om den Gouverneur te benoemen, die natuurlijk gehandhaafd zal blijven, betrekt van zelf de verantwoordelijkheid van den Minister van Koloniën in de persoonskeuze. Maar die verantwoordelijkheid bestrijkt oòk de uitoefening van het Opperbestuur (Oppertoezicht) van den Koning en, in aansluiting daaraan, het beleid van den Gouverneur in de uitoefening van zijne bestuursbevoegdheid. Niet voor elke bepaalde bestuursdaad van den Gouverneur zal de Minister zich verantwoordelijk hebben te achten en verantwoordelijk gesteld kunnen worden, wèl voor het aanvaarden van

's Gouverneurs beleid, zooals dat door zijne bestuurshandelingen aan den dag treedt, voor het handhaven van den Gouverneur in zijn ambt.

Het zou zijn tégen den geest van het nieuwe art. 61 der Grondwet, indien méér geconstateerd werd dan dat; het zou daartegen indruischen, wanneer de Minister van Koloniën op grond van zijne verantwoordelijkheid zich gerechtigd oordeelde den Gouverneur in de uitoefening van zijne bestuursbevoegdheid onbelemmerd beperkingen op te leggen. Niet minder dan van den Gouverneur in zijne verhouding tot den Koning, zal van den Minister van Koloniën groote prudentie moeten worden gevorderd in zijne betrekkingen tot den Gouverneur, die ook van zijn kant in zijne verbinding tot den Minister zal moeten streven naar samenwerking, maar het volste recht zal hebben palte staan voor zijne wettelijke bevoegdheid. Bemoeizucht, waartoe de verhoudingen thans zoo licht leiden, zal vermeden moeten worden; het beginsel van het nieuwe Grondwetsartikel is: de teugels te vieren, Suriname te laten besturen *in* Suriname, *door* den Gouverneur.

Het ligt voor de hand, dat overleg tusschen den Minister en den Gouverneur ook over bestuursmaatregelen binnen den kring van 's Gouverneurs stellige bevoegdheid, voortaan even goed als nu zal kunnen plaats hebben. De Minister zal persoonlijke voorkeur of wenschen kenbaar kunnen maken, mits daaraan niet het karakter gegeven worde van bevelen, waarvan bij voorbaat de nakoming als een plicht wordt verwacht.

De Regeering heeft in de Memorie van Toelichting niet aangegeven hoè zij zich gedacht heeft, dat in de wet de Ministeriëele verantwoordelijkheid zal worden hoog gehouden. Te dezen opzichte kunnen dus slechts onderstellingen worden gemaakt; zooveel schijnt echter zeker, dat het niet geoorloofd zal zijn daarvoor een vorm te kiezen, die gelegenheid laat om langs een omweg inbreuk te maken op de vrije bevoegdheid, die aan den Gouverneur, zij het onder Oppertoezicht van den Koning, de algemeene contrôle der Kroon, op het hem gelaten bestuursterrein

door de uitdrukkelijke wilsverklaring van den Grondwetgever wordt toevertrouwd.

Zooals hiervoren bij de beschrijving van het geldend recht is aangeteekend, heeft het Regeerinsgreglement het effect van zekere bestuursdaden onderworpen aan de sanctie van den Koning. Ook onder de werking van het nieuw art. 61 der Grondwet zal dat mogelijk blijven. De bepaalde bevoegdheden, die bij de wet aan den Koning kunnen worden voorbehouden, zullen kunnen omvatten het voorbehoud van 's Konings machtiging voor eene, met name genoemde bestuurshandeling van den Gouverneur, 's Konings goedkeuring of bekrachtiging van zekere bestuursdaden.

Daar al wat niet stellig aan den Koning wordt opgedragen van rechtswege bij den Gouverneur zal berusten, behoeven geene bepaalde bevoegdheden van bestuur bij eenige wet aan hem te worden toegekend. Toch is te verwachten, dat ook in het aanstaand Regeeringsreglement — het Reglement op de Staatsinrichting van Suriname, in den nieuwen term — zekere bestuursbevoegdheden zullen worden vermeld, wanneer en in zoover het namelijk noodig geacht wordt de uitoefening van de competentie op zeker stuk instructief te beheerschen, als plicht op te leggen (artt. 33, 106), te binden aan zekere regelen in eenigen wettelijken vorm (art. 36), te begrenzen in geval eene hoogere macht zich de bevoegdheid aantrekt (art. 38), of om eenige bevoegdheid om bijzondere redenen uitdrukkelijk uit te spreken (art. 89, 90). Voor eene bloote verklaring als in art. 31: „De gouverneur benoemt, schorst en ontslaat de bevelhebbers, officieren en onderofficieren der koloniale gewapende magt, hoedanig deze zamengesteld zij" is geene plaats in de wet.

Eene belemmering in zijne vrijheid van uitoefening van bestuursbevoegdheden zal de Gouverneur altijd ontmoeten in de geldelijke hindernissen. Dit punt kan hier echter voorbij gegaan worden, het is hoezeer een effectieve, geene principiëele begrenzing van de uitoefening der bevoegdheid.

Principiëel is wèl de vrijheid, die het Grondwetsartikel

hem welbewust wil laten; principiëel de beperking, die het zoo matig mogelijk wil doen zijn.

De wetgevende bevoegdheid van den Gouverneur — het vaststellen van koloniale verordeningen en besluiten — zal voortvloeien uit de, in het nieuwe art. 62 der Grondwet beschreven macht tot regeling van de inwendige aangelegenheden van Suriname.

Aan de wet wordt uitdrukkelijk het onbeperkt recht voorbehouden om alles te regelen, zoodra ten aanzien van eenig Surinaamsch belang behoefte aan regeling bij wet blijkt te bestaan. In dit opzicht zal er niet de minste verandering komen in de bestaande begrenzing van 's Gouverneurs bevoegdheid. Het muntwezen en de comptabiliteit, hoewel niet meer expresselijk genoemd, zullen evenals nu bij de wet kunnen worden geregeld; ten aanzien van het invoeren van belastingen, het toestaan van geldleeningen en de regeling van domaniale rechten zal de wet dezelfde plaats kunnen blijven innemen als haar thans in het Regeeringsreglement is gegeven.

Aan den Koning kan, bij de wet, de bevoegdheid tot regeling worden voorbehouden, ten opzichte van bepaalde onderwerpen of van bepaalde gevallen.

Hier treedt dus een groot verschil met de bestaande orde van zaken in het licht. Alleen *bepaalde* onderwerpen kunnen tot de wetgevende bevoegdheid des Konings, dat is: tot regeling bij algemeenen maatregel van bestuur, worden gebracht, alleen in *bepaalde* gevallen kan de Koning aldus regelen; en dan nog niet anders dan krachtens aanwijzing bij de wet. Niet langer dus die schier onbeperkte bevoegdheid om het terrein der wetgeving van den wetgever in de Kolonie te betreden, diens gebied te verkleinen naar welgevallen.

Daar, waar de algemeene maatregel van bestuur zich zal doen gelden, zal ook voortaan de wetgever in de Kolonie zich van regeling moeten onthouden; de reeds vastgestelde Koloniale verordening zal ook in de toekomst moeten plaats maken voor den algemeenen maatregel van bestuur, die hetzelfde onderwerp regelt (artt. 47, 48). Maar een algemeen voorschrift als in art. 48 van het Re-

geeringsreglement, dat bij algemeenen maatregel voorzien kan worden in alle onderwerpen, vatbaar voor regeling bij koloniale verordening, wordt in de nieuwe rechtsorde onhoudbaar.

Evenals bij de voorbereiding van het Reglement van 1865 is nu weder de vraag te berde gebracht of er in het systeem van de koloniale autonomie wel plaats zou zijn voor regelingen bij algemeenen maatregel van bestuur. De Regeering heeft haar standpunt uiteengezet in de Memorie van Antwoord (bl. 10) en daaruit blijkt, dat zij het behoud van dien wets-vorm noodzakelijk geacht heeft om drie redenen:

1°. om te voorzien in het geval, dat eene voor de Kolonie uitgevaardigde wet de nadere uitwerking van hare voorschriften aan de Kroon opdraagt;

2°. om eene door het algemeen belang dringende regeling te kunnen tot stand brengen, wanneer de Gouverneur niet tot overeenstemming kan komen met de Koloniale Staten;

3°. om eene voorziening te kunnen treffen, waarvoor eene technische voorlichting noodig is, die enkel of beter in Nederland kan worden verkregen.

Of er buiten deze gevallen behoefte bestaat aan regeling bij algemeenen maatregel van bestuur van onderwerpen van inwendig koloniaal belang, is eene zaak — zooals de Regeering heeft doen uitkomen — die de Nederlandsche wetgever bij elke bijzondere gelegenheid afzonderlijk zal hebben te beslissen. Het gaat hier om de aanwijzing van de „bepaalde gevallen", — zonder vermelding van de onderwerpen, — waarin krachtens het Grondwetsartikel de wet regelingsbevoegdheid aan den Koning zal toekennen en vooral uit utiliteits-overwegingen heeft de Regeering haar voorstel gedaan; het inroepen van eene beslissing bij de wet in elk geval afzonderlijk zou, in het bijzonder in omstandigheden als onder 2°. voorzien, te omslachtig en tijdroovend zijn.

Hierbij kan aangeteekend worden, dat zulke omstandigheden zich in Suriname zelden hebben voorgedaan. [1])

[1]) Uit het tijdperk 1913—1920 kunnen slechts twee gevallen genoemd worden: de faillissementsregeling en de regeling van het toezicht op de huizen van verkoop met recht van wederinkoop. In de zaak van het

Het zal de aandacht trekken dat in de opsomming gemist wordt het geval, dat wèl overeenstemming bestaat tusschen den Gouverneur en de Koloniale Staten, doch dat de Koning bezwaar heeft tegen de vastgestelde regeling. Daaruit volgt, dat in die omstandigheden de beslissing zal moeten vallen bij de wet. Dat wil dus zeggen: dat, indien ingevolge art. 62*bis* der Grondwet vernietiging van de betreffende koloniale verordening plaats heeft, eventueele vervanging door eene andere regeling slechts zal kunnen geschieden bij de wet of krachtens eene daarbij aan den Koning speciaal verleende bevoegdheid om in het onderwerp te voorzien bij algemeenen maatregel van bestuur.

Tengevolge van de overdracht van het vernietigingsrecht van de Kroon op de wet, zullen het tweede lid van art. 49 van het Regeeringsreglement, art. 50 en art. 51 in overeenstemming gebracht moeten worden met dien nieuwen toestand en zal aansluiting verkregen moeten worden bij 's Konings bevoegdheid tot schorsing van eene koloniale verordening, Hem voorbehouden in het slotlid van art. 62*a* der Grondwet.

Het is duidelijk, dat deze bevoegdheid ten doel heeft den Koning in de gelegenheid te stellen om te overwegen of eene koloniale verordening voor vernietiging door de wetgevende macht moet worden voorgedragen.

De wijze, waarop die bevoegdheid zal worden toegepast, zal bij de wet worden geregeld. Het is een open vraag of de Gouverneur de afkondiging van eene door hem vastgestelde verordening — dus de verbindbaarheid — zal moeten opschorten in afwachting van eene mededeeling of de vernietiging al dan niet aan de orde gesteld zal worden, of althans: of de Koning het voornemen heeft de verordening te schorsen, zooals hij thans — het moge herrinnerd worden — bericht moet afwachten of de Koning gebruik zal maken van Zijn tegenwoordig vernietigingsrecht. In het begrip „schorsen" ligt naar het voorkomt

---

octrooi der Surinaamsche Bank was het overleg tusschen Gouverneur en Koloniale Staten nog niet afgeloopen, toen het octrooi bij Koninklijk besluit verleend werd.

opgesloten, dat het object verbindbaar is geworden en hieruit zou volgen, dat de Gouverneur voortaan dadelijk zal kunnen overgaan tot de afkondiging van elke, door hem vastgestelde koloniale verordening. Het instituut der zoogenaamde „vervroegde" afkondiging, — dat is: de bevoegdheid van den Gouverneur om, indien naar zijn oordeel en dat van de meerderheid van den Raad van Bestuur spoed vereischt wordt, eene koloniale verordening in te voeren, vóórdat het hooger bedoeld bericht hem bereikt heeft (art. 50, 2de lid), — zal dus kunnen vervallen.

Evenals bij de bespreking van 's Gouverneurs bestuursbevoegdheden is geschied, moet ook hier, ten aanzien van de uitoefening van wetgevende bevoegdheid de vraag gesteld worden of hij geheel vrij zal zijn. Vrij, behoudens natuurlijk de inachtneming van de grenzen der wet en die der bevoegdheid des Konings, bepaaldelijk bij de wet opgedragen, waardoor 's Gouverneurs eigen gebied wordt beperkt, èn behoudens de reeds geldende eischen van eenstemmigheid met de Koloniale Staten, die uiteraard gehandhaafd moeten blijven.

Het antwoord op die vraag loopt evenwijdig aan dat op het vraagstuk van 's Gouverneurs vrijheid op bestuursterrein. Hoewel, in tegenstelling met art. 61, in het nieuw art. 62 der Grondwet niet is uitgedrukt, dat de regeling van de inwendige koloniale aangelegenheden door de plaatselijke *centrale* organen (want alleen de wetgeving van dezen is bedoeld) zal geschieden in naam des Konings, is het ondenkbaar dat de wetgevende bevoegdheid in Suriname anders dan in naam des Konings uitgeoefend zou kunnen worden. Het blijft in wezen eene overgedragen, overgelaten bevoegdheid van het Gezag van den Staat en de Gouverneur, eene verordening vaststellende, kan dat alleen doen uit hoofde van zijne waardigheid als algemeen lasthebber des Konings. Ook hierin — in zijne voorstellen van wetgevenden aard, die hij bij de Koloniale Staten voorbrengt, in zijne houding tegenover de wijzigingen, die de Staten krachtens hun recht van amendement in de ontwerpen mochten aanbrengen, zijne

houding tegenover voorstellen waartoe de Staten het initiatief mochten nemen, — zal hij te rade moeten gaan met dezelfde overwegingen als die hem bij de uitvoering van bestuursbevoegdheden behooren te leiden. En ook hierin zal hij aan den Koning verantwoording schuldig zijn. Maar, in overeenstemming met den geest der Grondwetsherziening, zal de Gouverneur ook in zijne werkzaamheid van regeling met de Koloniale Staten zooveel mogelijk moeten worden vrijgelaten. Te dezen aanzien dus eveneens: prudentie van zijn kant en prudentie van de zijde van den Minister van Koloniën. Zeer zeker zal het in strijd geacht moeten worden met de strekking van de Grondswetwijziging als de Minister, terwijl Gouverneur en Staten nog in overleg zijn over zekere regeling zijnerzijds tusschen beiden treedt en de behandeling stuit of het onderwerp overneemt ter regeling bij algemeenen maatregel van bestuur, zooals is voorgekomen, meer dan eens. Het zou daarmede niet strooken den Gouverneur door instructiën te belemmeren in dit deel van zijne taak. Alweder derhalve de teugels vieren, Suriname zich zelf laten voorzien van regelingen van de eigen zaken, *in* Suriname, *door* den Gouverneur in samenwerking met de Koloniale Staten.

De autonomie, reeds in 1865 aan Suriname toegekend, zal onder de werking der nieuwe Grondwetsartikelen, een hechter, zuiverder vorm verkrijgen, dan waarin het geldend Regeeringsreglement haar heeft gebracht. In verband met de waarborgen, waarmede die artikelen haar omgeven, zullen wel zeer ernstige redenen aanwezig moeten zijn vóórdat in de autonome bevoegdheden wordt ingegrepen. Preventief ingrijpen is uitermate verzwakt en repressief zal, door vernietiging van koloniale verordeningen slechts bij wet toe te laten, zeker uiterst zelden tot te-niet-doen worden overgegaan, althans niet dan uit bijzonder sterke overwegingen. Beperkingen in den zin van aanduiding van zekere leidende beginselen, als waarvan hooger de rede was (artt. 8, 117, 118, 145, 150, 160, 162 van het Regeeringsreglement,) blijven intusschen ook onder het nieuwe régime volkomen geoorloofd.

Met betrekking tot de financiëele autonomie brengt de wijziging der Grondwet geene verandering in het huidig stelsel, nòch theoretisch, nòch practisch. Intusschen zal, zoolang Suriname geldelijk afhankelijk blijft van Nederland, de door de Grondwetsherziening gezuiverde autonomie, niet geheel tot haar recht kunnen komen.

Wat aangaat de besluiten van den Gouverneur, houdende maatregelen van bestuur, genomen na overleg met den Raad van Bestuur, rijst de vraag aan welke hoogere contrôle deze beschikkingen voortaan onderworpen zullen zijn. Zij berusten op de, aan den Gouverneur opgedragen uitvoerende macht; zij behooren tot de in de kolonie geldige wettelijke maatregelen (artt. 29, en 3—3°. van het Regeeringsreglement), doch zijn geen „verordeningen" in den zin der wet (art. 3—2°). De wetgever zou de besluiten er wel onder kunnen brengen, in welk geval de regelen der Grondwet ten aanzien van verordeningen ook daarop toepasselijk zouden zijn en het tweede lid van art. 57 — het bevel tot intrekking of wijziging op 's Konings last — zou moeten vervallen.

Uit hetgeen op bl. 5 der Memorie van Toelichting is aangeteekend ter aanduiding van de richting der hervormingen, waartoe de nieuwe voorschriften der Grondwet den weg effenen, moet echter worden afgeleid, dat onder de daarin bedoelde „verordeningen" alleen dezulke verstaan moeten worden, die tot stand komen met medewerking van „vertegenwoordigende" lichamen. De Raad van Bestuur nu is niet vertegenwoordigend; de besluiten van den Gouverneur, den Raad van Bestuur gehoord, behooren er dus, naar den geest dier voorschriften, niet bij. Toch schijnt het niet noodzakelijk de verplichting tot intrekking of wijziging van dergelijke uitvoeringsvoorschriften op 's Konings last te behouden, en meer in de lijn te liggen van de strekking der nieuwe voorzieningen 's Gouverneurs bevoegdheid op dit punt alleen te doen beheerschen door de algemeene contrôle, waaraan zijne bestuursgestie onderworpen zal zijn.

De Koloniale Staten zullen op grond van het nieuw

artikel 62 in den vervolge, op de wijze bij wet te bepalen en behoudens de daarbij te bepalen uitzonderingen, in de gelegenheid gesteld worden van hun gevoelen te doen blijken in geval regeling bij de wet van eenig de Kolonie betreffende onderwerp wordt voorgenomen. In verband hiermede zal het Regeeringsreglement moeten worden aangevuld. Het ligt in de rede, dat de raadpleging van het College zal plaats hebben door tusschenkomst van den Gouverneur en dat ook hij zijne zienswijze zal kunnen mededeelen.

In hare Memorie van Toelichting betreffende de Grondwetsherziening heeft de Regeering doen opmerken (bl. 7/8), dat ten aanzien van onderwerpen, die niet uitsluitend betrekking hebben op de inwendige koloniale aangelegenheden, de algemeene bevoegdheid des Konings tot het vaststellen van algemeene maatregelen van bestuur, gegrond in art. 56 der Grondwet, onaangetast blijft. Aan deze Koninklijke besluiten behoeft echter in het verband van de voorafgaande beschouwingen geene aandacht gewijd te worden. Zij zijn, evenals de wetten, bedoeld in art. 122 der Grondwet, niet in het bijzonder voor Suriname bestemd, wèl daar verbindend.

Zooals bekend zal zijn, werd herhaaldelijk, ook door opvolgende Gouverneurs, aangedrongen op uitbreiding van het Kiesrecht voor de Koloniale Staten. Tot dusver hadden die pogingen geen succes. Nu echter blijkens bl. 5 der Memorie van Toelichting de Regeering zich op het standpunt gesteld heeft, dat aan de bevolking een zoo groot mogelijke invloed op de samenstelling van het vertegenwoordigend lichaam moet worden toegekend, mag verwacht worden, dat de desbetreffende aanbevelingen eindelijk verwezenlijkt zullen worden.

Ten slotte zij aangeteekend, dat de verplichting tot indiening van het jaarlijksch koloniaal verslag, voorgeschreven in art. 61 der Grondwet, is gehandhaafd in het nieuwe art. 62.

DE TOEKOMST VAN VERSCHILLENDE CULTURES IN SURINAME.

DOOR

TJ. PYTTERSEN.

VIII. *Pinda.*

Arachis hypogea. Pinda. Katjang tanah. Aardnoot. Apennoot, enz.

De Encyclopædie van N.-Indië zegt van deze vrucht o.m. het volgende:

„Een plant die uit Zuid-Amerika afkomstig is en op Java en in vele tropische gewesten, alsmede in Zuid-Europa wordt gekweekt.

Het is een vrucht welke over de geheele wereld met graagte wordt gegeten en welke vooral in Noord-Amerika veel voorkomt in alle mogelijke zoetigheden. Ook voor oliebereiding wordt zij veel gebruikt.

„De Arachiden-cultuur, zegt het Jaarboek van Ned.-Indië van 1920, welke in hoofdzaak voor uitvoerdoeleinden gedreven wordt, is de laatste jaren een weinig ingekrompen ten gunste van de hoofdvoedingsgewassen. Toch zijn in 1919 op Java en Madoera nog 170.000 H.A. met grondnoten beplant. De opbrengst wordt geschat op ongeveer 38.000 ton droog gepeld zaad."

In Suriname wil volgens Kappler de plant goed groeien, maar schijnt de grond eerst geënt te moeten worden, daar anders de producties tegen vallen. Op nieuwen grond behaalt men meestal slechte resultaten.

Kappler dan schrijft:

Erdnuss. Arachis hypogea. . . . . Die Erdnuss wird in gut umgearbeitetem Boden auf 2—3 Fuss Abstand je durch ein Kern gepflanzt und es ist in fruchtbarer lockerer Erde bei günstiger

Witterung das Feld in einem Monat schon mit weitlaufender Ranken üeberwachsen, so dass man im dritten Monat ernten kann; *die Kultur ist sehr ergiebig.* ....

Daar deze cultuur gemakkelijk mechanisch te drijven is, zit er m.i. groote toekomst in, daar Suriname ook ten opzichte van de N.-Oostelijke Staten van Noord-Amerika en Canada gunstig gelegen is.

IX. *Glucine.* Sojaboonen, Kedelee.

Een vrucht met een hoog eiwit- en vetgehalte, welke als voedingsmiddel in sommige landen hoog gewaardeerd wordt en tevens dient als grondstof voor verschillende fabrikaten.

Het Jaarboek van N.-Indië zegt er het volgende van:

„Kedelee (sojaboomen), waarvan de 1919-aanplant ongeveer 153.000 H.A. beslaat en een oogst van ruim 18.000 ton wordt verwacht. Aangezien de productie de behoefte lang niet dekt, worden jaarlijks groote hoeveelheden uit het buitenland ingevoerd.

In een rede gehouden door den Directeur van Landbouw in N.-Indië werd gewezen op de mogelijkheid van een mechanische kedeleecultuur te Selatdjaran na den rijstoogst. (Selatdjaran langs de Moesi bij Palembang, waar het Gouvernement proeven neemt met een mechanisch rijstbedrijf).

Het gewas zal zeer zeker in Suriname slagen en kan een belangrijk exportproduct worden.

X. *Phaseolus lunatus.* Sebijariboontjes. Witte kratokboontjes.

In Amerika een geliefd voedsel onder den naam van „Lima beans".

In tegenstelling met de gewone kratokboonen, welke o.m. in Rotterdam eenige jaren geleden van zich deden spreken, is deze boon niet vergiftig.

Ook deze cultuur kan zich leenen voor een mechanisch bedrijf en zal daardoor goedkooper kunnen worden gedreven, waardoor er toekomst in kan zitten voor den

export. We moeten echter weten, waar ligt voor een dergelijke cultuur de beste grond, welke zijn de beste machines en werktuigen, welke zijn de beste varieteiten. Het is dezelfde vraag welke voor vrijwel alle Surinaamsche cultures gesteld kan worden en die telkens weer onbeantwoord moet blijven.

XI. *Bananen en Bacoven.*

Het Rapport van de Studie-Commissie van het S. S. S. behandelt de toekomst van de bananen- en bacovencultuur uitvoerig, zoodat daar weinig meer aan is toe te voegen.

Ik kon echter niet nalaten hier even vast te leggen hetgeen iemand van ondervinding op het gebied van Surinaamsche cultuurmogelijkheden als Kappler van deze cultuur zegt.

In zijn werk over kolonisatie zegt hij: „De banaan groeit het best in goed vruchtbaar kleiland; in hoog zandland is zij weinig productief en wil gemest worden. Veel beter teelt de bacobas in hooge landen voort."

In „The West India Committee Circular" van 3 Maart 1921 publiceert de oud-Gouverneur van Jamaica, Sir Sydney Olivier, een correspondentie van hem met Mr. Ackerley van Messrs. Elders & Fyffes, Ltd. over de bananen der Canarische Eilanden. Mr. Ackerley zegt dat de akker bananenland op de Canarische Eilanden 1000 trossen opbrengen en:

„On our Hoya Estate on the slopes of the Peak of Teneriffe; without undue crowding we got 813 bunches of the acre (0.4 H.A.) on fifty acres in 1920. For such land as this £ 120 an acre rent is not considered especially high."

Sir Olivier schrijft dat deze Canarische banaan in Jamaica tegenwoordig op besmette gronden (Panamaziekte) geplant wordt en dat gebleken is dat deze soort tegen de gevreesde ziekte immuun is.

De Canarische Eilanden voeren als deklading in kratten verpakte bananen uit naar Holland. De vruchten zijn hier zeer gezocht en kunnen volgens verklaring van

handelaren vier weken in de winkels worden goedgehouden.

Volgens de zelfde winkeliers zijn deze vruchten veel meer intrek bij het publiek dan de tot heden uit Jamaica geimporteerde soorten.

XII. *Ananascultuur.*

In Prof. Hugo de Vries' werk „Van Texas naar Florida" lezen wij omtrent deze cultuur o. m. het volgende:

„In Florida werden de eerste ananassen voor cultuur in 1870 op Key-West ingevoerd..... Eerst omstreeks tien jaren later is de cultuur begonnen zich op het vaste land van Florida te verspreiden. Het allermerkwaardigste daarbij is, ten minste voor een Hollander, welke grondsoorten de ananassen verkiezen. Het is een dorre zandgrond, in samenstelling met ons duinzand overeenkomende, maar nog onvruchtbaarder dan dit.... Zij hebben zuiver zand noodig, uit kwartskorrels (kiezelzuur) bestaande evenals ons duinzand en nagenoeg van dezelfde korrelgrootte. De analysen wijzen 98—99 % van dit zand aan, het overige bestaat grootendeels uit minerale voedingsstoffen, gemengd met een weinig humus. Zóó arm is deze grond, dat wanneer hij voor het eerst ontgonnen wordt, hij slechts één oogst van ananassen kan opbrengen, en dan geheel uitgeput is. Alle verdere cultuur is afhankelijk van bemesting, telken jare moet minstens evenveel van elk der vereischte voedingsbestanddeelen in den grond worden gebracht, als de te verwachten oogst er aan zal onttrekken.

De reden waarom de ananassen zulk een grond verkiezen is te zoeken in de enorme hoeveelheden regen, die in Florida vallen.

De ananas vreest het stilstaande grondwater, en dit gaat zoover, dat deze quaestie de beslissende factor in de cultuur is. De grond moet dus het regenwater gemakkelijk en snel in den ondergrond laten afvloeien en trots alle regen betrekkelijk droog blijven, zoo diep als de wortels gaan. Gelukkig is deze diepte niet groot, maar toch is op tal van plaatsen de laag losse grond slechts dun, en vindt men op een diepte van enkele decimeters reeds de vaste rots. Deze pleegt in Florida zeer poreus te zijn, en hindert het wegvloeien van het water dus niet. Tusschen het zand is er meestal een kleine hoeveelheid klei aanwezig. Deze houdt het water vast en maakt den grond dus nat. Meer dan 1 % klei zou de grond dan ook voor ananassen ongeschikt maken..... Bij een zoo groote afhankelijkheid van de bemesting is de vraag naar de soort en de

hoeveelheid van den te gebruiken mest natuurlijk van het hoogste belang. Bijna elk plant vormt een bruikbare ananas, maar met de hoeveelheid van den mest neemt tot een bepaalde grens de grootte toe, wat in het oog van den kweeker beteekent dat het aantal vruchten, die de vereischte grootte bezitten, toeneemt. En dit is, zooals wij straks zullen zien van groot belang voor het transport.

Daarbij komt dat de grootere vruchten zoeter en smakelijker zijn dan kleine; zij bevatten in verhouding tot hun gewicht voornamelijk meer suiker en minder zuur. De aromatische bestanddeelen worden daarentegen in hoofdzaak door de keus der variëteit bepaald, en hangen slechts zeer weinig van de cultuur af. Natuurlijk mogen de meststoffen niet zooveel stikstof bevatten, of zulk een ongewone samenstelling hebben, dat zij de planten voor ziekten gevoeliger maken.

Het zou de moeite loonen, om in bijzonderheden eene geschiedenis van de ananas-industrie in Florida te geven en te toonen hoe deze allengs van de aanvankelijke ruwe werkwijze tot de tegenwoordige fijne en in alle opzichten nauwkeurig uitgewerkte methoden opgegroeid is.

De paden in de velden dragen houten rails, waarop motorwagentjes den oogst vervoeren. De bedden zijn zoo breed, dat een man tusschen de planten gaat en de vruchten, al naar gelang der variëteit, afsnijdt of afbreekt en ze dan telkens aan den bestuurder van den wagon toewerpt, die ze netjes opstapelt. In de pakhuizen aangekomen worden ze gesorteerd. Die door ratten aangevreten of anders beschadigd zijn worden afgezonderd; zij kunnen plaatselijk op de markt komen, maar deugen niet voor transport. De goede worden elk in een papier gewikkeld, nadat zij volgens de grootte uitgezocht zijn. Elke kist krijgt uitsluitend exemplaren van dezelfde grootte, en wordt daarmede nauwkeurig aangevuld. De formaten der kisten zijn zoo dat de soorten er juist in passen."

We zien hieruit dat althans in Florida de ananas weinig hooge eischen aan den grond stelt.

In Suriname treffen we een groote verscheidenheid van gronden aan, als blijkt uit een artikel in het Landbouwkundig Tijdschrift „West-Indië" van Mei j.l., waarin Mej. Dr. J. E. van Amstel o. m. schrijft:

„Verder naar het binnenland heeft men verschillende vormingen, die zoowel in ontstaan als in bouw en samenstelling, geheel verschillen van de vaste kleigronden van de kuststreek.

De gronden in het binnenland kenmerken zich in het algemeen door hunne veel lossere structuur en door het grootere gehalte aan zand. In tegenstelling met de alluviale gronden, die door aanslibbing zijn gevormd, behooren de meeste gronden in het binnenland tot de z.g. *eluviale* gronden, d. w. z. gronden die ontstaan zijn door verweering van het gesteente ter plaatse. Tot deze gronden behooren de zeer veel in Suriname voorkomende lateriet-gronden, die zich vaak kenmerken door hun gele of roode kleur.

Verder vermelden we nog de groote zandafzettingen die op verschillende plaatsen in de kolonie voorkomen en die bekend staan onder den naam van *savannen*. Deze gebieden hebben echter voor den landbouw niet de minste waarde, daar zij nagenoeg geheel uit zuiver wit zand bestaan, dat niet in staat is om eenige plantenvoedingsstof vast te houden.

Ook de laterietgronden zijn uit een landbouwkundig oogpunt van weinig belang, daar ook deze gronden door de sterke uitlooging die zij hebben ondergaan en waardoor zij ook gedeeltelijk zijn ontstaan, geen of zeer weinig plantenvoedende bestanddeelen hebben.

Iets anders is het met de verschillende zandgronden en de overgangen die men heeft tusschen de alluviale-kleigronden en de zuivere zandgronden. Dergelijke gronden kunnen voor verschillende cultures zeer geschikt zijn. Inderdaad schijnen in de binnenlanden vele losse doch goede zandgronden voor te komen, die mits zij goed worden behandeld, zich zeer goed zouden leenen voor cultuurgronden."

Ik kan niet beoordeelen in hoeverre de zandsavannas in Suriname verschillen van de zandgronden welke door Prof. de Vries genoemd worden; een onderzoek zou slechts kunnen uitmaken of die savannahs voor een anascultuur eenige waarde bezitten.

Daar zij in den regentijd met slibhoudend water zouden zijn te bevloeien, zoude op die manier een deel der noodige voedingsstoffen aan den grond zijn toe te voegen.

Maar al blijken die gronden — ik persoonlijk geloof dat zij geen waarde hebben — voor die en elk andere cultuur geen waarde te bezitten dan resten er nog zoovele wel geschikte gronden dat de grond zeer zeker geen belemmering zal zijn voor een bloeiende ananascultuur. Suriname bezit verder het groote voordeel dat een groot deel der voor cultures geschikte terreinen doorsneden wordt

door bevaarbaar water, waardoor een goedkoop en snel transport der vruchten naar de zeeschepen mogelijk is, wat voor de ananascultuur het voordeel geeft van een goedkoop en rustig transport der vruchten, waardoor beschadiging door ruw omgaan bij herhaaldelijk overladen niet behoeft voor te komen.

Ook op het gebied eener ananascultuur is nog veel te onderzoeken en in de toekomst zou in een proef-cultuurtuin tot veredeling der vruchten moeten worden overgegaan. Maar zoover zijn we nog niet; we moeten eerst de noodige proeven nemen en dan de menschen vinden die zich voor de cultuur willen geven. De goedkoop te verkrijgen suiker zou een ananasconservenfabriek ten goede komen.

Suriname bezit voor een ananascultuur een goed klimaat, goeden gunstig gelegen goedkoopen grond, terwijl het land voor uitvoer zeer gunstig gelegen is.

In „Die Suidafrikaanse Joernaal van Nijverheid," van Junie 1921, komt een artikel voor getiteld: „Die Pijnappel-Inbliknijverheid" dat voor Suriname van eenige beteekenis is.

De South-African Canning and Packing Co. bezit in Port Elizabeth een dergelijke fabriek, waarover we het volgende lezen:

„Dit bestaan slegs twee jare, en die wonderlike sukses wat dit gehad het, het 'n vergroting buiten alle verhouding met die uitbrei van die vraag na sy produkte noodsaaklik gemaak."

„Gedurende die pijnappelseisoen hanteer die fabriek 60 ton van die vrugte per dag. In hierdie seisoen zal 2000 ton gebruik word."

Men hoopt de productie binnen 7 jaar op te voeren tot 32.000 ton per jaar. Het overzicht van den inhoud van het artikel dat gegeven wordt, luidt:

„'N Nywerheid met goeie vooruitsigte wat op die oomblik al sij goed uitvoer — 'n outomatische inrigting wat die blikke maak en toetse uitvoer — masienerie wat pijnappels skil, pit uithaal en in skyffies snij — verpak en kook: 'n vernuftige stoommasien — die aanzet van die deksels: die afsluit — van die lug door rubber — die toelak van die blikke: 150.000 per dag — die belangrijkheid van labels — alkohol uit fabriekafval."

XIII. *Sinaasappelen.*

De Heer Liems, landbouwleeraar in Suriname en de Studie-Commissie van het S. S. S. hebben beiden zeer uitvoerig aangetoond dat een sinaasappelencultuur in Suriname groote toekomst kan hebben en ruime winsten zal kunnen afwerpen.

Vooral het goede type lichte grond, dat langs de bovenrivieren voorkomt, biedt deze cultuur zeer gunstige voorwaarden, terwijl het goedkoope watertransport de vruchten zonder kans op beschadiging tegen lagen prijs aan boord der zeeschepen zal kunnen brengen.

De geschiedenis van de sinaasappelcentra en de ondervinding der enkele Surinaamsche sin. planters leert, dat zoolang de handel in handen is van buitenstaanders, deze laatsten met de winst gaan strijken.

Suriname bezit het groote voordeel dat de vrucht rijpt in den zomertijd, terwijl het grootste gedeelte van de oogst in Californië in de maanden Februari—Mei ter markt moet worden gebracht en de Zuid-Europeesche vrucht in den winter op de markt komt. (In Z. Africa beginnen in Mei de sinaasappelen te rijpen).

Gerekend mag dan ook worden op een zeer ruim afzetgebied in den besten tijd van het jaar.

In „Aarde en Haar Volken" van September 1920 komt een naar het Duitsch bewerkt, zeer interessant artikel voor over de Californische sinaasappelcultuur onder den titel „Californische Sinaasappel-Nabobs" van Walter v. Woehlke.

Ik zal er het een en ander uit aanhalen.

„Omstreeks 40 jaren geleden bestonden in de omgeving van Los Angelos een paar kweekerijen welke goede winsten afwierpen, hoe wel de appel klein, dik van schil, vezelig en weinig saprijk was.

Het Ministerie van Landbouw zond in dien tijd een kleine sinaasappelboom naar Californië en dit nauwelijks drie voet hooge stammetje wilde eerst niet recht aarden tot het langzamerhand aan zijn nieuwe omgeving begon te wennen.

Deze kleine boom leeft nog en is de stamvader van bijna alle Cal. kweekerijen en hij alleen heeft de sinaasappel-industrie in staat gesteld zulk een hooge vlucht te nemen.

Zijn vrucht is driemaal zoo groot als de oude Cal. appel; ze heeft een prachtig, donkere oranje kleur en vast, buitengewoon sappig, zoet-zuur vleesch; daarbij een taaie schil, die goed tegen het transport bestand is, doch bovenal, ze bevat niet één enkele pit.

De navelsinaasappel — dezen naam ontving zij naar een tweede, kleinere vrucht die zich aan het benedenste einde van de groote vormt — bloeit en draagt zoo overvloedig, dat een en ander de Californiërs verleidde van hun oude boomen alle takken af te zagen en er loten van deze uit *Brazilië* herkomstige soort op te enten.

Vóór echter de cultuur een vlucht kon nemen als thans bereikt is, moest er leergeld betaald worden.

De kweekers zochten in den beginne bij voorkeur de streken langs de kust op, waar de sterke passaatwinden de hitte in den zomer temperen en slechts de vetste leemgrond was hun nauwelijks goed genoeg.

Deze hevige wind rukte de bloesems af of beschadigde de teere vrucht, terwijl de lage temperatuur en nevels welke in den winter voorkomen, het rijp worden belemmerden.

Wel behoefde men voor dien vetten grond geen kunstmest te koopen, doch in den winter groef het bruisende regenwater diepe voren in den bodem, spoelde van vele boomen de wortels bloot en herschiep de kweekerij in een moeras; terwijl 's zomers de zon er een ontzaggelijk grooten steen van bakte, welken geen ploeg doorboren kon.

De gedroomde winsten bleven dan ook uit, met het gevolg dat de kweekers de meer binnenwaarts gelegen dalen opzochten waar het kwikzilver maandenlang in de nabijheid van *45 grd. C.* blijft staan.

De resultaten echter werden aanmerkelijk beter, tot de aanvallen van verschillende soorten luis de cultuur met absoluten ondergang bedreigden. Ook deze ernstige plaag is men te boven gekomen door wetenschappelijke studie, groote zorg en finantieele offers."

Volgens v. W. leveren sommige kweekerijen van een uitgestrektheid van 4½ H.A. den kweekers een jaarlijksche winst van 6000 dollars op.

Een der meest winstgevende is die van den oud-predikant Chapman welke 100 H.A. groot is en jaarlijks voor een waarde van 100.000 dollars aan sinaasappels ople-

vert, terwijl 60 gezinnen er hun bestaan vinden. Een andere kweekerij van een uitgestrektheid van 17 H.A. is meer dan 100.000 dollars waard.

Alvorens van hunne boomen de hedendaagsche rijke oogsten te kunnen plukken, moesten de kweekers plantkunde, insectenkunde, scheikunde en nog enkele andere wetenschappen studeeren, schrijft v. W.

„Verder moesten zij zich op de hoogte stellen van de weerkunde, van het transportwezen en last but not least, zij moesten leeren dat eendracht macht maakt.

Dank zij hun veelzijdige studiën, gaat hij verder, zijn de tegenwoordige Cal. sinaasappel-kweekers geen fruitboeren meer, doch goed geschoolde zakenmenschen, „sinaasappelfabrikanten", die door intensieve bodemcultuur, door doelmatige bemesting, besproeiing en behandeling van hunne boomen ontzaggelijke oogsten weten te verkrijgen en deze door bemiddeling van een moderne verkooporganisatie, die over het geheel tot een goeden prijs van de hand zetten.

Het niet besteden van voldoende zorg aan de sorteering der vruchten hield de verovering der Oost-Amerikaansche markten eenigen tijd tegen.

Het was Chamblin, een groothandelaar, die de kweekers in dit opzicht de oogen opende. Zijn redeneering was de volgende:

Wanneer iemand een dozijn knoopjes of een kistje sigaren koopt, dan geeft de winkelier geen twaalf knoopjes van allerlei grootte en kleur of een kistje dat vijftig verschillende soorten sigaren bevat, doch de knoopjes, welke de klant krijgt, hebben alle dezelfde grootte, vorm en kleur, en ook de sigaren zijn alle even lang en van een zelfde kwaliteit.

En de kweekers verzuimden niet van deze praktische wenken gebruik te maken.

In plaats van de vruchten af te schudden of te trekken, wordt thans elke sinaasappel afgesneden, voorzichtig in een zak, dien de plukker om den hals heeft hangen, gelegd en wanneer deze gevuld is, in kisten overgepakt; van de kweekerij brengt men ze vervolgens in groote gebouwen, waar de verdere behandeling zooveel mogelijk machinaal plaats heeft, ten einde hoog arbeidsloon te besparen. Hier worden dan eerst de groene, gebarsten, misvormde of beschadigde vruchten uitgezocht; de overige komen daarna in een langwerpige waschkuip aan wier benedeneinde twee rijen cirkelvormige borstels de appels in ontvangst nemen en reinigen. Dit

geschiedt zoo voorzichtig dat zelfs een ei, zonder te worden gebroken, tusschen de borstels kan doorgaan, wat trouwens noodig is, daar zelfs de geringste beschadiging der schil bederf zou kunnen veroorzaken. Uit dit bad worden dan de vruchten door de borstels op een hellend vlak gebracht, hetwelk naar de droogtoestellen voert, van waar ze op een lange tafel met eèn beweeglijk plat den sorteerders passeeren, die ze, naar gelang de kwaliteit, in drie soorten uitzoeken. Vervolgens op een automatische weegschaal gebracht, komen de sinaasappels dan in lange, open, wel wat op dakgoten gelijkende buizen welke van een twaalftal openingen van geleidelijk toenemende doorsnede zijn voorzien. De kleinste vruchten vallen het eerst uit en rollen zachtjes in de onder de smalste openingen aangebrachte vergaarbakken, en zoo vervolgens, zoodat ze bij het einde der buis, alle naar hun grootte, in twaalf soorten zijn gesorteerd.

Nu eerst kan met het verpakken, hetwelk door vrouwen en meisjes verricht wordt, een aanvang worden gemaakt. Met verbazingwekkende vingervlugheid wikkelen zij elken sinaasappel ongelooflijk snel in een stuk zijdepapier en vlijen hem naar een vastgesteld schema in symmetrische rijen in de kisten. Van de grootste sinaasappels gaan er 66 in een kist, terwijl deze er 326 van de kleinste soort inhoudt. *Kort geleden heeft men een machine uitgevonden, die het inwikkelen en verpakken automatisch verricht.* Zijn ten slotte de kisten dichtgespijkerd, dan kan eindelijk de reis in de koelwagens aanvangen, die elk 384 kisten kunnen bevatten en waarin 4000 pond ijs de temperatuur nabij het vriespunt houdt.

Tot begin April is geen ijs noodig, doch in den zomer moet de voorraad drie à vijfmaal op één reis vernieuwd worden; hiertoe zijn zelfs in het midden der onbewoonde wildernis van Nevada groote ijsfabrieken langs de spoorwegen gebouwd.

IJsfabrikanten, bezitters van koelwagens, kistenmakers hebben achtereenvolgens getracht, toen de zaken grooten omvang hadden verkregen, de kweekers te exploiteeren met het gevolg dat deze de handen ineen hebben geslagen en zich onafhanklijk gemaakt hebbén van deze menschen.

Zoo hebben zij over heel Amerika hun verkoopagenten, die hun omtrent de vermoedelijke afname in hun rayon telegrafisch geregeld inlichten, terwijl indien het meteorologisch instituut een sneeuwstorm voor een zekere streek voorspelt de zendingen daarheen direct verminderd worden, terwijl in het andere geval bij een voorspelde hittegolf de zendingen vergroot worden.

Steeds breidt zich het afzetgebied der Cal. sinaasappelen uit.

De groote hoogte welke deze cultuur heeft bereikt, is een voorbeeld voor Amerikaansche planters in andere streken geweest, die daardoor de roofbouw zijn gaan verlaten, is in het gansche land een omwenteling van de vroegere landbouwmethoden teweeggebracht, welke ook den oostelijken farmer ongelooflijke voordeelen heeft gebracht."

Naast Californie is Florida het groote sinaasappelcultuurgebied in Amerika.

In zijn „Van Texas naar Florida" wijdt Prof. Hugo de Vries daar een hoofdstuk aan.

Daar zijn Satsuma en Crescent City het brandpunt van de sinaasappelencultuur. Het zijn meest oude, dubbelmanshooge en bijna even breede boomen. (In Californië zijn volgens de foto's de boomen iets kleiner).

Men kweekt hier voornamelijk grape-fruits (zij die in Amerika geweest zijn, weten hoe zeer de Amerikaan gehecht is aan deze vrucht, welke hij vóór het ontbijt gebruikt, P.), sinaasappelen en tangerijnen. Veel zeldzamer zijn mandarijnen en Satsuma's. De grape-fruits zijn grooter dan groote sinaasappelen en geel van kleur als citroenen, maar kogelrond.

Hun smaak is nog min of meer zuur met een zwak bitteren bijsmaak, wat algemeen als een voordeel beschouwd wordt. Het aroma ligt tusschen dat van sinaasappelen en citroenen.

In de streken van Florida waar de sinaasappelen gekweekt worden, komen in het begin van November in den regel nachtvorsten voor, welke de kleur van de bijna rijpe sinaasappels in weinige dagen in oranje veranderen.

Vijanden van de cultuur zijn daar kleine mijten en een soort van Thrips die gaarne gaten boren in de vruchten en de schil vleksgewijze bruin of zwart maken.

Vandaar dat de vruchten bij het oogsten gesorteerd moeten worden.

Men onderscheidt dan drie soorten, nl. bright, golden en russet.

De beste zijn voor de groote steden. Het uitzoeken geschiedt op het oog en met de hand. De werklieden staan aan een tafel, waarover een doek zonder einde loopt en de vruchten aanvoert. De breedte is in drie afdeelingen verdeeld, zoodat de beweging van het doek de gesorteerde vruchten naar drie andere tafels voert, waar zij verder behandeld worden.

Vóór het uitzoeken worden de vruchten schoongemaakt. Dit geschiedt op snel ronddraaiende cylinderische borstels, waarover

de sinaasappels, onder een fijne besproeiing met water, van het eene uiteinde naar het andere dansen. Dan worden zij op cylinders met viltig doek gedroogd en daarna onder een zachten doek op en neer geschud om hun den glans te geven.

Op deze voorbereiding volgt het uitzoeken naar de kleur en daarop dat naar de grootte. Alle vruchten worden voor de verzending in kistjes van hetzelfde formaat verpakt; deze zijn dubbel kubiek, met een middenschot tusschen beide kubieke helften, wier diameter ruim een voet bedraagt. Men sorteert meest in vijf of zes verschillende grootten, en dit geeft voor elk eenander, maar vooraf bepaald, aantal exemplaren per kistje. Deze aantallen worden, met een kleurtype, van buiten op elke kist, gestempeld.

Voor het sorteeren loopen de vruchten op een hellende geul, waarboven metalen dwarsarmen op bepaalde hoogten aangebracht zijn. Deze armen zijn niet vast maar veerend. Stoot een vrucht er tegen, dan krijgt hij een kleine schok, die haar zijdelings uit de geul doet springen.

Elke groep komt in een bak, waaruit zij door een man worden opgenomen, in papier gewikkeld en in een kist verpakt. De kist wordt iets meer dan volgepakt zoodat de deksel op de vruchten drukt en ze allen zoo stevig doet liggen dat zij bij de verzending niet schudden kunnen.

De verschillende grootten en kleuren zijn voor verschillende markten bestemd. De vrachtprijzen worden door de spoorwegen tot de grootste hoogte opgevoerd en vormen een der grootste moeilijkheden der cultuur.

De aanzienlijke kweekers, die zelven hun vruchten verpakken en verzenden, voeren dan ook in dit opzicht een geregelden strijd met de spoorwegmaatschappijen en geven, waar zij kunnen, de voorkeur aan een transport per stoomboot. Integenstelling met Californië, is een langzaam vervoer voor de vruchten uit Florida te verkiezen, omdat zooals Prof. de Vries schrijft, de sinaasappelen nog geel en groen zijn als zij ingepakt worden, ten minste in dit jaargetijde, maar op de voorname markten niet kunnen worden verkocht voordat zij oranjekleurig zijn geworden. Het invallen van nachtvorsten brengt die gewenschte verandering tot stand. De koude maakt de sinaasappelen daarenboven zoeter.

Streken met koude nachten in het najaar of zelfs met zwakke nachtvorsten zijn dus voor de ooftcultuur in Florida de beste, en daarom vindt men de gezochte en rijkste sinaasappelen-boomgaarden juist in de onmiddellijke nabijheid van de streek waar de historisch beruchte nachtvorsten deze cultuur geheel vernietigd hebben.

In de cultuur van sinaasappelen tracht Florida met Californië te wedijveren. De boomen groeien er goed en dezelfde variëteiten kunnen er gekweekt worden. Ook de overgie omstandigheden zijn voor de cultuur bizonder gunstig. Maar terwijl in de streek van Los Angelos, Riverside en San Bernardino, schrijft Prof. de Vries verder, de boomen enkele malen en in geringen graad door nachtvorsten worden geschaad, is dit in Florida in veel heviger mate het geval. Daar beperkt de vorst de keus der grondstukken, want eigenlijk zijn alleen hellingen met een voldoende beschutting bruikbaar. Hier echter heeft de vorst reeds meer dan eens plotseling alle Citrus-boomgaarden met ondergang bedreigd en ze zoo beschadigd, dat er jaren noodig waren voordat zij weer den gewonen oogst konden opbrengen. Dit was in het bizonder het geval in den winter van 1894—1895. In Amerika draagt het Departement van Landbouw te Washington zorg, dat na het bekend worden van groote, hetzij dan feitelijke, hetzij nog dreigende rampen, terstond naar de middelen gezocht wordt, om er zich tegen te verweren. Vriezen de sinaasappelboomen in Florida dood, zoo moet men naar een winterharde variëteit zoeken.

Prof. de Vries geeft dan een interessant overzicht van hetgeen daar in dit opzicht bereikt is. Voorals nog zijn de winterharde soorten niet van dezelfde kwaliteit als gewone sinaasappelen. Het zijn kleinere vruchten die voor inmaak en voor locaalgebruik aanbeveling verdienen. Maar om de geheele cultuur in Florida door winterharde bastaarden te kunnen vervangen, zullen nog een aantal kruisingen noodig zijn.

Interessant is nog het volgende:

„Ik zag hier een soort sinaasappelen, die zoo klein zijn als noten en Japansche conquats genoemd worden; men eet ze met schil en al op of gebruikt ze voor marmeladen."

Het Rapport der Studie-Commissie eindigt zijn belangrijke beschouwing over de sinaasappelencultuur in Suriname aldus:

„Van de groei en de productiviteit van dezen boom en de kwaliteit der vruchten kregen wij een bepaald gunstigen indruk. Onze veilige becijfering doet verwachten, dat de cultuur van sinaasappelen ruime winsten zal kunnen afwerpen, en meenen wij haar

vooral op goede, lichte grondsoorten met gerustheid te kunnen aanbevelen."

De Heer Liems schrijft in zijn publicatie over deze cultuur:

„En wanneer het ons gelukt door middel van selectie vruchten van erkend goede kwaliteit aan de markt te brengen kan die winst hooger worden, omdat de omstandigheden hier gunstig zijn voor lagere onderhoudskosten dan in Californië."

En verder:

Als regel zijn vruchten van boomen op zand- of schelpgrond„ fijner van smaak dan die op kleigrond."

Het Rapport der Studie-Commissie zegt omtrent den besten grond:

„Goede zandige gronden, vooral ook die met zandig-leemige onderlaag, zooals wel langs de rivieren bezuiden de alluviale strook voorkomen, moeten zich zeker het best voor de cultuur eigenen."

Dr. H. van Cappelle schreef in het Septembernummer 1919 van de W. I. Gids:

„De weelderige groei van mais, cassave en vruchtboomen als lemmetjes en sinaasappelen op de kostgronden der negers, die zich als houtwerkers nu en dan op deze leemterassen vestigen, doet in de toekomst verwachten, dat uitgestrekte terreinen langs den middenloop der Surinaamsche rivieren voor de cultuur van tal van gewassen, voor welke de jongere Surinaamsche gronden in aanmerking komen, in gebruik zullen worden genomen, nadat winsten zijn gemaakt uit de houtrijkdommen waarmede zij bedekt zijn."

Waar de klei een niet superieure vrucht oplevert, waar de schelpgronden voor deze cultuur kunnen worden uitgeschakeld, blijven in de alluviale kuststrook de zandritsen over.

Deze kunnen benut worden, maar daar zij geen aaneengesloten uitgestrekte gunstig gelegen complexen vormen, zullen zij voor deze cultuur nooit van groote beteekenis worden. Het geldt hier weer als voor iedere cultuur,

benut de meest gunstige factoren welke het land biedt.

Voor de sinaasappelencultuur zijn dit de zand-leemgronden, welke gelegen zijn langs den middenloop der Surinaamsche rivieren, waar het rivierwater zoet is en de stroomen bevaarbaar zijn gedurende het geheele jaar, waar de terreinen gemakkelijk zijn af te wateren en te bevloeien. Dit laatste is vooral in den drogen tijd van groot belang.

Het watertransport garandeert een goedkoop vervoer bij een minimum kans op beschadiging der vruchten.

Tegelijk met of veel beter vóór met de cultuur in het groot wordt begonnen, zal het noodig zijn dat een proefcultuurtuin wordt opgericht op een type grond in de bovenstreken dat overeenkomt met dat wat aldaar het meest wordt aangetroffen en dat bij uitstek geschikt geacht wordt voor de cultuur van verschillende gewassen.

In den staf behooren voor de sinaasappelen-cultuur te worden opgenomen menschen met een voldoende wetenschappelijke opleiding, maar tevens beschikkende over een gezond praktisch verstand, die weten en begrijpen wat op het gebied dezer cultuur elders werd verricht, die de wegen weten te kiezen welke leiden naar een zeer winstgevende cultuur.

Voor de 5000 K.M. afstand tot de markten aan de oostkust moeten de Cal. sinaasappelenkweekers den spoorweg benutten en gebruikmaken van koelwagens. De vruchten hebben daar kans op beschadiging door schokken enz.

De toekomstige Surinaamsche sinaasappelenplanter zal voor den ong. 4000 mijlen langen Zeeweg naar de Europeesche markten moeten beschikken over goedgeventileerde scheepsruimen, waarin bij goede stuwing de kans op beschadiging der vruchten gering is.

Slechts finantieel krachtige combinatie's kunnen deze cultuur aanvatten, die instaat zijn zoo noodig ook zelf den handel in handen te nemen. Onder deze combinatie's reken ik ook vereenigingen van kleine sinaasappelenplanters, zooals in Californie worden aangetroffen.

Een goed voorgelichte cultuur welke vruchten levert met voor de markten superieure eigenschappen zal de kans van slagen van kleine bedrijven onder Europeesche leiding in Suriname belangrijk vergrooten.

Ik geloof in de toekomst van het land, maar een tijd van voorbereiding is noodig, een tijd waarin we de wegen leeren kennen welke leiden tot een groote opleving dezer Kolonie.

XIV. *Cactus.*

Suriname met zijn groote verscheidenheid van gronden biedt ook aan de cactuscultuur gunstige voorwaarden.

Prof. Hugo de Vries schrijft in zijn „Van Texas naar Florida" vrij uitgebreid over deze cultuur en ik kan niet beter doen dan er het een en ander uit aan te halen.

Cactus zonder doorns. Burbank heeft eenige jaren geleden een cactus zonder doorns gekweekt, waardoor in streken waar wegens langdurige droogte geen veefokkerij kon worden gedreven dit thans mogelijk werd.

Beweerd werd dat dergelijke cactussoorten meer voorkwamen, dat het geen nieuws was wat Burbank deed.

Prof. de Vries heeft in de omstreken van Biloxi aan de kust van de Golf van Mexico een onderzoek naar deze z.g.n. doornlooze soorten ingesteld en zegt:

Ook in dit opzicht was er dus geen reden om den kleinen wilden vorm van Biloxi met de reuzen van Santa Rosa te vergelijken. Wat als doornlooze cactus tot voor korten tijd verkocht werd was niet van Burbank's culturen afkomstig en verdient dien naam eigenlijk niet.

Burbank heeft eenige varieteiten gekweekt. Prof. de Vries zegt daarover o. m. het volgende:

Zoo ontstond de variëteit „Model", die thans als veevoeder in den handel komt, uit een half millioen bastaard-zaailingen van de gedoornde variëteit Smith, die sedert een 25-tal jaren in Californië gekweekt wordt. „Model" heeft geen doornen, maar is even krachtig en winterhard als Smith. Evenzoo ontstond „Vertex", ook een veevoeder, als eenling uit een millioen bastaardzaden. Waarschijnlijk heeft men in deze twee voorbeelden met mutaties te doen.

Behalve deze brengt Burbank thans een twaalftal variëteiten als *veevoeder* en ongeveer even zoovele als *ooftsoorten* in den handel, terwijl enkele voor beide doeleinden bruikbaar zijn.

Allen zijn zij geheel zonder doorns en van zeer snellen groei, zoodat zij bij gelijke voorwaarden van cultuur gemiddeld omstreeks tienmalen meer opbrengen, per hectare, dan de vroegere soorten, of verbouwd kunnen worden op gronden, die vroeger niet met voordeel beplant konden worden. *De meeste soorten zijn natuurlijk voor warme klimaten bestemd,* enkele echter zijn winterhard en verdienen ook in de noordelijke staten der Unie aanbeveling. Dit zijn natuurlijk ooftsoorten. Zij stammen van de winterharde wilde soort O. vulgaris uit de New England States en van de zoo algemeen kruipende soort O. Rafinesquii, door middel van kruisingen met andere af. Zij bedekken zich in het najaar letterlijk met gele bloemen, en zijn in het voorjaar even vol met schitterend roode vruchten, die vroeger rijp zijn dan bijv. aardbeziën en van een fijner aroma dan de indische vijgen, die thans te New York op de markt komen.

Bij een veel gemakkelijker cultuur is de prijs dezer vruchten ongeveer dezelfde als die van sinaasappelen. Wederom andere worden voor het maken van geleien en marmelade aanbevolen.

Als veevoeder zijn de doornlooze cactussen vooral voor waterarme streken van belang. In Hawaii en Mexico leeft het vee soms maanden, ja zelfs halve jaren lang van cactussen, zonder ooit een druppel water te drinken te krijgen, en op een stoeterij in Kansas City voedert de eigenaar zijn paarden thans geheel met een van Burbank's cactussen en geeft hun eenvoudig nooit water. Er zijn daar paarden die van hun geboorte af dit vocht nooit geproefd hebben. Zij weten dan ook niet wat zij doen moeten, als men een emmer water voor hen zet. Van veel meer belang is de invloed, die van een invoer der doornlooze cactussen verwacht wordt in die streken, die zoo onophoudelijk in het droge jaargetijde door hongersnood geteisterd worden, als dit in Engelsch-Indië zoo vaak voorkomt.

Hier heeft zich het Leger des Heils de zaak aangetrokken en plannen ontworpen, om die groote rampen door middel van Burbank's cactussen te bezweren. Deze toch stapelen in het natte jaargetijde het water op, zooals wij gezien hebben, om het in het droge beschikbaar te stellen. Hongersnooden onder het vee, die zoo groote verliezen veroorzaken, behoeven weldra niet meer voor te komen. Voor den mensch zijn alleen de vruchten eetbaar, en het komt er dus op aan, dat die in het juiste jaargetijde rijp wor-

den. Hier schijnt dus nog een uitgebreid veld voor de selectie open te liggen.

Woestijnen, die in het geheel geen regen hebben, zijn betrekkelijk zeldzaam. Voor hen helpen de cactussen natuurlijk niet, vooral ook omdat zij niet diep wortelen en dus uit den ondergrond geen water kunnen opzuigen. Hier moet men in elk geval zijn toevlucht tot irrigatie nemen, maar met deze kunnen de cactussen dan weer menige streek bewoonbaar maken, waarin geen ander gewas voldoende hoeveelheden voedsel zou kunnen opbrengen. Er is dus voor dit product van Burbank's genie en doortastende arbeidskracht zonder twijfel een groote toekomst weggelegd.

Elders heb ik er reeds op gewezen dat de vruchten van sommige cactussoorten veel vruchtensuiker bevatten en geschikt zijn als grondstof voor de fabricatie van industrieele alkohol.

XV. *Cocos.*

De cocospalm in Suriname heeft een zeer groot productievermogen.

De zandige en zandig-leemige complexen meer stroomopwaarts zullen zich er het best toe eigenen; de nabijheid der zee is geen vereischte, zegt het Rapport der Studie-Commissie van het S. S. S.

Mechanische kracht zal voor deze cultuur van nut kunnen zijn, daar volgens Dr. Max. Birk in diens standaardwerk: „Kopra-Production und Kopra-Handel." een goede voor-bewerking der gronden een eerste vereischte is.

Na vijf jaar, wanneer de koeien niet meer het palmblad kunnen bereiken, schrijft Birk, verdient een combinatie van klappercultuur en veeteelt aanbeveling.

Ook volgens hem is zout voor de cultuur niet noodig.

Het is bekend dat in Oost-Azie verschillende copracentra deze gemengd wordt met allerlei stoffen teneinde het gewicht te verzwaren en dat voor de bereiding van dit product dikwijls onrijpe klappers worden gebruikt.

Met het oog hierop vaardigde de Gouverneur van Sámoa indertijd de volgende verordening uit:

1. Kopra mag slechts uit rijpe noten bereid worden, die afgevallen zijn en onder de palmen liggen.

2. De kopra moet goed gedroogd zijn en mag niet met steenen en andere verontreinigingen gemengd worden.
3. Het koopen en verkoopen van onrijpe noten is ten strengste verboden en wordt gestraft met geldboete of gevangenisstraf.

The Fiju Times, die indertijd deze maatregelen besprak, schreef hierover het volgende:: „This is the whole secret why Samoa is now turning out the best copra made in South S."

Volgens deze deskundige is het plukken van de vruchten niet urgent en is arbeidskracht slechts noodig voor het schoonmaken der boomen. Besparing van werkkrachten is hiervan dus het gevolg.

Ik persoonlijk heb geen ondervinding van deze cultuur en heb dit aangehaald, omdat ik meende, dat het voor Suriname waar weinig beschikbare werkkracht is, van belang kan zijn.

En nu nog iets over veeteelt:

Aannemende dat in Suriname verschillende terreinen gevonden worden welke zich voor veeteelt leenen, is de hoofdkwestie, zijn er onder de bevolking menschen te vinden, die van vee houden, die er iets voor over hebben, die het vee verzorgen ook indien het moeite kost?

Van de groote bevolkingsgroepen zijn het feitelijk alleen de Britsch-Indiërs, die daarvoor de aangewezen menschen zijn.

De meeste Javanen zijn niet met hart en ziel veehouders; de besten onder hen zijn de Madureezen, die in Suriname naar ik meen niet veel worden aangetroffen. (Het groot-bedrijf staat hier buiten).

Wil men in Suriname met de daar aanwezige menschen de veeteelt uitbreiden, dan moet dit op een gemakkelijke wijze geschieden, dan moet die teelt weinig zorg kosten, anders komt er niet veel van terecht.

Dit neemt niet weg dat naar meer geschikt terrein moet worden uitgezien, dat leiding vanwege het Gouvernement gegeven wordt.

Nepveu (1771) zegt van de veeteelt het volgende:

.... „een goed gedeelte van de boven Commewyne, Tampati en verdere Creecquen of Spruyten daar boven zijn geheel verlaaten, zoo ook boven Surinamen, daar egter nog Hout-zaagerijen zijn, insgelijks boven Para en onderhoorige Creequen daar weinig Cultuur van Producten, maar nog menige Houtzaagerijen zijn, die ook ten eynde loopen, op alle die plaatsen zijn er schoone wijden, immers geweest, daar het Vee, vooral Koe-beesten wel voort willen en zeer vet en goed worden.

Tampati pleegt alleen meer als vijf of zes hondert stuks Vee te hebben, die Jaarlijks wel 200 stuks ter Slagting opgaven, zoo ook Para en dat nog maar als bijval alzoo de Houtzaagerijen of Suyker en Coffy de principaalste zaak was, dog genoegzaam al die Wijden en Beesten-queekerijen zijn nu verlaaten, niemand wil zig aldaar bepaalen om een Boer te weesen ...."

Teenstra heeft gewezen op de savannah's van Onoribo enz., welke voor de veeteelt geschikt zijn.

In den brief van den Heer Buirma aan von Sack lezen wij:

„Beribere ist Land, welches seit nicht langer Zeit an der Seeküste wo keine Bäume sondern nur Sträucher von sechs bis acht Fuss wachsen, urbar gemacht und ausgetrocknet worden.

Beribere ist eine Nahme, welchen demselben die Neger gaben, und er bezeichnet locheres und sumpfiges Land. Die ersten Pflanzer betrachteten dieses Land als völlig unbrauchbar, in der Folge überzeugt man sich, dass es zum Anbau des Baumwolles sehr tauglich sei. Hornvieh ist allerdings in dieser Colonie nicht haüffig ....

Der alte Boden auf welchen Kaffée gebaut wurde, trägt selten viel Gras zum Futter für das Hornvieh. Wird dieses auf ein solches Land getrieben, so findet es wenig Nahrung, es wird auch wenig nachwachsen, da die Sonnenhitze während der trockenen Jahreszeit den Boden ganz ausdörtt, und ihn unfähig macht Grass herzubringen.

In mehreren Besitzungen befinden sich Savannen, auf denen man seit länger als funfzig Jahren Hornvieh hält, und diese sind dessen ungeachtet wenig geschickt zum Anbau anderer Producte zu dienen."

Kappler schrijft in zijn „Kolonisatie met Europeanen in Suriname":

„De rivieren langs gaande worden de oevers gaandeweg hooger

en niet meer of slechts zelden overstroomd, de bosschen krijgen een ander aanzien, er vertoonen zich palmen,en zeer zware boomen, de kleigronden gaan in zandgronden over, die zonder bemesting minder geschikt zijn voor den aanbouw van de in Suriname gebruikelijke stapelproducten, maar uitmuntend geschikt voor bebouwing met aardvruchten en voor aanleg van weilanden."

Hij noemt verder voor varkensfokkerij de hooge zandgronden de beste: waar awarra, maripa en andere palmen en boschvruchten groeien, wier vruchten door de varkens gegeten worden, en waar men derhalve oneindig minder voeder noodig heeft dan in die streken, waar ze opgesloten moeten worden. Onder de verschillende varkenssoorten, is het Cochinchineesche varken het beste, omdat het minder wroet en zeer vet wordt.

Den laatsten tijd wordt wederom de aandacht gevestigd op de geschiktheid der zandsavannas voor een extensief veebedrijf, waarvoor dan het meest daarvoor in aanmerking komend vee is dat wat leeft op dergelijke terreinen in Venezuela.

Dit komt mij rationeel voor, indien tenminste zekerheid bestaat dat er in droge jaren voldoende voedsel voor de beesten te verkrijgen is en dat men de menschen heeft die een dergelijk bedrijf willen entameeren.

Een tweede stap is dat men elders gewonnen veevoer — indien zulks tegen niet te hooge kosten mogelijk is — brengt naar die savannastreken, waardoor de onderneming meer kans van slagen verkrijgt en tevens het voordeel wordt verkregen dat per vlakte-eenheid meer vee kan worden gehouden.

Wanneer het mogelijk is tegen betrekkelijk weinig kosten de zgn. klei- of overstroomingssavannas tegen overstrooming te beveiligen en er tevens kan gezorgd worden, dat zij in den drogen tijd bevloeid kunnen worden, dan schijnen mij deze terreinen eveneens toekomst voor de veeteelt te bezitten, daar deze dan op vruchtbaarder grond gedreven wordt, terwijl de ontginningskosten eveneens niet hoog zijn.

Maar in het algemeen komen in aanmerking voor de

veeteelt die terreinen waarop in de toekomst groote cultuurbedrijven zullen worden gedreven, suikerriet, rijst, mais, pinda, sojaboonen enz., daar het groen — voor zoover het vee het eet — dan als veevoer benut kan worden, dus waarde verkrijgt, waar het anders kosten meebrengt om het op te ruimen, waar het op het veld achtergebleven product — dat steeds tot een zeker percentage het geval zal zijn — op die manier tot zijn recht komt.

De planter zou dan naast planter eveneens veehouder worden; een combinatie die niet nieuw is, maar over de geheele wereld voorkomt.

Indien voor een dergelijk gecombineerd bedrijf de grond niet te duur verkregen kan worden, ligt hier de weg voor kleinere bedrijven onder leiding van een daarvoor opgeleid europeaan, bijgestaan door enkele kleurlingarbeiders en beschikkende over de noodige machines en werktuigen.

De beschikking over goedkoope electrische stroom zal de kans van slagen doen stijgen.

Den Haag, Aug.—September 1921.

BOEKBESPREKING.

„Handbooks prepared under the direction of the historical section of the Foreign Office. London: Published by H. M. Stationery Office, 1920.

N°. 134. *Introduction to the Guiana Colonies.*
N°. 135. *British Guiana.*
N°. 136. *Dutch Guiana.*
N°. 137. *French Guiana.*

In het voorjaar van 1917 stelde het Britsche Departement van Buitenlandsche Zaken, in verband met de voorbereiding van het werk der Vredesconferentie, een speciale afdeeling in, wier taak het zou zijn de Britsche Gedelegeerden in den geschiktsten vorm de inlichtingen te verschaffen op het gebied van de aardrijkskunde, de economie, de geschiedenis, den maatschappelijken en den godsdienstigen en politieken toestand der verschillende landen, districten, eilanden, enz. die op de Conferentie ter sprake zouden kunnen komen. Tal van deskundigen en departementen hebben de gegevens geleverd.

Op verzoek van vele kanten heeft het Departement van Buitenlandsche Zaken de geschriften in den vorm van handige, kleine — maar betrekkelijk dure — boekjes uitgegeven, ook die over de landen welke op de Conferentie niet zijn besproken.

Hoewel de boekjes samengesteld zijn op gezag en uitgegeven met goedkeuring van het Departement van Buitenlandsche Zaken, wil het Departement niet geacht worden in te staan voor de juistheid van elke opgaaf of zich te vereenigen met alle meeningen in de boekjes tot uiting gekomen.

Zij zijn, met enkele uitzonderingen, uitgegeven zooals ze zijn samengesteld voor het gebruik van de gedelegeerden. Er is geen poging gedaan om ze up to date te brengen.

In zekeren zin oorlogslitteratuur, zijn de boekjes — blijkbaar door zeer bekwame handen samengesteld — toch zeer bruikbaar

al dragen ze op vele plaatsen de sporen van haastige samenstelling en daardoor minder nauwkeurig gebruik var de bestaande litteratuur.

Van de vier hierboven genoemde — uit een serie van 161 — volge hier een korte bespreking — bestaande grootendeels uit aanhalingen — waarbij het langst zal worden stilgestaan bij no. 134, het algemeen overzicht, dat in 21 bladzijden een knap geschreven vergelijking geeft van de drie Guiana's: 1°. van de oudste geschiedenis, 2°. van den economischen toestand.

Uit het historisch overzicht eenige aanhalingen omtrent het kustland:

„De Spanjaarden en Portugeezen hebben nooit getracht posten te stichten of zich te vestigen op eenig deel van het kustland van Guiana tusschen de monden van de Orinoco en de Oyapok en het is niet bekend dat in het groote gebied tusschen de kustlijn en het gebergte ooit een Spaansche of Portugeesche expeditie is doorgedrongen. [1]) Het bleef voor hen een terra incognita, maar was een open veld voor de kolonisatie-pogingen van andere naties."

„De natuurlijke ggsteldheid van het land heeft zijne bestemming bepaald, van den tijd van Raleigh tot heden. Langs de geheele kust (behalve bij Cayenne) ligt een strook alluviale, modderige afzetting, 25 tot 30 mijlen breed."....

„Alle Europeesche nederzettingen zijn tot deze strook beperkt gebleven [2]), meestal aan de wijde riviermonden. Door de ervaring in hun eigen land hadden de Hollanders in dit laaggelegen moerasland een voordeel boven anderen. Maar zou een nederzetting in zulk een land in stand blijven, dan was geregeld en veelvuldig verkeer met Europa volstrekt noodzakelijk. Dit verkeer werd zooveel mogelijk ingesteld. Voor de schepen die deze vaart onderhielden was de route aangewezen door de richting van wind en stroom. De Kaapverdische Eilanden waren de eerste halte voor het innemen van versche levensmiddelen. Van hier bracht de passaat de reizigers over den Atlantischen Oceaan naar de kust van Brazilië, bij den mond van de Amazone. Een krachtige stroom loopt in noordwestelijke richting langs de kust van Guiana en een gunstige wind waait in die richting. De schepen bleven langs de kust en zeilden van riviermond tot riviermond, ten slotte naar

[1]) Dit is een nagalm van het grensgeschil tusschen Venezuela en Britsch Guiana. De Spanjaarden zullen dat wel niet toegeven.

[2]) Wat Suriname betreft moet hier opgemerkt worden dat in den eersten tijd der kolonisatie vrij ver de rivieren op plantages gevestigd waren, die, om verschillende redenen later verlaten werden.

hun havens van uitvaart terugkeerende langs de West-Indische Eilanden. Deze wind en stroom beschermden de eerste kolonies in Guiana tegen aanvallen van de Spanjaarden van uit hun westelijk gelegen vestigingen."

„Het gevolg van de oorlogen van 1665—67 en 1672—74 was de verwoesting van al de kolonies in Guiana. Alleen Berbice ontsnapte aan de verovering. Een nieuw hoofdstuk wordt geopend in de geschiedenis van de kolonisatie van Guiana en gedurende langer dan een eeuw heeft Engeland daarin geen deel gehad. De Nederlandsche bezittingen daarentegen strekten zich zonder onderbreking uit van de Orinoco tot de Marowijne, d.i. tot de grens van de Fransche nederzetting in Cayenne."

Het economisch overzicht stelt op den voorgrond dat „de bestaande toestanden hoofdzakelijk een uitvloeisel zijn van het meer of minder succes, waarmede de koloniën den economischen schok hebben doorstaan, te weeg gebracht door de vrijverklaring der slaven; en de mate waarin de moeilijkheden zijn overwonnen en van de mogelijkheden van het land partij is getrokken, schijnt in laatste instantie af te hangen van de energie van de moederlandsche en de koloniale regeering en van den ondernemingsgeest en het koloniseerend vermogen der naties." Een waarheid als een koe, maar die niet te dikwijls herhaald kan worden.

„In al de Guiana's oefent het meer of minder ontbreken van goede verkeerswegen een nadeeligen invloed uit op de ondernemingen in het binnenland."

In Fransch Guiana wordt dit in het bijzonder gevoeld [1]) omdat

---

[1]) Zie over de pogingen om door vliegtuigen de bezwaren te boven te komen het artikel *Luchtvaart in Guyana* in *De West-Indische Gids*, deel III, blz. 321. Voorts zij de aandacht gevestigd op de volgende mededeeling in *La Dépêche Coloniale et Maritime* van 4 Februari 1921:

Le programme des travaux à la Guyane.

M. Dejeune, gouverneur de la Guyane française, rejoint son poste par le *Macoris*, parti de Saint-Nazaire le 31 janvier.

Venu en mission en France avec un programme déterminé et précis, M. Lejeune a fait adopter ses projets par le département. Pour les travaux publics, aménagement du port de Cayenne, route Cayenne-Saint-Laurent (avec chemin de fer sur route), route Cayenne-Oyapoc, organisation de l'assistance médicale, construction d'établissements scientifiques et hospitaliers, création d'une école professionnelle, etc.

Ce programme dont l'exécution demandera quelque temps, a été présenté au Conseil des ministres par le ministre des colonies. Il est compris dans le programme général de travaux coloniaux dont M. Sarraut poursuit avec ardeur l'exécution.

Mais, dès à présent, par la coordination d'un service d'hydravions subventionné (qui fonctionne déjà et qui permet aux industriels et commerçants de se rendre en deux heures, au lieu des 30 au 31 jours de pirogue nécessaires antérieurement, sur le lieu de leurs exploitations) avec la création

feitelijk de in het binnenland gedreven industrieën het geheele economische leven van de kolonie uitmaken.

Deze kolonie heeft een zeer kleine bevolking en is niet gelukkig geweest in de maatregelen om hare werkkrachten aan te vullen, zooals dat heeft plaats gevonden in de naburige koloniën, en de goudkoorts, die reeds langer dan een halve eeuw in het land heerscht, heeft wat er restte aan kapitaal, arbeid en ondernemingsgeest naar de placers getrokken. Een poging om negers aan te voeren moest gestaakt worden wegens de misbruiken bij de aanwerving in Afrika, en om soortgelijke reden was Engeland verplicht de conventie, waarbij werving van arbeidskrachten in Britsch Indië aan Frankrijk was toegestaan, op te zeggen.

Het heeft Fransch Guiana ook geen goed gedaan dat het strafkolonie is geworden.

Hoewel Suriname veel betere mogelijkheden biedt dan Cayenne, lijdt de kolonie door onvoldoende middelen van buitenlandsche en binnenlandsche gemeenschap; trots een actievere grondpolitiek dan die van Britsch Guiana, lijdt zij aan gebrek aan bevolking; „and she suffers also from want of capital supplies and other material support from the mother-country, which has reserved her favours for her dominions in the East." [1])

De kolonie bezit wel talrijke rivieren, de kuststrook een merkwaardig netwerk van waterwegen en de rivierdiensten door het gouvernement onderhouden zijn niet onvoldoende, in aanmerking genomen de schrale bevolking en de landbouw- en industrieele toestanden. Maar onderbroken als ze zijn door gevaarlijke watervallen en dikwijls onbruikbaar door de verschillen in waterstand, zijn de bovenrivieren toch onvolkomen verkeerswegen met het woud- en ertsgebied; dit gebrek wordt in geenen deele opgewogen door den eenigen spoorweg, waarvan het nut zeer beperkt is; en de moeilijkheid en kosten van het transport zijn ernstige belemmeringen voor de ontwikkeling.

---

de postes de T. S. F. dans l'intérieur, la sécurité est donnée aux capitaux, sécurité qui manquait totalement jusqu'à ce jour.

Enfin, le contrôle étroit de l'emploi des effectifs de condamnés et de l'organisation du travail pénal en attendant l'introduction de main-d'œuvre étrangère, par petits paquets, permettra de donner de l'extension à l'agriculture et aux travaux.

La Guyane regorge de richesses naturelles: or, bois de toute nature, balata, bauxite. M. Lejeune, dont on connait le passé africain et asiatique, considère qu'il est possible de sortir la Guyane de la situation où il l'a trouvée.

[1]) Een verwijt, dat toch meer de Nederlandsche kapitalisten treft dan regeering en volksvertegenwoordiging.

Niet minder ernstig is het gebrek aan bevolking. „By the care with which Hindu and Javanese immigration has been organized, and by the excellence of the land settlement policy framed to accompany it, Surinam has nevertheless been spared the disasters which have attended the failure of immigration in Cayenne"....

De schrijver vindt verscheidene aanwijzingen van toenemende welvaart. „The soil in Surinam is of remarkable fertility; the average yield of the cane fields is relatively higher than in British Guiana" ; de koffiecultuur breidt zich uit en de cacao zal weer een belangrijk product worden wanneer de ziekten in het gewas overwonnen zijn. De achteruitgang, die in de 19de eeuw den landbouw met vernietiging bedreigde, is tot staan gebracht en sedert het begin dezer eeuw zijn er teekenen van hernieuwde welvaart, maar „ample supplies of capital are still to seek". Dan wordt het verslag van 1910-12 van den Britschen Consul in Suriname aangehaald, die verklaarde „that the country presented obstacles to progress which could be removed only by the expenditure of much money, which is not forthcoming. The result is that her great natural riches cannot be turned to proper account."

„British Guiana has some pretensions to the possession of a road-system in the occupied districts."

Een wegen-systeem door Suriname zeer benijd.

De rivieren van Britsch Guiana zijn in haar benedenloop beter bevaarbaar dan die van Fransch Guiana, en al bezit het niet het uitgebreide netwerk van waterwegen, zoo karakteristiek in de kuststrook van Suriname, de bovenloop zijner rivieren schijnt niet de groote verschillen in waterstand te vertoonen, waardoor de rivieren in Nederlandsch en Fransch Guiana gedurende langdurige perioden van het jaar haar nut inboeten. De overzeeverbindingen zijn zooveel beter „that she acts as a distributing agency to her neighbours." Terwijl de scheepvaart op Fransch Guiana 55.000 ton en die op Suriname 180.000 ton beloopt, is die van Britsch Guiana 452.000 ton. Op het eind van 1915 waren er 130.000 Britsch-Indiërs in de kolonie „and by her greater prosperity she offers more opportunities, and therefore more inducements, to free immigrants."

De uitvoer van landbouwproducten is voor Fransch Guiana niet noemenswaardig, voor Suriname is die £ 270.000, voor Britsch Guiana meer dan anderhalf millioen pond sterling.

Britsch Guiana is een suikerland. De suikerproductie heeft

goede vooruitzichten, want er is, boven de oppervlakte thans in cultuur, niet minder dan anderhalf millioen acres goed suikerland beschikbaar. Er is officieel verklaard dat het maximum product van de kolonie gesteld kan worden op twee en een half millioen ton per jaar „and it is believed that such a result would far surpass anything which could be achieved in any other part of the British empire."

Een groot oppervlak is ook geschikt voor de rijstcultuur en de reeds bereikte vooruitgang, waardoor een groote invoer heeft plaats gemaakt voor een uitvoer ter waarde van £ 200.000 per jaar, doet goede verwachtingen voor de toekomst koesteren.

Van nauwelijks te schatten waarde is ook de houtrijkdom, en hoewel er minder goud voorkomt dan in Cayenne, schijnen de minerale voortbrengselen in het algemeen meer verscheidenheid te vertoonen dan in de naburige koloniën.

In Britsch Guiana is nog veel mogelijk, dat nu alleen nog vaag voor den geest staat. Het land wordt geschat op 57.000.000 acres, waarvan 7.000.000 bergland en hoogvlakte, 3.000.000 savanna's in het binnenland, 36.000.000 golvend en heuvelachtig land met bosch bedekt en 11.000.000 acres gemakkelijk bereikbaar land geschikt voor landbouw en veeteelt. Van deze geheele oppervlakte is thans slechts een klein deel van de alluviale kuststrook in cultuur; en toch verklaren menschen die in de binnenlanden gewoond hebben, dat deze veel productiever zijn dan de zeekust en met de helft van den arbeid.

Watson Griffin, Canadian Special Trade Commissioner, schreef in 1915, o. m.:

„It is almost inconceivable that such lands should have been so long neglected, while comparatively poorer and less accessible lands are being sought for in the heart of Africa or in such distant parts of the world as Borneo and New-Guinea. I know nowhere of such an extensive area of rich and fertile lands with a comparatively healthy climate and within easy reach of good markets as in British Guiana. They can grow nearly every tropical product in demand either in the New World or in the Old."

De laatste paragraaf, „de handelsbelangen in de Guiana's", geeft een overzicht loopende over de jaren 1905—1914 en eindigt met deze opmerking: „In view of the fact that the United States have no territorial interests in the region, the comparative magnitude of their commercial interests is the most interesting feature of the trade of the Guianese colonies regarded as a whole."

Nog sterker zou dit aan den dag gekomen zijn als men de cijfers uit de oorlogsjaren vergeleken had.

De drie boekjes, welke over de koloniën afzonderlijk handelen, zijn naar denzelfden opzet bewerkt en hun omvang houdt verband met de belangrijkheid der kolonies. Dat over Britsch Guiana telt 97, die over Nederlandsch- en Fransch Guiana respectievelijk 79 en 61 bladzijden. De lange lijsten „authorities", achter in de boekjes vermeld, leveren het bewijs dat de bewerkers geen moeite gespaard hebben om in de handboekjes juiste gegevens te verstrekken. Toch zijn deze — zooals ik reeds zeide — niet zonder onnauwkeurigheden. De meeste meen ik opgemerkt te hebben in dat over Nederlandsch Guiana, maar het zijn kleinigheden

Uit den aard der zaak verouderen zulke handboekjes spoedig. Om werkelijk van nut te zijn moeten ze b.v. om de drie jaren bijgewerkt worden.

Voor ons is het wel beschamend, dat zulk een handboekje betreffende onze kolonie door de Engelschen moest worden uitgegeven. Een overzicht van de drie Guiana's verscheen in 1912 van de hand van James Rodway *„Guiana. British, Dutch and French"*, in The south American Series. Van Britsch Guiana bestaat een mooi geïllustreerd *„Handbook"* en ook een aardig klein geïllustreerd boekje van Capt. J. M. Reid, *British Guiana. Commercial Handbook.* 1920. (Zie *De West-Indische Gids,* 2e jaarg. blz. 637). Over Suriname zoekt men te vergeefs naar een dergelijke uitgave, die up to date is. Van Sypesteyn's *„Beschrijving van Suriname, historisch-, geographisch- en statistisch overzigt, uit officieele bronnen bijeengebragt"*, dagteekent reeds van 1854. Zes jaren later verscheen van de hand van Dr. S. Friedman *„Niederländisch Ost- und Westindien." Ihre neueste Gestaltung in geographischer, statistischer und culturhistorischer Hinsicht, mit besonderer Darstellung der klimatischen und sanitätischen Verhältnisse"*. Maar die „neueste Gestaltung" is reeds meer dan 60 jaren oud. De Surinaamsche Almanakken — in de laatste jaren onder den naam *„De Vraagbaak"* verschenen — zijn hoogst nuttige publicaties, maar hebben een ander karakter dan een handboek. Dat is ook het geval met het overigens zeer goede boek *„Gegevens betreffende Suriname"*, tentoonstelling te Brussel, Amst. 1910.

BRITSCH GUIANA.

Uit het handboek betreffende deze kolonie doe ik eenige grepen, die, naar ik meen, den lezer zullen interesseeren, zoowel

om de verschillen als om de overeenkomst met onze kolonie.

„Eenige jaren geleden werden anti-malaria- en anti-muskieten-maatregelen algemeen voorgeschreven met blijkbaar succes; chinine wordt tegen den kostenden prijs verkocht in alle postkantoren en gratis verstrekt aan de arbeiders op de plantages"....

„In Georgetown, dat beneden hoogwaterpeil ligt, hebben water-afvoer en watervoorziening bijzondere moeilijkheden opgeleverd. Sedert 1913 heeft men echter door het boren van artesische putten een ruimen voorraad buitengewoon zuiver water verkregen."

„In 1831 werd de bevolking van Britsch Guiana geschat op 104.000. Bij de telling van 1911 was zij bijna driemaal zoo talrijk. De toeneming is bijna geheel toe te schrijven aan immigratie en voornamelijk aan die van Britsch-Indiërs, van welke sedert 1834 ± 250.000 zijn aangevoerd. De negers schijnen niet in getal toe te nemen.[1]) In 1831 waren er 90.000 negerslaven en 10.000 vrije zwarten en kleurlingen en tusschen 1834 en 1884 was er een immigratie van meer dan 50.000 uit Afrika en de West-Indische eilanden; toch waren er in 1911 slechts 115.000. De gemengde rassen vertoonen eenige toeneming, maar voor het geheele land is het gemiddelde geboortecijfer weinig of niet hooger dan het sterftecijfer. Het is dus duidelijk dat immigratie de overheerschende factor is zoowel in het bevolkingsvraagstuk als in de economische ontwikkeling van het land."

De geschiedenis van Britsch Guiana ga ik voorbij omdat die uitvoerig behandeld is in Netscher's *Geschiedenis van de koloniën Essequebo, Demerary en Berbice, van de vestiging der Nederlanders aldaar tot op onzen tijd*, 's Gravenhage 1888. Ook de geschiedenis van de grensgeschillen tusschen Venezuela en Britsch Guiana en tusschen Brazilië en Britsch Guiana, die uitgemaakt werden na de verschijning van Netscher's boek.

Uit de „General observations" het volgende: „Daar is waarschijnlijk geen ander gebied in de wereld waar de bevolking een grooter verscheidenheid vertoont van rassen, van elkander gescheiden door geschiedenis, traditie en kleur, die allen naast elkaar leven in vriendschappelijke samenwerking en zonder de bitterheid en tweedracht die voortvloeien uit klasse- of kaste-verschillen. Britsch Guiana kan nooit een blanken-kolonie worden. De groote negerbevolking neemt om vele redenen niet toe,

---

[1]) Ook Rodway meent dat de negers in Guiana niet toenemen in getal. (l. c. blz. 228 vlg.)

en de negers zijn over het algemeen geneigd het leven gemakkelijk op te nemen en niet meer te werken dan volstrekt noodzakelijk is. De Britsch-Indische immigranten hebben in de laatste jaren in steeds toenemend aantal Britsch Guiana tot hun home gemaakt. Zij zijn geheel geacclimatizeerd, werken hard, sparen geld en zullen zonder twijfel in de toekomst den hoofdfactor van de welvaart der kolonie vormen."

„De arbitrale uitspraken van 1899 en 1904 hebben de grenzen van de kolonie definitief vastgesteld en aan alle internationale moeilijkheden met betrekking tot de toekomst van Britsch Guiana een einde gemaakt."

Dit ben ik met den schrijver niet eens, zooals blijkt uit mijn artikel in den tweeden jaargang van dit tijdschrift, blz. 337 vlg.

Onder „rivers and canals" vind ik de volgende opmerking: „The *Corantyne*, the boundary river of the colony, may be regarded as being Dutch; the produce of estates on the British bank is usually sent away in local craft, known as droghers, for shipment from a British port". Over de vraag of de Corantijn een Nederlandsche rivier is handelde ik in mijn artikel in het *Tijdschrift van het Kon. Nederl. Aardrijkskundig Genootschap*, December 1898, *De grenzen van Nederlandsch Guiana*. Dat het woord ‚droghers" zich uit den Hollandschen tijd gehandhaafd heeft — als zoo menig ander woord — is merkwaardig omdat het in Suriname, waar het tot 1853 in verordeningen voorkwam, niet meer bekend is. (Zie *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*, blz, 275).

Onder „railways" wordt vermeld dat de onder-secretaris van koloniën in Juli 1918 aan het Parlement heeft medegedeeld dat de maatregelen tot ontwikkeling der kolonie, door den oud-gouverneur Sir W. Egerton voorgesteld, de aandacht van de regeering hadden en dat in zake een spoorweg naar het binnenland reeds voorbereidende maatregelen waren genomen door het maken van een pad voor vee-vervoer langs een lijn die samenviel met een van de voorgestelde spoorwegrichtingen.

Britsch Guiana heeft vijf havens. Georgetown is de eenige die beteekenis heeft. Nieuw Amsterdam — al verdient de stad niet meer de beschrijving, die 60 jaren geleden Trollope er van gaf als een plaats „so stagnant and inanimate that a collection of three persons in the street might be considered to constitute a crowd" — trekt slechts een onbelangrijk deel van de schepen die de kolonie aandoen.

In de beschrijving van de rijstcultuur verdient het volgende, in verband met de beschouwingen van den heer Pyttersen in dit tijdschrift, de aandacht:

„Op de onderneming van de Abary Rice Company, een plantage onder Amerikaansch beheer, is de proef genomen met het gebruiken van landbouwmachines volkomen gelijk aan die welke in Canada en de Vereenigde Staten gebruikt worden voor den verbouw van tarwe. Men maakt zich sterk dat met deze machine 250 man evenveel werk kunnen doen als 2000 Britsch-Indiërs met hunne primitieve handwerktuigen. De irrigatie- en afvoer moeilijkheid is men te boven gekomen door het maken van enkele lange trenzen in plaats van een netwerk van kleine trenzen en de beheerder van de plantage heeft de meening geuit, dat suikerplanters met succes dezelfde methode kunnen volgen en daarmede belangrijke besparing van arbeid verkrijgen."

De mededeelingen over andere landbouwproducten ga ik voorbij. Alleen vestig ik de aandacht op de vruchten-cultuur omdat ook voor Suriname geldt, wat het Handbook daarvan zegt:

„Veel fruit gaat elk jaar verloren daar het zoo overvloedig is dat het niet betaalt het ter markt te zenden. Maar met een weinig ondernemingsgeest en eenig kapitaal zou de geheele oogst kunnen benut worden om jam en geleien te maken. Van goeave, manje, Barbados-kers en andere vruchten van het land gemaakt, zouden zij de ingevoerde jams verre overtreffen en indien een geregelde aanvoer kon worden gewaarborgd zou het tot uitvoerhandel kunnen leiden."

De groote savanna's, die de kolonie bezit, zijn geschikt voor veeteelt, maar voor men deze in het groot zou kunnen aanvangen, zouden maatregelen genomen moeten worden tegen overstrooming in den regentijd en om te voorzien in drinkwater in tijden van droogte.

In 1910/11 is een landbouwraad ingesteld om den landbouw in de kolonie te helpen en te verbeteren. De raad heeft de bevoegdheid om maatregelen te nemen tegen ziekten van dieren en planten en om botanische tuinen in Georgetown en proefstations in verschillende deelen van het land te onderhouden, ook om statistieken en informaties te verzamelen en te publiceeren, die nuttig kunnen zijn voor den landbouwer en voorts om het technisch onderwijs te bevorderen. Een instelling dus als ons landbouwdepartement in Suriname.

De goud-industrie gaat achteruit. Zonder twijfel komt er goud voor over groote uitgestrektheden der kolonie en het is mogelijk dat de rijkste vindplaatsen nog niet ontdekt zijn, maar prospecteeren in dichte wouden is een uiterst moeilijk werk, en — zooals aangehaald wordt uit *Annual Report* 1907—08 — „...... for every square mile of gold-bearing country in the colony that has been exploited it may be said there are fifty that have never been trodden by the foot of the prospector."

Diamanten en andere edelsteenen zijn gevonden bij het zoeken naar goud. In 1916 werden 93.782 diamanten gevonden, wegende 16.408½ karaat met een geschatte waarde van £ 34.184. Van 1902—1916 was de gemiddelde jaarlijksche uitvoer 7,325 karaat met een waarde van £ 12.591. De steenen zijn klein maar van helder water.

De Demerara Bauxite Company heeft gedurende 1917—18 meer dan 2000 ton bauxiet uitgevoerd.

Waterkracht. In de Kaieteur-vallen, die vijfmaal zoo hoog zijn als de Niagara en van 350 tot 400 voet breed, heeft de kolonie een rijke bron voor krachtvoortbrenging en de tijd kan komen dat die kracht wordt aangewend om de suikermolens, de mijnmachines en de spoorwegen van de kolonie te drijven. Op het oogenblik echter maken het kleine aantal industrieën, die deze kracht noodig hebben, de geringe bevolking van de kolonie en de groote afstand der vallen, het gebruiken van de kracht dezer vallen uit een handelsoogpunt onuitvoerbaar.

Over de andere vallen wordt in dit handboek niet gesproken. Toen het werd samengesteld was het rapport van Stafford X. Comber — zie *West-Indische Gids*, 2e jrg. blz. 390 — nog niet verschenen.

De geldmiddelen. ,The public finance of the colony is sound. In the years since 1888—89 there have been deficits on only five occasions, and the sum total of these has been largely exceeded by the surplus of revenue over expenditure in other years....

„On December 31, 1916, the colony had a surplus balance of assets over liabilities amounting to £ 110.697. The public debt at that date was £ 879.990. Full provision is made each year for sinking fund and interest in respect of loans, for which the revenues of the colony are directly pledged, and at the date mentioned the sum of £ 202.820 stood to the credit of the Sinking Fund account."

Hoe zal het thans staan met de geldmiddelen van Britsch Guia-

na nu de prijs van de suiker, het voornaamste uitvoerproduct, zoo gedaald is?

NEDERLANDSCH GUIANA.

„Owing to the general ignorance of ordinary sanitary precautions, and also on account of theuncertain supply of reliable drinking water, the state of public health in Dutch Guiana is far from satisfactory."

Vleiend is dit oordeel niet, al moet erkend worden dat er waarheid in steekt.

Niettemin is de toestand er beter dan in Britsch Guiana, zooals uit de volgende cijfers blijkt, waarvan die van Br. Guiana ontleend zijn aan de Administration Reports for the year 1918, blz. 481, table 22, en voor Suriname aan de Koloniale Verslagen.

	Sterftecijfer per 1000.	
Jaar.	Nederl. Guiana.	Br. Guiana.
1911	23,2	31.7
1912	25,5	29,2
1913	22,6	24,2
1914	17,5	24,5
1915	15,9	27,7
1916	16,6	27,1
1917	17,9	30,4
1918	23,3	40,6

In het jaar 1918 heerschte in beide koloniën de griep.

Ook voor Paramaribo zijn de cijfers belangrijk gunstiger dan voor Georgetown. In 1916, 1917 en 1918 was het sterftecijfer respectievelijk:

voor Paramaribo . . . . . 15,3 — 17,0 — 22,1
voor Georgetown . . . . . 25,8 — 28,6 — 27,0

Bij deze cijfers zij het voorbehoud gemaakt: „voor zooveel ze vertrouwen verdienen"; want de *bevolkingscijfers*, die tot grondslag van de berekening dienen zijn slechts benaderingen.

De bestudeering van zoo'n *Administration Report* naast ons *Koloniaal Verslag* versterkt zeer den indruk dat de Britsche kolonie in zeer veel opzichten de Nederlandsche voor is.

In het historisch overzicht wordt, bij de vermelding van de privilegiën [1]), die de uit Cayenne gekomen Portugeesche joden

[1]) Zie in *Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven*, XLII, Eerste deel 1919, Bijlage VIII, Mr. R. Bijlsma, *Archief der Nederlandsch-Portugeesch-Israëlitische Gemeente in Suriname*, blz. 297.

van Lord Willoughby verkregen, aangeteekend: „This grant was the first of its kind made by an English Government to the Jews. Its date is Aug. 17, 1665.

Een andere opmerking, die vermelding verdient, is de veronderstelling dat een van de motieven voor den aanval van Du Casse in 1689 kan geweest zijn dat omstreeks dien tijd tal van Fransche Hugenoten, die door de herroeping van het Edict van Nantes uit hun land verdreven waren, in Suriname een toevlucht gezocht en zich daar gevestigd hadden.

Voorts nog dit: „In het begin van de 19e eeuw was de waarde van den uitvoer van Suriname twee millioen pond sterling en gelijk aan dien van Demerary, Essequebo en Berbice, maar na 1815 trad een tijdperk van verval in. The interest of the Dutch was centred upon the East Indies rather than upon the West, upon Java to the neglect of Surinam; and for a succession of years the revolt and separation of Belgium diverted all the energies of the Dutch Government and people. Holland, in 1844, was financially exhausted, and had no funds to spare for the development of her West Indian possessions"....

Hoe een Engelschman onze kolonie ziet:

„Een van de kenmerken van Suriname is zijn volkomen Hollandsch karakter. Als kolonisten nemen de Hollanders, misschien meer dan eenig ander volk, hun eigenaardige raskenmerken met zich mede. In Britsch Guiana is de Hollandsche oorsprong van de kolonien Demerary-Essequebo-Berbice nog zeer sterk merkbaar. In Suriname kan de bezoeker van Paramaribo of Nieuw-Nickerie zich wanen aan de oevers van de Waal, de Lek of den IJssel; en de hoeven in de nabijheid van de hoofdplaats zijn werkelijke Hollandsche boerderijen. Zelfs de neger-creolen hebben veel van de gewoonten en levenswijze hunner voormalige meesters overgenomen. There is an Old-Holland atmosphere, in fact, pervading Surinam."

Zoo ver als Hyatt Verrill, wiens boek *Isles of Spice and Palm* ik in den eersten jaargang, I. 1919, blz. 338 besprak, spint de schrijver zijne vergelijking niet uit.

Verkeersmiddelen. „The natural highways of Dutch Guiana are its rivers, and therefore the country has no good roads and not many bad ones."

Na deze inleiding zal ik niet meer uit dit hoofdstuk aanhalen. Hiervoren is reeds gesproken over het rivierstelsel; ik ga dat

dus voorbij, maar wil toch een misvatting recht zetten: „Het is zelfs mogelijk voor een schip [*a vessel*] om van de eene grensrivier naar de andere te komen zonder over zee te gaan." Dit is alleen juist als men vessel vertaalt met vaartuig en nog wel een klein vaartuig, want de Wane-kreek, die de verbinding vormt van de Coermotibo met de Marowijne, is slechts voor kleine vaartuigen bevaarbaar.

Om dit overzicht niet te uitvoerig te maken ga ik voorbij hetgeen over den landbouw gezegd wordt, waarbij vele goede opmerkingen.

„*Live-stock*. In the old days of agricultural prosperity excellent cattle used to be reared on the estates, but stock-raising and dairy-farming are not now regarded with much favour". Belemmeringen voor het succes van deze zijn de geringe bevolking, de schaarschte en duurte van werkvolk, de moeilijkheid van het transport en het ontbreken van goede natuurlijke weiden. Speciaal in de nabijheid van Paramaribo, waar alleen een belangrijke, vraag naar melk bestaat, ontbreken goede weiden.

Forestry is een lang hoofdstuk maar geeft geen bijzondere opmerkingen of nieuwe gezichtspunten.

Goud-industrie. Onder meer wordt hier gewezen op de nadeelige conditie waarin de kleine ondernemer verkeert: „The small man cannot stand the strain of failure, or even of hope deferred. Als het, wat gebeuren kan, zoo nat is dat zijn werkplaats overstroomd wordt, of zoo droog dat hij geen water voor het goudwasschen heeft, verdwijnen zijn middelen, maar zijn uitgaven gaan voort. Wanneer zijn concessie is uitgewerkt, moet hij gaan prospecteeren om een nieuwe concessie te verkrijgen, hetgeen kostbaar is en op nieuw terrein kan succes alleen verkregen worden nadat er uitgaven gedaan zijn en er tijd verloopen is. Hoe gering zijne behoeften ook zijn, wordt hij zeer belemmerd door de moeilijkheid en de kosten van het transport. Een man, die een bloeiende onderneming heeft zal een ruimen voorraad levensmiddelen en benoodigdheden inslaan wanneer de waterstand goed en het vervoer het goedkoopst is, maar het crediet van den kleinen man laat dit niet toe; hij moet koopen wanneer hij betalen kan en dikwijls is hij verplicht zijn voorraad te vervoeren onder ongunstige omstandigheden, die de onkosten zeer verhoogen."

Groote ondernemingen worden belemmerd door de moeilijkheden van het transport ,die het vervoeren van machines naar de placers bijna onmogelijk maken. „Anywhere in the Guiana's a

sensational „find" is at any time possible, and future discoveries may transform the whole position; but the prospects of the gold-mining industry in Surinam cannot be thought to be very bright in the conditions which now prevail".

De statistieke gegevens in den tekst en in de tabellen achter in het boek loopen niet verder dan tot 1914 en 1915. In de litteratuur zijn echter nog eenige geschriften uit 1917 genoemd en in een appendix worden de voorstellen uit het in het begin van 1920 verschenen *Rapport van het Suriname Studie-Syndicaat* in het kort medegedeeld.

FRANSCH GUIANA.

De kuststrook van Fransch Guiana werd vroeger gehouden voor een van de ongezondste deelen van de tropen, zoodat de overbrenging van een veroordeelde naar sommige van de straf-etablissementen als gelijkstaande met een ter doodveroordeeling werd beschouwd. Langzamerhand zijn de toestanden verbeterd, hoewel de gezondheidstoestand verre van bevredigend is.

Van de stad Cayenne is het sterftecijfer hetzelfde als van Parijs, een mededeeling, die menigen lezer verwonderen zal.

Bij de beschrijving der rivieren wordt de opmerking gemaakt dat deze als middel van gemeenschap van minder beteekenis zijn dan die van Britsch- en Nederlandsch Guiana, omdat het land dichter bij de kust begint te rijzen en het bevaarbaar gedeelte dus aanzienlijk korter is.

Voorts wordt er de aandacht op gevestigd dat er in den regentijd een waterverbinding bestaat tusschen de bronrivieren van de Marowijne en de Oyapok.

En dan deze toekomst-muziek: „de ontelbare vallen in de rivieren bieden de gelegenheid om electrische kracht op te wekken en deze kracht zou met voordeel aangewend kunnen worden om spoorwegen, zaagmolens, mijnmachines, enz. te drijven."

Het vraagstuk houdt in al de Guiana's de geesten bezig. Welk van de drie zal voorgaan?

Naar Guiana heeft nooit een spontane stroom van landverhuizing uit Frankrijk plaats gehad. De meesten van hen die daar kwamen, waren of koloniale ambtenaren, militairen, gehuurde arbeiders of misdadigers.

De Fransche kolonist voelde zich nooit aangetrokken tot deze

tropische bezitting, en wanneer hij er kwam had hij noch het geduld noch de vlijt van de Hollanders om het rijke maar moerassige land langs de kust in te polderen.

In 1763 vormde Choiseul, Minister van Lodewijk XV, het plan om in Cayenne een groote Fransche kolonie te stichten. Met ruime staatshulp werden meer dan 12.000 menschen als kolonisten naar de vallei van de rivier de Kourou overgebracht. „No preparations were made for their reception. They were landed in the midst of the rainy season on a desolate shore half submerged in water. Of the whole number only 918 persons, enfeebled by malaria, fever, and other diseases, returned to France. A few settled on the Sinnamari. The rest perished (1764—65)."

Een voorganger in het groot dus van de boeren-kolonisatie aan de Saramacca in 1845, die gelukkig niet even fataal is geëindigd.

Na 1777 kwam er eenige verbetering in de landbouwtoestanden door den ijver van den Gouverneur de Malouet [1]), die in Suriname het inpolderen had bestudeerd, maar het uitbreken van de Fransche revolutie bracht den vooruitgang van deze ongelukkige kolonie weer tot staan. In 1794 werden de slaven vrij verklaard, maar toen het bleek dat zij lui en oproerig waren, werden zij tot arbeid gedwongen en feitelijk weer tot slaven gemaakt. De eigenlijke vrijverklaring — van 14.500 slaven — volgde in 1848, zonder eenige voorzorg om te voorzien in het te verwachten gebrek aan werkkrachten.

Een spoedige en bevredigende oplossing van het arbeidersvraagstuk is een levensbelang voor Cayenne. Met de werkkrachten die de kolonie thans bezit kan zij niet hopen haar landbouw te herstellen, voordeel te trekken van haren rijkdom aan mineralen en boschproducten, hare havens en verkeersmiddelen te verbeteren en land te winnen, voorwaarden die aan de economische expansie moeten voorafgaan.

De veeteelt verkeert in geen betere conditie dan in Suriname. Opmerkelijk is de mededeeling dat de inlandsche paarden, hoewel aan het fokken geen zorg wordt besteed, flink en sterk zijn, wat niet gezegd kan worden van de creolen-paarden in Suriname.

In de laatste jaren is er verbetering gekomen in den uitvoer van boschproducten. Deze bedroeg van 1905—1909 gemiddeld £ 9.142 per jaar en van 1909—1914 gemiddeld £ 56.065. De producten zijn essence van rozenhout [1]), balata en hout, tot een ge-

[1]) Zie zijn *Compte rendu de mon voyage de Surinam (1776) et observations sur cette colonie*, in het derde deel van zijn *Collection de mémoires*, etc. Paris, An. V.

middelde waarde van 1905—1914 respectievelijk van £ 21.949, £ 8,075 en £ 2.580.

De systematische bereiding van rozenhout-essence (*Licaria guianensis*) dateert van 1900, toen een firma te Grasse in Sinnamari een fabriek oprichtte, die sedert naar Cayenne verplaatst is. Er zijn nu vijf firma's met fabrieken in volle werking, en er is geen reden waarom de industrie zich niet voortdurend zou ontwikkelen, vooropgezet dat ze Europeesch kapitaal kan trekken. De boom groeit er overal en daar een ton van het hout, dat in Cayenne ongeveer £ 3 kost, 22 pond essence levert, waard in Frankrijk £ 11, is er een ruime winstmarge voor den fabrikant.

Maar de schatten van het bosch kunnen niet ontgonnen worden onder de tegenwoordige omstandigheden „and the forests will yield their treasures only when they are attacked by companies commanding large ressources, employing mechanical inventions, and able to draw upon considerable labour reserves."

De geschiedenis van Fransch Guiana na de teruggave van de kolonie door de Portugeesch-Braziliaansche regeering aan Frankrijk in 1817 is droevig. Slechts weinige Fransche kolonisten vestigden zich daar. De plantages, die er nog waren geraakten in verval en de oppervlakte in cultuur werd kleiner en kleiner. In 1853 ontdekte men goud in het bekken van de Approuague en sedert is de goud-industrie het voornaamste bedrijf van Fransch Guiana.

In 1854 maakte Napoleon III van Cayenne een strafkolonie (Wet van 30 Mei 1854).

Fransch Guiana heeft twee grensgeschillen gehad: Het eene, betreffende de Marowijne werd in 1891 door Tsaar Alexander III in ons voordeel beslecht, het andere, dat een veel grooter gebied betrof, werd in 1899 door den Zwitserschen Bondsraad uitgemaakt in het voordeel van Brazilië. Frankrijk verkreeg slechts 8.000 vierkante kilometers van de 400.000 waarop het aanspraak had gemaakt.

De republiek van 1848 gaf aan Fransch Guiana het recht van vertegenwoordiging in de wetgevende vergadering te Parijs, maar Napoleon III trok dit in en eerst in 1879 werd dit voorrecht hersteld. In hetzelfde jaar werd Fransch Guiana in tien gemeenten verdeeld, maar met uitzondering van de stad Cayenne, kregen de gemeenten eerst in 1898 het recht hare raden te kiezen. Het getal gemeenten is thans veertien.

Den Haag, April 1921. H. D. B.

[1]) Dit hout komt ook in Suriname voor. Zie *Rozenhout, bois de rose femelle uit Suriname*, door J. W. Gonggrijp. *De Indische Mercuur* van 23 en 30 April 1920.

EEN PETITIE AAN KROON EN TWEEDE KAMER.

De Koloniale Staten hebben — ingevolge een op 2 Januari met 11 tegen 0 stemmen genomen besluit — den dag daarna de volgende telegrammen verzonden:

T w e e d e   K a m e r   D e n   H a a g: Koloniale Staten Suriname verzoeken dringend opschorting behandeling Surinaamsche begrooting tot ontvangst request per mail Nickerie. — Voorzitter Thomson.

H a r e   M a j e s t e i t   K o n i n g i n   D e n   H a a g: Koloniale Staten Suriname smeeken Uwer Majesteit bevorderen opschorten behandeling Surinaamsche begrooting tot ontvangst request per mail Nickerie. — Voorzitter Thomson.

In aansluiting aan deze telegrammen zijn den 4n Januari per ss. Nickerie de volgende requesten verzonden:

Aan de Tweede Kamer der Staten Generaal.

Geven met den meesten eerbied te kennen:

de Koloniale Staten van Suriname,

dat zij met de grootste teleurstelling hebben kennis genomen van de wijzigingen, welke het Opperbestuur in de door hen goedgekeurde begrooting voor het dienstjaar 1922 heeft aangebracht;

dat immers door die wijzigingen meerdere voor deze kleine gemeenschap belangrijke posten, op wier behoud groote prijs werd gesteld, van die begrooting zijn afgevoerd;

dat zij zich volkomen rekenschap geven van de ontzaglijke moeilijkheden, waarin het Moederland gekomen is, tengevolge waarvan de Rijksuitgaven in belangrijke mate moeten worden ingekrompen;

dat echter waar zij niet kunnen beoordeelen in hoeverre het voortzetten van de Staathuishouding in Nederland mogelijk is, ook nadat daarin meerdere bezuinigingen zullen zijn aangebracht, zij daarentegen wel kunnen vaststellen, dat de pijnlijke en steeds meer bedroevende achterstand op zoo menig gebied van Overheidszorg in hunne kolonie eene zoodanige is, dat naar hunne opvatting nog niet van eene normale Staathuishouding in Suriname kan worden gesproken en zeker niet aan bezuinigingen kan worden gedacht voordat deze achterstand in zijn geheel is ingehaald;

dat, waar nu juist de tijd scheen aangebroken om zooals ook in Uwe hooge vergadering is gezegd, het kwijnend bestaan van Suriname door spoedige en krachtige hulp van het Moederland te beëindigen en eenen ongetwijfeld mogelijken opbouw van Suriname te verhaasten, de jongste gestie van het Opperbestuur niet alleen weder eene poging daartoe afsnijdt, maar ook bovendien eene nog grootere achteruitzetting voor jaren met zich brengt, waardoor de toekomst van de kolonie thans geheel in het duister komt te staan;

dat, waar requestranten krachtens art. 103 van de Wet van 31 Mei 1865, Staatsblad No. 55, houdende vaststelling van een reglement op het beleid der regeering in de kolonie Suriname, de bevoegdheid hebben om de belangen van hunne kolonie bij de Staten-Generaal voor te staan, zij thans in dit spannend tijdsgewricht niet aarzelen van deze bevoegdheid gebruik te maken;

dat zij te eerder hiertoe vrijheid vinden, wijl onlangs in Uwe hooge vergadering is bepaald, dat men ook Suriname niet langer als een wingewest, maar als een onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden beschouwd en dus ook behandeld wenscht te zien;

dat het afbakenen van deze verhouding medebrengt dat Suriname niet langer is aangewezen op hetgeen men in het Moederland voor haar over heeft, maar dat meer nog dan voorheen haar het beslist noodzakelijke zal worden toegekend en dat de middelen voor dat beslist noodzakelijke zullen kunnen worden gevonden evenals zulks voor Nederland het geval is;

dat waar juist over het al of niet aanwezig zijn van „besliste noodzaak" zoo herhaaldelijk tusschen Bestuur en Opperbestuur evenals thans weder, van meening wordt verschild, requestranten, nu hunne kolonie, tot hun leedwezen, nog de gelegenheid mist, om zelf hare afgevaardigden naar Uwe Kamer te kiezen, voorshands slechts één middel kunnen aanwijzen om te bereiken dat men bij het behandelen van Surinaamsche begrootingen werkelijk op de hoogte is van de in de kolonie heerschende nooden en behoeften, welk middel zij zich veroorlooven hieronder aan te geven;

dat zij bij dezerzijdsch telegram dd. heden Uwe Kamer verzocht hebben de behandeling van de aanhangige begrooting op te schorten totdat het hierbij aangeboden verzoekschrift in Nederland zou zijn aangekomen en Uwe hooge vergadering met den meesten eerbied naderen om haar onder verwijzing naar het voorafgaande te smeeken dit gebiedsdeel in West-Indië toch niet tot een nieuw verval te laten geraken, wat den indruk zou kunnen wekken, dat op een verder behoud van deze waarlijk meest Nederlandsche kolonie niet langer prijs wordt gesteld.

Redenen waarom requestranten Uw hooge vergadering eerbiediglijk verzoeken;

1e. het moge Uwe Kamer behagen *uit haar middelen* eene commissie af te vaardigen om zich met eigen oogen rekenschap te geven van den toestand waarin Suriname verkeert;

2e. in afwachting van een verslag door vorenbedoelde commissie uit te brengen, moge Uwe Kamer tot een onveranderd vaststellen van dezerzijds goedgekeurde begrootingen willen besluiten.

't Welk doende, enz.
De Koloniale Staten.

Paramaribo, 3 Januari 1922.

Aan Hare Majesteit de Koningin.

Geven met den meesten eerbied te kennen:
de Koloniale Staten van Suriname,

dat zij gewaagd hebben per telegram dd. heden Uwe Majesteit eerbiedig te verzoeken te willen bevorderen dat de behandeling der Surinaamsche begrooting worde opgeschort totdat zij de gelegenheid zouden hebben hunne bezwaren tegen de zoozeer gewijzigde begrooting per eerstvolgende mail kenbaar te maken;

dat zij vorenbedoelde bezwaren met een daaraan verbonden verzoek per request aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal hebben ingezonden, van welk request zij de vrijheid nemen hierbij een afschrift aan Uwe Majesteit aan te bieden;

dat zij in groote zorg voor de hun toevertrouwde belangen niet hebben mogen nalaten een smeekbede ten behoeve van hunne thans nog zoo zeer hulpbehoevende kolonie naar Nederland te zenden, in het vertrouwen, dat Uwe Majesteit in de eerste plaats overtuigd zal zijn van de noodzakelijkheid om niet alleen deze kolonie voor het Moederland te behouden, maar ook om haar tot ontwikkeling te brengen.

't Welk doende, enz.
De Koloniale Staten.

Paramaribo, 3 Januari 1922.

BIBLIOGRAPHIE.

Venezuela. Ein Führer durch das Land und seine Wirtschaft, von Prof. Dr. Otto Bürger. Mit einer mehrfarbigen Karte. Dietrich'sche Verlagsbuchhandlung. Leipzig 1922.

Bowel diseases in the Tropics, Cholera, Dysenteries, Liver abscess and Sprue, by Sir Leonard Rogers (Oxford medical publications). London [1921].

Geneeskundig Tijdschrift voor Ned.-Indië. Deel 61 (1921). Afl. 6. Surinaamsche Anophelessoorten, door J. Bonne-Wepster en C. Bonne.

J. M. Seyas Garcia. *Rasgos biográficos del Almirante Luis Brion, Illustre Prócer de la Independencia*. Caracas. 1921.

Holland—America, door J. F. L. de Balbian Verster (Amsterdam, B. Houthakker). Hierin een stukje over St. Eustatius met spotprent, bl. 42 vg.

Onze Missiën in Oost- en West-Indië. Februari 1922. De huwelijksvorm der burgerlijke wetgeving in de kolonie Curaçao, door B. A. J. Gijlswijk, O. P. — De Karaïb en zijn taal, door W. Ahlbrinck C. s.s. R. — Welkomsgroet, uitgesproken door Mgr. Vuylsteke, Bissschip v. Charadrus, bij de ontvangst van den nieuwen Landvoogd Z. Excellentie Dr. N. J. L. Brantjes. — Apostolisch Vicariaat van Suriname. † In Memoriam den Weleerw. Pater L. Lammerschop, C. s. s. R., en andere berichten.

TWEE ROOFTOCHTEN MET TRAGISCHEN AFLOOP.

DOOR

C. K. KESLER.

Nadat in de 16e eeuw de vestiging van Hollanders, Engelschen en later ook Franschen in de West-Indiën begonnen was, werd in de 17e eeuw de Caraïbische Zee in niet mindere mate dan de Noordzee en de Middellandsche Zee het tooneel, waarop uitgevochten werd, wie van die drie de boventoon zou voeren en, heeft ook al de 18e eeuw de onbetwiste beheersching der zee door de Engelschen gebracht, in de 17e eeuw was de strijd daarom in vollen gang. Vooral de beide, door de Noordzee gescheiden concurrenten bestreden elkaar hardnekkig en de Franschen hielpen daarbij nu eens aan deze, dan weer aan gene zijde, maar speelden veel vaker de rol van zeer belangstellende toeschouwers, die niet ongaarne zagen, dat de beide voornaamste mededingers elkander vernielden. Dat gebeurde reeds in 1667 in het gevecht bij Nevis tusschen Abraham Crijnssen en de vloot van Lord Willoughby, waar de Franschen, toen onze bondgenooten, zich onder De la Barre buiten het vuur hielden, in 1672 in den slag bij Solebay, toen d'Estrées de Engelschen zeer onvoldoende bijstond, en bij andere gelegenheden. Kwam het er echter op aan, alleen de Hollanders te bevechten, dan streden ook in de Westindische wateren en te land de Franschen met weergalooze volharding en van weerszijden was blijkbaar het doel, elkander zooveel mogelijk schade toe te brengen en vooral, elkanders schepen en versterkingen te vernielen.

Cayenne en het eiland Tobago waren de plaatsen, waar in het bijzonder de Fransche en Hollandsche belangen el-

kander kruisten en die nu eens aan deze, dan weer aan gene mogendheid behoorden. Op beide hadden wij ongetwijfeld de oudste rechten, zooals trouwens in vele opzichten de Fransche mededingers in de 17e eeuw slechts navolgden en uitbreidden, wat zij van het geminachte volk van kramers en visschers gezien en geleerd hadden. Immers, voor een goed deel had de Fransche marine haar oorsprong te danken aan Hollandsche bedrijvigheid, maar al te vaak veroorzaakt door winstbejag, of afgunst op in handel en nering fortuinlijker mededingers. De Moucheron, Lijntgens, Lemaire en anderen zijn daarvan bekende voorbeelden, wat de handelsvloot betreft, en, toen Lodewijk XIII en vooral Lodewijk XIV er ernst van begonnen te maken, om Frankrijk naast Engeland en de Republiek een rol ter zee te doen spelen, wendden zij hun blikken vooral naar de laatste, om na te volgen, wat daar tot stand was gebracht en niet het minst, om vandaar matrozen en ervaren gezagvoerders te verkrijgen. Vooral Colbert, wiens economisch stelsel het bezit van koloniën voor Frankrijk noodzakelijk maakte, was, sedert 1665 bijgestaan door zijn zoon De Seigneley, rusteloos bezig, Frankrijk tot het innemen van een waardige plaats in de rij der koloniale mogendheden in staat te stellen. Daartoe deed hij de voor den zeedienst geschikten in 1665, eerst als proef in drie provinciën en drie jaar later in het geheele land inschrijven, omschreef nauwkeurig hunne rechten en verplichtingen en bevorderde zooveel mogelijk het aanbouwen en krachtig bewapenen van nieuwe schepen.

Die belangstelling in marine- en koloniale zaken bracht vanzelf Frankrijk op verschillende punten van den aardbol in botsing met Nederlanders en Engelschen, in West-Indië vooral daar, waar handels- of koloniale belangen tot vestiging uitlokten. Dat had Cayenne reeds sedert het begin van onze vaart op de West gedaan door zijne ligging aan de N. O.-kust van Zuid-Amerika, niet zoo heel ver van de Amazone-rivier, waarheen wind en stroom de van de Canarische of Kaapverdische eilanden komende schepen vanzelf heendreven. Reeds sedert het laatst der 16e eeuw, tusschen 1595 en 1600 werden er verschillende toch-

ten door Hollandsche schepen naar die streken gedaan. In 1596 b.v. vertrokken daarheen twee schepen, uitgezonden door De Moucheron in compagnieschap met den Middelburgschen burgemeester Adriaan Hendriksz. ten Haeff en reeds omstreeks dienzelfden tijd ontstond een plan tot kolonisatie van die streken, niet onwaarschijnlijk van Usselincx afkomstig.

Dat in Holland de belanghebbenden reeds vroeg met de Zuid-Amerikaansche kusten bekend waren, blijkt o.a. uit het in 1599 bij de Staten-Generaal ingediende verslag van A. Cabeljau, die als Commies-generaal met het schip de Zeeridder een groot deel van de Noordkust van Zuid-Amerika bezocht. Volgens dit verslag, getiteld „Verclaringe van de onbekende ende onbeseylde voiage van America, beginnende van de riviere Amasonis tot het eylant van de Trinitat toe", bleven de zeelieden eenige maanden in de nabijheid van Cayani, of Cayenne, om handel te drijven met de Galibi's. en het blijkt, dat de reeders in de Republiek, vooral in Zeeland, trachtten van de opgedane ervaring te profiteeren en aanvankelijk telkens pogingen deden, om vasten voet te krijgen in het tegenwoordige Fransch Guyana. In 1627 gaat Claude Prévost, een Franschman in dienst van de Staten van Zeeland, naar de Amazone en vandaar naar Cayenne, met opdracht daar eene kolonie te vestigen en in hetzelfde jaar vertrekken drie schepen onder opperbevel van Hendrik Jacobsz. Lucifer naar de Wiapoco of Oyapoc, de grensrivier van het tegenwoordige Fransch Guyana en Brazilië. Beide kolonisaties mislukken, doch men gaf het niet op en in 1634 doet David Pietersz. de Vries opnieuw een poging ,om zich in Cayenne te vestigen. Aanvankelijk gelukt de onderneming, die door den schipper, in strijd met de bepalingen van het octrooi der W. I. C. in compagnieschap met Jan Bicker van Amsterdam voor eigen rekening ondernomen was, vrijwel, doch in Nieuw-Nederland aangekomen, vernam de stichter, dat de door hem achtergelaten kolonisten met een buitgemaakt Spaansch slavenschip de vestiging reeds weder verlaten hadden.

Intusschen had zich ook belangstelling van anderen

voor dat deel van Zuid-Amerika geopenbaard, vooral van de zijde van de in 1643 te Rouaan gevestigde handelscompagnie en van de in 1652 door Lodewijk XIII geoctrooieerde Compagnie du Cap Nord. Deze laatste zond eene expeditie uit, waarbij zich 800 mannelijke en vrouwelijke kolonisten bevonden, die de stad Cayenne stichtten, doch voortdurend strijd hadden te voeren met de Indianen, waarom een groot deel dezer Franschen in 1654 naar Suriname de wijk namen.

Twee jaar later beproeven de Hollanders het nog eens, zich in Cayenne te vestigen. Guérin Spränger sluit een contract met Balthasar Gerbier, baron Douvily, om goud te zoeken en vestigt zich in het door de meeste Franschen verlaten gebied. Eenigen tijd daarna versterkt door Joodsche vluchtelingen uit Brazilië,scheen het, alsof deze vestiging met meer succes zou bekroond worden dan de vroegere. Den 12en September 1659 verleende de W. I. C. aan David Cohen Nassy octrooi tot het stichten van eene patroons-kolonie en vier jaar later, in 1663, werd door de Kamer van Amsterdam eene expeditie uitgezonden tot versterking der vestiging. Ook deze had echter reeds den langsten tijd bestaan, want in hetzelfde jaar 1663 werd in Frankrijk opgericht de Compagnie Equinoxiale, later bekend onder den naam van Compagnie des Indes Occidentales. Deze zond onder bevel van De Tracy en La Barre een vloot uit met opdracht Cayenne weer in bezit te nemen. Spränger zag zich genoodzaakt, zijne kolonie over te geven en kort daarop werden ook de Joden verdreven, die zich daarop, zooals bekend is, in Suriname en andere Hollandsche koloniën vestigden.

Omstreeks dien tijd begon ons koloniaal bezit in de West bedenkelijk in te krimpen en gingen de zaken van de W. I. C. alles behalve naar wensch. Brazilië, dat wij sedert 1630 bezet hadden, ging in 1661 voor goed verloren; Nieuw-Nederland drie jaar later eveneens, zoodat wij na het verlies van Cayenne nog slechts vasten voet hadden op Curaçao en enkele andere eilandjes en een paar punten op de Vaste Kust, n.l. Essequebo en Berbice. Het leek er dus zeer op, dat het doel der Engelschen en Franschen be-

reikt zou worden, en dat de Hollandsche vlag binnen kort geheel uit Amerika zou verdwijnen. Doch zoover kwam het niet. De bekende tocht van Abraham Crijnssen, als antwoord op de rooftochten der Engelschen naar onze Afrikaansche bezittingen en Nieuw-Nederland verschafte ons voor goed vasten voet in Suriname en bracht ook Tobago, dat reeds zoovele malen van heer veranderd was, opnieuw in ons bezit.

Om dat eiland Tobago, door Hamelberg aangeduid als „een vergeten Nederlandsche kolonie", was voor en na reeds heel wat gestreden. Achtereenvolgens was het voor korten tijd in handen van Spanjaarden, Engelschen, Zeeuwen, Franschen en anderen geweest en zoowel Karel I en Karel II van Engeland, als Lodewijk XIV beleenden er nu dezen, dan weer dien mede. Sedert 1654 was in de Republiek de aandacht der gebroeders Lampsins, de patroons van De Ruyter en Crijnssen, er op gevallen. Adriaan, de oudste, bewindhebber der Kamer van Zeeland in de O. I. C., hield zich meer met andere zaken bezig, doch de jongste, Cornelis, Raad en in de jaren 1650, '51 en '52 Burgemeester van Vlissingen, was het, die vooral belang stelde in de Westindische zaken. Franschgezind, had hij er geen bezwaar tegen, nadat hij reeds van de Staten van Zeeland Tobago verkregen had, zich als patroon der kolonie daar, te doen erkennen door Lodewijk XIV. Dat geschiedde in 1662; Cornelis Lampsins werd toen Baron van Tobago en eenigen tijd daarna Ridder van St.-Michel. Aanvankelijk scheen het, alsof de kolonie nu een goede toekomst te gemoet ging; een groot deel van het eiland werd in cultuur gebracht, met den bouw van een stadje werd begonnen en een fort en andere versterkingen werden aangelegd. Maar het uitbreken van den tweeden Engelschen oorlog bracht nieuwe aanvallen door de Engelschen, gevolgd door eene herovering door onze toenmalige bondgenooten, de Franschen, die weghaalden, wat de eerste plunderaars nog hadden overgelaten en verwoestten, wat zij niet konden meevoeren. Abraham Crijnssen, die op zijn bekenden tocht in 1667 via Suriname, Berbice en Essequebo daar aankwam, nam het eiland opnieuw in bezit,

legde er een kleine versterking aan en, nadat het na zijn vertrek naar Martinique nog eenigen tijd door de Franschen bezet was geweest, werd het ons bij den vrede van Breda teruggegeven. In 1667 bezaten wij dus in West-Indië, Suriname, Berbice, Essequebo, Tobago en de eilanden, die thans nog Nederlandsch zijn.

Rust zou daar echter voorloopig nog niet heerschen. De oorlog van 1672, die de Republiek aan den rand van den ondergang bracht, zette ook West-Indië opnieuw in vuur en vlam. De strijd liep wederom vooral over Cayenne en Tobago, terwijl ook Curaçao een oogenblik ernstig bedreigd werd. De aanleiding tot den strijd in de West kwam van onze zijde. In 1672 was de vloot der Republiek na den slag bij Solebay en na de mislukking van de door de Engelschen voorgenomen landing in Noord-Holland in de havens teruggekeerd en de Staten-Generaal besloten, dien winter geen vloot in zee te houden, doch gaven aan de verschillende admiraliteiten machtiging om te doen, wat hun geschikt zou voorkomen, om de vijanden in andere gewesten afbreuk te doen. Er waren toen vijf admiraliteits-collegiën, dat van de Maas, gevestigd te Rotterdam dat van Amsterdam, van Zeeland, gevestigd te Middelburg, van het Noorderkwartier, te Hoorn of Enkhuizen en dat van Friesland, eerst te Dokkum en sedert 1645 te Harlingen gevestigd. De Kamers der W. I. C. kwamen daarmede overeen, behalve in het Noorden, waar geen Kamer in Friesland was gevestigd, doch wel die van Stad en Lande te Groningen. De Admiraliteit van Amsterdam was de tweede in rang, doch legde in die dagen de grootste bedrijvigheid aan den dag en was inderdaad de voornaamste, wat voor een goed deel wel veroorzaakt werd door de gebeurtenissen na den dood van Willem II. Toen, nog niet gebreideld door de krachtige wil van Willem III, waren het de regenten van Amsterdam, die in de Republiek de koers aangaven en, doordat velen hunner òf zelf bewindhebbers van een der Compagnieën waren, òf door familieleden, als zoodanig vertegenwoordigd werden, ook in Oost en West. En zij konden dat doen, steunende op den rijkdom hunner stad, waardoor deze in den 1en Engel-

schen oorlog tweemaal zooveel schepen kon leveren, als waartoe zij verplicht was en in den 2en in drie jaren 60 oorlogschepen van 1e en 2e charter kon laten bouwen op eigen werf. Terwijl de andere Admiraliteiten den bouw harer schepen moesten toevertrouwen aan particulieren, kon die van Amsterdam dit in eigen beheer verrichten, daar zij de eenige was,die in het bezit was van een scheepstimmerwerf van voldoende capaciteit, van een welvoorzien arsenaal en van groote lijnbanen. Deze inrichtingen waren tot stand gekomen, vooral door de energie van den Amsterdamschen burgemeester Nicolaas Witsen, neef en medestander van den leidenden burgemeester Johannes Hudde. Secretaris van de Admiraliteit was toen Hiob de Wildt, die eerst als assistent van zijn vader en later zelfstandig die betrekking bekleedde. Hij bezat het volkomen vertrouwen van De Witt en later van Willem III, van den laatste zoozeer, dat hij een der weinigen was, die op de hoogte waren van diens plannen ten opzichte van Engeland in 1688 en die in 1691 als zijn zaakgelastigde en vertegenwoordiger hem verving bij de vergaderingen der Admiraliteits-colleges. Die opdracht versterkte niet weinig de afgunst, die bij de andere reeds sedert jaren bestond ten opzichte van den invloed, dien Amsterdam zich gaandeweg had weten te verwerven. Alleen van het Noorderkwartier ondervond De Wildt in zijne functie medewerking; de andere Admiraliteiten trachtten hem zooveel mogelijk te negeeren en legden zijne adviezen menigmaal eenvoudig ter zijde. Samenwerking was er dus toen en trouwens ook in vroegere jaren zeer weinig. Dat bleek ook in 1672.

De Admiraliteit van Zeeland besloot toen, krachtens de machtiging van de Staten-Generaal een smaldeel naar de West te zenden, om te trachten, evenals in 1667 gelukt was, daar voordeel te behalen. Aan Amsterdam werd voorgesteld, deel te nemen aan de uit te zenden expeditie door bijvoeging van eenige schepen, wat echter geweigerd werd. Zooals spoedig bleek, had Amsterdam zijne eigen plannen, die het alleen wilde uitvoeren, waarschijnlijk vooral, daar het in het bijzonder de Kamer van Amster-

dam der W. I. C. geweest was, die schade geleden had door het verlies van Nieuw-Nederland. In weerwil van Amsterdams weigering tot deelname, gaf Zeeland zijne plannen niet op en rustte vier schepen uit, die onder opperbevel van Cornelis Evertsen, den Jongen, 15 December 1672 zee kozen. De opperbevelhebber ontving voor zijn vertrek een geheimen lastbrief, waarin hem opgedragen werd, Engelsche of Fransche bezittingen op de Westkust van Afrika aan te vallen, en, zoo hij daar geene voldoende voordeelen mocht behalen, hetzelfde in Amerika te doen. De wijze van uitrusting wijst er op, dat de bedoeling was, van den aanvang af ontwijfelbaar vast te stellen, dat, wat veroverd zou worden, aan Zeeland behoorde en op die wijze moeilijkheden, als zich voorgedaan hadden na de bezetting van Suriname, in de toekomst te voorkomen.

Evertsen begaf zich eerst naar de Kaapverdische eilanden, werd daar echter bedreigd door vier Engelsche oorlogschepen en stak daarom over naar Cayenne, dat hij evenmin kon vermeesteren. Vandaar via Suriname naar Martinique gezeild, zag hij plotseling zes schepen onder Fransche vlag naderen, die echter, toen Evertsen zijn vlag vertoonde, die vervingen door de Prinsenvlag. Het bleek een smaldeel te zijn onder opperbevel van Jacob Binckes, uitgezonden door de Admiraliteit van Amsterdam. Binckes, wiens vader burgemeester van Stavoren was, was reeds eenige jaren in dienst van de Admiraliteit van Amsterdam, waarschijnlijk daartoe gekomen, doordat twee zijner broeders zich in Amsterdam gevestigd hadden; de eene was equipage-meester der Admiraliteit, de andere Bewindhebber der O. I. C. In 1666 had hij deelgenomen aan den tweedaagschen zeeslag en in het volgende jaar aan den tocht naar Chattam. Het was dus niet te verwonderen, dat, toen bij Amsterdam het voornemen opkwam, evenals Zeeland gedaan had, te trachten, in West-Indië voordeelen te behalen, Binckes als opperbevelhebber aangewezen werd.

Nadat beide commandanten kennis genomen hadden van elkanders bevelschriften en het bleek, dat deze vrijwel gelijkluidend waren, kwamen zij overeen, samen te

werken, een aanval op Martinique te doen en den buit, die behaald mocht worden, op redelijke wijze te verdeelen. Deze aanval mislukte echter; meer succes hadden zij met St.-Eustatius en Nieuw-Nederland, die beide heroverd werden, terwijl zij onderweg nog verscheidene schepen buit maakten. Behouden in het vaderland terug gekeerd, werden de beide bevelhebbers zeer verschillend door hunne respectieve lastgevers ontvangen. De Admiraliteit van Amsterdam betuigde aan Binckes hare tevredenheid over de uitvoering van zijn opdracht en schonk hem en zijnen kapiteins een extra belooning. De Staten van Zeeland echter riepen Evertsen ter verantwoording, vooral wegens de omstandigheid, dat hij Cayenne niet veroverd en zich zonder hun last met Binckes vereenigd had. Hij liep zelfs groot gevaar, ontslagen te worden en alleen de diensten, door zijne familieleden voor en na aan Zeeland bewezen, en de hoop, dat hij binnenkort zijne misslagen zou herstellen, behoedden hem daarvoor. Die ontevredenheid zijner lastgevers zal wel hierdoor veroorzaakt zijn, dat Evertsens tocht niet het voordeel had opgeleverd dat men zich had voorgesteld. Cayenne toch, waarom het vooral te doen geweest was, was in Fransche handen gebleven en Nieuw-Nederland, dat trouwens bij den vrede van Westminster in het volgend jaar aan Engeland werd teruggegeven, interesseerde Zeeland minder, daar het hoofdzakelijk eene Amsterdamsche kolonie geweest was. Vrij duidelijk openbaarde zich dus hier weer de Zeeuwsche afgunst op het overwicht van Amsterdam. Ook dit verloor intusschen noch Cayenne, noch Tobago uit het oog. Op het laatste eiland viel de aandacht door eene toevallige omstandigheid. In 1674 wendde een Westindische planter, Hendrick Carloff, die door den oorlog zware verliezen geleden had, zich tot den Secretaris der Amsterdamsche Admiraliteit, De Wildt, met plannen tot verovering van enkele punten in de West, in het bijzonder Tobago. Hij vond bij dezen een gunstig oor en De Wildt wist ook Willem III en den Raadpensionaris Fagel ervoor te winnen. Toen er echter iets van de besprekingen uitlekte en Zeeland een en ander van de plannen te weten

kwam, vonden zij daar tegenstand en in een brief van den Zeeuwschen Raadpensionaris Pieter de Huybert aan Fagel, verzette de eerstgenoemde zich namens de Staten van zijn gewest tegen de verovering van Tobago, dat volgens hen nog steeds aan Zeeland toebehoorde. Amsterdam echter, dat zeer gesteld was op eene vergoeding voor het verloren Nieuw-Nederland, was niet van zins de eenmaal opgevatte plannen op te geven, waarom in het diepste geheim met de voorbereiding voortgang gemaakt werd. Die geheimhouding was dringend noodig, want weinig geschiedde er in de Republiek, dat niet door baatzuchtigen, die voordeel zagen in de gunst van den Franschen monarch, ten spoedigste aan dezen overgebriefd werd. Dat was reeds bij verschillende gelegenheden gebleken, o.a in 1674, toen bij den aanval van De Ruyter op Martinique bleek, dat de Franschen daar tot in bijzonderheden op de hoogte waren van het aantal en de sterkte zijner schepen, zoodat zij de noodige maatregelen hadden kunnen nemen om zich krachtig te verdedigen.

Bij de nu beraamde onderneming trachtte men zooiets te voorkomen; daarom werden er slechts een paar vertrouwde leden der Admiraliteit, waaronder natuurlijk De Wildt met de toebereidselen belast en werd er niets van in de notulen aangeteekend. Deze voorzorgen troffen doel, want ditmaal was het eskader reeds in West-Indië aangekomen en had daar reeds verschillende voordeelen behaald, voor men er in Frankrijk iets van gewaar werd. Wat daar verricht werd, was het volgende.

Binckes had onder zijne bevelen gekregen een eskader van vier schepen, drie adviesjachten en een fluit, voorzien van eene flinke bemanning en ruime voorraden en bovendien van 680 man landingstroepen. Als Commissaris-Generaal en tweede persoon in den krijgsraad was door den Prins benoemd Hendrick Carloff, die bestemd was, Gouverneur van Tobago te worden, zoodra dit veroverd zou zijn. Na in Maart 1676 van Tessel vertrokken te zijn, kwam het eskader 4 Mei voor Cayenne, dat door den Ridder De Lézy bestuurd werd. Binckes liet het fort opeischen en, toen de overgave geweigerd werd, deed hij den

volgenden dag tot den aanval overgaan. Na een kort gevecht, waarbij aan Nederlandsche zijde 12 man vielen en 72 gewond werden, gaven de Franschen zich over en het veelbestreden Cayenne bevond zich dus weer in onze handen. Na een paar weken besteed te hebben aan de regeling der zaken en na Guérin Spränger als Gouverneur hersteld te hebben, wien hij een adviesjacht en ruim 200 man achterliet, vertrok Binckes in de richting van Tobago, doch, daar de wind niet gunstig was, begaf hij zich eerst naar Marie Galante, brandschatte dit en wilde hetzelfde doen met Guadeloupe. Hier ontmoette hij echter een paar Fransche oorlogschepen, die onder bevel van den Markies De Grancey troepen overbrachtten van Martinique, waaruit dus bleek, dat de Franschen thans op de hoogte waren van de bewegingen van het Nederlandsche eskader. Na een kort gevecht, waarna de Franschen wisten te ontsnappen, begaf Binckes zich naar St.-Martin, dat, hoewel oorspronkelijk in gemeenschappelijk bezit van Franschen en Hollanders geweest, bij het begin van den oorlog geheel door de Franschen bezet was. Ook dit eiland werd gedeeltelijk uitgeplunderd en hierna begaf een deel van het smaldeel zich naar Tobago, terwijl Binckes zelf met de rest naar Portorico en vandaar naar Haiti zeilde, waar hij nog eenige Fransche koopvaarders vermeesterde, die hij met de overige gemaakte buit vandaar naar de Republiek opzond. Daarop begaf hij zich eveneens naar Tobago, om de rest van zijn last ten uitvoer te brengen.

Daar aangekomen, vond hij niet alles naar wensch. Wel was het deel van zijn smaldeel, dat hij vooruit gezonden had, en waarop zich de a.s. Gouverneur Carloff bevond, aangekomen, doch de bevelhebber, de kapitein, die in rang op Binckes volgde, had zich met zijn schip eigenmachtig naar Holland begeven en de kolonisten aan hun lot overgelaten. Hiervoor werd hij het volgende jaar door de Staten-Generaal in staat van beschuldiging gesteld en na onderzoek zijner zaak schuldig bevonden en onthoofd. Daarbij kwam op Tobago nog, dat er gebrek aan levensmiddelen heerschte en dat het gerucht daar verspreid was, dat Cayenne weder in handen van den vijand gevallen

was, waarop Binckes het noodig oordeelde, zoo spoedig mogelijk maatregelen van verdediging te nemen, vooral, ook, daar hij vernam, dat, naar men meende, een sterk Fransch eskader in aantocht was. Het bleek al spoedig, dat het bericht omtrent Cayenne juist was en dat zich inderdaad een sterk smaldeel van den vijand in de Caraibische zee vertoond had.

Dit stond onder bevel van den vice-admiraal Graaf Jean d'Estrées, een ouden kennis van onze zeelieden. Een aangenaam mensch in den omgang schijnt deze niet geweest te zijn; zijne onderbevelhebbers althans beklaagden zich nogal eens over zijn onverdraaglijken trots en bovendien gaf zijne bekwaamheid als bevelhebber ter zee vaak tot ernstige bedenkingen aanleiding, waarbij nog kwam, dat hij voor raadgevingen niet zeer toegankelijk was en liefst zijn eigen inzichten volgde. Al was die ook onaangenaam voor zijne ondergeschikten, te verklaren was zijn trots wel, evenals het niet te verwonderen was, dat de bevelen van den aanvoerder nogal eens met de eischen van goede zeemanschap in strijd waren. D'Estrées toch was een afstammeling van een geslacht, dat, hoewel niet tot de oudste behoorende, toch langen tijd in nauwe betrekking tot de Bourbons gestaan had en, waarvan verschillende leden Frankrijk in voorname waardigheden gediend hadden, of nog dienden. De grootste glorie, al is het er ook eene van eenigszins bedenkelijken aard, ontleende het geslacht aan de grootmoeder van den Vice-admiraal, de schoone Gabrielle, die wellicht koningin van Frankrijk geworden zou zijn, als haar plotselinge dood in 1599 dat niet verhinderd had, want Hendrik IV, wien zij reeds drie kinderen geschonken had, was voornemens, haar te huwen en daartoe zijn huwelijk met Margareta van Valois te doen ontbinden. Werkte deze verhouding reeds ertoe mede, het huis D'Estrées in nadere aanraking met de Bourbons te brengen, met wie het trouwens reeds in de 15e eeuw door aanhuwelijking verwant was geworden, verschillende krachtige figuren eruit waren als vanzelf aangewezen tot het bekleeden van gewichtige bedieningen in het leger, de diplomatie of de kerk. Zoo was de oudste

broeder van Graaf Jean, François-Annibal, hertog d'Estrées, markies de Coeuvres, gezant van Frankrijk bij den Heiligen Stoel en werd in zijne functies ter zijde gestaan door zijn jongeren broeder César, bisschop van Laon en sedert 1671 kardinaal en zaakgelastigde van Frankrijk te Rome.

Evenals velen zijner voorvaderen had Jean d'Estrées eerst in het Fransche leger gediend, had deelgenomen aan de oorlogen der Fronde, was bij het beleg van Grevelingen in 1644 ernstig aan den linkerarm gekwetst en was in 1667 kolonel in het leger, dat onder Turenne Vlaanderen binnentrok. Verdere promotie bij het leger was echter voorloopig niet voor hem te verwachten, want de Markies de Louvois, de veelvermogende minister van oorlog, was hem vijandig, welk lot hij trouwens met velen, zooals b.v. Turenne en zelfs met Madame de Maintenon deelde. Daarom trachtte hij zijne verdere carrière bij de marine te maken, wat hem bijzonder goed gelukte, al waren zijne zeevaartkundige bekwaamheden, die hij in een paar jaren in Engeland trachtte op te doen, uit den aard der zaak uiterst gering. Na in 1669 een tocht naar Amerika gedaan te hebben, werd hij in het volgende jaar naar West-Afrika gezonden als Vice-admiraal met Duquesne als onderbevelhebber en kommandeerde in 1673 het witte eskader van de Engelsch-Fransche vloot bij Kijkduin, waaraan hij slechts kort deelnam en zich, niet door gebrek aan moed, maar volgens geheime bevelen van zijn souverein, zooveel mogelijk buiten het vuur hield. In 1676 was hij buiten actieven dienst en deed, toen in Frankrijk bericht gekomen was van het uitzeilen van het Nederlandsche smaldeel naar de West en van het door Binckes daar verrichte, daar de Fransche oorlogsvloot in de Middellandsche zee werd bezig gehouden, aan Lodewijk XIV het voorstel, gedeeltelijk voor eigen rekening een eskader uit te rusten, om daarmee, hetzij bij de Kaapverdische eilanden, hetzij in de West, de Hollanders afbreuk te doen. Dergelijke expedities, die gedeeltelijk voor particuliere rekening, gedeeltelijk op kosten van het Rijk gedaan werden, waren toen ter tijd in Frankrijk volstrekt niet ongewoon. D'Es-

trées' voorslag werd aangenomen en te zijner beschikking werden gesteld 4 schepen van 50 stukken geschut en 4 fregatten van 30 kanonnen. Voor de bewapening en de bemanning met 700 soldaten had D'Estrées te zorgen, terwijl de officieren voor de expedities zouden verschaft en betaald worden door de regeering. De opbrengst der eventueel prijs gemaakte schepen en verdere voordeelen zouden gelijkelijk door beide participanten gedeeld worden. Gaf deze laatste bepaling reeds eenigszins het karakter van een rooftocht aan de op touw gezette expeditie, nog sterker werd dit, doordat gerekend werd op de medewerking van de beruchte boekaniers en flibustiers in de Westindische wateren, terwijl het ook eigenaardig is, op te merken, dat de Fransche marine toen nog zoo weinig militair was, dat het voor de officieren niet verplicht was, uniform te dragen. Wel waren b.v. kapiteins gerechtigd tot het dragen van een wambuis met gouden of zilveren passement, maar verplichting daartoe bestond niet; zelfs droegen zij dit bij voorkeur niet, er prijs op stellende, door hunne persoonlijkheid en niet door hun uniform gehoorzaamheid van hunne ondergeschikten af te dwingen. Het waren trouwens hooge heeren, die onder de bevelen van D'Estrées gesteld werden; onder zijne officieren wemelde het van graven, ridders en heeren, zoowel onder zeeofficieren, als onder degenen, die het landings-corps kommandeerden. Bij de laatsten bevond zich ook de vroegere Gouverneur van Cayenne, de Riddei De Lézy, die, bij de overgave krijgsgevangen gemaakt, door Binckes naar Holland was op gezonden, vandaar had weten te ontvluchten en nu, als vrijwilliger op het smaldeel van D'Estrées meeging.

Nadat het Fransche eskader den 6en October 1676 uit Brest in zee gestoken was, kwam het na eenig oponthoud, veroorzaakt door het escorteeren van koopvaarders en door windstilte, via de Canarische en Kaapverdische eilanden op den 17en December voor Cayenne aan. Twee dagen later liet D'Estrées het fort door De Lézy opeischen, met de bedoeling, zooals hij in zijn rapport schrijft, gelegenheid te hebben, eenigszins de versterkingen te verkennen, daar hij niet verwachtte, dat de Hollanders zich

op de eerste sommatie zouden overgeven. De opeisching werd dan ook met eene weigering beantwoord, waarom weer twee dagen later tot den aanval werd overgegaan, die gedeeltelijk geleid werd door D'Estrées in persoon. De bevelhebber van een andere afdeeling, de Heer de la Grand Fontaine, die een gebrek aan den voet had en daardoor niet loopen kon, liet zich in een draagstoel naar de plaats van het gevecht brengen en, hoewel één zijner dragers doodgeschoten werd, ging hij moedig voort den aanval van zijne afdeeling te leiden. De Hollanders werden min of meer overvallen. Daar de aanval bij nacht geschiedde, — den nacht na de opeisching was het volle maan geweest, waarom de aanval uitgesteld was, — en den vorigen avond, als naar gewoonte de taptoe op de schepen en in het kamp geslagen was, waren de Gouverneur en de bezetting niet voldoende op hun hoede; misschien ook hoopten zij, er af te zullen komen met eene eenvoudige plundering. Hoe het zij, na een gevecht, waarin van de zijde der Hollanders één officier en 32 soldaten vielen en 2 officieren en 35 manschappen gewond werden, waartegenover de Franschen een verlies leden van 2 officieren en 38 soldaten en matrozen aan gesneuvelden en 10 officieren en 95 manschappen aan gewonden, werd het fort veroverd en de Gouverneur Spränger met 230 à 235 kolonisten en soldaten gevangen genomen. Onder de gevangenen bevonden zich 4 Franschen, die bij de Hollanders in dienst waren en waarvan D'Estrées er een, als voorbeeld, liet ter dood brengen. De vroegere Gouverneur De Lézy werd in zijne functie hersteld en, nadat D'Estrées een en ander vernomen had van de beschikkingen, die Binckes intusschen op Tobago had laten nemen, begaf hij zich spoedig naar Martinique en Guadeloupe, versterkte zijn troepenmacht met enkele compagniën der bezetting daar en ging daarna onder zeil naar Tobago, waar hij hoopte aan te komen vóór Binckes, wat hem echter niet gelukte, want deze was reeds 14 dagen met zijn smaldeel op de reede voor anker, toen de Franschen 20 Februari 1677 aankwamen.

Van hunne bewegingen was Binckes vrij nauwkeurig op de hoogte, want onmiddellijk na zijn aankomst had hij

een zijner onderbevelhebbers, den bekenden Jan Erasmus Reyning, uitgezonden, om aangaande het Fransche eskader berichten in te winnen. Deze had bij St.-Kitts een Fransche bark genomen, vanwaar, voor zij zich overgaf, twee pakketten over boord werden geworpen, die echter door Reynings manschappen werden opgevischt. Uit papieren, die zich daarin bevonden, bleek, dat de Fransche vloot binnen kort in West-Indië verwacht werd. Reyning deed daarna eenigen zijner manschappen op het veroverde schip overgaan en zond dit naar Tobago, terwijl hijzelf eerst naar St.-Eustatius en vandaar naar Barbados voer. Hier vernam hij, dat de verwachte Fransche vloot inderdaad was aangekomen, doch dat men niet wist, waarheen zij zich had begeven. Nadat hij het aldus gehoorde na zijn terugkomst aan Binckes gerapporteerd had, gelastte deze hem, met zijn schip aan den ingang van de baai te gaan liggen om de bewegingen der Franschen, die men reeds had zien voorbij varen, waar te nemen.

Het vijandelijke eskader dat intusschen genaderd was, bestond uit 10 oorlogschepen met bijna 500 stukken geschut en een kleine 5000 manschappen. Binckes' macht was niet meer, dan ruim $^1/_5$ daarvan, terwijl hij over ruim 350 stukken geschut beschikte. Allereerst zetten de Franschen een landingscorps van ongeveer 1000 man aan wal onder bevel van twee hoofdofficieren en op 22 Februari deed D'Estrées het fort opeischen, waarvan de overgave natuurlijk geweigerd werd. Den 3en Maart, Aschwoensdag, had een algemeene aanval plaats, zoowel van de land-, als van de zeezijde. Het geheele eskader zeilde daartoe naar binnen, na eerst het schip van Reyning verdreven te hebben door een aanval met een groot aantal gewapende sloepen. (14 volgens het rapport van D'Estrées). De aanval te land mislukte, doordat Binckes zijne voorzorgen goed genomen had en, doordat één der commandeerende Fransche officieren sneuvelde en de andere zwaar gewond werd. Het binnenzeilen van de baai geschiedde niet zonder bezwaren, want reeds voor den ingang was een der grootste schepen op een rots geloopen. In de baai ontwikkelde zich daarna een allerhevigst ge-

vecht, in den loop waarvan een aantal schepen van beide zijden in brand geraakten, of in de lucht sprongen. Het admiraalschip van D'Estrées raakte ook in brand en de sloep, waarin hij zich trachtte te redden, werd lek geschoten, zoodat hij slechts met groote moeite aan wal kon komen, waarna hij met een veroverde Hollandsche sloep op een ander schip overging.

De Franschen leden zooveel schade en verliezen, dat zij het beter oordeelden, den aanval maar op te geven en af te trekken. Dit laatste ging niet gemakkelijk, want, was het binnenkomen der baai reeds met bezwaren gegaan, eruit konden de schepen slechts komen, door het uitbrengen van ankers vooruit, waarvan de kabels vervolgens opgewonden werden. Twee der grootste Fransche schepen moesten achtergelaten worden en drie andere waren in vlammen opgegaan, terwijl D'Estrées een paar duizend man, waaronder verscheidene bevelhebbers verloor. Van Hollandsche zijde waren de verliezen eveneens aanzienlijk; vijf schepen verbrandden en aan dooden en gewonden verloren wij ongeveer 350 man. Tobago was echter voorloopig behouden en D'Estrées begaf zich met de overgebleven schepen naar Grenada, waar hij de gewonden ter verpleging achterliet en vandaar naar Frankrijk, om persoonlijk verslag van zijn mislukten tocht te doen. Hoewel men zich aan het hof te Versailles hield, alsof deze een groot succes geweest was en, hoewel er zelfs een medaille geslagen werd ter herinnering aan de „overwinning" bij Tobago, werd toch alles in het werk gesteld, om zoo spoedig mogelijk den aanval te herhalen.

In Holland verwachtte men natuurlijk ook, dat de Franschen niet in hun échec zouden berusten en de Admiraliteit van Amsterdam had gaarne versterking naar Tobago gezonden, maar zij bevond zich op dat tijdstip in groote geldverlegenheid. De hulp toch, in 1676 aan Spanje verleend, waartoe de Ruyter naar de Middellandsche Zee gezonden was, had voor Amsterdam eene uitgave geëischt van *f* 450.000, waarbij bovendien de overige provinciën, die echter in den regel en ook nu, niet zeer grif in hare betalingen voor de vloot waren, *f* 300.000 voor hare reke-

ning zouden nemen. De rest van de kosten zou door Spanje gedragen worden. Daar Amsterdam op dat oogenblik dus eene hulp-expeditie niet kon bekostigen, wendde het zich tot de Staten-Generaal, die de andere provinciën aanmaanden, hunne achterstallige bijdragen te voldoen en ook het verzoek tot Spanje richtten om betaling van wat het nog schuldig was. Hiermede ging geruime tijd verloren en intusschen had Frankrijk niet stil gezeten, zoodat D'Estrées in het laatst van het jaar wederom met een eskader van Brest kon vertrekken en 30 November voor Barbados aankwam.

Vanhier begaf hij zich ten spoedigste opnieuw naar Tobago, vreezende, dat, indien hij te lang wachtte, Binckes maatregelen zou nemen, om eene landing te beletten. Den 6en December was het Fransche eskader van 12 schepen voor het eiland en onmiddellijk werden troepen aan land gebracht, wat de beide volgende dagen werd voortgezet, zoodat op den 8sten 950 man, behalve de officieren, met de noodige kanonnen gereed waren, het fort aan te vallen. Na enkele voorloopige gevechten begon op den 12en de beschieting daarvan en reeds bij het derde schot trof een bom het kruitmagazijn, dat in de lucht vloog, bij welks ontploffing Binckes met 16 zijner officieren benevens meer dan 250 manschappen omkwamen, waardoor dus op hoogst tragische wijze een einde kwam aan het leven van den man, die vele jaren met eere in de Nederlandsche zeemacht gediend had. D'Estrées, die juist aan tafel zat, deed na de ontploffing onmiddellijk tot den stormaanval overgaan en binnen een uur was, wat er van de Hollandsche bezetting over was, genoodzaakt, zich over te geven. Intusschen had de Admiraliteit van Amsterdam één oorlogschip en een paar kleine schepen naar Tobago gezonden, doch niet voor er een paar maanden verloopen waren, en hadden de Staten-Generaal besloten, Binckes en zijne mannen te doen aflossen door Tomas Tobyas, een Ier van geboorte, die sedert jaren voor Amsterdam voer. De hulp en de aflossing kwamen, helaas te laat; Tobago was voor goed voor ons verloren en, toen de door Amsterdam vooruitgezonden hulp-expeditie aankwam, was er

niets meer te doen, dan de Hollanders, die, door in de bosschen te vluchten, aan krijgsgevangenschap waren ontkomen, van het, door de Franschen verwoeste en reeds weder verlaten eiland mede te voeren. D'Estrées had, reeds overeenkomstig de voorwaarden, waarop het gedeeltelijk verwoeste fort was overgegeven, 60 zwaar gewonde, of zieke krijgsgevangenen naar Curaçao doen overbrengen, was zelf naar Marinique teruggekeerd met het voornemen, na daar eenigen tijd rust genomen te hebben, zijn verwoestingstocht, die aanvankelijk ditmaal met zulk een succes was bekroond, voort te zetten. Het tweede gedeelte van zijn tocht zou echter een haast even tragisch einde hebben, als de expeditie van Binckes gehad had, met dit verschil echter, dat, terwijl deze zijne maatregelen uitstekend en met kennis van zaken genomen had, en slechts door een noodlottig toeval den dood vond, D'Estrées het onheil, dat kort na zijn vertrek van Martinique zijne vloot overkwam, zelf veroorzaakte door zijne inbeelding en zijn onwil, om goeden raad aan te nemen.

Den 7en Mei 1678 vertrokken, zeilde het eskader, bestaande uit 15 oorlogschepen en drie branders, vergezeld door eenige flibustiers, nadat de bevelhebber onderweg zijn voornemen had te kennen gegeven, eerst Curaçao aan te tasten in Z. Z. W. richting, denkende ongeveer op Orchilla aan te houden. In den loop van den oorlog was reeds een aanval op Curaçao gedaan door den Gouverneur van Martinique, De Bas, welke aanslag echter door de goede maatregelen van den Gouverneur Jan Doncker mislukt was. D'Estrées hoopte nu beter te slagen, al had hij ook zeer onvolledige inlichtingen omtrent de gesteldheid van het eiland verkregen en al was hij volkomen onbekend met den te volgen weg. Herhaaldelijk had de kapitein van zijn admiraalschip, De Méricourt, bezwaar gemaakt tegen een dergelijken avontuurlijken tocht, doch D'Estrées had de gewoonte, wie met hem van meening verschilde, op zoodanige wijze af te snauwen, dat men zich ten slotte tegen beter weten in, maar bij zijne bevelen neerlegde. Het bleek intusschen maar al te spoedig, dat de voorzichtige kapitein gelijk gehad had met zijne bezwaren tegen het

varen op een onbekende zee zonder voldoende voorzorgen en zondeı met het vaarwater bekende loodsen. In den avond van den 9en Mei toch liep het grootste deel van het eskader op het Aves-rif, ten O. van Bonaire; blijkbaar was men dus door onbekendheid met den stroom ver naar het Westen afgedreven. Slechts 5 oorlogsschepen en eenige kleinere vaartuigen bleven van het geheele eskader over en ruim 500 man kwamen bij die ramp om het leven.

Na dezen tragischen afloop van zijn tocht gaf D'Estrées verdere aanslagen tegen Hollandsche of Spaansche koloniën in de West op en begaf zich met het treurig overschot van zijne vloot eerst naar St.-Domingo en keerde vandaar naar Martinique terug. Hoewel aldus onder zijne bevelen de Fransche zeemacht in de Westindische wateren tweemaal een belangrijk verlies aan schepen en menschenlevens geleden had, viel, merkwaardig genoeg, D'Estrées niet bij zijn koning in ongenade. Ter eere van de verovering van Tobago deed deze opnieuw gedenkpenningen slaan en de Vice-Admiraal werd in 1681 bevorderd tot Maarschalk van Frankrijk, ontving eenigen tijd later de ridderorde van den Heiligen Geest en stierf in 1707 als Gouverneur van Bretagne.

Voor de leden van de Amsterdamsche Admiraliteit, in zonderheid voor den Secretaris Hiob de Wildt, had het treurig einde van de Tobago-zaak intusschen nog een onaangenamen nasleep. Onder den indruk van het verlies, geleden door het gedeeltelijk verbranden van de vloot en van de latere overgave van het eiland, dienden de afgevaardigden van Amsterdam in de Staten van Holland eene klacht in, vooral tegen De Wildt gericht, waarbij deze en enkele leden der Admiraliteit beschuldigd werden, eigenmachtig en op onwettige wijze beschikt te hebben over de gelden en voorraden der Admiraliteit voor de onderneming op Tobago; aan de Staten verzochten zij een onderzoek hiernaar te gelasten en na rekening en verantwoording, indien daartoe termen gevonden werden, den Secretaris en eenige leden te veroordeelen tot terugbetaling der gebruikte gelden. De schriftelijke verantwoording van De Wildt was echter zoo afdoende, dat de Commissie, die

voor het onderzoek der zaak benoemd was, adviseerde, hem en de andere leden vrij te spreken van wat hun was ten laste gelegd. Aldus werd dan ook besloten, hoewel onder tegenstand van Amsterdam, maar zeer waarschijnlijk onder invloed van Willem III en Fagel, die de onderneming zeer hadden bevorderd.

Geraadpleegde werken:

Mr. J. C. de Jonge, *Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen*, 1837.

E. Sue, *Histoire de la Marine française*. 1845.

P. M. Netscher, *Geschiedenis van de koloniën Essequebo, Demerary en Berbice*. 1888.

J. H. J. Hamelberg, *De Nederlanders op de Westindische eilanden*. 1901.

Jaarl. Verslagen v. h. Gesch., Taal.-, Land.- en Volk. Genootschap te Willemstad.

April, 1921.

HET VOORSPEL DER INSTALLATIE VAN DEN POSTHOUDER BIJ DE AUCANERS.

DOOR

G. J. STAAL.

In zijn artikel „Bij de Aucaners" in de Mei-aflevering van dit tijdschrift heeft de Posthouder, de heer van Lier, terloops melding gemaakt van de conferenties te Paramaribo met het groot-opperhoofd, Amakti van Otterloo, die aan zijne installatie voorafgingen.

Veel kon de heer van Lier over die conferenties niet mededeelen; hij woonde ze niet bij. Met opzet had ik hem er buiten gehouden. Er waren al veel praatjes in omloop gebracht over verborgen bedoelingen met de aanstelling van een posthouder; het zou er, volgens die kwade geruchten, alleen om te doen zijn belastingen in te voeren en het gezag van het groot-opperhoofd te laten plaats maken voor dat van den Posthouder. Andere verhalen dikten de verdachtmaking aan en ik kon er dus op rekenen, dat ik Amakti vol argwaan voor mij zou krijgen, opgestookt door de zijnen, die het belasting-spook zagen naderen, zelf — en met hem de naaste machthebbenden — beducht voor eigen gezagsverlies. Er was ook in de gemeenschap der Aucaners zelve eenige onderlinge gisting ontstaan door het besluit om een Posthouder in hun midden te brengen. De Bilo-negers (de benedenwaarts gevestigde stamgenooten) stonden onder verdenking het besluit uitgelokt te hebben of er althans voor te voelen, en dus stelling te nemen tegenover de lieden van hooger-op, de meer conservatief gestemde Oponegers. In dezen „politieken" strijd, — die blijkens het verhaal van den heer van Lier nog aanhield toen hij zijne bestemming bereikt had, — werd bovendien de

figuur betrokken van Kanapé, Amakti's mededinger om de macht, eenmaal met hem candidaat voor het granman-schap, aan wien klaarblijkelijk zooveel invloed en goede kansen werden toegeschreven, dat Amakti het veiliger vond hem niet mede te nemen naar Paramaribo.

Genoeg redenen waren er dus voor verontrusting in de gemoederen. Ik wilde Amakti gelegenheid geven zich vrij uit te spreken en achtte het dus beter den heer van Lier buiten de conferenties te laten. Ook voor later scheen mij dat verkieselijk: de boschnegers onthouden goed en peinzen en pluizen gaarne na; ik was overtuigd dat al wat de heer van Lier zou zeggen of wat tot hem gezegd zou worden, naderhand zou worden overdacht en ontleed en dat elke mingewenschte wending in de besprekingen hèm zou worden nagehouden.

De conferenties hadden plaats in mijne werkkamer, in tegenwoordigheid van den Gouvernements-Secretaris en twee tolken, de heeren Nijon en Smit, van wie laatstgenoemde blijk gaf de gemoedsstemming, den gedachtengang en het karakter van Amakti zeer fijn aan te voelen.

Amakti was vergezeld van Gagoe, zijn Groot-fiskaal (!), den derde van links der zittenden op plaat I bij bl. 16 der Mei-aflevering.

Na de verhalen, die ik gehoord had, was mijne ontmoeting met Amakti mij een verrassing. Wel was hij tenger, zwakkelijk, wat stram en langzaam in zijne bewegingen; wel was er iets dwalends en zoekends in zijne oogen, die inderdaad — zooals ik had verwacht — somwijlen als om steun vragend opstaarden naar Gagoe, — den sterkere, zijn tegenbeeld in bouw en levendigheid, — maar toch trof ik in hem een oplettend en denkend luisteraar aan, die, hardnekkig in zijn tegenstand, vastberaden in zijn verzet, zeer goed en vrijmoedig zijn woord wist te plaatsen.

In dat zwakke lichaam huisde een persoonlijkheid, die ik begreep en kon waardeeren. Het was inderdaad een héél ding voor hem! Ik doel nu niet eens op de verdachtmaking, die aan het werk geweest was, — ik wist bij ervaring hoe verdraaide voorstelling van goede bedoelingen

der Overheid haar invloed kon doen gelden op héel andere geesten nog dan van boschnegers. Het was zwaar voor hem om in te stemmen met een maatregel, die ingreep in het isolement, waarin hij, vèr uit het oog van het centraal gezag, vèr uit het bereik der bemoeienissen van het bestuur, daar ginds in de afgelegen, moeielijk toegankelijke contreien van de Tapanahony leefde en.... heerschte! Wat ik zag van Amakti, in slecht passenden, ongeëigenden dosch, gelaarsd om voeten, die geen schoeisel verdragen, gehandschoend — o! die katoenen lappen om de grijphanden voor hakbijl en roeispaan! — in een benauwend boord, hinderlijk afzakkende manchetten: het was een caricatuur van den Amakti op bloote voeten, in korten lendebroek en los katoenen jasje. Die halfnaakte Amakti, dat was de machts-drager, door volkstraditie en volkskeuze bekleed met gezag onder de zijnen, met bevoegdheid tot het uitoefenen van gerechtigheid en — wie weet hoeveel — ongerechtigheid! Die man bleef wat hij was, ook onder de vermomming der dwaze uitmonstering, en van hém was te begrijpen, dat hij krachtig weerstand bood tegen den drang om hem te bewegen vrijwillig den Posthouder te aanvaarden. Al kon hem stellig verzekerd worden, dat hij — en niet de Posthouder — de granman der Aucaners zou zijn als voorheen, hij besefte heel goed, dat diens vestiging eene komende verandering beduidde in het wezen van zijn gezag, het wezen van het beheer van hem en zijne kapiteins. Het mocht al niet met feiten en concrete voorspellingen aan te zeggen zijn, toch stond het vast, dat het dwarskijken zou uitloopen op bemerking, vermaning en ten slotte op een dwang, eene beperking in de vrijheid van doen.

Dit besef was beslist de ondergrond van Amakti's gemoedsbeweging en tegenkanting. Ik geloof dat hij dieper de beteekenis van de aanstelling van een Posthouder in hare van-zelf daaruit voortspruitende gevolgen heeft begrepen dan degenen, die, afgaande op de uiterlijke figuur van de dadelijk te omschrijven werkzaamheden van dien ambtenaar, er geen nut en heil in zagen.

Zooals, — de heer van Lier heeft er op gewezen, — gebruikelijk is in gewichtige aangelegenheden, was beeldspraak in onze besprekingen schering en inslag.

Onderhandelen met boschnegers is een geduld-eischend werk! Zelfs in mijne weinig talrijke aanrakingen met hen heb ik dat persoonlijk ervaren. Het is de algemeene klacht van allen, die overleg met hen hebben moeten plegen. De wijdloopige beeldspraak maakt het voor ons, nuchterder aangelegden, nog moeielijker om er het geduld bij te houden, en toch geeft zij, voor wie er zin voor heeft, eenige genietbaarheid aan zoo'n bespreking. De beelden zijn als lichtpunten in het eentoonig vlak der discussie, dat meestal uitgespreid ligt om éénzelfde dood punt; zij zijn évenprikkelende opwekkingen in de verslappende geduldoefening. In de beeldspraak van Amakti en Gagoe werden de beelden niet alleen gebruikt als wapenen om de overtuiging toe te lichten en te verdedigen, maar ook als middelen om de gedachten af te leiden en de discussie af te breken.

Bij gelegenheid van de eerste conferentie klaagde Amakti plotseling over moeheid en verzocht te mogen heengaan. Ik stond het toe, maar nadat ik hem den tweeden keer te verstaan had gegeven, dat ik niet aan die moeheid kon toegeven, daar ik niet al te veel tijd voor onze besprekingen kon afzonderen, verzon hij iets anders. Toen kwam de beeldspraak te hulp. Hij zeide mij, dat wanneer bij feestelijke gelegenheden onder de boschnegers de trommelslagers langen tijd getrommeld hadden, anderen hunne plaatsen innamen om hun rust te geven. Hij meende, dat voor ons beiden het oogenblik voor de rust gekomen was. Ik antwoordde hem, dat er een groot verschil was: bij het trommelslaan ter begeleiding van den dans deed het er niet toe wie de trommel sloeg als hij er maar bekwaam voor was, maar wij stonden er anders voor, omdat in dit geval er niemand was, behalve wij beiden, die op de trom mocht slaan.

Amakti gaf zich nu gewonnen; en wij gingen voort. Gagoe had het onthouden. Toen ik, na de installatie van den Posthouder, met Amakti en de anderen nog eenigen tijd samenbleef, verzocht Gagoe iets te mogen zeggen. Wat hij

op het hart had, was dit: hij vroeg mij of ik mij nog herinnerde de beeldspraak over de vermoeide trommelslagers; hij wilde die even in de herinnering terugroepen, om haar nu te vervolgen met de opmerking, dat er één van ons geweest was, die de gróóte trom had geslagen; dat was de Gouverneur.

De groote trom! Vermoedelijk dacht Gagoe aan de laatste bijeenkomst vóor de installatie, toen het trommelspel niet geëindigd was met een triomf-marsch voor Amakti. Ik had mij steeds zorgvuldig onthouden van dreigementen; ik kon mij te goed verplaatsen in de gemoedsstemming van Amakti om hem te treffen met den ruwen knods van het dreigement; het was geen wapen om tegen hem te hanteeren; dreigement zou — zoo althans begreep ik Amakti — wrok gezet hebben en aan zijn tegenstand een nieuw, minderwaardig element hebben toegevoegd. Maar natuurlijk moest hij eindelijk, na die lange besprekingen, weten dat het besluit onherroepelijk was en uitgevoerd zou worden, desnoods zonder zijne medewerking. Nog zie ik hem weggaan, stil, in zich zelf gekeerd, met iets werkelijk ernstigs in zijn wezen, eene fiere gelatenheid. Toch kwam dit slot eigenlijk best in zijn kraam te pas, want het rechtvaardigde hem bij zijne aanhangers. Hij heeft het dan ook op Drietabbetje, zijn woonsteê, uitgespeeld (zie van Lier bl. 28).

Wat ik in Amakti waardeerde, was de oprechtheid van zijn verzet. Geen oogenblik trachtte hij door misleidende wendingen den indruk te vestigen alsof hij toch wel ingenomen was met de vestiging van een Posthouder, geen oogenblik ook om zijne bezwaren af te schuiven op anderen. Hij kwam er rond voor uit; ik wist precies wat ik aan hem had.

Toen Amakti mij dan ook liet weten, dat hij zich neerlegde bij het besluit en den Posthouder zou ontvangen en steunen, voelde ik mij verzekerd, dat hij meende wat hij zei. Ongetwijfeld zouden er, dadelijk en later, nog wel moeielijkheden rijzen, naklanken van het verzet worden gehoord en kleine strubbelingen door tegenkanting ontstaan, — want het verzet wortelde immers in

den bodem van eene geestelijke gesteldheid, — maar de beslissing was uitdrukkelijk door hem aanvaard en de opdracht aangenomen en dat was mij van Amakti, zooals ik meende hem te hebben leeren kennen, meer waard dan een draaiend en aarzelend schijn-toegeven, waartoe hij ook zijne toevlucht had kunnen nemen, geweest zou zijn.

Iemand, die recht van spreken had, waarschuwde mij eens, bij eene andere gelegenheid, dat boschnegers gul zijn in het beloven, maar traag in het inlossen van de beloften. Zijne woorden werden in het geval, waar het om ging, volkomen bevestigd. Bij Amakti vond ik echter die gulheid niet; ik kan zeggen: tot mijne voldoening, want zijne belofte gaf mij daarom meer houvast.

Het is een gewaagd stuk psychologische verklaringen te verbinden aan het doen en denken van een boschneger. Niet omdat de boschneger zulk een raadselachtig, buitennissig wezen is, maar omdat wij, producten van eene andere cultuur, genooten van een drukke, onrustige gemeenschap, zoo ver weggevoerd, zoo intens vervreemd zijn van onze mede-schepselen in die stille, afgelegen oorden, waar het geestesleven nog niet die talloze aanvallen van verwarrende — en vaak ontbindende!— invloeden heeft ondergaan als in onze roerige wereld. Daarom zal het ons dikwijls zoo moeielijk vallen de overdenkingen en daden van zulk een wezen van andere levensbeweging juist te waardeeren. Wat bij ons al eenigermate vervaagd is , vinden wij bij hem nog terug in scherper, zuiverder vorm, dien wij niet dadelijk meer onderkennen. Zijn aanpassingsvermogen, bij ons ontwikkeld door den prikkel der eischen van het onderling verkeer, is nog gering. Hij is minder bereid dan wij om zijne gevoelens geweld aan te doen.

Natuurlijk is het ook bij hem eene kwestie van persoonlijken aanleg in hoever hij zich laat gaan, toegeeft aan wat hij in den grond van zijn hart verkeerd vindt of vasthoudt aan wat zijn geest hem als juist dicteert.

Amakti was een vast-houdende. Hij heeft ten slotte toegegeven. Waarom? De meest voor de hand liggende verklaring daarvoor is, dat hij zich onzeker begon te

voelen over zijn eigen lot indien hij volhardde: dus zuiver eigenbelang. Er was echter iets in den man, dat mij zeide, dat hij begreep de minste te *moeten* zijn, dus toegaf uit besef van plicht.

Ik mag mij vergissen — in één opzicht heb ik mij in Amakti niet bedrogen.

Mijne adviseurs hadden mij beslist geraden om van Amakti bij gelegenheid van 's Posthouders installatie eene plechtige belofte te vorderen, dat hij het besluit om den heer van Lier te zenden, zou eerbiedigen en hem allen bijstand zou verleenen en doen verleenen.

Ik voor mij verwachtte niet van Amakti dat hij bereid zou zijn nogmaals een eed af te leggen en toen hij dan ook aarzelde, greep ik onmiddellijk de gelegenheid aan om hem te doen verstaan, dat ik niet een formeelen eed eischte, doch slechts eene uitdrukkelijke bevestiging van zijne bereidverklaring, ten aanhoore van zijne kapiteins.

Toén sprak Amakti de woorden, door den heer van Lier aangehaald (bl. 13): „Ik heb bij mijn aanstelling tot Granman reeds den eed van trouw gezworen; ik zweer geen tweede maal; een Granman heeft geen twee tongen; ik zeg dus ja."

Getuigde het niet van zuiverheid van gevoel, van een juiste waardeering der beteekenis van het eenmaal plechtig gegeven woord, dat hij alleen zijn „ja" deed hooren?

NOG EEN STAATSRECHTELIJKE KWESTIE.

DOOR

DR. B. DE GAAY FORTMAN.

De opvatting van den Kolonialen Raad, dat hij het ontwerp der begrooting voor 1922 niet kon behandelen, omdat de vaststelling niet meer tijdig kon geschieden [1]), heeft nog een eigenaardig gevolg gehad. De notulen van den K. R. van 21 Dec. '21 lichten ons daaromtrent in. De Gouverneur had van den Minister het verzoek gekregen om aanhangig te maken ten laste der begrooting voor 1922 een voorstel tot beschikbaarstelling van een crediet voor scholenbouw en vroeg nu aan den Raad per brief („depêche" of „missive" schijnt men dat daar te noemen; welk eene taak voor het A. N. V.!!) of deze „een dergelijk voorstel tot aanvulling van een door (dit) College niet behandelde en niet goedgekeurde begrooting in behandeling (zou) nemen." Eene vreemde vraag, is men geneigd te zeggen, en niet voldoende gemotiveerd door de wenschelijkheid van „vermijding van eventueel onnoodige drukkosten en mogelijke besparing van tijd."

Het jongste lid van den Raad, de heer Beaujon, wees er op, dat de begrooting nog niet bij de wet was vastgesteld, en vervolgde:

„De begrooting niet voorloopig door den Gouverneur en nog niet door de wet vastgesteld zijnde, zal door het Bestuur geen ontwerp-verordening aan den Raad kunnen worden aangeboden om de *ontwerp*-begrooting, die nog geen kracht van wet heeft, aan te vullen; indien aanvulling of wijziging van dat ontwerp wenschelijk of noodig is, zal het daartoe strekkend voorstel moeten worden aanhangig gemaakt daar waar dat ontwerp in

---

[1]) Zie *De West-Indische Gids* November 1921 bladz. 337 e. v.

behandeling is en de begrooting zal moeten worden vastgesteld.
Is de begrooting bij de indiening van bedoeld voorstel reeds door de wet vastgesteld, dan is het anders: de Raad zal dan een ontwerp-verordening tot aanvulling daarvan wel moeten in behandeling nemen, al is die begrooting door een andere daartoe bevoegde macht behandeld en vastgesteld."

De redeneering is blijkbaar aldus: er is nog maar een ontwerp-begrooting 1922, eene aanvulling of wijziging daarvan kan slechts aanhangig gemaakt worden bij de Staten-Generaal, maar als de begrooting eenmaal vastgesteld is, dan moet de K. R. zulk een voorstel tot wijziging of aanvulling wel in behandeling nemen, ook al heeft deze de begrooting niet behandeld. Men kan hierin tal van kwesties zoeken. O. a. deze: kan de K. R. wel een ontwerp-verordening tot wijziging eener „definitief" bij de wet vastgestelde begrooting in behandeling nemen, of slechts de *wenschelijkheid* van zoodanige wijziging beoordeelen? eene kwestie, die m. i. in laatstgemelden zin door Gouverneur Helfrich op gelukkige wijze is opgelost [1]) De K. R., die zich met de zienswijze van den heer Beaujon „algemeen" vereenigde, schijnt nu de andere meening aan te hangen [2]).

In de tweede plaats komt naar voren de vraag of inderdaad bij de Staten-Generaal aanhangig kan gemaakt worden een ontwerp tot wijziging van een ontwerp-begrooting. Gewoonlijk volgt men den weg van eene „Nota van wijzigingen". De K. R. zegt, dat het wel kan. Voor de koloniale politiek lijkt ons dit vraagstuk intusschen van weinig belang.

Wat de kern der zaak betreft, is het alsof de K. R. aan die „wenschelijkheids"-verordeningen niet gedacht heeft.

---

[1]) Zie *De West-Indische Gids* 2e jg., bladz. 56/7.

[2]) Het antwoord van den Raad aan den Gouverneur luidt.

„Met betrekking tot de in bovenbedoelde missive gestelde vraag is de Raad van oordeel, dat nu de begrooting voor 1922 niet door hem is behandeld en alsnog niet definitief in het Moederland is vastgesteld, een aanvullingsontwerp daarop evenmin in behandeling kan worden genomen. Eerst als de definitieve vaststelling der begrooting is geschied, zal een ontwerp, als door U bedoeld, door den Raad in behandeling kunnen worden genomen."

De brief van den Gouverneur, die spreekt van een voorstel tot *aanvulling der begrooting* geeft hiertoe aanleiding. Er is bovendien nog geen begrooting. Waarom zou de Raad echter niet in behandeling kunnen nemen een ontwerp-verordening, waarin de *wenschelijkheid* van wijziging van het *ontwerp*-begrooting wordt uitgesproken? Wat heeft dit te maken met de omstandigheid, dat de begrooting niet voorloopig is vastgesteld in de kolonie? Men zou toch zeggen, als de Raad wel straks kan gaan bespreken eene wijziging der door haar niet behandelde begrooting als die definitief is vastgesteld, dan kan hij ook wel oordeelen over wijziging van een ontwerp, dat niet overeenstemt met de door hem voorloopig vastgestelde begrooting, gelijk, naar ik meen, wel eerder gebeurd is, ook al bestaat die overeenstemming ditmaal dan niet omdat er geen voorloopig vastgestelde begrooting is. Ik kan mij voorstellen, dat men zegt een *ontwerp*-begrooting kan niet gewijzigd worden, wel een *voorloopig in de kolonie vastgestelde* begrooting, vóór die als ontwerp bij de Staten-Generaal aanhangig is, maar dit staat geheel buiten de zaak, die de K. R. nu vooropstelt, nl. dat het begrootingsontwerp door den Raad niet behandeld is.

Het mag van genoegzame beteekenis geacht worden, om daarop hier de aandacht te vestigen, dat ook in de koloniale pers de opvatting van den Raad is bestreden. *Voz di pueblo* van 7 Januari ll. schrijft:

„de houding van den Raad strookt niet met het door dat lichaam ingenomen standpunt ten opzichte van andere begrootingen. De voorwaarde, die de Raad aan het slot van zijn schrijven stelt om het ontwerp in behandeling te nemen, is bovendien geheel onwettig. De begrooting toch, eenmaal door de Staten-Generaal vastgesteld, wordt eene wet als elk andere en dan heeft de Raad de bevoegdheid niet om daarin eenige verandering te brengen. Het is den Raad niet geoorloofd bij verordening eenige regeling te treffen van zaken, welke bij eene wet geregeld zijn.

Het wil ons voorkomen, dat bij de vaststelling van de laatste zinsnede van 's Raads antwoord, de leden gedacht hebben aan de in den laatsten tijd meermalen voorkomende „wenschelijkheidsverordeningen". Deze verordeningen, welker practische waarde alleen gevonden wordt in het feit, dat de Raad gehoord

wordt omtrent zaken, welke het bestuur of de regeering, na de voorloopige vaststelling der begrooting, hierop wenscht te brengen, zijn juist geschapen om de moeilijkheid te ontkomen, dat de begrooting, eenmaal bij de wet vastgesteld, niet meer door den Raad gewijzigd kan worden.

Bij vorige gelegenheden heeft de Raad nooit eenig bezwaar gemaakt de „wenschelijkheid" te constateeren van een of ander maatregel, alhoewel de begrooting bij de wet was vastgesteld. Waarom dan in dit geval wel bezwaren gemaakt?

Het feit, dat de begrooting niet door den Raad behandeld is, heeft met het door den Gouverneur bedoelde ontwerp niets te maken. Een wenschelijkheidsontwerp blijft een op zichzelf staand instituut, juist omdat het een „wenschelijkheid" uitdrukt. Wij zien geen enkele reden waarom in dit geval de Raad niet met den Gouverneur en den Minister de wenschelijkheid kan uitspreken dat een bepaald crediet worde toegestaan, welke uitspraak precies hetzelfde effect zou sorteeren als al de vorige.

Men zegge ons niet, dat de Gouverneur thans vraagt behandeling van een voorstel tot „aanvulling" van de niet behandelde en niet vastgestelde begrooting. Een dergelijke spitsvondigheid moet geen plaats hebben tusschen twee machten, die hetzelfde beoogen, werkzaam te zijn in het belang der kolonie. Bovendien, indien de Raad er prijs op stelde in het onderhavige geval gehoord te worden, dan had hij den Gouverneur in overweging kunnen geven den gebruikelijken weg te volgen door het indienen van een wenschelijkheidsontwerp."

Inderdaad, wanneer men zich afvraagt, wat de practische beteekenis dezer uitspraak van den Raad is, dan kan hierop moeilijk een ander dan een negatief antwoord gegeven worden, n.l. dat de stem der kolonie in deze zaak niet gehoord wordt. Dit kan natuurlijk op zichzelf de bedoeling van den Raad niet zijn. De vraag is echter gewettigd: wat beoogt de Raad wel met het opwerpen telkens weer van staatsrechtelijke bezwaren, welker juistheid in ieder geval twijfelachtig kan worden genoemd, en die dit college belemmeren in de richtige vervulling van zijne taak?

Dordrecht 9 Februari 1922.

EEN WEGTRACÉ DOOR HET MOERAS NAAR CORONIE.

DOOR

B. J. KLUVERS.

Onder het hoofd „56 dagen in het bosch" geeft „de West" van 18 November 1921 een uitvoerige beschrijving van de wederwaardigheden der te Paramaribo teruggekomen militaire expeditie, wier vredelievende en nuttige taak was het ongeveer 35 jaar geleden door den landmeter Loth gekapte en in kaart gebrachte tracé van Coronie naar den mond der Coppename opnieuw open te kappen.

Het troepje ter sterkte van 1 sergeant, 12 man en 1 ziekenoppasser stond onder leiding van luitenant Gits en was vergezeld van een topograaf. Het tracé Loth loopt over een hooge zand-schelprits, die het verlengde in oostelijke richting is van de rits, waarop Coronie in lange lijn gevestigd is.

De openkapping had tot doel een onderzoek in te stellen naar den huidigen toestand van dit ± 35 K.M. lange ritsdeel met het oog op den aanleg van een weg daarover, die de vestiging Coronie uit haar isolement moet opheffen en haar via den Coppename-Saramaccamond een beteren uitweg naar zee moet verschaffen dan nu middels een voortdurend aanslibbend kanaal met een modderbank ervoor bestaat. Daarbij wordt gerekend op vestiging langs dien weg.

In aansluiting met het wegenplan-Witteveen vormt die weg een schakel in de toekomstige overland-verbinding Paramaribo-Coronie met veerdiensten op de overgangen van de Coppename en de Saramacca.

De expeditie is niet gelukkig geweest; Coronie is niet bereikt.

De rits is niet in den toestand van 35 jaar geleden gebleven. Van de talrijke breuken, die toen volgens het kaartje van Loth reeds bestonden, zijn vele door het zich ruimte zoekende water tot breede zwampen geworden, op gelijk grondpeil als het aangrenzende zwampland.

Op een gegeven oogenblik heeft de expeditie van uit zoo'n coupure de rits niet kunnen terugvinden en werd besloten in noordelijke richting een uitweg naar de kust te zoeken om langs het strand Coronie te bereiken.

Ook daarin is men niet geslaagd; men zat in het water en bleef er in.

Meende men volgens de kaart $\pm$ 4 K.M. van zee te zijn, na meer dan 6 K.M. in noordelijke richting een passage door het moeras te hebben gebaand, was nog niets van de kust te bespeuren. Daar de mondvoorraad nog slechts uit 1 dag noodrantsoen bestond, werd toen besloten tot den terugtocht, waarvoor de volgende morgen moest worden afgewacht, daar de nacht begon in te vallen.

Men was dus verplicht in het moeras te overnachten, waartoe de hangmatten even boven het water in boomen werden gehangen.

Men leze het goed geschreven stukje proza van den oud-gouverneur Staal „Door de modder naar Coronie", voorkomende in de Jan. '22 aflevering van dit tijdschrift om te begrijpen, welk een allerellendigste nacht 't moet zijn geweest vanwege de millioenen muskieten, waartegen geen muskietennet afdoende beschutting bood. De moeilijke terugtocht is goed verloopen.

Hoewel er eenige koortsgevallen waren, is de gezondheidtoestand der expeditie, de omstandigheden in aanmerking genomen, voortdurend naar wensch gebleven en de stemming opgewekt, al heeft de ten slotte ondervonden tegenspoed begrijpelijkerwijs dan even in neerslaande richting op de stemming gewerkt.

Moge het doel niet bereikt zijn, hulde aan het kranige troepje, dat met zooveel opgewektheid gedurende bijna

twee maanden een niet te benijden leven in het kustbosch van Suriname heeft geleid.

Omtrent de feitelijke reden van de mislukking is men voorloopig in het onzekere.

Een persbericht meldde, dat de afgelegde afstand wel, doch de richting niet was opgenomen.

Ware een nieuwe opname rationeel geweest, bij het overtrekken van breede coupures had men toch de boussole om de richting volgens tracékaart uit te zetten.

Het kan zijn, dat men na de een of andere zwamp, die de rits onderbreekt, op een andere terecht gekomen is en die gevolgd heeft tot waar deze wellicht dood loopt; ook, dat men zoo'n breede coupure moest doorwaden, dat men van de wijs is geraakt en ook, dat men van meet af een verkeerde rits is opgegaan en gevolgd heeft; de ritsen loopen vrijwel evenwijdig. Het is volstrekt niet uitgesloten, dat ook op andere ritsen in die streek lemmetjes- en oranjeboomen voorkomen, zooals Loth op zijn tracékaart aangaf en die nu volgens de berichten heeten te zijn teruggevonden.

Later zal zich dat wel ophelderen. Er is sprake van een tweede expeditie, waarvoor men terecht het groote droge seizoen wil afwachten. Men beginne dan van uit Coronie, waar men in ieder geval de zekerheid heeft op de juiste rits te zijn.

Ik herinner mij, dat de heer Polak van den topographischen dienst in 1919 ernstig waarschuwde tegen het openleggen van dit tracé van af den Coppename-oever, omdat het vandaar af bezwaren zou opleveren om vast te stellen of men de goede rits nam. Het openkappen is toen dan ook door een ploeg van 13 Coronianen van uit Ingikondré, het oosteinde van Coronie, begonnen, waar het Loth-tracé aanvangt.

De heer Staal beschrijft in zijn reeds genoemd artikel, hoe het dat troepje vergaan is. Het is niet geslaagd den Coppenamemond via de rits te bereiken. Toen zich de omstandigheden voordeden, die tot opgeven noopten, zijn ze noordwaarts door het moeras naar de zeekust doorgebroken. Ook deze mannen hadden geen mondkost

meer. Ik denk, dat ze niet daarheen verdwaald zijn, maar doelbewust naar de kust zijn getrokken instede van terug te keeren. Ze wisten, dat de gouverneur en gezelschap, o. w. de heer Kasteleijn en schrijver dezes, 's morgens op den 26en Mei 1919 per barkas aan de Coppenamepunt zouden komen om den tocht door het tracé aan te vangen en ook, dat er voor hen geen kans bestond op dien datum door het tracé op de aangewezen plaats te zijn.

Het geluk heeft hun en ons in zooverre gediend, dat ze aan de kust door een visschersvaartuig zijn opgepikt, dat hen tijdig genoeg heeft afgezet op een plaats, waar ze bij het invaren der Coppename van uit onze barkas moesten worden opgemerkt.

Zoo werd dadelijk zekerheid verkregen, dat en waarom de voorgenomen tocht Coppenamepunt—Coronie over land niet kon doorgaan. Met de mannen in onze vlet op sleeptouw werd toen naar Paramaribo teruggekeerd om per zeestoomer naar Coronie te gaan. Zie daarvoor de beschrijving van den heer Staal.

De ervaringen der Coroniemannen onwillekeurig met die van de expeditie Gits vergelijkende, trof mij:

dat de Coronianen in weinige dagen van uit Coronie een doortocht hebben gemaakt over naar schatting ruim $\frac{1}{3}$ deel van het geheele traject en verder door het moeras naar de kust en dat de expeditie Gits van af de Coppename voor een in totaal ongeveer dubbelen afstand 56 dagen minus de rustdagen enz. zeg 45 dagen noodig had;

dat beide groepen het op bepaalde punten hebben opgegeven.

Voor het eerste vond ik de volgende verklaring:

De militairen, wien het aan routine in dit soort werk ten eenenmale ontbrak, zullen tot taak hebben gehad een strook van zekere breedte grondig van de begroeiïng te zuiveren, hetgeen veel tijd vorderde, terwijl de met boschwerk vertrouwde Coronianen slechts een doortocht zonder meer behoefden te banen, waarmee ze vlug opschoten. Ze zouden het veel verder hebben kunnen brengen, als ze op de eerste kilometers niet te veel tijd hadden verknoeid met het leggen van boomstambrug-

getjes op moeilijke plaatsen om het gezelschap den tocht wat te vergemakkelijken.

Toen zwamp na zwamp volgde, hebben ze dit overigens onnutte werk moeten opgeven. Dit goed bedoelde werk werd door de rijzing, daling en druk van het water spoedig uiteen geslagen.

Wat het tweede aangaat, als de militairen op de juiste rits zijn geweest, zou niet zonder grond de onderstelling geopperd kunnen worden, dat dezelfde tot zwamp geworden coupure, die dan van zeer groote breedte moet zijn, beide groepen van de wijs heeft gebracht en tot opgeven heeft genoopt.

Het blijft dan vreemd, dat de expeditie Gits zoo ver van de kust was.

Toen wij in '19 in plaats van den 26en Mei over land op den 28en over zee in Coronie aankwamen, bleek ons, dat zich daar intusschen zekere onrust van de gemoederen had meester gemaakt. Het had aan gelegenheid ontbroken, tijdig bericht naar het geïsoleerde Coronie te zenden hoe de vork in den steel zat en zoo had men daar een paar dagen in onzekerheid verkeerd.

Van de eigen menschen, de kappers, had men niets meer gehoord en ons gezelschap, waarmede zij zouden terugkomen, was van de landzijde niet komen opdagen. De 68 jarige inwoner van Coronie, de heer Bakker, besloot den 27en met een aantal mannen het tracé in te trekken om den gouverneur c.s. te gemoet te gaan, zoo noodig assistentie te verleenen.

Die dag ging voorbij. Het verwachte gezelschap was niet gekomen en de brigade Bakker niet teruggekeerd.

Onze aankomst over zee op den 28en met de kappers bij ons bracht de opheldering.

Het was groote regentijd. Met de bevinding der expeditie Gits in een gunstiger seizoen voor oogen kan men zich een denkbeeld vormen, hoe het in Mei '19 op dat tracé met het water gesteld was.

De mededeelingen der kappers beloofden ons toen wel niet veel goeds, maar nu er gelegenheid bestond althans

een deel van het tracé te zien, besloten de heer Kasteleijn en schrijver dezes eens poolshoogte te nemen.

Den 29en Mei togen wij vroeg in den morgen op weg. Een Ford bracht ons van de woning van den districtscommissaris tot Ingikondré, vanwaar wij, vergezeld van eenige Coronianen, die de openkapping hadden meegemaakt, het tracé introkken.

Het bleek ons, dat de meer dan 20 K.M. lange Coronievestiging hier geen geschikte voorwaarden meer gevonden had voor een verlengstuk. De rits bleek hier heel smal en al dadelijk moesten wij tot het middel een zwamp door, die na een eindje rits spoedig gevolgd werd door een tweede en zoo telkens na ritsstukken een derde, vierde, vijfde zwamp enz.

De trek door het moeras vorderde ongewone beengymnastiek vanwege de ineengestrengelde wortels van waterplanten, die loswerken en hoog heffen onzer onderdanen gestadig noodig maakten en het vele losgeraakte drijfhout, afkomstig van de beschreven noodbruggetjes, dat den doorgang voortdurend versperde, deed het zijne om de gymnastiek niet eenzijdig te doen zijn; onze bovenste ledematen waren aanhoudend in actie, al worstelende met die drijvende stamstukken om ze buiten onze lijn te stuwen. Dikwijls ook zat drijfhout dwars in de looplijn vastgewerkt en dan verkozen wij overklauteren boven onder door gaan met kopje onder.

De Koema-Koemakreek werd gepasseerd, daarna ging het weer over een stuk rits, weer door zwamp, enz. tot wij ten slotte na het doortrekken van een lastige ± 300 M. breede zwamp weer op het droge kwamen en besloten te rusten en wat te nuttigen.

Wij taxeerden toen ± 6 K.M. te hebben afgelegd. Voor zooverre de rits over dat traject nog bestaat, is deze van geringe breedte, voldoende voor een weg, maar niet voor woningen langs dien weg.

Terwijl de meegenomen spijs en drank boven bivakvuurtjes in meer genietbaren toestand werden gebracht, hadden wij gelegenheid van uit een boom het aangrenzende terrein eens te overzien, hetgeen naar het zuiden

beter mogelijk bleek dan naar het noorden, in welke richting het gezicht belemmerd werd door begroeiing. In de richting Zuid hadden wij een ruim gezichtsveld, dat eerst op vele honderden meters afstand gebroken werd door een rij hoog opgaand hout, parallel aan de rits, waarop wij ons bevonden, hetgeen ons deed vermoeden, dat daar ook een rits loopt, die, zoover wij konden nagaan, zich bezuiden Coronie moet voortzetten.

Tusschen die rits en de onze zwamp met nagenoeg geen opgaande begroeiing (biribiriland).

Terwijl wij ons te goed deden aan den mondkost en onze metgezellen daarbij niet vergaten, kwamen van de tegenovergestelde zijde een paar mannen in het tracé opdagen. Het bleken Coronianen te zijn, die door den nog daarin vertoevenden heer Bakker waren vooruitgezonden met een bericht aan den districtscommissaris, dat hij dien dag zou terugkeeren en onverrichterzake.

De heer B. had, op den gouverneur en gezelschap wachtende, dus tweemaal in het tracé overnacht, waarop hij berekend was. Dat moet in de buurt zijn geweest van het punt, waar de kappers het hebben opgegeven.

Kort daarop kwam de kranige, nog krachtige oude heer zelf aangestapt met de rest van zijn troepje. Natuurlijk was zijn verrassing groot, een paar onbekenden op zijn terugpad te vinden.

Na de noodige ophelderingen vernamen wij van hem, dat van af het punt, waar wij ons bevonden, de rits naar schatting wel 5 à 6 K.M. zonder noemenswaardige onderbreking in de richting Coppenamepunt doorliep en hij aan het einde van dat lange gave ritsstuk zijn bivak had opgeslagen.

Wij kunnen dus aannemen, dat van af de Coroniezijde in ruwe cijfers de eerste 6 K.M. in zeer ongunstigen, de volgende 6 in gunstigen toestand verkeeren. Daarop schijnen weer vele, w.o. breede coupures te volgen.

Als luitenant Gits de goede rits nam of hield, kunnen wij, de beschrijving met diens gegevens aanvullende, de lengte van dit weer zeer ongunstige middenstuk op 8

K.M. taxeeren, waarop dan tot de Coppename 15 K.M. in bevredigenden toestand volgen.

Onze terugtocht door de zwampen viel als herhalingsoefening niet mee.

Het staat wel vast, dat de aanleg van een weg langs dit tracé kostbaar zal worden en dat er bezwaarlijk van productieve vestiging langs dien weg sprake zal kunnen zijn, voordat de streek, waardoor het tracé loopt, een zwampland, is drooggelegd.

Dat is een belangrijk polderwerk.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat de uitgestrekte zwampen op dit lage land, behalve door het ter plaatse vallend hemelwater, worden gevoed door overslagwater der rivieren en kreken. De groote coupures in de rits wijzen er op, dat er een sterke waterdruk kan optreden.

Naar de kust toe is weinig kreekvorming.

Het verdient overweging ook een onderzoek in te stellen naar de rits, die wij op betrekkelijk korten afstand van het Loth-tracé meer zuidelijk meenen te hebben waargenomen en die de aanplantingen van Coronie zoo niet snijdt dan toch bijna raken moet. Men kan niet weten. Wellicht loopt die rits ook naar de Coppename door, wellicht zijn daar overheen de voorwaarden voor wegaanleg gunstiger.

Er is thans een onderzoek aanhangig of de vlakte, omsloten door de Coppename, de Wajombo, de Arrawarra en de Nickerie, zonder al te hooge kosten af te wateren en te bevloeien is.

Langs de Wajombo, Arrawarra en Nickerie liggen binnen dit gebied eenige stukken, die plaatselijk zonder overgroote kosten af te wateren en tegen hooge waterstanden te beschermen zullen zijn. Groote uitgestrektheden zijn het vermoedelijk niet.

Het Nickerie water, dat van af Bock-fight door de Arrawarra en Wajombo naar de Coppename stroomt, zal over een belangrijk deel van dit traject voor bevloeiing geschikt zijn en een flink eind voorbij Bock-fight is het getij ook nog niet merkbaar in de Nickerie; tot zoover zal dus ook daaruit en uit aanhoorige kreken bevloeid kunnen worden.

De afwatering enz. van het geheele complex ter grootte van ± 400.000 H.A. zal een reuzenwerk blijken, welks uitvoering een zeer lange periode zal vorderen. Het tempo van uitvoering hangt niet alleen af van de beschikbare gelden, maar het bevolkingsvraagstuk speelt een overwegende rol.

Aan de inpoldering der lage gronden beginne men niet, voordat een vast plan voor het geheel of sectie-gewijze is opgemaakt.

Een topographische opneming zal moeten voorafgaan. Zonder een nauwkeurig overzicht, ook van de verticale gesteldheid en een aan de hand daarvan ontworpen plan, zou men met het inpolderen bij gedeelten, zooals het vroeg of laat wel gebeuren zal, tallooze fouten maken, die later niet te herstellen zijn.

Den Haag, Januari 1922.

NEGERS EN ONDERWIJS IN DE VEREENIGDE STATEN VAN AMERIKA.

DOOR

W. D. H. BARON VAN ASBECK.

Deze bijdrage is geen vrucht van studie ter plaatse maar van lectuur. Ik werd daarbij getroffen door de overeenkomst op zoo menig punt met Suriname, dat ik er over gedacht heb vergelijkenderwijs te schrijven. Maar ik heb dit gelaten omdat er geen vergelijking is of zij gaat mank en deze mankheid critische beschouwing noodig maakt. Zij, die Suriname en het onderwijs in die kolonie kennen, hebben die vergelijking ook niet noodig; en zij die deze kennis missen, zullen vermoedelijk genoeg hebben aan de spatieering van eenige punten van treffende gelijkenis om zelf gevolgtrekkingen te kunnen maken als hunne belangstelling daaraan behoefte heeft.

Het spreekt van zelf dat de aard van den neger in hetgeen met hem door onderwijs bereikt kan worden een zekere rol speelt. Over dien aard is veel verschil van gevoelen en het gevoelen verschilt naar de mate en soort van opgedane ervaring. Mij komt het voor dat de neger gevoeliger en fijner van aanleg is dan volgens de algemeene schatting het geval zoude zijn. Dit vindt zijn grond in de voor ons Europeanen onbegrijpelijke uiterlijkheid van zijn optreden. Hij is vatbaarder voor gemoedsindrukken dan menig Europeaan; hij reageert er lachwekkend op en is daardoor oorzaak dat wij zijn gevoeligheid niet waardeeren; in het bijzonder is dat het geval als de reactie hem tot nabootsing brengt, waartoe de neiging groot is. Maar die gevoeligheid is onder goede leiding een factor van vooruitgang en ontwikkeling. De neger is zich niet bewust van een beter ik; maar wie er een beroep op doet

en aldus het bewustzijn wakker maakt, zal er niet rouwig om zijn.

Voor de houding van hun slaven tijdens den burgeroorlog, die op bevrijding uitliep, hebben de blanken in de Zuidelijke Staten der Vereenigde Staten niet dan lof. Zij was eene revelatie van geheel onbekende karaktereigenschappen der negers. Het Zuiden had een algemeenen slavenopstand gevreesd bij de eerste gunstige gelegenheid; het Noorden had zulk een beweging verwacht, ze gehoopt om de legers der Zuidelijken tusschen twee vuren te brengen. Maar de slaven werden een bron van kracht voor de geconfedereerden, de Zuidelijken; zij hielden de nijverheid gaande en deden het noodige veldwerk voor de voedselvoorziening van de bevolking en het leger. Zij bleken niet de onbetrouwbare creaturen te zijn, waarvoor zij waren aangezien, maar toonden zich trouwe dienaren van hun afwezige meesters.

Aan onderwijs van slaven werd er in de V. S. weinig gedaan. Er was een tijd dat men er een voordeel in zag indien een zeker deel der slaven van een plantage kon lezen. Maar om te voorkomen dat zij zouden lezen van de Fransche en Haïtiaansche revoluties en kennis nemen van geschriften over afschaffing van de slavernij, werd tusschen 1830 en 1835 elk onderricht verboden. In 1863 had 10 % der 4.000.000 slaven eenig elementair onderricht genoten. Het getal der in 1865 vrij verklaarde analphabeten bedroeg dus ruim 3½ millioen. Thans nog kunnen 30 % lezen noch schrijven. Maar de 4 millioen zijn 10 millioen geworden. Tegenover de 400.000 eenigszins geletterden van 1863 staan er thans 7 millioen — op zichzelf een bewijs van de vatbaarheid van den neger voor ontwikkeling.

D e v r ij v e r k l a r i n g v a n d e s l a v e n in de Zuidelijke Staten g e s c h i e d d e g e h e e l o n v o o r b e r e i d. De Staten, die zich om politieke en economische redenen uit het federaal verband wilden los maken, waren er door den President Lincoln mede gedreigd indien zij vóór 1 Januari 1863 het rebelsche hoofd niet weder in den moederschoot der Unie hadden neergevleid.

Geen dier staten toonde daartoe neiging en de bedreiging werd uitgevoerd. De bevrijden, door het slavenleven en de systematische fokkerij [1]) om in de behoeften van de katoencultuur te voorzien nadat de slavenhandel op Afrika was verboden meer dier dan mensch, vermeerderden met één slag de vrije bevolking van de Z.lijke Staten met 40 % ongeschikten voor de politieke macht, waarmede zij bekleed stonden te worden; ongeschikten voor zelfbestuur, waarin hun aanstonds deel gegeven zou worden; maar wat erger is: ongeschikten voor vrijen arbeid, staande tegenover de eischen van herstel van landbouw en nijverheid waar de oorlog die had vernietigd of ontwricht; dakloos, hulpeloos, hopeloos, verhongerend, stonden duizenden voor de wallen van de steden, in volkomen ellende en volslagen angst vragend of dat nu vrijheid was.

Ook voor Fort Monroe, Virginia, had zich zulk een abjecte massa verzameld. Hun vraag vond antwoord bij een man binnen de wallen, die het duidelijk voor zich zag dat aan deze blindelings bevrijden de mogelijkheid moest worden geopend nijvere en fatsoenlijke burgers, broodwinners te worden.

Dit was generaal Samuel C. Armstrong, door de regeering der V. S. gezonden om middelaar te zijn tusschen blanken en zwarten. Hij zou de hand zijn, die hen optrok uit het moeras, waar de vrijheid hen in had geduwd.

Reeds tijdens den oorlog was de noodzakelijkheid van ste'selmatige hulp gevoeld en had dit geleid tot de oprichting van een Bureau voor bevrijden. Geldelijke en persoonlijke hulp stroomde uit het Noorden toe en op verschillende plaatsen werden scholen opgericht. Niet dan langzaam echter kon de overgang tot de nieuwe orde plaats hebben. Werd in schoolonderwijs een middel van herstel gezocht, men meende ook een weg te zien in de uitgifte in leen van kleine perceelen grond, gedeelten van verlaten plantages, voor drie jaren tegen 6 % rente met het recht tot koop na afloop daarvan, om aldus tot vrijen arbeid te komen. Deze middelen konden eerst op langeren

[1]) Slavebreeding was carried on in the border States of Virginia, Maryland and Kentucky.

duur werken; van dadelijke beteekenis waren de pogingen tot leniging van nood en ziekte, tot bescherming van kinderen, ouden van dagen en hulpbehoevenden, tot voorziening in de eerste levensbehoeften.

Maar noch met deze pogingen, noch met de verstrekking van land ter bebouwing, noch met het aangevangen lees-, schrijf-, en rekenonderwijs, was te bereiken wat de hoofdzaak was, de stijging van het geheele negerras tot een hooger niveau, de ontwikkeling in den neger van den zelfbewusten, zich zelf in het leven staande houdenden mensch. Hier kon alleen „moral education" dienen.

Het is de groote verdienste van Generaal Armstrong dat hij dit dadelijk ingezien heeft en in alle nuchterheid eene practische methode voor deze ideëele opvoeding heeft aangegeven: de vorming van den geheelen mensch, van hoofd, hart en hand en niet het minst die van de hand, voor de practijk van het leven. Hij had die methode reeds zien toepassen door zijn vader als zendeling op Hawaï en er de goede vruchten van gezien; uit zijn kennis van den neger, verworven als commandant van gekleurde troepen, kwam hij tot de overtuiging dat hier een vruchtbaar terrein voor dezelfde werkwijze open lag. Hij zag raseigenschappen, die weinig geschiktheid voor zelfontwikkeling aanduidden, maar waarop niettemin, zij het langzaam en onder leiding, een eigen beschaving kon worden gebouwd [1]) door zijn methode van onderwijs. „It is solving the race problem of the South — solving it by the steadily increasing number of industrial and agricultural schools which are being established; by the introduction of modern methods of farming; by the stimulation of race pride; and by the type of education which creates a desire to become industrious, moral and worthy citizens."

Het gelukte hem een school te stichten, een kleine ambachtsschool, met 15 leerlingen, allen oud-slaven, en

[1]) Hij stond niet alleen in zijn gunstig oordeel over den negersoldaat. Een ander Generaal zei daarvan:

„. . . .the experiment of arming the blacks, so far as I have made it, „has been a complete and even a marvelous success."

naast zich 2 assistenten. Zelf omschreef hij zijn aanvankelijke taak: „to train selected negro youths, who should „go out and teach and lead their people, first by example „by getting lands and homes; to give them not a dollar „that they could earn for themselves; to teach respect „for labour; to replace stupid drudgery with skilled hands „and in this way to build up an industrial system for the „sake, not only of self-support and intelligent labour, but „also for the sake of character."

Het karakter van een ras!

Aldus geen liefdadigheid, geen dadelijk werkende bijstand, geen materiëele zorg allereerst, maar een ideaal in een verre toekomst. Armstrong (en met hem zijn groote leerling Booker Washington) beschouwde bekwaamheid in ambacht en landbouw; kennis van, en practische vaardigheid in, huiselijken handenarbeid, als belangrijke bijkomstige vruchten van het onderwijs, zooals hij zich dat voor den neger het beste dacht. Maar het eigenlijke doel daarvan was voor hen de ontwikkeling van den mensch, zoowel door de alledagstaak als door de school. Het motto „Back to the farm" had een veel verdere strekking dan terugkeer tot het landbouwbedrijf. Hij achtte noodig een systeem „which shall be at once constructive of „mental and moral worth and destructive of the vices „characteristic of the slave. What are these vices? They „are improvidence, low ideas of honor and morality, and „a general lack of directive energy, judgement and fore„sight." En dan daarbij „his greatest weakness vanity; „his desire to shine rather than to do." En al die gebreken acht Armstrong erger dan onwetendheid, onkunde. Maar hij stelt daar tegenover groote volgzaamheid, sterken zin voor verbetering, en doorzettingsvermogen in het bereiken van die verbetering. Hij erkent dat er tegen de combinatie van geestelijken en natuurlijken arbeid in zijn onderwijsstelsel veel in te brengen is, en zij er beiden onder zouden moeten lijden omdat er tijd te kort moest komen. Dit oefent evenwel een zekeren drang uit, die tot intenser studie leidt, waardoor de tijd aan handenarbeid besteed vergoed wordt, terwijl de physische frischheid

krachtiger inspanning in geestelijken zin mogelijk maakt. Hij was overtuigd dat nieuwe en zware eischen aan den neger gesteld konden worden; eischen van eene opvoeding, voortvloeiend uit de bijzondere nooden van een onontwikkeld ras, maar een ras met beloften voor de toekomst. „Those who are in earnest and who come with a „stout heart and two willing hands, may feel that it is „entirely possible for them to push their way to a good „preparation for the lifework before them."

Hij wist intusschen welke bezwaren hij zou ontmoeten. „No type of education is so eagerly „sought by the coloured people as col„lege education." „If a little knowledge is a dan„gerous thing, then a pretence of knowledge is to the „fertile imagination and ready tongue of the negro hardly „less dangerous." „There was a prevailing impression „among them (n.l. naar het Noorden gevluchte slaven) „that if they were free, they would at once come into the „possession of all the necessaries and even luxuries of life „without need to work any more". De neger in het Zuiden had uitgekeken en opgemerkt dat de welopgevoede blanke met aardsche goederen wel bedeeld was en geen handenarbeid te doen had, terwijl de onopgevoeden tot de „poor whites", de jammerlijke klasse tusschen de blanke grondeigenaren en de slaven, behoorden. Dus eerst vrij gemaakt en dan wat onderwijs en het paradijs zou zich openen voor den gewezen slaaf. Deze was er ver van te begrijpen dat de economische toekomst van het Zuiden afhing van de ontwikkeling van den zwarte, zoowel als van den blanke; dat de vruchtbare bodem, de prachtige bosschen, de groote minerale rijkdommen, de ongebonden waterkracht op de geoefende hand en den geoefenden geest van blanken en zwarten wachtten; maar dat daarin niet opgesloten lag dat de opvoeding van beiden dezelfde zoude moeten zijn. Zoo stonden de beginselen van generaal Armstrong aan beide zijden bloot aan aanvallen: van de zijde der blanken, die ontwikkeling van den neger afkeurden; van de zijde der negers, die onderwijs wilden als in de noordelijke staten gegeven werd. Voor eene ont-

wikkeling in het bijzonder verband houdend met het landleven trokken zij den neus op; en de behoeften, die dit leven schiep, vonden geen erkenning, noch bij de massa der negers, noch bij hen, die door het Noorden naar het Zuiden werden gezonden, om de opvoeding der vrijgemaakten te leiden. De Noordelijke onderwijzers hielden aanvankelijk aan hun eigen methoden moeizaam vast. „Men have tried — zeide Booker Washington — „to use with that simple people, just „free from slavery and with no past, „no inherited tradition of learning, „the same methods of education which „they had used in New-England with all „its inherited traditions and desires." Onbegrijpelijk is dit niet. Het Zuiden en zijn bevolking waren hun onbekend; aard en behoeften der zwarten hun vreemd. Zij meenden de school van het Noorden te kunnen overplaatsen naar het Zuiden, zonder te letten op de mentaliteit van den leerling, noch op de eischen van zijne omgeving. „The ave- „rage New-England teacher approached the task, how- „ever sincerely, as if the negro were simply a backward „white, an untaught Mayflower [1]) descendant." En het Zuiden bood aan de Noordelijke onderwijzers geen enkelen prikkel om hun meening te toetsen aan daar gevoelde eischen. De blanke was er van oordeel dat onderwijs den neger zou bederven, de neger dat het een middel was om aan arbeid te ontkomen. Er idealen aan te verbinden was beiden vreemd. Er den weg in te zien om een beter werkman te worden, om een hoogeren levensstandaard te bereiken, om zijn bestaan menschwaardiger te maken, viel den neger niet in. In den neger den mensch te erkennen; er iets meer in te zien dan een vrij gemaakt dier; te vertrouwen in zijn vermogen om door vrijwilligen arbeid in zijn levensonderhoud te voorzien, wat sterker is, hem tot vrijwilligen arbeid in staat te achten, dat viel op zijn beurt den blanke niet in.

[1]) Het scheepje waarmede in 1620 de Engelsche Kolonisten in Noord-Amerika kwamen, die aan New-England het aanzijn gaven.

Geschiktmaking van den neger voor het landleven was het groote opvoedingsvraagstuk. Zoowel voor het welzijn van het ras als voor de economische ontwikkeling van de Zuidelijke staten was die geschiktmaking eisch. Maar het besef daarvan ontbrak bij de meest belanghebbenden, de bewoners. H e t v i e l m o e i l ij k d e n h a r t g r o n d i g e n a f k e e r v a n d e n b o d e m, d i e i n g e s l a c h t e n v a n s l a v e r n ij w o r t e l d e, t e o v e r w i n n e n. Naast de ontwikkeling van den neger in de richting van den landbouw stond zijn vorming als ambachtsman, om niet alleen hem, maar zijn gezin, zijn ras, een hoogere plaats op den maatschappelijken ladder te doen bereiken. Thans nog behoort hij nog te veel tot de „unskilled labourers" en werkt de vrouw te veel buitenshuis om haar gezinstaak, zooals die elders in de V. S. wordt opgevat, behoorlijk te vervullen.

Die tweeledige ontwikkeling moest van de lagere school komen, van de onderwijzers, niet door boekenkennis, maar door inzicht in de nooden van het ras, in de gebreken daarvan. Armstrong heeft die ontwikkeling geleid en het is voor een groot deel aan hem te danken dat de crisis, waartoe de onvoorbereide bevrijding der slaven leidde, gevolgd is door een geleidelijk herstel. Hij plaatste zich daarbij op het standpunt dat het Gouvernement niet dan in uiterste noodzakelijkheid zoude helpen en tegemoet komen. Selfhelp was zijn fundamenteel beginsel. Toepassing daarvan is duidelijk in het resultaat: 13 *staats*-scholen staan in 1916 tegenover 200 *bijzondere* scholen, waar gelegenheid is tot industrieëele vorming.

De bijzondere instellingen kunnen in twee groepen verdeeld worden. Hampton Institute, generaal Armstrongs schepping, en de dochterinstelling, Tuskegee Institute, vormen er daarvan een. Zij nemen een zeer bijzondere plaats in, niet alleen door hun invloed op andere scholen, maar ook door de rol die zij spelen bij de vaststelling van de te volgen onderwijspolitiek. De negerscholen zijn voor het grootste deel Hampton-spruiten en worden, wat de leerkrachten betreft, gevoed door Hampton en Tuskegee. Van groote beteekenis in dat opzicht zijn de zomercur-

sussen voor onderwijzers en de bijzondere cursussen voor industrieële opzichters en schoolhoofden. Hampton volgt in zijn eigen ontwikkeling de ontwikkeling der geestelijke capaciteit. Naar gelang het ras geschikter wordt om onderwijs te ontvangen moet de standaard van het onderwijs rijzen. Het moet gespecialiseerd worden of in middelbaar onderwijs voortzetting vinden. Dit stelt Hampton den eisch nieuwe klassen van leerkrachten te vormen, die de nieuw ontstaande taak kunnen vervullen.

Maar het grondbeginsel blijft. Toch wordt het niet blindelings toegepast. Op zijn tijd wordt het getoetst aan de uitkomsten; en deze leidden er nog steeds toe er aan te blijven vasthouden dat de arbeid in de werkplaats en op het veld een eerste plaats innemen, theoretische studie de tweede plaats. Men blijft in deze methode winst zien voor de vorming van het karakter, van het initiatief, van het intellect, van den mensch.

Het doel van Hampton is aldus leiders te vormen, die op hun beurt weder werkzaam zullen zijn aan de vorming van anderen; en talrijk zijn zij, die deze bestemming bereikten en als boer, handwerksman of onderwijzer, mede het vraagstuk van de ontwikkeling van hun ras hielpen oplossen; talrijk zijn de scholen, waar in den geest van Hampton wordt gearbeid door de aldaar gevormden: hiervan is Tuskegee Institute, waarvan de bekende Booker Washington het hoofd was, de meest op den voorgrond tredende. Tuskegee laat Hampton achter zich. Het getal scholen voldoet evenwel nog lang niet aan de behoefte; het wordt juist voldoende genoemd om de doelmatigheid te bewijzen.

Het algemeen programma vindt de beste teekening in de volgende aanhaling:

„Agriculture, stockraising and dairy farming; cooking, laundry work, millinery and household care; business administration, bookkeeping and commercial law; technical training in an increasing number of trades — al these vocational undertakings have not only been multiplied and strengthened, but have been brought into intimate correlation with academic study, and made not only

forms of production but ways of instruction in which work is subordinated to the worker and education to life."

Deze leerstof is geleidelijk gegroeid tot haar tegenwoordigen inhoud en omvang uit het geloof aan de mogelijkheid van ontwikkeling van het negerras en in zijn bestemming om het Zuiden op gelijken voet te brengen met het Noorden, waarbij het in den slaventijd economisch steeds meer ten achter raakte. Een nieuwe generatie van vrije arbeiders moest worden gevormd om de plaatsen der slaven in te nemen; en meer dan dat: terwijl slavenarbeid alleen rijst, tabak en katoen voortbracht en deze laatste in roofbouw gewonnen werd, moest die nieuwe generatie in de intensieve cultuurmethoden ingewijd worden, ook van andere producten, en de rijke natuurlijke bronnen, de ijzer- en steenkoollagen, de uitgestrekte bosschen en de witte steenkool tot ontwikkeling leeren brengen. De vruchten van het onderwijs maken dit mogelijk. In de vijftig jaren, die sedert de vrijmaking van de slaven verliepen, is hunne onverschilligheid overwonnen en is er een juist begrip gevormd van de behoeften; is bij het negerras, na de eerste reactie der vrijmaking, de overtuiging gevestigd dat handenarbeid, in de werkplaats en op het veld, eervol is en „skilled labor" een prikkel is tot zelfbewustzijn; is de moreele eenheid gevestigd van broodwinning en karaktervorming; van oefening van de hand en oefening van den geest en van den wil.

Steeds werd bij de voortdurende uitbreiding der Hamptonschool duidelijker dat hierin het fondament der inrichting was gelegen. Uiterlijk was er geen onderscheid met andere instellingen van gelijken aard. Maar inwendig was het deze gedachte, die haar onderscheidde van iedere in doel gelijke school.

Zoo ging het Zuiden-zelf geleidelijk zijn deel dragen van de opvoeding in den voor zich geëigenden vorm, afwijkend van den in het Noorden toegepasten, vanwaar uit de voorstanders van de gewone lagere school dezen ook aan het Zuiden wilden opdringen, als de eenige weg tot de vorming van staatsburgers.

Maar nu rijst een belangrijke vraag. De hoofdcultuur in het Zuiden, de katoen, waarvan de productie-waarde op 750 milliard dollar gesteld wordt, is uitsluitend afhankelijk van negerarbeid. De afschaffing van de slavernij bracht daarin geen verandering. De vrije neger is gebleken voor de katoenproductie van dezelfde kracht te zijn als de slaaf. Zijn arbeid is voor de wereldvraag naar katoen beslissend. Zal nu bij verdere ontwikkeling van het ras deze onmisbare kracht voor den katoenbouw beschikbaar blijven, zij het ook dat deze op een hooger niveau wordt gebracht door gebruik van werktuigen, verzorging van den bodem tegen uitputting en overgang tot een intensief bedrijf? Zal de ontwikkelde vrije den arbeid blijven verrichten van den doelbewust domgehouden slaaf? Zal een ras dat economische en politieke beteekenis heeft gekregen — het doel der opvoeding voor het leven te Hampton en zijne vertakkingen — genoegen blijven nemen met de verhoudingen, die thans nog aan de slavernij herinneren: in hoofdzaak levering van handenarbeid? De neger blijft niet in het Zuiden voor den blanken planter. Hij wil daar als grondeigenaar naast dezen komen te staan, gemeenschappelijke belangen deelend en dienend. De hem eigen liefde voor zijn geboortegrond moet vervulling vinden in de mogelijkheid om zich op dien grond eigendom en welvaart te verwerven. In den wereldoorlog is deze stemming wel niet ontstaan, maar sterk verlevendigd. De negers hebben voortreffelijk gevochten en ondervonden in Frankrijk een aan die der blanken volkomen gelijke behandeling. Zij zijn nu in de V. S. hoogere eischen gaan stellen en het is niet te zeggen hoe zij zich de vervulling daarvan zullen verzekeren.

Nu eenige détails.

Er zijn in de V. S.	10.000.000 negers
waarvan in het Zuiden	9.000.000
tegenover	23.700.000 blanken
In 1910 waren er in de negerbevolking aan broodwinners . . .	3.180.000 mannen 2.014.000 vrouwen

daarvan waren er in den landbouw 1.780.000 mannen
970.000 vrouwen.

In 1900 waren er van beider kunne 2.143.000 in den landbouw.

De waarde van het bezit der vroegere slaven is thans $ 200 millioen.

De oppervlakte grond thans bij negers in cultuur is . . . . 100.000.000 acres [1])
waarvan in eigendom of huur . . . 42.500.000 acres
Het landbezit van negers bedraagt thans . . . . 20.000.000 acres

De American Missionary Association of New-York opende de eerste school voor slavenkinderen te Hampton in 1862.

Zij kocht het land waar nu Hampton Institute op staat 1 Mei 1867.

Deze school werd geopend onder Generaal Armstrong 1 April 1868.

Aantal mannelijke leerlingen in 1916	472	
„ vrouwelijke leerlingen in 1916 .	290	
	——	762
„ leerlingen der leerschool		450
„ leerlingen der zomerschool voor onderwijzers		450
Aantal leerkrachten en voorwerkers . . .		210
Oppervlakte van den grond		1160 acres
Aantal groote gebouwen		30
totaal aantal gebouwen		92
waarvan door leerlingen gebouwd . . .		78
Cursussen in ambachten		13

verder in onderwijs, huizenbouw, landbouw, bedrijfsleiding, boekhouding, huishouding enz.

Merkwaardig is de *matron's course* voor hoofden van internaten.

De landbouwcursus geeft de theorie en de practijk van den landbouw en bekwaamt den leerling voor het boerenbedrijf of voor het landbouwonderwijs.

De helft van elken werkdag in den landbouwcursus

[1]) $2\frac{1}{2}$ acre = ± 1 H.A.

brengen de leerlingen gedurende 3 jaren in de boerderij door. De andere helft en den geheelen dag in het vierde jaar worden aan theorie besteed. In den winter van het tweede jaar worden gedurende drie maanden de dagelijks op een boerderij voorkomende karweitjes geleerd.

De leerlingen van alle andere groepen nemen in hun cursus 1½ jaar lang deel aan theoretisch en practisch landbouwonderwijs en handenarbeid.

Voor hen, die zich bepaald willen voorbereiden voor het boerderij-leven, wordt een cursus van acht maanden gegeven.

Eén dag per week mogen de leerlingen werken voor loon.

De leerlingen van de normaalschool besteden meer dan 4 uur per week gedurende den geheelen cursus van 4 jaren aan handenarbeid om hun te leeren hun handen uit te steken in de zich dagelijks voordoende karweitjes in huis, in school en in elk bedrijf.

De school heeft een militair karakter; beheer en toezicht hebben het uiterlijk van een militair systeem onder leiding van een officier van het leger. Maar het systeem wordt toegepast zonder gebruik van wapens en alleen voor zoover noodig om tucht, orde en netheid te leeren. Door de verantwoordelijkheid voor een deel in handen der oudere leerlingen te leggen worden de scherpe kanten van het militairisme afgenomen.

De instelling werd in 1870 rechtspersoon onder den titel „The Hampton Normal und Agricultural Institute „for the instruction of youth in the various common-school, „academic and collegiate branches, the best methods of „teaching the same and the best mode of practical indus- „try in its application to agriculture and mechanic arts"; en in een gouvernementeel rapport van 1916 wordt zij op grond van hare resultaten als volgt geteekend:

„The institution has national recognition as a pioneer „in the demonstration of the educational value of manual „labour and in the correlation of academic subjects with „industrial training. Its most remarkable work has been „in character training, whereby colored boys and girls

„have been developed into men and women capable of „honest, useful and sensible citizenship."

en elders in hetzelfde rapport: „Steadily, since 1870, „with an effectiveness that has increased from year to „year, it (Hampton Institute) has shown the educative „possibilities of agricultural and manufacturing pursuits. „It has also brought about a marked change in the preva- „lent opinion concerning the sort of education best adopt- „ed to the great majority of the colored people at the „present time; it has magnified the general utility of „industrial training. This has influenced the courses of „instruction in most of the more important institutions „and led to the starting of many new schools on the indus- „trial plan."

Sedert de stichting van Hampton Institute verspreidden zich van dit middelpunt uit 8000 mannen en vrouwen over de Zuidelijke Staten, de Hampton-beginselen uitdragend in het leven.

Een enkel woord over Indianen omdat ook zij deel uitmaken van de bevolking onzer W. I. Koloniën. Hampton heeft ook aan deze tijdelijk aandacht geschonken en de vermenging met de negers heeft geen moeilijkheden gegeven; deze waren talrijker en reeds geruimen tijd met de Hampton-discipline-methode samengegroeid, zoodat de Indianen als het ware door den Hamptonstroom werden medegevoerd. Wrijving tusschen de rassen, die verwacht werd, had niet plaats; de verhouding was zeer goed; en in eenvoudigen arbeid gingen zij gelijk op; van den Indiaan ging een prikkel uit op den neger door het beroep dat er werd gedaan op zijn menschelijk medegevoel; hij werd zich bewust dat hij wat doen kon voor een ander ras, een gevoel dat hem nieuw en vreemd was. De Indiaansche stamhoofden, die aanvankelijk ongetwijfeld eenigen argwaan hebben gekoesterd, werkten er toe mede dat de kinderen door de ouders aan de vreemdelingen in het Oosten werden toevertrouwd. De Duitscher Carl Schürz [1]), die in zijn avontuurlijken levensloop ook eenige

[1]) Geboren 1829, overgestoken naar Amerika 1852, gezant der V. S. in

jaren in de V. S. minister van binnenlandsche zaken was, oordeelde zeer gunstig over den uitslag van het Hampton onderwijs op de Indianen: „the system of education pioneered by general Armstrong makes out of the young Indian not a mere clever savage, it trains him to practical work, to earn his own living, it inspires in him the pride of being useful. . . . .

. . . .
general Armstrong has made himself a genuine benefactor of the Indian race."

Thans is er een Indianen-nijverheidsschool, een andere spruit van Hampton, die in 1916 814 leerlingen telde.

Geraadpleegd werden:

Education for Life by Francis Peabody, New-York, Doubleday and Cy.:

Fiftieth annual catalogue: The Hampton normal and agricultural Institute, 1917—1918;

Hampton's message by Sydney Dodd Frissell [1])

Negro Education. Departement of the Interior, Bureau of Educatoin; Bulletin 1916, no. 38.

Spanje 1860; daarna Generaal in het Noordelijke leger tijdens den burgeroorlog 1861/64; oprichter en redacteur van groote Amerikaansche bladen; partijvormer en -leider; senator; minister van Binnenlandsche Zaken, in welk ambt hij zich onderscheidde door zijne oplossingen van de Indianenvraagstukken; eindelijk vertegenwoordiger der Hamburg-Amerikalijn en propagandist voor de herkiezing van President Cleveland; gestorven 1906.

[1]) De opvolger van Generaal Armstrong.

